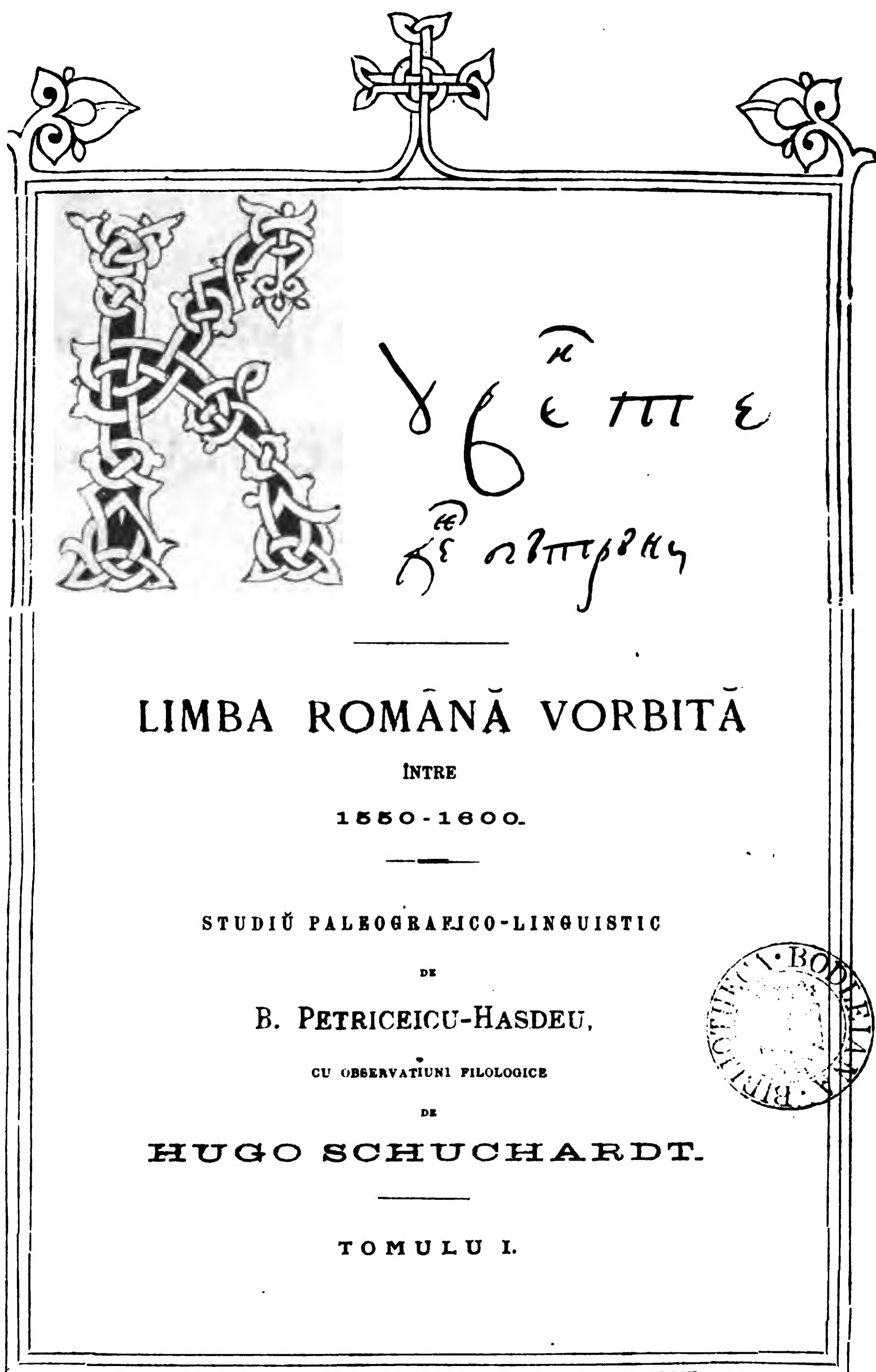
DIRECTIUNEA GENERALA
A
ARCHIVELOR STATULUI

PUBLICATIUNI
ISTORICO-FILOLOGIC

TEXTURI SI GLOSSE ROMANE
INTRE
1550—1600.

BUCURESCI.
TYPOGRAFI'A SOCIETATII ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI).
19. STRAD'A ACADEMIEI 19.
1878.

LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ

ÎNTRE

1550-1600.

STUDIŬ PALEOGRAFICO-LINGUISTIC

DE

B. PETRICEICU-HASDEU,

CU OBSERVAȚIUNI FILOLOGICE

DE

HUGO SCHUCHARDT.

TOMULU I.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

27793 d. 1

Publicaţiunea de faţă nu este o brută colecţiune de documente.

Texturile şi glosele n'aŭ fost pentru noĭ decât un simplu material, cu ajutorul căruĭa, înlăturând orĭ-ce teoriă a-priori, am putut studia în cunoscinţă de causă, sub tóte raporturile, limba cea vorbită a străbunilor noştri în a doua jumătate a seculuĭ XVI.

Intenţiunea autoruluĭ a fost de a pune o seriósă temeliă analitică pentru filologia şi diplomatica română, după cum, pe un teren diferit, dar tot prin analisa cea maĭ minuţiósă, ne încercasem altă dată de a limpeḑi, mergênd din dissecţiune în dissecţiune, trecutul nostru naţional prin *Istoria critică a Românilor*.

Dacă am reuşit, nu se scie; ceĭa-ce scim, este că lucrul nĭ-a costat multă muncă.

Afară de cestiunĭ curat linguistice şi paleografice, am atins adesea puncturĭ istorice şi juridice.

In privinţa filologică maĭ în speciă, pentru a ne asigura după putinţă contra eroriĭ, am supus primele două părţĭ ale publicaţiuniĭ la apreciarea amiculuĭ nostru Hugo Schuchardt, unul din ceĭ maĭ celebri linguiştĭ contimporanĭ, pe care ilustrul Ascoli nu se sfiesce de a-l pune de'npreună cu Mussafia ca ceĭ doĭ succesorĭ maĭ de frunte aĭ mareluĭ Diez.

Respunsul luĭ Schuchardt, scris nemţesce, căcĭ tinde a atrage maĭ cu dinadinsul atenţiunea publiculuĭ străin asupra filologieĭ române, are în vedere maĭ cu deosebire specimenul nostru de *Dicţionar etimologic al limbeĭ române* (veḑĭ maĭ jos p. 258 — 312), pe care'l consideră ca «partea cărţiĭ cea maĭ importantă pentru linguiştĭ», făcêndu-ne tot-o-dată onórea de a adăoga : «Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzend«ster Weise hervor».

Observaţiunile critice ale luĭ Schuchardt, carĭ formézá o frumósă monografiă de treĭ cóle de tipar asupra importanţeĭ filologice generale a limbeĭ române şi maĭ ales asupra resultatelor cărţiĭ de faţă, vor apare în tomul II, unde vor figura de asemenea maĭ multe adaosurĭ din parte-ne, provocate maĭ cu sémă prin acele excelente observaţiunĭ, ast-fel că nu le-am putut separa de ele, apoĭ o monografiă asupra genitivo-dativuluĭ român, o altă asupra accentuaţiuniĭ şi vocalisaţiuniĭ irraţionale în vechile nóstre monumente literare, şi 'n fine cincĭ indiceĭ la ambele tomurĭ : bibliografic, istoric, juridico-economic, diplomatic şi linguistic.

Terminând, nu putem a nu exprime cea maĭ vină recunoscinţă D-lor Dim. A. Sturdza şi Gr. G. Tocilescu, ale căror communicaţiunĭ aŭ sporit fórte mult valórea lucrăriĭ nóstre.

Hasdeu.

Bucurescĭ, 10 august 1878.

I

ACTE SI FRAGMENTE

TEXTURĬ ROMÂNE INEDITE

ÎNAINTE DE ANUL

1600

Tóte texturile din colecţiunea de faţă, afară de cel sub No. 1, represintă limba vorbită a Românilor între 1560—1600.

Ḑic limbă vorbită, şi étă de ce.

Pînă acum, căt se atinge de secolul XVI, s'aŭ publicat numaĭ texturĭ române traduse, în carĭ nu numaĭ sintaxa oglindesce, maĭ mult saŭ maĭ puţin, o construcţiune străină, adecă este slavică saŭ grécă, dar adesea pînă şi cuvintele isolate se întrebuinţéză pe dos, din causa că traducĕtorul nu înţelegea saŭ nu sciea să brodéscă ideia originaluluĭ.

Diaconul Coresi, de exemplu, în Psaltirea sa din 1577, când ḑice în psalmul 3 : ноу мѫ темь де мїи де ωаменн че кадь, în loc de : «ómenĭ ce *năvălesc*», traduce pur şi simplu, într'un mod fórte stăngaciŭ, pe slavicul нападающихъ, din на-падати, literalmente «a *cădé* pe ce-va»; tot aşa în psalmul 21, ḑicerea : ши де кωрнь к8 оункорнь este o inextricabilă galimatiă, care resultă din neînţelegerea textuluĭ slavic : и ѿ рωгъ инорωжь, latinesce : «et a cornibus unicornium», grecesce : «καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων» ; saŭ în psal-

mul 43 : рѣчеле фѣцееи мѣле este romănesce un non-sens, născut din omonimia a doă vorbe slavice стоүдъ, din carĭ una însemnéză «ruşine», ér cea-l'altă «frig», Coresi luând din zăpăcélă pe astă din urmă drept cea de 'ntâiŭ.

Asemenĭ modelurĭ de n e r o m ă n i ă a texturilor traduse ne întimpină la fie-care pas în orĭ-ce veche tipăritură română.

Pînă şi un om atăt de serios ca nemuritorul nostru Cantemir, când se apucă, în «Divanul lumiĭ», a traduce un vers din Ausoniŭ, ne înzestréză cu următórea curiositate :

> Oare ce-am greşit? şi ce făcut la vreme? şi ce nu-ĭ bine?
> Căce aceste̋ fapte cinstea ĭ-a lipsit, saŭ ceĭa-l'alte
> Socotéla 'ntrégă? căce m'am lenit? căce acésta şéde
> Réua socotéla !...[1]

În aceste patru versurĭ, óre maĭ recunósce cine-va limba română ?

Nu în traducerĭ trebuĭ căutat graĭul viŭ al unuĭ popor.

Colecţiunea de faţă, prima în felul seŭ, ne dă limba o r i g i - n a l ă a Românuluĭ din a doua jumătate a seculuĭ XVI.

Aci nemic nu e tradus, cu singura excepţiune — maĭ repetâm încă o dată—a fragmentuluĭ publicat sub No. 1.

Sînt acte oficiale saŭ particulare, scrise în România de cătră Românĭ după trebuinţe locale şi momentane.

Autoriĭ lor, ómenĭ din popor, nu scieaŭ multă carte.

Eĭ scrieaŭ aşa cum se vorbĭa în ḑilele lor în oraşul saŭ chiar în satul unde trăiaŭ.

Importanţa filologică a acestor documente este întreită :

1. *Dialectologică*, arătând diferinţele din loc în loc în acelaşĭ interval de timp;

2. *Fonetică*, întru căt scriitoriĭ, lipsiţĭ de orĭ-ce cultură ortografică, îşĭ dedeaŭ silinţa de a transcrie întocmaĭ pronunciaţiunea cea poporană;

3. *Sintactică*, de óră-ce cugetarea şi expresiunea aceluĭa ce scriea nu eraŭ împedecate prin nemic străin.

(¹) Ap. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2, p. 166.—Textul latin al luĭ Ausoniŭ sună :

> Quae praetergressus? quid gestum in tempore: quid non?
> Cur isti facto decus afuit, aut ratio illi?
> Quid mihi praeteritum? cur haec sententia sedit,
> Quam melius mutare fuit...?

De când actualul ministru al Instrucţiunii Publice, d. Georgiŭ Chiţu, mĭ-a încredinţat Direcţiunea Generală a Archivelor Statuluĭ, sarcina mea de căpeteniă a fost de a clasifica tesaurele lor ast-fel, încăt să nu se maĭ dea la lumină, ca în trecut, nesce extracte necritice, desbrăcate de orĭ-ce caracter sciinţific, ci tóte documentele să se pótă publica treptat în întregul lor, nu numaĭ fără nicĭ o abatere în fond saŭ în formă, dar încă—ceia-ce impórtă fórte mult — într'o ordine sistematică, adecă sub rubrice omogene, cuprinḑênd fie-care corp căte o materiă de aceiaşĭ natură, animată — aşa ḑicênd — de un singur suflet.

Una din asemenĭ rubrice îmbrăţişézǎ texturile române înainte de anul 1600.

Din acéstă rubrică alegem o sémă de acte, a căror autenticitate este maĭ pe sus de îndoélă, lăsând la o parte, pînă la verificare, pe cele maĭ puţin sigure.

Altele căte-va, pe carĭ de asemenea le ţinem de o cam dată în reservă, deşi ele sînt pe deplin autentice, vor intra în doă colecţiunĭ separate :

1. *Răvaşele Banilor Craioveĭ;*

2. *Acte municipale.*

In locul lor dâm vr'o treĭ-patru documente de pe la începutul seculuĭ XVII, cu atât maĭ mult că e peste putinţă, sub raportul limbeĭ, a stabili o rigurósă liniă de demarcaţiune între aniĭ immediat anteriorĭ şi ceĭ immediat posteriorĭ luĭ 1600.

Specimenele fotografice se vor publica deosebit într'un tractat de «Paleografia Slavo-română».

Facem excepţiune însă pentru zapisul de sub No. VI, a căruĭa mare însemnătate prosodică ne îndémnă a'l da de pe acum în fac-simile, pentru crisovul de sub No. VII, în care sînt grupate cincĭ diferite caractere, şi pentru semnele de fabrică (Wasser-zeichen) ale documentelor celor scrise pe hărtiă.

Fie-care act este reprodus întocmaĭ după original, conservându-se intactă ortografia luĭ cirilică, ba pînă şi literele cele aruncate d'asupra rîndurilor, *litterae columnatae*, în privinţa cărora însă lipsa tipografică ne-a silit pe slova cea scrisă în catul al

doileа a o pune ce-va maĭ spre stînga de slova cea de-desupt, bună óră $а^{м}$ în loc de $\overset{м}{а}$.

Fie-care linia din original îşĭ păstréză individualitatea, fiind precésă de o cifră, care indică numerul rîndulu.

Urméză apoĭ transcripţiunea cu litere latine, în care am admis următórea normă : ѫ=â; ъ=ă; ь=ă şi ŭ, atuncĭ când le confundă chiar originalurile; ꙟ=î saŭ în; ѣ=é; ꙗ şi ѧ=ĭa; ю=ĭu; ȣ şi оу=u; о şi ѡ=o; и şi і saŭ ї=i; щ=şt; џ înainte de o vocală móle =ge, gi; џ înainte de o vocală dură=g'; ч înainte de o vocală móle =ci, ce; ч înainte de o vocală dură=ć; ц=ţ, ш=ş, ж=j etc.

Literele puse în original d'asupra rîndulu sînt transcrise cu *cicero cursiv*, ér cele asvîrlite şi maĭ sus, d'asupra catuluĭ al doilea, se pun cu *petit cursiv;* de exemplu : $\overset{\overline{н}}{\text{егоуме}}$ =egume*n*^{i}.

D'asupra rîndului însemnându-se generalmente numaĭ consóna, ér vocala ce o însoţesce fiind sub-înţelésă, de exemplu $ва^{ч}$ $гра^{с}$ pentru вачи грасе, pe acéstă vocală, nescrisă în original, noĭ o transcriem cu *petit drept :* vac'^{i} gras^{e}.

Intre semnele [ ] se completéză lipsurile din original, parentesiĭ ordinarĭ ( ) fiind reservaţĭ pentru traducerea cuvintelor slavice.

De vreme ce se reproduc înseşĭ originalurile, aceste câte-va mesurĭ de exactitate la transcriere sînt de ajuns.[1]

In fine, fie-care act, pe lîngă notiţa descriptivă ce'ĭ precede, se încheiă printr'un şir de Notanda, în carĭ se atrage atenţiunea lectoruluĭ asupra particularităţilor celor maĭ interesante ale textuluĭ.

(¹) Un alt mod de transcriere, care nu nĭ-a convenit, vedĭ în **Sickel**, ***Monumenta graphica medii aevi***, Wien, 1858 şi urm.

I

CEL MAĬ VECHĬU TEXT BIBLIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

OLTENIA, CIRCA 1560.

Textul publicat maĭ la vale cuprinde aprópe întregul cap XXVI din Levitic, anume verseturile 3—41.

Scris pe doă foĭ de pergamenă, el se păstréză în Biblioteca Naţională din capitala Serbieĭ, MS. No. 61, de unde l'am copiat într'o călătoriă din 1871.

După scrisóre, după ortografiă şi după limbă, noĭ nu ne sfiim a'l numi «cel maĭ vechĭu text biblic în limba română».

Orĭ-cine îşĭ va da ostenéla de a'l compara cu documentul dela Bistriţa, pe care 'l dăm maĭ jos sub No. III, se va convinge că textul de faţă, presintând aceleaşĭ caractere esenţiale, este totuşĭ ce-va maĭ vechĭu.

El cată să fi fost scris în Oltenia, póte tot la Bistriţa, cam pe la anul 1560, ce-va maĭ mult saŭ ce-va maĭ puţin.

In ce mod şi 'n ce timp va fi rătăcit apoĭ în vecina Serbiă, acésta nu se scie.

Voĭu observa însă, că între manuscrise din acelaşĭ bibliotecă, care mĭ-a fost deschisă fără reservă, graţiă amiculuĭ meŭ Magazinovicĭ, atât de simpatic tuturor Românilor de pe când fusese la noĭ agent diplomatic din partea Serbieĭ, am vĕḑut un mare numĕr de acte de ale Brancovenilor, deşi lipsa de timp nu-mĭ permisese a le cerceta de aprópe.

Ar fi de bănuit, prin urmare, proveninţa brancovenéscă a textuluĭ nostru biblic.

În orĭ-ce cas, el este maĭ vechĭu decât Psaltirea diaconuluĭ Coresi şi tipăriturele române de peste Carpaţĭ de pe la finea seculuĭ XVI, din

carĭ una, publicată în Orăştia la 1582 sub titlul de Палїа. cuprinde Genesea şi Exodul, dar — din nenorocire — nu şi Leviticul.*

Dintre trăsurele paleografice cele maĭ caracteristice ale acestuĭ text, este întrebuinţarea constantă a luĭ ь în loc de ъ pentru vocala nóstră obscură *ă,* întocmaĭ ca şi 'n documentul dela Bistriţa, apoĭ incertitudinea fórte semnificativă în transcrierea diftongulu *oa*, confusiunea în usul semnuluĭ grafic ѫ, şi altele, pe carĭ le indic la urmă.

Singura traducere românéscă veche a Leviticuluĭ este cea cuprinsă în Библїа адекъ дѹмнезеѧска скриптѹрѫ, publicată din ordinea luĭ Şerban Cantacuzin în Bucurescĭ la 1688, pe 932 pagine in folio, afară de şése foĭ suplementare la început şi una la sfirşit.

Pentru a arăta diferinţa în stilul român la interval de un secol şi maĭ bine, noĭ reproducem în josul textuluĭ de pe la 1560 pasagiul ce-ĭ corespunde în ediţiunea din 1688.

(*) Cipar, *Principie de limbă*, Blaj, 1866, in-8, p. 104, şi *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, in-8, p. 46—82.

съ[1] вецн хи. ꙟбльндоу ꙟ токьмѣлеле мѣле
шн вецн фи сокотиндоу. шн цининдѹ. порь
нуѣлеле мѣле. давою воаѿ плоле. ꙟ врѣме
дестонникь. шї пѫмьнтѹ[л] ва да хасна са.
шн лѣмнеле вор фи родитоѿре. шн мльти
шюуль ва аѫѹнџе. сторсѹра. шї сторсѹра
семьнѫтоура. шї вецн авѣ пѫнь ла сацноу.
шн вецн ькоуи коу тьрне ꙟ цара вострѫ.
давою еоу паче ꙟ цара вострь. доурмивецн шї

(1) Prima literă e scrisă cu roşu.

Де вецн оумбла ꙟтрѹ порѹнчиле мѣле шн ꙟвѫцѫтѹриле мѣле вецн пѫѕи шн ле вецн фаче пре дѫнселе. Шн вою да плоае воаѿ ꙟ врѣмѣ ен, шн пѫмѫнтѹл ва да роаделе лѹй, шн лѣмнеле кѫмпилор вор да роада лорь. Шн ва апѹка воаѿ треерншѹл кѹлесѹл, шн кѹлесѹль ва апѹка сѫмѫнца, шн вецн мѫнка пѫинѣ воастрѫ ꙟ сацїѹ, шн вецн лѫкѹи кѹ ꙟтемеаре пре пѫмѫнтѹл

нимѣ ноу ва спѫмънта пре вои. гонивою а фарь живиниле рѣле сълбатиче де ꙟ пь мънтȣⷧ востроу. ничи ѡсте ноу ва трѣче пре ꙟ цара востръ. гонивеци[1] пре вр жимашии воцри. ши ꙟнаинтѣ востръ ворь пика де армь. ши є҃ де ꙟтре вои ворь гони пре ѡ соуть. шї ѡ соуть пре ѯѣче мїи. кь връжимашїи воцри вор пика ꙟнаинѣ (*sic*) востръ. кь еоу вою кьоута пре вои. ши вою крѣщє пре вои. ши вою моулци пре вои. шї легьтоура мѣ коу вои ѡ вою ци нѣ. мьꙟнкавеци де ꙟ векоу. ши ачѣлѣ пеꙟтроу чѣлѣ ноѡ. ле веци льса ꙟнапои. ши локоуⷧ миеоу ва фї ꙟтре вои де лькоуиⷮ. ши сȣфлетȣⷧ миеоу нȣ ва оурь пре вои. еȣ вою ꙟбла ꙟтре вои. шї еȣ вою хи. доумнизеоуⷧ востроу. вои ꙟкь веци хи ньродоуⷧ миеоу.

(¹) Prima literă cu roşu.

вострȣ, ши ръскою нȣ ва трѣче прен пъмѫнтȣл вострȣ. Ши вою да паче ꙟ пъмѫнтȣл вострȣ, ши веци дорми, ши нȣ ва фи кареле съ спае пре вой, ши вою пїарде хїаръ рѣле ден пъмѫнтȣл вострȣ, ши ръѯвою нȣ ва трѣче прен пъмѫнтȣл вострȣ. Ши веци гони пре връжмашїи воцри, ши вор кѫдѣ ꙟнаинтѣ воастръ кȣ оучидере. Ши ва гони ден вой чинчи пре ѡ сȣтъ, ши ѡ сȣтъ ден вой вор гони ѯѣче мїй, ши вор кѫдѣ непрїатенїй воцри ꙟнаинтѣ воастръ ꙟ сабїе. Ши вою кѫȣта престе вой, ши вою бл҃ви пре вой, ши вою крѣщє пре вой, ши вою ꙟмȣлци пре вой, ши вою ꙟтъри фъгъдȣинца мѣ кȣ вой. Ши веци мѫнка веки ши векиле векилорь, ши веки ден фаца челорь ноаѡ веци скоате. Ши вою пȣне фъгъдȣинца мѣ ꙟтрȣ вой, ши нȣ ва оуръ сȣфлетȣль мїеȣ пре вой. Ши вою оумбла ꙟтрȣ вой, ши вою фи воаѡ дм҃незъȣ, ши вой вец фи мїе народь. Еȣ дм҃нȣль дмн҃ѯъȣл вострȣ че вамь

кь еоу сьнтȣ домноу^{л} доумнизеоу^{л} востроу.
чела кареле пре вои амоу адоу^{с} афарь де ꙟ жгипеть[1]
коу^{м} роби ачелора сь нȣ фици. ши жоугȣ^{л} а грома
ꙁило^{р} вощри а^{м} фрьнть. коу^{м} ꙟ дерептате сь ꙟбла^{ц}
ꙗрь[2] сь мие ноу веци хи ꙟгьдȣиндоу. шї ноу веци ф
аче тоўте порьчѣлеле (*sic*) мѣле. ши сь веци хи оурѫн
доу ачѣсте порьнчи але мѣле. ши сȣфлетоу^{л} вострȣ
ва фи лепьдьндоу лѣџѣ мѣ. ши легьтоура мѣ ѡ (*sic*)
ѡ веци лепьда. еȣ[3] ꙟкь ачаста вою фаче коу вои.
ведѣвою пре вои кȣ коутремоури ши коу фоуги
чеи. коу фригоури. де кареле ва скьдѣ фаца востръ
ꙟ сȣфлетоу^{л} востроу. се вор доспи тоте рѣлеле. ши
че веци семьна. семьньтоура востръ. ѡ во^{р} мьꙟ
ка врьжимашїи вощри. асоупрь[4] де ачѣѫ. вою ꙟ
торче фаца мѣ ꙟ алѣноу^{л} востроу. шї вецї хи бѫ
тоуци. ꙟнаинтѣ врьжимашило^{р} вощри. ши

(1) Aci se termină prima pagină.
(2) Iniţiala cu roşu.
(3) Cu roşu.
(4) Prima literă cu roşu.

скось пре вой ден пѫмѫнтȣль егупетȣлȣй, фїиндь вой роби, ши амь ꙁдробить легѫтȣра жȣгȣлȣй вострȣ, ши вамь адȣсь пре вой кȣ фалѫ. Ꙗрѫ де нȣ мѫ веци аскȣлта, ниче веци фаче порȣнчиле мѣле ачѣстѣ. Че веци не аскȣлта де ꙟнселе, ши жȣдекѫцилор мѣле се ва ꙟгреȣѧ сȣфлетȣл вострȣ, ка вой сѫ нȣ фачеци тоате порȣнчиле мѣле, ка сѫ рѫсипици фѫгѫдȣинца мѣ. Ши еȣ вою фаче аша воаѡ, ши вою пȣне пре вой липса, ши рѫа ши гѫлбенарѣ ѡрбиндь окїй вощри ши сȣфлетȣль вострȣ топиндь, ши веци сѫмѫна ꙟдѫдарь семинциле воастре, ши ле ворь мѫнка ꙟпотривничїй вощри. Ши вою ꙟтѫри фаца мѣ престѣ вой, ши веци кѫдѣ наинтѣ врѫжмашилорь

карии оурьскоу пре вои. ачеѫ се вор домни пре вои. шї вецი ф8ци кьн^{л}оу нимѣ пре вои ноу ва гони. ıарь[1] сь ноу вецი нїчи аша ꙟгьдоуи мие. коу ҃ѯ ѡ^{р} маи таре вою бате пре вои. пе ꙟтроу пькате ле востре. шї вою фрьнџе жо^{с} пре троуфїѫ вострь ши пре мьриѫ троуфїеи востре. шї чероу^{л} востр8 ꙟл во (*sic*) фаче каши фероу^{л}. шї пьмьнтоу^{л} ка де арамь. ши моуꙟка вострь ва пери. кь пьмьнтоу^{л} во строу ноу шї ва да хасна. ши лѣмнеле пре кьꙟпоу^{л} востроу н8 вор фи родиторе. ши[1] сь вецი хї ꙟбль ндоу ꙟ противa мѣ. ши ноу вецი аскоулте (*sic*) пре мине. де ҃з ѡ^{р} вою маи таре моулци бѫтьиле пре вои. д8пь пькателе востре. живиниле сь лбатиче де пьдоуре. вою тримите пре вои кареле во^{р} мьꙟка. коконии воџри. ши до битокоу^{л} востроу, шї пре вои во^{р} ꙟпоуцина[2] ши кьрьрїле востре во^{р} поустии. сь[3] жрь (*sic*) нїчї

(¹) Iniţiala cu roşu.
(²) Aci se termină a doua pagină.
(³) Iniţiala cu roşu.

воџри, ши ворь гони пре вой чеа че гонеск8 пре вой, ши вецი ф8ци негонинд8въ нименѣ пре вой. Ши де н8м вецი аск8лта ниче пънъ ꙟтратѫта, ши вою адаѡџе а въ черта пре вой к8 ране де ҃ѯ ѡри пентр8 пъкателе воастре. Ши вою с8рпа семецїа мѫндрїеи воастре, ши вою п8не воаѡ черюл ка де хїер ши пъмѫнт8ль востр8 ка де арамъ. Ши ва фи ꙟ дешърть върт8тѣ воастръ, ши н8 ва да пъмѫнт8ль востр8 сѫмѫнца л8й, ши лемн8ль цариній воастре н8 ва да роада л8й. Ши д8пъ ачаста де вецი мѣрџе ꙟ к8рмеѯишь, ши н8 вецი врѣ съ мъ аск8лтаци, вою адаѡџе воаѡ шапте ране, д8пъ пъкателе воастре. Ши вою тримите престе вой гадиниле чѣле сълбатиче але пъмѫнт8л8й, ши вор мѫнка пре вой, ши вор топи добитоачеле воастре, ши п8цини

коу ачаста. ноу вь веці ꙟбоуна. шї веці хї ꙟбль ндоу ꙟ алѣнꙋⷧ миеоу. еꙋ ꙟкь вою ꙟбла ꙟ алѣноуль вострꙋ. шї де ѕ҃ ѡⷬ маи таре ѡ вою бате пентрꙋ пькателе востре. шї вою адоуче армь пре вои. каре ва ста де бѫсьоу. де пре легьтоура мѣ каре амоу фькоуть коу вои. ши сь вь веці адꙋна во и ꙟтроу ѡрашеле востре. тримитевою пре вои морте де чоумь. шї де льꙟгоре. шї вою да пре вои ꙟ мьна врьжимашилоⷬ воштри. атоунче вою лоуа спорюⷧ пьинеи. коуⷨ ѕиче моуерїле востре ворь коче пьине. мьꙟкавеці шї нꙋ вь веці сьтꙋ ра. кьн вою лоуа спорюл. сь [1] жрь (*sic*) ничи кꙋ ачѣстѣ ноу вь веци ꙟвьца. че веци ꙟблаа .ꙟ алѣноуⷧ мїеоу еꙋ ꙟкь вою ꙟблаа ꙟ алѣноуⷧ востроу. шї де ѕ҃ ѡⷬ маи таре вою педепсе (*sic*) пре вои. пеꙟтрꙋ пькателе востре. пьнѫ ꙟтратьта. коуⷨ веці мьꙟка

(¹) Inițiala cu roșu.

вою фаче пре вой, ши пꙋстїй вор фи кѫиле воастре. Ши кꙋ ачѣстѣ де нꙋ вѫ веци педепси, че веци мѣрџе кѫтре мине ꙟ кꙋрмезишь. Вою мѣрџе ши еꙋ кꙋ вои кꙋ мѫнїе ꙟкꙋрмезишатѫ. ши вою лови ши еꙋ пре вой. де. ѕ. ѡри пентрꙋ пѫкателе воастре. Ши вою адꙋче престе вой сабїе, избѫндиндь, избѫнда фѫгѫдꙋинцїй, ши веци фꙋџи ꙟ четѫциле воастре, ши вою тримите моарте престе вой, ши вѫ веци да ꙟ мѫниле врѫжмашилорь воштри. Ка сѫ вѫ нѫкѫжѫскꙋ пре вой кꙋ липсѫ де пѫине, ши вор коаче. ї. мꙋери пѫиниле воастре ꙟтрꙋнь кꙋпторю, ши вор да пѫиниле воастре кꙋ кꙋмпѫна, ши веци мѫнка ши нꙋ вѫ веци сѫтꙋра. Ѡрѫ де нꙋм веци аскꙋлта ниче кꙋ ачѣстѣ, че веци мѣрџе кѫтрѫ мине ꙟ кꙋрмезишь. Ши еꙋ вою мѣрџе кꙋ вой кꙋ мѫнїе ꙟкꙋрмезишатѫ, ши вою черта ши еꙋ пре вой де, ѕ, ѡри дꙋпѫ шалеле воастре. Ши веци мѫнка трꙋпꙋриле фечорилор воштри, ши трꙋпꙋгелор воастре веци мѫнка. Ши вою пꙋстїи стѫлпїи воштри, ши вою

карнѣ фечорилор вощри. ши а фѣтелор вост
ре. шї е8 вою поустии пре вои. ши пре кипоу
риле востре е8 ле вою зроби (*sic*) ши пре троупоуре
ле востре чѣле морте. е8 ле вою ароуꙟка ка пре идо
ли вощри. ши ва оурь пре вои с8флетоул мие8
шї вою фаче сь фие п8стии ѡрашеле востре
шї е8 вою поустїи пре локоуриле востре.
чѣле св҃нте. шї пре мїросенїѫ вострь чѣ к8
нь. ноу мие вожь сь ѡ симц8. ꙟн[1] ачеста кипоу во
ю поустии пьмьнтоул. пьнь ꙟтратьта
коум врьжимашїи вощри. карїи лькоуескоу
ꙟтроу елоу. се ворь мира пре ель. пре вои вор
ꙟпьрци ꙟтре пьгьни. ши вою траџе ар[2]
мь доупь вои. ши пьмьнт8л востроу ва п8
стии. ши ѡрашеле востре вор поустїи. атоу
нче ва фи пьмьнтоул8и сьрбжтоѡр. пьнж ве
ци хи ꙟ пьмьнтоул врьжимашилор вощри. ат8
нче ва фи пьмьнтоулоуи сьрбжтоѡр шї се ва ꙟ

(¹) Inițiala cu roșu.
(²) Aci se termină pagina a treia.

пїарде чѣле де лемн8 фък8те де мѫниле воастре, ши вою п8не ѡселе воастре песте ѡселе боѕилор вощри, ши съ ва с8пъра с8флет8ль міе8 воаѡ. Ши вою п8не четъциле воастре п8стїй, ши вою п8стїи сфинтеле воастре, ши н8 вою мироси миросенїѧ жѫртвелорь воастре. Ши вою п8стїи е8 пъмѫнт8ль востр8, ши съ ворь мира пентр8 ель връжмашїй вощри, чеа че лък8еск8 пре ель. Ши вою съмѫна пре вой ꙟ лимби, ши ва топи пре вой мергѫндь сабїа, ши ва фи пъмѫнт8ль востр8 п8стїю, ши четъциле воастре вор фи п8стїй. Ꙟт8нче вине ва врѣ пъмѫнт8ль симбетиле л8й, тоате ѕилеле п8стїирїй л8й. Ши вой веци фи ꙟ пъмѫнт8ль връжмашилор вощри, ат8нчѣ ва съмбъта пъ-

д'лчи ꙟ сърбьтоарѣ са кь пънь лоу фостоу пре е^{л} наоу авоуть сърбѫтоѡр. кындоу лоу вроу^{т} трїбоуи. коу^{м} сь либь сърбѫтоѡ^{р}. атȣнче кь ндȣ вои аці лькоуить. ꙟтрȣ ель. де ꙟтраче ѫ карїи вор рьмынѣ де ꙟтре вои. далевою инїмь темьтоѡ^{р}. ꙟ пьмьнтоу^{л} връжимашї лорь сѫи. пънь ꙟтратьта коумь де фрȣꙟѕа сȣньтоѡ^{р} а лемноулоуи. во^{р} фȣџи ши аша ворь фȣџи. ка ші ꙟнаинтѣ армеи. ши во^{р} пїка кь ндȣ нимѣ пре еи ноу^{н} ва гони. ши во^{р} фȣџї оуноу^{л} де алтоу. нимѣ де ꙟтре вои ноу ва коутеѕа рь дика арма пре връжимашоу^{л} сѫоу. кьче лоу ꙟблать ꙟпротива мѣ. деренть лчѣе еȣ ꙟкь вою ꙟбла ꙟ алѣнȣ^{л} лор.

мѫнтȣль. ши вине ва врѣ сımбетеле лȣи. тоате ѕилеле пȣстїирїй лȣи ва сѫмбѫта. кареле наȣ сѫмбѫтать ꙟ сımбетеле воастре. кѫндь лѫкȣаци пре дѫнсȣль. Ши челор рѫмаш ден вой вою адȣче робиме ла инема лорь. ла пѫмѫнтȣль врѫжмашилор лорь. шїи ва гони пре дѫншїй гласъ де фрȣнѕѫ мȣтѫндȣсе. ши вор фȣџи ка кѫндь ар фȣџи дела рѫѕбою. Ши ворь кѫдѣ негоници де нимени. ши еа трѣче кȣ ведѣрѣ фрате пе фрате ка ши ла рѫѕбою, негониндь нименѣ. ши нȣ веци пȣтѣ сѫ стаци ꙟпотрива непрїатнилорь воштри. Ши веци пери ꙟтрȣ лимби. ши ва мѫнка пре вой пѫмѫнтȣль врѫжмашилор воштри. Ши чей че ворь рѫмѫнѣ ден вой се вор стрика пентрȣ пѫкателе лорь. ши пентрȣ пѫкателе пѫринцилор лорь. ꙟ пѫмѫнтȣль врѫжмашилорь лорь. се ворь топи. Ши ворь рѫскȣмпѫра пѫкателе лорь. ши пѫкателе пѫринцилор лорь. пентрȣ кѫче аȣ кѫлкать. ши маȣ трекȣть кȣ ведѣрѣ пре мине, пентрȣ кѫче аȣ мерсȣ ꙟнаинтѣ мѣ ꙟ кȣрмеѕишь. Ши еȣ амь мерсȣ кȣ еи кȣ мѫние ꙟкȣрмеѕишатѫ.

TRANSCRIPŢIUNEA

să veţi hi înblăndu în tocămélele(?) méle şi veţi fi socotindu şi ţiindu porăncélele méle, da-voiu voao ploae în vréme destoinică, şi pământu*l* va da hasna sa, şi lémnele vor fi roditoore, şi mlătişulŭ va ajunge storsura, şi storsura semănâtura, şi veţi avé până la saţiu, şi veţi lăcui cu tărie în ţara vostră; da-voiu eu pace în ţara vostră, durmi-veţi şi nimé nu va spământa pre voi, goni-voiu afară jivinile réle sălbatice de în pământu*l* vostru, nici oste nu va tréce pre în ţara vostră; goni-veţi pre vrăjimaşii voştri, şi înainté vostră vorŭ pica de armă, şi 5 de între voi vorŭ goni pre o sută, şi o sută pre ḑéce mii; că vrăjimaşii voştri vor pica înain[t]é vostră, că eu voiu căuta pre voi, şi voiu créşte pre voi, şi voiu mulţi pre voi, şi legătura mé cu voi o voiu ţiné; mâînca-veţi de în vecu, şi acélé peîntru célé noo le veţi lăsa înapoi; şi locu*l* mieu va fi între voi de lăcui*t*, şi sufletu*l* mieu nu va urâ pre voi; eu voiu înbla între voi, şi eu voiu hi dumniḑeu*l* vostru, voi încă veţi hi nărodu*l* mieu, că eu săntu domnu*l* dumniḑeu*l* vostru, cela carele pre voi amu adu*s* afară de în âghipetŭ, cu*m* robi acelora să nu fiţi, şi jugu*l* a gromazilo*r* voştri a*m* frântŭ, cu*m* în dereptate să înbla*ţ*i; iară să mie nu veţi hi îngăduindu şi nu veţi face toote poră[n]célele méle, şi să veţi hi urăndu acéste porănci ale méle, şi sufletu*l* vostru va fi lepădăndu légé mé, şi legătura mé o veţi lepăda, eu încă acasta voiu face cu voi : vedé-voiu pre voi cu cutremuri şi cu fughicei cu friguri, de carele va scădé faţa vostră în sufletu*l* vostru; se vor dospi tote rélele; şi ce veţi semăna, semănătura vostră o vo*r* mâînca vrăjimaşii voştri; asupră de acéă voiu întorce faţa mé în alénu*l* vostru, şi veţi hi bătuţi înainté vrăjimaşilo*r* voştri; şi carii urăscu pre voi, aceă se vor domni pre voi; şi veţi fugi cân*d*u nimé pre voi nu va goni; iară să nu veţi nici aşa îngădui mie, cu 7 o*r*i mai tare voiu bate pre voi peîntru păcatele vostre, şi voiu frânge jo*s* pre trufiă vostră şi pre măriă trufiei vostre; şi ceru*l* vostru îl vo[iu] face ca şi feru*l*, şi pământu*l* ca de aramă, şi muînca vostră va peri, că pământu*l* vostru nu-şi va da hasna, şi lémnele pre câîmpu*l* vostru nu vor fi roditore; şi să veţi hi înblăndu înprotiva

mé și nu veți asculte pre mine, de 7 or[i] voïu mai tare mulți bâtăile pre voi, după păcatele vostre; jivinile sălbatice de pădure voïu trimite pre voi, carele vor mâînca coconii voștri și dobitocul vostru, și pre voi vor înpuțina, și cărările vostre vor pustii; să ără (sic) nici cu acésta nu vă veți înbuna și veți hi înblându în alénul mieu, eu încă voïu înbla în alénulŭ vostru, și de 7 or[i] mai tare o voïu bate pentru păcatele vostre, și voïu aduce armă pre voi, care va sta de bâsău de pre legătura mé care amu făcutŭ cu voi; și să vă veți aduna voi întru orașele vostre, trimite-voïu pre voi morte de ćumă și de lâîngore, și voïu da pre voi în mâna vrăjimașilor voștri; atunce voïu lua sporïul pâinei, cum ḑice: muerile vostre vorŭ coce pâine, mâînca-veți și nu vă veți sătura, că-i voïu lua sporïul; să ără (sic) nici cu acéstĕ nu vă veți învăța, ce veți înbla în alénul mieu, eu încă voïu înbla în alénul vostru, și de 7 or[i] mai tare voïu pedepse pre voi, peîntru păcatele vostre, până într'atâta cum veți mâînca carné fećorilor voștri și a fételor vostre, și eu voïu pustii pre voi, și pre chipurile vostre eu le voïu zrobi, și pre trupurele vostre céle morte eu le voïu aruînca ca pre idoli voștri, și va urâ pre voi sufletul mieu, și voïu face să fie pustii orașele vostre, și eu voïu pustii pre locurile vostre cele sv[ă]nte, și pre mirosenia vostră cé bună; nu mie, voă să o simțu; în acesta chipu voïu pustii pământul, până într'atâta cum vrăjimașii voștri, carii lăcuescu întru elu, se vorŭ mira pre elŭ, pre voi vor înpârți între păgâni, și voïu trage armă după voi, și pământul vostru va pustii, și orașele vostre vor pustii; atunce va fi pământului sărbâtoor[e] până veți hi în pământul vrăjimașilor voștri; atunce va fi pământului sărbâtoor[e] și se va înd[u]lci în sărbătoaré sa, că până au fostu pre el, n'au avut sărbâtoor[e] cându au vrut tribui cum să aibă sărbâtoor[e], atunce când voi ați lăcuitŭ întru elŭ; de într'aceá carii vor rămâné de între voi, da-le-voïu inimă temătoor[e] în pământul vrăjimașilorŭ săi, până într'atâta cumŭ de fruînḑa sunătoor[e] a lemnului vor fugi, și așa vorŭ fugi ca și înainté armei, și vor pica cându nimé pre ei nu-i va goni, și vor fugi unul de altu; nimé de între voi nu va cuteḑa rădica arma pre vrăjimașul său, căce au înblatŭ înprotiva mé, dereptŭ acée eŭ încă voïu înbla în alénul lor.

Notanda :

моуꙟка, мьꙟка, кьꙟпоул, льꙟгоре, ароуꙟка, фрȣꙟѕа, де ꙟ, пре ꙟ, де ꙟтре, пе ꙟтроу (dar şi пентрȣ), adecă *muînca, măînca, căînpul, lăîngore, aruînca, fruînḑa, de în, pre în, de între, pe întru,* în loc de *munca, măncă, câmpul, lăngóre, aruncà, frunḑa, din, prin, dintre, pentru*;

ь generalmente pentru *ă*, dar şi pentru *ŭ* în : ворь, алѣноуль, деренть, ель, авоуть, коумь, ѫгипеть... ér unele cuvinte presintă ambele intrebuinţărĭ tot-o-dată : мльтишоуль (mlătişul*ŭ*), фрьнть (frănt*ŭ*), фькоуть (făcut*ŭ*), врьжимашїлорь (vrăjimaşilor*ŭ*);

ѫ se confundă :

a) cu ь : пьнѫ, пѫнь şi пьнь, пѫмьнтȣл şi пьмьнтȣл, семьнѫтоура şi семьньтоура, востръ şi вострь, сърбѫтоѡре şi сърбьтоарѣ....

b) cu ѣ, ꙗ saŭ ѧ : ачѣѫ (acé*ea*), троуфїѫ (trufi*ea*), мьриѫ (mări*ea*), ѫрь (ĭară), мїросенїѫ (mirosenie*a*),

c) cu аѡ : воѫ şi воаѡ,

d) în fine, îl găsim în : бѫтоуци, бѫтьнле, спѫмьнта, бѫсьоу şi — ce'ĭ maĭ curios — în ѫгипеть.

în loc de оа, maĭ adesea simplul о saŭ ѡ : ꙟторче, тоте, востре, вострь, ѡсте, родиторе, морте (la substantiv şi la adjectiv), льꙟгоре, коче; uneorĭ оѡ : тоѡте, родитоѡре, сȣнктоѡре, сърбѫтоѡре; maĭ rar оа : воаѡ (dar şi воѫ), плоае, сърбьтоарѣ;

finalul *u* lung : ꙟбельндоу, сокотиндоу, цииндоу, сьнтȣ (sum), кьндоу, амоу, оурьскоу, ꙟгьдȣиндоу, оурьндоу, лепьдьндоу, векоу (pentru векю), миеоу, еȣ, симцȣ, елоу (dar şi ель), аоу фостоу, лькоуескоу, алтоу, кипоу;

finalul *i* tot-d'a-una lung, chĭar în ноу шї ва да (nu-şĭ va da);

epenteticul *i* în пьине, пьинеи;

organicul *i* lipsesce în спѫмьнта (din спаймъ=*expavimen, cf. арамъ =aeramen);

фи şi хи se întrebuinţéză fără distincţiune, chĭar în aceiaşĭ frasă, de ex. : сь веци хи оурьндоу ачѣсте порьнчи але мѣле ши соуфлетоул востроу ва фи лепьдьндоу...;

infinitivul cu *e* pentru *a* şi *i* : сь ноу веци аскоулте... вою педепсе...;

posiţiunea pronumeluĭ personal în : сь мие нȣ веци хи ꙟгьдȣиндоу..., сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи мие...;

posiţiunea adverbuluĭ în : де 7 ѡри вою маи таре моулци бѫтьиле пре вои..., сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи...;

pe lîngă : де 7 ѡри, forma : коу 7 ѡри;

la condiţional, în loc de «când ar fi trebuit ca să aĭbă» — кьндоу аоу броут трїбоуи коум сь аибь (cf. **Cipar**, *Principie*, p. 191—192);

întrebuinţările luĭ коум :

a) пре вои амоу адоус афарь де ꙟ Ѥгипеть коум роби ачелора сь нȣ фици... аоу броут трїбоуи коум сь аибь...,

b) коум ѕиче моуерїле востре боpь коче пьине...,

c) пьнѫ ꙟтратьта коум веџї мьꙟка..., пьнь ꙟтратьта коум врьжимашїи... пьнь ꙟтратьта коумь де фрȣꙟѕа сȣньтоѡре а лемноулоуи вор фȣџи;

пре мїросенїѫ востpь чѣ боунь ноу мие воѫ сь о симцȣ, acolo unde în ediţiunea din 1688 : «нȣ вою мироси миросенїа жѫртвелорь воастре», lătinesce : «non olfaciam odorem sacrificiorum vestrorum», grecesce : «οὐ μὴ ὀσφρανθῶ τῆς ὀσμῆς τῶν θυσιῶν ὑμῶν»;

ведѣвою пре вои кȣ коутремоури ши коу фоугичеи(?) коу фригоури...;

асоупрь де ачѣѫ...;

ачеѫ се вор домни пре вои...;

сь ѫрь нїчї кȣ ачаста ноу вь веци ꙟбоуна...;

морте де чоумь шї де льꙟгоре...;

вою адоуче армь пре вои каре ва ста де бѫсьоу...;

кокониi воџри ши добитокоул востроу...;

далевою инїмь темьтоѡре ꙟ пьмьнтоул врьжимашїлорь сѫи...;

мьлтишоуль ва аѫȣнџе сторсȣра шї сторсȣра семьнѫтоура, acolo unde în ediţiunea din 1688 : «ва апȣка воаѡ треириша кȣлесȣл ши кȣлесȣль ва апȣка сѫмѫнцл», lătinesce : «comprehendet vobis trituratio vindemiam, et vinde-

mia comprehendet sationem», grecesce : «καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητὸν, καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον»;

семьна, семьнътоура, cu primul *e* clar;

reflexivul се tot-d'a-una distins de condiţionalul сь;

сь, afară de întrebuinţarea sa la condiţional, e pus isolat în loc de «dacă», întocmaĭ ca latinul *si;*

кипоуриле, cu *-uri-*, dár în acelaşĭ rînd троупоуреле, cu *-ure-;*

доумнизеоул;

алѣноул;

громазилор;

дерептате;

живиниле рѣле;

вржжимашїи;

хасна;

нимѣ;

ва коутеза ръдика, fără infinitivalul *a*.

II.

NOTIŢĂ PE O CARTE

Galaţĭ, 1571.

Notiţa de maĭ jos este scrisă pe legătura uneĭ psaltirĭ nuscrise, care se află în Biblioteca Naţională din Bielgrad, No. 122 in-8.

Am copiat'o cam ĭute în călătoria mea din 1871, fără avut timp de a face un fac-simile.

O dâm aci numaĭ în interesul filologic, abstracţiune făcên paleografiă.

La marginĭ hărtia fiind ruptă pe alocurĭ, am indicat lips prin puncturĭ în reproducerea originaluluĭ, completându-le î după putinţă, în transcripţiune.

1. фїнꙟ^{д} к8мпърат ъ ачѣстъ сф҃нтъ ѱ....

2. ши датъ помѣнъ. бесѣречен де ꙟ...

3. де 8^{н} ворни^{к} ан8ме, ра^{д}, порекла л8^{н}...

4. съ деѕлегъ фїин^{д} ка (*sic*) вѣке. пентрачѣ...

5. ачеста ворни^{к}, ра^{д}, кареле ѡ дедѣсе пе...

6. ши не авъꙟ^{д} чине ѡ лега.

7. ꙗтъ ѱ8пънѣса тъмъшое грекоаѧ съ афлъ

8. .∴ ѡ дѣде ла меще^{р} де о легъ. ка съ аибѫ ши ѧ

9. помѣнѫ. пеꙟтрачѣ че преѿ съ ва афла...

10. бесѣрека ди ꙟ гълаци. съ поменѣскъ ши пре
11. ра^{д} кареле ѡ аȣ да^{т}. ши пре пъринцїи лȣ...
12. ши съ поменѣскъ ꙟ с^{т} литȣргїе. ши пре ачеции...
13. ...тома. ч^{д}. добра. ч^{д}. ра^{д}.
14. къ ѕиче ѕиче (*sic*) св̑нта скриптȣръ. блаже^{н} мъ^{ж}. адекъ
15. фериче де бърбатȣ^{л}, че нȣ мѣрџе спре сфатȣ^{л} не
16. кȣрацило^{р}. ши спре калѣ пъкътошило^{р} нȣ...
17. ши спре скаȣнеле пїерѕъторило^{р} нȣ шаде...
18. ꙟтрȣ лѣџа лȣ^{і} дȣмнеѕъȣ ꙟ^{і} воа лȣ^{і}...
19. ...ꙟтрȣ лѣџѣ лȣ^{і} съ ꙟвацъ ѕȣа...
20. † ꙁзоа †

TRANSCRIPŢIUNEA

fiiïn*d* cumpărată acéstă sf^{ă}ntă ps[altire] şi dată poménă besérecei de în [Gălaţi] de u*n* vornic anume Ra*d*^{ul} porecla lu*i*... să dezlegă fiin*d* ca véche, pentr'acé... acesta vorni*c* Ra*d*^{ul}, carele o dedése pe[rindĭ] şi neavăïn*d* cine o lega, ĭată g'upănésa Tămăşoe Grecoaĭa să află [de] o déde la meşte*r* de o legă, ca să aibâ şi ĭa poménâ; peïntr'acé ce preo*t* să va afla [la] beséreca di în Gălaţi, să pomenéscă şi pre Ra*d*^{ul} carele o au da*t*, şi pre părinţii lu... şi să pomenéscă în s^{fân}t^{a} liturghie şi pre aceşti... Toma чед (cu copiĭ), Dobra чед (cu copiĭ), Ra*d*^{ul}, că ḑice ḑice svănta scriptură : блажен мъж, adecă ferice de bărbatu*l* ce nu mérge spre sfatu*l* necuraţilo*r* şi spre calé păcătoşilo*r* nu... şi spre scaunele pierḑătorilo*r* nu şĭade... întru légĭa lu*i* Dumneḑău ĭ*i* voĭa lu*i*... întru légé lu*i* să învaţă ḑua...

† 7079 (1571) †

NOTANDA :

фїꙟдѫ şi фїинѫ:

пентрѫчѣ şi пеꙟтрѫчѣ:

лѣџа şi лѣџѣ;

помѣнѫ şi помѣнѫ:

сф̃нтѫ şi св̃нтѫ:

де ꙟ şi дин ꙟ;

confusiunea intre о şi оа, е şi ѧ : тѫмѫшюе грекоаѧ;

не лѫсѫꙟд чине ш' лега. fără infinitivalul *a*:

ка în loc de кам:

gradaţiunea timpilor : аȣ дат. дѣде. дедѣсе;

цȣпѫнѣсѧ;

че преѡт сѫ ва афла. în sens de «ori-ce preot...» ;

бѫрбатȣл че нȣ мѣрџе...:

спре = latinul *super*;

ꙟї = este;

finalul *i* pretutindenĭ întreg;

finalul *u* nu putea fi însemnat, tóte consónele finale fiind aruncate d'asupra rîndului, astfel că vocala ce le însoţesce se sub-înţelege;

reflexivul *se* nu e distins de condiţionatul *să* : сѫ дезлегѫ... сѫ ꙟпоменѣскѫ...;

фериче де бѫрбатȣл...;

пїерзѫторилор;

ѕȣа.

III

MEMORANDUM DESPRE FACEREA UNUĬ ĬAZ DE MÓRĂ

EGUMENUL EVTEMIE, BISTRIŢA (distr. Vîlcea), 1573, DECEMBRE 21.

Originalul, scris pe o bucată de pergamenă gălbuiă de 28 ½ centimetri în lăţime şi numaĭ 16¾ în lungime, cu litere marĭ nelegate, nalte cam de 2 ½—3 milimetri, se află în Archivul Statuluĭ din Bucurescĭ, între actele aşa numite «netrebnice» ale mănăstiriĭ Bistriţa din Oltenia.

Din dos, cu o mână posterióră, dar veche, este însemnat : ꙗзꙋл морїи ѿ бъбѣни.

In Cartularul saŭ «Condica» Bistriţeĭ, «ꙟтрꙋ каре сау скрис хрисоавеле ши кърциле мошїилор», la aniĭ 1795—96, de către Dionisie Eclesiarcul,[1] in-fol., tomul I, fóia 296 verso, s'a copiat documentul în următorul mod :

Ꙗдекъ еꙋ Ѹфтимие Ѹгꙋменꙋл ѿ Бистрица, кꙋм съ съ щие че ам келтꙋит пре ꙗзꙋл дела моаръ дин Бъбѣний, ꙟ зилеле лꙋй Ꙗлеѯандрꙋ водъ, Ꙗсприй гата ҂гѿ : ши зече вачй грасе, ши зече ѡй, ши в і ръмъторй грашй. ши, ҃д : биволй, ши, ҃є : де ѡброаче де гржꙋ, ши алте бꙋкате мꙋлте мжнкътоаре, дечй лам фъкꙋт кꙋ мꙋлтъ трꙋдъ ши ѡстенѣлъ, ши ам плътит тот кꙋ стжнжинꙋл де аꙋ съпат принтрег, дин апа Бистрицїй де ꙋнде съ ꙟчѣпе ꙗзꙋл пжнъ

(1) Acelaş de care e scris «Cronograful Ţereĭ Românescĭ dela 1764 — 1815», publicat de **Papiŭ** în *Tesaur de monumente istorice*, t. 2, p. 159 — 236. Papiŭ observă în notă, p. 159 : «cine era Dionisie Eclisiarcul, nu puturăm afla. Din unele pasage ale croniceĭ pare a fi fost «de peste Olt.»—Afară de Condica Bistriţeĭ în 3 tomurĭ marĭ, acestuĭ neobosit călugăr, care se iscălesce «biv eclisiarh al episcopieĭ Rîmniculuĭ» şi «dascal slovenesc», i se maĭ datoresc : Condica Tismeneĭ în 2 gróse foliante, Condica mănăstiriĭ Obedénul 1 foliant, Condica mănăstiriĭ Jitian 1 foliant, Condica Govoreĭ etc. etc., pe lîngă sute de documente traduse din slavonesce, tóte conservate în Archivele Statuluĭ.

дин жоса метохулуй. iар фъръ че ам плътит. ам мѫнчит мулт ши ку ча-
мений мън͛тирїй ка съ фие сф͛нтей мън͛тирй де хранъ. iар чине съ ва аместека
ѫтрачест лузу. съ фие проклет де т͞иі : сф͞инци пъринцй. ши де тот соборул
сф͞нтей мън͛тирй. ши каре егумений ну вор къута съ цие ачест лузу, съ ле фие
пъраше ла жудеката чѣ ѫфрикошатъ майка пречиста. ши ам сфършит ла
луна луй декемв : к͞в : печетѣ мън͛тирїй ла лѣтул ꙁ͞пк :

Să compare cine-va acéstă copiă cu originalul de maĭ jos. şi se va încredinţa că aprópe nicĭ un cuvînt nu este bine transcris.

Copistul a schimbat pretutindenĭ ortografia, a modernisat pronunciaţiunea, a tradus cuvintele slavice, a mers cu cuteḑarea pînă a preface pe сь în ши, ba chĭar a adáuga pe «чѣ ѫфрикошатъ», care nu se află nicăirĭ în original; şi să nu se uite că acel copist era anume Dionisie Eclesiarcul, om nu fără cunoscinţe şi cu multă deprindere la citirea crisóvelor şi zapiselor.

Acésta ne dă mesura încrederiĭ ce putem pune, sub raportul limbeĭ şi al paleografieĭ, pe vechile copie române ale manuscriselor anterióre, bună-óră a cronicelor nóstre saŭ a cărţiĭ luĭ Negoiă-vodă.

Vom vedé însă maĭ la vale, că nicĭ ceĭ l'alţĭ condicarĭ mănăstirescĭ n'aŭ fost maĭ scrupuloşĭ.

O copiă mult maĭ exactă a acestuĭ document, deşi nu tocmaĭ perfectă, figurézâ în Condica cea nouă a Bistriţeĭ, făcută de către Comisiunea Documentală la 1859, in-f., t. l, p. 253.

Ambele Condice, cea din urmă în treĭ exemplare identice, se află în secţiunea manuscriselor din biblioteca Archivelor Statuluĭ, la un loc cu maĭ multe alte preţióse cartulare mănăstirescĭ, pe carĭ le vom cita la locul lor.

Pecetea cerculară întipărită pe céră, «sceau circulaire placard», sub cuvîntul сфрьшит din ultimul rînd, este de 4 centimetri în diametru; ea s'a stricat însă cu desăvîrşire, remănênd numaĭ locul eĭ, cu dese găurele, peste carĭ era lipită céra, de o culóre — se pare — galbenă închisă.

1. † аде[к] еꙋ евтемїе егꙋменоу[л] ѿ бистри[ц]. кꙋ[м] сь[с] щїе ча[м] ке[л]тꙋи[т] пре ıазꙋ[л] дела моарь дела бьбѣни

2. ꙟ зилеле лоу алеѯа[н]дро во[д]. а[с] гата ҂гѿ. ши ї҃ ва[ч] гра[с]. ши ї҃ ѡи. ши. вї рьмь

3. тори граши ши д҃ биволи. ши. ҃с. де ѡбороаче де грьꙋ. ши а[л]те боука

4. те моу[л]те мьнкьтоаре ди[ч] ла[м] фькоу[т] коу мꙋ[л]ть трꙋ[д] ши ѡстенѣль

5. ши а[м] пльти[т] то[т] кꙋ стьнжинꙋ[л] де аꙋ сьпать принтре[г] де ꙟ апа би[с]три

6. цеи де оунде се ꙟчѣпе. ıазꙋ[л] пь[н] дин жосꙋ[л] метохꙋлꙋи. ıарь фьрь ча[м] пльти[т] а[м] мꙋ

7. нчить мꙋ[л]ть ши кꙋ ѡамéнїи мьнѫстирїи ка[с] фїе сфь[н]теи мьнѫстирї

8. де хра[н]. ıа[р] чине се ва аместека ꙟтраче[ѕ] ıазь сь фїе прокле[т] де. т҃иї. ѡ҃ци ши де

9. то[т] сьборꙋ[л] сфьнтеи мь[н]стири сь каре егꙋмен[н] нꙋ во[р] кьꙋта сь цїе аче[ѕ] ıазь. сь ле фїе

10. пьрь[ш] ла жꙋдека[т] маика пр҃ч[с]та ши ла[м] сфрьши[т] м[с]ца де[к] ҃ка вь лѣ[т] ҂зпв҃.

TRANSCRIPŢIUNEA

† adec[ă] eu evtemie egumenu*l* ѡт (dela) Bistri*ţ*[a], cu*m* să *s*[e] ştie ć'a*m* che*l*tui*t* pre ïazu*l* dela moară dela Băbéni în zilele lu Alexa*n*dro vo*d*[ă], a*s*[pri] gata 3800, şi 10 va*ć*i gra*s*[e], şi 10 oi, şi 12 rămători graşi, şi 4 bivoli, şi 200 de oboroace de grău, şi a*l*te bucate mu*l*te măncătoare; di*ć*i l'a*m* făcu*t* cu mu*l*tă tru*d*[ă] şi ostenélă şi a*m* plăti*t* to*t* cu stănjinu*l* de au săpatŭ printreg de în apa Bi*s*triţei de unde se încépe ïazu*l* pă*n*[ă] din josu*l* metohului; ïară fără ć'a*m* plăti*t*, a*m* muncitŭ mu*l*tŭ şi cu oamenii mănăstirii, ca *s*[ă] fie sfă*n*tei mănăstiri de hra*n*[ă]; ïa*r*[ă] cine se va amesteca într'ace*st* ïazŭ, să fie procle*t* de 318 ѡ҃ци (părinţĭ) şi de to*t* săboru*l* sfă*n*tei mă*n*[ă]stiri; să care e-

gumenᶦ nu vor căuta să ţie acest ĭazŭ, să le fie părâşă la judecată maica precesta; şi l'am sfrâşit м͑ца (luna) decemvrie 21 вь лѣт (în anul) 7082 (1573).

NOTANDA:

ь pentru ă: моарь, рьмьтори, мьнкьтоаре etc., dar şi pentru ŭ: мѫнчить, мѫлть, іазь, ér în cuvîntul сьпать (săpată)—ambele întrebuinţări tot-o-dată;

іазь, dar maĭ jos: іазь;

мьнѫстирїи, dar maĭ jos: мьньстирї şi мьньстири;

Алезандро cu finalul *o* pentru *u;*

лоу pentru лоуи;

finalul *i* pretutindenea întreg: рьмьтори граши, виволи, мьньстири;

finalul *u* întreg numaĭ după vocală: еѫ, грьѫ, аѫ;

де ҭ апа, dar maĭ jos: дин жосѫл, precum şi прин, nu пре ҭ;

contracţiune принтрег=prin întreg;

се ҭчѣпе, се ва аместека, dar la condiţional: сь цїе, сь фїе;

remarcabil accentul pe *e* în ωамéнїи;

să pentru *dacă*: сь нѫ вор кьѫта;

dicĭ pentru *decĭ*: дич лам фькоут;

afară pentru *peste*: фьрь чам пльтит, ам мѫнчить;

la «mănăstire», genitivul cu *ii*: мьнѫстирїи, dar la «sfântă», genitivul cu *ei*: сьвнтеи.

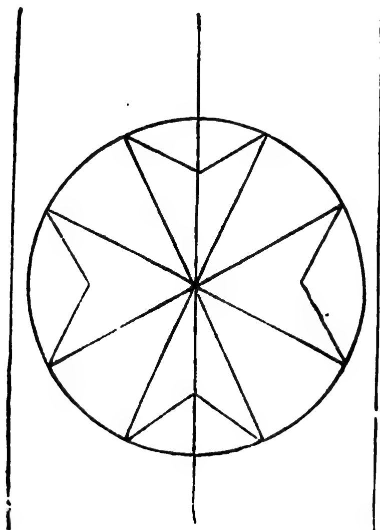
IV.

ZAPIS DE VÎNḐARE

ŞTEFAN DIACUL, BRĂHĂŞESCĬ (distr. Tecucĭu), 1577, APRILE 4.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, actele episcopieĭ de Roman, legătura 4.

E scris pe hârtiă de o culóre galbenă rădăciniă, fórte grosolană, pe o bucată de 20½ centimetri în lungime şi 19 în lăţime, avênd următorul semn de fabrică :

Scrisórea e frumósă şi mare; literele sînt nalte cam de 2 milimetri.

Doă peceţĭ octogone de 1½ centimetri în diametru, represintând nesce monograme saŭ arabescurĭ, sînt reŭ întipărite cu fum şi aprópe de tot şterse.

1. † адекъ е^ꙋ петрѣ брахъ^ш скри^ꙋ ши мъ^ртꙋрисе^скꙋ кꙋ че^стꙋ запи^с

2. а^л ме^ꙋ. кꙋ^м а^м фо^стꙋ кꙋ^мпъра^т ѡ па^рте де ѡчинъ ди^н са^т ди^н
бръхъше^щ.

3. де ꙋ^нде а^ꙋ фо^стꙋ шези^ндꙋ. кꙋдрѣ. ди^н џꙋмътате де са^т а чи^нчѣ

4. па^рте. че са алѣџе па^ртѣ анꙋ^шкъи. ши а фрателꙋ^і еи мътею.

5. ши е^ꙋ ѡ а^м въ^ндꙋ^т лꙋ^і дꙋмитрꙋ тѣ^хни. ши фемее^і сале теклеи.

6. дере^птꙋ доаѡ сꙋте ши тре^і зе^ч де флори^нци бани тътъръщи.

7. ка съи хїе лꙋ^і ѡчинъ ши мошїе ꙟ^н вѣ^ч неклъти^т. ши ꙟ^н то^кма^л

8. нѣ^ꙋ фо^стꙋ ѡна сꙋлицашꙋ^л. ши бꙋ^рна^р спътъре^л ши кочꙋ бъдѣ

9. колѣ ши мꙋ^лци ѡами^н бꙋни. ши е^ꙋ щефа^н дїакꙋ^л а^м скри^с. ши

10. пре ма^і маре креди^нце нѣ^м пꙋ^с ши печециле ка съ се щїе. —

в^лт ,зпе а^п д дни

(L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA

† adecă e*u* Petré Brahă*ș* scri*u* și mă*r*turise*s*cu cu ce*s*tu zapi*s* a*l* me*u*, cu*m* a*m* fo*s*tu cu*m*păra*t* o pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Brăhășe*st*ⁱ de u*n*de a*u* fo*s*tu șe*d*i*n*du Cudré, di*n* g'umătate de sa*t* a ci*n*cé pa*r*te ce s'a alége pa*r*té Anu*ș*căi și a fratelu*i* ei Mătelu, și e*u* o a*m* vă*n*du*t* lu*i* Dumitru Té*h*ni și femee*i* sale Teclei, dere*p*tu doao sute și tre*i* *d*e*c*ⁱ de flori*n*ți bani tătărăști, ca să-i hie lu*i* ocină și moșie î*n* véc'i neclăti*t*ⁱ, și î*n* tocma*l*ⁱ né*u* fo*s*tu Ona sulițașu*l* și Bu*r*na*r* spătăre*l* și Cocu Bădécolé și mu*l*ți oami*n*i buni, și e*u* Ște-fa*n* dilacu*l* a*m* scri*s*, și pre ma*i* mare credi*n*țe né*m* pu*s* și pecețile ca să se știe.

влт (anul) 7085 (1577) ap^rilie 4 дни (dile).

NOTANDA:

finalul ***u*** **întreg în** честꙋ, фостꙋ, аꙋ, шезиндꙋ, дерептꙋ, мъртꙋрисескꙋ...;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

ɰȣмѫтате;

pretutindenĭ дин, nu ден saŭ де ꙟ;

forma verbală : ȣнде аȣ фостȣ шезиндȣ Кȣдрѣ (cf. formele analoge în textul de sub No. I);

contracţiunea са алѣџе, pentru се ва алѣџе;

de 'naintea condiţionaluluĭ сѫ tot d'a-una ка : ка сѫ-и ɣїе, ка сѫ се ɰїе;

ɣїе pentru фїе;

reflexivul се distins de condiţionalul сѫ : сѫ се ɰїе;

nominativul singular : крединцє;

numĭ proprie interesante : Кȣдрѣ, Бȣрнар, Кочȣ Бѫдѣколѣ;

repetiţiunea : дин сат дин Брѫɣѫшеɰи.

formaţiunea numilor locale : Браɣѫш — Брѫɣѫшеɰи;

gradaţiunea timpilor : ам фостȣ кȣмпѫрат... ши... ам вѫндȣт;

зечи, nu зѣчи, şi фемеи, nu фемѣеи;

флоринци бани тѫтѫрѫɰи;

pleonasm : ѡчинѫ ши мошїе;

Мѫтею, cu *ă;*

дерептȣ;

ѡамини;

genitivul femeesc cu *-ei :* фемееі, Теклеи, dar Ꙗнȣшкѫи;

меȣ, nu миеȣ.

V.

ZAPIS DE VÎNZARE

DRUȚEA, DISTRICTUL BACĂŬ, 1581, MARTIŬ 11.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, actele mănăstiriĭ Cașin, legătura No. 9.

E scris pe hărtiă gălbuiă, lung de 28, lat de $18\frac{1}{2}$ centimetri, rupt în maĭ multe locurĭ, fără semn de fabrică.

Literele, cam de $2-2\frac{1}{2}$ milimetri în nălțime, sînt frumóse.

Pecețile, întipărite fórte grosolan cu cernélă, lucru nu tocmaĭ rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografiă nu există vre-un termin tecnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. **Chassant et Delbarre**, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Ȣто а^{з} дрȣцѣ скри^{ȣ} ши мъ^{р}тоурисескоу е^{ȣ} коу че^{ст} ꙁапи^{с}а^{л} мїе^{ȣ}
2. коу^{м} а^{м} въ^{н}доу^{т} е^{ȣ} а мѣ па^{р}те де ѡчинь ди^{н} са^{т} ди^{н} поени
3. коу то^{т} венитоу^{л} а^{м} въ^{н}доу^{т} непотоумїе^{ȣ} лȣи[1] игна^{т} до
4. бо^{ш} ши сȣрорїи сале а^{л}беи преоутѣсїи дерептоу оу^{н} ка^{л}
5. ши треи ꙁъчи де талере ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть ѡчи^{н}
6. . . . їе . . . . ло^{р} ши непоцило^{р} ло^{р} . . . .

(1) **Urméză** до, **șters apoĭ cu degetul.**

7. . . . . . вь^{н}доу^{т} пе^{н}трȣ кь фи . . . . .

8. на^{м} ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть м . . їе ꙟ^{н} вѣчи. ди^{н} на . . .ѣ

9. лȣ^{і} доумитрȣ плешѣ вьтавȣлȣ^{и} де ни . . . щи. ши ми^{х}нѣ

10. ѿ та^{м}. ши косте . . . а^{р} ди^{н} стьнещи ши ґлига ди^{н} бȣчȣ^{ми}

11. ши боуда ди^{н} ма^{л} ши моу^{л}ци ѡамени бȣни дечи нои

12. ачéщи ѡамени кареи маи соу^{с} скрїе дакь а^{м} веѯоу^{т} то^{к}маль

13. де бȣнь вое нои ꙟ^{н}кь нѣ^{м} пȣ^{с} печециле пе^{н}трȣ маи маре

14. мь^{р}тоурїе ка сь сь щїе. вл҃ѣ^{т} ѕ҃ѯпѳ. м^{с} ма^{рт} аі҃ д^{н}

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

TRANSCRIPŢIUNEA

✝ Ѳто аѯ (ĭată eŭ) Druţé scri*ŭ* şi mă*r*turisescu e*u* cu ce*st* za-pi*s* a*l* mie*u* cu*m* a*m* vă*n*du*t* e*u* a mea pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Poeni cu to*t* venitu*l* a*m* vă*n*du*t* nepotumie*u* lui Igna*t* Dobo*ş* şi surorii sale A*l*bei preutésii dereptu u*n* ca*l* şi trei zăci de talere, ca să le fie lo*r* diré*p*tă oci*n*ă [şi moş]ie... lo*r* şi nepoţilo*r* lo*r*... vă*n*du*t* pe*n*tru că fi[cĭori] n'am ca să le fie lo*r* diré*p*tă m[oş]ie ĭ*n* véci, di*n* na[int]é lu*i* Dumitru Pleşé vătavulu*i* de Ni... şti, şi Mi*h*nea ѡт там (tot de acolo), şi Coste... a*r* di*n* Stăneşti, şi Gliga di*n* Bu-c'u*mi*, şi Buda di*n* Ma*l*, şi mu*l*ţi oameni buni; deci noi aceşti oa-meni care-i mai su*s* scrie, dacă a*m* veḑu*t* tocmală de bună voe, noi ĭ*n*că né*m* pu*s* peceţile pe*n*tru mai mare mă*r*turie ca să să ştie... влѣт (în anul) 7089 (1581) м^{с} (luna) ma*rt*ie 11 дн (ḑi).

Notanda:

ь tot-d'a-una pentru *ă*;

u final intreg: дерептоу, мьртоурисескоу, мїеȣ, скриȣ, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înţelege prin aruncarea ultimeĭ consóne d'asupra rîn-duluĭ;

V.

ZAPIS DE VÎNZARE

DRUŢEA, DISTRICTUL BACĂŬ, 1581, MARTIŬ 11.

Originalul se aflá în Archivele Statuluĭ, actele mănăstiriĭ Caşin, legătura No. 9.

E scris pe hărtiă gălbuiă, lung de 28, lat de $18^{1}/_{2}$ centimetri, rupt în maĭ multe locurĭ, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2—$2^{1}/_{2}$ milimetri în nălţime, sînt frumóse.

Peceţile, întipărite fórte grosolan cu cernélă, lucru nu tocmaĭ rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografiă nu există vre-un termin tecnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. **Chassant et Delbarre**, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Ѹто а^{з} дрȣцѣ скри^{ȣ} ши мь^{р}тоурисескоу е^{ȣ} коу че^{ст} ѕапи^{с} а^{л} мїе^{ȣ}
2. коу^{м} а^{м} вь^{н}доу^{т} е^{ȣ} а мѣ па^{р}те де ѡчинь ди^{н} са^{т} ди^{н} поени
3. коу то^{т} венитоу^{л} а^{м} вь^{н}доу^{т} непотоумїе^{ȣ} лȣи(1) игна^{т} до
4. бо^{ш} ши сȣрорїи сале а^{л}беи преоутѣсїи дерептоу оу^{н} ка^{л}
5. ши треи ѕьчи де талере ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть ѡчи^{н}
6. . . . їе . . . . ло^{р} ши непоцило^{р} ло^{р} . . . .

(1) Urméză до, şters apoĭ cu degetul.

7. . . . . . вь^{н}доу^{т} пе^{н}трȣ кь фи . . . . .

8. на^{м} ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть м . . їе ꙟ^{н} вѣчи. ди^{н} на . . .ѣ

9. лȣ^{і} доумитрȣ плешѣ вьтавȣлȣ^{н} де ни . . . щи. ши ми^{х}нѣ

10. ѡ҃ та^{м}. ши косте . . . а^{р} ди^{н} стьнещи ши глига ди^{н} бȣчȣ^{ми}

11. ши боуда ди^{н} ма^{л} ши моу^{л}ци ѡамени бȣни дечи нои

12. ачéщи ѡамени кареи маи соу^{с} скрїе дакь а^{м} везоу^{т} то^{к}маль

13. де бȣнь вое нои ꙟ^{н}кь нѣ^{м} пȣ^{с} печециле пе^{н}трȣ маи маре

14. мь^{р}тоурїе ка сь сь щїе. влѣ^{т} ҂зпѳ. м^{с} ма^{рт} аі҃ д^{н}

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

TRANSCRIPŢIUNEA

† Ѳто аꙁ (ĭată eŭ) Druţé scri*ŭ* şi mă*r*turisescu e*u* cu ce*st* zapi*s* a*l* mie*u* cu*m* a*m* vă*n*du*t* e*u* a mea pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Poeni cu to*t* venitu*l* a*m* vă*n*du*t* nepotumie*u* lui Igna*t* Dobo*ş* şi surorii sale A*l*bei preutésii dereptu u*n* ca*l* şi trei zăci de talere, ca să le fie lo*r* diré*p*tă oci*n*[ă] [şi moş]ie... lo*r* şi nepoţilo*r* lo*r*... vă*n*du*t* pe*n*tru că fi[cĭori] n'am ca să le fie lo*r* diré*p*tă m[oş]ie î*n* véci, di*n* na[int]é lu*i* Dumitru Pleşé vătavulu*i* de Ni... şti, şi Mi*h*nea ѡт там (tot de acolo), şi Coste... a*r* di*n* Stăneşti, şi Gliga di*n* Buc'u*mi*, şi Buda di*n* Ma*l*, şi mu*l*ţi oameni buni; deci noi aceşti oameni care-i mai su*s* scrie, dacă a*m* veḑu*t* to*c*mală de bună voe, noi î*n*că né*m* pu*s* peceţile pe*n*tru mai mare mă*r*turie ca să să ştie... влѣт (în anul) 7089 (1581) м^{с} (luna) ma*rt*[ie] 11 дн (ḑi).

Notanda:

ь tot-d'a-una pentru *ă*;

u final întreg: дерептоу, мьртоурисескоу, мїеȣ, скриȣ, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înţelege prin aruncarea ultimeĭ consóne d'asupra rîndului;

i final întreg: поени, лѹи, албеи, треи ӡъчи...;

дерептоу cu де-, dar дирѣпть cu ди-;

tot-d'a-una дин, nicĭ-o dată де ꙟ saŭ ден;

reflexivul *se* confundat în scriere cu condiţionalul *să*: сь сь щїе;

la condiţional сь este tot-d'a-una preces de ка: ка сь ле фїе, ка сь сь щїе;

la dativ: непотоуміеѹ;

la genitiv se confundă desininţele casuale femeiescĭ *ei* şi *ii*: сѹрорїи албеи преоутѣсїи;

лѹи игнат, лѹі доумитрѹ, nu лѹ;

мїеѹ;

ӡъчи (ḑecĭ) cu vocala obscură, dar веӡоут cu vocala clară;

în loc de «ómenĭ maĭ sus scrişĭ», construcţiunea sintactică: ѡамени каре-и маи соус скрїе;

numĭ locale: Поени, Бѹчѹми, Мал...;

numĭ personale: Дрѹцѣ, Добош, Ꙗлба, Плешѣ, Глига, Боуда;

monetă: талере;

dacă = ital. *dacchè*: дакь ам веӡоут;

repetiţiunea: дин сат дин Поени (cf. textul de sub No. IV);

accentul pe *e* în ачéщи.

VI

O SENTINŢĂ

TUDOR LOGOFĚT, VLĂDESCĪ (DISTR. MUSCEL), ÎNTRE 1583—1585, SEPTEMBRE 22.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, între documentele schituluĭ Valea din districtul Muscel, legătura No. 18.

E scris întreg cu mâna luĭ Tudor logofět din Vlădenĭ, astăḑĭ Vlădescĭ, comună rurală din Muscel, pe unde se află, de asemenea, tóte cele-l'alte localităţĭ menţionate în document : Cotescil, Retivoescil, Mihăiescil, Ţigănescil, precum şi mănăstirea Vĭeroşul saŭ «Virăşu».

Scriitorul aparţinea, prin urmare, uneĭa din regiunile cele maĭ muntóse ale Românieĭ.

Datul aproximativ al documentuluĭ, afară de consideraţiunĭ paleografice, resultă din următórele :

Sálaşul de Ţigănĭ al Opriĭ, dăruit Marineĭ de către cumnată-sa jupánésa Ancă a logofětuluĭ Condrea — fondul procesuluĭ desbătut în textul de maĭ jos — figuréză în testamentul acesteĭa din urmă, scris în ḑiua morţiĭ eĭ la 17 august 1576 şi transcris în tóte Condicele mănăstiriĭ Vĭeroşul.[1]

Documentul de faţă ne spune, că pe acest Ţigan Oprea cu familia sa Marina îl vînduse vorniculuĭ Oancea «cându au foostu în ziléle lu Alixandru vodă celu bătrânu tatălu Mihnéeĭ vodă», adecă

(1) Acéstă mănăstire posedă treĭ Condice : I. din 1780, 1 vol. in-fol.; II. din 1807, 5 tom. in-16; III. din 1861, făcută de către Comisiunea Documentală, 1 vol. in-fol., în 2 exemplare. Testamentul jupâneseĭ Anca se află în cel de'ntâiŭ la fóia 164, în cel al 2-lea la foiele 68—70, în cel al 3-lea la pag. 120—122 după exemplarul No. 1.

înainte de 1578, de vreme ce anul 1577 este ultimul din domnia luĭ Alexandru.

Dela anul 1577 pînă la darea sentinţeĭ din textul nostru aŭ trebuit să maĭ trécă vr'o căţĭ-va anĭ, în intervalul cărora a murit Ţiganul Oprea, lăsând fiĭu pe Calcĭul, şi a murit stăpînul sălaşuluĭ, vornicul Oancea, remănênd moştenitor fiĭul seŭ Preda.

În acest mod s'ar puté căuta datul aproximativ cam pe la anul 1580; dar atuncĭ se afla pe tron Mihnea, menţionat în document ca fiĭu al luĭ Alexandru-vodă, şi de aceĭa scriitorul, unul din judecătoriĭ ceĭ «luaţi pré răvaşelé domnescii», n'ar fi uĭtat, după tótă probabilitatea, de a pune : «măriei sale Mihneĭ vodă» în loc de a ḑice simplu : «Mihnéei vodă».

Iată de ce noĭ preferim intervalul dintre aniĭ 1583—1585, când domnĭa Petru Cercel, după care însă a venit érăşĭ Mihnea-vodă şi a stat apoĭ la domniă tocmaĭ pînă la 1589.

După ce am limpeḑit ast-fel punctul geografic şi pe cel cronologic, să venim la elementul paleografico-filologic.

Originalul e scris pe hărtiă gălbuiă de 30½ centimetri în lungime şi 20 în lăţime, avênd semn de fabrică un vultur cu doă capete sub o singură corónă cu o stea d'asupra, dar schiţat într'un chip atăt de nehotărît, încăt ne-a fost anevoiă de a'l scóte în fac-simile.

Textul s'a transcris în Кондика сфинтей ши дꙋмнезеещїй мѫнѫстирй дин Бале, scrisă la 1801 «прин мꙋлта невоинцѫ а лꙋй Гewргїе Даскал ѿ сꙋд Мꙋшчел сатꙋл Берeвоещй», un volum in-fol., la fóia 112 verso, în următorul mod :

Нои Боерїи че ам фwст лꙋаци прин рѫваше домнещи, пе анꙋме тꙋдор лwг : ѿ влѫдѣни, ши войко лwг : ѿ котещи, ши сvмеwн питарюл ѿ ретевоещй, ꙟнсѫ нѣꙋ фwст лꙋат преда фечорꙋл wанчїи Дворникꙋл дин михѫещи ши егꙋменꙋл дела мѫнѫстирѣ ѿ вирещ, ши степан лwг : ѿ цѫгѫнещи, де сѫ кѫꙋтѫм, пентрꙋ рѫндꙋꙗла ꙋнꙋи циган, анꙋме калчꙋл фечорꙋл wпрїинїй, а лꙋи испас, ал кꙋи аꙋ фwст, ши кꙋи сѫ каде сѫл цїе. Дечи ной ачещи треи боерй, Ной ам оумблат пе ꙋрма ачестꙋи циган, ши аша ам афлат кꙋ але ноастре сꙋфлете, кꙋм ачест циган че ꙗсте маи сꙋс скрис, аꙋ фwст де мошїе ал жꙋпѫнѣсїй анкѫй, жꙋпѫнѣса кондреи лwг : ꙟтрꙋ ачѣа жꙋпѫнѣса

анка наꙋ фъкꙋт кокоий кꙋ кондрах *(sic)* лѡг : чи аꙋ лꙋат пре ѡ сор а кондрей анꙋме марика,* де шаꙋ фъкꙋто де сꙋфлет, ши іаꙋ дат ачест циган че іасте маи сꙋс зис : ѡпрѣ исправъ татъл калчꙋлꙋй, ши ꙟкъ кънд ѡ аꙋ мъритат, мꙋлтъ зѣстре іаꙋ дат, іар ꙟтрꙋ ачѣл, кънд аꙋ фост ꙟ зилеле лꙋи Ѧлеѯандрꙋ водъ челꙋй бътрѫн, татъл михнеи водъ, марика аꙋ фъкꙋт токмѣлъ кꙋ ѡлнчѣ дворникꙋл, татъл предїй, де іаꙋ вѫндꙋт пре ачел циган, ѡпрѣ исправъ татъл калчꙋлꙋй, ши аꙋ фѡст де атꙋнчи пънъ акꙋма ачел циган ши кꙋ фечорїй тот аі ѡлнчей дворникꙋл, іар дꙋпъ моартѣ ѡлнчей двор : лаꙋ цинꙋт преда фечорꙋл лꙋй. Ѱръ кѫнд аꙋ фост акꙋм, іар саꙋ апꙋкат ачеци коери че сѫнт маи сꙋс зиций, ши кꙋ егꙋменꙋл де ачест циган калчꙋл фечорꙋл ѡпрй, ка съл а : іаръ апой нѣꙋ фѡст лꙋат пре ной пре ръваше домнещй ка съ афлъм де рѫндꙋл ачестꙋй циган; дечи нои лꙋѫнд кꙋ але ноастре сꙋфлете, съ фїе ши съл цїе Преда фечорꙋл ѡлнчеи дворникꙋл, фїинд къ лаꙋ кꙋмпърат съи фїе де мошїе : Нои аша ам афлат кꙋ але ноастре сꙋфлете, ши мъртꙋрисим, ши де акꙋм съл цїе чине лаꙋ ши кꙋмпърат. — пис : мѣсца : септ : ке : ди.

Тꙋдор лѡгф :

Acéstă pretinsă copiă este mai mult un fel de traducere.

Georgie Dascălul a fost şi mai puţin scrupulos décât acel Dionisie Eclesiarcul, despre care noi am vorbit mai sus sub No. III.

El schimbă nu numai ortografia, dar pînă şi cuvintele, incepênd dela rîndul de 'ntâiu, unde pentru : нѣ аꙋ фѡст лꙋатꙋ прѣ ръвашелѣ, pune : ам фѡст лꙋаци прин ръваше, şi pînă la rîndul din urmă, unde pe : ченѣ лаꙋ ши кꙋипъратꙋ, îl preface în : чине лаꙋ ши кꙋмпърат.

În rîndul 5 : фечорꙋл ѡпрѣени лꙋи исправъ, se preface în : фечорꙋл ѡпрїиній а лꙋи испр; în rîndul 9 : наꙋ фаптꙋ, în : наꙋ фъкꙋт; în rîndul 11 : ши ѡ аꙋ фапт а фечоѡрꙋ, în : шаꙋ фъкꙋто де сꙋфлет; în rîndul 12 : шалтъ, este uitat; în rîndul 20 : ꙟлаꙋ дъмꙋ, devine : лꙋѫнд; în rîndul 21 : кꙋм se schimbă în фїиндкъ, etc.

În loc de a da o simplă copiă, noi reproducem aci textul intreg în fac-simile, redus cu ¼ din mărimea naturală.

Acest fac-simile este de o exactitate perfectă, fiind executat prin foto-tipiă.

Cele doă cruci, carĭ figurézá în rîndul 6, la margine şi d'asupra

cuvîntuluĭ воwмpïи, nu aparţin textuluĭ, ci sînt făcute de o mână posterióră.

Trăsura filologică cea maĭ caracteristică a documentuluĭ de faţă este duplicarea vocalelor în unele cuvinte : фечоwp8, соwp8, фоwст8, ноwии, пpѣдееии, анкаа, ашаа etc.

A crede că acéstă duplicare nu are nicĭ o raţiune, că adecă logofĕtul Tudor duplică printr'o pură fantasiă, fără nicĭ un Dumnedeŭ, *sans rîme ni raison* după cum dice Francesul, este a necunósce principiele paleografice şi epigrafice.

Paleografia şi epigrafica ne învaţă că :

1. Ómeniĭ inculţĭ scriŭ aşa cum se pronunţă;[1]

2. O vocală duplicată în scriere indică o vocală lungă în pronunciaţiune.

Aşa în vechile inscripţiunĭ romane, dela Gracchĭ pînă la al treilea resboiŭ mitridatic, noĭ găsim pe lungul *a* expres prin *aa*, lungul *e*=*ee*, lungul *u*=*uu*, precum :

â=*aa* :	*ê*=*ee* :	*û*=*uu* :
faato	Feelix	fuueit
naatam	leege	iuus
paastores	ree	uutei
aara	seedes	arbitratuu
maanium	seese	luuci, etc.

Urme analóge ne întîmpină, de asemenea, în grafica celor-l'alte antice popóre italice : Umbri, Sabelĭ, Oskĭ.[2]

Fără a trece la alfabete orientale, unde am vedé, bună-óră, că sanscritul *a* lung आ nu este decăt *aa* अअ, ca şi la Elinĭ lungul ω=οο, aflâm acelaşĭ fenomen grafic pînă astădĭ la Germanĭ în *Haar*, *Meer*, *Aal*, *Paar*, *Schaaf*, *Loos*, *Beere*, unde duplicarea, curat prosodică, n'are nicĭ un punct de plecare etimologic.

(1) Cf. **Lepsius**, *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 7 : «Je weniger ein Volk litterat ist, desto leichter geht noch die Schrift der Sprache nach.» — Ibid. p. 89 : «Jedes geschriebene Zeichen hatte ursprünglich seinen genau entsprechenden Werth in der Sprache, und jeder gesprochene Laut wurde ursprünglich seinem wesentlichen Theile nach geschrieben »

(2) **Corssen**, *Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung*, Leipzig, 1868, t. 1, p. 14—19.

Dintre vecinii noştri, lungimea vocalică există numaĭ la Serbĭ şi la Ungurĭ.

In vechile monumente serbe noĭ o vedem represintată prin duplicare : стваар, страах, краалъ, петоога, бивaa, поклисаара, ér după ortografia latină a Croaţilor : *goost*, *goraa*, *silaa*, *stoo* etc.[1]

La Ungurĭ -- de asemenea; şi acésta deja în documente fórte vechĭ, în carĭ vocala cea lungă, în loc de a purta accent ca în ortografia maghiară de astădĭ, ne apare duplicată, precum, de exemplu, *ér* se scrie într'un act din 1294 : *eer*,[2] *hásfa* -- într'un act din 1309 *haasfa*,[3] *lán* — într'un act din 1326 *laan*,[4] *várfa* — într'un act din 1295 *naarffa*,[5] satul *Sóvar* într'un act din 1285 *Soowar*[6] etc.

Acéstă expresiune a lungimiĭ vocalice prin duplicare, nicĭ Ungurii n'aŭ luat'o dela Serbĭ, nicĭ Serbiĭ dela Latinĭ saŭ dela Germanĭ, nicĭ Germaniĭ saŭ Latiniĭ din Asia, nicĭ Româniĭ dela vreunul din aceste popóre, ci la fie-care din ele ea s'a născut pe o cale independinte prin firésca resfrîngere a realităţiĭ, căcĭ nu trebuia decât o bună ureche pentru a băga de sémă orĭ-cine dela sineşĭ, că o vocală lungă ocupă timpul a doă vocale ordinare.

Remâne dară sigur că logofĕtul Tudor pronunţà **lung** vocalele cele duplicate în соwpȣ, фечоwpȣ, анкаа etc., şi dacă i se întîmplă câte-o dată a le pune cu o simplă vocală, acésta nu este o contradicţiune, ci numaĭ o scăpare din vedere, obicînuită la orĭ-ce scriere cursivă.

Decĭ pe la 1580 graĭul român din Muscel avea *cantitatea prosodică*, cu totul diferită însă de cea veche latină, căcĭ *o* în соwpȣ e lung, pe când lătinesce, din contra, *o* în *sŏror* e scurt.

Une-orĭ sînt lungĭ tocmaĭ silabele lipsite de *accent tonic*, precum în моwшїе, cuvînt repetat de doă orĭ.

(¹) **Miklosich**, *Vergl Lautlehre der slavischen Sprachen*, Wien, 1852, p. 321.
(²) **Fejér**, *Codex diplomaticus Hungariae*, t. 7, vol. 2, p. 247.
(³) Ibidem, t. 8, vol. 6, p. '6.
(⁴) Ibid. t. 8, vol. 3, p. 13'.
(⁵) Ib. t. 6, vol. 1, p. 371.
(⁶) Ib. t. 5, vol. 3, p. 276.

În genitivo-dativele прѣдеени, ѡанчеени, lungimea luĭ *e* resultă din contracţiunea luĭ *e* din desininţa casuală nedefinită cu *e* din pronumele personal : прѣде+еи, ѡанче+еи; ĭar în анкаа, al doilea *a* este articlul femeesc а, contras cu finalul а din numele propriŭ : анка+а.

Cu alte cuvinte, cantitatea prosodică din textul nostru este specifică română.

Acéstă explicaţiune, necontestabilă în privinţa vocalelor *a*.*o* şi *e*, se împedică totuşĭ, în aparinţă, de duplul *i* în ноѡии, рѫбашеѧт домнещїи, ѡанчеии, дечїи, ачестѹии etc., în carĭ lungul *i* nu se póte înţelege.

O dificultate identică a existat în grafica latină, unde *aa*, *ee* şi *uu* represintaŭ pe vechile inscripţiunĭ lungimea în *a*, *e* şi *u*, dar *ii*, începênd dela epoca luĭ Cesar, se întrebuinţa adesea în nesce casurĭ, în carĭ vocala nu era lungă.

Aşa se scriea : *aiio* (ajo), *Pompeiius* (Pompejus), *proiiecit* (projecit); ér atuncĭ când după acest *ii*=*ĭ* (j) urmà ordinarul *i*, când adecă se pronunţa *ĭi* (ji), uniĭ gramaticĭ scrieaŭ chĭar treĭ *i* : *Pompeiii*, *coiiicit*, *eiiicit*, deşi generalitatea se mulţumĭa şi aci cu duplicarea. [1]

În acelaşĭ mod ca în *Pompeii* saŭ *coiicit*, dar pe o cale nedependinte de paleografia latină, duplul ии saŭ ꙟи în ноѡии, дечїи, ачестѹии etc. din textul nostru nu póte avé vre-o altă valóre fonetică decât *ĭ*+*i* saŭ ½*i*+*i*, astfel că logofĕtul Tudor se vede a fi pronunţat : *nŏĭi*, *decĭi*, *acestuĭi*, în loc de pronunciaţiunea ordinară de atuncĭ, constatată prin cele-l'alte texturĭ din colecţiunea de faţă : *noi* (nu *noĭ*), *deci* (nu *decĭ*), *acestui* (nu *acestuĭ*), adecă aşa cum pronunţă Italianiĭ pe finalul *i* în *noi*, *dieci*, *lui*.

Duplicarea vocalică, pe o scară maĭ restrînsă, ne va maĭ întimpina maĭ la vale, unde vom vedé tot-o-dată, că lungul *a* maĭ în specià s'a mănţinut la Românĭ chĭar pînă la finea seculuĭ XVII, când nu se maĭ audĭa nicăirĭ lungul *o* saŭ lungul *e*.

Să se observe că *u* (ѹ) şi *ă* (ъ) duplicaţĭ, adecă lungĭ, nu

(1) Corssen, I, p. 18.

se găsesc nicĭ la logofĕtul Tudor, nicĭ în cele-l'alte texturĭ române.

Dintre consóne, se duplică acĭ *t* în numele local Коттѣщїн, şi *n* între vocale în маринна şi Ѕнинн, ér de 'naintea guturaleĭ în анкаа.

Să fi avut óre Româniĭ în pronunciaţiune maĭ multe felurĭ de *n*, pe carĭ nu scieaŭ cum să le distingă în scriere?

Numaĭ alfabetul dêvanâgari e fericit de a avé semne deosebite pentru patru varietăţĭ de *n*, carĭ însă, maĭ mult saŭ maĭ puţin, une-orĭ maĭ diferenţiate prin sub-varietăţĭ, se află nescrise, ca fapt fonetic, aprópe în tóte graĭurile.[1]

Orĭ-cum ar fi, este cert că şi 'n limba latină exista un *n* maĭ slab alăturĭ cu un *n* maĭ tare, şi că acesta din urmă, din causa tărieĭ sale, fără vre-o raţiune gramaticală, se scriea adesea duplicat, anume între vocale.[2]

Căt privesce pe duplul *n* în ꙟнкаа, ne aducem aminte, ca fenomen aproximativ, nu identic, scrierea latină din epoca decadinţeĭ: *Angnes*=*Agnes*, *ingnes* = *ignes*, *singnifer* = *signifer* etc., unde guturala, pe lîngă normalul *n* ce o însoţesce, a maĭ provocat pe un *n* parasitic.[3]

Dacă н şi нн trebuĭ considerate ca doă varietăţĭ nasale distinse în vechea fonetică română, atuncĭ o a treia varietate nasală maĭ constituia acel sunet pe care părinţiĭ noştri îl represintaŭ prin ꙟ saŭ ꙟн, căcĭ altmintrea nemic nu ĭ-ar fi împedecat de a scrie ън saŭ ѫн, fără a maĭ născoci intr'adins semnul ꙟ, necunoscut paleografieĭ curat slavice.

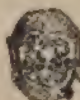
Tóte acestea merită a fi studiate într'un mod maĭ adîncit.

Cele-l'alte particularităţĭ ale documentuluĭ, vedĭ maĭ jos în Notanda.

(1) Cf. **Bindseil**, *Physiologie der Stimm-und Sprachlaute*, in *Abhandlungen*, Hamburg, 1838, p. 326—335.

(2) **Corssen**, I, 249.

(3) **Schuchardt**, *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, Leipzig, 1866, t. I, p. 113—114.

TRANSCRIPȚIUNEA:

† nooiĭ booĭarii ce né au foost luatu pré răvașelé domneștii, pré nume Tudoru logofet ѿ (dela) Vlădeni și Voico logofet ѿ Cottéștii și Simion pitar ѿ Rătivoeștii, însă né au fostu luatu Preda fećorul Oaanceii dvornic ѿ Mihăeștii și egumănul de în mănăstiré ѿ Virășu și Stépanu logofet ѿ Țigăneștii, de să cătămu préntu rândulu unnuiĭ Țigan annume Calc'ul fec'orul Opréeiĭ luĭ Ispravă, al cui au foost și cui se cade de să-lu ție; decii nooiĭ aceștii trei booĭarii, nooiĭ amu ublatu pre urma acestuii Țigan, și nooiĭ așaa amu aflatu cu alé nooastré sufléte, cum acestu Țigan ce ĭasté maiĭ sus scris au foost de moośie alu jupâneaseiĭ Anncăei, jupânéasa Condréei logofet; într'aceĭa jupâneasa Ancaa n'au faptu coconii cu Codré logofet, ce au luatu pré o sooru a CodréeiĭpRé nume Marinna de și o au faptu fec'ooru și ĭ-au datu acestu Țigan ce ĭasté maiĭ sus ḑis Opré Ispravă, tatălu Calc'uluiĭ; și încă cându o-u măritatu, ș'altă multă ziestré ĭ-au dat, ĭar tr'aceĭa cându au foost în zilele lu Alixandru vodă celu bătrânu tatăl Mihnéei vodă, Marinnaa au faptu tocmelă cu Oance dvornic tatălu Prédeeiĭ de ĭ-au vândutu pré acel Țigan Opré Ispravă tatălu Calc'ului, și au foost de atunce până acum acel Țigan și cu fec'oorii tootu alu Oanceeiĭ dvornic, și după moorté Oanceeiĭ dvornic er l'au ținutu Preda fec'ooruluiĭ; ĭar cându au foostu acum, ĭar se au apucatu aceștii boerii ce săntu maiĭ sus ḑiși, și cu egumănul, de acestu Țigan Caléul fećorul Opréi de să-l ĭaa, ĭar apooiĭ né a foost luatu pré nooiĭ pré răvașé domnéștiĭ de să aflămu de rândul acestui Țigan, dece nooiĭ îlu dămu cu alé nooastré sufléte să fie și să-lu ție Préda fec'orul Oanceeiĭ dvornic, cum l'au cunpăratu să iiĭ fie și moośie; nooiĭ așa amu aflatu cu alé nooastré sufléte și mărturisim, și dămu să-lu ție cené l'au și cunpăratu: — пиcал (a scris) мѣсеца (în luna) септемврїе 22 дни (ḑile) Tudoru logofet.

NOTANDA :

Finalul *u* întreg : лѹатѹ, Тѹдорѹ, фоwстѹ, Бирѫшѹ, Стѣпанѹ, кѫтѫмѹ, рѫндѹлѹ, сѫ-лѹ, -лѹ, амѹ, ѹблатѹ, афлатѹ, ачестѹ, алѹ, фаптѹ, соwрѹ, фечоwрѹ, датѹ, татѫлѹ, кѫндѹ, мѫритатѹ, челѹ, бѫтрѫнѹ, вѫндѹтѹ, тоwтѹ, цинѹтѹ, апѹкатѹ, сѫнтѹ, афлѫмѹ, дѫмѹ, кѹнпѫратѹ;

în fapt finalul *u* e pronunțat pretutindenĭ **fără excepțiune**, dar nu se însémnă, după obiceiŭ, acolo unde ultima consónă e aruncată d'asupra rînduluĭ;

finalul *i* este întreg pretutindenĭ, chĭar în : де ши w (şĭ-o) аѹ фаптѹ... (cf. textul de sub No. I);

é în loc de simplul *e* : нѣ, прѣ, рѫвашелѣ, рѫвашѣ, Стѣпанѹ, прѣнтѹ, алѣ ноwастрѣ сѹфлѣтѣ (repetat de treĭ orĭ), ѩстѣ, жѹпѫнѣаса, знестрѣ (fără a fi articulat), зилѣле, ченѣ, póte fi un semn de mulare consonantică : *nĭe, rĭe, lĭe* şi *tĭe,* după cum se pronunță pînă astădĭ pe alocurĭ în Transilvania;

e în loc de *é* saŭ *ĭa* : токмелѫ;

confusiune între *e* şi *é* saŭ *ĭa* : прѣ şi пре, ер şi ѩр, боwѩрїи şi боерїи, finalul -ѣщїи (Коттѣщїи) şi -ещїи (Рѫтивоещїи, Михѫещїи, Цигѫнещїи), Пребдл şi Прѣда;

confusiune între е şi їи : дечїи şi дече;

descompunerea luĭ ѣ (*é*) în *ea* : жѹпѫнеаса, жѹпѫнеасеии... (cf. subscrierea grécă a logofĕtuluĭ moldovenesc Négoe din 1439 : Νεάγοης, în Sguropoli *Hist. Concilii Florentini,* Hagae, 1660, p. 45);

o duplicat=ō : ноwии, фоwстѹ, ноwастрѣ, моwшїе, соwрѹ, фечоwрѹ, фечоwрїи, тоwтѹ, моwртѣ, апоwии;

a duplicat=ā : Ѡаанчеїи, ашаа, анкаа, мариннаа, сѫ-л ѩа;

e duplicat=ē : Прѣдееии, Ѡанчееии;

i duplicat=*ĭi*=actualul *ĭ* : ноwии, рѫвашелѣ домнещїи, ѹнии, деӵии, ачещїи треи боwѩрїи, ачестѹии, маии, жѹпѫнеасеии, наѹ фаптѹ коконїи, апоwии...;

t duplicat în коттѣщїи;

n duplicat între doă vocale : ѹнѹни, анѹме, Маринна;

n duplicat d'naintea guturaleĭ : Аннкѫен;

numile proprie terminate în ѣ şi кѫ nu le schimbă la declinaţiune : Аннкѫен, Опрѣени, Михнѣен, Кондрѣен;

сѫ-лѹ ціне şi сѫ-лѹ ціе;

ченѣ=cine;

кѹнпѫратѹ, cu н (cf. textul sub nr. I);

де în loc de ка : де сѫ кѫтѫмѹ, де сѫ афлѫмѹ, де сѫ-лѹ ціне, де сѫ-лѹ іа;

contracţiunea ѡѹ=o aŭ (cf. ὤνδρες=οἱ ἄνδρες);

lipsa de contracţiune : се аѹ=s'aŭ, нѣ аѹ=ne-aŭ;

de treĭ orĭ : аѹ фантѹ, nicăirĭ «făcut»;

аѹ фантѹ фечоѡрѹ=a înfiit, deşi este vorba despre o fétă;

де ꙟ=din;

ꙟтрачеа şi numaĭ трачеа;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să :* кѹи се каде де сѫ-лѹ ціне;

vocalisarea nasaleĭ : ѹвлатѹ;

лѹ Алиѯандрѹ, dar лѹи Исправѫ;

сѫини фіе, să nu se despartă óre : сѫ-ии н фіе, adecă «să-ĭ fie *luĭ*»?

ѯнестрѣ;

metatesa : прѣнтѹ = pentru;

соѡрѹ = soră.

Pe basa celor de maĭ sus, *sub spe rati*, transcripţiunea curat f o n e t i c ă consecinte ar fi :

nŏĭi bŏĭarĭĭ ce nĭe au fŏstu luatu prĭe răvaşelĭe domnĭeştĭĭ, prĭe nume Tudoru logofetu ot Vlădenĭi şi Voico logofetu ot Cottĭeştĭĭ şi Simion pitaru ot Rativoeştĭĭ, însă nĭe au fŏstu luatu Prĭeda fec'ŏrulu Oănceĭi dvornicu ot Mihăeştĭi şi egumănulu de în mănăstiré ot Viră̂şu şi Stĭepanu logofetu ot Ţigăneştĭĭ, de să cătămu prĭentu răndulu unnuĭi Ţiganu annume Calc'ulu fec'ŏrulu Oprĭéeĭi luĭi Ispravă, alu cuĭi au fŏstu şi cuĭi se cade de

să-lu ține; decĭ nōĭ aceştiĭ treĭ bōĭarĭĭ, nōĭ amu ublatu prĭe urma acestuĭ Țiganu, şi nōĭ aşă amu aflatu cu alĭe nōastrĭe suflietĭe, cumu acestu Țiganu ce ĭastĭe maĭ susu scrisu au fōstu de mōşie alu jupănĭeaseĭ Ancăeĭ, jupanĭeasa Condréeĭ logofetu; într'acela jupănĭeasa Ancă n'au faptu coconĭĭ cu Codré logofetu, ce au luatu prĭe o sōru a Codréeĭ prĭe nume Marinnă de şi o au faptu fec'ōru şi ĭ-au datu acestu Țiganu ce ĭastĭe maĭ susu ḑisu Opré Ispravă, tatălu Calc'uluĭ; şi încă căndu o-u măritatu, ş'altă multă ziestrĭe ĭ-au datu, ĭară tr'acela căndu au fōstu în zilĭele lu Alixandru vodă celu bătrănu tătălu Mihnéeĭ vodă, Marinnă au faptu tocmelă cu Oănce dvornicu tatălu Prĭedēĭ de ĭ-au văndutu prĭe acelu Țiganu Opré Ispravă tatălu Calc'uluĭ, şi au fōstu de atunce pănă acumu acelu Țiganu şi cu fec'ōrĭĭ tōtu alu Oăncēĭ dvornicu, şi după mōrtea Oăncēĭ dvornicu éră l'au ținutu Prĭeda fĕc'ōru-luĭ; ĭară căndu au fōstu acumu, ĭară se au apucatu aceştiĭ bōĭarĭĭ ce săntu maĭ susu ḑişi, şi cu egumănulu, de acestu Țiganu Calc'ulu fec'ōrulu Opréeĭ de să-lu ĭă, ĭară apōĭ nĭe au fōstu luatu prĭe nōĭ prĭe răvaşĭe domnĭeştiĭ de să aflămu de răndulu acestuĭ Țiganu, decĭ nōĭ ĭlu dămu cu alĭe nōastrĭe suflietĭe să fie şi să-lu ține Prĭeda fec'ōrulu Oăncēĭ dvornicu, cumu l'au cunpăratu să-ĭ i fie şi mōşie; nōĭ aşă amu aflatu cu alĭe nōastrĭe suflietĭe şi mărturisimu, şi dămu să-lu ţie cenĭe l'au şi cunpăratu.

VII.

O SUBSCRIERE DOMNÉSCĂ

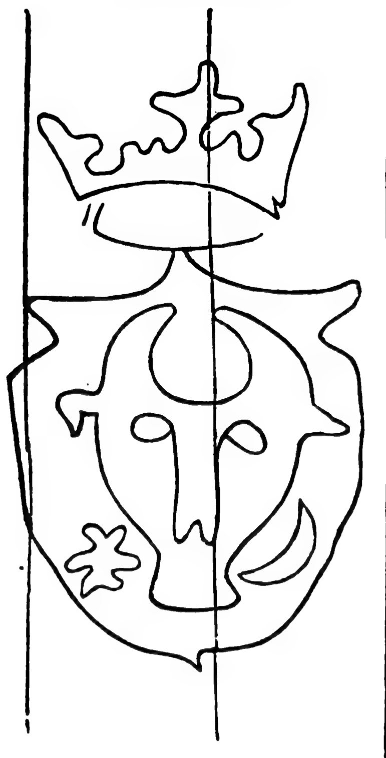
PETRU-VODĂ MIRCEA, IAŞĬ, 1583, AUGUST 4.

Documentul întreg, aflător în Archivele Statuluĭ între ale mănăstiriĭ Sf. Sava din Iaşĭ No. CLXXVIII, s'a reprodus de-mult, atăt textul slavic precum şi o traducere in-extenso, în a mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. I, part. I (1865), p. 127.

Petru-vodă Mircea, atuncĭ Domn al Moldoveĭ, dându-şĭ titlul de «господарь земли Мwлдовлахїи», dăruiesce mănăstiriĭ Sf. Sava de lîngă Ierusalim «un loc unde să-şĭ facă o biserică», pe care loc eraŭ deja «nesce case zidite de către domnia nóstră în tîrgul Ia-«şilor, pe locul ce 'l cumpărasem domnia mea drept 7000 aspri «banĭ gata domnescĭ (пинѣзи готови господарских) dela nevasta luĭ «Borcea dela Iaşĭ, numită în călugăriă Macrina, şi dela fiă-sa «nevasta luĭ Corpaciŭ...»

Publicat altă dată de către mine numaĭ cu scop istoric, actul a remas totuşĭ pînă acum inedit sub raportul paleografic, care este de astă dată tocmaĭ cel maĭ important.

Mare de 33 centimetri în lungime şi 22 în lăţime, originalul e scris pe o hărtiă gălbuiă fórte grosolană, al căriĭ semn de fabrică — puţin elegant, dar fórte clar — represintă *armele Moldoveĭ* în următorul mod :

Faţă cu acest semn moldovenesc de fabrică, ar puté cineva să conchidă, din pré-multă modestiă, cumcă hărtia în cestiune nu se confecţionà tocmaĭ în Moldova, ci unde-va în străinătate pentru Moldova; modestia însă n'ar fi aci la locul seŭ, căcĭ:

1. Nu există în istoria generală a fabricaţiuniĭ de hărtiă din secoliĭ XV—XVII niciĭ un exemplu de o asemenea commande en gros cu *arme naţionale;*

2. Armele naţionale se puneaŭ atuncĭ numaĭ şi numaĭ pe hărtia fabricată *la faţa loculuĭ.*

Aşa, bună óră:

a) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Ungaria înfăţişéză «dupla cruce», adecă armele Ungarieĭ;

b) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Braşov — o «corónă», armele Braşovuluĭ, numit de aceia nemţesce *Kronstadt;*

Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Cluj (Klausenburg) — cele «treĭ turnurĭ», carĭ închipuesc armele Clujuluĭ;

d) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Sibiiŭ — «doă paloşurĭ încrucişate», armele Sibiĭuluĭ; şi aşa maĭ încolo.[1]

Am luat într'adins exemple din vecina Transilvaniă şi din Ungaria.

Decĭ, graţiă documentuluĭ de faţă, noĭ căpătâm o dovédă sigură, cumcă la 1583 exista deja în Moldova o fabrică de hărtiă.

Unguriĭ n'aŭ nicĭ eĭ vre-o alt-fel de probă despre prima lor hărtiă, pe care o constată numaĭ crucea cea duplă ca semn de fabrică, pe când cronicele şi generalitatea fântînelor istorice păstréză în astă privinţă cea maĭ adîncă tăcere.

Prima fabrică de hărtiă în Ungaria este de pe la 1554;

Prima fabrică de hărtiă în Transilvania este de pe la 1539;

Prima fabrică de hărtiă în Moldova este de pe la 1583;

Iată, negreşit, un fapt fórte preţios pentru istoria industrieĭ române.

Actul e scris întreg de mâna mitropolituluĭ Teofan, certificându-se apoĭ jos : de către dînsul, de către episcopul Georgiŭ de Rădăuţĭ, de către marele logofĕt Stroicĭ, de către al treilea logofĕt Andreĭu, şi în fine, maĭ sus la mijloc între toţĭ, de către însuşĭ Petru-vodă.

Aceste certificărĭ, fie-care de câte doă şi maĭ multe linie, înfăţişându-ne casul fórte rar de cincĭ specimene paleografice întrunite la un loc, le dăm aci, prin foto-tipiă, în fac-simile de mărime naturală.

Sub-scrierea Domnéscă, de asupra căriĭ se află între hărtie, «plaqué entre deux», sigilul oval de inel, «ὁ δακτύλιος», cam rĕŭ întipărit, de vr'o 10-12 milimetri în diametru, este pentru noĭ partea cea maĭ interesantă, fiind în limba română.

Asupra primeĭ linie verticale din prima literă : П(ѕсам мєна домнна мєлє), principele în adevĕr *pusese mâna*,[2] adecă a tras cernéla cu degetul în jos, şi apoĭ a preserat peste întréga subscriere nesce

(¹) **Kemény**, *Die ältesten Papiermühlen*, în **Kurz**, *Magazin für Siebenbürgen*, t. I, (1844), p. 134 sqq.

(²) Despre diferite modurĭ, unele fórte cĭudate, de «a pune mâna», cf. **Guigue**, *De l'origine de la signature*, Paris, 1863, passim.

năsip auriŭ, ale căruĭ urme s'aŭ conservat pînă astă-ḑĭ.—un elegant năsip de treĭ secolĭ!

Altmintrea, deşi işĭ mânjĭa iscălitura—căcĭ aşa era obiceiul—şi deşi scriea slovele ca şi când n'ar fi sciut carte. — căcĭ şi acéstă era datina Domnilor, carĭ credeaŭ că o literă nu póte fi majestósă, dacă nu va fi mare-mare, — Petru-vodă Mircea se pare totuşĭ a fi fost un principe destul de luminat.

Am veḑut maĭ sus, că luĭ i se datoresce înfiinţarea uneĭ fabrice de hârtiă în Moldova.

Un contimpuran ḑice despre dînsul că : «sciea turcesce şi grecesce» şi «iubĭa mult pe ómeniĭ învĕţaţĭ, cu carĭ vorbĭa despre astronomiă».[1]

Numaĭ slavonesce se vede că nu sciea, ceia-ce l'a şi silit a subscrie românesce.

Orĭ-cum ar fi, din miĭ de documente carĭ aŭ trecut prin mânele mele, crisovul de faţă este d'o cam dată cel maĭ vechĭu cu o subscriere românéscă a Domnuluĭ.

Intr'un alt document, din 11 septembre 1583. adecă posterior numaĭ cu o lună, scris tot de mâna mitropolituluĭ Teofan, pe hârtiă din aceiaşĭ fabrică şi aflător de asemenea între actele mănăstiriĭ Sf. Sava din Iaşĭ No. II, acest principe subscrie, érăşĭ cu litere marĭ, în doă linie strîmbe, numaĭ : Петрȣ воевода.

(¹) Δωρόθεος Μονεμβασίας, Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας etc., Veneţia, 1798, in-4, p. 455.—Despre ediţiunile anteriόre ale acesteĭ cărţĭ, veḑĭ Σαθᾶς, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4. — Cf. **Hasdeŭ**, *Din Moldova*, Iaşĭ, 1862, p. 21. şi Dr. **Barbu Constantinescu**, *Petru cel Schiop*, în *Columna luĭ Traian*, 1871, No. 45.— Despre relaţiunile luĭ Petru cel Schiop cu curtea din Roma, veḑĭ o mulţime de documente în **Theiner**, *Vetera monumenta Poloniae*, t. 3 (1863), p. 5 sqq., unde este şi subscrierea luĭ latinesce : «Petrus Princeps ac Dominus Moldaviae.»

TRANSCRIPŢIUNEA:

✝ пис оу Їасwх вл҃ѣтw ҂з҃ча м҃ца ав д (S'a scris în Iaşi în anul 7091, august 4).

✝ сам господиних велѣл (Însuşi Domnul a poruncit).

и аз Стрwич логофет свѣдѣтел и рѫка моа здє (Şi eŭ Stroicĭ logofet martur, şi mâna mea aice). и аз Ядрею трети лwгофет сведѣтел и рѫка моа здє (Şi eŭ A[n]dreĭu al treilea logofet martur, şi mâna mea aice).	Pus' am mena domnia-mele.	Феофан митрополит земли мwлдавскои, свѣдѣтелствѹа w сем, и власнѫ рѫкѫ (Teofan, mitropolitul ţereĭ moldovenescĭ, mărturisesc despre acésta, şi propria mână). Геwргїе епископ радѹвскїи, свѣдѣтелствѹа w сем, и власнѫ рѫкѫ (Georgiŭ, episcopul de Rădăuţĭ, mărturisesc despre acésta, şi propria mână).

NOTANDA:

мена pentru мѫна saŭ мѫна;

домнна-меле = «domnié-mele», cu prima parte a composiţiunii nedeclinată, nu este o eróre gramaticală, ci resultatul analogieĭ, întocmaĭ ca în casul oblic «dumné-luĭ» saŭ «domnia-luĭ» în loc de «domnieĭ-luĭ»;

меле, nu мѣле.

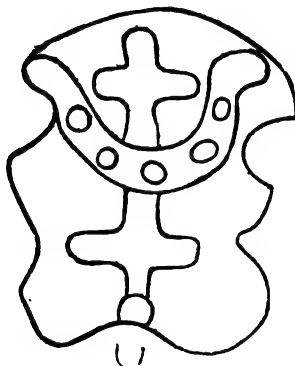
VIII.

O SENTINŢĂ

GHIORGHIE LOGOFĔT, MOLDOVA (Bărlad?), 1588, APRILE 15.

Originalul, dintre actele episcopieĭ Roman No. IV, aparţine Archivelor Statuluĭ.

E scris cu cernélă rădăciniă, pe hărtiă grósă de o nuanţă gălbuiă afumată, lung de 29 $^1/_2$, lat de 20 centimetri în fóiă, cu următorul semn de fabrică :

Literele, ceva maĭ micĭ de 2 milimetri la înălţime, cu distanţa de aprópe 1 centimetru între rîndurĭ, sînt clare, separate una de alta, dar nu frumóse.

Logofĕtul Ghiorghie, care a scris actul, nu e cunoscut; boierul Bucĭum însă, dela care emană sentinţa, este un personagiŭ fórte istoric.

Mare vornic al aşa numiteĭ ţĕrĭ de jos, adică gubernator al districtelor meridionale ale Moldoveĭ, cu reşedinţa în Bărlad, el era un bun ostaş.

Sub anul 1580, pe când domnĭa Iancu Sasul în intervalul dintre cele doă domnirĭ ale luĭ Petru-vodă Mircea, cronica luĭ Urechea ne spune :

«Iancul-vodă, prin̦dênd de veste că Lăpuşneniĭ s'aŭ rădicat a«supra luĭ, îndată a trimis pre Bucĭum vornicul cel mare şi pre «Brut postelnicul cu óste împrotiva acelora, şi tămpinându-se «oştile la Balota, s'aŭ lovit de faţă, şi dând răsboĭu vitejesce de «îmbe părţile, aŭ perdut Lăpuşneniĭ răsboĭul...»[1]

La 1592, acusat de trădare, vornicul Bucĭum a fost omorît de către Aron-vodă, urmaşul luĭ Petru-Mircea.

Ne-o spune tot cronica luĭ Ureche :

«... s'aŭ rădicat Orheieniĭ şi Soroceniĭ cu un Domnişor ce-ĭ d̦i«cea Ionasco, pre carele l'aŭ fost ales dintre eĭ cap şi'ĭ puseră «nume Bogdan-vodă; éră Aron-vodă dacă a înţeles acésta, a dat «scire ţĕreĭ să se strîngă, şi el fără zăbavă a eşit cu curtea şi cu «lefeciiĭ seĭ; şi maĭ 'nainte de ce a eşit din curte, a tăiat pre Bu«cĭum vornicul cel mare şi pre Trotuşén logofĕtul şi pre Paos vor«nicul, d̦icênd că-ĭ cu scirea lor...»[2]

Aşa dară actul de faţă s'a scris cu patru anĭ înainte de tragica mórte a vorniculuĭ Bucĭum.

Numele luĭ de botez era Condrea : «пана Кондри Бѹчѹма дворника долнѣи земли», după cum îĭ d̦ice un crisov al luĭ Petru-vodă Mircea din 29 martiŭ 1583.[3]

Vitézul Condrea Bucĭum scíea óre să scrie?

Iată o cestiune fórte încurcată.

Sentinţa, pe care o publicâm maĭ la vale, ĭ-a scris'o logofĕtul Ghiorghie, ér boierul nostru nicĭ n'a sub-scris'o măcar, ci s'a mărginit a întipări prin fum, în josul actuluĭ, o pecete de inel de formă ovală, lungă de 22, lată de 11 milimetri în diametru, în care abia se maĭ póte recunósce un fel de monogramă.

Atragem atenţiunea asupra importanţeĭ juridice a acestuĭ do-

(¹) *Letopiseţile Moldoveĭ*, ed. Cogăln. I, t. 1, p. 201.
(²) Ibid., t. 1, p. 206.
(³) Archivele Statuluĭ, actele m-riĭ Galata, moşia Petricaniĭ pe Topoliţa.

cument, care ne dâ — am puté ḑice — o pagină întrégă din *Obiceiul pămîntuluĭ*, «le droit coutumier» al Românilor.

† Ȣто а^{ꙁ} бȣчȣ^{м} ве^{л} дво^{р}не^{к} долнеи ꙁмле дата^{м} ка^{р}тѣ мѣ аче^{с}то^{р}
ѡмене анȣме некоръ ши щефа^{н} де^{н} сатȣ де^{н} мȣ^{р}цеще де пре
красна спре ачеꙗ ка сь фїе таре ши пȣтѣ^{р}нече а цинѣ па^{р}
тѣ де ѡчень де аколѣ а лȣ иѡна^{ш}ко бȣбо^{к} непотȣ^{л} попеи
лȣ мȣ^{р}гȣ пе^{н}трȣ кь^{ч} а^{ȣ} ȣче^{с} ȣ^{н} ѡ^{м} де а^{ȣ} мȣри^{т} ши ꙗ^{ȣ} пльте^{т} капȣ^{л}
некоръ ши щефа^{н} дела мене ꙗ^{р} иѡна^{ш}ко бȣбо^{к} на^{ȣ} авȣ^{т} кȣ че пль
ти капȣ^{л}, че а^{ȣ} фѣцетȣ ꙟ^{н}сь сь се щїе кь ми^{ȣ} да^{т} в҃ї бои ꙗ^{р} не (*sic*)
неменеле де^{н} рȣделе лȣи сь на^{и}вь трѣбь а цине па^{р}тѣ лȣи
де ѡчень пе^{н}трȣ кь а^{ȣ} фо^{ст} фрацїе лȣи ма^{р}ко ши пе^{т}рѣ
де фаць на^{и}нтѣ мѣ ши на^{ȣ} авȣ^{т} пȣтѣре сь и пльтѣ^{с}
скь (*sic*) капȣ^{л} пе^{н}трȣ ачеꙗ ꙗ^{м} фькȣ^{т} ши нои аче^{с}ть скри
соаре а но^{ст}рь ка сь цїе аче мошїе па^{р}тѣ лȣ бобо^{к} ꙟ^{н} бȣ^{н}
паче, ꙗ^{р} де се ва афла ченева де^{н} рȣделе лȣи сь аибь а дарѣ
ачей. в҃ї. бои ши треи га^{л}бене де чоботе лȣи неко^{р}
ши лȣ щефа^{н} ꙗ^{р} де нȣ се ва афла неменеле де^{н} рȣделе лȣи
сь ле пльтѣскьь че а^{ȣ} да^{т} ꙗ^{р} иеи сь цїе ачѣ ѡчень ши
фечорие ло^{р} ꙟ^{н} вѣче аꙗ^{ст} скрию ши мъ^{р}тȣрисе^{с}кȣ кȣ аче
сть скрисоаре а мѣ сь се щїе—ши а^{м} скри^{с} е^{ȣ} гиѡ^{р}гїе
лѡгѡфьтȣ^{л} кȣ мьна мѣ аче^{с}ть скрисоаре сь се щїе—
(L. S.) ȣ ꙗ^{с} вьле^{т} ҂ꙁчѳ апри^{л} е҃ї

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Ȣто аꙁ (ĭată eŭ) Bucu*m* вел дворнек долнеи ꙁемле (marele vornic al ţereĭ de jos) dat'a*m* ca*r*té mé ace*s*to*r* omene anume Necoră şi

Ştefa*n* de*n* satu de*n* Mu*r*geşte de pre Crasna, spre acela ca să fie tare şi putérnece a ţiné pa*r*té de ocenă de acolé a lu Iona*ş*co Buboc nepotu*l* popei lu Mu*r*gu, pe*n*tru că*ci* au uces u*n* o*m* de a*u* murit şi ĭ-a*u* plăte*t* capu*l* Necoră şi Ştefa*n* dela mene, ĭa*r* Iona*ş*co Búboc n'a*u* avu*t* cu ce plăti capu*l*, ce a*u* fugetu; î*n*să să se ştie că mi-*u* da*t* 12 boi, ĭa*r* nemenele de*n* rudele lui să n'a*i*bă trébă a ţine pa*r*té lui de ocenă, pe*n*tru că a*u* fo*s*t fraţie lui, Ma*r*co şi Pe*t*ré, de faţă na*i*nté mé şi n'a*u* avu*t* putére să-i plătéscă capu*l*, pe*n*tru aceĭa ĭ-a*m* făcu*t* şi noi acestă scrisoare a no*s*tră ca să ţie ace moşie pa*r*té lu Boboc î*n* bu*nă* pace, ĭa*r* de se va afla cene-va de*n* rudele luĭ, să aibă a daré acei 12 boi şi trei ga*l*bene de ćobote lui Neco*ră* şi lu Ştefa*n*; ĭa*r* de nu se va afla nemenele de*n* rudele lui să le plătéscă ce a*u* da*t*, ĭa*r* iei să ţie acé ocenă şi fećorie lo*r* î*n* véce; aĭa*sta* scriĭu şi mă*r*turise*s*cu cu acestă scrisoare a mé să se ştie. — şi a*m* scri*s* e*u* Ghio*r*ghie logofătu*l* cu măna mé acestă scrisoare să se ştie. ȣ іас въ лет (în Iaşĭ la anul) 7096 (1588) apri*lie* 15.

NOTANDA:

ъ tot-d'a-una = ă;

finalul *u* întreg : сатȣ, фȣџерȣ ;

е în loc de finalul *i* întreg : ωмене, Мȣрџеще, таре ши пȣтѣрнече, фрацїе, галбене, ꙟн вѣче;

medialul е = *i* : ȣчес, фȣџерȣ, плътет, ме іе, чене-ва;

е pentru ѣ : ачесть = «acéstă» ;

diferenţiarea : ачесть şi ачасть;

confusiunea între е şi ѣ : а цинѣ şi а цине, ачѣ şi аче;

Бȣбок, dar şi Бобок;

infinitivul întreg : а дарѣ, pe lingă cel scurtat : а цинѣ;

oa în скрисоаре, dar numaĭ *o* în ностръ, ωмене;

contracţiunea ми-ȣ дат = «mĭ-aŭ dat»;

ачеи́, cu finalul и accentat;

скрию = scri*ĭu*;

dativo-genitivul : лȣ Іωнашко, лȣ Мȣргȣ, лȣ Бокок, лȣ Щефан, dar şi лȣи Некорь;

неи = «eĭ» *(illi)*;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сь се щїе, де се ва афла, сь-и пльтѣскь... ;

duplul ьь în пльтѣскьь, alăturĭ cu simplul în пльтѣскь, fiind unic şi la finea cuvîntuluĭ, trebuĭ considerat ca resultând numaĭ din uĭtare;

preposiţiunea repetată : ден сатȣ ден Мȣрџеще;

desininţa casuală repetată : непотȣл попеи лȣ Мȣргȣ;

a ucide în sens numaĭ de «a lovi» : лȣ ȣчес ȣи ωм де лȣ мȣрит, încât a putut *ucide* şi fără ca să móră;

numĭ personale : Бȣчȣм, Мȣргȣ, Бȣкок, Некорь;

numele local de rîuleţ : Красна (=slavicul красна «roşiă»);

termin juridic : фечорие = «averea ce trece la *fecĭorĭ*», prin analogiă cu мошие = «averea ce vine dela *moşĭ*», şi cu ωчень (slav. ωтьчина dela ωтьць «tată») = «averea ce vine dela *părinţĭ*»;

expresiunea juridică : (banĭ) де чокоте = «indemnisare pentru alergătură», literalmente «pentru rumperea cismelor»;

чокоте, pînă astă-ḑĭ la Moldovenĭ în sens de «cisme», ardelenesce чикоте «ein grosser sächsischer Stiefel» [1], de acelaşĭ origine cu rusul **чеботъ** «cismă», rutenul *czobit*, litvanul *czebatas*, tóte—prin comerciul pontic al Veneţianilor şi Genovesilor în vécul de mijloc—din italianul *ciabatta* = franc. *sabat* şi *savatte*, span. *zapato* şi *zabata* etc.[2];

чокоте, în sens juridic de «indemnisare pentru alergătură», îşĭ are părechĭa în *calceradigum*, *calciarium* saŭ *calzatum*, literalmente «pentru cisme», in dreptul costumar occidental din vécul de mijloc, precum bunăóră într'un act episcopal neapolitan din secolul IX : «et nullum impedi-

(¹) *Lexicon Budanum*, p. 117.

(²) Despre aceste diferite forme veḑĭ : **Mahn**, *Etymologische Untersuchnugen*, Berlin, 1855, p. 16;—**Matzenauer**, *Cizi slova ve slovanskych r'ečech*, Brno, 1870, p. ?4; — **Golembiowski**, *Ubiory w Polszcze*. Warszawa, 1830, p. 132, 141;—**Monlau**, *Diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid, 1856, p. 468; — **Diez**, *Etymologisches Wörterbuch*, ed. 2, t. 1, p. 125;—**Scheler**, *Dictionnaire d'étymologie française*, Paris, 1873, p. 405, 410; —**Littré** etc.

«mentum nos aut posteri nostri eis facere praesumamus, aut *aliquod cal-«ciarium aut proemium quaerere...»* [1], ér franţusesce *chausses* într'un act din anul 1403 : «comme le prévost de Bar-sur-Aube eust fait adjourner «pardevant lui tous les habitans de Putevillé... à laquelle journée il dit «ausdiz habitans qu'il *venoit querir ses chausses...»* [2], de unde—póte—şi idiotismul frances «à propos de bottes», cu accepţiunea primitivă de : «a vorbi fel de fel de lucrurĭ numaĭ pentru a căpăta ce-va»;

cas juridic : Buboc din satul Murgescĭ omóră pe un om; pentru acésta trebuĭa una din doă : orĭ să fie descapitat, orĭ «să 'şĭ plătéscă capul», adecă să dea judecătoruluĭ, mareluĭ vornic al ţereĭ, o amendă de rescumpărare, anume «12 boĭ»; neputênd plăti, Buboc fuge; fugênd el, averea'ĭ, orĭ-cătă va fi, se va da aceluĭa ce 'l va înlocui la plata amendeĭ; judecătorul chiamă dară de 'ntâiŭ pe fraţiĭ vinovatuluĭ : Marco şi Petrea, carĭ însă «n'aŭ avut putere să-ĭ plătéscă capul»; atuncĭ se presintă din acelaşĭ sat ómenĭ de alt ném, Necoră şi Ştefan, plătesc amenda în cestiune şi capetă ast-fel «partea de ocenă» a luĭ Buboc; asupra acesteĭ averĭ remâne totuşĭ rudelor vinovatuluĭ dreptul de a o relua, întorcênd luĭ Necoră şi luĭ Ştefan ceĭ 12 boĭ, ér pe de asupra maĭ dându-le, ca indemnisare pentru ostenelele lor : треи галбене де чоботе.

(1) **Du Cange**, *Gloss. mediae Latinitatis*, ed. Henschel-Didot, t. 2, p. 27.
(2) Ibid., p. 26.

IX.

ISTORIA UNUĬ PROCES

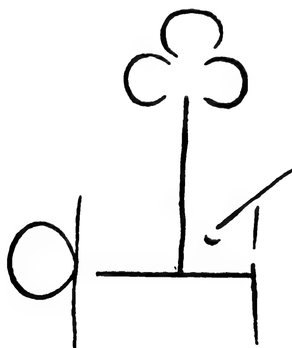
TÎRGU-JIU, 1591, OCTOBRE 13.

Originalul în Archivele Statuluĭ : actele Bistriţeĭ de peste Olt No. XXXI.

S'a transcris şi în Condica cea veche a acesteĭ mănăstirĭ din 1795, la fóia 678, fórte caligrafic, dar fórte necorect, după obiceiul cel constatat deja maĭ sus al luĭ Dionisie Eclesiarcul.

Ce-va maĭ bine s'a copiat în Condica cea nouă, t. 2.

Originalul e scris cu cernélă rădăciniă, în şirurĭ îndesate (5 pînă la 6 milimetri între rîndurĭ), cu litere cam de 2 milimetri, nelegate (afară de тр unit în monogramă verticală), pe hărtiă grósă aspră, fórte gălbuiă, lungă de peste 30, lată de peste 20 centimetri în fóiă, avênd următorul semn de fabrică, întru cât se póte distinge :

Litera pentru sonul *ă* este scrisă astfel, încât e greŭ a decide, dacă ar fi ъ saŭ ь.

Acest act se află în cea maĭ strînsă legătură cu un ordin, scris

tot romanesce, dela «Рац Цꙋрції вел бан ꙟ скꙋбнѫ Крайовеі». Din acelaşi an, pe acelaşi fel de hârtiă, cu aceiaşi cernélă şi chiar de aceiaşi mână, pe care'l vom publica în **Răvaşele Banilor Craiovei**.

Pe acelaşi fel de hârtiă, şi aprópe in aceleaşi condiţiuni paleografice, dar de o altă mână, este scris testamentul eroului acestuĭ nostru, «Moldovénul de în Scoarţa», cu trei-ḑecĭ de anĭ in urmă, in decembre 1621, aflător sub acelaşi numĕr între documentele mănăstiriĭ Bistriţa.

Maĭ pe scurt, autenticitatea documentuluĭ, întru cât privesce epoca de redacţiune, e necontestabilă.

Sub raportul sintactic, el este un admirabil specimen de naraţiune juridica *ţerănéscă*, în care o desfăşurare firéscă a faptelor se unesce cu multă energiă.

În josul actuluĭ, numaĭ sub numele luĭ «Dumitru pârcălab»—ḑic numele, ér nu iscălitură, căcĭ nicĭ unul dintre judecătorĭ n'a subscris cu propria sa mână—figuréză o pecete întipărită cu fum. rotundă, de 14 milimetri în diametru, represintând o figură şi o legendă nedescifrabile; ceĭ-l'alţĭ toţĭ s'aŭ mărginit fie-care a întinge vîrful degetuluĭ în cernélă şi a lipi apoĭ câte o pétă sub numele respectiv, afară de unul singur, «Togan». care n'a făcut nicĭ măcar atâta.

1. † сѫс щїе кꙋм аꙋ мерсѫ молдовѣнꙋл де ꙟ скоарца, де пре ꙋн кꙋ стѫнил наинтѣ лꙋи дꙋмитрꙋ пѫркѫ

2. лабꙋлꙋи де ꙟ тѫргꙋл жїюлꙋи, жѫлꙋиндꙋсе молдовѣнꙋл, кꙋм ел а жꙋгѫндꙋл врѣме де ани сѫ ши де небое,

3. ел сѣꙋ дꙋс ꙟ кѫтроꙋ лꙋ пꙋтꙋт, пентрꙋ хранищѣ лꙋи, ꙟар ачест ꙋм че скрїе маи сꙋс стѫнил, ел сѣꙋ

4. скꙋлат де аꙋ ꙟтрат ꙟ мошїа молдовѣнꙋлꙋи, неавѫнд ел нич ꙋ трѣбѫ кꙋ ача мошїе, чи нꙋмаи ꙁикѫ

5. нлъ, къ ла8 ꙟꙁестрат сокр8съ8 фрателе л8нг8л8и, ꙗр дака а8 ве-
нит молдовѣн8л де оунде а8 фwст,

6. ел ша8 гъсит мошїꙗ ꙟпрес8рат ши арат ши косит, де стънил, деч
молдовѣн8л а8 ап8кат въртwс

7. пре стънил, ꙟ че кип ꙗ8 ꙟтрат ꙟ мошїе, ши а8 мерсъ де фач
амъндои наинтѣ ачест8и боꙗрї

8. че ꙗсте маи с8с скрис д8митр8 пъркълаб8л, де а8 стът8т де фац,
деч ꙟтралт кип на8 щї8т стънил

9. к8м ва маи ꙁич наинтѣ ж8декъцїеи, чи а8 ꙁис къ ла8 ꙟꙁестрат
к8 ачà мошїе л8нг8л к8 фратесъ8,

10. деч а8 тримис де а8 венит ши л8нг8л де фац. наинтѣ л8и д8ми-
тр8 пъркълаб8л, ши сѣ8 мъртирисит *(sic)* ·

11. л8нг8л наинтѣ ж8декъцїеи, к8м на8 бъгат нич ел нич фратесъ8,
пре стънил ꙟ мошїꙗ молдо

12. вѣн8л8и, чи фъръ л8кр8 а8 ꙟтрат ел ꙟтрача мошїе, ꙗръ молдо-
вѣн8л сѣ8 мърт8рисит ꙟнаинтѣ аче

13. л8и боꙗрин, къ нич ла8 бъгат ел ꙟтрача мошїе нич фратесъ8, нич
а8 ав8т еи нич w аместекъ

14. кът8ръ, к8 мошїꙗ молдовѣн8л8и, нич а8 фwст ф8наш к8 ел нич
нимик, деч а8 ръмас стънил

15. де ж8декат де наинтѣ пъркълаб8л8и, ши а дwинспръꙁѣче меџїꙗшї,
ши денаинтѣ ж8дец8л8и,

16. к8 вїї, пъргарї, к8м съш цїе молдовѣн8л мошїꙗ к8 б8нъ пач де а-
к8м ꙟнаинте, къ ꙗсте

17. а л8и мошїе мърт8рисит, ꙟкъ а8 фwст атѫнчї м8лцї меџїꙗшї б8ни
де пре ꙟ пре ж8ре,

18. де ꙟ колиба^{ш} ко^{н}ка, ш^{н} де ꙟ съ^{т}че^{л} ка^{м}брѣ, де копъчоа^{с} дрѣга^{н}
ку фіюсъ^{у} пъ^{т}ру, ш^{н} стън

19. чюлѣ де аколѣ, ш^{н} питѣ ѿ скоарца, винти^{л} ѿ та^{м}, ѡпріѩ^{н} а^{л}
могъ^{н} ѿ та^{м}, да^{н}

20. чюрѣ, ѿ та^{м}, и дръга^{н} ку фіюсъу а^{р}ка ѿ та^{м}, въдисла^{в}, и тога^{н},
ши пен^{т}ру

21. креді^{н}ца пусунѣм ма (*sic*) жос ꙟ лок де печецї ши дѣџетеле—
м'ца, ѡ^{х}, дни, г҃і. в^{л}ъ ҂з҃р

(punerĭ de deget) (L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA:

† să *s*e ştie cu*m* a*u* me*r*să Mo*l*dovénu*l* de în Scoa*r*ţa, de pre un*i* cu Stăni*l*ă nai*n*té lu*i* Dumit*r*u pă*r*călabulu*i* de în tărgu*l* Jiĭulu*i*, jăluindu-se Mo*l*dovénu*l*, cu*m* e*l* aju[n]găndu-*l* vr*é*me de li*p*să ş*i* de nevo*e*, e*l* séu du*s* încătroo au putu*t*. pentru hranişté lu*i*, ĭa*r* ace*st* o*m* ce scrie ma*i* su*s* Stăni*l*ă, e*l* séu scula*t* de a*u* întra*t* în moşiĭa Mo*l*dovénulu*i*, neavăn*d*ă e*l* nic' o tr*é*bă cu ac'a moşie, ci numa*i* zicăn*d*ă că l'a*u* înzestra*t* socru-său fratele Lungulu*i*; ĭa*r* daca au veni*t* Mo*l*dovénu*l* de u*n*de au fo*st*, e*l* ş'a*u* găsi*t* moşiĭa înpresura*t*ă ş*i* ara*t*ă ş*i* cosi*t*ă de Stăni*l*ă, dec' Mo*l*dovénu*l* a*u* apuca*t* vărto*s* pre Stăni*l*ă : în ce chi*p* ĭ-a*u* întra*t* în moşie? ş*i* a*u* mersă de fa*ţ*ă amăndo*i* na*i*nté ace*s*tu*i* boĭari[n] ce ĭa*s*te ma*i* su*s* scri*s* Dumi*t*ru părcălabu*l*, de a*u* stătu*t* de fa*ţ*ă; dec' într'a*lt* chi*p* n'a*u* ştiu*t* Stăni*l*ă cu*m* va ma*i* zic'e na*i*nté judecăţie*i*, ci a*u* zi*s* că l'a*u* înzestra*t* cu ac'a moşie Lu*n*gu*l* cu frate-se*u*; dec' a*u* trimi*s* de a*u* veni*t* ş*i* Lu*n*gu*l* de fa*ţ*ă na*i*ntea lu*i* Dumi*t*ru părcălabu*l*, ş*i* séu mărtirisi*t* Lu*n*gu*l* na*i*nté judecăţie*i*, cu*m* n'au băga*t* nic' e*l* nic' frate-său pre Stăni*l*ă în moşia Mo*l*dovénulu*i*, ci fără lucru a*u* întra*t* e*l* într'ac'a moşie, ĭară Mo*l*dovénu*l* séu mărturisi*t* îna*i*nté acelu*i* boĭari*n*, că nic' l'a*u* băga*t* e*l* într'ac'a moşie, nic' frate-său, nic' a*u* avu*t* e*i* nic' o amestecătură cu moşiĭa Mo*l*dovénulu*i*, nic' a*u* fo*st* funa*ş*i cu e*l* nic' nimic, dec' a*u* rămas Stăni*l*ă de judeca*t*ă de na*i*nté păr-

călabului şi a doi-spră-zéce megiiaşi, şi de nainté judeţului cu 12 pârgari, cum să-ş ţie Moldovénul moşia cu bună pace de acum inainte, că iaste a lui moşie mărturisită; încă au fost atunci mulţi megiiaşi buni de pre în prejure: de în Coliiaşi Coica, şi de în Sătcel Cambré, de Copăcoasă Drăgan cu fiiu-său Pătru, şi Pité wт (dela) Scarţa, Vintilă wт тáм (tot de acolo), Opriian al Mogăi wт тáм, Dan Ciuré wт тáм, и (şi) Drăgan cu fiiu-său Arca wт тáм, и Vădislav, и Togan, şi pentru credinţa pusu-ném ma jos în loc de peceţi şi dégetele — м'ца wх дни (luna octobre în ḑile) 13, вл҃кт (anul) 7100 (1591).

NOTANDA:

ultima consónă fiind pretutindenĭ aruncată d'asupra rîndulul, finalul a nu se póte constata;

finalul i tot-d'a-una întreg : лтѕнчї мѕлцї мегїашї кѕии...;

reflexivul se distins de condiţionalul să : жѫлѕиндѕ-се, сѣѕ (=се аѕ) ..., сѣѕ (=се аѕ) сѫѕлат, dar сѫ-ш цїе, сѫ се цїе...;

кѕм pentru кѫ : сѫ се цїе кѕм..., жѫлѕиндѕ-се кѕм.... сѣѕ мѫртирисит кѕм...;

pretutindenĭ де ѫ=din;

де пре ѕнѫ кѕ...;

де пре ѫ пре жѕре;

lungul o în кѫтрѡ=cătrō;

дака=ital. dacchè : дака аѕ венит...;

хрнищѣ;

аѕ лѕкат вѫртѡс пре...;

construcţiunea sintactică : ѫтр'алт кип н'аѕ цїѕт кѕм ва маи зиче...;

de 2 orĭ genitivo-dativul жѕцекѫцїеи=жѕдекѫцї+еи;

genitivo-dativul : Могѫи;

фѫрѫ лѕкрѕ, în sens de : «pe nedrept»;

[illegible]

[illegible] a perdut procesul;

[illegible] ... [illegible] de фаця...;

[illegible] este o simplă uitare;

[illegible]

[illegible]

[illegible] Станчелъ. [illegible]

[illegible]

[illegible] Кълиманн...;

[illegible] 3 [illegible] spre mai multă [illegible] [illegible] că [illegible] мошia Ма- [illegible] construcţiune sintactică plină [illegible]

[illegible]

[illegible] : au mersŭ), [illegible] мелгъндъ (ci- [illegible] мелгъндъ şi зикъндъ, [illegible] corespundinţi: [illegible] şi participiul «cal- [illegible] limbagiul documen- [illegible] au ruptă — [illegible] au bătută — [illegible]

[illegible] скріє мли [illegible] мошia Мълчешнъ [illegible] фъкъ [illegible]

(¹) Ca trăsură antropologică, compară [illegible] Africei: **Schrumpf**, [illegible] p. 459, er despre caracterul forte energic al [illegible] **Fr. Müller**, [illegible] *Ethnographie*, Wien, 1873, p. 153.

(²) **Bojadschy**, *Macedono-wlachische Sprachlehre*, [illegible] p. 75 sqq.

în documentul întreg semnele de punctuaţiune, adecă virgulele, sînt distribuite cu mult bun simţ;

cuvinte accentale : лу́нгулуи, ача́, н'ау, лу́кру, бу́ни, ꙟ пре жу́ре...;

мъртирисит, dar şi мъртурисит;

expresiunea juridică : фунаши = proprietarĭ, ale cărora *funĭ* de pămînt se învecinaŭ;

фуне (cf. maĭ jos textul sub No. XI), de unde фунаш, este o măsură agricolă, pe care o definesce crisovul luĭ Alexandru-vodă Mircea din 25 aprile 1572, conservat în Archivele Statuluĭ (Episcopia Buzeŭ No. LXXXVI), unde se ḑice : «ужа по. вї. сежени», adecă «funea are 12 stînjenĭ», maĭ adăugându-se că o proprietate se măsură cu funĭ numaĭ în lăţime : «ѿ широку»;[1]

judecata : де наинтѣ пъркълабулуи (cap districtual) ши а дни-спръ-зѣче меџїашї (proprietarĭ ruralĭ) ши де наинтѣ жудецулуи (cap municipal) ку 12 пъргарї (proprietarĭ urbanĭ);

пъркълаб = ung. *porkoláb* (germ. *Burggraff*), меџїаш = ung. *megyés* din *megye* (slav. межда), пъргар = ung. *polgár* (germ. *Bürger*), жудец = un compromis de etimologiă poporană între slav. сѫдьць (serb. судац) şi românul жудек (lat. *judico*).

(¹) Despre o măsură agricolă analogă, fórte veche în Occident, cf. **Du Cange,** *Gloss. med. Lat.* verbo *funis;* — **Fejér,** *Cod. diplomat. Hungariae,* t. 3, vol. 1, p. 159; — **Zawacki,** *Flosculi legum Poloniae,* Cracoviae, 1619, p. 84—5, etc.

X.

ZAPIS DE VÎNDARE

Nenciul vornic, districtul Dîmbovița, circa 1595.

Originalul in Archivele Statului: mănăstirea Golgota saŭ Gorgota No. 11.

S'a transcris destul de corect in Condica acestei mănăstiri, făcută de Comisiunea Documentală la 1854. in-fol., pag. 60.

Scrisórea e cursivă, de o mână bine exercitată, dar nerăbdătóre, de unde se explică, de exemplu, că in loc de [illegible] pune [illegible], ér in [illegible] mai aruncase din grabă un н de prisos de-asupra, pe care apoi l'a şters.

Litera ѫ se apropia [illegible] de ѧ, după cum am observat'o, între altele, şi in documentul precedinte.

Hârtia, nu tocmai grósă in comparaţiune cu cea obicinuită pe atunci, şi relativamente destul de albă, lungă de 31, lată de peste 21 centimetri, nu presintă nici un semn de fabrică, care se afla, póte, pe fóia ce lipsesce.

Datul aproximativ al documentului se restabilesce graţiă urmatorului sigil [illegible] întipărit forte bine prin fum:

Din cele doă nume, cari figurésă pe acest sigil: Строє şi Барбул, ultimul este al boierului «Barbul postelnic de in Măneşti», [illegible] de [illegible], ér cel de [illegible] este al fratelui seŭ Stroe,

de asemenea postelnic, ambiĭ menţionaţĭ împreună într'un crisov dela Mihnea-vodă din 23 maĭu 1590: «болѣрини господствами Барбȣл и Строе ѿ Мънещи» (boieriĭ domnieĭ mele Barbul şi Stroe dela Mănescĭ), conservat tot între documentele mănăstiriĭ Golgota No. I.

Fraţiĭ Barbul şi Stroe aŭ fost fiĭ aĭ luĭ Dragomir vistier din timpul luĭ Vintilă-vodă: «родителїе им жȣпан Драгомир вист... ещеж ѿ при дни Вентил воевода», după expresiunea aceluiaşĭ crisov.

Maĭ pe scurt, actul de maĭ jos nu póte fi cu mult posterior anuluĭ 1590.

Sub raportul eraldic, vulturul cel quasi-imperial din sigil ar fi important la cas de a se puté urmări maĭ sus genealogia fraţilor Barbul şi Stroe, care însă, de o cam dată, se oprescę la părintele lor vistierul Dragomir, maĭ sciindu-se pe d'asupra numaĭ dóră atâta că acest din urmă avea şi el un frate «Tudor mare-logofĕt», amîndoĭ aduşĭ ca membri aĭ Divanuluĭ într'un crisov dela Petraşco-vodă cel Bun din 1555,[1] adecă:

NN
Tudor vel-logofet (1555) *Dragomir vel-visticr*
Barbul postelnic (1590) *Stroe postelnic*

1. † еȣ барбȣл пост де ꙟ мънещ скриȣ ши мъртȣрисеск. кȣ чест за-
пис ал мїеȣ
2. кȣм тоатъ парте мѣ де ѡчинъ де ꙟн търбъчѣни. ꙟнсъ
3. а патра парте а мѣ. еȣ ѡ ам вън дȣт. жȣпънȣлȣи стоикъи
4. лог фътȣл търбъчѣнȣл. дерепт. ҃ке. де галбени
5. ка съ фїе дȣмнѣлȣи мошие кȣ паче. де нимин ѣ. нич
6. ѡ бънтънтȣıал (*sic*) сън аибъ. скрисам еȣ нѣнчюл ворник ѿ мъ-
нещи
7. кȣ мъна мѣ. мсца априлїе ї дни
8. мъртȣрїи съши пȣе мънле

(1) *Condica MS. Golgoteĭ*, pag. 57.

9. стєпа^н лw^г. ши крѫ^с тѣ лw^г:

10. ши щєфѹ^л по^ст. ши илїє по^ст
(L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† eu Barbul pos^telnic de în Mănești scriu și mărturisescu cu cest zapis al mieu, cum toată parté mé de ocină de în Tarbăcéni, însă a patra parte a mé, eu o am vândut jupânului Stoicăi logofătul Tărăcénul derept 25 de galbeni, ca să fie dumné-lui moșie cu pace, de nimine nici o băntăntuială să n'aibă: scris-am eu Nénciul vornic wт (dela) Mănești cu măna mé, м^ца (luna) aprilie 10 дни (ḑile). Mărturii să-și pue mănle(?): Stepan log^ofet și Crăsté log^ofet și Șteful pos^telnic și Ilie pos^telnic.

NOTANDA:

de ↑=din;

мїєѹ;

кѹм pentru кѫ: мѫртѹрисєскѹ кѹм тоатѫ партѣ...

rangul pus între numele de botez și numele de familiă: Стоикѫи лw-гофѫтѹл Тѫрѫчѣнѹл, literalmente — ca construcţiune sintactică: «τῷ Stoica ὁ scriba ὁ de Taracenis»;

дєрєпт;

ка сѫ фїє дѹмнѣ-лѹи мошиє кѹ пачє;

бѫнтѫнтѹiалѫ=«băntuélă», erôre grafică?

мѫн^лє, cum óre să se citéscă? мѫнѹлє saŭ мѫнєлє orĭ мѫнилє?

finalul *u* întreg: мѫртѹрисєскѹ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ, chiar în сѫ-ши пѹє;

diferenţiarea numilor personale: Стоикѫ, Стєпан și Щєфѹл, tóte = «Stephanus».

XI.

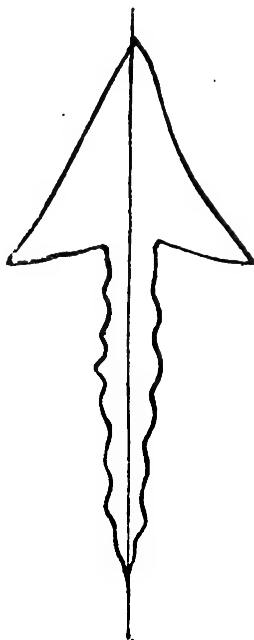
ZAPIS DE VÎNḐARE.

Glodenii (distr. Prahova), 1596.

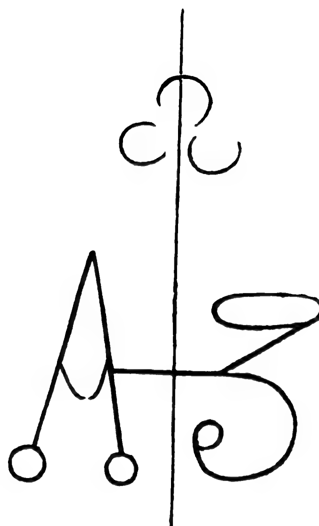
Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Slobodia-luĭ-Enache No. XV.

In Condica cea veche a acesteĭ mănăstirĭ, compilată pe la finea seculuiluĭ trecut de către un Chiriţă Gheorghie, «даскалꙋл словенеск ал школаей домнещтй ѿ сфете Гешргіе векю», el s'a copiat bine-reŭ la fóia 357 verso.

E scris pe hărtiă subţire, próstă, de nuanţă gălbuiă închisă, fóia fiind lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe fóia II la mijloc :

Iar pe fóia I, jos, la margine :

Literele, de vr'o 3 milimetri la nălţime, cu distanţa de vr'o 4 n limetri între rîndurĭ, sînt grăbite, urîcĭóse, nelămurite, maĭ sémă ъ şi ѣ, carĭ cu anevoe se pot distinge una de alta.

Sub primele treĭ numĭ din quasi-iscăliturile, scrise tóte de ceiaşĭ mână, sînt pete de cernélă dela punerea degetelor.

Prin localitate, şi chĭar prin persónele în joc, acest doc ment stă într'o intimă legătură cu cel publicat maĭ departe s No. XII.

1. † аде^{к} е^{ȣ} ми^{х}нѣ кȣ фратемие^{ȣ} драго^{н} шї кȣ непотȣ^{л}
2. мие^{ȣ} радȣ^{л} фїчорȣ^{л} лȣ^{н} їѡ^{н} ѿ глодѣнȣ^{л} дата^{м} ѯа
3. писȣ^{л} но^{с}трȣ ꙟ мънъ лȣ^{н} а^{р}бана^{ш} нѣпотȣ^{л} бъ
4. рескȣлȣ^{н} кȣ^{м} сѫ сѫ щїе къ а^{м} въ^{н}дȣ^{т} мошн
5. а. де ꙟ глодѣнї пъ^{р}цїле нѡ^{с}трѣ кѫте сѫ
6. ва алеџе де^{н} баџїна дела мѡшн ноџїрн
7. шї ıа^{р} ама^{н} въ^{н}дȣ^{т} лȣ^{н} а^{р}бана^{ш} де ꙟ фȣнѣ пȣ^{н}
8. па^{р}тѣ лȣ^{н} кътъ сѫ ва алеџе къ нѣ а^{ȣ} фо^{с}тȣ ш^{і}

9. ноѡ кꙋмпъратꙋръ дела Пꙋꙗ. ачаста мѡшї

10. а вънꙋтам. ної де бꙋнъ воꙗ ностръ нѣсиліт де

11. нїмеле дꙋмнѣлꙋі арбанашꙋлꙋі дерепт ꙋгі. ї. бан

12. гата ка съ фїе дꙋмнѣлꙋі мѡшїа стътъто

13. ре шї фїчорилор дꙋмнѣлꙋі кыц дꙋмнезеꙋ и ва да

14. ачаста мѡшина вънꙋтам кꙋ щїрѣ мецїꙗ

15. шилор де ꙟ сꙋс шї де жос фостаꙋ ши алдамаша

16. рїи каре съ вор искълї маі жос шї пентрꙋ маі аде

17. върата крединца пꙋнѣм (*sic*) дежетеле ши искъ

18. лїтꙋрїле ка съ съ крѣзъ — пис лѣт ҂з҃рд.

19. (punerĭ de deget :) еꙋ михнѣ еꙋ драгою еꙋ радꙋл син їѡн

20. еꙋ бълдѣ брат Пꙋꙗ ѿ глодѣн мартꙋр | еꙋ манѣ мартꙋр ѿ там. еꙋ добрѣ мартꙋр

TRANSCRIPȚIUNEA:

† adec*ă* e*u* Mi*h*né cu frate-mie*u* Drago*i* şi cu nepotu*l* mie*u* Radu*l* fićoru*l* lu*i* Io*n* wт (dela) Glodénu*l* dat'a*m* zapisu*l* nostru în mănă lu*i* A*r*bana*ş* népotu*l* Bărescului cu*m* să să ştie că a*m* vă*n*du*t* moşia de în Glodéni păr*ţ*ile nostré căte să va alege de*n* baştina dela moşi noştri, şi ĭa*r* a[m] ma*i* vă*n*du*t* lu*i* A*r*bana*ş* de în funé Pu*i* pa*r*té lu*i* cătă să va alege, că né a*u* fostu ş*i* noo cu*m*părătură dela Puĭa, aćasta moşia vă*n*dut'a*m* no*i* de bună voĭa nos*t*ră nésili*t* de nimele du*m*né-lu*i* A*r*banaşulu*i* dere*pt* u*ghi* 10 ba*n*ⁱ gata, ca să fie du*m*né-lu*i* moşia stătătóre, şi fićorilo*r* du*m*né-lu*i* că*ţ*ⁱ Du*m*neze*u* i va da; aćasta moşia vă*n*dut'a*m* cu ştiré megiĭaşilo*r* de în su*s* şi de jo*s*, fo*s*t'a*u* şi a*l*damaşarii care să vo*r* iscăli ma*i* jo*s*, şi pe*n*tru ma*i* adevărata credi*n*ţa puné*m* dejetele şi iscăliturile ca să să crézā. пис лѣт (scris în anul) 7104 (1596). E*u* Mi*h*né. E*u* Dragoĭu. E*u* Radu*l* син (fiĭu) Io*n*. E*u* Bă*l*dé брат (frate) Puĭa wт (dela) Glodé*n*ⁱ ma*r*tu*r*. E*u* Mané ma*r*tu*r* wт т. (tot de acolo). E*u* Dobré ma*r*tu*r*.

NOTANDA:

фрате-мнеѹ;

фїчорѹл, фїчорилор, cu *i* în loc de *e:*

finalul *u* întreg : фостѹ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

лѹи Іwн, лѹи Ярканаш, nu лѹ;

numele satuluĭ variază : Глодѣнѹл şi Глодѣнї;

дат'ам ѫ мѫнѫ лѹи...;

нѣпотѹл (= nïepotul), нwстрѣ (= nostrïe), нѣ лѹ фостѹ (= nïe au fostu), нѣсилїт (= nïesilit), пѹнѣм (= punïem)*, — cf. actul de sub No. VI;

condiţionalul *să* nu se distinge grafic de reflexivul *se* : сѫ сѫ щїе, сѫ сѫ крѣзѫ...;

мwшиа, nu мwшиꙗ;

де ѫ, dar şi ден;

neconsecinţa sintactică : пѫрцїле... кѫте сѫ ва алеџе, nu : вор алѣџе, dar алдамашарїи каре сѫ вор искѫлї, nu : ва искѫлї;

амаи=ам маи;

ностръ, нwстрѣ, стѫтѫторе, fără *oa;*

нїмеле;

дерепт;

дѹмнеѕеѹ, cu *e* clar;

кѹмпѫратѹрѫ, cu mediul *a* clar;

ѹги=galbenĭ unguresci ;

и ва да=ĭĭ va da;

ачаста мwшиа, адевѫрата крединца, de 2 orĭ articulat;

дежетеле, nu деџ- saŭ дѣџетеле;

(*) П[illegible] i o eróre grafică în loc de пѹсѹнѣм.

numile personale : Бълдѣ, Ярбанаш, Драгои saŭ Драгою, Добрѣ, Пѹїа (la genitiv-dativ Пѹи);

formalitatea juridică : ачаста мѡшиа вѫндѹт'ам кѹ щїрѣ мещїашилор де ꙟ сѹс ші де жос, фост'аѹ ши алдамашарїи каре сѫ вор искълї;

мещїаши, cf. textul de sub No. IX;

фѹнѣ, cf. acelaşĭ text;

алдамашарїи din алдамаш = magh. *áldomás* (beutură la cumperare, Kauftrunk), cf. *Anonym. R. Belae*, ap. **Endlicher**, *Monum. Arpadiana*, p. 24 : «gavisi sunt gaudio magno valde, et more paganismo fecerunt *aldumás*, et gaudium annunciantibus diversa dona presentaverunt», şi ibid. p. 18 : «more paganismo, occiso equo pinguissimo magnum *aldamas* fecerunt», de unde în legile maghiare ale luĭ Verböczi *áldomás* se traduce prin «victima emtionis», vedĭ **Ipolyi,** *Tatos,* în **Wolf,** *Zeitschrift f. deutsche Mythologie,* t. 2, p. 265;

termin juridic : мѡшїа стътъторе;

expresiunea juridică : бащїна дела мѡши нощри = bulg. баштинѫ «patrimoniŭ» dela башта «tată».

XII.

ZAPIS DE VÎNDARE

Glodenĭ (distr. Prahova), 1596.

Originalul se află la un loc cu al textuluĭ precedinte, fiind transcris de asemenea, destul de greşit, în aceiaşĭ condică la fóia 351.

Ambele din Glodenĭ şi ambele din 1596, aceste doă documente aŭ în vedere nesce împregĭurărĭ analoge, în carĭ sînt amestecate aprópe acelea-şĭ personage : «Arbanaş nepotul Berescululuĭ», fraţiĭ Dragoĭu şi Mihnea saŭ Manea cu nepoţiĭ lor, fraţiĭ Boldea saŭ Băldea şi Puĭa etc.

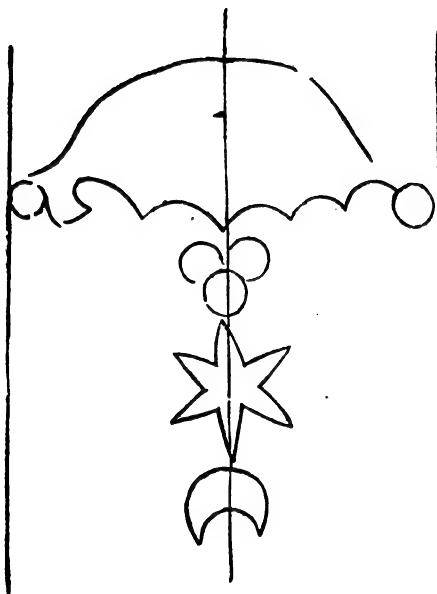
Actul de maĭ jos ne maĭ dă un fapt cronologic, prin care se confirmă datul de «1596» al amîndurora, anume ne spune că părţile împricinuate avuseseră un proces «ꙟнаинтѣ Домнꙋлꙋи лꙋ Ꙗлезандрꙋ водъ ла диван», adecă cu vr'o cincĭ anĭ înainte, de vreme ce Alexandru-vodă Bogdan domnise între 1591—1592.

Deosebirile între ambele acte sînt :

Scrisórea, maĭ mică, în fond destul de urîtă, este aci totuşĭ relativamente maĭ frumósă şi maĭ lămurită.

Sub raportul ortografic, ea se distinge prin puţinătatea literelor aruncate d'asupra rîndului, prin monogramatisarea grupurilor тѣ, рт şi ау (în cuvîntul Радул), prin nepunctatul ı în locul bipunctatuluĭ [illegible] l'alt document.

Lung de 31, lat de 22 centimetri în fóiă, actul de faţă este scris pe hârtiă maĭ mare, maĭ solidă, de o nuanţă cu mult maĭ deschisă, avênd următorul semn de fabrică:

Diverginţa însă cea maĭ pronunţată se rapórtă la limbă.

E cu anevoe a admite, că ambiĭ scriitorĭ vor fi fost născuţĭ şi trăiţĭ în aceiaşĭ localitate.

Deşi amîndoĭ aŭ scris în Glodenĭ, totuşĭ unul din eĭ, probabilmente autorul actuluĭ de faţă, cată să fi venit acolo de aĭurĭ.

Desbinarea dialectologică se începe dela primele şirurĭ, unde în loc de: дат'ам записѫл ꙟ мѫнѫ лѫи Ѧрбанаш, citim: дат'ам записѫл ла мѫна Ѧрбѫнашѫлѫи, adecă articulatul «la măna» urmat de genitiv post-pus în locul nearticulatuluĭ «în mănă» urmat de dativ pre-pus, şi merge pînă la ultimul rînd, unde în numele personal Бѫлдѣ vocala obscură ѫ se preface într'o vocală clară: Болдѣ.

Cele-l'alte particularităţĭ, fórte interesante, veḑĭ maĭ jos în Notanda.

1. † аде^{к} е^{ȣ} дрѣгою кȣ фратеміе^{ȣ} манѣ ш^{и} кȣ непоцін міе^{и} анȣ^{м} ра^{д}ѵль

2. и добре дата^{м} записȣ^{л} ла мѣна а^{р}бѣнашȣлȣ^{и}непотȣ^{л} берескȣлȣ^{и}

3. ди ꙟ глдѣни кȣ^{м} сѣ^{с} щіе ка^{м} вѣндȣтȣ ѡчина ди ꙟ глодени па^{р}тѣ

4. ноа^{ст}рѣ тоа^{т} пен^{т}рȣ кѣ ача^{с}тѣ ѡчи^{н} а^{м}авȣ^{т} глѣчавѣ ма^{и} диинате (sic) вр^{ѣ}

5. ме каа^{ȣ} датȣ пѣринціи ло^{р} ба^{н} де а^{ȣ} плѣтитȣ силищѣ ди^{ч} сѣȣ

6. скȣлатȣ данȣ ш^{и} кȣ микȣ^{л}ши а^{ȣ} ꙟпресȣра^{т} локȣреле ноа^{ст}ре ш^{и}

7. нѣȣ фѣкȣтȣ пе но^{и} мі^{р}ц де то^{т} дичи нои а^{м} ме^{р}ѕȣ ꙟнаинтѣ

8. до^{м}нȣлȣ^{и}, л^{ȣ} алиѯандрȣ во^{д} ла дива^{н} ш^{и} а^{м} рѣма^{с} пе да^{н} ш^{и} пе микȣ^{л}

9. ди^{ч} а^{р}бѣнашȣ^{л} апȣкѣндȣ^{с} каре и скри^{ȣ} ма^{и} сȣ^{с} ди^{ч} арбѣнашȣ^{л} кȣ са^{ȣ}

10. лѣса^{т} чи ꙗ^{р} а^{ȣ} мерсȣ ла жȣдекатѣ чи нѣȣ рѣма^{с} пе но^{и} де ба^{н}

11. сѣи плѣти^{м} ди^{ч} но^{и} на^{м} авȣтȣ кȣ че плѣти чи а^{м} вѣндȣ^{т} ѡчина

12. ача^{с}та каре ꙗ^{с}те скри^{с} ма^{и} сȣ^{с} дерептȣ ȣ^{г}. и҃і. ши аа^{м} при^{н}сȣ

13. ш^{и} даторіа ча вѣке то^{т} ꙟтрачеи ба^{н} ꙗ^{р} арбѣнашȣ^{л} сѣ фіе во^{л}ни^{к}

14. кȣ скрисоа^{р} ноа^{ст}рѣ сѣ стѣпѣнѣскѣ мошіа ꙟ па^{ч} де акȣ^{м} к^{ȣ} фечори^{и}

15. и кȣ непоци лȣ^{и} ш^{и} кѣндȣ се а^{ȣ} фѣкȣ^{т} аче^{с}та запи^{с} фо^{с}та^{ȣ} мȣ^{л}ци

16. ѡамени бȣни ди ꙟ пре жȣрȣль локȣлȣи карии ꙟши во^{р} пȣне

17. ма^{и} жо^{с} искѣлитȣриле ш^{и} пен^{т}рȣ адевѣратѣ крединцѣ а^{м}

18. пȣ^{с} ш^{и} но^{и} искѣлитȣриле ма^{и} жо^{с} ка сѣ се кр^{ѣ}ѕѣ ле^{т} ѕрд

19. (puneri de deget :) † е^{ȣ} дрѣгою ѿ глодени е^{ȣ} манѣ брати е^{г} е^{ȣ} ра^{д}ѵа снѣ іѡ^{н}

е^{ȣ} добре с҃нѣ манеи ѡ та^{м} е^{ȣ} во^{л}дѣ вра^{т} пȣи^{и} ѡ та^{м} е^{ȣ} ше^{р}ба^{н} ма^{р}

TRANSCRIPŢIUNEA:

† adecă eu Drăgoĭu cu frate-mieu Mané şi cu nepoţii miei anume Radulŭ и (şi) Dobre dat'am zapisul la mâna Arbănaşului nepotul Berescului di în Gl[o]déni, cum să se ştie c'am vândutu ocina di în Glodeni parté noastră toatȣ pentru că acéastă ocinȣ am avut glăčavă mai dina[in]te vréme, c'aau datu părinţii lor bani de au plătitu siliştea, dici séu sculatu Danu şi cu Micul şi au înpresurat locurele noastre şi néu făcutu pe noi mirţ de tot, dici noi am mersu înainté Domnului lu Alixandru vodȣ la divan şi am rămas pe Dan şi pe Micul; dici Arbănaşul, apucându-se care-i scriu mai sus, dici Arbănaşul nu s'au lăsat, ci ĭar au mersu la judecată, ci néu rămas pe noi de bani să-i plătim, dici noi n'am avutu cu ce plăti, ci am vândut ocina acéasta care ĭaste scrisȣ mai sus dereptu ughi 18, şi aam prinsu şi datoria cĭa véche tot într'acei bani, ĭar Arbănaşul să fie volnic cu scrisoaré noastră să stăpânéscă moşia în pace de acum cu fećorii и (şi) cu nepoţi[i] lui; şi cându se au făcut acesta zapis, fost'au mulţi oameni buni di în pre jurulŭ locului, carii îşi vor pune mai jos iscăliturile, şi pentru adevărată credinţă am pus şi noi iscăliturile mai jos ca să se créză. — лѣт (anul) 7104 (1596).+Eu Drăgoĭu ѿ (dela) Glodeni. Eu Mané братии ег (fratele luĭ). Eu Radul сиѫ (fiĭu) Ion. Eu Dobre с҃иѫ Manei ѡтам (tot de acolo). Eu Boldé брат (frate) Puii ѡтам. Eu Şerban martur.

NOTANDA:

ь = й : Радуль, жȣрȣль;

finalul u întreg : вѫндȣтȣ, датȣ, плѫтитȣ, скȣлатȣ, Данȣ, фѫкȣтȣ, мерсȣ, авȣтȣ, принсȣ;

finalul i întreg : мȣлци, ѡамени бȣни, ꙟши вор пȣне...;

oa păstrat cu îngrijire : ноастрѫ, ноастре, тоатѫ, скрисоаре, ѡамени;

relativul ce distins de conjunctivul ci : н'ам авȣтȣ кȣ че плѫти, чи ам вѫндȣт...;

pentru *s'aŭ* treĭ forme : сѣȣ скȣлатȣ (= se-au), саȣ лъсат (= s'au) şi се аȣ фъкȣт (= se au);

ци în loc de де : ди ѫ, динаинте, дичи, ди ѫ пре жȣрȣль;

pentru пре tot-d'a-una пе;

аа = ă : ааȣ датȣ, аам принсȣ, dar şi simplul аȣ, ам;

contracţiunea : кам (= că am), каaȣ (= că au);

genitivo-dativul : лȣ Ялинзандрȣ;

миеȣ, миеи;

фрате-миеȣ;

confusiunea între е şi ѣ : Глодѣни şi Глодени;

Берескȣлȣи, unde în textul precedinte : Бърескȣлȣи;

Болдѣ, unde în textul precedinte : Бълдѣ;

Манѣ, unde în textul precedinte : Михнѣ;

Яркънаш, unde în textul precedinte : Ярканаш;

Дръгою, unde în textul precedinte : Драгою;

локȣреле, cu — *ure* —, dar искълитȣриле, cu — *uri* —;

pronumele repetat : нѣ ȣ фъкȣтȣ пе ной мирц..., нѣ ȣ рѫмас пе ной де каии..., fenomen analog cu formele sintactice spaniόle ca : «el *le* ha dado *á el*», pe carĭ Mahn şi Steinthal le atribue influinţeĭ bascice (**Kuhn**, *Beiträge*, t. 1, p. 389);

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се крѣзѫ;

дерептȣ;

даторіа, мошіа, nu — на;

а numaĭ în : ча вѣке;

dela Манѣ — genitivo-dativul Манеи, dela Пȣна — Пȣнии;

«a prinde» în sens de «a cuprinde» : аам принсȣ нии даторіа ча вѣке тот ѫтр'ачеи каии;

demonstrativul *a* în : ачест-а ȥапис;

construcţiunea sintactică : пентрȣ къ ачастъ ичинъ ам авȣт гълчавъ маи динаинте врѣме;

frasă remarcabilă : апвкъндв-се каре-и (=pe carĭ ĭĭ) скрив маи свс, ...ин Ӑръбнашвл нв с'ав лъсат, чи іар ав мерсв...;

дат'ам... ла мъна Ӑръбнашвлви;

«a remăné pe cine-va» = «a'l face să pérḑă procesul» : ам ръмас пе ...ан...., нѣв ръмас пе нои...;

гълчавъ = gălcévă;

idiotism : «a face pe cine-va *mirţ de tot*» = «a despuĭa» : нѣв фъ-...втв пе нои мирц де тот, unde în condică s'a copiat : морци! deşi ...uvîntul e scris în original pe cât se póte de limpede;

мирц, formă scăḑută din марц, expresiune întrebuinţată pînă astă-ḑĭ ...e către jucătorĭ de cărţĭ : «l'am făcut *marţ*»=«l'am bătut cu desă-...rşire», din italianul *marcio*, în dialecte *marzo* şi *marz*, termin de tric-...rac, trecut şi'n aşa numita «lingua franca» din porturile turcescĭ sub ...orma de *mârç*[1] şi corespunḑĕtor terminuluĭ frances de trictrac *bredouille*, ...are la figurat însemnéză de asemenea «a fi bătut cu desăvîrşire» : «être ...redouille=être complétement battu».[2]

(¹) **Hyde,** *De ludis orientalibus*, Oxonii, 1694, lib. II : Historia Nerdiludii, p. 36.
(²) **Littré,** *Dict.*, t. 1, p. 413.

XIII.

ZAPIS DE SCHIMB.

PĂTRAŞCO PĂTURNICHE (?), SUCÉVA, 1597, IANUARIŬ 8.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ : Sf. Sava din Iaşĭ No. XXXII.

E scris elegant, de o mână sigură, cu litere cursive măricele, cu distanţa de 1 centimetru şi maĭ bine între rîndurĭ, pe un petec de hârtiă subţire gălbuiă, lung de 21, lat de 16 ½ centimetri, în care se maĭ recunósce un fragment din semnul de fabrică, anume porţiunea de jos dintr'o acuilă imperială : ghiare, vîrfurĭ de aripe şi códă.

Vlădică Agafton al Romanuluĭ, una din părţile contractante în zapisul de faţă, a ocupat scaunul episcopal de doă orĭ : de 'ntâiŭ între 1584—89, apoĭ între 1597—1606.[1]

Actul nostru s'a redactat, prin urmare, în primul an din a doua vlădiciă.

Sigilul episcopal, rotund, placat pe céră verde, mare de 25 milimetri în diametru, s'a deslipit; maĭ jos, întipărită prin fum, este pecetea celuĭ-l'alt contractant, octogonă, de 10 milimetri în diametru, represintând nesce arabescurĭ.

1. † ЕȢ пътрашко пътȢрнике, фак мъртȢрїе кȢ а
2. частъ микъ къръцȢлїе. кȢм амȢ авȢт ѡ цигинкъ, ла
3. мънъстире, де бистрицъ, дѣчи нѣм токмит де
4. бȢнъ воѩ ноастръ. .ѫтре влъдика агафтон

(1) Episc. Melchisedec, *Chronica Romanuluĭ*, Bucurescĭ, 1874, t. I, p. 218 sqq.

5. еп^с^кп8^л^ де рома^н^. дѣчи мїаѕ да^т^ ѡ цига^н^кѫ

6. ан8ме фрѫсина. ши 8^н^ копи^л^ ѡнофреи, дѣ а^к^

7. м8 наи^н^те. ниме ди^н^ р8да мѣ, ка сѫ наи

8. бѫ а пѫрѫ аꙗ^с^тѫ пѫра ниче динеѡарѫ

9. ꙟ вѣчи, ꙟнаи^н^та чещїи хѫ^р^тїи а ноа́стрѫ — скри^с^ ꙟ с8чавѫ, ген^ꙋ^и
(L. S.) аи ꙁрѥ

(Subscriere nedescifrabilă) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† eu Pătrașco Păturnike fac mărturie cu aćastă mică cărţulie, cum amu avut o Ţiganca la mănăstire de Bistriţă; déci ném tocmit de bună voia noastră între vlădica Agafton ep^i^sc^o^pul de Roman, déci mi-au dat o Ţigancă anume Frăsina și un copil Onofrei; dé acmu nainte nime din ruda mé ca să n'aibă a pără aiastă păra nice dineoară în véci înaintia ceștii hărtii a noastră. — Scris în Suc'avă ghen^arie^ 8 ai 7105.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : ам8;

finalul *i* întreg : дѣчи, вѣчи, чещїи;

diferenţiarea : аꙗстѫ și ачастѫ, ba și a treia formă частѫ în genitivo-dativul чещїи;

ла мѫнѫстире де Бистрицѫ, nearticulat;

ниме;

дин, nu де ꙟ sau ден;

дѣ pentru де în дѣ акм8, дѣчи, dar și де în : де бистрицѫ;

accent în : ачáстѫ, ноáстрѫ;

se întrebuinţéză de o potrivă *punctul* și *virgula,* fără vre-o raţiune logică;

neconcordarea sintactică : чещїи хѫртїи а ноастрѫ;

ан în loc de анн;

копил în accepțiunea actuală de *puer*, nu în cea veche de fiu

însă în privința Țiganilor, la carî Românii — se vede — nu aŭ deosebirea de fiĭ *legitimĭ* și *nelegitimĭ;*

акмꙋ = «acum»;

ниче;

фак мъртꙋріе;

динеѡаръ;

ка de'naintea luĭ съ : ка съ н'аінкъ;

а пъръ аіастъ пъра;

ꙟтре în sens de «cu» : нѣм токмит де бꙋнъ воѩ ꙟтре бъздик

deminutivul : кърцꙋлїе;

мїаꙋ = *miĭ-au;*

numele personal : Пътꙋрнике;

casul juridic de schimb : o Țigancă cu copil, probabilmente trînă, pentru o Țigancă fără copil, probabilmente maĭ tînără.

XIV.

ZAPIS DE CUMPERĂTÓRE.

JUPAN NAN (?), BUNESCII DE JOS (DISTR. VÎLCEA), 1597, IULIŬ 3.

Originalul se conservă în Archivele Statuluĭ : episcopia Rîmnic No. XIV.

Acéstă episcopiă a posedat doă Condice, una veche şi alta nouă, carĭ însă, nefiind depuse la Archive, nu se scie unde se vor maĭ fi aflând.

Scris pe hărtiă grósă, gălbuiă închisă saŭ afumată, lungă de 28, lată de peste 20 centimetri în fóiă, cu următorul semn de fabrică, ale căruĭ conturnurĭ sînt reŭ definite :

Acest semn aparţine fabriceĭ de hărtiă dela Sibiĭu (Hermannstadt), figurând pe documente transilvane de pe la aniĭ 1573 pînă la 1592.[1]

Scrisórea, cu cernélă de o nuanţă rădăciniă, e frumósă, citéţă, peste 2 milimetri la nălţime, cu codiţe şi aruncăture d'asupra fórte elegante, distanţa între rîndurĭ fiind cam de 1 centimetru.

(¹) **Kemény**, op. cit., tabela dela sfîrşit No. 15.

. O particularitate ortografică rară, este că finalul *u* se scrie adesea chiar în catul al doilea, alăturî cu consóna ce 'î precede, de exemplu : кꙋмпъра^{тꙋ}, жо^{сꙋ}, да^{тꙋ} etc., în loc de a fi sub-înţeles în consónă, ca în maî totalitatea actelor de pe atuncî.

O pecete ovală, de vr'o 18—20 milimetri în diametru, n'a lăsat altă urmă decât a configuraţiuniî sale şi doă tăieture paralele verticale, petrecute orizontal prin o făşióră de hărtiă, peste care era lipită céra.

1. † съ се щїе кꙋ^{м} амꙋ кꙋ^{м}пъра^{тꙋ} еꙋ жꙋпа^{н} на^{н} ди^{н} бꙋнещи^{и} де жо^{сꙋ} ди^{н}
2. пъꙋлѣн^{и}. дела ста^{н}чю^{л}. ши дела фратесъꙋ бра^{н}. г҃. фъ^{л}чи[1]
3. ꙟ дѣ^{л}. ла бръꙋ^{с}тꙋре^{тꙋ}. ш^{и}. в҃. ꙟ вале. ꙋна ꙟ^{н}гю^{л} къ^{р}сте^{и}
4. ша^{л}тъ ꙟ ма^{н}ко(?). дере^{п} а^{с} с҃о. ши лѣꙋ въ^{н}дꙋ^{тꙋ} ачещи^{и}
5. ѡме$^{н҃}$, че^{с} сꙋ^{с} скри^{ш} дѣ ло^{р} бꙋнъ вое. ш^{и} кꙋ щ^{и}рѣ тꙋтꙋрорꙋ
6. мещ^{и}ꙗшило^{р} ш^{и} ди^{н} сꙋ^{с}. ш^{и} ди^{н} жо^{сꙋ}. ш^{и} де^{н} крꙋчишꙋ^{л} локꙋлꙋ^{и}
7. ши аꙋ пꙋ^{с} мъртꙋрїе по^{п} ста^{н}чю^{л} ди^{н} бꙋнещи^{и}. и ѿ ѡ^{к}нъ по и^{м}
8. по^{п} ста^{н}чю^{л}. и по^{п} ко^{с}та^{н}ди^{н}. и старїца ди^{н} слът^{и}ѡаре по и^{м}
9. марїꙗ. и съ^{р}...а. ши^{и} (*sic*) ѡ аꙋ да^{тꙋ} жꙋпа^{н} на^{н} ачѣле фъ^{л}чи сфе^{н}те^{и}
10. мънъсти^{р} ла с҃ти іѡа^{н} ѯлатаꙋ^{стꙋ} дела ѡ^{к}на ча маре. ка съ^{и} фїе
11. помѣнъ ш^{и} лꙋ ш^{и} фечорило^{р} лꙋ^{и} аша съ се щ^{и}е :—пи^{с}м҃ца ю^{л}. г. ди^{н}
12. ш^{и} аꙋ фо^{ст} трекꙋ^{ци} а^{н} дела ада^{мꙋ}. пънъ а^{к}мꙋ. ѯре б^{г}ꙋ н҃шемꙋ
13. сла^{в} въ вѣки^{и} ами^{н} : ✕

(L. S.)

† Să se ştie cu*m* amu cu*m*păra*tu* eu jupa*n* Na*n* di*n* Buneşti*i* de jo*su*, di*n* Păulén*i*, dela Sta*n*cîu*l* şi dela frate-său Bra*n* 3 fă*l*ci în dé*l* la Bru*s*ture*tu*, ş*i* 2 în vale, una înghîu*l* Că*r*ste*i* ş'a*l*tă în ma*n*co

(¹) Urméză cu altă mână şi altă cernélă : сꙋсь

(maĭ încoaĭ), derep asp[ri] 270, şi léu vândutu aceştiĭ omenĭ ce's sus scrişĭ dé lor bună voe şi cu ştiré tuturoru megiĭaşilor şi din sus şi din josu şi den crucişul loculuĭ, şi au pus mărturie pop Stancĭul din Buneştiĭ, и wт (şi dela) Ocnă по имε (a-nume) pop Stancĭul, и (şi) pop Costandin, и stariţa din Slătioare по имε Mariĭa, и Sár... a, şi-i o au datu jupan Nan acéle fălci sfentei mănăstiri la sfeti Ioan златавстъ (gură de aur) dela Ocna c'a mare, ca să-i fie poménă şi lu şi fec'orilor luĭ, aşa să se ştie :—пис м'ца (scris în luna) ĭul[ie] 3 дни (ḑile), şi au fost trecuţi ai dela Adamu până acmu 7105, богѹ нашемѹ слава въ вѣки и аминъ (Dumneḑeuluĭ nostru slavă în veci şi amin) : ✕

NOTANDA :

finalul *u* întreg : амѹ кѹмпъратѹ, жосѹ, крѹстѹретѹ, вънѕѹтѹ, тѹтѹрорѹ, датѹ, Ӑдамѹ, Златаѹстѹ;

finalul *i* întreg : фълчи, трекѹци, локѹлѹи...;

de 6 ori дин, o dată ден, nicăiri де ѫн;

simplul *o* pentru *oa* : wмени, dar şi *oa* : слътиwаре;

s' pentru *sînt* : wмени че'с сѹс скриши;

сфентеи;

formele лѹ şi лѹи : помѣнъ ши лѹ ши фечорилор лѹи...;

construcţiunea sintactică curiósă : ши-и w аѹ датѹ жѹпан Нан ачѣле фълчи сфентеи мънъстири...;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : съ се щїе...;

numi personale : Нан, Бран, Станчюл, Кърстѣ (gen. Кърстеи)...;

ѫнгюл = *angulus;*

дереп, fără finalul т;

аи = ani, cf. textul precedinte;

formalitatea juridică : лѣѹ вънѕѹтѹ ачещии wмени че'с сѹс скриши дѣ лор бѹнъ вое ши кѹ щирѣ тѹтѹрорѹ мещиѭшилор ши дин сѹс ши дин жосѹ ши ден крѹчишѹл локѹлѹи.

XV.

ZAPIS DE DANIĂ

Mateĭu, distr. Mehedinţĭ (Cerneţ ?), 1599, decembre 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : actele Tismeneĭ XI.

S'a transcris în cele doă condicĭ ale acesteĭ mănăstirĭ, cea veche t. 2, fóĭa 94, şi cea nouă t. 1 (sub rubrica moşieĭ Ergheviţa), în ambele însă greşit, maĭ cu sémă în cea de'ntâĭu.

Erórea cea maĭ importantă, pe care aŭ comis'o amîndoĭ condicariĭ, este de a fi citit în text velétul 7150 (1641) în loc de 7108 (1599), luând adecă pe н (8) drept н (50), de unde resultă o diferinţă cronologică de aprópe jumătate-secol!

Acéstă greşélă este cu atăt maĭ neiertată, cu căt ambele condicĭ copiază pe aceiaşĭ fóiă un crisov dela Mateĭu Basarab din 14 ianuariŭ 1647, în care se indică fórte limpede că textul de faţă — donaţiunea părţilor de moşiă ale fraţilor Stan popă şi Sărbul stolnic cătră mănăstirea Tisména — s'a scris «ѧкѫ дин «ȥилеле лѹй Михаи водѫ, шии тот аѹ цинѹт мѫнѫстирѣ Тисмѣна аүѣсте «мошїй дин Ѹргевица кѹ бѹнѫ паче».

Aşa dară datul actuluĭ este cu o deplină certitudine *1599*, aprópe cu un an înainte de mórtea luĭ Mihaĭu Vitézul.

Acest dat se confirmă prin tóte cele-l'alte condiţiunĭ ale documentuluĭ.

În adevĕr, chĭar între marturĭ figuréză acĭ unul din ostaşiĭ ceĭ maĭ cunoscuţĭ de aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, vestitul «Fărcaş-agă», *Farcas Aga* după cum îl scrie contimpuréнul Walther, care ne maĭ spune că dînsul comandà un corp de treĭ miĭ Românĭ, Serbĭ

și Ungurĭ, trimișĭ asupra Vidinuluĭ, dar bătuțĭ acolo de către Turcĭ.[1]

Acelașĭ eveniment este povestit în cronica anonimă a Țereĭ-Românescĭ în următorul mod :

«Îar când fu la Iulie 16 (anul 1597), alése Mihaĭu-vodă oștĭ «care era maĭ de folos și le puse cap pre Fárcaș-agă, și-ĭ trimise «la Diĭu (Vidin) ca să'l dobăndéscă, și trecură Dunărea pre la «Sdegla, ér Turciĭ încă le prinse de véste mulțime cu totul, și nu «eșiră să se lovéscă de față, ci se ascunseră de făcură meșteșug; «că mergênd oștile luĭ Mihaĭu-vodă făr'de niciĭ un témet, ér Tur-«ciĭ îĭ loviră de față și fără véste, și fu resboĭu tare multă vréme, «însă cea de apoĭ biruiră Turciĭ...»[2]

Bălcescu numesce fórte bine pe Fărcaș-agă : «general maĭ mult «voĭnic decât norocos».[3]

Bătrînul Fotino auḑise, nu se scie de unde, o legendă întrégă despre acest personagiŭ; o legendă pe care el o dă ca fapt istoric, căriĭa noĭ însă, pînă la vre-o umbră de probă, nu-ĭ putem acorda, cel mult, decât valórea uneĭ tradițiunĭ poporane.

Fárcaș-aga — ḑice el — fusese de'ntâĭu popă, numit Stoĭcă, din satul Fărcaș în districtul Romanaț, dar arătându-se voĭnic în resbóie, Mihaĭu Vitézul l'a res-popit și l'a făcut agă, adecă cap peste pedestrime.[4]

Adevĕrul este că 'n districtul Romanaț se află vr'o treĭ sate numite Fárcaș; însă localitățĭ cu acest nume de origine maghiară — ungauresce *farkas* «lup», literalmente «codat», dela *fark* «códă» — se găsesc multe și pe aĭurĭ în România.[5]

(¹) *Res gestae Michaëlis*, in **Paplŭ**, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. 25 : «Postea trium «millium eorundem Walachorum, Serviorum et Ungarorum agmen sub Farcas Aga ductore «ad Bdin civitatem vergens.....»

(²) *Magazin istoric*, t. 4, p. 285-6.

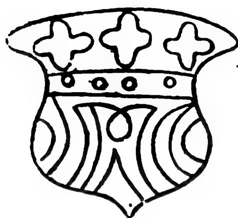
(³) *Istoria luĭ Mihaĭu Vitézul*, in *Revista Română*, t. 2, p. 302.

(⁴) Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, Viena, 1818, t. 2, p. 128 nota : «Οὗτος ὁ Φάρκας ἦν «ἱερεὺς κοσμικὸς καὶ ὠνομάζετο Παππᾶ Στόϊκας, ἀπὸ χωρίον Φαρκάσι τοῦ θέμα-«τος Ῥωμανατζίου· μὲ τὸ νὰ ἦτον δὲ εἰς τὴν ἀνδρείαν περίφημος, ἔστειλεν ὁ Μιχαὴλ «Βοεβόδας etc.»

(⁵) **Frunḑescu**, *Dicționar topografic*, p. 188—9.

Judecând după textul nostru, în orĭ-ce cas, Fărcaş-agă pare a fi fost Oltén.

Actul e scris pe o jumătate-cólă de hărtiă grósă, de culóre afumată, lung de 29½, lat de 20 centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn aparţine fabriceĭ de hărtiă dela Braşov din a doua jumătate a seculuĭ XVI.[1]

Literele sînt semi-cursive, maĭ mult cum se scrieaŭ crisóvele decât zapisele, nalte de vr'o 2 milimetri, cu o distanţă de aprópe 1 centimetru între rîndurĭ.

Litera *e*, fie majusculă saŭ minusculă, are forma celeĭ de tipar : Є, є.

Grupurile въ, ар, аү (în раᴬү–). sînt scrise în monograme.

Litera pentru sonul *ă* şovăesce prin formă între ъ şi ь.

In josul actuluĭ sînt întipărite cu fum cincĭ peceţĭ, din carĭ cele treĭ maĭ micĭ, puse d'asupra numilor : мар, драг şi іwн, nu se disting destul de bine, dar cele doă maĭ marĭ, fórte clare, ni s'aŭ părut a fi atât de interesante, încât le dâm aci în fac-simile.

Cea de'ntâiŭ, d'asupra numeluĭ ник, este următórea pétră gravată (camée), a căriĭ explicaţiune mitologică — arcul indică pe Diana[2],—o lăsâm altora :

(¹) **Kemény**, op. cit., tabela No. 8 şi 9.

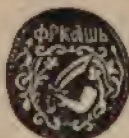
(²) Regret de a nu avé la disposiţiune în momentul de faţă pe **Prendeville**, *Photographic fac-similes of the antic gems*, London, 1858, în 4, unde — dacă nu mĕ înşélă memoria— mi se pare a fi veḑut un cameŭ analog.

Camee de acéstă natură, unele de o rară eleganţă, ne întîmpină adesea figurând ca peceţi în zapisele române din secolii XVI—XVIII.

Ele ar merita a fi studiate maĭ cu dinadinsul sub raportul archeologic.

Cea-l'altă pecete este a luĭ Fărcaş-agă, corespunḑênd pe deplin prin emblemă cu caracterul vitejesc al acestuĭ general : «o mână cu iatagan, ér d'asupra scris фркашь».

Iată-o :

In fine, textul nostru presintă un specimen fórte rar de *cryptographia* română, «l'écriture en chiffres ou en caractères déguisés».

Acest mod secret de a scrie a fost întrebuinţat la diferite popóre din anticitatea cea maĭ depărtată.

«Jules César — ḑice benedictinul Dom de Vaines[1] — écrivait «des lettres en chiffres, que cet empereur appelait *caecas litteras*, «des lettres occultes, parce que ces sortes d'écritures sont seule«ment intelligibles à ceux avec qui on est convenu des caractères. «César employait le *d* pour l'*a*, et ainsi des lettres suivantes. Au«guste écrivait également en chiffres, mais il mettait *b* pour *a*, «*c* pour *b*, et ainsi de suite, transposant toutes les lettres. Au «moye-âge, cet art devint à la mode; mais chacun s'en servit «assez arbitrairement. Les uns retranchèrent les cinq voyelles, «et les remplacèrent par des point, l'*i* par un points, l'*a* par deux, «l'*e* par trois, l'*o* par quatre, et l'*u* par cinq. D'autres substituè«rent à chaque voyelle la lettre qui la suit immédiatement dans «l'ordre alphabétique, laissant pourtant à ces consonnes leur va«leur propre : ainsi *b* servait pour *a* et pour *b*, *f* pour *e* et pour

(¹) *Dictionnaire raisonné de diplomatique*, Paris, 1863, t. 1, p. 629. — Cf. **Natalis de Vailly**, *Elèments de paléographie*, Paris, 1838, t. 1, p. 425, şi maĭ ales marea operă a Benedictinilor : *Nouveau traité de diplomatique*, Paris, 1750-65, t. 2, p. 628, şi t. 3, p. 508-11.

«*f*, *k* pour *i* et pour *k*. Mais, en ce genre rien n'est plus célèbre «que l'alphabet secret du cardinal de Richelieu. Saint Boniface, «évêque de Mayence, passe pour avoir porté cet art d'Angleterre «en Allemagne...»

Eĭ bine, scriitorul din textul nostru a credut şi el de cuviinţă a'şĭ sub-semna numele într'un mod criptografic : пис ѧ[г]. ȝѧѰив, adecă : «am scris ѧг. ȝѧѰив».

Cine să fie óre acest ѧг. ȝѧѰив?

Slovele ѧг fiind separate de rest printr'un punct, este învederat că ele forméză un cuvînt deosebit, compus numaĭ din doă litere.

Acéstă împregĭurare ne deschide calea descifrăriĭ.

După пис, slavonesce «am scris», este lucru firesc să urmeze un «eŭ», slavonesce аз.

Căpătâm prin urmare, de o cam dată ca ipotesă, valórea a doă semne secrete : ѧ este *a*, ér г este *z*.

Cu acéstă mică provisiune, cată să ne adresâm acum către diferite alfabete criptografice cunoscute din trecut, cercetând : în care anume din ele un *a* se exprimă prin ѧ şi un *z* prin г?

In Occident nu găsim nemic analog, şi nu este de mirare.

Criptografia română trebuĭa să se fi inspirat nu din Occident, ci dela Slavĭ saŭ dela Grecĭ, una din doă, căcĭ înseşĭ literele ѧ, ȝ, Ѱ, nu se află pe aĭurĭ.

Celebrul Montfaucon scrisese un capitol întreg despre criptografia grécă.

Alergâm acolo, — şi ce vedem?

Un alfabet, în care ѧ (ϑ) este а (α), г (γ)=з (ζ), ȝ=м (μ), Ѱ=т (τ), и (η)=в (β) şi в (β)=и (η)[1].

Decĭ : ѧг. ȝѧѰив=аз матви, adecă : «eŭ Mateĭu».

матви, paleo-slavonesce матѳаии»,[2] se apropiă prin в de forma ruséscă : **Матвѣй**.

(¹) **Montfaucon**, *Palaeographia graeca*, Paris, 1708, p. 288, unde se maĭ observă, că scriitoriĭ grecĭ din evul mediŭ obicĭnuiaŭ a pune în acest mod maĭ cu sémă numile lor şi adnotaţiunile finale.

(²) **Miklosich**, *Lex. palaeoslov.*, p. 364.

O asemenea descifrare a criptografieĭ române póte fi când-va de o mare importanţă.

Să observăm însă, că Românii aveaŭ nu una, ci maĭ multe sisteme criptografice.

Iată încă un specimen, pe care de asemenea ni s'a nemerit a'l descifra.

Intr'un crisov al mănăstiriĭ Tisména pentru satul Groşanĭ dela vodă Mircea Ciobanul din 3 septembre 1559, scriitorul şi-a însemnat numele criptograficesce : ѕлѧѱχ^л [1].

Condica cea veche a Tismeneĭ a transcris acéstă enigmă prin «Матеӣ.» [2]

Condica cea nouă—prin «Barbul» [3]

ѕлѧѱχл nu este nicĭ «Mateiŭ», nicĭ «Barbul».

Gramaticul ascuns sub acéstă criptogramă adaugă că se trage din satul Negescĭ : «ѿ неџешни».

Fiind-că în aceĭaşĭ epocă, după mersul firesc al lucrurilor, nu puteaŭ fi doĭ scriitorĭ domnescĭ din acelaşĭ sat Negescĭ avênd ambiĭ câte un nume compus din 6 litere, criteriul cel sigur de a descifra pe ѕлѧѱχл este de a căuta în crisóvele dintre aniĭ 1550 — 1560 numele cel adevĕrat din *6 litere* al unuĭ gramatic ce se ḑice a fi «din Negescĭ».

Acest nume se găsesce, ce-ĭ dreptul, în crisovul luĭ Petraşcu-vodă cel Bun din 10 maiŭ 1555, scris cu aceleaşĭ caractere de «ѕратъл ѿ неџешни».[4]

Decĭ ѕлѧѱχл este = ѕратъл, «Bratul», unul din numile cele maĭ obicĭnuite la strămoşiĭ noştri, de unde s'aŭ format atâţĭa *Brătianĭ*, *Brătescĭ*, *Brătăşenĭ*, *Brateşĭ*, *Bratile*, *Brătulenĭ*, *Brătulescĭ* etc. în nomenclatura topografică a Românieĭ.

Sistema criptografică consistă aci în schimbarea numaĭ a literelor mediale ale cuvîntuluĭ, remânênd neatinse cea iniţială şi cea finală.

(¹) *Archiva Statuluĭ, Tisména* XIII.
(²) *Condica Ms. Tismeneĭ* 1787, t. 1, fóia 182 verso.
(³) *Condica Ms. Tismeneĭ 1860*, t. 1, exempl. 1, p. 315.
(⁴) *Archiva Statuluĭ, Episc. Buzĕŭ* LXXI.

Din cele mediale: ѧ = r. ѧ = e. ѱ = t. ѵ = u.[1] patru litere, din carĭ doă, adecă ѧ şi ѫ, au acelaşĭ valóre ca şi 'n cea de'ntâiŭ criptogramă.

Alte specimene de criptografia română, pentru cine ar cerca să le descifreze, sînt:

вѡг. все. intr'un crisov dela vodă Alexandru Mircea din 8 ianuariŭ 1569. pe care eŭ citesc: и аз Iѡн «şi eŭ Ion»;[2]

тѧѵ. щеѱѣ, intr'un crisov dela vodă Radu dela Afumaţĭ din 1 iuniu 1526.[3] etc.

1. † вѫ име ѻ҃ца и с҃на и ст҃гѡ д҃ха. скриса м нѡи непѡци попе н лȣ ста н

2. ши ли сто л никȣи (*sic*) сръбȣлȣи де че р нецъ. анȣме стънил ши никола

3. ши раѵ л. ши е ȣ превтѣ с ши сто л ничѣса. чѣста а нѡа с тръ скри п тȣ р

4. кȣ м съ с щїе. чаȣфъ г дȣи т пъри н ци нощри че с май сȣ с скри ш попа ши

5. сто л никȣ л сръбȣ л. ла мо р тѣ лѡ р. съ де свин н теи мънъстири ти с мене н

6. ѡчине. анȣме. би с трица. кътъ ва. фи па р тѣ лѡ р тѡатъ

7. ши аргебица жȣмътате. ши тъ н тава тѡатъ. кȣ тѡ т

8. хотарȣ л. ашиж л ере ши нои лъсъ м ши дъ м. дȣпъ мо р тѣ лѡ р

9. кърциле аче с тѡ р ѡ ч не че с май сȣ с зи с. ла св҃нта мънъстире

10. кȣ м лȣ еи лъса т кȣ а л лѡ р кȣвъ н тъ. ши ѧкъ съ нȣ ва фи креді нца

11. нѡлѡ. мъртȣрїе е с никола ар м. ши фа р ка ш а г. и їѡ н кѡ м

12. ши гинѣ пръ к. ши ба р бȣ л клю ч ши стънил де...ни к. ши то т събор л

13. съ сте. кърциле аче с то р ѡчине ла св҃нта мънъстире. кȣмȣ лѣȣ

(1) Cf. **Montfaucon**, loco cit.
(2) *Archiva Statuluĭ*, *Tismĕna* XI.
(3) Ibid. *Cotroceniĭ* LIX.

14. да^{т} аче^{и} пѫринци аи ноштри. пѫ^{н} аꙋ фо^{с}тѫ вїи. сѫ фїе мошїи

15. ѡха^{б}ниче сви^{н}теи мѫстири (*sic*). пи^{с} а^{г}. ӡаѱив. м^{с}ца де^{к} еї д$^{-}$ни

вѫ лѣ^{т} ѕ҃ѯри . ⁘ . †

16. (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)
мар драг ник іѡн фар

TRANSCRIPȚIUNEA :

† вѫ име ѡтца и сына и сватагѡ дꙋха (în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi Sântuluĭ Duh), scris'a*m* noi nepoţi pope*i* lu Sta*n* şi ai sto*l*nicu[lu]i Srábului de Ce*r*neţŭ, anume Stáni*l*^{ă} şi Nicóla şi Ra^{d}u*l* şi e*u* preuté*s*^{a} şi sto*l*nicésa césta a noa*s*tră scri*p*tu*r*^{ă}, cu*m* să *s*^{e} ştie ĉ'au fá*g*^{ă}dui*t* pări*n*ţi noştri ce'*s* mai su*s* scri*ş*^{i} : popa şi sto*l*nicu*l* Srăbu*l* la mo*r*té lo*r* să de svi*n*tei mănăstiri Ti*s*mene*i*, ocine anume : Bi*s*triţa, cătă va fi pa*r*té lo*r* toată, şi Argheviţa jumătate, şi Tá*n*tava toată cu to*t* hotaru*l*, aşij*d*ere şi noi lăsă*m* şi dă*m* după mo*r*té lo*r* cărţile ace*s*to*r* oc^{i}ne ce'*s* mai su*s* zi*s*^{e} la sv^{ă}nta mănăstire, cu*m* au ei lăsa*t* cu a*l* lo*r* cuvă*n*tŭ; şi încă să nu va fi cre*din*ţa noao, mărturie e*s*^{te} Nicola ar*m*^{aş} şi Fa*r*ca*ş* a*g*^{ă} şi Io*n* co*m*^{is} şi Ghiné pră*c*^{alab} şi Ba*r*bu*l* clĭu*c*^{er} şi Stăni*l*^{ă} de... *nic* şi to*t* săboru*l*, să ste cărţile ace*s*to*r* ocine la sv^{ă}nta mănăstire, cumu léu da*t* ace*i* părinţi ai noştri pă*n* au fo*s*tŭ vii, să fie moşii oha*b*nice svi*n*tei mă[nă]stiri. пис (am scris) аг (=аз=eŭ) ӡаѱив (=матеи= Mateiu) м^{с}ца дек еї дни вѫ лѣт (luna decembre în 15 ḑile, în anul) 7108 (1599) ∴ †

Ma*r*$^{ia(?)}$ Dra*g*^{a} Nic^{ola} Io*n* Fa*r*^{caş}

NOTANDA :

finalul *u* expres : кꙋмꙋ;

finalul *i* expres maĭ pretutindenĭ;

oa în : тѡатѫ, нѡастрѫ, нѡаѡ, dar numaĭ *o* în мортѣ(repetat de 2 orĭ);

сѫ де (= să d*ea*), сѫ сте (= să st*ea*);

сѫ cu sens de «dacă» : сѫ нѹ ва фи кредїнца;

construcţiunea sintactică : кѹм аѹ еи лѫсат кѹ ал лѡр кѹвѫнтѫ;

скриптѹрѫ = «scrisóre»;

«sînt» redus la *s'* : че 'с маи сѹс (de 2 orĭ);

numele personal etnic Срѫбѹл (=Serbul), cu care compară pe Молдовѣнѹл din textul sub No. IX şi pe Арбѫнашѹл (= Albanesul) din texturile sub No. XI—XII;

свинтеи (de 2 orĭ);

pleonasm juridic : лѫсѫм ши дѫм...;

finalul ѫ = *ŭ* : Чернецѫ, кѹвѫнтѫ, аѹ фостѫ, pentru ultima formă însă cf. cele ḑise în Notanda la textul No. IX;

и pentru *ĭ* : непоци [попеи], пѫринци [ноцри];

чѣста а нѡастрѫ скриптѹрѫ;

flexiunea demonstrativuluĭ *a* : singular bărbătesc : а л лѡр кѹвѫнтѫ, singular femeiesc : а нѡастрѫ скриптѹрѫ, plural bărbătesc : непоци а и столникѹлѹи, пѫринци а и ноцри...;

ашижьдере = «de asemenea», nu din fantasticul *aşa-şi-de-éră* = *aeque-sic-sic-de-iterum*, precum pretinde d. Cihac, care scrie «aşişĭdere»[1], ci din *aşi* (de unde *aşa* prin *aşia* = *aşi* + demonstrativul *a* ca în «aice*a*», «alurĭ*a*», «atuncĭ*a*» etc.), construit apoĭ în *aşi*-ждере prin analogiă cu vechĭul serb тако-ждере, modernul serb *takod'er* «de asemenea» (paleo-slavicul такождеже, adecă тако «sic» + жде «libet» + же «vero», cu trecerea luĭ еже în *ere* după o particularitate a fonetismuluĭ serb)[2], ér finalul *re* din *aşijdere*, érăşĭ prin analogiă, s'a adaus apoĭ către adverbul cu sens opus «altminte-*re*» în loc de primitivul *altminte*;[3]

(¹) **Cihac**, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, Francfort, 1870, p. 275.

(²) Cf. **Miklosich**, *Vergl. Lautlehre*, p. 336, şi maĭ ales *Lex. palaeoslov.* p. 192, verbo жє.

(³) Să observâm că *altmintere* saŭ *altmintre* saŭ *almintre* — câte trele forme de o potrivă întrebuinţate—după ce s'a altoit cu *re* dela *aşijdere*, s'a maĭ amplificat în *almintre-lea* prin analogiă cu *aldoi-lea*, de care geniul poporan l'a apropiat din doă cause : 1. causa externă—iniţialul *al* în ambele; 2. causa internă—înrudirea ideielor de «alt» şi «al-doilea» (cf. unul—*altul*, unul — *al-doilea*). Importantisima acţiune a a n a l o g i e ĭ în limba română, care n'a fost pînă acum nicĭ o dată studiată, pe de o parte va da linguistuluĭ în genere un seceriş dintre cele maĭ bogate, ér pe de alta va împedeca în viitor pe ceĭ ca d. Cihac de a maĭ născoci minunăţie al-de : *aeque-sic-sic-de-iterum*.

termin juridic : мошіе ѡхабникъ = «moşiă pentru tot-d'a-una» saŭ menită a trece la posteritate», literalmente «oprită [a se înstrăina în nêm]», dela slavicul ѡхаб-и-ти (сѧ) «a se abţine»;

Ѧргевица, astă-ḑĭ *Erghevița*, cu *ar*=*er*;

numĭ personale : Стан, Стънилъ, Гинѣ, Барбꙋл...;

numĭ locale : Ѧргевица (=*Arg*+*ev*+*iţa*, din radicala *arg*=?), Тън-ава...

XVI.

TESTAMENT

GRAMA, BUDESCII (DISTR. ILFOV), INAINTE DE 1600.

Originalul în Archivele Statuluï : Mitropolia din Bucuresc[i] No. XIV.

In Condica Mitropolieï — ş é p t e - s p r e - ḑ e c ï gróse folian-turï! — s'a transcris în tomul II, compilat în 1805, la fóia 20[?] retro, în următorul mod :

Скрисам еȣ Негре фрателе Недеи, пентрȣ съ съ ціне къ маȣ фост рос Тътарїи, дечи ам скъпат дела Тътари тъіат, ши пании де вїерми, дечи ... къȣтат фратемїеȣ Недѣ ши маȣ спълат пънъ ла врѣме де моарте, де ам лъсат еȣ кȣ сȣфлетȣл мїеȣ че іасте партѣ мѣ де мошие дин Фръ-шани, съ фие ла мъна фръцинимїеȣ Недеи, пентрȣ съ мъ слȣжаскъ ши с мъ поменѣскъ, де тоате де че ва требȣи. Яша ам лъсат еȣ кȣ сȣфлет мїеȣ ла моартеа мѣ, ши ам пȣс ши мартори, попа дин Бȣдещи, ши Пъдȣ ши Тодер, ши Стан Зорил, ши Іван, ши Параскива, ши Драгомир. Іар ci-реле съ ва скȣла съ іа мошиа дела фратемїеȣ Недѣ, съ фие блестемат 318 сфинци пъринци, ши съ нȣ аибъ ȣнде вени дȣпъ мине. Ши съ ціне т ѡмȣл къ нȣ сънт даторю ничи ȣнȣи ѡм, фъръ де Радȣлȣй Мънз костанде, къ акȣм е врѣмѣ де апой. Ши ам скрис еȣ Грама дин Бȣдещ

Acéstă transcripţiune nesocotesce cu desăvîrşire, după obice[iul] condicarilor mănăstiresci în genere, tóte particularităţile filolo-gice şi paleografice ale textuluï.

Hârtia, lungă de 30, lată de 20 centimetri în fóiă, nu presin[tă] nicï un semn de fabrică.

Lipsind, pe de altă parte, datul cronologic, precum şi ort-

…ţiune asupra persónelor menţionate în act, singurele criterie, …e ne maĭ remân despre epoca luĭ, sînt de o cam dată limba şi …grafica.

Scrisórea, cu cernélă négră gălbuiă, în şirurĭ drepte la distanţă …e 8—9 milimetri, cu litere de vr'o 2 milimetri la nălţime, este …e o mână exercitată, însă bătrînéscă, judecând după unele tră-…ure tremurate.

Semnul pentru *e*, mic şi mare, este întocmaĭ ca în documentul …e maĭ sus din 1599, ér cuvîntul «eu» e scris pretutindenĭ cu *e* …apital.

Scriitorul face puţine aruncăture, érăşĭ ca în documentul pre-…edinte, dar în locul lor îĭ place a trage d'asupra cuvintelor câte …n segment acolo unde nu este nicĭ o trebuinţă, bună óră: фрателе, …ѕтатѕ, пона etc.

Pentru *i* se găsesce numaĭ и, nicĭ o dată ї, afară de cifra тїи (318).

ѫ nu se pré deosebesce de formа obicĭnuită pentru ѣ.

In genere, deşi maĭ măruntă, scrisórea se asémenă mult cu a …extuluĭ bistriţén din 1573, publicat maĭ sus sub No. III, în care …tera е şi segmentul d'asupra rîndulu, acestea doă maĭ ales, pre-…intă aceiaşĭ formă.

Ca pură ipotesă — căcĭ paleografia slavo-română ne existând …că, ar fi ilusoriŭ de a trage din ea nesce conclusiunĭ sigure — …a pură ipotesă, noĭ am fi dispuşĭ a crede, că actul de faţă s'a …ris ce-va înainte de 1600 de cătră un gramatic care, prin vrîstă … prin crescere, aparţinea maĭ mult anilor 1560—70.

Cât pentru cel-l'alt indice: limbă, lăsâm să vorbéscă însuşĭ …extul.

Eram cât p'aci să uĭtâm elementul istoric al actuluĭ: testatorul …e plânge că fusese robit şi a «скъпат дела Тътаръ тъіатѕ шн пленѕ … пормн».

Acésta ne aduce a-minte un act din aceiaşĭ epocă, adecă circa …0, pe care l'am publicat în *Archiva Istorică* t. I, part. I, p. … unde un vlădică Pafomie se vaietă şi el că «л'аѕ тъіат Тъ-…ю».

1. † скриса^{м} еȣ негре фрателе недеи пе ⰼ^{н}трȣ сѫ се щ^{е}и кѫ м

2. робитȣ тѫтарѫие (*sic*) де^{ч} амȣ скѫпа^{т} дела тѫтарѫ тѫіат

3. пленȣ де ви^{р}ми дече маȣ кѫȣтатȣ фратемиȣ недѣ ши маȣ

4. спѫлатȣ пѫнѫ ла врѣме де мо^{р}те дече амȣ лѫсатȣ еȣ кȣ

5. сȣфлетȣ^{л} миȣ че ıа^{с}те па^{р}тѣ мѣ де ѡ^{ч}нѫ де ⰼ фрȣ^{м}шане

6. фие ла мѫна фрѫценемиȣ недеи пе ⰼ^{нт}рȣ сѫ мѫ слȣжа^{с}кѫ

7. ши сѫ мѫ помене^{с}кѫ де тоѡте де че ва требȣи аша амȣ

8. лѫсатȣ е^{ȣ} кȣ сȣфлетȣ^{л} миȣ ла мо^{р}теа мѣ ши амȣ пȣ^{с} шѫ

9. амȣ пȣ^{с} ши мѫ^{р}тори попа де бȣде^{щ} ши пѫдȣре ши

10. тодерȣ ши ста^{н} ѕоре^{л} ши ива^{н} ши пара^{с}кива ши дра^{г}ми^{р}

11. ıарѫ кареле се ва скȣла сѫ ıа ѡ^{ч}на дела фратемиȣ недѣ сѫ

12. блѫ^{с}тема^{т} де тї҃и де ѿце ши сѫ наибѫ ȣ^{н}де вене дȣпѫ

13. мене ши сѫ цıеи тотȣ ѡмȣ^{л} кѫ нȣ сѫⰼ^{н}тȣ даторю не^{ч}

14. ȣнȣи ѡ^{м} фѫрѫ де радȣ^{л}и мѫⰼ^{н}ѕȣ^{л}и ӣ ко^{с}та^{н}де кѫ акȣм е

15. врѣмѣ де апоеи.

16. ши амȣ скри^{с} е^{ȣ} грама де бȣде^{щ}

TRANSCRIPŢIUNEA:

† scris'a*m* eu Negre fratele Nedei peî*n*tru să se ştei că fos^{t} robitu Tătarăie, dec^{e} amu scăpa*t* dela Tătară tăĭatu şi de vi*r*mi, dece m'au căutatu frate-miu Nedé şi m'au spălatu la vréme de mo*r*te, dece amu lăsatu eu cu sufletu*l* miu ce pa*r*té mé de oc^{i}na de în Fru*m*şane să fie la măna frăţene-m dei peî*nt*ru să mă slujascâ şi să mă pomenescă de toote de trebui, aşa amu lăsatu e*u* cu sufletu*l* miu la morté mé şi am şă amu pu*s* şi mă*r*tori popa de Bude*st*^{i} şi Pădure şi Tod Sta*n* Zore*l*^{ă} şi Iva*n* şi Paras*k*iva şi Dra*g*^{o}mi*r*; ĭară carele scula să ĭa oc^{i}na dela frate-miu Nedé, să fie blăs*t*ema*t* de

ѿцє (părinţĭ) şi să n'aibă u*n*de vene după mene, şi să ştei totu o-mu*l* că nu săĭ*n*tu datorĭu nec^e^ unui o*m* fără Radu*l*^ui^ Măĭnzu*l*^ui^ 8 co*s*ta*n*de, că acu*m* ei vrémé de apoei. Şi amu scri*s* e*u* Grama de Bude*şt*^i^.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : робитȣ, тъıатȣ, пленȣ, кънтатȣ, амȣ лъсатȣ, Тодерȣ, тотȣ, сън҄тȣ;

finalul *i* expres prin е, еи, ие, и :

a) i=е : Фрȣмшане (=Frumşani), вене (=venĭ),

b) i=еи : апоеи (=apoi),

c) i=ие : Тътаръие (=Tătarăĭ),

d) i=и : вирми, ȣнȣи, мърториetc.;

oa prin simplul o : морте, мортѣ;

oa prin ow (=ō) : towте (cf. textul de sub No. I);

съ н'аибъ ȣнде вене (=venĭ) дȣпъ мене (=mine);

medialul *i*=е : мене (mine), пленȣ (=plinu), фръцене-миȣ (=frăţine-), cf. textul No. VIII;

ши, dar şi шъ;

еи (=iĭ=este);

construcţiunea sintactică : нȣ сън҄тȣ даторю нече ȣнȣи wм фъръ де Радȣлȣи;

preposiţiunea repetată : де towте де че ва требȣи;

articolatul кареле=«acela care»;

блъстемат, cu *e* clar;

-en- şi *-în-* scris prin ен҄и şi ън҄и : пен҄трȣ, ден҄, мън҄зȣлȣи, сън҄тȣ (=sum);

medialul *-ĭe*=и : миȣ (=миеȣ), вирми (=виерми);

de 2 orĭ : съ се щеи (=ştie);

dela «Tătaru», nominativ plural nearticolat : Тътаръ, articolat : Тътаръие;

nominativ : фрате-минꙋ, genitivo-dativ : фръцене-минꙋ;

simplul *să* în loc de *ca să* : пеѧнтрꙋ съ мъ слꙋжаскъ;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : се ва скꙋла съ ꙗ, съ се цѥи;

е pentru ѣ : съ мъ поменескъ;

numĭ personale : Негре, Недѣ (genitivo-dativ : Недеи), Пъдꙋре, Зореа (Zorilă?), Мъѧнѕꙋл...;

monetă : костанде.

XVII.

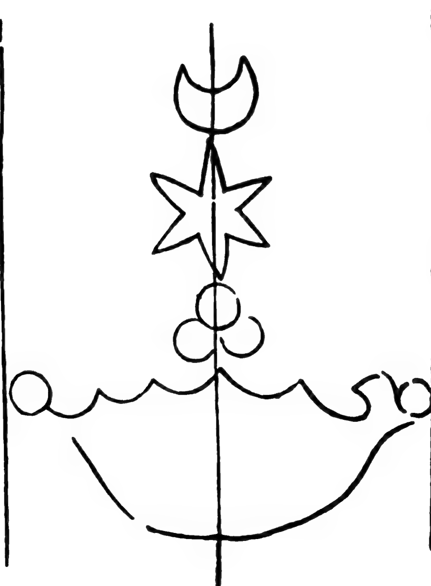
ZAPIS DE VÎNḐARE.

Ivan din Brescĭ, Beleţiĭ (distr. Muscel), circa 1600.

Originalul în Archivele Statuluĭ : m-rea Câmpulung No. VI. S'a transcris destul de corect, la pag. 111, în Condica acesteĭ ınăstirĭ, compilată la 1855.

Datul cronologic lipsesce, dar în acelaşĭ pachet se află un cri-v dela Radu-vodă Mihné, din 10 martiŭ 1623, din care resultă «Татꙋа де ꙟ Белеци», unul dintre actorii în actul de faţă, îşĭ ınpăra pămînturĭ anume : «ꙟкъ де ꙟ зилеле лꙋ Михаю водъ».

Actul e scris pe o frumósă hártiă, solidă şi luciósă, lungă de 0½, lată de 21½ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn de fabrică, pe care noĭ l'am vĕḑut deja maĭ sus în textul No. XII *din anul 1596*, probéză şi el că zapisul s'a scris circa 1600.

Aci este locul de a trage atenţiunea maĭ cu dinadinsul asupra importanţeĭ mărcelor de hărtiă pentru a fixa datul saŭ pentru a puté verifica, pe lîngă alte criterie, autenticitatea unor documente; importanţă capitală, pe care aŭ indicat'o de-mult paleografiĭ germanĭ[1] şi care totuşĭ mereŭ, aprópe tot-d'a-una, scapă din vederea acelora ce adună acte, şi acésta nu numaĭ la noĭ, unde diplomatică nu s'a pomenit încă, dar pînă şi 'n bătrînul Occident.

Scrisórea, cu o cernélă rădăciniă închisă, este de o rară uriciune, deşi clară : în şirurı strîmbe, cu litere gróse şi nesimetrice, cu dese şterseturĭ, înlocuite une-orĭ prin cuvinte saŭ slove scrise d'asupra.

Iscălitura luĭ «Двмитрашко пъхарник», în monograme şi cu treĭ grife de-desupt în formă cam de φ, nu este nicĭ ea frumósă.

Sub raportul linguistic, acest text ne înfăţişéză o particularitate fórte remarcabilă.

Infinitivul «aflà» este scris : афлах, adecă *aflah*.

Deşi maĭ jos ne întîmpină şi forma афла, totuşĭ χ (=h) din cel-l'alt variant nu este o greşélă, ci un fonetism propriŭ graĭuluĭ din satul Beleţı în tot cursul seculuĭ XVII.

Acest sat din munţiĭ Muscelului, anume în plasa Podgorieĭ, forméză o singură comună cu satele Albute, Negrescĭ şi Zgripţescĭ, dintre carĭ Negresciĭ se şi menţionéză în actul nostru.

In acelaşĭ pachet al mănăstiriĭ dela Câmpulung se conservă patru zapise, scrise de mâna unuĭ popă Dancu din Beleţĭ, în carĭ tóte găsim pe parasiticul *h* după vocala dela finea cuvîntuluĭ, şi iată în ce fel :

I. Zapis din 18 iuniŭ 1654 :

a) сѫ фїе де марех (=mare*h*) крединцѫ ла мѫнах (=mâna*h*) лѫ Бентилѫ.

(1) **Fischer,** *Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden,* in *Beschreibung typographischer Seltenheiten.* Nurnberg, 1800—4. t. 6. p. 137—74.—**Ebert,** *Zur Handschriftenkunde,* Leipzig. 1825. t. 1, p. 29—32.

b) бани гатах (=gata*h*),

c) мзртзріе пр‡нзмех (=pre-anume*h*);

II. Zapis dīn 12 februariŭ 1657 :

a) марех (=mare*h*) крединцз,

b) ши Стоикаx (=Stoica*h*),

c) бзнз вое мех (me*h*),

d) кзмпзрзтоарех (=cumpărătóre*h*),

e) бани гатах (=gata*h*),

d) пр‡нзмех (=nume*h*).

De asemenea într'un zapis din 2 ianuariŭ 1661 şi într'un alt din 27 ianuariŭ 1669.

In acelaşĭ pachet maĭ este un zapis dela un «Негре феяор Фрзчен», din 23 iuliŭ 1665, care nu e scris de popa Dancu şi 'n care totuşĭ citim : «ам псс зиwах (=zioa*h*)».

Fie dară cât de cĭudat, fenomenul există; este sigur că ţeraniĭ dintr'o parte a Muscelului pronunţaŭ în secolul XVII — dacă nu maĭ pronunţă şi astădĭ — : gata*h*, nume*h*, măna*h*, mare*h*, a me*h*, Stoicah, cumpărătóre*h*, zioa*h*...; cu alte cuvinte, eĭ însoţĭaŭ pe vocala cea finală de un fel de aspiratiune, pe care nu scieaŭ s'o scrie cu slove altfel decât prin χ.

Trăsura cea caracteristică este, că 'n tóte aceste exemple, afară de pronumele personal *meh* (=mea), vocala finală cea aspirată urméză anume după silaba asupra căriĭ apésă accentul tonic, adecă numaĭ în vorbe paroxitone : *gátah*, *númeh* etc.; ba chiar şi pronumiĭ personalĭ cată să fi fost rostiţĭ la Românĭ tot-d'a-una într'o legătură enclitică cu numele ce le precede, căcĭ altmintrea — vocalele cele accentate fiind scutite de dispariţiune — nicĭ o dată «voea mea» saŭ «capul teŭ» n'ar fi devenit «voe-mĭ» şi «capu-ţĭ», încât nicĭ chĭar *meh* nu avea accent.

Aşa dară aspiraţiunea servĭa în casul de faţă pentru a întări pe o vocală îndoit slabă : 1. slabă prin posiţiunea sa la finea cuvîntuluĭ; 2. slabă prin vecinătatea uneĭ silabe maĭ tarĭ.

Un rol cam analog jócă în limba persiană aşa numitul «*h* quiescent», care se pronunţa óre-când, dar astădĭ a remas numaĭ ca un simplu semn grafic : «Litera *h* finalis praecedenti vocali brevi «*a* (et *i* : *kih*, *c'ih*) tanquam sustinendae addita».[1]

[1] **Vullers**, *Grammatica linguæ persicæ*, Gissæ, 1870, p. 68, § 92—3.

Ḑic «un rol *cam* analog», căcĭ nu trebuĭ să uĭtâm că : 1. la Persĭ tóte silabele finale *ah* saŭ *eh* sînt tot-o-dată accentate, ceia-ce nu se potrivesce cu exemplele române; 2. în cele maĭ multe cuvinte persiane finalul *ah* saŭ *eh* este organic, adecă provine din scăderea sufixuluĭ primitiv *aka*.[1]

La Germanĭ, pe de altă parte, ba în vechime şi la unele popóre italice, precum la Umbri şi la Oskĭ, *h* este saŭ a fost unul din mijlócele de a lungi o vocală, ceia-ce érăşĭ nu e alt-ceva în fond decât o întărire.

Când vocala nu oferĭa urechiĭ nemic aspirat, grafica exprima lungirea eĭ prin duplicare : *aa*, *ee* etc., după cum am vĕḑut şi la Românĭ într'o sémă din texturile de maĭ sus; când însă o aspiraţiune era cât de puţin simţibilă pentru auḑ, atuncĭ se scriea *ah*, *eh*, *ih*...[2]

In fine, în latinitatea din evul mediŭ *h* se intercala între doă vocale vecine, carĭ eraŭ altmintrea în pericol de a se contopi, adecă de asemenea un soĭu de întărire, precum : *cohactus* (=coactus), *trahicit* (=traiicit), *dihaconus* (=diaconus), saŭ chiar astăḑĭ franţusesce în *trahir* (=vechĭu frances «traĭr»).[3]

Nu maĭ adăugâm, că şi 'n limbile semitice există un *h* întăritor al vocaleĭ.[4]

Maĭ pe scurt, finalul *h* în graĭul român dela Beleţĭ îşĭ află, ca fapt fisiologic, o perfectă justificare în limbile cele maĭ diverse, dar presintă în acelaşĭ timp un caracter propriŭ, o individualitate independinte.

Este semnificativ, că textul de maĭ jos, ca şi cel publicat sub No. VI, ambele atât de interesante pentru vocalismul român, unul cu lungirea vocaleĭ prin duplicare, cel-l'alt cu întărirea eĭ prin aspiraţiune, ne vin de o potrivă din Muscel!

1. ✝ адеᵏ рада фата л8 винти де беле ᶜ скрисаᵐ ӡабис8ˡ (*sic*) ме⁸

(1) **Fr. Müller,** *Das Suffix ka im Eranischen*, în **Kuhn,** *Beiträge*, t. 3, p. 481—3.

(2) **Veḑĭ despre acésta** un capitul bine cugetat in **Höfer,** *Zur Lautlehre*, **Berlin, 1839,** p. 253—7, **unde între altele** : «Die Sache ist also die : man drückt die Dehnung **aus, wie sie** «sich zu hören gab». — **Cf. Corssen,** *Aussprache*, t. 1, p. 98.

(3) **Schuchardt,** *Vokalismus*, t. 2, p. 524—5.

(4) **Cf. Spiegel,** în **Kuhn,** *Beiträge*, t. 7, p. 101.

2. ла мѫна 8киме8 пѫтр8 ши ла вѫр8ме8 тат8л брат его

3. ши вѫр8ме8 драг8л и бра его сѫ фиѩ де марѩ кредин

4. цѫ ла мѫна лорь к8м сѫс щїѩ кѫ лѣм вѫнд8т парта

5. мѩ де мошиѩ кѫтѫ сѫ ва афлах ди хота

6. р8л негрещелор панѫ (*sic*) ꙟтрал прибоѩнилор

7. кѫтѫ сѫ ва гѫси вери ꙟн сатѫ вер ꙟн апѫ вер 8скат

8. вер ꙟ кѫнпѫ кѫт сѫ ва афла вер де мошиѩ вер де к8пѫ

9. рѫт8ре ши парте мѩ де морѫ ши де виѩ дила ци

10. гѫнещ кѫтѫ сѫ афла партѣ мѩ ши фѫк8тѫ ши не

11. фѫк8т ши ам датѫ дерептѫ бан гата 8г аї

12. ши ла ачаста ток фоста8 ѡмени б8ни мѫрѫ

13. т8риѩ ан8ме тат8л дин белец и рад8л де колѣ

14. и шербан ѿтам и пѫрѫв8л ши стан вѫтаф8л

15. дин б8к8рещ ши д8митрашко пѫхрѫник8л

16. ши алац фрац каре шор п8не искѫлит8ре ман

17. жос ши амѫ скрис е8 иван дин брещ

(Subscris :) аꙁ Д8митрашко пѫх искаал

(punerea degetuluĭ :) е8 рада фата л8 винтилѫ

TRANSCRIPŢIUNEA:

† adecă Rada fata lu Vinti[lă] *de Belei* scris'*am* zabisu*l* me*u* la mâna uchi-me*u* Pă*t*ru şi la văru-me*u* Tatu*l* брат его (fratele luĭ) şi văru-me*u* Dragu*l* и бра[т] его (şi fratele luĭ) să fiĭa de marĭa credin*ţ*ă la mâna lorŭ, să *s*ă ştiĭa că lé*m* vă*n*du*t* par*t*ĭa mĭa de moşiĭa cătă să va afla*h* di[n] hotaru*l* Negreştelo*r* pană într'a*l* Priboĭanio*r*, cătă să va găsi, veri î*n* satŭ, ve*r*ⁱ în apă, ve*r*ⁱ usca*t*, ve*r*ⁱ în câmpŭ, cătă să va afla ve*r*ⁱ de moşiĭa ve*r*ⁱ de cupărăture, şi pa*r*te

mia de moră şi de viia dila Ţigăne*şt*[i] *cătă* să [va] afla pa*r*té *mia*. şi fă*cută* şi defăcu*t*[ă], şi a*m* datŭ dereptŭ ba*n*[i] gata u*gh*[i] 11, şi la aćasta toc[meală] fost'au omeni buni mărăturiia, anume : Tatu*l* di*n* Bele*ţ*[i] и (şi) Radu*l* de colé и Şe*r*ba*n* ѿтам (de acolo) и Părăvu*l* şi Sta*n* vătafu*l* di*n* Bucure*şt*[i] şi Dumitra*ş*co pă*h*[ă]rănicul şi ala*ţ*[i] fra*ţ*[i] care ş'o*r* pune iscăliture ma*i* jo*s*, şi amŭ scri*s* e*u* Iva*n* di*n* Bre*şt*[i]. аз (eŭ) Dumi*tra*ş*co* păh[arnic] искал (am subscris), e*u* Rada fata lu Vi*n*tilă.

NOTANDA :

finalul *u* nu e întreg nicăirĭ;

finalul *u* jumătăţit : лорь (= lorŭ), амъ (= amŭ), датъ, дерептъ. сатъ, кънпъ;

pentru *oa* numaĭ simplul *o* : моръ, ѡмени;

дин, şi o dată cu perderea finaluluĭ н : ди хотарꙋл, în loc de дин...;

de asemenea н perdut : ꙋки-меꙋ (=unchi-meu), кꙋпърътꙋре (=cunpărăture);

дила;

меꙋ, nu мїеꙋ;

лꙋ Винтилъ;

връꙋл, în sens de «fratele unchiuluĭ»;

фраци, în sens de toţĭ veciniĭ saŭ locuitoriĭ din acelaş sat;

pluralul cu *-ure* : кꙋпърътꙋре, искълитꙋре;

ѧ pentru е : сѧ фиѧ, сѧ сѧ щїѧ, марѧ (nearticulat), мошиѧ (nartic.), виѧ (neart.);

алаци = «ceĭ-l'alţĭ»;

contracţiunea : шор = «îşĭ vor»;

reflexivul *se* nedistins de condiţionalul *să* : сѧ сѧ щїѧ;

забисꙋл = zapisul, póte cu б numaĭ din greşélă;

пънъ = «pînă», formă cu atât maĭ de notat, cu cât originea cuvintuluĭ

pînă este de tot obscură, şi negreşit că n'a brodit'o d. Cihac, când o caută în latinul *per-ad* (!); [1]

верн = orĭ = lat. *vel;*

кънпъ (= cănpŭ);

un parasitic *ă* desvoltat lîngă *r* : мърътъриѧ, Пъръвъл, пъхъръникъл, fenomen fonetic fórte important, cunoscut în gramatica sanscrită sub numele de *svarabhakti* (ruptură de son) şi pe care linguistica l'a urmărit pînă acum cu mult interes în diverse limbĭ ario-europee : cf. medio-latinul *urebem=urbem*, *peregere* = *pergere*,[2] oskicul *sakarater* = lat. *sacratur*, *teremnattens* = *terminaverunt*[3] etc.;[4]

deosebirea juridică între averea moştenită şi averea căpătată : вери де мошиѧ, вери де кѫпъръторе;

infinitivul афлах = aflà, vedĭ maĭ sus introducerea la acest text;

numĭ personale : Радъл şi Рада, Татъл, Драгъл, Пъръвъл, Винтилъ...

(1) **Cihac,** *Dict. d'étym.*, p. 215.
(2) **Schuchardt,** op. cit., II, p. 406, 416 etc.
(3) **Corssen,** op. cit., II, p. 384 sq.;
(4) Vedĭ maĭ ales **Benfey** în *Orient und Occident*, t. 3 (1864), p. 25-6, 32, 36, şi **Johannes Schmidt,** *Zur Vocalismus*, întregul tom 2 (1875).

NNo. XVIII—XXIII.

CRISÓVE

DELA

SIMEON MOVILA

1601—1602.

Crisóvele dela Simeon Movilă aŭ un interes întreit :

1. Ele sînt fórte rare, astfel că Fotino mărturisesce că nu i s'a întâmplat a vedé decăt abia unul singur, [1] pe când noĭ publicâm aci nu maĭ puţin de cincĭ, tóte romănesce, afară de carĭ maĭ cunóscem vr'o căte-va scrise slavonesce.[2]

2. De când şi pînă când a domnit Simeon Movilă în Ţéra-Romănéscă, este o cestiune încurcată, pe care istoricii nostri, Românĭ şi străinĭ, n'o limpeḑesc de loc.[3]

3. În fine — şi asupra acestuĭ punct mĕ voĭu opri maĭ cu stăruinţă, — din căte crisóve, adecă diplome domnescĭ, îmĭ sînt cunoscute pînă acuma, cele maĭ vechĭ scrise romănesce sînt anume dela Simeon Movilă.

In acest mod, pînă la probă contrară, onórea întroduceriĭ limbeĭ naţionale în cancelaria princiară, cel puţin în Ţéra-Romănéscă, aparţine familieĭ Movilescilor, a căriĭa politică totuşĭ, precum se scie saŭ se crede, nu era nicĭ decum naţională.

(¹) Ἱστ. τῆς Δακίας, t. 2, p. 146 : «Σώζεται τούτου καὶ ἐν χρυσόβουλλον με ἔτος παλαιόν 7110.»

(²) De exemplu, din 28 aprile 1602 (m-rea Glavacĭoc No. XXIII), din 13 aprile 1601 (ibid. No. XXIX) etc.

(³) **Engel, Sincaĭ, Tunusli, Aron Florian,** etc. După **Laurian**, *Ist. Romănilor*, ed. 2, Buc. 1862, p. 432, ar trebui să créḑă cine-va că Simeon Movilă n'a domnit decăt vr'o căţe-va minute!

Să fie óre permis de a cerceta causa acestei neașteptate innovațiuni?

Ne vom mărgini, de o cam dată, a propune o simplă ipotesă.

La 15 maiu 1601 — datul celui de'ntâiŭ din cele cinci crisóve de mai jos — Mihaiu Vitézul trăia încă, ducênd un traiu de tabără peste Carpați, unde a fost măcelărit peste trei lune.

Simeon Movilă, năvălit în Țéra-Românéscă cu o cétă de Poloni și Moldoveni, era un usurpator.

Crónica muntenéscă ḑice despre el :

«Că fiind Mihaiu-vodă la Ardél, în multe feluri de primejdii «dela ai lui vrajmași, Unguri, Nemți, Léși, Turci, și fiind cu dîn«șii în luptă multă vréme, atuncia și Simion-vodă, reul vrăjmaș, «vrémea și-a găsit, că a venit aici în Țéra-Românéscă cu Léși și «cu Moldoveni de a gonit pre Dómna lui Mihaiu-vodă și pre fiiu«seŭ Nicóla-vodă, și a șeḑut aicia Domn în țéră, găsind'o fără «stăpânire, numai ce eraŭ Buzescii câte-și-trei frații, că se hicle«nise de către Mihaiu-vodă și se închinase la Simion. O săraca de «țéră, ce a pățit atuncia cu Léșii și cu Moldovenii! că aŭ prădat «și aŭ jăhuit tótă țéra, și mânăstirile, și boiari, și săraci, pînă «ce aŭ luat tot ce aŭ găsit la dînșii. Atuncia Buzescii, veḑênd a«tâta reutate, n'aŭ mai putut răbda, ci aŭ fugit peste Olt la Cra«iova etc.»[1]

Mihaiu Vitézul, ori-ce s'ar ḑice, avea apucăture a r i s t o c r a t i c e, permițênd boierilor și chiar ajutându-i de a apăsa poporul, de unde însăși clăcășia a purtat la noi în secolul XVII caracteristicul nume de «legătura lui Mihaiu-vodă»,[2] măcar-că de fapt fusese mai de'nainte.

Simeon Movilă, ca antagonist, trebuia să se arate d e m o c r a t.

Inlocuirea limbei slavice în cancelaria domnéscă prin graiul

(¹) *Magaz. istor.*, t. 4, p. 301. —Veḑi mult mai pe larg în cei doi contimpurani: **Heidenstein,** *Rerum Polonicarum libri XII*, Francofurti, 1672, in-f., p. 376—7, și **Spontoni,** *Historia della Transilvania*, Venetia, 1638, in-4, p. 189—191.

(²) **Bălcescu,** *Starea socială a plugarilor,* în *Magaz. ist.*, t. 2, p. 237—8, 278.

poporan, întâmplată într'un mod atât de brusc, să nu fi fost óre o consecinţă a acesteĭ situaţiunĭ?

Iată o întrebare.

Orĭ-cum ar fi, crisóvele luĭ Simeon Movilă sînt fórte importante.

Vom maĭ adăoga o vorbă despre doă acte, de asemenea în limba română, dela văduva acestuĭ principe.

Simeon Movilă — nĭ-o spune cronica luĭ Miron Costin — avusese «feciorĭ cincĭ : Mihăilaş, Gavril, Moise, Ioan şi Pătraşcu», dintre carĭ cel de 'ntîĭu a reuşit să apuce pe o clipă domnia Moldoveĭ.[1]

Ca regentă, póte din caŭsa tinereţeĭ acestuĭ Mihăilaş, se vede a fi fost mumă-sa Marghita, căcĭ există dela dînsa o interesantă poruncă către vătavul şi municipalitatea dela Pétra, prin care sînt scutiţĭ de dărĭ «6 butnari şi 2 puntaşi» de acolo.

Acest document, fórte scurt, noĭ l'am publicat în *Archiva istorică*, t. I, part. I, p. 70.

Un alt act dela aceiaşĭ Marghită, remas quasi-inedit, de óră-ce d. C. D. Aricescu l'a reprodus în *Revista istorică a Archivelor* (broşura I, 1874, p. 113) într'un mod imposibil, îl vom da maĭ jos ca apendice la crisóvele luĭ Simeon Movilă.

(1) *Letopis.* ed. Cogălnic. I, t. 1, p. 227—8.

XVIII.

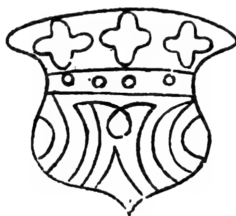
ÎNTĂRIRE DOMNÉSCĂ.

(Un scriitor Moldovén), Tîrgoviştе, 1601, maiŭ 15.

Crisovul dela Simeon Movilă, publicat maĭ la vale, se află în original în Archivele Statuluĭ, pintre cele aşa numîte «netrebnice» dela Tisména.

S'a transcris în ambele condice ale acesteĭ mănăstirĭ, în cea veche t. 1, fóia 589 verso, în cea nouă t. 3, p. 651—52, dar în amîndoă fórte necorect, astfel că pînă şi numele capitaleĭ Tîrgovişte, scris Трьговище cu тр unit în monogramă, copistul l'a citit *Zăgăeşti*!

Crisovul e scris pe hărtiă, nu tocmaĭ grósă, gălbuiă, lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu semnul de fabrică dela Braşov, întocmaĭ ca în textul publicat maĭ sus sub No. XV :

Acest semn de fabrică, în genere, este cel maĭ obicĭnuit în actele muntene de pe la finea seculuĭ XVI, ceia-ce probéză că hărtia transilvană era pe atuncĭ la noĭ cea maĭ respăndită.

Documentul a fost ce-va maĭ lung în fóiă, căcĭ în starea'ĭ actuală el este forfecat jos, aşa că din numele scriitoruluĭ a maĭ re-

mas numaĭ litera ш, care fusese aruncată d'asupra, bună-óră ca în Ѩнъ^{ш}, Пътра^{ш}ко etc.

Obiceiul de a iscăli gramaticul jos în colţul actuluĭ, ér nu sus în rînd cu velétul, este moldovenesc, străin crisóvelor şi chĭar zapiselor muntene din epoca ce ne preocupă, ceĭa-ce ne face a conchide, că scriitorul, ca şi Simeon Movilă, va fi fost din Moldova.

Scrisórea e cursivă, dar rară, cu litere marĭ de vr'o 3 milimetri şi o distanţă de peste 1 centimetru între rîndurĭ.

Sigilul domnesc, rătund, de 18 milimetri în diametru, presintă la mijloc pe vulturul muntenesc cu crucea în cĭoc, ér înpregĭur : ✝ СИМЕѠН М ОГИЛА ВОИВОДА.

La locul lăsat gol între м şi о, sînt doă săbiĭ încrucişate, blazonul Movilescilor.[1]

Subscrierea princiară este :

Sub raportul curat istoric, vom observa că actul s'a scris atuncĭ când Simeon Movilă trăia încă bine cu puternica familiă a Buzescilor, căcĭ se consulta anume cu : «џ8пън8л Рад8 чѣ8 фост кл8чар Б8ѯеск8л», unul dintre ceĭ treĭ fraţĭ carĭ, maĭ tărḑiŭ, l'aŭ bătut şi alungat din ţéră.

1. ✝ млтїю бжїю нѡ симеѡ^{н} могила воево^{да} г^{с}п^{д}нъ. дата^{м} д8^{м}-нѣмѣ ка^{р}та

(1) Veḑĭ **Niesiecki**, *Herbarz Polski*, verbo Mohyla.

2. дȣмнимѣле. кȣнвъцътȣра дȣмнимѣле. рȣгъторюлȣи нострȣ

3. егȣмънȣлȣи де тисмана. ши а тот. съборȣл де аколо. спре

4. ачѣста ка ди съ хїе волнич. ши пȣтарнич. кȣ картѣ дȣмнимѣле

5. а цинѣ ши а лȣа ден тот венитȣл. че ва хи де жȣмътате

6. де балта бистрецȣлȣи. кȣм аȣ цънȣт ши маинта. ꙟн ѕилеле

7. алтор домни. пентрȣ че ам възȣт домнѣмѣ. кърциле алтор домни

8. бътрѫни. ши мѣȣ мъртȣрисит наинтѣ дȣмнимѣла (*sic*).

9. џȣпънȣл радȣл чѣȣ[1] фостȣ клȣчар. бȣѕескȣл. де къте ѡри

10. аȣ въндȣт домнїи бълциле. ꙗръ кълȣгърїи. тот аȣ цънȣт жȣмъ-
тате

11. дентрачѣ балтѫ. ши вамешїи лȣкрȣ наȣ авȣт. ниче ли саȣ цънȣт

12. ꙟн самъ дечи дȣмнѣме. ꙟнкъ мам милостивит шѣм милȣит
дерепт ачѣ

13. та (*sic*) ниме съ нȣ аибѫ а ѡпри преспре ѕиса дȣмнимѣле
шинтралт

14. кип съ нȣ хїе |L. S.| пис. ȣ тръговищ вл ѕ҃ра маю еі дни

15. сам гпдвами велѣл

(Subscris :) Симеѡн воевода.

† велици болѣр ȣнил.

ш̄ (?)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїю Иѡаннъ Симеѡнъ Могила воевода господинъ (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă vodă, Domn). Dat'a*m* du*m*né-mé

(¹) Gramaticul pusese de'ntăiŭ slavonul бив (fost) şi apoĭ, aducêndu-şĭ aminte că scrie românesce, l'a şters şi l'a înlocuit prin чѣȣ.

ca*r*tĭa du*m*ni-méle cu'*n*vĕţătura du*m*ni-méle rugătorĭului no*s*tru e-gumănulu*i* de Ti*s*mana şi a to*t* săboru*l* de acolo, spre acésta ca di să hie vo*l*nic[i] şi putĭa*r*nic[i] cu ca*r*té du*m*ni-méle a ţiné şi a lua de*n* to*t* venitu*l* ce va hi de jumăta*t*e de ba*l*ta Bi*s*treţulu*i*, cu*m* au ţă-nu*t* şi mai*n*tĭa î*n* zilele a*l*to*r* do*m*ni, pe*n*tru ce a*m* văzu*t* do*m*né-mé că*r*ţile a*l*to*r* do*m*ni bătrăni, şi méu mă*r*turisi*t* nai*n*té du*m*ni-mé-lĭa g'upănu*l* Radu*l* céu fo*s*tu clućа*r* Buze*s*cu*l*, de căte ori au vă*n*-du*t* do*m*nii bă*l*ţile, ĭară călugării to*t* au ţănu*t* jumăta*t*e de*n*tr'acé ba*l*tă, şi vameşii lucru n'au avu*t* nice li s'au ţănu*t* î*n* sămă, deci du*m*né-me î*n*că m'a*m* milo*s*tivi*t* ṣé*m* milui*t*; dere*p*[t] acé[s]ta nime să nu aibă a opri pre*s*pre zi*s*a du*m*ni-méle, şi '*n*tr'a*l*t chi*p* să nu hie, пис 8 (scri*s* în) Trăgovi*ş*t[e] влет 7109 (în anul 1601) maĭu 15 дни (zile), сам господствами велѣл (însăşĭ domnia mea a poruncit).

Simeon voevoda.

† велици болѣри ѹчили (mariĭ boierĭ aŭ învăţat).

.... *ş* (?)

N O T A N D A :

finalul *u* întreg : фостѹ, în cele-l'alte cuvinte ultima consónă fiind a-runcată d'asupra rîndului;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

confusiunea grafică între ѣ şi ꙗ : картѣ şi картꙗ, маинтꙗ şi наинтѣ;

aceĭaşĭ confusiune între е şi ꙗ : дѹмни-мѣле şi дѹмни-мѣлꙗ;

ѫ numaĭ la finea cuvintelor : балтѫ, анеѫ;

formă triplă : дѹмнѣ-мѣ, домнѣ-мѣ şi дѹмнѣ-ме;

цинѣ cu *i*, dar цѫнѹт cu *ă*;

а ca prepoziţiunea dativuluĭ : дат-ам ....егѹмѫнѹлѹи де Тисмана ши а тот сѫборѹл;

pleonasm de stil juridic : а цинѣ ши а лѹа...;

ниче, dar дечи;

ден;

маинтꙗ (magis ante)=«maĭ nainté» (magis in ante);

пентрꙋ че, în sens de «pentru că»;

ниме;

џꙋпънꙋл cu џ, dar жꙋмътате cu ж;

съ хїе, ва хи, nu fi-;

шѣм=«şe-am», nu contracţiunea ordinară шам;

remarcabil conjunctiv : ка ди съ хїе (ut sint);

кꙋ'невъцътꙋра, în sens de : «cu porunca»;

rangul pus între numele de botez şi acel de familiă : Радꙋл чѣꙋ фостꙋ клꙋчар Бꙋзескꙋл,—cf. maĭ sus textul No. X;

в и в клꙋчар scris şi apoĭ şters, înlocuindu-se cu чѣꙋ фост клꙋчар, indică stăruinţa logofeţilor de a se desbăra de formule slavice;

în frasa : де кънте ѡри аꙋ вѫндꙋт домнїи бълциле, «văndut» are sensul de «arendat»;

fórte importantă e forma преспре=«peste», şi anume :

sub raportul fonetic, ca trecere a luĭ *p* în *t* în vecinătatea luĭ *r* (cf. *pricoliciu=tricoliciu*) şi'n vecinătatea luĭ *s* (cf. *creţ=crit-* din *crispus*);[1]

sub raportul morfologic, ducêndu-ne la latinul *per-super* în loc de *per-extra*, după cum credea d. Cihac din necunóscerea prototipuluĭ преспре[2], ba şi пресне, precum vom vedé în textul ce urméză.

(1) In genere *p=t* este în linguistică de o raritate nespusă. Cf. **Curtius,** *Grundzüge d. griech. Etymologie*, ed. 4 (1873), p. 187—9, şi **Pictet,** *Les origines indo-européennes*, t. 1, p. 224. Ca fenomen analog, este în dialectul grec tzaconic *ph=th* : βαθή (=βαφή), θυτέ (=φυτόν) etc., vedĭ **Deville,** *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 84.

(2) **Cihac,** *Dict. d'étymol.*, p. 215.—Tot acolo *spre* se derivă din *ex-per*, deşi maĭ sus, p. 107, însuşĭ autorul descompune *sprincéna* în «super-in-gena», comiţênd însă şi aci o erore, căcĭ *g'* (џ) nu se rădică la *c'* (ч), ér *sprincéna*, la Macedo-românĭ *sufrancéoa* (pentru *-n-* cf. portugesul «sobrancelha») este pur şi simplu latinul plural *supercilia*, cu *l* trecut la Românĭ în *n* întocmaĭ ca în *séman* din *similis* (cf. portugesul *semelhar*). **Nemnich,** *Polyglotten-Lexicon der Naturgeschichte*, Hamburg, 1793, in-4, t. 2, p. 1402, aduce forma română : «sprincélele». Orĭ-de-unde o va fi luat, ea este cea primitivă. *Spre* în «sprincénă» fiind dară *super*, nu înţelegem, pentru ce simplul *spre* trebuĭ să fie *ex-per* (!), şi nu tot *super?* In privinţa accentuluĭ, alăturĭ cu latinul *super* cf. grecul ὑπέρ. E şi maĭ curiósă procederea d-luĭ *Cipar, Gramatica*, t. 1, Buc. 1869, care la pag. 370 scie că *spre* e *super*, ba cunósce şi forma *prespre*, despre care dice că este «în loc de *preste* de acum», şi totuşĭ la pag. 367 declară că *preste* e «strămutatu» din *prestră*, — o contradicţiune fără păreche!

XIX.

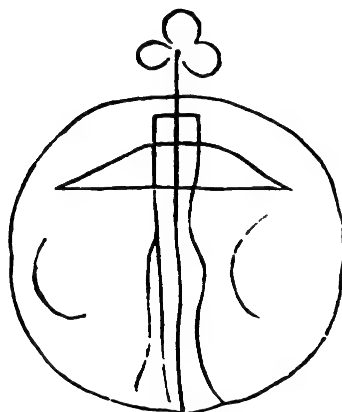
INTĂRIRE DOMNÉSCĂ.

ALEXA, FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 8.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Tisména, moşia Borescii.

S'a copiat de o potrivă necorect în ambele condice ale mănăstiriĭ, în cea veche t. 1, p. 359, şi în cea nouă t. 1, p. 544.

E scris pe hărtiă destul de fină, lungă de 28 ½, lată de 20 ½ centimetri, cu următorul semn de fabrică[1] :

Pecetea este întocmaĭ ca în documentul precedinte, dar subscrierea domnéscă e maĭ puţin încărcată de cernélă.

Scrisórea este elegantă şi subţire, literele fiind cam de 2 milimetri, ér distanţa între rîndurĭ de 1 centimetru.

Crisovul s'a dat în urma victorieĭ luĭ Simeon Movilă asupra rivaluluĭ seŭ Radu-vodă Mihnea, pe care 'l susţineaŭ Buzescii ceĭ resculaţĭ şi despre care ḑice puţin parlamentar : «кѫндȣ саȣ рѫдикат нещє лотри кȣ Радȣла-водѫ.»

[1] Acelaşĭ semn de fabrică, maĭ clar în unele puncturĭ, îl vom reproduce în *Acte municipale* după un document tot din 1602 (m-rea Golgota No. V).

1. † и҇ѡ симиѡн могила воиводА. бж҃їю млстїю гспАр8 земли вла-
кои. датам домнїа мѣ
2. ши ам мил8ит. боıарин8л домнїеи мѣле преда цинцерѣн8л. к8 са-
т8л борѫщїи ши к8 баıа.
3. ѫ ж8дец8л мехединцилѡр, кѫче ка8 фост л8и де мошїе маи дѣ-
инте врѣме.
4. ши алтѫ пентр8 че а8 сл8жит ши са8 невоит ла сл8жба домнїеи
мѣле. кѫнд8 са8 рѫдикат
5. к8 мехединцїи[1] к8 рад8л воА. деч ка сѫи хїе л8и. сате де мошїе
к8 тот венит8л лор.
6. дела домнїа мѣ. пѫнѫ ѫ вѣк. ши нименилє сѫ н8 сѫ маи амѣс-
тече пресне карте
7. домнїеи мѣле. [L. S.] вл лѣтѡ ѕ҃ѯрі мсца ап и.
8. † сам гсАнѫ казал.

(Subscris :) Симеѡн воевода.

† алеѯа

TRANSCRIPŢIUNEA :

† Иѡаннѫ Симиѡнѫ Могила воевода божїю милостїю господар8 земли влашкои (Ion Simeon Movila vodă, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnul Ţereĭ-Românescĭ), dat'a*m* do*m*niia mé şi a*m* milui*t* boiarinu*l* domniei méle Preda Ţi*n*ţerénu*l* cu satu*l* Borăştii şi cu Baia în judeţu*l* Mehedi*n*ţilo*r*, căce c'au fos*t* lui de moşie mai déi*n*te vréme, şi a*l*tă pe*n*tru ce au sluji*t* şi s'au nevoi*t* la slu*j*ba do*m*niei méle, că*n*du s'au rădica*t* ne*ştĭ* lotri cu Radu*l* vod*ă*, de*c*ĭ ca să-i hie lui

(¹) Inainte fusese scris: неш лотри, din care se maĭ cunósce щ şi finalul три, apoĭ s'a ras şi s'a pus : к8 мехединцїи.

sate de moşie cu tot venitul lor dela domnila mé până în véc, şi nimenile să nu să mai améstece prespe carté domniei méle, вл҃ѣто ҂зрı мѣсаца (în anul 1602, luna) a*p*rilie 8, сам господинъ казал (însuşi Domnul a poruncit).

Simeon voevoda.

† Alexa.

N o t a n d a :

finalul *u* întreg : кѫндȣ;

нимєнилє;

reflexivul *se* confundat grafic cu condiţionalul *să* : сѫ нȣ сѫ маи амѣстєчє;

алтѫ, în sens adverbial de «secundo»;

маи дѣинтє врѣмє (=mai de-*ainte*...);

пєнтрȣ чє, în loc de «pentru-că»;

кѫчє к'аȣ=căcĭ că..., etimologicesce *quoque-quod* (ca formă кѫчє *quoque*:: нєчє : *neque*, ér ca transiţiune de ideĭ—кѫчє : *quoque*:: slavic modern бо «quia» : slavic vechĭu бо «quoque»:: germ. *denn* «quia» : *denn* «quoque» : : grec γάρ etc.);

прєспє=«preste» , formă fórte remarcabilă, despre care veḑĭ Notanda la textul precedinte;

лотри, nu ca «hoţĭ», ci ca «ómenĭ fără căpătĭĭu»;

pronumele repetat pentru maĭ multă demonstraţiune : ка сѫ-и хїє лȣи;

жȣдєцȣл Мєхєдинцилѡр;

ам милȣит боıаринȣл, fără прє la acusativ.

XX.

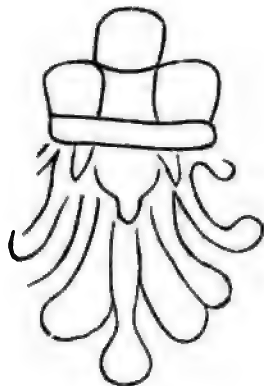
PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 13.

Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Radu-vodă No. XXIII.

În condica acesteĭ mănăstirĭ nu s'a copiat.

E scris pe hârtiă tare, dar nu grósă, gălbuiă, lungă de 31 ½, lată de 20 ½ centimetri, cu semnul de fabrică :

Pecetea şi subscrierea domnéscă sînt ca în cele doă NNo. de maĭ sus.

Scrisórea, maĭ îndesată decât în textul precedinte şi cu o cernélă rădăciniă maĭ deschisă, nu distinge destul de bine pe z de ь.

1. ✝ мл(с)тїю б҃жїю ї҃w симеw(н) могила воево(да) и г(сд)нъ. дава(т) г(сд)во-
ми сїе повел(ѣ)нїе г(сд)вами. кал8геро(м).

2. ѿ с҃та мона(с)ти(р) ѿ б8(к)ре(щ) че ю(с)те а стеле(и). ка сѫ фїе тари ши
п8тѣрни(ч) к8 ка(р)тѣ

3. до(м)нїеи мѣле. а(ш) цинѣрѣ морйле дела длъга. к8(м) а8 фо(ст) ци-
н8(т) ши ма(и) денаи(н)те

4. врѣме. дере(п)т8 че сѫ(нт) к8(м)пѫрате дела дѣ(т)ко ключѣрю(л). дерепт8
ачѣїа нимѣ

5. сѫ найбѫ аи wпри пре(с)те картѣ до(м)нїеи мѣле. кѫ лѣ8 к8(м)пѫра(т)
стелѣ спѫтарю(л)

6. аче(л) са(т) длъга ши к8 ачѣле моарѐ ѕа ꙗмꙗе а(с). ши ѕѣче ко(ц) де
по(с)та(в). ши. к҃ де ко(ц)

7. де а(т)ла(ѕ). дереп(т) ачѣꙗ нимѣ сѫ н8 се и(с)питѣ(с)кѫ пре(с)те ачѣ-
(с)та карте а до(м)нїе

8. мѣле. ши вои сл8џиле л8(и) џефа(н) коми(с) каре(и) во(р) фи ачїи сѫ
аве(ц) а еши де ачїи дела

9. са(т) кѫ де н8 ве(ц) еши до(м)нїꙗ мѣ вою тримѣте ни(щ) а(р)ма(ш) де
вѫ во(р) ад8(ч) лега(ц) ла до(м)нїꙗ

10. мѣ. аша вѫ грѫе(с)к8. ши ма(и) м8(лт) сѫ н8(и) дѣвьл8и(ц) пре кѫл8-
гѫри аша вѫ грѫе(с)к8

11. до(м) нїе мѣ. ина(к) да нѣ(ст) по рѣ(ч) г(сд)вами. пи(с) м(с)ца а(п) г҃ ї д҃ни

12. са(м) г(сд)нъ каѕа(л) . (L. S.) лѣ(т) ꙁѕрї

(Subscris :) симеwн воевода

па(н)ꙗнаки 8чи

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїю Iwаннъ Симеwн Могила воевода и Господинъ, дават господствоми сїе повелѣнїе господствами калугером wт свiата монастир wт (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă, vodă şi domn, dă domnia mea acéstă poruncă a domnieĭ mele călugărilor dela sânta mânăstire din) Bucureşti ce ĭaste a Stelei, ca să fie tari şi putérnici cu carté domniei méle a-şi ţinéré morile dela Dlăga, cum au fost ţinut şi mai denainte vréme, dereptu ce sănt cumpărate dela Détco clĭucérĭul; dereptu acéĭa nimé să n'aibă a-i opri preste carté domniei méle, că léu cumpărat Stelé spătarĭul acel sat Dlăga şi cu acéle moare ꙁа (pentru) 45,000 aspri şi zéce coţi de postav şi 20 de coţi de atlaz, derept acéĭa nimé să nu se ispitéscă preste acésta carte a domnie-méle; şi voi, slugile luĭ Ştefan comis, careĭ vor fi acii, să aveţi a eşi de acii dela sat, că de nu veţi eşi, domniĭa mé voĭu triméte nişte armaşi de vă vor aduce legaţi la domniĭa mea; aşa vă grăescu, şi mai mult să nu-i învăluiţi pre călugări, aşa vă grăescu domnie-mé; инак да нѣст по рѣчи господствами, пис мѣсаца априлїа гї дни, сам господинъ казал, лѣт ꙁрї (altfel să nu fie, după vorba domnieĭ mele; s'a scris ale luneĭ luĭ aprile în 13 ḑile; însuşĭ Domnul a poruncit; în anul 1602).

Simeon voevoda.

пан Iанаки ѹчи (domnul Ianachi a învăţat).

NOTANDA:

finalul *u* întreg: гръескѹ, дерептѹ;

finalul *i* se sub-înţelege maĭ adesea în consóna aruncată d'asupra rîndului: арма^ш, лега^ц, аве^ц...;

infinitivul întreg: а-ши цинѣрѣ;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să*: съ нѹ се испитѣскъ;

лѹи, нu лѹ;

домнїе-мѣ, домнїе-мѣле, cu «domnie» neflexionat, dar şi : домнїеи мѣле;

дерептꙋ че, în sens de «pentru-că»;

нимѣ;

cuvinte accentate : а́ мори́ле, моаръ̀, ачѣѝ, н'ан'къ;

dela «moară» pluralul nearticulat : моаръ̀, nu мори, dar cel articulat мори́ле;

атлаз, stofă de mătase (satin)=bizantul ἀτλάζι=rusul атласъ=turcul *athlas*;

particularitatea economică : un sat cu morĭ vîndut pe 45,000 aspri+ *10 coţĭ de postav+20 coţĭ de atlaz;*

pentru sintaxă : вои, слꙋџиле лꙋи Щефан комис, кареи вор фи ачїи, съ авеци а еши де ачїи дела сат;

vocativ : слꙋџиле, nu слꙋџилор;

армаш, literalmente «om de arme», devenit simplu agent poliţienesc : вою тримѣте неще армаши де въ вор адꙋче легаци, întocmaĭ ca în Francia *gendarme* (=gens d'arme), deşi acéstă scădere logică identică a provenit în fie-care ţéră pe o cale propriă;

repetiţiunea pentru maĭ mare vigóre (δεῖξις τοῦ νοῦ) : аша въ гръескꙋ, ши маи мꙋлт съ нꙋ-и ѫвълꙋици пре кълꙋгъри, аша въ гръескꙋ, frasă în care se maĭ cuprinde în acelaş timp o altă repetiţiune pentru maĭ multă claritate (δεῖξις τῆς ὄψεως) : съ нꙋ-и (=nu pre eĭ) ѫвълꙋици пре кълꙋгъри.

XXI.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

Gherghi, (Tîrgoviştea?), 25 iuniŭ (1602).

Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Zlaţar No. XI, fără ca să fie copiat în vre-o condică.

E scris pe o fóiă de hârtiă la fel cu cele precedinţĭ, lungă de 31, lată de 21 centimetri, care fiind încleĭată din dos cu o altă hârtiă — şi acéstă deja în secolul XVII, când s'a inscris acolo : картҍ лꙋ съмишн могила вωдъ ꙁа (pentru) мошїа ѿ (dela) сълкꙋца жꙋмътате, — semnul de fabrică abia se maĭ póte discerne : doă florĭ de crin unite prin base.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e ne'ngrijită, când maĭ mare, când maĭ măruntă, cu multe litere reŭ determinate, ér distanţa între rîndurĭ este aprópe de 1 centimetru.

Sigilul domnesc, care fusese placat pe céră roşiă, mare de 4 centimetri în diametru, s'a deslipit.

Iscălitura princiară, cu cenobar, e făcută în monograme lungĭ (15—17 milimetri) şi subţirĭ de mâna gramaticuluĭ, adecă ceia-ce se chiamă în paleografiă «signature apparente» ,—lucrul cel maĭ ordinar, ba am puté ḑice chiar exclusiv, abia cu doă-treĭ excepţiunĭ, în crisóvele române pînă la 1600.

Fórte instructiv sub raportul juridic, după cum se va vedé maĭ jos în Notanda, textul de faţă ne presintă tot-o-dată o interesantă particularitate istorică, şi anume aceĭa că ne apare aci ca mare-logofăt al luĭ Simeon Movilă acelaşĭ «Ѳїωдосїє» , care pînă acum era cunoscut numaĭ ca sluga cea maĭ credinciósă a luĭ Mi-

haĭu Vitézul şi, prin urmare, ca duşman înverşunat al Movilescilor.

Mare-logofăt al luĭ Mihaĭu în curs de maĭ mulţĭ anĭ, acest Teodosie — om cu destulă sciinţă de carte — scrisese românesce pe la 1597 o entusiastă biografiă a erouluĭ, pe care Germanul Baltazar Walther, petrecĕtor în Tîrgovişte, a şi tradus'o atuncĭ lătinesce, după cum mărturisesce însuşĭ în prefaţă : «Junio et Julio mensibus anni 1597, brevem quendam rerum gestarum, *Walachico sermone a Dn. Cancellario conceptum*, atque «ab ipso Waiwoda approbatum contextum, in aula Targowistea «obtinebam».[1]

Cum de s'a împăcat dară marele nostru logofăt cu usurpatorul Simeon Movilă ? [2]

Textul de maĭ jos nu ne-o spune.

Să nu ne grăbim însă a acusa din sentimentalism.

Când judecâm cu sânge rece, pe basa fântînelor istorice, logofătul Teodosie reese la lumină, din contra, ca un mare patriot şi ca cel maĭ profund om de Stat dintre boiariĭ românĭ de pe atuncĭ, care însă trebuia să fi fost fórte supărat pe Mihaĭu-vodă — eroŭ, dar nu diplomat — şi ĭată cum :

După ce Ţera-Românéscă se liberase de Turcĭ prin victoria dela Călugărenĭ, logofătul Teodosie combătea nefericitul plan al Banuluĭ Mihalcea de a cuceri cu orĭ-ce preţ Transilvania şi stăruĭa ca lucrurile să se mărginéscă d'o cam dată cu independinţa cea dobândită; când însă n'a fost ascultat, atuncĭ, din cel maĭ mo-

(1) D. Papiŭ, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. XII, ḑice : «Incât pentru Logofătul care «compuse descrierea română, s'ar cere a sci : cine era Logofătul luĭ Mihaĭu pre la aniĭ «1595—7, lucru ce sperâm că se va puté sci cu timpul». — Cestiunea este de a sci, nu cine a fost «Logofătul», căcĭ *logofeţĭ* eraŭ mulţĭ, dar cine a fost «marele Logofăt» (Cancellarius), care era numaĭ unul, şi nu între aniĭ 1595—7, căcĭ divanul princiar se modifica în parte la fie-care 1 septembre, ci numaĭ în lunele Iuniŭ-Iuliŭ 1597, căcĭ Walther vorbesce anume despre marele logofăt de atuncĭ. Eĭ bine, în crisovul luĭ Mihaĭu din 30 *iuliŭ* 1597 (mănăstirea Câmpu-lung, pe satul Grădiştea) marele logofăt este — Teodosie. El ocupa însă acest post deja din 1596, cu un an maĭ nainte, precum arată un alt crisov dela Mihaĭu, din 10 iuniŭ 1596 (m-rea Rîmnic No. I).

(2) Ĭată toţĭ boiariĭ ceĭ marĭ aĭ luĭ Simeon Movilă, după un crisov al luĭ scris slavonesce din 20 iuniŭ 1602 (Archivul Statuluĭ, Bistriţa din Olteuia No. LIV) : Dan mare-vornic, Teodosie mare-logofăt, Pană mare-vistiar, Ĭanachi mare-spatar, Ştefan mare-comis, Gherghina mare-stolnic, Costandin mare-paharnic şi Dumitrachi mare-postelnic.

derat devenind cel maĭ radical, el propunea luĭ Mihaĭu de a extermina pe toţĭ Ungurii din Ardél, căcĭ numaĭ ast-fel va puté să 'şĭ asigure cucerirea; dar şi acum sfatul seŭ a fost respins din causa contra-sfatuluĭ umanitar al cluceruluĭ Radu Buzescu, vechĭu amic al Maghiarilor.

Ungurul Wolffgang Bethlen ḑice :

«Logofătuluĭ Teodosie, care era om în vrîstă şi renumit la toţĭ «prin onorabilitatea sa, nu-ĭ plăcea invasiunea Transilvanieĭ.»[1]

Un alt contimpuran ne spune :

«Teodosie, logofătul cel de pe vremea luĭ Mihaĭu-vodă, era om «bătrîn şi reŭ cătră Ungurĭ. El a şi aţiţat pre Mihaĭu-vodă să «taie pre Ungurĭ, şi s'ar fi şi întâmplat de vr'o câte-va orĭ, de nu «s'ar fi împotrivit Radul Cluciarul (Buzescu)».[2]

Prin urmare, Mihaĭu nu asculta pe marele seŭ logofăt.

Dar să'l fi ascultat, se maĭ întâmpla óre şi atuncĭ catastrofa dela Turda?

Nu.

In orĭ-ce cas, lăsând la o parte nestatornicia politică cea scusabilă a logofătuluĭ Teodosie, cată să regretâm fórte mult perderea scrieriĭ sale române din 1597, căcĭ ea ar fi trebuit să ocupe un loc de onóre tocmaĭ în colecţiunea de faţă.

In lipsă'ĭ dâm aci subscrierea cea bătrînéscă a acestuĭ remarcabil Român, aşa după cum o găsim într'un crisov al luĭ Mihaĭu Vitézul din 18 ianuariŭ 1597 (Mitropolia Bucurescĭ No. CXXXII):

(¹) **Bethlen,** *Historia de rebus Transsylvanicis*, Cibinii, 1785, t. 4, p. 336 : «Non dee«rant tamen e Bojaronibus aliqui, quibus consilia de invadenda Transilvania displicerent. «In his Theodosius Logoffet alias Cancellarius, vir provectae aetatis, et probitatis opinione «ad omnes commendatus.»

(²) **Şincaĭ,** *Cron.*, II, p. 276.

1. † мастїєю бжїєю і ѿ симиѡн могила воеводѧ и гсднѫ влашкои ѯемли пишет гсдвоми болѣринимь гсдвами

2. водѫ лѡг и сидори баий кралювскимь. дѹп ачѣꙗ вѫ грѫескѹ домнїꙗ мѣ пѫнтрѹ рѫндѹл

3. лѹ хамѯа. ѿ спинѣни. каѹ венит наинтѣ домнимѣле де сѣѹ желѹит кѹм лѹ фост кѹмпѫрат

4. калот бан жѹмѫтате де сатѹ ден сѫлкѹцѫ дела сѫтѣни. ꙗр дѹп моартѣ лѹ

5. калот бан ні сѣѹ скѹлат ачеи ѡамен жѹмтате де сѫлкѹц. де сѣѹ пѫрѫт кѹ

6. кѹмнацїи лѹ калот бан кѹ хамѯа и прѫвѹл. ши ашаѹ фост пѫрѫтѹ ачеи

7. рѹмѫни наинтѣ домнимѣле. кѹм ꙗѹ фост кѹмпѫрат кѹ силѫ ши фѫр воꙗ

8. лѡр де ч домнїꙗ мѣ лѣм фост дат лѣцє ачелѡр рѹмѫни вї боꙗри сѫ жѹре

9. кѹм ꙗѹ кѹмпѫрат калот бан фѫр воꙗ лѡр ѧкѫ ден чела рѫнд ши ꙗшаѹ пѹс ѯиѡа

10. ла винерѣ маре кѹм сѫ вїе кѹ лѣцѣ сѫ жѹре ѧ диванѹл домнимѣле. деч

11. кѫнд аѹ фост ла ѯ... ла сорок и и наѹ венит ши дѣчїꙗ ѧ коач ꙗр наѹ маи

12. вени...... дерептачѣꙗ ѧ врѣм че вер (*sic*) ведѣ частѫ карте а домнимѣл

13. ꙇа[р] вои сѫ кѫ8та[ц] сѫ ле л8ѡаци рѫвашеле дела чей ѡаме[н] сѫ ле
да[ц] ла мѫна

14. л8 ха[м]ѕа. ши сѫ аибѫ аи цинѣ ша фи еи р8мѫни к8[м] сѣ8 вѫ[н]-
д8[т] ꙇа[р] к8и

15. се ва пѫрѣ стрѫ[м]б8 сѫ віе де фа[ц] иаи[н]тѣ до[м]нимѣле. инакѫ да
нѣ[ст] по ре[ч]

16. г[сд]вами. и[с] аїѡ[д]сїе велики лѡ[г]фе[т]. пи[с] герги м[с]ц ю[н] ке ди

† Ꙇѡ СИМЇѠН ВОЕВОДА (L.S.) МИЛОСТЇЮ БОЖЇЮ ГОСПОДИНЪ

TRANSCRIPȚIUNEA:

† милостїею божїею Іѡанинѫ Симиѡнѫ Могила воевода и господинѫ влашкои земли (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă, vodă și domn al Țereĭ-Româneseĭ), пишет господствоми болѣриним господствами Вода логофет и Сидори бани кралювским (scrie domnia mea boiarilor domnieĭ mele luĭ Vodă logofăt și luĭ Sidor, banĭ de Craĭuva). Dup[ă] acéia vă grăescu domniĭa mé păntru rândul lu Hamza ѿ (dela) Spinéni, c'au venit nainté domni-méle de séu jeluit, cum au fost cumpărat Calot[ă] ban jumătate de satu den Sălcuță dela săténi, ĭar dup[ă] moarté lu Calot[ă] ban ii séu sculat acei oamen[ĭ] jum[ă]tate de Sălcuț[ă] de séu pârât cu cumnații lu Calot[ă] ban cu Hamza и (și) Prăvul, și aș'au fost pârâtu acei rumâni nainté domni-méle, cum ĭ-au fost cumpărat cu sila și făr[ă] voĭa lor, dec[ĭ] domniĭa mé lém fost dat lége acelor rumâni 12 boĭari să jure, cum ĭ-au cumpărat Calot[ă] ban făr[ă] voĭa lor încă den cela rân[d], și ș'au pus zioa la vineré mare, cum să vie cu légé să jure în divanul domni-méle; dec[ĭ] cân[d] au fost la z[ioa] la soroc ii n'au venit, și décĭa încóc[e] ĭar[ă] n'au mai veni[t]... derept-acéĭa în vrém[e] ce ver vedé éastă carte a domni-mél[e], ĭar[ă] voi să căutaț[ĭ] să le luoați răvașele dela cei oamen[ĭ] să le daț[ĭ] la mâna lu Hamza, și să aibă a-i ține ș'a fi ei rumâni cum séu vândut; ĭar[ă] cui se va păré strambu, să vie de faț[ă] nainté domni-méle, инакѫ да нѣст по речи господствами (altfel să nu

fie, după vorba domnieĭ mele), исправи Ѳїωдосїе великїи лωгофет, пис Гергїи мѣсяца юнїа кє дни (a executat marele logofăt Teodosie, a scris Gherghi, ale luneĭ luĭ iuniŭ în 25 ḑile).

N o t a n d a :

finalul *u* întreg : грѫеск8, пѫрѫт8, стрѫмб8, сат8;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

oa : моартѣ, ꙟкоаче, ѡамени;

сѣ8 (=se-au) în loc de са8 (=s'au) : сѣ8 желуит, сѣ8 скулат, сѣ8 пѫрѫт;

contracțiunea аша8=«așa au»;

ден;

л8 Хамза, л8 Калотѫ;

ꙟѫвашеле=*acte* în genere, fie oficiale saŭ particulare;

сѫлк8цѫ, deminutiv care presupune салкѫ, nu салче;

demonstrațiunea repetată : и и сѣ8 ск8лат ачеи ѡамени..., лѣм фост дат лѣџе ачелор р8мѫни;

prepozițiunea repetată : ла зиѡа ла сорок, к8 к8мнацїи... к8 хамза;

imperativul л8ѡ'аци;

cuvinte accentate : л8ѡ'аци, силá, и'и;

ѝи=«illi», dar și еи;

ачеи și чеи;

домни-мѣле;

expresiunea juridică : сѫ вїе к8 лѣџѣ сѫ ж8ре ꙟ диван8л...;

к8м сѫ вїе=*ca* să vie;

ꙟ врѣме че=fiindcă;

вер ведѣ (=veĭ...) pus la plural în loc de веци;

ḑicerea : ꙟкѫ ден чела рѫнд, făcênd alusiune la prima domnire a luĭ Simeon Movilă, înainte adecă de a fi fost gonit de către Buzescĭ la 1601;

numĭ personale : Бода, Хамза (turc?), Калотѫ, Пръвѹла, Герги;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : се ва пѫрѣ, сѫ віе;

рѹмѫни=«ţeranĭ carĭ s'aŭ vîndut clăcaşĭ de bună voe» : сѫ Анеѫ а-и цинѣ ш'а фи ей рѹмѫни кѹм с'ѹ вѫндѹт, fiindcă n'aŭ putut să probeze că : аѹ фост кѹмпѫрат кѹ сила ши фѫрѫ воѧ лѡр;[1]

12 боꙗри=*conjuratores* din legislaţiunea germană medievală : Ам фост дат лѣџе ачелѡр рѹмѫни 12 боꙗри сѫ жѹре...;[2]

particularitatea administrativă : 2 Banĭ aĭ Craioveĭ, nu unul singur : Бода логофет и Сидори бани краловским, cf. crisovul din 1486 (*Columna luĭ Traĭan*, 1876, p. 469), unde figurézâ de asemenea 2 Banĭ aĭ Craioveĭ : «жѹпан Димїтрѹ Гиздавьц и жѹпан Дѣтко бани тои стране».

(¹) Cf. la Rusĭ **крестьянинъ** «ţeran» şi «rob», literalmente «creştin», ca şi când stăpîniĭ ar fi fost păgânĭ. **Maciejowski** (*Historya prawodawstw*, ed. 1, t. 1, § 74, p. 153) crede că *sebr*, «ţeran» în legislaţiunea serbă din evul mediŭ, nu este alt ce-va decât «Serb»; acéstă etimologiă însă e dubiósă. La Germanĭ, «ţeraniĭ» ne apar une-orĭ sub epitetul de «Germani», vedĭ **Savigny**, *Hist. du droit romain au moyen-âge*, trad. Guenoux, Paris, 1839, t. 1, cap. IV, § 56, p. 137—40. Tóte acestea nu probézâ însă, că la Slavĭ saŭ la Germanĭ nobleţa nu era de aceiaşĭ naţionalitate cu poporul de jos, stăpâniĭ diferind prin sânge de sclavĭ, ci arată numaĭ că clasa dominitóre, şi acésta pretutindenĭ, n u v o i a să fie cuprinsă sub acelaşĭ nume cu plebea.

(²) Ce-va cu totul deosebit de *juriŭ*, cu care eŭ, prin eróre, îl confundasem altă dată (*Archiva istorică*, t. 3, p. 145—157). **Montesquieu**, *Esprit des lois*, l. XXVIII, ch. 13, resumă în următorul mod acéstă sistemă de probe negative, după vechea legislaţiune francă ripuariă, alemană, bavară, turingă, frisonă, saxonă, longobardă şi burgundă : «Celui contre qui on formait une demande ou une accusation pouvait, dans la plupart des cas, se justifier, en jurant, avec certain nombre de témoins, qu'il n'avait point fait ce qu'on lui imputait. Le nombre des témoins qui devaient jurer augmentait selon l'importance de la chose.»

XXII

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

TÎRGOVIŞTE, 1602, APRILE 6.

Originalul se aflâ în Archivele Statuluĭ, între actele aşa numite «netrebnice» ale Tismeneĭ.

In condica cea nouă a acesteĭ mănăstirĭ nu s'a copiat, ér în cea veche s'a transcris în t. 1, f. 25 verso, însă—ca tot-d'a-una — în modul cel maĭ necorect.

E scris pe o fóiă de hărtiă gălbuiă, fórte aspră, lungă de $31^1/_2$, lată de $20^1/_4$ centimetri, fără semn de fabrică.

Pecetea domnéscă, placată pe céră roşiă, de vr'o 15 milimetri în diametru, s'a deslipit.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e elegantă, maĭ ales ✝ şi literele monogramatisate тр şi wр, ér distanţa între rindurĭ este de vr'o 9 milimetri.

In privinţa istorică, e remarcabilă naivitatea, cu care Simeon Movilă mărturisesce, că ómeniĭ seĭ, «Лѣши» şi «Молдовѣни», despuiaŭ aşa ḑicênd oficialmente Ţéra-Românéscă, astfel că trebuia un privilegiŭ special, o «слобозїе»—cuvînt înscris din dosul documentuluĭ de faţă — pentru ca o localitate să pótă fi scutită de acéstă legitimă pradă!

1. ✝ млстїю б҃жїею їw симїwн могила воевода и гсднъ. дават гсдвоми сїе повелѣнїе гсдвами

2. ст҃ѣи монастир гсмми (*sic*) тисмѣана. идеж ест храм ѹспенїе прѣстеи влдчцъ н҃ши б҃цъ

3. ка сѫ фïе аль ен сатȣ анȣме тисмѣана ѫ пач де лѣш. де мол-
довѣни. де бани

4. де сѫ нанб трѣаб а мерце сѫн жȣдече саȣ сѫн прдаде ѫтрȣ еи
ши де кан де ѡлак

5. ши де тоѡате слȣжбеле дȣмнїи мѣле. пѫнтрȣ кѫ юмȣ юрта
домнїе мѣ

6. нȣман сѫ фïе де трѣба свентен монастир че ва фи. дерептȣ а-
чѣю ши воѡа

7. тȣтȣрѡр слȣџилѡр домнїе мѣле карїи веци ѫбла преѫ месрери
ши слȣжбел

8. домнїе мѣле. де врѣме че вецн ведѣ картѣ домнїе мѣле юрѫ
вои сѫ авѫци

9. а вѫ фери де ачел сатȣ. ши де свѫнта монастир сѫ нȣи бѫн-
тȣицн де ними к

10. нич сѫ се пѫнгѫ калȣгерїи ѿ с͞та монастир нич де ȣнȣл де ѫ
вои де акȣм

11. нанте нантѣ домнїе мѣле кѫ бине сѫ цин кѫ маре рȣшине веци
пѫцин

12. де кѫтрѫ домнїе мѣ. инако да нѣс по реч гдвами пис м͞ца ап
ѕ͞ дне

13. сам гсд нѫ велѣл (L. S.)

14. пис ȣ трѫ гиг вищ лѣт ҂зрї

15. ȣч вел лѡг фет

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїею Iωаннъ Симїωнъ Могила воевода и господинъ, дават господствоми сїе повелѣнїе господствами свитѣи монастири господствами Тисмѣана идеже ест храм ȣспенїе прѣсвѣтеи (saŭ : прѣчистеи) владычицъ нашеи богородицъ (cu mila luĭ Dumneḑeŭ, Ion Simion Movilă, vodă şi domn, dă domnia mea acéstă poruncă a domnieĭ mele sânteĭ mănăstirĭ a domnieĭ mele Tisména, unde este templul adormiriĭ présânteĭ stăpîneĭ nóstre Născătóreĭ luĭ Dumneḑeŭ), ca să fie alŭ eĭ satu anume Tisméana în pac^e de Léş^i, de Moldovéni, de Bani, de să n'aib^ă tréab^ă a merge să-i judece sau să-i praade întru ei, şi de caĭ de olac şi de tooate slujbele dumnii-méle, păntru că îam^u îartat domnie-mé, numaĭ să fie de tréba sventei monastir^i ce va fi, dereptu acéîa şi vooa tuturor slugilor domnie-méle, carii veţi înbla preîn mes^ereri şi slujbel^e domnie-méle , de vréme ce veţ^i vedé carté domnie-méle, îară voi să avăţi a vă feri de acel satu şi de svănta monastir^e, să nu-i băntuiţ^i de nimic, nic^i să se plăngă calugherii ѿ свита (dela sânta) monastir^e nic^i de unul de în voi de acum nainte nainté domnie-méle, că bine să ştiţ^i că mare ruşine veţi păţi de cătră domnie-mé, инако да нѣст по речи господствами, пис мѣсаца априлїа s дне, сам господинъ велѣл, пис ȣ Тръговище лѣт ҂зрї, ȣчинил велики лоѓофет (alt-fel să nu fie, după vorba domnieĭ mele, scris ale luneĭ luĭ aprile în 6 ḑile; însuşi Domnul a poruncit; scris în Tîrgovişte în anul 7110; a executat marele logofăt).

NOTANDA:

finalul *u* întreg : сатȣ, дерептȣ, амȣ;

finalul *u* jumătăţit : аль еи = alŭ ei;

finalul *i* întreg chiar atuncĭ când ultima consónă este aruncată d'asupra rîndului;

пре ̂ = prin, де ̂ = din;

свѫнта, la genitivo-dativ : свентеи;

a lung : Тисмѣана (= Tismeāna), сѫ-и праа де (= prāde), трѣабѫ (= treābă), dar şi трѣба;

o lung : тоѡате (= tōate), воѡа (= vōa);

vorbe străine cu vocalism neasimilat : калѹгерїи (καλόγηροι, καλογερεύω în Passow No. 444, vers. 10), nu кѫлѹгѫрїи, şi монастире (μοναστήριον), nu мѫнѫстире;

e trecut în vocală obscură : авѫци, пѫнтрѹ;

мерџе, nu мѣрџе;

ӏкѹм, nu акмѹ;

де сѫ наибѫ = ca să n'aĭbă;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се плѫнгѫ;

ѫбла, nu ѹмбла;

formă duplă : дѹмнїи-мѣле şi домнїе-мѣле;

particularitate administrativă : Бании, la plural, nu un singur «Ban» de Craĭova, cf. textul precedinte;

каи де ѡлак «caĭ de curier» = turc. *ûlaq* «curier»;

vocativ : воѡа тѹтѹрѡр слѹџилѡр;

де врѣме че, acolo unde în textul precedinte : ѫ врѣме че;

pentru sintaxă : де врѣме че веци ведѣ картѣ домнїе-мѣле, іарѫ вои сѫ авѫци а вѫ фери...;

frasă energică : бине сѫ щици кѫ маре рѹшине веци пѫци де кѫтрѫ домнїе-мѣ;

мисерери ши слѹжбеле домнїи мѣле, unde în Condică se transcrie : милостенїи ши слѹжбеле..., adecă месерѣре = милостенїе, din punct în punct latinul *miserere*, conservat la clasicĭ numaĭ în forma pasivă *miseréri*, arcaism român dintre cele maĭ remarcabile.

XXIII.

ZAPIS DE ZÀLOG.

Popa Vasilje, Bărlad, 1603, iuniŭ 14.

Originalul în Archivele Statuluĭ, actele Scólelor din Moldova No. I.

Nu este copiat nicĭ într'o condică din cele în ființă.

E scris pe o frumósă hărtiă turcéscă, grósă şi luciósă, avênd ca semn de fabrică treĭ semi-lune de mărime gradată (cea maĭ mare lungă de $4^3/_4$ centimetri, cea maĭ mică de 3), cu córne fórte încovoiate, întocmaĭ prin formă — nu şi prin mărime — cu semnul de fabrică reprodus maĭ jos în textul No. XXIV.

Din întréga cólă, lungă de 33, lată de 23 centimetri în fóiă, s'a conservat numaĭ fóia cea scrisă, ér din cea-l'altă abia $^1/_3$, pe care se află adnotaţiunea : прек8м скрив е8 Кр8чам etc.

Scrisórea, cu litere nalte de vr'o 3 şi cu distanţa între rîndurĭ de 11 — 12 milimetri, e fórte împrăştiată, ast-fel că între cuvinte este un gol aprópe de 1 centimetru, ba chĭar şi între slove vr'o 2 milimetri.

Cernéla e maĭ mult négră.

Textul de faţă presintă un mare interes linguistic.

1. † кр8ча^{н} б8^{м}ба^{р} фѫк8та^{м} ȥапис8^{л} міе^{8} ла мѫна л8^{н}

2. кико^{ш} сто^{л}ник8л8^{н} ши е^{8} кица прек8^{м} а^{м} п8^{с} ȥѫло^{г} ѱ8

3. мѫтати ди сатѫ ди сѫ^{р}бе чи ести пи апа бѫ^{р}

4. лад8л8^{н} к8 лок8ри ди присѣчи к8^{н} ва^{д} ди морѫ пи

5. апа бъ^{р}ладȣлȣ^{н} дре^{п}тъ ѡ : р̄ : ди ле^{н} ꙟ в̄ лȣни

6. ꙗ^{р} не^{д}фїи^{н} банїи пънъ ла ʒи съ фїе мошїе фичо

7. рило^{р} ши непоцило^{р} ши а тоатъ семи^{н}цїе лȣ^{н} вѣ^{ч} ди

8. вечи ши а^{м} ма^{н} въ^{н}дȣ^{т} : м̄ : ди пъмъ^{н}тȣри ꙟ м̄ :

9. ди ле^{н} ла рȣ^{п}тȣрь ди^{н} кожени ди^{н} хота^{р}е си^{рб}ло^{р} ши къ^{н}дъ

10. а^{м} фъкȣ^{т} дестъ ʒапи^{с} аȣ фо^{ст} шо^{л}тȣʒȣ^{л} са^{н}дȣ^{л}

11. ди бъ^{р}ла^{д} кȣ : в̄ї : пъ^{р}га^{р} кари ма^{н} цо^{с} са^{ȣ} пȣ^{с}

12. печецили глигори (*deget*) гаври^{л} (*deg.*), дȣмитра^{ш}къ (*deg.*)

13.	некȣлаю (*d.*) иѡнъ (*d.*) ȣ^{р}сȣ^{л} (*d.*) гȣю^{л} (*d.*) къʒакȣ^{л} (*d.*) де		прекȣ^{м} скри^{ȣ} е^{ȣ} крȣ
14.	дю^{л} (*d.*) ташлика (*d.*) ȣ^{р}сȣ^{л} (*d.*) дȣ-митра^{ш}къ (*d.*)		ча^{м} бȣ^{м}ба^{р} ди са^{р}
15.	дасти ѡмени си^{н}тъ то^{ц} ди^{н} тъ^{р}гъ ди^{н} бъ^{р}ла^{д}		фачи во сми^{н}та
16.	съ а^{н}бъ а фачи ши дреси до^{м}неши (*sic*) пи скрисоре но^{с}		лъ недъ^{н}дъ банїи ла ʒи съ^{н} дѣ ла ʒи ѡ^{р}
17.	попа	трь пекȣ^{м} ма^{м} искъли^{т} е^{ȣ} крȣча^{м} бȣ^{м}ба^{р} (*deg.*)	чини ва фи ди^{н} се
18.	васили а^{м}	еȣ кица мꙗ^{м} пȣ^{с} дециꙗтȣ^{л} (*d.*) кȣ фичорȣ^{л} мїе^{ȣ} ко^{с}-мица	ми^{н}цїе мѣ съ аи
19.	скри^{с} ʒапи	въ ле^{т} ҂ʒраї ми^{ш}ца юни^{дї}	бъ а^{н}скоди пи
20.	сȣ^{л} ѿ коже^{н}		ʒа[пи]сȣ^{л} ꙗ^{р} чели м̄ ʒе^{ч}
21.			ди пъмъ^{н}тȣ^{р} во^{р} ста
22.			ди^{н} си^{р}би ла мъ^{н} дȣ^{м}са

TRANSCRIPȚIUNEA:

† Crućan Bumbar făcut'am zapisul mieu la măna lui Kikoș stolnicului și eu Kița, precum am pus zălog g'umătati di satŭ di Sărbe ci esti pi apa Bărladului, cu locuri di priséci, c'un vad di moră pi apa Bărladului, dreptŭ o 100 di lei în 2 luni; ïar nefiin banii pănă la zi, să fie moșie ficorilor și nepoților și a toată seminție lui véci di veci, și am mai văndut 40 di pămănturi în 40 di lei la ruptură din Cojeni din hotare[le] Sirbilor, și căndŭ am făcut aestŭ zapis aŭ fost șoltuzul Sandul di Bărlad cu 12 părgari, cari mai g'os s'au pus pecețili: Gligori, Gavril, Dumitrașcŭ, Neculaïu, Ionŭ, Ursul, Guïul, Căzacul, Dedïul, Tașlica, Ursul, Dumitrașcŭ, aïasti omeni sintŭ toți din tărgŭ din Bărlad; să aïbă a faci și dresi domnești pi scrisore nostră, pecum m'am iscălit eu Crućam Bumbar. Eu Kița mï-am pus degitul cu ficorul mieu Cosmița въ лет 7111 мишца (în anul 1603, luna) ïuni[e] 14.

(Adnotațiunea la marginea din dréptă:)

Popa Vasili am scris zapisul ѿ (dela) Cojeni.

(Adnotațiunea la marginea din stînga:)

Precum scriu eu Crućam Bumbar: di s'ar faci vo smintală, nedăndŭ banii la zi, să-i dé la zi or cini va fi din seminție mé, să aïbă a iscodi (saŭ: a-i scodi) pi zapisul, ïar celi 4 zeci di pămănturi vor sta din Sirbi la măn dumisa[le].

NOTANDA:

finalul *u* nu e întreg nicăirï;

ъ, afară de ecuivalintele seŭ ordinar *ă*, exprimă pe finalul *u* jumătățit: сатъ, кѫндъ, синтъ, дѫндъ, търгъ, Дѹмитрашкъ, Іѡнъ, дрептъ;

o deosebită predilecțiune de a reduce pe finalul *e* la *i*: чи ести пи апа (=ce este pe...), џѹмѫтати ди сатъ (=g'umătate de...), дреси, чели, печецили, ди с'ар фачи (=de s'ar face), чини;

predilecțiune pentru џ: џос, џѹмѫтати;

i pentru *e* la mijloc: деџитѹл, фичорѹл, дин (nu ден saŭ де ѫ);

i pentru ъ saŭ ѫ : синтъ (=sînt);

e pentru ѣ saŭ ꙗ : ести (=ꙗсте), дреси (=дирѣсе), дециітꙋла (=дѣцетꙋла), вечи (dar și вѣчи);

a pentru ѣ : сминтала;

дрептъ, nu дирепт, și дреси, nu дирѣсе=«documente»;

лꙋи, nu лꙋ;

formă duplă : Сърбе și Сирбе, numele satuluĭ «Sărbiĭ»;

preposiţiunea repetată : ди сатъ ди Сърбе, дин търгъ дин Бърлад;

a ca preposiţiunea dativuluĭ : непоцилор ши а тоатъ семинціе;

oa în тоатъ, dar simplul *o* în моръ, ѡмени, скрисоре ностръ;

pentru sintaxă : пъргари кари маи џос с'аꙋ пꙋс печециле;

vocalisarea luĭ *r* : во (=vr'o) și пекꙋм (dar și прекꙋм);

аестъ ꙁапис, аасти ѡмени;

вѣчи ди вечи=pentru tot-d'a-una;

печециле în sens de simple punerĭ de deget;

Крꙋчан și Крꙋчам, o trecere remarcabilă a finaluluĭ *n* în *m*, cu care cf. кꙋчин=кꙋчюм și tendinţa unor dialecte italiane de a schimba tot-d'a-una pe finalul *n* în *m* : *bene=bem*, *asino=asem* etc.[1];

expresiunea juridică : а искоди пи ꙁаписꙋла=a urmări implinirea banilor din valórea lucruluĭ ipotecat;

expresiunea topografică : рꙋптꙋръ= ?

шолтꙋꙁꙋла «cap municipal»=polon. *szoltys*=germ. *Schultheiss;*

numĭ personale : Крꙋчан saŭ Крꙋчам, Кикош, Гꙋюл, Киця, Сандꙋла (= Alexandru), Глигори (=*Gri*gorie), Късакꙋла (cf. Молдовѣнꙋла, Ярбанашꙋла și Съръбꙋла în Notanda la textul No. XV), Дедюл, Ташлика;

мищя pentru мѣсяца arată cum logofeţiĭ puneaŭ formulele slavice fără ca să maĭ scie măcar cum să le scrie.

(1) **Azzolini**, *Vocabolario roveretano e trentino*, Venezia, 1856, passim. — Ca fenomen ario-europeŭ în genere, cf. **Jo. Schmidt**, *Zur Geschichte des Vocalismus*, t. 2 (1875), p. 268.

XXIV.

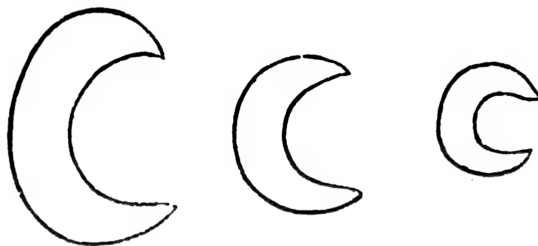
ZAPIS DE VÎNḐARE

DISTRICTUL VLAŞCA, 1604, APRILE 10.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Stavropoleos No. V.

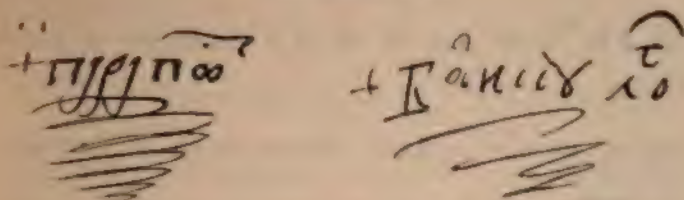
Acéstă mănăstire n'are nicĭ o condică.

E scris pe hărtiă turcéscă albă, grósă, lungă de 31 , lată de 21 1/2 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe prima fóiă :

Scrisórea, avênd litere nalte de 2 şi o distanţă între rîndurĭ de 7 milimetri, cu cernéla négră, este acea a manuscriselor, nu a zapiselor saŭ a crisóvelor, adecă quasi semi-uncială, reproducênd caracterele de tipar; de asemenea şi iscăliturele : **Стань Мерешѹ**, **Ѡпрѣ пост**, **Стань** şi **пиwпа Костандин**, făcute tóte de o singură mână în trăsure subţirĭ nalte de 12—15 milimetri, de felul semnăturelor domnescĭ celor aparente, imitéză titlurile monogramatice dela începutul capitolelor în vechile cărţĭ cirilice.

Din cele-l'alte patru iscăliture, reproducem aci în fac-simile pe a postelniculuĭ Para şi pe a logofătuluĭ Baĭcu :

Iscălitura celuĭ de'ntâiŭ este scrisă cu cernélă rădăciniă, pe când în restul actuluĭ cernéla e négră.

Să se observe că grifa saŭ codiţa dela ambele iscăliture înfăţişézâ acelaşĭ caracter, pe care de asemenea îl vom găsi maĭ la vale şi 'n iscălitura Banuluĭ Udrea, deşi prin scrisóre câte-trele iscăliturele se deosedesc cu desăvîrşire.

Din cele şépte peceţĭ, întipărite prin fum într'un mod fórte nehotărît, una rătundă, cele-l'alte maĭ mult saŭ maĭ puţin octogóne, între 12—15 milimetri în diametru, niciĭ una nu este de reprodus în fac-simile, căcĭ chĭar pe cele maĭ clare abia se póte distinge : pe a luĭ Baicu — ceva ca numele seŭ, pe a luĭ Oprea — un călăreţ, pe a luĭ Drăghiciu — par'că ar fi o albină saŭ un fluture.

Textul de faţă este în cea maĭ strînsă legatură cu cel ce-ĭ urméză maĭ jos, prin care, însemnat deja sub raportul filologic, el maĭ câştigă şi o importanţă istorică.

Satele menţionate în ambele texturĭ se află la nordul districtuluĭ Vlaşca, nu departe de hotarele Dimboviţeĭ, şi étă de ce unul din aceste acte este scris chĭar în Tîrgovişte.

1. Ѧдекѫ е^{ȣ} пара по^{с}те^{л}никȣ^{л} ꙟпреȣ^{н} кȣ жȣпѫнеса мѣ малама, шѝ

2. кȣ сокрѫ ме. са^{м}фира. скрїнамь шѝ мѫ^{р}тȣриси^{м} кȣ аче^{с}та а^{л} но-ст$_{рȣ}$

3. ꙁани^{с}. ка сѫ фїи дѫ маре креди^{н}цѫ. ла мѫна попеи ста^{н}чȣлȣ^{н}. ка сѫи

4. фїе лȣ^{н}. ѿчинь ѿ крѫтожани. дѫ ꙟ^{н} пласа дѫ сȣ^{с}, а патра па^{р}те де ꙟ^{н} са^{т}

5. дъ ꙟ къмпꙋ ши дъ ꙟ апъ ши дь ꙟ пъдꙋре, ши дь ꙟ селище сатꙋлꙋй.

6. ши дь престе тот хотарꙋл. кьть ва фи пентрꙋ къ ачесть парте дь мошїа,

7. че скрїе май сꙋс фостаꙋ дат попа станчꙋл. ꙟ мьна хризїи портарꙋл. ши

8. жꙋпьнесїи лꙋи самфирый ши банꙋлꙋй андрею кълꙋгърꙋл бани гата

9. аспри. ҂к̄. ка съи фїи лꙋй мошїе. стътътоаре. ши фечорилѡр лꙋй

10. ıар чине се ва скꙋла дъ ꙟ немꙋл ностръ. ачела съ нꙋ фїи волникꙋ престе зи

11. са ностръ. къ амь пꙋс ши блестемь. ка съ фїе афꙋрисит ши проклет.

12. дь т̃иї. ѿць иже сꙋт въ некїи. ши амь пꙋс ши боıаре мьртꙋрїе лꙋ

13. мѣ. стан мирꙋшꙋ лѡг ѿ кътꙋн. и ѡпрѣ пост, ѿ прежбь. и стан лꙋ дръ

14. гич. попа костандин ѿ роать шърбань ѿ пꙋрани, банко лѡг ѿ дръгинеще

15. ши пентрꙋ май маре кредин ць пꙋсꙋнемь печециле ши искълетꙋриле

16. пис мсца ап ї д̃ни въ лет ҂зрвї

(subscrişi :) † пара пѡст

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

† стань мерꙋшꙋ † ѡпрѣ пост. стань † пѡпа кѡстандин

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

† станил (?) дръгичꙋ † шърбанꙋ † банкꙋ лог

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Adecă e*u* Para po*s*te*l*nicu*l* înpreu*n*^{ă} cu jupănesa mé Malama şi cu socră-me Sa*m*fira, scriimŭ şi mă*r*turisi*m* cu ace*s*ta a*l* no*s*t*r*u zapi*s*, ca să fii dă mare credi*n*ţă la măna popei Sta*n*c'ulu*i*, ca să-i fie lu*i* otcină ѿ (dela) Crătojani, dă î*n* plasa dă su*s* a patra pa*r*te de î*n* sa*t*, dă în că*m*pu şi dă în apă şi dă în pădure, şi dă în selişte satuluĭ, şi dă preste to*t* hotaru*l* cătă va fi, pe*n*t*r*u că acestă pa*r*te dă moşiĭa ce scrie ma*i* su*s* fo*s*t'a*u* da*t* popa Sta*n*ću*l* în măna Hrizii po*r*taru*l* şi jupănesii lui Sa*m*fira*i* şi Banulu*i* A*n*dreĭu călugăru*l* bani gata aspri 20,000, ca să-i fii lu*i* moşie stătătooare, şi fećorilo*r* lu*i*, ĭa*r* cine se va scula dă în nemu*l* no*s*t*r*u, acela să nu fii vo*l*nicu pre*s*te zisa no*s*t*r*ă, că amŭ pu*s* şi blestemŭ ca să fie afurisi*t* şi procle*t* dă 318 wтець иже с8т въ Некїи (părinţĭ ce sînt în Nicea), şi amŭ pu*s* şi boĭare mă*r*turie anumé : Sta*n* Mi*r*^{e}şu lo*g*^{ofăt} ѿ Cătu*n*'и (şi) Opré po*st*^{elnic} ѿ Prejbă, и Sta*n* lu Drăghi*ć*, popa Co*s*ta*n*di*n* ѿ Roată, Şă*r*banŭ ѿ Purani, Ba*i*co lo*g*^{ofăt} ѿ Drăghineşte, şi pe*n*tru ma*i* mare credi*n*ţă pusu-nemŭ peceţile şi iscăleturile, пис мѣсаца априлïа ї дни въ лет ҂зрвї (scris ale luneĭ luĭ aprile în 10 ḑile, în anul 1604).

† Para po*st*^{elnic}. † Stanŭ Me*r*^{e}şu. † Opré po*st*^{elnic}. Stanŭ. † popa Co*s*ta*n*di*n*. Sta*ni**l* Drăghiću.[1] † Şă*r*banu. † Baicu lo*g*^{ofăt}.

NOTANDA :

finalul *u* întreg : кꙑмп8, волник8, Шꙑрбан8 (dar şi Шꙑрбань = Şărbanŭ), Мирєш8 (şi Мєрєш8), Дрꙑгич8;

finalul *u* jumătăţit : скрїимь, амь, блестемь;

ă expres prin ꙑ, dar şi prin ь, une-orĭ chiar ꙑ şi ь în aceleaşĭ cuvinte : мꙑна şi мьна, ж8пꙑнеса şi ж8пьнесїи, кꙑл8гьр8л, стꙑтьтоwаре, ba o dată şi prin ы : Самфиры;

ь pentru *ă*, dar şi pentru *ŭ*;

(1) Saŭ «Stan lu Drăghiću», finea cuvintuluĭ «Stan» nefiind clară.

ĭи pentru ĭε : скрїимь, сѫ фїи (dar şi сѫ фїε);

în, scris ꙟ şi ꙟн;

din, scris дε ꙟн, дѫ ꙟн, дѫ ꙟ, дь ꙟ;

de, scris дε, дѫ şi дь;

finalul *i* jumătăţit, de o raritate extremă pe atuncĭ : сатꙋлꙋй;

ε pentru ѣ : жꙋпѫнεса, нεмꙋл (=ung. *ném*), пꙋсꙋнεмь (=«pusunemŭ» pentru «pusu-ne-am»), ачεсть (=ачѣстѫ), Прεжєь (satul actual Прѣжєѫ);

e pentru *i* : искѫлεтꙋрилε;

жꙋпѫнεса, la genitivo-dativ : жꙋпьнεсїи, în sens de «nevéstă»;

жꙋпѫнεса-мѣ, dar сокрѫ-мε;

Самфира, la genitivo-dativ Самфирьи (=Samfirăi);

ѣ şi а pentru ε : лꙋмѣ, мошїа (nearticulat);

e pentru finalul *i* : боıарε (=boĭari), Дрѫгичεщε;

oa=ō : стѫтьтоωарε;

oa : роать (=roată), dar numaĭ *o* : ностpь;

forme duple : мѣ şi мε, Шѫрбань şi Шѫрбанꙋ, фїи şi фїε, Банко şi Банкꙋ, Мирεшꙋ şi Мεрεшꙋ...;

pleonasm curios, compus dintr'o vorbă grécă şi o vorbă slavică cu acelaşĭ înţeles : афꙋрисит (=grec. ἀφορίζειν) ши проклεт (=slav. проклати);

плаца=slav. плаца «zonă» saŭ «regiune»;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сε ва скꙋла, сѫ фїи;

лꙋ, în Стан лꙋ Дрѫгич, ér pe aĭurĭ : лꙋи;

cuvinte accentate : Пꙋрани΄, Крѫтожани΄, жꙋпѫнεса΄;

cuvînt străin neasimilat : ωтчинь, nu ωчинь;

numĭ locale : Пꙋрани, Крѫтожани, Прεжєь, Роать, Кѫтꙋни;

numĭ personale : Пара, Малама, Хризѣ, Банкꙋ, Мεрεшꙋ, Дрѫгичꙋ...;

sintaxă : un «pentru» lăsat la o parte spre a nu se repeta de doă orĭ : «пεнтрꙋ кѫ [pentru] ачεсть партε... фост'аꙋ дат попа.... бани гата аспри 20,000»;

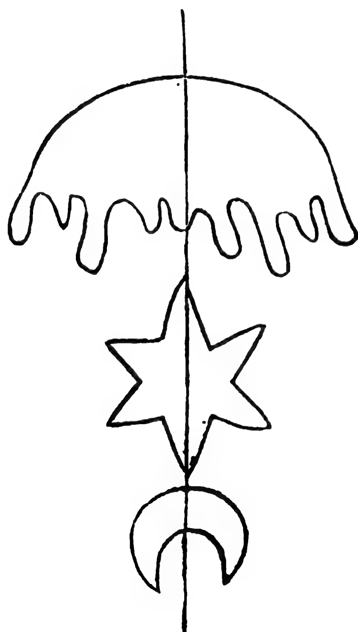
XXV.

ZAPIS DE VÎNZARE

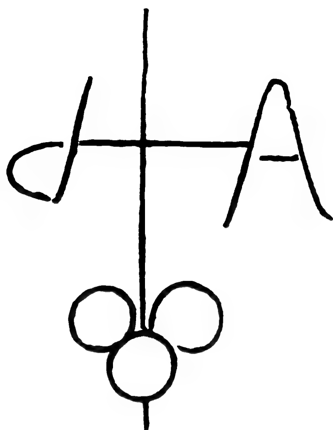
TÎRGOVIŞTE, 1605 SAŬ 1608, IULIŬ 28.

Originalul se află la un loc cu al textuluĭ de maĭ sus.

E scris pe hărtiă de aceiaşĭ calitate, mare de 29 $1/2$ centimetri n lungime şi 21 în lăţime, dar presintă alte semne de fabrică, ınume pe fóia cea scrisă :

r pe cea-l'altă fóiă :

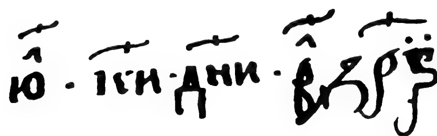

Scrisórea este întocmaĭ ca în cel-l'alt text.

De asemenea sînt aceleaşĭ aprópe tóte persónele puse în
călugărul Andreĭu, logofătul Stan Mereş, postelnicul Oprea
gofătul Baĭcu, popa Constantin din Rótă, ér în locul luĭ St
luĭ Drăghiciu apare pe scenă tată-seŭ «Drăghiciu bătrînul».

Maĭ pe scurt, ómeniĭ, hărtia şi chiar scriitorul fiind ide
este învederat că ambele acte s'aŭ născut în acelaşĭ interv
timp.

Cu tóte acestea, anul documentuluĭ de faţă nu este preci
Pe când în cel-l'alt text se citesce fórte limpede «въ лѣт
(=7112=1604), în cest de acuma, logofătul ajungênd la
tul rînduluĭ, unde nu mĭa încăpeaŭ multe litere, scrie :

adecă pe de o parte scurtézǎ pe «въ лѣт» în «вл», ér pe de
légă ultimele cifre ale velétuluĭ într'o monogramă, monog
însă atăt de curiósă, încăt o póte citi cine-va în doă felurĭ
ѕргї (=7113=1605), orĭ ѕрѕї (=7116=1608).

Noĭ din parte-ne nu ne bizuim a ne pronunţa cu sigura
favórea unuia saŭ altuĭa din aceste modurĭ de a citi.

In orí-ce cas, căt pentru cronologiă, distanţa între 1605 şi 608 nu este mare.

In textul presinte principalul personagíu este unul din ceí maí uní hatmaní aí luí Mihaíu Vitézul, «hatman» prin excelinţă, ingurul pe care cronicele îl numesc une-orí хатман, deşi acest rang nu exista în Ţéra-Romănéscă, — vestitul Ban Udrea, vîn-ȡênd un sat pe care : «м'ав фость миловить Михаю воевод».

Banul Udrea nu era un simplu cap de *guerillas* ca Fărcaş-agă, ci un general în tótă puterea cuvîntuluí, pe care Mihaíu-vodă îl întrebuinţa în expediţiunile cele maí grele, şi maí tot-d'a-una cu isbîndă.

Aşa a fost, bună óră, victoria sa asupra luí Hafiz-paşă la 1598, despre care contimpuranul Stavrino ȡice :

«Sultanul trimite pe Afis-paşă, om fórte vitéz. Acesta îşí aşéȡă «tabăra la Nicopole, avênd 16,000 ostaşí buní şi 32 tunurí. . . . «Mihaíu mişcă înainte pe Udrea, cu contingentul de Moldoveni, «1000 Căzací şi 1000 Dorobanţí. Udrea trece îndată peste Dunăre «cu óstea şi sfăramă tabăra luí Afis-paşă» :

Τότε γοργὰ ἐπέρασεν ὁ Οὔδρας τὸ φουσάτον,
Τὸ τάμπαρον τ' Ἀφῆς Πασιά, φέρνει-το ἄνω κάτω·
Κ'οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν, διὰ νὰ πολεμήσουν,
Μὸν ἔδωκαν εἰς τὸ φευγιὸν, καὶ τρέχαν νὰ γυρίσουν·
Καμήλαις, βίον, ἅρματα, τ'ἄφηκαν πομπιασμένοι,
Καὶ φεῦγαν, σὰν δὲν ἤθελαν, γυμνοὶ κ'ἐντροπιασμένοι...[1]

După cucerirea Moldoveí, Mihaíu-vodă pusese acolo pe Banul Udrea în capul administraţiunií.[2]

Nu maí menţionăm serviciele maí mărunte, fie în lupte de peste Carpaţí, fie în acelea contra Polonilor.[3]

Contra Polonilor, bună-óră, într'o bătăliă de lîngă Argeş, comandând avant-garda română, el a susţinut de treí orí atacul uneí armate mult maí numeróse şi n'a dat dos decăt după ce a perdut 1500 de ómení, înlesnind ast-fel luí Mihaíu timpul de a se retrage şi a se pune la adăpost.

(¹) In **Papiŭ**, *Tesaur*, I, p. 300.
(²) *Magaz. ist.*, IV, p. 297.
(³) Ibid. p. 293. — **Heidenstein**, p. 358 etc.

Un oficer polon, Otfinowski, care fusese el-însuşĭ în acea luptă, a descris'o în versurĭ, unde mărturisesce despre vitejia luĭ Udrea :

. . . trzykroć meżnie z nami sie potkali . . .[1]

Banul Udrea a avut noroc să'l cânte poeţiĭ, nu numaĭ grecesce şi polonesce, dar cu atât maĭ mult, negreşit, românesce.

Reposatul Bolintinénu ĭ-a consacrat o poemă întrégă, intitulată : «Andreĭu saŭ luarea Nicopoluluĭ de Românĭ».

In acéstă operă puţin nemerită a poetuluĭ — el singur o numia «slabă» — Udrea este un tînăr Moldovén, care ĭubesce pe mîndra şi avuta Mariă, dar neputênd s'o ĭea, plécă la resboiu sub stégul luĭ Mihaĭu Vitézul :

«Andreĭu se pornesce de astăḑĭ în lume,
«Să'şĭ facă prin arme avere şi nume,
«Căcĭ póte Marieĭ să fie el drag,
«Dar lumea'ĭ ciudată... Andreĭu e sărac.
«Andreĭu se pornesce, şi cine nu scie
«Câţĭ plécă la arme să nu maĭ revie?»

In resboĭu cu Turciĭ, frumósa Bulbuli, féta paşeĭ de Nicopole, vede pe Udrea şi 'l îndrăgesce, deşi el n'o cunósce; travestită apoĭ în sclav negritén, ea îl însoţesce la întórcere în ţéră, unde, acum vestit şi bogat, el se grăbesce la Maria, care'ĭ promisese că'l va aştepta, dar o găsesce măritată şi—eroul mòre de apoplexiă, şi pe mormîntu'ĭ se jertfesce, neapărat, şi credinciósa Bulbuli.[2]

Precum vedeţĭ, Bolintinénu n'a brodit'o bine.

Afară de cele-l'alte neajunsurĭ, vom aminti numaĭ unul : Banul Udrea putea să fi fost tînăr, dar nu era Moldovén.

Moldovén, dintre generaliĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, era spătarul Mîrzea, după cum vom vedé maĭ la vale; despre Banul Udrea însă acésta nu resultă de nicăirĭ.

Din contra, după contimpuranul Heidenstein, el ar fi fost înrudit, «propinquitate conjunctus», cu Petru-vodă Cercel[3], ér prin urmare şi cu Mihaĭu Vitézul; dar ca ce fel de înrudire anume, acésta nu se scie.

După documentul precedinte, s'ar puté conchide că Banul Udrea

(¹) **Otfinowski,** *Powodzenia niebezpiecznego w Multaniech opisanie*, Krakow, 1601, in o broşură de o raritate nepovestită. — Cf. tot despre acésta pe **Miron Costin,** *Letopis.* Cogăln. I. t. 1, p. 225.

(²) **Bolintinénu,** *Poesiĭ vechĭ şi noue*, Buc. 1855, p. 299—328.

(³) **Heidenstein,** p. 286.

avea o soră numită Samfira, măritată după «Hrizea portarul» şi pe a căriĭ fétă, ce'ĭ ḑicea Malama, o ţinea în căsătoriă «Para postelnicul», adecă :

NN.

Udrea Banul — Samfira —Hrizea portarul

Malama — Para postelnicul.

Orĭ-cum ar fi fost, este însă un punct pe care Bolintinénu se pare că l'a ghicit, şi anume când ḑice :

«Andreĭu era însă o rară ființă,
«O inimă plină d'amor şi credinţă,
«Gândind ca fecióra ce'n junĭ ochişorĭ
«Se 'nbată de tóte, de vise, de florĭ....»

In adevăr, Banul Udrea se vede a fi fost «o rară ființă», o natură romantică, nobilă, cavalerescă; leŭ în bătaiă, dar nicĭ o fântînă istorică — şi'l menţionéză cam multe — nu'l acusă de cruḑime, după cum acusă pe tovarăşiĭ seĭ Baba-Novac, Georgiŭ Ratz, Deli-Marcu, Mîrzea etc.; credincios Domnuluĭ, el nicĭ chĭar după mórtea luĭ Mihaĭu-vodă n'a voit să trécă la un alt stăpîn, căc nu putea fi nicĭ unul de séma Vitézuluĭ, ci a preferit maĭ bine..... să móră de apoplexiă pentru o femeiă? după cum îl zugrăvesce Bolintinénu..... nu, ci să ésă din lume într'un mod maĭ bărbătesc, dar şi maĭ poetic tot-o-dată, retrăgêndu-se — dînsul, cel maĭ mare boier — într'o bĭată mănăstire :

. . . . Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique!
(*Horat.* Sat. I. 6.)

Călugăria luĭ Udrea este un fapt istoric pînă aci necunoscut, pe care ni'l desvăluesc acum texturile nóstre.

Miron Costin ḑice că Banul Udrea, ca şi ceĭ-l'alţĭ boierĭ, «s'a închinat la Simeon-vodă».[1]

Nu este şi n u p ó t e f i adevărat, căcĭ :

1. Intre boieriĭ luĭ Simeon Movilă el nu figuréză nicăirĭ;

2. In aprile 1604, precum am vĕḑut în textul precedinte, el era deja *călugăr*, şi negreşit nu de atuncĭ, ér după usul mona-

(1) *Letop.* ed. Cogăln. I, t. 1, p. 226.

stic trebuia maĭ întâiŭ să fi fost maĭ mult timp *frate*,[1] ast-fel că intrarea'ĭ în mănăstire cată să se fi întâmplat pe la 1601.

Când dară maĭ putea el să se fi «închinat la Simeon-vodă»?

Călugărit, fostul Ban al Craioveĭ, al doilea personagiŭ după Vodă, Udrea nu înceta totuşĭ de a se intitula : «Ѧндрею кълȣгърȣл карилє амȣ фостȣ Бань», ér în subscrierea sa el punea simplu : «Ѧндрии Банȣл».

Acéstă iscălitură, care arată pe un bun scriitor şi o mînă nu bătrînă încă, ïat'o :

«Andreïu» nu este decât o formă bisericéscă a numeluĭ nostru poporan *Udrea*, cu care se confundă însă şi «Adrian», generalmente pronunţat «Andrian», precum este, de exemplu, în numele oraşuluĭ «Adrianopole», turcesce *Edreneh*, franţusesce *Andrinople*, romănesce *Udriŭ* : «Ѧндрїанополи саȣ Оудрїюль».[2]

De altmintrea, numele *Udrea* era odată atât de respăndit la Românĭ, încât a remas chiar proverbul : «care cum venïa, tot Udrea 'l chiăma».[3]

O formă femeiască a acestuĭ nume, *Udrişcă*, o vom găsi într'un text maĭ jos.

Cele-l'alte patru subscrierĭ sînt tóte de asemenea făcute de mână propriă, cu o cernélă gălbuiă, afară de a luĭ Костандин дїакон, care, ca şi a Udriĭ, e scrisă cu cernélă négră.

Peceţile, micĭ, reŭ întipărite prin fum, nu presintă nicĭ o figură bine determinată.

(¹) Soborul I şi II canon 5, în **Aristin,** *Îndreptarea legiei*, Tîrgovişte, 1652, reproducerea cea nouă p. 119, prevede un termin normal de 3 anĭ de noviciat saŭ «ispită, iscodire, căutare şi cercetare». — Cf. **Silbernagl,** *Verfassung sämmtlicher Kirchen des Orients*, Landshut, 1865, p. 51.

(²) **Amfilohie,** *De obşte gheografie pre limba moldovenéscă*, Iaşĭ, 1795, in-4, p. 15.

(³) **A. Pann,** *Povestea vorbiĭ*, Bucur., 1833, t. 3, p. 25.

1. † Въ име ѡ҃ца и сн҃а и ст҃го дх҃а аминъ еȣ андрею кълȣгърȣ^{л}.
2. кариле амȣ фостȣ банъ. скрисамъ ꙁаписȣ^{л} ме^{ȣ} ка сь фїи де маре
3. креди^{н}цъ. ла мънá жȣпънȣлȣ^{и} пътрȣ ѡнческъ ши фечорилѡ^{р} лȣ^{и}.
4. ѡнчеи ши лȣ ста^{н}че. кȣмъ съ се щїе къ лемъ въ^{н}дȣть сатȣ^{л}.
5. кръложанїи ѿ сȣ^{д}. вла^{ш}. дере^{п}тȣ ҂лд аспри гата каре сать.
6. маȣ фость милȣить. михаю воево^{д} ши амь въ^{н}дȣть е^{ȣ} де а ме
7. кȣнь воа фъ^{р} дь ничи ѡ невое. ка съ ле фїе лѡ^{р} сатȣ^{л} стъ^{т}орȣ
8. ши де мошїи ши ѡхабникъ. лȣи́ ши фечорилѡ^{р} лȣ^{и}. кȣ^{м} а^{ȣ} фо^{ст}
9. ши ма^{и} де наинте време аль лѡ^{р}. ши ла то^{к}мела но^{ст}ръ фо^{с}та^{ȣ} ши
10. боꙗре мъ^{р}тȣрїе анȣме ста^{н} лѡ^{ф}тȣ^{л} мере^{ш} ѿ кътȣ^{н}. и ѡпрѣ
11. по^{ст}. ѿ прежъ^{в} и дрьгичь ста^{р}. ѿ гратїе. и ба^{н}ко лѡ^{ф}.
12. ѿ бȣтещи. и коста^{н}динъ дїако^{н} ѿ ротъ. ши аче^{с}ть то^{к}ме^{л}
13. фъкȣтȣсе^{ȣ} ѫ четáте ѫ търговищи. ши пе^{н}трȣ ма^{и} маре креде
14. нць пȣсȣмимь ши печете. пи^{с} м^{с}ца ю^{л} к҃и дни в^{л} ҂з҃рї...

|L. S.| |L. S.| |L. S.| |L. S.|

15. † ста^{н} логофътȣ мерешȣ † а^{н}дри^{н} банȣ^{л} † ѡпрѣ по^{ст} † дръгиче.

|L. S.|

16. † ко^{с}та^{н}ди^{н} дїако^{н}.

T R A N S C R I P Ț I U N E A :

† Въ име ѡтца и сына и свꙗтаго дȣха аминъ (în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi Sântuluĭ Duh, amin). Eu Andreĭu călugăru*l* carile amu fostu Banŭ, scris'amŭ zapisu*l* me*u* ca să fii de mare credi*n*ţă la mănă jupănulu*i* Pătru Oncescŭ şi feĉorilo*r* lu*i*, Oncei şi lu Sta*n*ce, cumŭ să se ştie că le'mŭ vă*n*dutŭ satu*l* Crătojanii ѡт сȣдство (din districtul) Vla*ş*^{ca} dere*p*tu 34,000 aspri gata, care satŭ m'au fostŭ

miluitŭ Mihaĭu voevod, şi amŭ vănduttŭ eu de a me bună voĭa, făr' dă nici o nevoe, ca să le fie lor satul stăt'toru şi de moşii şi ohabnicŭ, luĭ şi fećorilor luĭ, cum au fos' şi maĭ de nainte vreme alŭ lor, şi la tocmela nostră fost'au şi boĭare mărturie, anume: Stan lo[go]f'tul Mereş ѿ (dela) Cătun', и (şi) Opré post'elnic ѿ Prejăv, и Drăghićŭ стар (bătrînul) ѿ Gratie, и Baĭco lo[go]f'tul ѿ Buteşti, и Costandinŭ diĭacon ѿ Rotă, şi acestă tocmel' făcutu-se-и în cetáte în Trăgovişti, şi pentru maĭ mare credenţă pusu-mi'mŭ şi pecete, пис (scris) м'ца (luna) Іul'ie 28 дни (ḑile) влет (în anul) 711... (160...?) † Stan logofătu Mereşu. † Andriĭ Banul. † Opré pos'telnic. † Drăghice. † Costandin diĭacon.

NOTANDA:

finalul ꙋ întreg: дерептꙋ, амꙋ фостꙋ, стътъторꙋ, Мерешꙋ;

finalul ꙋ jumătăţit fórte des: Бань, скрисамь, Ѡнческъ, кꙋмь, сать, фость, милꙋить, амь вѫндꙋть, ѡхабникъ, аль, Дръгичь, Костандинъ, пꙋсꙋмимь;

ь şi ъ întrebuinţaţĭ ambiĭ de o potrivă pentru ă şi ŭ;

e trecut în i: Ѧндрии (dar şi Ѧндреѡ), карилє (=carele), сь фїи (dar şi съ фїє). Тръговищи, мошїи (la singular);

e pentru actualul i: боꙗре (la plural), кредєнць (dar şi крединць);

ь=є: Дръгичь şi Дръгичє;

o pentru oa: Ротъ, ностръ;

duplă formă a genitivo-dativului: Ѡнчєи ши лꙋ Станчє;

є pentru ѣ: време (nu врѣме), а ме, фъкꙋтꙋсеѕ (=făcutu-se-au), пєчєтє (nu пєчѣтє), ачестъ токмєль (=acéstă tocmélă);

а pentru є: а ме бънъ воа, dar: ничи ѡ невоє;

и pentru ꙟ: пꙋсꙋмимь (=pusu-mi-amŭ);

дь (=dă) şi дє;

reflexivul se distins de condiţionalul să: съ се фїє;

prepositiunea repetată : ꙟ четате ꙟ Трѫговишѥ;

rangul pus între numele de botez şi între poreclă : Стан логофѫтȣл Мереш;

cuvinte accentate : мѫнá, четáте, лȣй;

pentru sintaxă : каре сать маȣ фость милȣить Михаю воевод;

numĭ locale : Гратїе, Бȣтещи, Прежѫв (=Прежвь din textul precedinte).

XXVI.

O MĂRTURIĂ

Popa Tiful, Mircescĭ (distr. Vlaşca), 1606, aprile 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Mitropolia din Bucurescĭ No. CXVI.

In condica Mitropolieĭ s'a transcris în t. 9, p. 239, în următorul mod :

Съ съ щие къ аȣ авȣт ȣнкїашȣл Фȣгле мошие ꙟ Мирчещи, ѡ жȣмътат (*sic*) де фȣнїе де мошие, ши аȣ авȣт ȣнкїашȣл Фȣгле ѡ краницїе алѣсъ, краницїе минѣскъ а лȣи Шербȣл татъл Фȣглеи, ши мъртȣрие.Роман Минескȣл, ши Радомир, ши Балотъ, ши Снѣгъ, ши Тома Робȣл, ши Щефан Грам. Михаи, ши Фръцилъ ѡтам, ши Мътоша Берчюл; динтр'ачастъ мошие аȣ дат Шербȣл ȣн лок Воинеи, пентрȣ ѡ Владъ. ши аȣ фост мъртȣрие ши Каѯан, ши ам скрис еȣ попа Тифȣл, ши аȣ фост мȣлци ѡамени бȣни ла моартѣ Фȣглеи; іар чине съ ва скȣла съ факъ алт чева, съ фие афȣрисит де 318 пърици, ши съ фие афȣрисит ши анаѳема; ши аȣ ръмас ачест сърак Ѹдрика съ нȣ съ бѫнтȣіаскъ де нимінѣ; писах месеца априлїе 15 дин къ лѣт 7114 : —

⊙ Роман. ⊙ Радомир. ⊙ Балотъ. ⊙ Снѣгъ. Тома. Щефан. ⊙ Михаи
⊙ Фръцилъ. ⊙ Мътоша. ⊙ Берчюл. ⊙ Каѯан. ⊙ Попа Тифȣл.

Ши доаѡ фѣце де арие ши кȣ фътъчюне ши ȣн пȣц ши локȣ де кисерикъ ачѣстѣ аȣ фостȣ тоате але Фȣглеи де бащинъ дин Мирчещй.

In acéstă transcripţiune copistul s'a silit numaĭ a surprind înţelesul actuluĭ; şi nicĭ chiar aci el n'a fost tot-d'a-una noroco-

căcĭ dintr'o femeiă «mătuşa Bercil» a făcut un bărbat «Mătoşa Bercĭul», dintr'un bărbat «Vlad» a făcut o femeiă «Vladă», dintr'o fată «săracă Udrişcă» a făcut un băiat «săracul Udrica» etc.

În adevăr, precum ne vom încredința îndată, opera luĭ «popa Tiful» din Mircescĭ nu este tocmaĭ uşóră de descifrat.

Actul e scris pe o fóiă de hărtiă gălbuiă, subțire, lungă de 31, lată de 21 ½ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Ca specimen de scrisóre, reproducem maĭ jos în text primul rînd în fac-simile, maĭ adaugând acĭ că cernéla e fórte négră, ér şirurile sînt strîmbe, scrise la o distanță inegală (dela 3 milimetri pînă la 1 centimetru), şi nu tóte de aceiaşĭ lungime (dela 14 pînă la 20 centimetri).

Sub fie-care iscălitură, tóte scrise de mâna luĭ popa Tiful, este câte o pată de cernélă dela punerea degetuluĭ.

De asupra celor maĭ multe cuvinte, întocmaĭ ca în textul publicat maĭ sus sub No. XVI, scriitorul aruncă câte un segment fără nicĭ o trebuință : мирчещє, попа etc.

Este şi maĭ curios că d'asupra luĭ ȣ, scris maĭ mult ca V, figuréză pretutindenĭ doă puncturĭ, ba une-orĭ popa Tiful nu cruță acest lux de punctuațiune nicĭ chiar d'asupra luĭ н, ж, є, după cum se póte vedé în rîndul cel fac-similat.

Dintre persónele menționate în act, pe unele le găsim, de asemenea, într'un crisov din 13 maĭu 1620 dela Gavril Movilă, relativ tot la satul Mircescĭ, şi anume : Bercĭul, Balotă şi Roman.

Despre însemnătatea filologică a acestuĭ text, vedĭ maĭ jos Notanda.

Aci vom face numaĭ o observaţiune.

El este tot ce póte fi maĭ **r u s t i c**.

Intr'însul noĭ găsim cele maĭ stereotipe trăsure ale aceluĭ **graĭu ţerănesc**, prin care se caracterisă unele scrisorĭ şi inscripţiunĭ latine din vécul de mijloc.[1]

Aşa este, bună óră, acea perpetuă confusiune între *e* şi *i*, *u* şi *o*, despre care deja Mabillon ḑicea în privinţa documentelor latine mediane : «immutatio frequens est *e* pro *i* et vice-versa, i-«temque *u* pro *o*, quae immutatio etiam familiaris fuit apud vete-«res Romanos.»[2]

Maĭ cu sémă semnificativ este în textul nostru *u*=*o* şi *o*=*u*, fenomen pe care nu'l vedem maĭ de loc în cele-l'alte documente din colecţiunea de faţă.

Lepsius a demonstrat, că alfabetul greco-latin primitiv nu distingea pe *u* de *o*, şi prin urmare nicĭ graĭul cel viŭ al poporuluĭ din Elada şi din Italia nu cunoscea vre-o deosebire între ambele sonurĭ, pronunţând o singură vocală mixtă, adecă nicĭ *o*, nicĭ *u*, ci un fel de *o* şi *u* tot-o-dată.[3]

Archaismele, fie lexice, fie curat fonetice, persistă une-orĭ într'un bĭet colţuşor imperceptibil, într'un atom din totalitatea naţiuniĭ, după ce aĭurĭ s'aŭ perdut fără urme; ţeraniĭ dela Mircescĭ din plasa Néjlovuluĭ, cu popa Tiful în frunte, nu-şĭ închipuiaŭ, de sigur, pe la 1600, că eĭ pronunţă vocalele întocmaĭ aşa după cum le rostĭaŭ, cu miĭ de anĭ înainte, străbuniĭ din epoca unităţiĭ etnice greco-italice!

(1) **Fumagalli,** *Delle istituzioni diplomatiche*, Milano, 1802 t. 1, p. 267—94.

(2) **Mabillon,** *De re diplomatica*, Neapoli, 1789, t. 1, p. 61.

(3) **Lepsius,** *De tabulis Eugubinis*, Berolini, 1833, p. 76 — 9. — Idem, ***Paläographie als** Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 60 : «Im Griechischen und Lateinischen «dagegen ist das *o* nicht wie im Sanskrit und Hebräischen eine Nüance vom *a*, sondern von «*u*..... die Paläographie auffallend bestätigt und durch Vergleichung der Semitischen Al-«phabete lehrt, dass V (die alte Form des Griechischen ʋ und im Etruskischen und Umbri-«chen die einzige Form für *o* und *u*) ursprünglich gar kein von O verschiedenes Zeichen war.»

2\. де ф8не де мош^{н}е ше л8 во^{т} 8кеш8^{л} ф8гле 8 бране

3\. ціе алесъ бранеціе минескъ а л8 ^{ше}рбо татъл8

4 ф8гле^{н} ше мърторіе романъ минеско^{л} ше радомир8

5\. ше балотъ ше снѣгъ ше тома робо^{л} ше цефанъ

6 грама михаю ше фръцель ѿ тамъ ше мътоша

7\. берчюи де ѫтрачестъ мош^{н}е л8 дато шербо

8\. 8ѫ локо воне^{н} пеѫтро владъ ше л8 ф8ст8

9\. мърт8ріе ше каꙁанъ ше амо скрисо е^{8} попа

10\. тиф8^{л} ше л8 ф8сто молци ѡмене бони ла мор^{т}е

11\. ф8гле^{н} іаръ чене се ва ск8ла съ факъ ал^{т}ь чева

12\. съ ф^{н}е африситъ де т̄ ше ї̄н ѡ^{с}теци (*sic*) ше съ фи^{н}

13\. аф8р^{с}н^{т}8 ше анатима пис мѣсица априліе еї̄

14\. ше а ръмасо ачестъ съракъ 8дриска съ но 8 бъѫто-іаскъ

15\. немене въ л^{н}то : ꙁрдї

16\. рома^{н} (*deget*) ра^{д}умиро (*deg.*) бало^{т}ъ (*d.*) снегъ (*d.*) тома (*d.*) цефа^{н} (*d.*) михаю (*d.*).

17\. фръци^{л} (*d.*) мътоша берчю^{н} (*d.*) каꙁанъ (*d.*) попа тиф8^{л} (*d.*).

18\. ше доа феце да арне ше 8 фътъченъ ше 8 поц8

19 ше л8к8 де весѣрекъ ачесте л8 ф8ст8 т8те а ф8с^{т}8

20\. але ф8гліе ше а ф8гле де бацієнъ де мирчеци.

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се цине;

cuvîntul slavic щтеци prefăcut în щстеци, — óre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *osteţ* «luptător», dela *óste*)? saŭ prin influinţa tenueĭ urmézǎ (cf. ascut, lespede...)?

pentru sintaxǎ : ачесте аѹ фѹстѹ тѹте а фѹстѹ але Фѹгліе, ше а Фѹ де бащенѫ, cu doă repetiţiunĭ demonstrative;

numĭ bărbătescĭ: Фѹгле,[1] Балотѫ, Снѣгь, Радомирѹ, Минескол, Шере Берчѣ, Фрѫциль, Казанѫ, Тифѹл...;

nume femeesc : Ѹдриска;

terminĭ agricolĭ : феце да арие, фѫтѫченѫ (= *fătăcină* din *fătăcĭun* ca *mortăcină* din *mortăcĭune*), бранеще (= pădure oprită de tăiat);

бранеще din slavicul бранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* şi provenţialul *deves*=«bois *défensable*»;[2]

фѹне, vedĭ texturile No. IX şi XI.

(¹) Tot aşa se chiămа un boier din Moldova la 1641 : «Басиліе Фѹгле ворникѹл д Брладѹ», *Arch. Statuluĭ, m-rea Rachitósa X.*

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

courcissements grossis» dintre cele maĭ imposibile, fără nicĭ un singur exemplu în fonologia română; [1]

confusiunea între *u* şi *o* în aceleaşĭ cuvinte : мꙿрторіе şi мꙿртꙋріїе, Радомирꙋ şi Радꙋмиро, локо şi лꙋкꙋ, фꙋстꙋ şi фꙋсто;

confusiunea între *i* şi *e* : ꙋкишꙋл şi ꙋкешꙋл, Мирчеци şi Мирчеце, Фрꙿцель şi Фрꙿциль, сꙿ фие şi сꙿ фии;

e pentru *i* : чене (=cine), ѡмене, şi pretutindenĭ ше în loc de ши;

e pentru ѣ saŭ ꙗ : Минескꙿ (=Minéscă), ачестꙿ моше, Снегꙿ (dar şi Снѣгꙿ), феце (nu фѣце);

ю pentru е : Берчюн în loc de Берчен;

simplul *o* pentru *oa* : ѡмене, морте;

доа = doă;

ж muĭat : жюмꙿтате;

да арие, în loc de де...;

ꙋꙟ=*uîn*=*un*, пеꙟтро=*peîntro*=*pentru*, бꙿꙟтоꙗскꙿ=*băintoĭască*=*băntuĭ ască*, де ꙟ;

disparițiunea luĭ н : ꙋкешꙋл (= uncheşul) şi ꙋ (= un), pe lîngă care însă şi ꙋꙟ, cf. maĭ sus textul No. XVII;

remarcabilă aferesă : вот (de 2 orĭ) pentru лвꙋт;

Фꙋгле, cu triplul genitiv : Фꙋглеи, Фꙋглїе şi а Фꙋгле;

а лꙋ Шербо;

pe lîngă лꙋ фꙋстꙋ — а фꙋстꙋ, precum şi а рꙿмасо;

(¹) **Cihac,** *Dict. d'étym.*, p. 182. — Pronumele nostru *o*, fie ca numeric, fie ca personal, adecă avênd o duplă întrebuințare, dar fiind acelaşĭ în fond, provine din *va*, după cum şi din a treia persónă singulară a indicativuluĭ presinte *va* poporul a făcut tot *o* : «*o* să fie»=«*va* să fie», după cum din maghiarul «*város*» avem «*oraş*», din latinul *vel* prin forma română veche «*vare*» s'a născut «*orĭ*», etc. Este radicala pronominală ario-europeă *va*, de unde de asemenea : zendicul *ava* «acela», slavicul овꙿ-ова, grecul αὐ=*ava* în αὐ-τός (cf. **Bopp,** *Gramm. comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 356) şi albanesul *ai*, forma veche *avi* «acela» şi «el» (cf. **Camarda,** *Saggio sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 209). E fórte interesant că primitivul *ava* a scădut la *o* şi *u* nu numaĭ la Românĭ, dar şi 'n familia eranică : în dialectul huzvaretic *ô*, în dialectul parsic *ôi* (=forma albanesă *ai*), în limba persiană modernă *ô*, în dialectul bucharic *u*, etc. (**Justi,** *Handbuch der Zendsprache*, p. 32). Maĭ pe scurt, pronominalul *o* este la Românĭ un rest ante-roman.

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се цине;

cuvîntul slavic wтеци prefăcut în wстеци, — óre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *osteţ* «luptător», dela *óste*)? saŭ prin influinţa tenueĭ urméză (cf. ascut, lespede...)?

pentru sintaxă : ачесте аȣ фȣстȣ тȣте а фȣстȣ але Фȣгаїе, ше а Фȣ де блащенѫ, cu doă repetiţiunĭ demonstrative;

numĭ bărbătescĭ: Фȣгле,[1] Балотѫ, Снѣгъ, Радомирȣ, Минескол, Шер Берчѣ, Фрѫцилъ, Казанѫ, Тифȣл...;

nume femeesc : Ȣдриска;

terminĭ agricolĭ : феце да арие, фѫтѫченѫ (= *fătăcină* din *fătăciu* ca *mortăcină* din *mortăciune*), бранеще (= pădure oprită de tăiat);

бранеще din slavicul бранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* şi provenţialul *deves*=«bois *défensable*»;[2]

фȣне, vedĭ texturile No. IX şi XI.

(¹) Tot aşa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «Басилїе Фȣгле ворникȣ Брладȣ», *Arch. Statuluĭ, m-rea Rachitósa X.*

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

XXVII
NOTIŢĂ DE CUMPĂRĂTURE.

Curescii sau Bogata (distr. Ilfov), 1606, maiu 8.

Originalul în Archivele Statuluĭ: episcopia Argeş No. LXXXIX. In Condica acesteĭ episcopie nu s'a copiat.

E scris pe o fóiă de hărtiă grósă şi aspră, lungă de 32, lată de 21 centimetri, fără semn de fabrică, care se afla — probabilmente — pe fóia ce lipsesce.

Scrisórea, cu cernélă négră, cu litere drepte, nalte de 4 milimetri, şi cu distanţa între rîndurĭ de 1 centimetru, presintă ceva intermediar între cursiva zapiselor şi semi-unciala manuscriptelor.

Este greŭ a distinge pe ъ de ь.

1. † Съ се щїе къ... ъ^{н}пъра^{т} ста^{н} добрикъи^{и} пъ^{м}нътȣри дела
2. негослава пъмъ^{н}тȣри. ѕ̄ї. ѡ^{п}тȣ трȣ къ^{н}пъ. ꙗ^{р} ѡ^{п}тъ тра^{л}тъ
3. къ^{н}пъ ди^{н} ѕилеле Ми^{в}ни^{и} во^{д}. дир^{ѣ}птъ. ҂д. де а^{с}при де а^{р}
4. џи^{н}тȣ. ши ꙗ^{р} а^{ȣ} кȣ^{н}пъра^{т} ста^{н} добрикъи^{и} па^{р}те лȣ стреѕе
5. тоа^{т} къ^{т} се ва алеџе(*) де пе^{с}те то^{т} хота^{р}лȣ. ди^{н} апа
6. џемени^{и} пъ^{н} вале пȣ^{р}къреци^{и}. ꙗ^{р} а^{ȣ} къ^{н}пъра^{т} дȣмитрȣ пъ^{р}ток
7. па^{р}те лȣ прав^{ц} ши а лȣ ко^{с}тади^{н} тоа^{т} къ^{т} се ва алѣџе
8. пе ѡ^{ч}на блъ^{н}де^{с}къ. де^{н} чи^{н} пъ^{н} чи^{н} ди апа џемени^{и} пънъ
9. вале пъ^{р}кърецило^{р} дирептъ ҂ȣ̄.л̄. ве^{д} ви^{н}. ва^{д}ра кътѣ ко^{с}да

(*) Aci de asupra, cu acciaşĭ mână şi cernélă, e scris: дире^{п}тȣ ҂е.

XXVIII
O DELIMITAŢIUNE

Districtul Vîlcea, 1608, aprile 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Cozia II.

Scris pe o fóiă de hărtiă afumată, fórte stricată, lipsind un mare petec la mijloc, lungă de 29 ½, lată de 20 centimetri, fără semn de fabrică.

Scrisórea, cu cernélă gălbuiă, e frumósă, dréptă şi îndesată, cu litere nalte de 2 milimetri şi cu o distanţă de 5 milimetri între rîndurĭ.

Cele şése peceţĭ, întipărite prin fum, sînt fórte nedistinse : abia se maĭ póte recunósce pe una din ele un leŭ în piciόre cu códa rădicată, adecă ceia-ce se chiamă «lion passant» în eraldică.

Actul s'a transcris la 1778 în condica cea veche a Coziei, fóia 59, pe când nu era încă rupt, ast-fel că acéstă copiă, deşi fórte defectósă ea-însăşĭ, ne va înlesni totuşĭ a completa, negreşit între parentesĭ, lacunele ce există în starea actuală a textuluĭ; din nenorocire însă, condicarul a uĭtat cu desăvîrşire de a copia rîndurile 15—16, tocmaĭ cele maĭ stricate.

Sub raportul ortografic, acest act se caracterisă printr'o deosebită predilecţiune pentru î, pe care 'l pune în loc de ĭ şi chiar de и.

✝ скрисам нои ѕ боıар карїи ам фост хотарничи ши токмѣлничи сфинтеи

мънъстир дела козїıа. дѫсъ егꙋмен аꙋ фостꙋ пърїнътел пахомїе деч аꙋ

авꙋтъ пър кꙋ сар киз де бꙋжорани пънтрꙋ къ аꙋ авꙋтъ саркиз ѡч-нъ депреꙋн

кꙋ сфънъта мънъстире деч нѣꙋ лꙋатъ егꙋменꙋл денъпреꙋнъ кꙋ

саркиз пре ръваше домнещї дин нои дѫкъ ам мерсꙋ пре кꙋвънътꙋл

домнꙋ ностꙋ де ам кътатъ ши ам кълкатꙋ ѡчна сатꙋлꙋи

богдънещїи дела ѡлтъ дин ам афлатъ пре саркиз мощѣн къ аꙋ

фостъ кꙋмпърат саркиз дѫкъ дин ѕилеле михнеи вод ши ıам къ-ꙋтатъ

ши кърциле лꙋ саркиз че аꙋ авꙋтъ де мошїе дин нои дѫкъ ам

фъкꙋтъ кар

тѣ дела мъна [ноа]стръ лꙋ саркиз съ шцїе мошъıа пре кърци че аꙋ авꙋт[ъ]

дѫсъ ам хотъ[рътъ] кълпꙋл кꙋ пъдꙋрѣ де ам фъкꙋтъ ѡчна лꙋ сар-киз [в]

кодри ꙋн [кодрꙋ пре] лън [гъ х]отарꙋл кълимънещїлор ши ам пꙋс п[їа]

тръ [дин коаче де валѣ маре] ши съ мѣргъ ачел кодрꙋ дин апа ѡлтꙋ[лꙋи]

кꙋ [пъдꙋрѣ кꙋ тотъ пънъ ла хо]тарꙋл мꙋерещїи ши челалалт кодрꙋ пре.................. щїи ши прин пъдꙋре пре слѣмѣ...

п................ е пре мꙋерѣска пън ла мерїи кърнꙋлꙋи...

алътꙋрѣ... [пълв]ичендска предечинд ѣ шн де кътръ селищѣ

18. бо^{гд}нещїло^{р} 8[нде по]го^{р} калѣ карв8лвн дела р8^{д}. шн к8 пѫд8рѣ к8 то^{т}

19. пѫнѫ ꙟ хотар8^{л} м8рещїн. іа^{р} селищѣ сѫ ѡ цїе пре к8^{м}пѫрѫт8^{р}

20. шн лѣ8 фо^{с}тѫ [алѣ]сѫ ма^{н} денан^{н}те врѣме де мощѣнїн сат8л8н

21. де са8 цїн8тѫ па^{р}тѣ влѫд8цѣскѫ чн а^{м} але^{с} сѫ цїе са^{р}кн^{з} .в. пѫ^{р}цн

22. шн к8 вад8^{л} морїн дн^{н} селище. іа^{р} ѡ па^{р}те де селище де^{с}пре

23. мал8^{л} рош8 алѫт8рѣ к8 валѣ ꙟ жо^{с} ка^{р} па^{р}те а^{8} фо^{ст} а снре^{н} сѫ а^{н}вѫ а

24. ѡ цїнѣ козїанїн дн^{ч} нон ачещн ѕ боіа^{р} ан8^{м} пѫ^{р}в8^{л} лѡ^{г} ѿ р8да

25. н фрѫ^{н}к8^{л} ѿ потѫроша^{н} н а^{н}ге^{л} ко^{м} ѿ сѫ^{р}чннещн н преда ло^{г} ѿ вѫ^{р}се^{щ}

26. н гїѡка ѿ сѫ^{м}ботн^{н} н х8^{д} ѿ дьещн но^{н} аша а^{м} але^{с} шн мѫ^{р}т8рнсн^{м}

27. к8 с8флетеле ноа^{с}тре. шн пе^{н}тр8 кредн^{н}ца нѣ^{м} п8^{с} ма^{н} жо^{с} пе

28. чещн^{л} ка сѫ^{с} крѣ^{з} пнс мца апрн^{л} еї^{дн} в^{л}^{т} ѫ ҂ѯрѕї

(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† scris'a*m* no*i* 6 boïa*r*^{i} carii a*m* fostŭ hota*r*nic^{i} şi tocămé*l*ui*c* sfi*n*tei mănăsti*r*^{i} dela Coziïa, însă egume*n* au fostu părinăte*le* Pahomie; dec^{i} au avutŭ pă*r*ă cu Sa*r*kiz de Bujorani pă*nt*ru că a*u* avutŭ Sa*r*kiz oc^{i}nă depreu*n*^{ă} cu sfănăta mănăstire, dec^{i} néu luatŭ egumenu*l* denăpreună cu Sa*r*kiz pre răvaşe do*m*neşti, dic^{i} noi încă a*m* me*r*su pre cuvănătu*l* do*m*nu-nostru de a*m* căutatŭ şi a*m* că*l*catu oc^{i}na satului Bo*g*dăneştii dela O*l*tŭ, dic^{i} a*m* aflatŭ pre Sa*r*kiz moşté*n*, că a*u* fostŭ cu*m*păra*t* Sa*r*kiz încă di*n* zilele Mi*h*nei vo*d*^{ă}, şi I-a*m* căutatŭ şi că*r*ţile lu Sa*r*kiz ce a*u* avutŭ de moşie,

dic^{i} noi încă am făcutŭ carté dela măna [noa]stră lu Sarkiz să-ș^{i} ţie moşăĭa pre cărţi ce au avutŭ; însă am hotă[rătŭ] cămpul cu pădure de am făcutŭ oc^{i}na lu Sarkiz 2 codri, un [codru pre] lăn-[gă ho]tarul Călimăneştilor, şi am pus p[ia]tră [dincoace de valé mare] şi să mérgă acel codru din apa Oltu[lui] cu [pădure cu totŭ până la ho]tarul Muereştii, şi cela-l'alt codru pre . . . . [Muere]-ştii şi prin pădure pre slémé . . . p . . . . . e pre Muerésca pan^{ă} la merii Cărnului . . . alăturé . . . . [Plăv]icenésca pre decindé, şi de către selişté Bogd^{ă}neştilor u[nde po]gor^{ă} calé carului dela Rud^{a}, şi cu păduré cu tot, până în hotarul Muereştii, ĭar selişté să o ţie pre cumpărătur^{i}, şi léu fostŭ [alé]să mai denainte vréme de moşténii satului de s'au ştiutŭ parté Vlăduţéscă; ci am ales să ţie Sarkiz 2 părţi şi cu vadul morii din selişte, ĭar o parte de selişte despre malul roşu, alăturé cu valé în jos, car^{e} parte au fost a Sirei, să aibă a o ţiné Coziĭanii; dic^{i} noi aceşti 6 boĭar^{i}, anum^{e} Pârvul log^{ofăt} ѿ (dela) Ruda и (şi) Frăncul ѿ Potăroşan^{i} и Anghel com$^{is(?)}$ ѿ Săr^{ă}cineşti и Preda log^{ofăt} ѿ Bărseșt^{i} и Ghioca ѿ Sămbotin и Hud ѿ Dăeşti, noi aşa am ales, şi mărturisim cu sufletele noastre, şi pentru credinţa ném pus mai jos peceţil^{e} ca să s^{ă} créz^{ă}, пис мѣсаца (scris în luna) april^{ie} 15 дни (ḑile) влѣтъ 7116 (în anul 1608).

Notanda:

finalul *u* întreg : мерсȣ, фостȣ (dar şi фостъ), кълкатȣ;

finalul *u* jumătăţit fórte des : авȣтъ (= avut*ŭ*), лȣатъ (= luat*ŭ*), кăȣтатъ (= căutat*ŭ*), Ѡлатъ...;

un *ă*, vocală irraţională, ce-va ca *schwa* semitic, de 3 orĭ între *n* şi *t* : пъpiнътеле (=pări*năt*ele), сфънъта (=sfă*năt*a), кȣвънътȣл (=cuvă*năt*ul), şi o dată între *k* şi *m* : токъмѣлничи (=to*căm*élnici), dintre carĭ cu forma céstă din urmă cf. токъмѣлеле în textul publicat mai sus sub No. 1 şi vocala irraţională între *c*—*m* la Romanĭ în cuvinte împrumutate dela Grecĭ : «Al*geme*on» din 'Αλκμαίων, «Al*cume*na» din 'Αλκμήνη, «dra*chum*a» din δραχμή, «Te*cume*ssa» din Τέκμησσα, «a*cume*» din ἀκμή, etc.,[1] ér pentru

[1] **Schuchardt,** op. cit. II, p. 395, 408, 425.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUĬ MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre aniĭ 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epoceĭ.

Proprietar al satuluĭ Berilescĭ din districtul Ilfov era un boier de ţéră numit Şuşan, după mórtea căruia averea 'ĭ trebuia să trécă la copiiĭ seĭ, anume la treĭ fete: Stana, Nécşa şi Rada, şi la un băiat: Dispot; cele doă surorĭ maĭ marĭ însă gonîaŭ pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Şuşan, căcĭ—ḑiceaŭ ele: «ест бил прихватил бащꙋ им Шꙋшан по матерь Диспотов на имѣ «Воика злаа хѡдца със един Ацыганин блꙋд сътворила, таж ѡна ест ꙋтекла «понеж ест хотѣл Шꙋшан да ю загꙋбит, а после Воика ѡна ест родїла тог «синъ виш рѣх Диспод ѿ под плетїе ꙗкож един копел, и рекла ест Воика «матерь Диспотов понеж ест била непразна ѿ Шꙋшан (tatăl lor Şuşan «prinsese pe muma luĭ Dispot, numită Voĭca, cu umblărĭ rele, *a-«vênd ea a face cu un Ţigan*, şi dînsa a şi fugit atuncĭ, fiind-că «Şuşan voĭa s'o ucidă, ér după aceĭa Voĭca *a născut pe acel fiŭ «maĭ sus ḑis Dispot pe sub gardurĭ ca pe un bastard*, şi pretindea «Voĭca, muma luĭ Dispot, cumcă a remas îngreunată de Şuşan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era maĭ bună decum este astăḑĭ, e descris pe larg într'un crisov al luĭ Mihné-vodă Alexandru din 11 februariŭ 1586, păstrat în Archivele Statuluĭ: Mitropolia Bucurescĭ No. VIII.

Faţă cu cérta între copiiĭ luĭ Şuşan, divanul domnesc a acor-

dat luĭ Dispot dreptul de a-şĭ dovedi legitima filiaţiune prin 12 conjurătorĭ: «ДАЛ ЕСТ ЗАКѠН Дїспотов. ві҃. болѣри, ДА ЗАКЛЕТ КАКО ЕСТ «рожден Дїспод ѿ тѣло Шѹшанов (ĭ-a dat luĭ Dispot lege 12 boierĭ, «ca să jure că este născut Dispot din corpul luĭ Şuşan)», —ceia-ce s'a şi făcut, conjurătoriĭ jurând— nu se scie pe ce fel de temeiŭ— cumcă «Dispot a eşit din corpul luĭ Şuşan», şi atuncĭ averea a fost adjudecată *pro indiviso* la câte-şĭ-patru: Stana, Nécşa, Rada şi Dispot: «також ДА бѹдет тѡг брат сьс тех вишеречени сестри д҃. братїе «неразд҄ѣлени (ca să fie acel frate cu acele maĭ sus ḑise surorĭ 4 fraţĭ «nedespărţiţĭ)».

Stana, cea maĭ mare fétă a luĭ Şuşan, era măritată după un boierinaş numit Preda, «vătăv ѿ Cacaleţĭ», pe care de asemenea îl menţionéză crisovul luĭ Mihnea, ér maĭ pe larg un crisov dela Radu-vodă Mihné din 16 novembre 1620.

Tóte astea s'aŭ petrecut înainte de 1577; prin urmare, în cele doă documente de maĭ jos noĭ avem a face cu nesce ómenĭ ce aparţin deplin secululuĭ XVI.

Actele de maĭ sus, ca şi cele-l'alte ce vor fi citate acum îndată, se conservă în acelaşĭ pachet No. VIII al Mitropolieĭ din Bucurescĭ.

Actorul principal în ele, cumpărătorul satuluĭ Berilescĭ dela familia luĭ Şuşan, este un personagiŭ fórte istoric: marele spatar Mîrzea.

Cu ocasiunea texturilor precedinţĭ noĭ am făcut deja cunoscinţă cu câţĭ-va dintre ceĭ maĭ remarcabilĭ campionĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul: Banul Udrea, agă Fărcaş, logofătul Tudosie.

Nu maĭ puţin celebru este spatarul Mîrzea.

In armata luĭ Mihaiŭ-vodă eraŭ doĭ căpitanĭ cu acest nume, probabilmente fraţĭ, pe carĭ contimpuraniĭ îĭ deosebiaŭ prin epitetele de «Mîrzea cel mare» şi «Mîrzea cel mic».

Eroul nostru este «Mîrzea cel mare», menţionat maĭ adesea în fântine istorice, ajuns la culmea ierarchieĭ boerescĭ şi al căruia numele de botez era Vasilie, [1] pe când cel-l'alt Mîrzea — numele luĭ de botez nu se scie—a jucat un rol relativamente neînsemnat şi de o durată fórte scurtă.

(¹) Bethlen, op. cit. t. 5, p. 147.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUÏ MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre aniĭ 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epoceĭ.

Proprietar al satuluĭ Berilescĭ din districtul Ilfov era un boier de ţéră numit Şuşan, după mórtea căruia averea 'ĭ trebuia să tréca la copiiĭ seĭ, anume la treĭ fete: Stana, Nécşa şi Rada, şi la un băiat: Dispot; cele doă surorĭ maĭ marĭ însă goniaŭ pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Şuşan, căcĭ—ḑiceaŭ ele: «ест бил прихватил бащꙋ им Шꙋшан по матерѫ Диспотов на им «Воика злаа хѡдца сꙏс един Ѧциганин блꙋд сътворила, таж ѡна ест ꙋтекл «понеж ест хотѣл Шꙋшан да ю загꙋбит, а после Воика ѡна ест родiла то «синѫ бишꙋ рѣх Диспод ѿ под плетїе ꙗкож един копел, и рекла ест Воика «матерѫ Диспотов понеж ест била непразна ѿ Шꙋшан (tatăl lor Şuşan «prinsese pe muma luĭ Dispot, numită Voĭca, cu umblărĭ rele, *a*-«*vênd ea a face cu un Ţigan*, şi dînsa a şi fugit atuncĭ, fiind-că «Şuşan voia s'o ucidă, ér după aceĭa Voĭca *a născut pe acel fiŭ* «*maĭ sus ḑis Dispot pe sub gardurĭ ca pe un bastard*, şi pretindea «Voĭca, muma luĭ Dispot, cumcă a remas îngreunată de Şuşan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era maĭ bună decum este astăḑĭ, e descris pe larg într'un crisov al luĭ Mihné-vodă Alexandru din 11 februariŭ 1586, păstrat în Archivele Statuluĭ: Mitropolia Bucurescĭ No. VIII.

Faţă cu cérta între copiiĭ luĭ Şuşan, divanul domnesc a acor-

Să revenim însă asupra celor doă texturĭ, publicate maĭ la vale.

Datul cronologic lipsesce, dar nu este greŭ de a'l lămuri printr'un crisov dela Alexandru-vodă Iliaş din 1 iuniŭ 1617, aflător în acelaşĭ pachet şi unde se ḑice că cumpărăturele făcute prin actele de maĭ jos aŭ fost confirmate la timpul lor printr'un crisov al luĭ Radu Şerban, care crisov însă: «загинѹа их вьсех книги емѹ за «ѹчинѹ кьда ест изльзил Радоул-водь Шербан ѿ зде ѿ земле вь Молдавское «когдаж изваднл га ест Батрь Габрь (a perit cu tóte crisóvele de moşiă «atuncĭ când a fugit Radu-vodă Şerban de aicĭ din ţéră în Moldo-«va, fiind gonit de Bator Gabor).»

Se scie că alungarea luĭ Şerban-vodă de către Gabriel Bathori se întâmplase la 1610.[1]

Trebuĭ să admitem dară, că cumpărarea moşieĭ, anterióră confirmaţiuniĭ domnescĭ, care şi acésta este anterióră invasiuniĭ luĭ Bathori, avusese loc cam între 1608 — 1609.

O dată acest punct stabilit, maĭ este un altul, şi anume că textul No. XXIX s'a scris când maĭ trăia încă vătavul Preda, ér textul No. XXX deja un timp óre-care după mórtea luĭ, când jupânésa Stana a remas văduvă.

Decĭ: dacă textul No. XXX datéză circa 1609, textul No. XXIX este neapărat circa 1608.

1608 şi 1609 sînt aci doă daturĭ extreme, maĭ jos de carĭ nu este permis a ne pogorì; dar nemic nu impedecă, din contra, ca ambele texturĭ să fie cu cincĭ saŭ şése anĭ maĭ vechĭ, adecă de pe la 1603—1604.

Crisovul dela Alexandru-vodă Iliaş, căruĭ îĭ datorim acéstă lămurire cronologică, ne arată tot-o-dată, că la 1617 Mirzea nu se maĭ află în Moldova, ci s'a re'ntors deja în Ţéra-Românéscă, unde a luat din noŭ postul de mare-spatar.

Tóte actele moşieĭ Berilescĭ sînt transcrise, nu pré exact, în condica cea vechie a Mitropolieĭ din Bucurescĭ, t. 2, începênd dela fóia 115.

(1) Engel, I, p. 277.

XXIX
NOTIŢĂ DE CUMPĂRĂTURE

(Berilesci, distr. Ilfov, circa 1608)

Scris pe o fóiă de hărtiă, puţin gălbuiă, lungă de 33, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică reŭ determinat : ce-va ca un scut oval înflorit pe la mărginĭ.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e frumósă, cu elegante codiţe şi aruncăture d'asupra, cu litere maĭ micĭ de 2 şi o distanţă între rîndurĭ de 8—9 milimetri.

Din cele treĭ peceţĭ, rătunde, întipărite cu fum, numaĭ cea din mijloc, de 16 milimetri în diametru, este maĭ clară, avênd scris pe ea în gĭur cu slove marĭ: † ПРѢДЯ БЪТЯХ, ér în mijloc o mică figură nedistinsă.

Prin formă literele ь şi ъ se confundă.

1. † съ се щїе къ л8 к8^{м}пъра^{т} ж8па^{н} мь^{р}ѯѣ ве^{л} спа^{т} ѡчи^{н} ꙟ бе-
рїле^{щ} дела преда ꙟсь де па^{р}те л8 ш8ша^{н} а па^{т}ра

2. па^{р}те шъ к8 вечина^{ш} ан8ме бьла^{н} и михъи^{л} и дра^{г}ми^{р} и п-
в8^{л}. шъ іа^{р} л8 к8^{м}пъра^{т} ѡчи^{н} ꙟ бериле *(sic)*

3. іа^{р} дела преда де ꙟтра патра па^{р}те а патра па^{р}те дела ди^{с}по^{л}
іа^{р} де ꙟ па^{р}тѣ л8 ш8ша^{н}

-на^{ш} ан8ме д8це и ра^{д}л^{у} и ста^{н} ꙟсъ ꙟпре8^{н} л8 па^{т}

- скри^{с} мошъе ꙟ а^{с}при ꙁ8ѱ

5. † шь ꙗ^{р} аȣ кȣ^{м}пьра^{т} ѡчи^{н} ꙟ берилє^{щ} ꙗ^{р} дела преда ꙟсъ де ꙟ
па^{р}те вла^{лд} ѵ а чи^{н}че па^{р}те шъ кȣ вечи^{н}

6. анȣме тихȣ^{л} и мȣша^{т} и манѣ ꙟсь то^{т} ꙟтраче^{с}тȣ пре^{ц} чїе маи
сȣ^{с} скри^{с}

7. † ꙗ^{р} аȣ кȣ^{м}пьра^{т} ѡчи^{н} ꙟ берилє^{щ} дела марїꙗ фата вла^{лд} ѵ в̄
фȣни дере^{п}тȣ а^{с}при ‚а шъ кȣ

8. ȣ рȣмь^{н} анȣ (*sic*) шър^{б} аȣ въ^{н}дȣ^{т} де а ло^{р} бȣ^{н} вое шь а^{л}дъмь-
ша^{р} анȣме авра^{м} по^{с} и щефȣ^{л} по^{с}

9. и ко^{с}та^{н}ти^{н} фрателе лȣ дънишо^{р} ло^{г} де бȣѯьȣ и бъла^{н} и ми-
хъи^{л} и тихȣ^{л} и дȣ^{ц} и дра^{г}ми^{р}

10. и вла^{лд} ѵ де аколе де са^{т} де берилє^{щ} ꙗ^{р} аче^{ш}тїи маи сȣс^{с} скри^{с}
ѡчи^{н} се^{м}неле и съ^{н}тȣ ꙟ лȣгȣ де ꙟ дрȣмȣ^{л}

11. лȣ ко^{н}чакȣ пъ^{н} ꙟ ма^{т}ка съпьтȣрїи сȣтȣ ко^{с}та лȣпїеи шь ꙟ латȣ
де ꙟ хотарȣ^{л} .

12. ге^{р}гїцеи . . . . ^{с} . . . . ^{н} пънъ ꙟ хотарȣ^{л} нетеѯещило^{р}

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† să se ştie că au cu*m*părat jupa*n* Mă*r*zé велики (mare) spa*t*^{ar} o-
n^{ă} în Berile*ş*t^{i} dela Preda, însă de pa*r*te lu Şuşa*n* a pa*t*ra pa*r*te
cu vecina*ş*^{i} anume Băla*n* и (şi) Mihăi*l* и Dra*g*^{o}mi*r* и Pă*r*vu*l*; şă
r au cu*m*părat oci*n*^{ă} în Berile[şti] ïa*r* dela Preda deîntr'a patra
*r*te a patra pa*r*te dela Di*s*po*d*, însă ïa*r* de în pa*r*té lu Şuşa*n* şă
vecina*ş*^{i} anume Duţe и Ra^{d}u*l* и Sta*n*, însă înpreu*n*^{ă} au plă*t*^{it} a-
*s*tă mai su*s* scri*s*^{ă} moşăe în a*s*pri 6700; † şă ïa*r* au cu*m*păra*t*
i*n*^{ă} în Berile*ş*t^{i} ïa*r* dela Preda, însă de în pa*r*te Vla^{d}u*l*^{ui} a ci*n*ce
*r*te şă cu veci*n*^{aşi} anume Tihu*l* и Muşa*t* и Mané, însă to*t* într'a-
*s*tu pre*ţ* cie mai su*s* scri*s*; † ïa*r* au cu*m*păra*t* oci*n*^{ă} în Berile*ş*t^{i}

dela Marila fata Vla^dul^ui 2 funi dereptu aspri 9000 şă cu u rum... anu^me Şărb; au văndut de a lor bun^ă voe; şă aldămăşar^i anum... Avram pos^telnic и Şteful pos^telnic и Costantin fratele lu Dănişor log... de Buzău и Bălan и Mihăil и Duţ^e и Drag^omir и Vla^dul de acole sat de Berileşt^i; iar aceştii mai sus scris^e ocin^e semnele i săntu : lugu — de în drumul lu Concacu păn^ă în matca săpăturii sutu c... sta Lupiei, şă în latu de în hotarul Gherghiţei... s... n până în h... tarul Netezeştilor.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : ачестȣ, дерептȣ, сȣтȣ (=suptu), сънтȣ (=sunt), лȣгȣ, латȣ, Кончакȣ;

n vocalisat : лȣгȣ (=lungu), ȣ (=un), де în loc de ден (: де парт лȣ Шȣшан), cf. mai sus textul No. XXVII;

пт asimilat în т : сȣтȣ (=suptu);

е pentru ѣ : ачестъ моше (=acéstă...), семнеле (nu : сѣмнеле), а чинч парте (=ă cincĕ...);

ъ pentru *i* după *ş* : моше, шъ şi шь—nicăiri ши;

ъ pentru *e* după *ş* : Шърб (=Şerb);

o pentru *oa* : коста (=cósta);

«a plăti *în*...» : аȣ плътит ѫ аспри...;

genitivo-dativ femeesc : ачештїи (=acestei), сьпьтȣрıи, dar şi cu *ei* Гергицеи, Лȣпїеи;

genitivo-dativ bărbătesc : лȣ Шȣшан, лȣ Дънишор, лȣ Кончакȣ;

substantiv nearticulat de'naintea genitivului : парте лȣ Шȣшан, dar ş... партѣ лȣ Шȣшан;

...деѫн;

чїе = «ce este» : прец. и ї е ман. сȣс;

prepositiunea repetată de trei ori : де аколе де сат де Берилещи;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : съ се щїе;

фȣни, vedi texturile No. IX etc.;

алдъмьшари, vedi textul No. XI;

pentru sintaxă : ачештїи маи сѫ скрисе ꙋчине семнеле и (=iĭ) сѫнтѹ;

вечинаш şi рѹмѣн, de o potrivă=«clăcaş»;

sub raportul juridic, e ciudat de a vedé ca *aldămăşarĭ* în textul de faţă ocmaĭ pe ceĭ vînduţĭ ca clăcaşĭ : Бѫлан, Михаил etc., carĭ astfel beaŭ entru propria lor robire, şi acésta de 'mpreună cu nesce boierinaşĭ ca «Avram postelnic», «Şteful postelnic» şi «fratele lu Dănişor logofăt», cela-ce probéză că clăcăşia,—condiţiunea de вечинаши şi рѹмѣни—era departe de a fi fost **r o b i ă** în sensul ordinar al cuvîntuluĭ;

numĭ personale : Бѫлан; Драгомир; Пѫрѹѫ, Дисѹод, Дѹце, Тихѹа (cf. Тифѹа în textul No. XXVI, adecă *f*=*h*), Мѹшат, Манѣ, Шѫрк, Дѫнишор, Кончакѹ;

Дрѹмѹл лѹ Кончакѹ, termin topografic încă din epoca dominaţiuniĭ Cumanilor în România, cf. «**Кончакъ ему слѣдъ правитъ** (*Končakŭ* îl urmăresce)» în antica poemă rusă despre expediţiunea luĭ Igor, unde Končak este numele unuĭ celebru principe cuman, acelaşĭ din Cronica rusă de-la Kiev, în care pe la aniĭ 1169—70 el este menţionat în următorul mod la un loc cu tribul tătăresc al **B e r e n d e i l o r** : «**Половци дикіи, Кончакъ съ родомъ своимъ и съ вои и Берендичи** (sălbaticiĭ Cumanĭ : *Končakŭ* cu némul seŭ şi cu óstea şi *Berendeiĭ*)»[1], de unde la noĭ de asemenea numele personal *Berendeiŭ* şi maĭ multe numĭ locale: *Berendeiŭ*, *Berendésca*, *Berendescĭ* etc.;[2]

genitivo-dativul Лѹпїи dela «Lupia», nume de sat, astădĭ *Lipia*, cu trecerea iniţialuluĭ *lu* în *li*, cf. latinesce *lubet*=*libet* etc.;

вѫтах, pe peceta luĭ Preda, = «vătav», din forma primitivă вѫтаг, de unde actualul deminutiv «vătăjel» (cf. polonul *wataška*); adecă *g*=*h*=*v*.

(¹) **Карамзинъ**, ed. Einerling, t. 3; nota 3; cf. ibid. notele 58, 60, 67, 68 etc.

(²) Despre importanţa elementuluĭ cumanic în România, vedĭ studiul meŭ *Originile Craiovei*, §§ 12—15.

XXX.

O SCRISÓRE DE FEMEIĂ.

(Berilescĭ, distr. Ilfov, circa 1609).

După ce am dat doă-ḑecĭ şi noă texturĭ bărbătescĭ, vom reproduce acum unul femeiesc; unul singur, dar dintre cele maĭ remarcabile.

Este scris pe o fóiă de hărtiă subţire, gălbuiă, lungă de 31½, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică puţin distins, astfel că ne-a fost anevoe de a'l copia.

Jos, în loc de pecete, este placată o bucăţică de céră galbenă, rătundă, de 12 milimetri în diametru.

Scrisórea, cu cernélă négră, e măruntă şi îndesată, slovele fiind maĭ micĭ de 2 milimetri la nălţime, ér distanţa între rîndurĭ de vr'o 7 milimetri.

Literele sînt : unele pré-plecate în drépta, altele verticale, o sémă pré-plecate în stînga, ceia-ce peste tot le dă un aspect disgraţios.

S'ar puté bănui că actul s'a scris de o mână de femeiă, adecă de cătră însăşĭ jupănésa Stana, care însă în orĭ-ce cas, chiar de nu l'a scris, cel puţin l'a dictat, după datina femeielor agra-
...n.[1]

...aţiunea luĭ *a* lung (ᴀᴀ=ā), prin confusiunea între *o* şi
...ul *e* în ...(=*ĭe*) şi trecerea luĭ în *i*, precum şi prin
fórte interesante pentru vocalismul român.

[1] ...1, p. 275 : «strumenti dettati a 'notaj da femmine rozze.»

est text rivaliséză cu cele publicate maĭ sus sub NNo. VI şi XXVI, sub raportul sintaxeĭ — le şi le întrece.

1. † скрис еꙋ стана пън ла ал нострꙋ чистит ши дирегътꙋр жꙋпан мръѕѣ

2. марелѣ спат мꙋлтъ сънътате тремѣцꙋ дꙋмниталє. ши мъ ꙟн- кин кꙋ капꙋл

3. ла пъмънтꙋ. ла дꙋмнитаа ши ла жꙋпънѣсаа дꙋмниталє. кꙋм цѣѡ фостꙋ милъ

4. маи дѣнаинтѣ врѣмѣ дѣ ѡкѣшꙋл предаа. аша съ ци фие милъ дꙋмниталє ши

5. дѣ капꙋл миꙋ къ еꙋ астъѕи сънтꙋ ꙟ полаа дꙋмниталє. ши мин нѣдѣждѣ нꙋ

6. маи при дꙋмниѕиꙋ ши пре дꙋмнитаа. ꙗръ нои кꙋмꙋ амъ гръитꙋ маи дѣнаи

7. тѣ врѣмѣ. дѣ саат дѣ бърелѣще. съ фїи даат дѣ нои съ фїи дꙋмниталѣ мꙋшин

8. ши кꙋкꙋнилꙋрꙋ домниталє ши нипоцилꙋр ши стринипоцилꙋр. ши ла даат

9. ѡкѣшꙋл бърелѣщин ши ла мꙋртѣ лꙋн. съ фїи а жꙋпан мръѕѣ марелє спат. ши

10. мъртꙋрин а пꙋс. дѣ ꙟ какалеце радꙋл нипотсъѡ ши жипан жипа ѿ бꙋѕъꙋ. и владꙋл

11. пост дѣ пожирѣще. ши игомънꙋл ѿ пин аномѣ харитаа. и драгиꙗ бꙋѕꙋꙗнꙋл

12. и нъкꙋла жꙋдицꙋл. и фаркаш юꙁ баш и лꙋпꙋл юꙁ баш. ꙗръ дꙋм- ниталє съ ци фїи

13. милъ дѣ капꙋл миꙋ ши дѣ ѡмѣнии мии аръ чиши сѫ ва лѣпъ-
даа дѣ ꙟ кꙋвъ итъ

14. чи амꙋ гръит кꙋ дꙋмнитаа ѡре домнитаа ѡре нои сѫ фїи блъ-
стимаат тиї

15. ѡтъц чи еъ никии. ачѣꙗ ни рогꙋм дꙋмнитал ши жипъни.... дꙋм-
ниталѣ ши

16. ши коконꙋи дꙋмнитал. ши дꙋмнизꙋ сѫ въ адаꙋг зелѣ ши аи
домниꙗвостъ амин

17. пис мсца юли еї длнъ

(L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA:

† scris eu Stana păn lă al nostru cistit și diregătur jupan Mrăzé marelé spatar multă sănătate tremétu dumnitale și mă închin cu capul la pămăntu la dumnitaa și la jupănésaa dumnitale: cum țéo fostu milă mai dénaité vrémé dé ochéșul Predaa, așa să ți fie milă dumnitale și dé capul miu, că eu astăzi săntu în polaa dumnitale, și mi-i nédéjdé numai pri Dumniziu și pre dumnitaa, ĭară noi cumu amŭ grăitu mai dénaité vrémé dé saat dé Băreléște, să fii daat dé noi să fii dumnitalé mușii și cucuniluru domnitale și nipoților și strinipoților, și l'a daat ochéșul Băreléștii și la murté lui să fii a jipan Mrăzé marele spatar, și mărturii a pus: dé în Cacalețe Radul nipotu-său și jipan Jipa ѿ (dela) Buzău и (și) Vladul postelnic dé Pojiréște și igomănul ѿ Pin anomé Haritaa, и Draghiĭa Buzuĭanul и Năcula judițul и Farcaș ĭuzbaș и Lupul ĭuzbaș; ĭară dumnitale să ți fii milă dé capul miu și dé oménii mii, ară cini să va lépădaa dé în cuvăntŭ ci amu grăit cu dumnitaa, ore domnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 ѡтъц (părinți) ci-s въ Никии (în Nicea); acéĭa ni rogămu dumnitale și jipăn[ései] dumnitalé și și coconuĭ dumnitale, și Dumniziu să vă adaogă zelé și ai domniĭavostă, amin, пис мѣсаца (scris în luna) ĭulie 15 длнъ (dĭ)

NOTANDA

finalul *u* întreg : кȣмȣ, кȣкȣнилȣрȣ, гръитȣ, сънтȣ (sum), фостȣ, пъмънтȣ, тремѣцȣ, ругъмȣ;

finalul *u* jumătățit : кȣвънтъ (=cuvânt*ŭ*);

finalul *u* întreg și jumătățit : амȣ și амъ;

finalul *i* întreg chiar în астъѕи;

u pentru *o* : мȣшии (=moșie), нипоцилȣр (=nepoțil*o*r), стринипоцилȣр, диригътȣр (=diregăt*o*r);

o pentru *u* : цѣѡ фостȣ (=ți-a*u*...), ругъмȣ (=r*u*gămu), ѡкѣшȣл (=*u*nchesul), игомънȣл (=ig*u*mănul), аномѣ (=an*u*me), съѡ (=să*u*);

u pentru *oa* : мȣртѣ (m*oa*rtea);

u și *o* în același cuvînt : кȣкȣнилȣрȣ (=coconil*o*ru) și коконȣи (=coconului), дȣмнитале și домнитале, дȣмнитаа și домнитаа;

o pentru *oa* : востъ (=v*oa*stră), ѡмѣнии (=*oa*menii);

ѣ pentru е : ѕелѣ (=zil*e*), аномѣ (=anum*e*), дȣмнитаѣ (dar și дȣмнитале), мареѣ (dar și мареле), дѣ (=de), ѡмѣнии (=óm*e*nii);

i pentru *e* : нипоцилȣр (=n*e*poților), стринипоцилȣр, нипотȣ-съѡ, чи (=*ce* : кȣвънтъ чи амȣ гръит, și ѡтъц чи'с въ Никин), чине (=cin*e*), блъстимаат, жȣдицȣл (=jud*e*țul), мȣшии (=moși*e*), съ фїи (=fi*e*, de 5 orĭ), ни (=n*e* : ни ругъмȣ), миȣ (=m*e*u), мии (=m*e*i), дȣмнизиȣ (=dumn*e*z*e*u, de 2 orĭ);

ъ pentru *e* în cuvinte străine : Нъкȣла, ѡтъц;

i pentru *ă* : стринипоцилȣр (=*stră*...);

e pentru *i* : Пожꙟрѣще (=ș*ti*), Бърелѣще (și Бърелѣщии), Кақалеце (=*ți*), ѕелѣ (=z*i*le);

confusiunea între *e* și *i* : пре și при;

confusiunea între *u* și *i* : жȣпан și жипан (de 3 orĭ);

confusiunea între ꙗ și а : ꙗръ și аръ;

n vocalisat : ан (=a*n*i), ѡкѣшȣл (=u*n*chéșul, de 2 orĭ), дѣнанте (=dénai*n*te, de 2 orĭ), чистит (=ci*n*stit);

13. милъ дѣ капꙋ^л мнꙋ^ шн дѣ ѡмѣнн^н дьн^н. аръ чннн сѫ ѣкѣ-

дал дѣ ѫ кꙋвъ^н тъ

14. чн а^мꙋ грън^т кꙋ дꙋ^м нн тал ѡрє до^м нн тал ѡрє нон сѫ фїн сѫ-

^с тнмаа^т тнї

15. ѡтъ^ц чн въ ннкн. ачѣѫ нн ро^м дꙋ нн та^л шн жнпън.... дꙋ-

ннталѣ шн

16. шн коконꙋ^н дꙋ^м ннта^л. шн дꙋ^м нн дзн^ꙋ сѫ въ адаѡ^г дзелѣ шн

до^м ннѫво^с тъ амн^н

17. пн^с м^с ца ю^лн^е ѣї д^а нъ

(L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA:

† scris eu Stana pän la al nostru cistit și diregätur jupa[n] Mrăzé marelé spat^ar multă sănătate treméțu dumnitale și mă în-chin cu capul la pămăntu la dumnitaa și la jupănésaa dumnitale; cum țéo fostu milă mai dénaité vrémé dé ochéșul Predaa, așa să ți fie milă dumnitale și dé capul miu, că eu astăzi săntu în pola dumnitale, și mi-i nédéjdé numai pri Dumniziu și pre dumnitaa. Iară noi cumu amŭ grăitu mai dénaité vrémé dé saat dé Băre-léște, să fii daat dé noi să fii dumnitalé mușii și cucuniluru dom-nitale și nipoțilur și strinipoțilur, și l'a daat ochéșul Băreléștii și la murté lui să fii a jipan Mrăzé marele spat^ar, și mărturii a pus: în Cacalețe Radul nipot^u-său și jipan Jipa ѿ (dela) Buzău и (și) post^elnic dé Pojiréște și igomănul ѿ Pin anomé Haritaa. ila Buzulanul и Năcula judițul и Farcaș luzbaș и Lupul Iară dumnitale să ți fii milă dé capul miu și dé oménii mii. să va lépădaa dé în cuvăntŭ ci amu grăit cu dumnitaa. mnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 ѡтъц (părinți) ci-i и (în Nicea); acéia ni rog^a mu dumnital^e și jipăn[ései] dum-i și coconii dumnital^e, și Dumniziu să vă adaog^a zelé și ilavostă, amin, пнс мѣсаца (scris în luna) Iuli^e 15 данъ (ḑi).

NOTANDA

finalul *u* întreg : кꙋмꙋ, кꙋкꙋниꙶꙋрꙋ, грꙟитꙋ, сꙟнтꙋ (sum), фостꙋ, пꙟмꙟнтꙋ, тремѣцꙋ, рогꙟмꙋ;

finalul *u* jumătăţit : кꙋвꙟнтꙟ (=cuvânt*ŭ*);

finalul *u* întreg şi jumătăţit : амꙋ şi амꙟ;

finalul *i* întreg chiar în астꙟꙁи;

u pentru *o* : мꙋшии (=m*o*şie), нипоцилꙋр (=nepoţil*o*r), стринипоцилꙋр, дирегꙟтꙋр (=diregăt*o*r);

o pentru *u* : цѣѡ фостꙋ (=ţĭ-a*u*...), рогꙟмꙋ (=r*u*gămu), ѡкѣшꙋл (=*u*ncheşul), игомꙟнꙋл (=ig*u*mănul), аномѣ (=an*u*me), сꙟѡ (=să*u*);

u pentru *oa* : мꙋртѣ (m*oa*rtea);

u şi *o* în acelaşi cuvînt : кꙋкꙋниꙶꙋрꙋ (=c*o*c*o*niloru) şi коконꙋи (=coconului), дꙋмнитале şi домнитале, дꙋмнитаа şi домнитаа;

o pentru *oa* : востꙟ (=v*oa*stră), ѡмѣнии (=*oa*menii);

ѣ pentru е : ꙁелѣ (=zil*e*), аномѣ (=anum*e*), дꙋмниталѣ (dar şi дꙋмнитале), марелѣ (dar şi мареле), дѣ (=d*e*), ѡмѣнии (=óm*e*nii);

i pentru *e* : нипоцилꙋр (=n*e*poţilor), стринипоцилꙋр, нипотꙋ-сꙟѡ, чи (=c*e* : кꙋвꙟнтꙟ чи амꙋ грꙟит, şi ѿтꙟц чи с'вꙟ Никии), чини (=cin*e*), блꙟстимаат, жꙋдицꙋл (=jud*e*ţul), мꙋшии (=moşi*e*), сꙟ фии (=fi*e*, de 5 ori), ни (=n*e* : ни рогꙟмꙋ), миꙋ (=m*e*u), мии (=m*e*i), дꙋмниꙁиꙋ (=dumn*e*z*e*u, de 2 ori);

ꙟ pentru *e* în cuvinte străine : Нꙟкꙋла, ѡтꙟц;

i pentru *ă* : стринипоцилꙋр (=*stră*...);

e pentru *i* : Пожирѣще (=ş*ti*), Бꙟрелѣще (şi Бꙟрелѣщии), Кꙟкалеце (=ţ*i*), ꙁелѣ (=z*i*le);

confusiunea între *e* şi *i* : пре şi при;

confusiunea între *u* şi *i* : жꙋпан şi жипан (de 3 ori);

confusiunea între ꙗ şi а : ꙗрꙟ şi арꙟ;

n vocalisat : аи (=a*n*i), ѡкѣшꙋл (=u*n*chéşul, de 2 ori), дѣнаите (=dénai*n*te, de 2 ori), чистит (=ci*n*stit);

XXXI

CATASTIHUL AVERIĬ MĂNĂSTIRIĬ GALATA

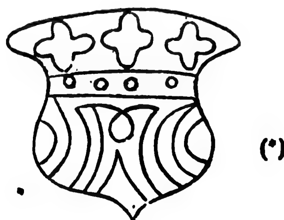
(Iașĭ), 1588, noembre 4—25.

Publicațiunea de față era deja fórte înaintată, când pré-stimatul nostru amic și coleg d. D. A. Sturdza, ale căruĭa vaste cunoscințe și prețióse colecțiunĭ alérgă tot-d'a-una cu rîvnă înaintea acelora ce brăzduesc câmpul istorieĭ naționale, ne-a comunicat documentul de maĭ jos, cel maĭ lung în limba română din secolul XVI și cel maĭ interesant sub raportul lexic.

D. Sturdza a însoțit textul de o notiță, din care extragem următórele :

«Documentul acesta aparținea reposatuluĭ Eudoxiŭ Hurmuzachi, și a venit în «proprietatea mea prin donațiunea ce mĭ-a făcut venerabilul meŭ amic George «Hurmuzachi.

«El forméză o condicuță, scrisă pe foițe lungĭ de 33, late numaĭ de 10 centi«metri, pe hârtiă gălbuiă grósă, cu semnul de fabrică dela Brașov, și anume :

(*)

(*) Cf. maĭ sus texturile No. XV și XVIII.

«Scrisórea, cu cernélă négră bună, e mare şi frumósă.

«Condicuţa cuprinde peste tot 18 foĭ, din carĭ 27 pagine sînt scrise de aceiaş «mână de gramatic, ultimele 2 sînt lăsate albe, ér pe cea d'întâiŭ este o apostil «făcută de însăşĭ mâna Domnuluĭ moldovenesc Petru Schiopul, precum e lesne «constata alăturând'o cu fac-similul publicat de d. B. P. Hasdeŭ.[1]

«Acest catastih al mănăstiriĭ Galata s'a scris cu ocasiunea dăriĭ de sémă, câr «egumenul Anastasie a predat tótă averea mănăstiréscă în mânile dichiuluĭ Ge «vasie în presinţa comisaruluĭ domnesc Caraghiuzăle stolnic, ceia ce s'a întâmpl «la 4 noembre 1588, ér la 15 noembre s'a pus apoĭ apostila princiară.

«Averea mănăstiriĭ este compusă din :

«1. 16 moşie şi anume : Vălcesciĭ, Teişoriĭ, Hrişcaniĭ, Plopiĭ, Belcesciĭ, Pizdeniĭ, Sadna, Tămăşaniĭ, Şiviţa, Mihăilesciĭ, Vorovesciĭ, Mînjesciĭ, Pĕtresciĭ, Mînzesciĭ, Fălfoesciĭ, Drăgănesciĭ;
«2. 4 heleştee;
«3. 21 morĭ;
«4. 6 piue;
«5. 2 vultorĭ;
«6. 1 pod umblător;
«7. 16¼ fălcĭ vie;
«8. 19 sălaşe de Ţiganĭ;
«9. 1 povarnă;
«10. vite : 192 cornute,
« 109 caĭ,
« 1128 oĭ,
« 140 porcĭ,
« 484 stupĭ;
«11. «bucate» anume :
« 32 buţĭ de vin,
« 52 putine de brînză,
« 1 putină de unt,
« 1100 drobĭ de sare,
« 1 majă de morun,
« 1 majă de crap,
« 1 berbenţă de rînze,
« 1 bute şi 12 jumătăţĭ de miere,
« 2 putine de póme murate,
« 1 cant făină,
« 280 stogurĭ fîn,
« 1 stog bob,
« 10 stogurĭ grâŭ,
« 4½ stogurĭ ovăs,
« 4 stogurĭ orḑ,
« 3 stogurĭ mazere,
« 3 stogurĭ săcară.
« 3 stogurĭ hrişcă,
« 52 stogurĭ mălaiŭ,
« 80 mierţe grâŭ,
« 300 mierţe «sîrjiţă»,
« 21 mierţe hrişcă,
« 60 mierţe slad,
« 60 mierţe mălaiŭ;
«12. obiecte de gospodăriă :
« 1 car,
« 2 cociĭ,
« 2 cuţite cu mânere,
« 27 «pecerpele»,
« 444 «bucşĭ de fîntână»,
« 52 sape,
« 25 covóre,
« 2 odélurĭ,
« 1 cergă,
« 1 «pilotă»,
« 1 faţă de perină,
« 4 peşchire,
« 6 mese,
« 56 tipsiĭ,
« 87 talere,
« 27 căldărĭ,
« 4 gratiĭ,

(1) Veḑĭ maĭ sus textul No. VII.

2 pirostiĭ,
6 sfredele,
4 hîrleţe,
9 fiere de ferestre,
4 cuie de car,
4 cuie micĭ,
2 cârlige de maghernițǎ,
3 securĭ,
1 tigae,
1 «sinie»;
eşminte bisericescĭ :
6 zavese,
18 póle de icóne,
14 dvere,
14 patrafire,
7 orare,
11 «naracleţe»,
1 aer,
14 procoveţe,
2 tetrapode,
6 «şirince»,
9 brâe,
1 caftan,
17 felóne,
18 stihare,
1 antimins,
2 grobnice;
ıdóre :
2 chivote,
2 cădelniţe,
2 potire,
4 sfeşnice,
63 icóne ferecate şi neferecate,
1 taler,
1 canaf de policandru,

« 1 tipsiă,
« 3 crucĭ,
« 1 iconostas,
« 1 inel,
« 7 cupe,
« 16 lingure,
« 1 medelniţă,
« 1 umivalniţă,
« 1 scafă,
« 1 ibric,
« 1 sticlă,
« 32 oă de struţ şi de lemn,
« 1 stég,
« 12 făclii scumpe,
« 50 petele de aur;
15. cărţĭ :
« 4 tetravangele,
« 1 praxă,
« 1 «angaréte»,
« 2 trióde,
« 3 psaltirĭ,
« 12 minee,
« 1 tipic,
« 1 céslov,
« 1 molitvelnic,
« 7 liturgie,
« 2 cărţĭ de cântare,
« 1 praznic,
« 1 «zlatoust»,
« 1 «lesviţă»,
« 1 bibliă;
«16. 12 urice;
«17. banĭ : 9000 aspri banĭ gata,
7000 dăruiţĭ aspri,
16000 aspri a se maĭ da.»

tră notiţa d-luĭ Sturdza, vom adăuga următórele.

.năstirea Galata a fost întemeiată de vodă Petru Şchĭopul ă rîndurĭ : de'ntâiŭ la 1576, într'o vale, unde — ḑice cro-ul — «nu după multă vréme s'a risipit»[1]; apoĭ a doua óră

etopiseţe ed. Cogăln. I, t. 1, p. 200.

pe dél, la 1583 : «dacă s'a aşedat Petru-vodă la domniă, n'a lă-«sat în deşert pomana sa mănăstirea Galata, care o zidise întâiŭ «în vale şi se risipise, ci cu tótă nevoinţa a silit de a zidit Galata «den dél, care trăesce şi pînă astădĭ.»[1]

Catastihul de faţă s'a scris, prin urmare, peste vr'o cincĭ anĭ după fundarea mănăstiriĭ.

Muntén de origine, dar Domn al Moldoveĭ, Petru-vodă a reuşit a înavuţi Galata prin donaţiunĭ nu numaĭ dela Moldovenĭ, dar şi dela Muntenĭ tot-o-dată ; astfel, pintre donatoriĭ menţionaţĭ în catastih, Dragomir vornicul, Pătru banul, Mitrea vornicul, póte şi Radul cĭaşnic — numele «Radul» fiind fórte rar în Moldova — aŭ fost boierĭ muntenĭ.

Din cele-l'alte personage concurse la fundaţiunea Galateĭ, pe «vlădica Agafton» noĭ l'am întălnit deja în textul No. XIII din 1597 ca episcop de Roman, ér «logofătul cel mare» nu este alt cineva decăt celebrul Stroicĭ, subscris maĭ sus în textul No. VII din 1583 şi a căruĭa remarcabilă personalitate, ca bărbat de Stat şi ca cel de'ntăiŭ ce s'a încercat a scrie românesce cu litere latine, noĭ am descris'o aĭurĭ.[2]

Nu putem trece însă înainte fără a ne opri o clipă asupra a doĭ donatorĭ, menţionaţĭ de asemenea în catastih, carĭ ambiĭ, Arnăuţĭ de viţă, ajunseseră în Moldova sub Petru Schĭopul la culmea puteriĭ şi aŭ căştigat chiar, pînă la un punct, o reputaţiune europeană.

Aceştiĭa sînt : Brut postelnicul şi Zota spătarul.

Bartolomeŭ Brutti, rudă cu vestitul vizir Sinan-paşă, fusese căt-va timp agent diplomatic al Veneţieĭ la Constantinopole;[3] după aceĭa a remas tot acolo în serviciul ambasadeĭ spaniole şi a concurs mult pe lîngă Pórta Otomană la trimiterea luĭ Petru-vodă ca Domn al Moldoveĭ; din recunoscinţă, acesta l'a chĭămat în ţéră, l'a făcut boier mare şi l'a acoperit cu averĭ.[4]

(1) *Letopis.* t. 1, p. 203.

(2) **Hasdeŭ,** *Viaţa şi scrierile luĭ Luca Stroicĭ*, Bucurescĭ, 1864, in-16.

(3) **Buleugerus,** *Historia sui temporis*, Lugduni, 1619, p. 283. — **Maurocenus,** *Historia Veneta*, Venetiis, 1623, lib. XIV, an. 1591.

(4) Un raport al luĭ Germigny din 1580 în **Charrière,** *Négociations de la France dans le Levant*, t. 3, Paris, 1853, p. 913.

Sub Iancu-vodă Sasul, în intervalul dintre cele doă domnirĭ ale luĭ Petru Schĭopul, Brutti se bucură de aceĭaşĭ înaltă posiţiune.

Catolic gelos, dînsul a făcut tot ce ĭ-a stat în putinţă pentru a respăndi catolicismul în Moldova, şi isbutise chĭar de a introduce la noĭ pe jesuiţĭ;[1] cu tóte acestea, pe când cerea dela Curtea Papală epitetul de «patron al bisericeĭ apostolice în România», el nu se sfiĭa de a figura în acelaş timp între donatoriĭ mănăstiriĭ ortodoxe dela Galata!

Brutti era şi ostaş între cele-l'alte; aşa maĭ sus, în introducerea la textul No. VIII, noĭ l'am vedut învingênd la 1580, împreună cu vornicul Bucĭum, o revoltă a Basarabenilor contra luĭ Ian-u-vodă.

Avuţiele cele marĭ aŭ perdut însă pe agerul Albanes: pe când Aron-vodă era încă particular, Brutti îĭ împrumutase o sumă însemnată de banĭ; ajungênd apoĭ la Domniă şi neputênd saŭ nevrênd să'ĭ plătéscă, acest principe a descoperit un alt mijloc de a se răfui, şi anume a poruncit armaşilor la 1591 ca să înece pe bietul creditor în Nistru.[2]

Acesta a fost tragicul sfîrşit al postelniculuĭ Brutti.

Cel-l'alt Albanes, spătarul Zota, este un personagĭu nu maĭ puţin interesant.

Porecla luĭ era Tzigara, ér Zota, saŭ maĭ bine Zotu, numele seŭ de botez: Ζῶτος ὁ Τζηγαρᾶς.

Născut dintr'o familiă albanesă din Ianina, el avea fraţĭ Apostol Tzigara şi Panoson Tzigara.

Venit nu se scie cum în graţia luĭ Petru Schĭopul, Zota a ajuns, în vrîsta numaĭ de 37 anĭ, mare-spatar în Moldova şi ginere al luĭ vodă, luând în căsătoriă pe domniţa Maria.

La urcarea pe tron al luĭ Aron-vodă, Zota fusese de'ntăiŭ bine vedut de către acest principe;[3] maĭ în urmă însă, cădut pe semne

(¹) Vedĭ despre acésta o mulţime de acte în **Theiner**, *Monumenta Poloniae*, t. 3, p. 5 şi ...tele, unde Brutti îşĭ dă titlul de «Gran Camarier di Moldavia et Capitano di Lapusna.»

(²) **Bielski**, *Kronika polska od 1587 do 1598*, Warszawa, 1851, p. 164.—Maĭ vedĭ despre Brutti, **C. Esarcu**, *Archivele Veneţieĭ*, în *Columna luĭ Traian* 1876, p. 280; — **Hasdeŭ**, *Istoria toleranţeĭ religióse în România*, ed. 2, Buc. 1865, etc.

(³) *Letopis.*, t. 1, p. 209.

în prepus din causa înrudirii sale cu Petru Şchiopul, a fost silit a emigra şi a murit la 1599 în Veneţia, lăsând un lung testament italianesce, din care resultă că avea maî mulţî copiî, băieţi şi fete.[1]

O ramură din familia Tzigara există pînă astă-ḑî în Ţéra-Românéscă, uniî în Vlaşca, alţiî peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mĕ înşélă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dând la lumină la 1630 o istoriă universală în limba grécă, scrisă de mitropolitul Doroteŭ de Monembasia şi al căriî manuscris fusese óre-când în posesiunea luî Zota,[2] a publicat acolo şi portretul acestuia, reprodus apoî în cele-l'alte ediţiunî ale cărţiî.[3]

In gîurul portretuluî este scris : Εἰκών τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Ζωτ… τοῦ Τζηγαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πρωτοσπαθαρίου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοτάτου ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοϊβόδα (icóna luminatuluî domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar şi ginere serenisimuluî principe a tótă Moldovlachia, domnuluî domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginiî : ἐτῶν λζ (de anî 37).

Acest portret e fórte interesant pentru noî, maî cu deosebire prin aceia că ne arată portul unuî mare-spatar moldovenesc din secolul XVI : acea căcîulă de blană, din care ese sus şi se lasă pînă pe spate o lungă códă, probabilmente de catifea; acea … telă la gît; acele scumpe stofe înflorate ale şubeî şi ale haineî, pumnarul etc.

Şi altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanţă, de vreme-ce a eşit din mâna unei celebrităţî : a luî Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romeî.[4]

Acest portret, ïată 'l :

(¹) Veḑî acest testament în **Sathas**, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, t. 3, Veneţia, 18… XCV—CI.

(²) Acéstă istoriă universală s'a tradus din grecesce în românesce de către un Ion Bal… răl din Braşov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în … Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Veḑî **Gröber**, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. I, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele ediţiunî ale acesteî cărţî, veḑî **Sathas**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4.

(⁴) **Antonio Bosio**, *Roma sotterranea, opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol.— Cf. **Boldetti**, *Osservazioni sopra i cimeteri*, Roma, 1720, fol.

Η ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΖΩΤΟΥ ΤΟΥ ΤΖΙΜΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΓΑΜΒΡΟΥ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ ΚΥ. ΚΥ. ΠΕΤΡΟΥ ΒΟΙΒΟΔΑ

ΕΤΩΝ, ΛΖ·

Antonius … sculpsit

… Socecu, Sander & Teclu, Bucuresci

Să revenim la catastihul de maĭ la vale.

Particularitățile sale linguistice vor fi studiate maĭ jos în No-
anda; chĭar aci însă vom atrage atențiunea asupra unuĭ fenomen
grafic, care ni se pare a fi de o mare însemnătate fonetică și în
privința căruĭ se cere o desvoltare ce-va maĭ pe larg.

Autorul, saŭ maĭ corect scriitorul catastihuluĭ, deosebesce doă
felurĭ de *z*, adecă ȥ și ѕ.

Cu ȥ sînt scrise :

la începutul cuvîntuluĭ :

Ȥота (nume propriŭ),

ȥарба (nume de stofă),

Ȥлатоѹсть (nume propriŭ),

ȥавѣсѫ,

ȥиле,

ȥалог;

a mijlocul cuvîntuluĭ :

Карагюȥѣле (nume propriŭ),

ѕвѣȥдѫ,

праȥниче,

лоаȥе,

Пиȥдени (nume de sat);

la sfîrșitul cuvîntuluĭ :

ѡбраȥ,

атлаȥ,

ѡрȥ-ѹ,

ꙗȥ-ѹри.

Cu ѕ sînt scrise :

la începutul cuvîntuluĭ :

ѕвѣȥдѫ;

la mijlocul cuvîntuluĭ:

верѕи,

трѫтаѕи,

рѫнѕе,

брѫнѕѫ,

маѕаре;

la sfîrșitul cuvîntuluĭ:

în prepus din causa înrudirii sale cu Petru Şchiopul, a fost silit a emigra şi a murit la 1599 în Veneţia, lăsând un lung testament italianesce, din care resultă că avea mai mulţi copii, băieţi şi fete.[1]

O ramură din familia Tzigara există pînă astă-ḑi în Ţéra-Românéscă, unii în Vlaşca, alţii peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mê înşélă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dând la lumină pe la 1630 o istoriă universală în limba grécă, scrisă de mitropolitul Doroteŭ de Monembasia şi al cării manuscris fusese óre-cînd în posesiunea lui Zota,[2] a publicat acolo şi portretul acestuia, reprodus apoi în cele-l'alte ediţiuni ale cărţii.[3]

In giurul portretului este scris : Εἰκὼν τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Ζω[τα] τοῦ Τζηγαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πρωτοσπαθαρίου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοτάτου ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοϊβόδα (icóna luminatului domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar şi ginere serenisimului principe a tótă Moldovlachia, domnului domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginii : ἐτῶν λζ (de ani 37).

Acest portret e fórte interesant pentru noi, mai cu deosebire prin aceia că ne arată portul unui mare-spatar moldovenesc în secolul XVI : acea căciulă de blană, din care ese sus şi se lasă pînă pe spate o lungă códă, probabilmente de catifea ; acea dantelă la gît ; acele scumpe stofe înflorate ale şubei şi ale hainei, pumnarul etc.

Şi altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanţă, de vreme-ce a eşit din mâna unei celebrităţi : a lui Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romei.[4]

Acest portret, iată 'l :

(¹) Veḑi acest testament în **Sathas**, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, t. 3, Veneţia, 1872, p. XCV—CI.

(²) Acéstă istoriă universală s'a tradus din grecesce în românesce de către un Ion Baburnăi din Braşov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Museul Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Veḑi **Gröber**, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele ediţiuni ale acestei cărţi, veḑi **Sathas**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4.

(⁴) **Antonio Bosio**, *Roma sotterranea*, *opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol.— Cf. **Boldetti**, *Osservazioni sopra i cimeteri*, Roma, 1720, fol.

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΖΩΤΟΥ ΤΟΥ ΤΖΗΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΓΑΜΒΡΟΥ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ ΚΥ ΚΥ ΠΕΤΡΟΥ ΒΟΙΒΟΔΑ

ΕΤΩΝ,
ΛΖ·

† кг де кълдѫре

† д гратіе

† в пиростіи

† д кълдаре маре де бере

---

† а ток кѹ ві. талцере де ла логофътѹл чел маре —

† ѕ. сврѣдел

† д хѫрлѣцé

† ѡ. фіере де ферестре

† в. кѹе маре де кар,

† д. маи мичіи

† в. кърлице де магернниц

† г. сакѹре

† а тигаи

† а сініе маре (*)

Чичѹ де вешминтѹ бесѣричи

Ши де кѧрціи

† а тетрѣвагел фере кате — :

---

† в. кивоте де арџинтѹ

† в. кѫделнице джрџинтѹ

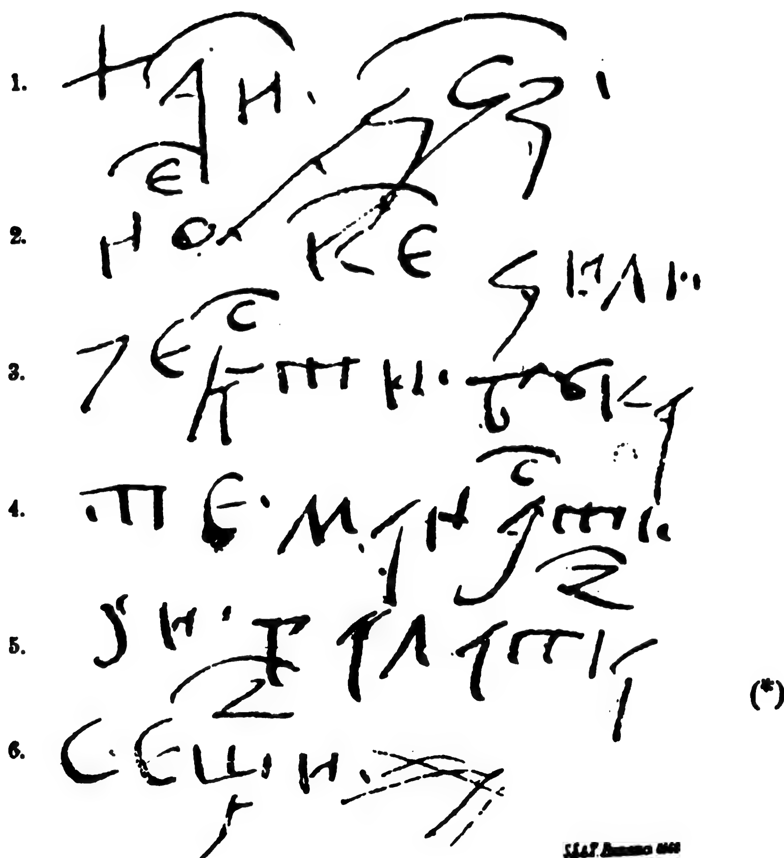
† к. кѫци кѹ кънафи ши кѹ

(*) Acéstă linie este după original.

Sub raportul ortografic, catastihul nostru se maĭ distinge prin désa întrebuințare a litereĭ ѫ, fórte rară în cele-l'alte texturĭ din colecțiunea de față, prin puținătatea aruncăturelor d'asupra, și prin aceĭa că consóna finală apare de o mulțime de orĭ neînsoțită de ȣ, ъ saŭ ь, deși e scrisă în rînd, ér nu d'asupra rîndu-luĭ, — lucru aprópe fără exemplu în grafica română de pe a-tuncĭ.

Scrisórea de mână a luĭ Petru-vodă Șchĭopul o reproducem în fac-simile.

Ĭată-o :

(*)

(*) După acéstă apostilă domnéscă, pusă în fruntea pagineĭ I, urméză apoĭ $1^1/_2$ fóiă ne-scrisă. Textul se începe dela pagina 5.

7. † влто ·зчз м^{с}ца ное^{в} д

8. † чиче ката^{с}ти^{х} дела мана^{с}тире

9. дела галата. сѫ сѫ щие де веш

10. минтеле бесеречеи. ши де аржи^{н}

11. т8 ши де ковоаре. ши де банїи

12. ши де кай ши де карѫ ши де тѡ^{т}

13. добиток8^{л} ши де тоате б8кате

14. ле кънд8 а8 фост8 ег8мень

15. анастасїе де ша8 да^{т} сама ла

16. карагюзѣ^{л} столникь ши тоа^{те}

17. аастѣ са8 да^{т} ла мъна л8^{н} гервасїе

18. декїюл8и — :

19. † вї. ковоаре де дем8^{л}т8

20. † в. пъреци ара де дем8^{л}^{т}

21. † д. ковоаре ск8мпе ноаа — :

22. † в. а^{л}бе ши доаѡ рошїи

23. † ѕї. ковоаре дела воеводъ — :

24. а. ково^{р} рошїи дела драгоми^{р8}

25. двѡрника — :

---

26. † а. ковор а^{л}б8 дела ми^{т}рѣ дво^{р}ни^{к}

27. † а. ково^{р} верде дела 8нь ча8шь

28. † а. ковор га^{л}бѫ^{н} дела хе^{т}ма^{н}

29. † а. ковор дела бръльдан8^{л}

30. † а. ковор а^{л}б8 дела ко^{р}цинъ

ръма ла икоане

н. де канафи

атрафиръ де сръма. кȣ
вї҃ настȣри ши кȣ ѕ҃. ка
нафи
† а҃. аѡраⷬ де сърма кȣ д҃. ка
нафи
† а҃. пърѣке де нъраⷦлеце.
де сръма ши кȣ ѡбраꙁе
† а҃. поале де иконе де ꙁаⷬба
пре марџине кȣрши
никȣ негрȣ
† г҃. двере де ꙁаⷬба аⷧбаⷭтре
ши кȣ ротеле де аȣръ
† а҃. ꙁавѣсъ де ꙁаⷬба ши кȣ фло
риле аⷧбе де фир
† в҃. ꙁавѣсе че сънтȣ маи пре
сȣсȣ де праⷥниче ши де
моленїи де чѣⷮма рошїи
ши кȣ ротеле де фиⷬ
† а҃. проковець де тратапоⷣⷹ
де ꙁарба. аⷧбȣ ши кȣ
флоре ши пре маⷬџине

адамаскъ вѣрде

55. † кг де кълдѫре

56. † д гратїе

57. † в пиростїи

58. † д кълдаре маре де бере

---

59. † а ток к8 вї. талџере де

60. ла логофѫт8л чел маре —

61. † ѕ. сврѣдел

62. † д хѫрлѣџé

63. † а. фїере де ферестре

64. † в. к8е маре де кар,

65. † д. маи мичїи

66. † в. кърлиџе де магерниц

67. † г. сак8ре

68. † а тигаи

69. † а сїнїе маре (*)

70. **ЧИЧ8 Д8 ВЕШМИНТ8 Б8СЪР8Ч8И**

71. **ШИ Д8 КЯРЦИИ**

72. † а тетрѣваггел фере

73. кате — :

---

74. † в. кивоте де арџинт8

75. † в. кѫделнице джрџинт8

76. † в. кѫци к8 кѫнафи ши к8

(*) Acéstă liniă este după original.

ниче де адамаскъ рошї
† а҃. ꙁавѣсѫ де тафтѫ алба
стръ
† а҃. тратапод де адама
скъ галбъна кꙋ фло
ре албе
† д҃. проковеце де адама
скъ фъра канафїи
в҃. проковеце де атлаꙁ ал
бастрѫ
д҃. ширинче де тафтъ
албастръ пестре
икоане
† г҃. двери де беникь рошїи
ши кꙋ цинте де аꙋрꙋ

д҃. поале де адамаскъ гал
бени ши кꙋ флоре ал
бе ши пре марџине ат
лаꙁꙋ мꙋшкїи
† а҃. проковець де четма ро
шїи ши кꙋ флоре ши пре
марџине атлаꙁ албас
трꙋ — :

———————————————— (*)

(*) Liniă din original.

† чиче вешминтеле превце
ци
† г̄. фелѡане де адамаскъ
а^{л}ве
† а̄. фелонь де а^{т}ла^{з} рошїи
† а̄. фелонь де адамаскъ
алвастръ
† а̄. фелон де адамаскъ
мо^{х} рътъ
† а̄. фелон. де адамаскъ
вѣрде дела роста^{н} ага
† а̄. фелон. де зарва де
ла сто^{л} никвл коста^{н}
динь

---

† г̄. стихаре де адамаскъ
кв ѡбразе ши кв фло
ре —
† в̄. стихаре верзи де а^{т}ла^{з}
† а̄. стихар де адамаскъ
галбъна
† а̄. стихар де адамаскъ
кв ѡбразе албе ши
мохоръть
† а̄. стиха^{р} де а^{т}ла^{з} нѣгрв

дела владика. ага
фтонь
† д̄. фелоане де к8^{т}ни мо^{х}
рѣтѣ
† г̄. стиха^{р} де к8^{т}ни мо^{х}
рѣтѣ
† в̄. фелоане де к8^{т}не
албе
† а̄. стиха^{р} де к8^{т}ни
а^{л}б8 — :

---

† а̄. антимись де а^{т}ла^{з}
рошїи к8 слове де а
8рь —
† а̄. грѡбник8 де ада
маскѣ мо^{х}рѣтѣ
† а̄. гробникь де 8^{р}ши
ни^{к} рошїи дать
де драгомири
† д̄. фелоане де богасїн8
† ѕ̄. стихаре а^{л}бе де богаси^{н}
† д̄. патрафире де ѕа^{р}ба
кѣте к8 ѕ̄. кѣна^{ф}
† а̄. патрафирь де ада
маскѣ вѣрде к8 ѕ̄

148. † а҃. проковець де иванггелїе де
149. ачелашь вигꙋ ши пре марџи
150. не адамаскъ вѣрде ши кꙋ
151. д҃ кънафи
152. † а҃. проковеци де ѕарба ши
153. кꙋ флориле алби ши пре
154. марџине. де атлаѕ мꙋш
155. ки кꙋ патрꙋ кънафи
156. † в҃. проковець де ѕарба ден
157. трачелашь вигꙋ пре мар
158. џине ꙋршиникꙋ негрꙋ
159. ши кꙋ ѡптꙋ канафи
160. † а҃. двере маре че стъ ꙟтре
161. стълпи де чѣтма рошїе
162. кꙋ ротеле
163. † в҃. поале че стаꙋ ꙟн тиндъ ꙟтре
164. стълпи де адъмъскъ кꙋ
165. ѡбраѕе
166. † в҃. поале де чѣтма рошїи кꙋ цин
167. те де фирꙋ — :

---

168. † д҃. поале де икоане де адама
169. скъ рошїи че сънтꙋ ꙟ то
170. ате ѕиле —
171. † г҃. двери де адамаскъ рошїи
172. † в҃. ѕавеси ман пре сꙋсꙋ де праѕ

268. ꙟпрецѹр кѹ атлаз рошии .

---

269. † д҃. поале ꙗрѫши ꙟтра

270. челашь ѡбраз

271. † а҃. тратапод ꙗрѫ ꙟ

272. трачеле ѡбразе

273. † а҃. проковеце ꙗрѫ

274. ꙟтрачеле ѡбраз

275. † а҃. стихар де богасѹ

276. ал бѹ дела костандин

277. † в҃. ширинче бѹне скѹ

278. мпе

279. † а҃. кафтан кѹ ді҃ нас

280. тѹре дела медеѫ

——————————(*)

281. † чиче арџинтѹл дат дела пѫ

282. трѹ воеводѫ

283. † в҃. кѹпе дарџинтѹ кѹ лоѫ

284. ѕе полѹите

285. † а҃. кѹпа маи мика

286. † ві҃. лингѹре дарџинтѹ

287. † а҃. мѣделница де арама

---

288. † а҃ ѹмивалницѫ

289. † а҃. ибрик полеить

(*) Liniă după original.

† чиче вешминтеле пре8це щи

† г̄. фелwане де адамаскъ а^{л}бе

† а̄. фелонь де а^{т}ла^{з} рошїи

† а̄. фелонь де адамаскъ албастръ

† а̄. фелон де адамаскъ мо^{х}рътъ

† а̄. фелон. де адамаскъ вѣрде дела роста^{н} ага

† а̄. фелон. де ѕарба де ла сто^{л}никѹл коста^{н}динь

---

† г̄. стихаре де адамаскъ к8 wбраѕе ши к8 флоре —

† в̄. стихаре вер8и де а^{т}ла^{з}

† а̄. стихар де адамаскъ галбъна

† а̄. стихар де адамаскъ к8 wбраѕе албе ши мохорътъ

† а̄. стиха^{р} де а^{т}ла^{з} нѣгр8

313. тѫтинесѫ8 ши
314. аре а да ⁄дї аспри
315. † а. к8пѫ дарцинт8
316. дела драгомири
317. † а. скафа дарцинт8 ѫ
318. ре дела драгомир
319. † д. линг8ре дарцини(*)
320. т8 арѫ дела дра
321. гомирь —

———————————————— (**)

322. чиче икоанеле бесѣречеи
323. † д. икоане маре —
324. † ѕї. икоане моленїе

---

325. † ѕї. праⷥниче
326. † лї. иконици ꙟ горѫ
327. и ꙟ полигандр8
328. † лв. де ѡаѫ ши де
329. стр8ць ши де
330. лемн8
331. † а. стѣг к8 кр8че
332. де араме
333. † вї. фѫклѫи ск8м
334. пе

———————————————— (***)

(*) Ultimul и e șters apoĭ de o altă mână.
(**) Linia după original.
(***) Idem.

чиче кȣкателе ши

книȣа ши де алте

бласе

† а. маже де морȣн

† а. берберице де рън

ее

† а. маже де краи

† а. кȣте де міере

---

† а. жȣматате де мі

ере стреде

† аі. жȣматеце де міе

ре ден вълчещи

† в. пȣтине де поаме

мȣрате

† ні. стогȣре де фън

† а. канть де фанина

† а. кар маре де д.

кан°

† в. кочіи

† в. кȣците кȣ мж

нжре

† кѕ. де печерпеле де лȣт

† ȣмд. де бȣкши де фън

тъна де шцель

268. ꙟпрецȣр кȣ атлаз рошн.

---

269. † д̄. поале ѡрѫши ꙟтра

270. челашь ѡбраз

271. † а̄. тратапод ѡрж ꙟ

272. трачеле ѡбразе

273. † а̄. проковеце ѡрѫ

274. ꙟтрачеле ѡбраз

275. † а̄. стихар де богасиȣ

276. албȣ дела костантин

277. † в̄. ширинче бȣне скȣ

278. мпе

279. † а̄. кафтан кȣ дı̄ нас

280. тȣре дела медеа

---(*)

281. † чиче арџинтȣл дат дела пъ

282. трȣ воеводъ

283. † в̄. кȣпе дарџинтȣ кȣ лоа

284. зе полȣите

285. † а̄. кȣпа маи мика

286. † вı̄. лингȣре дарџинтȣ

287. † а̄. мѣделница де арама

---

288. † а̄ ȣмивалницъ

289. † а̄. ибрик полеить

(*) Liniă după original.

426. † зд. стог8ре де фън8

427. † д. стог8 де малаю

42 † нд. стог8ре де фъ[н]

дела хрикани

† з. стог8ре ла пе[т]ре[щ]

де фън8

z. † з. де ст8пи

———————————————— (*)

чиче дела са[д]на

434. † п. де ст8пи

435. † к. де порчїи

436. † в. стог8ре де са

437. карж

438. † а. сто[г] де хри[ш]ка

439. † а. сто[г] де маѕа[р][н]

440. † н. ми[р]це де малаю

---

441. † ѡ поваарне к8 васе

442. † н. стог8ре де фън8

443. † а. сто[г] ши џюмата[те]

444. де ѡвъс8 ла тж

445. мжшани

———————————————— (**)

446. † чиче сателе

447. † вжлчещи к8 е мори

448. ши к8 д. пїѡ ши

(*) Liniă după original.
(**) Idem.

449. кȣ ѡ ȣлтоаре.
450. † теишори кȣ халѫщеȣꙵ
451. † хришкани
452. † плопи кȣ в҃ хѫлещеꙵ
453. † беⷧчещи кȣ моара
454. † пиⷥдени кȣ а҃ моарѫ
455. † саⷣна кȣ д҃ мори ши
456. кȣ доȣ пїѡ ши кȣ ѡ вȣⷧ
457. торе ши кȣ подȣⷧ ꙟмла
458. тор

---

459. † тъмѫшанїи
460. † михаилещи кȣ г҃ моⷬꙵ
461. † ворѡвещи
462. † мънѫѫщи кȣ а҃ моⷬ
463. † пѫтрещи
464. † мънȣещи
465. † фѫⷧфоещи
466. † драганещи кȣ ꙟзȣри
467. † шивица кȣ ѕ҃ мори
468. ши кȣ р҃ порчїи
469. † аї҃. салаши де ци
470. гани
471. † ї҃. фълче де вїе ла
472. коⷮнарю
473. † е҃. фаⷧче де вїе ла во

335. чиче бȣкателе ши

336. винȣа ши де алте

7. ваасе

† а. маже де морȣн

† а. бърбенце де рън

зе

† а. маже де крап

† а. бȣте де міере

---

† а. жȣматате де мї

344. ере стреде

345. † аї. жȣматеце де міе

ре ден влъчещи

347. † в. пȣтине де поаме

348. мȣрате

349. † иї. стогȣре де фън

350. † а. канть де фанина

351. † а. кар маре де д.

352. каио

353. † в. кочїи

354. † в. кȣците кȣ мж

355. нжре

356. † кѯ. де печерпеле де лȣт

357. † ȣмд. де бȣкши де фън

358. тъна де ѡцель

359. † ıар. дрwби де саре

---

360. † нв. де сапе

361. † ки. де б8ци де вин

362. дела котнар

363. † д. б8ци дела воро

364. вещи

365. † и. п8тине де бр+

366. н8ѫ

367. † в. фwи брѫн8ѫ

368. де wи

369. † а. п8тине де 8нт

---(*)

370. чиче пѫне ши фън8л ши

371. добиток8л. дела

372. плопїи

373. † е. стог8ри де грѫ8

374. де естимп8

375. † г. стог8ре де грѫ8

376. де ан8

377. † г. стог8ре де wрз8

---

378. † а. стог де сакар

379. † а. стог8 де малаю

380. † м. стог8ре де фѫн8

(*) Liniă după original.

† лн. де бои маре

382. † мд. де вачїи маре

† кг. де трети[н] вачи

† ка. вачїи ѫтерцїи

† ѕ. вѹхаю[н]

† кв. де вице[л]

† иї. де вицеи

† вї. ковлеци ѫте[рѹ]ци

† д. ковлеи трети[н]

рчв (*)

---

† ї. каи патрари

† е. ка[н] третине

---

393. † е. калѹшеи стрижи

394. ачи

395. † е. апе стрижи

396. ачїи

397. † вї. апе третине

398. † вї. апе маре сте[р]

399. пе

400. † ли. апе маре ѫсѫ

401. пѕ кѹ армасарю[л] (**)

---

402. † ѱзв. де wи

(*) Intocmai așa în original.
(**) Idem.

† с҃зи. вербечїи

|ʼал| *

† ѓ. каи телѣгаре

† в҃. каи негри ла вѫ^л^

чещи

† а҃. каи арѫ

чиче бȣкателе дела вл̾

чещи

† п҃. мирце де грѫȣ

† т҃. мирце де сѫржницъ

† ка҃. мирце де хри^ш^ка

† ѕ҃. мирце де сла^д^

† ї҃. мирце де малаю

† в҃. стогȣре де маȣаре

† а҃. сто^г^ де бобȣ

† г҃. стѡгȣре де ѡвъ^с^

† а҃. сто^г^ де хришка

† а҃. сто^г^ де ѡрзȣ **

† чд҃. де стȣпїи

† чи҃. де ѡи

† к҃. де порчїи

чиче дела твишорȣ

* sa în original.

** ѡр e scris în monogramă.

426. † за. стогȣре де фѫнȣ

427. † а. стогȣ де малаю

† на. стогȣре де фѫн

дела хрикани

† з. стогȣре ла петрещ

де фѫнȣ

† з. де стȣпи

———————— (*)

чиче дела сална

34. † п. де стȣпи

435. † к. де порчїи

4 † в. стогȣре де са

каржъ

438. † а. стог де хришка

439. † а. стог де маѕари

440. † н. мирце де малаю

---

441. † ѡ поваарне кȣ васе

442. † н. стогȣре де фѫнȣ

443. † а. стог ши цюматате

444. де ѡвѫсȣ ла тѫ

445. мѫшани

———————— (**)

446. † чиче сателе

447. † вѫлчещи кȣ е мори

448. ши кȣ д. пїѡ ши

(*) Liniă după original.
(**) Idem.

кȣ ѡ ȣлтоаре.
† теишори кȣ халжщеȣи
† хришкани
† плопи кȣ в̄ хжлещеи
† белчещи кȣ моара
† пизде́ни кȣ а̄ моарж
† сална кȣ д̄ мори ши
кȣ доȣ пїѡ ши кȣ ѡ вȣл
торе ши кȣ подȣл ѫмла
тор

---

† тъмжшанїи
† михаилещи кȣ г̄ мори
† ворѡвещи
† мънжжщи кȣ а̄ мор
† пжтрещи
† мънѕещи
† фжлфоещи
† драганещи кȣ ѭзȣри
† шивица кȣ ѕ̄ мори
ши кȣ р̄ порчїи
† ѧ̄ї. салаши де ци
гани
† ї̄. фълче де вїе ла
котнарю
† е̄. фалче де вїе ла во

474. ровещи

---

475. † а̄. фа^{л}че ши џюматате

476. ла ꙗши

477. † с̄. ст8пи ла кърн8^{л} т8до^{р}

478. десѣтинѫ дела васл8^{и}

479. ꙟсѫ н8маи а8 фост8

480. р̄. даци де десѣтинѫ

481. арѫ а^{к}м8 сънт8 до

482. аѫ

483. † н̄ де ст8пи ла брани

484. ща

485. т8до^{р8} кѫл8гѫр8^{л} са8

486. да^{т} к8 присака ши к8

487. ст8пи ши к8 то^{т} доби

488. ток8^{л} ши де ва ꙟторче

489. аминтрилѣ се фїе лепѫ

490. да^{т} де лѣже

TRANSCRIPŢIUNEA:

ai 7097 (1588) noe^{vrie} 25 zili; ce ĭasti bucate manastiri Galataĭ se ştĭi.

† въ лѣто (în anul) 7097 (1588) мѣсаца (luna) noe*v*^{rie} 4.

† cice catasti*h* dela manastire dela Galata, să să ştie de veşmintele beserecei şi de arj*in*tu şi de covoare şi de banii şi de cai şi de cară şi de to*t* dobitocu*l* şi de toate bucatele, căndu au fostu egumenŭ Anastasie de ş'au da*t* sama la Caraghĭuzé*l*^{ĭ} stolnicŭ, şi toa*te* aĭasté s'au da*t* la măna luĭ Ghervasie dechiĭului :

† 12 covoare de demultu; † 2 păreţi iarĭa de demul[t]; † 4 covoare scumpe noaĭa . † 2 albe şi doao roşii; † 16 covoare dela voevodă; † 1 covoru roşii dela Dragomir дворника (vorniculuĭ); † 1 covor albu dela Mitré дворник; † 1 covor verde dela unŭ ćauşŭ; † 1 covor galbăn dela hetman; † 1 covor dela Brălădanul; †1 covor albu dela Corştină; † 1 covoru albu dela Slav Ţig[anul (?)]; † 1 covor roşiu dela Costandin stolnicul; † 1 covor roşiu Brut postelniculŭ; † 9 covoare dela boĭarii; † 1 otghél de zarba dela stolnicul Costandinŭ; † 1 otghél dela Dragomirŭ; † 1 pilota petriţa dela Dragomirŭ; † 1 faţa de perina ĭaré dela Dragomir; † 1 cerga vănat[ă] dela Dragomir; † 3 peşchir dela воеводї; † 1 peşchir dela Rustam; † 1 masa dela Rostam ĭare; † 5 mése dela воеводї ĭaré; † 52 tepsie dela voevoda; † 4 tepsie dela Dragomiru; † 25 talgere cu doaă tocure de rame dela voevodă; † 8 talgere de plum dela Costantin stolni[cul]; † 23 de căldăre; † 4 gratie; † 2 pirostii; † 4 căldare mare de bere; † 1 toc cu 12 talgere dela logofătul cel mare; † 6 svrédel[e]; † 4 hărléţe; † 9 fiere de fereslre; † 2 cue mare de car; † 4 mai micii; † 2 cărlige de magherniţ[ă]; † 3 sacure; † 1 tigai; † 1 sinie mare.

Cice de veşminte besérecei şi de carţii : † 1 tetrévaггel ferecate; † 2 chivote de argintu; † 2 cădelniţe d'ărgintu; † 2 căţi cu cănafi şi cu măhreme albii; † 1 potir de argintu cu discos, cu zvézdă şi cu lingure de'rgintu; † 2 svéşnice de argintu; † 1 panaghiĭar de arg'untu; † 1 talgir de pethlébi de'rgin[t]; † 1 icona pantocrator ferecat[ă]; † 1 icoana săpată şi ferecate; † 1 canafi mare ce ĭaste sup policandru, scumpu şi cu margaritar; † 1 tepsie de argintu de coliva; † 1 cruce ferecate şi sapate; † 1 cruce gălbăna, numai la codiţa ferecate ; † 1 cruce albă neferecată; † 1 icona moschicescu ce ĭaste asupra dverei царска (împărătéscă); † 1 icona moschićască şi foa[r]te frumoase précista; † 1 icoana précista şi cu fiul; † 1 iconostasŭ; † 2 svéşnice mare de areme; † 1 praxeu; † 1 anghirĭate; † 1 triod митар (vameşul) fariseĭu; † 1 triod penticostar; † 3 psaltire; † 12 minée ; † 1 tipicŭ ; † 1 ćasloveţi ; † 1 molităvnic ; † 7 lutirghi; † 2 cărţi de căntare; † 1 carte a praznicului; † 2 tetruvaнгel[ori] neferecate; † 1 aeru tot sărma; † 1 tetruvaггel puţinel ferecat, dela Brălădan; † 1 златоуст сфетїи (gură de aur săntul) Feodor; † 1 lesviţă şi свати (săntul) Ifrim; † 1 biblei.

† Veşmintele besérecei : † 1 царска (împărătésca) cosută cu sărma; † 2 poale de srăma la icoane şi cu 50 de canafi; † 1 patrafirŭ de srăma

[illegible] † 1 [illegible] de sârma cu 4 canafi; † 1 [illegible]
[illegible] şi cu obraze; † 1 poale de icone de zarba, pre mar-
[illegible] † 1 [illegible] de zarba albastre şi cu rotele de aur;
[illegible] şi cu florile albe de fir; † 2 zavése, ce săntu mai pre
[illegible] de cétma, roşii şi cu rotele de fir; † 1 pro-
[illegible] albe şi cu flore şi pre margine adamască
[illegible] de acelaşŭ vigu şi pre margine ada-
[illegible] † 1 procoveţi de zarba şi cu florile albi şi pre
[illegible] cu patru canafi; † 2 procoveţŭ de zarba dentr'a-
[illegible] urşinicu negru şi cu optu canafi; † 1 dvere mare
[illegible] de cetma roşie cu rotele; † 2 poale ce stau în tindă
[illegible] cu obraze; † 2 poale de cétma, roşii cu ţiste de
[illegible] de adamască roşii ce săntu în toate zile; † 3 dveri
[illegible] † 2 zavesi mai pre susu de praznice, de adamască ro-
[illegible] de taftă albastră; † 1 tratapod de adamască galbăna cu
[illegible] procoveţe de adamască fâra canafii; † 2 procoveţe de atlaz
[illegible] de taftă albastră pestre icoane; † 3 dveri de benică,
[illegible] de aurŭ; † 4 poale de adamască, galbeni şi cu flore albe
[illegible] muşchii; † 1 procoveţŭ de cetma roşii şi cu flore şi
[illegible] albastru.

[illegible] preuţeşti: † 3 feloane de adamască albe; † 1 felonŭ
[illegible]; † 1 felonŭ de adamască albastră; † 1 felon de adamască
[illegible] † 1 felon de adamască vérde dela Rostan-aga; † 1 felon de zarba
[illegible] Castandinŭ; † 3 stihare de adamască, cu obraze şi cu flore;
[illegible] de atlaz; † 1 stihar de adamască galbăna; † 1 stihar de
[illegible] obraze albe şi mohorâtă; † 1 stihar de atlaz négru dela vla-
[illegible]; † 4 feloane de cutni moh°rătă; † 3 stihar° de cutni mo-
[illegible] † 2 feloane de cutne albe; † 1 stihar de cutni albu; † 1 antimisŭ
[illegible] roşii, cu slove de aurŭ; † 1 grobnicu de adamască moh°rătă;
[illegible] de urşinic roşii, datŭ de Dragomiri; † 4 feloane de bogasiŭ;
[illegible] albe de bogasi; † 4 patrafire de zarba căte cu 6 cănafi[i];
[illegible] patrafirŭ de adamască vérde, cu 6 canafi; † 1 patrafir de adamască
[illegible] dela Rostam; † 3 aorar° de zarba căte cu patru canafi; † 5 pe-
[illegible] naraclіţe de zarba; † 5 brăe de matase cu canafi; † 4 brăe prosté;
[illegible] de matase; † 7 patrafira de adamască albastră, şi roşii, şi negré;
[illegible] aorar° de [illegible]; † 5 pereche de nareclеţe; † 1 procoveţŭ de zarba,

înpreg'ur cu orşinicu négru, dela Zota spătaru; † 3 dvere de adamască vérde şi cu firu, înpreg'ur cu atlaz roşi[i]; † 4 poale iarăşi într'acelaşŭ obraz; † 1 tratapod iară într'acele obraze; † 1 procoveţe iarîa într'acele obraze; † 1 stihar de bogasiu albu dela Costandin; † 2 şirince bune scumpe; † 1 caftan cu 14 nasture dela Medeîa.

† Cice argintul dat dela Pătru voevodă: † 2 cupe d'argintu cu loaze poluite; † 1 cupa mai mica; † 12 lingure d'argintu; † 1 médelniţa de arama; † 1 umivalniţă; † 1 ibric poleitŭ; † 1 sticla cu mur; † 11 urice pren satele manastirei; † 19,000 as^pri bani gata; † 1 uric pusu zalog derepŭ 3,000 aspri; † 50 de trătazi de petéle de aurŭ leşescŭ; † 1 potir d'arjintu dela Radul ćaşnic; † 1 cupa mică dela Coste; † 1 cupocŭ d'argintu dela Costandin stolnic; † 1 inelŭ de aur iarîa dela Costantin stolnic; † 1 cupa d'argintu iarîa dela Rostam; † 6,000 as^pri ce au dat Banul Pătru dereptu sufletul tătine-său, şi are a da 14,000 aspri; † 1 cupă d'argintu dela Dragomiri; † 1 scafa d'argintu iare dela Dragomir; † 4 lingure d'arginitu iarîa dela Dragomirŭ.

Cice icoanele besérecei: † 4 icoane mare; † 17 icoane молепїе (rugăcîune); † 17 praznice; † 19 iconiţi în гор. (sus) şi în poligandru; † 32 de oaă, şi de struţŭ şi de lemnu; † 1 stég cu cruce de arame; † 12 făclăi scumpe.

Cice bucatele şi vinul şi de alte vaase: † 1 maje de morun; † 1 berbenţe de rănze; † 1 maje de crap; † 1 bute de miere; † 1 jumatate de miere strede; † 11 jumateţe de miere den Vlăceşti; † 2 putine de poame murate; † 18 stogure de făn; † 1 cantŭ de fanina; † 1 car mare de 4 cai; † 2 cocii; † 2 cuţite cu mânâre; † 27 de pecerpele de lut; † 444 de bucşi de făntăna, de oţelŭ; † 1,100 drobi de sare; † 52 de sape; † 28 de buţi de vin dela Cotnar; † 4 buţi dela Voroveşti; † 8 putine de brânză; † 2 foi brânză de oi; † 1 putine de un'.

Cice păne şi fănul şi dobitocul dela Plopii: † 5 stoguri de grău de estimpu; † 3 stogure de grău de anu; † 3 stogure de orzu; † 1 stog de sacar^ă; † 1 stogu de malaîu; † 40 stogure de fănu; † 38 de boi mare; † 44 de vacii mare; † 23 de tretin^e vaci; † 21 vacii înterţii; † 7 buhaîui; † 22 de viţel^e; † 18 de viţei; † 12 bouleţi înteruţi; † 9 boulen^i tretin^i; [peste tot:] 192; † 10 cai patrari; † 5 cai tretine; † 5 caluşei strijiîaci; † 5 îape strijiîacii; † 12 îape tretine; † 12 îape mare sterpe; † 38 îape mare, însă cu armasarîul; [peste tot:] 87; † 762 de oi; † 268 berbecii;

[peste tot :] 1030; † 10 cai telégare; † 2 cai negri la Vă*l*ceşti; † 9 cai Iară.

Cice bucatele dela Vlăceşti : † 80 mirţe de grâu; † 300 mirţe de sârjiţă; † 21 mirţe de hrişca; † 60 mirţe de sla*d*; † 10 mirţe de malaiu; † 2 stogure de mazare; † 1 sto*g* de bobu; † 3 stogure de ovă*s*; † 1 sto*g* de hrişca; † 1 sto*g* de orzu; † 94 de stupii; † 98 de oi; † 20 de porcii.

Cice dela Teişoru : † 61 stogure de fânu; † 1 stogu de malaiu; † 51 stogure de fâ*n* dela Hri[ş]cani; † 60 stogure la Pe*t*reş*t*ⁱ de fânu; † 60 de stupi.

Cice dela Sa*d*na : † 80 de stupi; † 20 de porcii; † 2 stogure de săcară; † 1 sto*g* de hrişca; † 1 sto*g* de maza*r*ⁱ; † 50 mi*r*ţe de malaiu; † o povaarne cu vase; † 80 stogure de fânu; † 1 sto*g* şi giumata*te* de ovăsu la Tâmâşani.

† Cice satele : † Vâlceşti cu 5 mori şi cu 4 pio şi cu o ultoare; † Teişori cu halâşteu-i; † Hrişcani; † Plopi cu 2 háleşte*i*; † Be*l*ceşti cu moara; † Pi*z*deni cu 1 moară; † Sa*d*na cu 4 mori şi cu dou pio şi cu o vu*l*tore şi cu podu*l* inmlator; † Tămâşanii; † Mihaileşti cu 3 morⁱ; † Voroveşti; † Mănjâşti cu 1 morᵃ; † Pâtreşti; † Mănzeşti; † Fă*l*foeşti; † Draganeşti cu Iazuri; † Şiviţa cu 6 mori şi cu 100 porcii; † 19 salaşi de Ţigani; † 10 fălce de vie la Co*t*nariu; † 5 fa*l*ce de vie la Voroveşti; † 1 fa*l*ce şi giumatate la Iaşi, † 200 stupi la Cărnu*l* Tudo*r*, desétină dela Vaslu*i*, însă numai au fostu 100 daţi de desétină, Iară a*c*mu săntu doaă; † 50 de stupi la branişta.

† Tudo*ru* câlugăru*l* s'au da*t* cu prisaca şi cu stupi şi cu to*t* dobitocu*l*; şi de va întorce amintrilé, se fie lepăda*t* de léje.

Notanda :

finalul *u* întreg : кѫндꙋ, фостꙋ, демꙋлтꙋ, арџинтꙋ, лакꙋ, рошїꙋ, скꙋмпꙋ, аерꙋ, сѫнтꙋ (sunt), сꙋсꙋ, тратаподꙋ, вигꙋ, ѡптꙋ, фирꙋ, атлазꙋ, сихтарꙋ, ѡршиникꙋ, пꙋсꙋ, лемнꙋ, тимпꙋ, анꙋ, ѡрзꙋ, малаю, стогꙋ, фѫнꙋ, бобꙋ, Теишорꙋ, ѡвѫсꙋ, Тꙋдорꙋ, коворꙋ, Драгомирꙋ;

finalul *u* jumătăţit : егꙋмень, столникь, Костандинь, Драгомирь, кꙋпчашь, постелникꙋль, иконостась, Златоꙋсть, патрафирь, кеникь, Агафтонь, дать, полеить, кꙋпокь, канть, инель, стрꙋць, ѡцель;

finalul *u* despărut saŭ negles cu desăvirşire, deşi consóna finală nu e

aruncată d'asupra rîndului : ѡтрѣл, ковор, Костандин, пешкир, фелон, добитокȣл, винȣл, столник, арџинтȣл, стихар, Котнар (dar şi Котнарю), дат, хетман, чел, логофътȣл, сȣп, пентикостар, фир, ꙟпреџȣр, фън;

finalul *u* întreg şi jumătăţit în aceleaşi cuvinte, saŭ chiar despărut : лȣрȣ şi лȣрь, гръвникȣ şi грозникь, дерептȣ şi дерепь, Драгомирȣ–Драгомирь–Драгомир, коворȣ şi ковор, фънȣ şi фън;

finalul *i* întreg : верзи, пъреци, тратаѕи, бȣци, коȣлеци, преȣцеши, даци, кърци...;

finalul *i* conservat în юръши, dar perdut în ачелашь;

neaccentatul *a* conservat clar, fără a trece în vocală obscură : жȣматате-џюматате-жȣматеце, манастире (genitivo-dativ : манастири şi манастиреи), Галата (genitivo-dativ : Галатаи), сапате (dar şi съпатъ), канафи (dar şi кънафи), патрафир, ѕалог, фанина, малаю (de 4 orĭ), патрари, калȣшеи, армасарюл, ꙟмлатор, Драганешѝ, салаши, халъџиеȣ, владика, матасе (= ital. *matassa* = gr. μεταξα), мазаре;

conservarea neaccentatuluĭ *o* : косȣтъ (= c*u*sută);

vocalism străin conservat intact : хетман (= polonul *hetman*), пантократор, маргаритар etc.;

фїере, мїере, din 3 silabe, precum dovedesce strămutărea : мї-ере;

parasiticul *i* între *n* şi *t* : арџинитȣ, cf. textul No. XXVIII;

parasiticul *u* după *r* : ꙟтерȣци=interţi;

ън trecut în ин : тътине-сѫȣ;

a pentru ѣ : Бръдъданȣл (= Brălădénul), маса (plur. мѣсе), браниша pentru бранишѣ (cf. maĭ sus textul No. XXVI);

a pentru *e* : сакȣре (secure?), патрафирь (= slav. петрахиль = gr. ἐπιτραχήλιον), тратаподȣ = τετραπόδιον, сакарѫ (=lat. *secale*) de 2 orĭ;

л pentru ъ : карцїи (= c*ă*rţi) dar şi кърци, вънатъ (= vânătă), фъра = făr*ă* : фъра канафїи);

е pentru ѣ : ачеле (nu ачѣле), печерпеле (nu печерпѣле);

e pentru *o* : печерпеле = slav. почьрпало;

ѣ pentru е : п р о с т ѣ (= prost*e*), негрѣ (= negr*e*), телѣгаре (= telegari);

и pentru е : иванггеліе;

formă duplă : тетрѣваггел şi тетрѹвангтел;

cincĭ varianturĭ pentru «Iară» : ꙗрꙟ, ꙗрѫ, ꙗра, ара, аре;

ꙟ=и : фѫклꙟи=actualul «făclĭĭ»;

confusiunea între *o* şi *u* : Рѹстам şi Рѡстам, ѹршиникѹ şi ѡршиникѹ;

confusiunea între *e* şi *i* : dela пꙟрѣке pluralul переки şi переке, стэгѹре şi стогѹри, настѹри şi настѹре, кѹтни şi кѹтне, ѕили şi ѕиле, масаре şi масари, асти şi асте, ции şi ціне;

confusiunea între е şi ѣ : бесеречен şi бесѣречен, верде şi вѣрде, четма şi чѣтма, негрѹ şi нѣгрѹ;

confusiunea între *i* şi *u* : арџинтѹ şi арџѹнтѹ;

confusiunea între *a* şi *ă* (ꙟ, ѫ) : адамаскꙟ şi адꙟмꙟскꙟ, галбѫн-галбꙟна-гꙟлбꙟна, халѫщеѹ (ung.=*halastó*)—la plural хѫлꙟщен, канафи şi кꙟнафи;

confusiunea între ь şi и : проковець şi проковеци (la plural проковеце), Драгомирь şi Драгомири (de 2 orĭ);

confusiunea între ꙟ şi ѫ : Тꙟмѫшани şi Тꙟмѫшанїи, тафтꙟ şi тафтѫ, албастрꙟ şi албастрѫ, Бѫлчещи şi Бꙟлчещи, џсꙟ şi џсѫ, Пꙟтрѹ şi Пѫтрѹ...;

confusiunea între *o* şi ѫ : доаѡ şi доаѫ;

triplă formă : нꙟраклеце, нараклице şi нареклице;

аастѣ (= aĭasté) pentru «acéstea»;

ноаа, nominativ plural feminin dela «noŭ»;

oa : ковоаре, тоате, моара, моарѫ (dar şi морꙟ), ноаа, доаѡ şi доаѫ (dar şi доѹ), ѹатоаре (dar şi вѹаторе), икоана (dar şi икона), фрѹмоасе, поале, фелѡане, лоаѕе, ѡаѫ, поаме;

oa formând 2 silabe, precum arată separaţiunea тоате în doă şirurĭ : то-ате, şi доаѫ în до-аѫ;

аа=ā : ваасе, unde *a* este lung şi latinesce : vāsum, dar : ѡ поваарне кѹ васе, unde «vase» are un singur *a*, duplicaţiunea fiind transpusă în поваарне = slav. поварьнꙗ «bucătăriă»;

finalul *i*=*e* : 1 тиган (=тигае), флориле алби (dar şi флоре албе), поале галбени, салаши (=salaşe), хѫлꙟщен (=hălăştee);

finalul їи pentru simplul и : 4 (кѕє) маи мичїи, де карцїи (=«cărţi»), дела боарїи (=boĭari), фѫра канафїи (=canafi), 21 вачїи (=vaci), 20 де порчїи, 94 де стѕпїи (dar maĭ jos de 2 orĭ : де стѕпи), 100 порчїи, мѕшкїи şi мѕшки...;

finalul їи pentru є : мѫхреме алкїи, апе стрижиачїи;

finalul їи pentru їѕ : рошїѕ, dar de 5 orĭ рошїи (коворѕ рошїи, проковець рошїи, атлаѯ рошїи, ѕршиник рошїи), богасиѕ şi богасии saŭ богасїиѕ;

finalul є = и : каи третине (= tretini), каи телѣгаре (=telegari), 5 фѫлче (=fălci), кѫлдѫре (=căldări), мѫнѫре (=mânări), 4 гратїе (=gratii);

vocalisarea iniţialuluĭ v : ѕатоаре, lîngă care însă şi вѕаторе;

алминтрилѣ din «altmintrilé»;

l trecut în r : патрафирь din πετραχήλι, поликандрѕ=πολυκάνδηλον, ѡршиникѕ = ital. oloserico;

c trecut în g : поликандрѕ şi полигандрѕ;

h trecut în f : патрафирь din πετραχήλι;

в trecut în л : наракалице = slav. наржкавица «mănuşă», cf. слобод din свобод- şi крѣслѫ din братство prin forma intermediară брасвѫ;

д trecut în g : вигѕ (de 2 orĭ) ca sinonim cu ѡбраѯ, din slav. видѫ «formă» saŭ «chip», cf. ucig pentru ucid, putregaĭu din putred, mucegaĭu din muced etc.;

д trecut în tg : ѡтгѣл (plapomă) din slavicul ѡдѣло;

r trecut în n : фанина = farina, ѡршиникѕ = it. oloserico;

лє = лѕ : полєить, dar la plural полѕите;

nb asimilat în nm : ꙟмлатор (=înmlator) din ꙟблатор (=înblator);

confusiunea între џ şi ж : аржинтѕ şi арџинтѕ, жѕмѫтате şi џюмѫтате, лѣже pentru лѣџе;

confusiunea între finalul м şi н în numele propriŭ : Ростан, Рѡстам şi Рѕстам, — cf. Крѕчан şi Крѕчам în textul No. XXIII;

vocalisarea luĭ n : анѕ, la plural ан=ani;

брѫне (de 3 orĭ) pentru actualul «brâne»;

perderea luĭ *b* după *m* : плꙋм = *plumb;*

пт asimilat în п : сꙋп;

талцир, plur. талцере=germ. *Teller* cu *lg'* din *lĭ*, ca la Italianĭ în dialectele venete : *familgia* din *familia*, *elgi* din *ille* etc.;[1]

хърлѣце, plural dela *hărleţ*, din slav. рыльць, cu o remarcabilă proteză a luĭ *h* atras de iniţialul *r*, întocmaĭ ca în *hrăpesc* din *răpesc* = lat. *rapio*, lîngă care, printr'un fenomen fonetic analog, grecul ἁρπάζω=*harp-*;[2]

metatesa : лꙋтирги pentru литꙋрги, молитъвник din молитвьникъ, библе pentru библие;

metatesa luĭ *r* : Бръладанꙋл (dela Бърлад = Брълад), сърма şi сръма, тратаподꙋ=τετραπόδιον, пестре=«preste», тръжтаси=τετράδια, петрица=πτερύγιον, проковець=slav. покровьць;

metatesa luĭ *l*: Блъчещи şi Бълчещїи;

pluralul cu *-ure* : токꙋре, настꙋре (dar şi настꙋри), лингꙋре, стогꙋре (dar şi стогꙋри);

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : каръ, патрафиръ (dar şi патрафире);

pluralul мъхреме dela «măhramă», astăḑĭ «năframă» prin *m* = *n* şi *h*=*f*, din turcul *makhramâ*, neogr. μαχραμᾶς, serb. махрама şi марама etc.;

dela «floare» pluralul nearticulat флоре, cel articulat флориле;

dela «pio» pluralul tot aşa: 4 пїѡ, 2 пїѡ;

articularea anormală : де адамаскъ галбъна (aşa de 3 orĭ), кꙋпа маи мика, мѣделница де арама, бꙋкши де фънтъна, крꙋче гълбъна, фаца де перина, тепсїе де колива, аꙋрар де сърма, мирце де хришка, канть де фанина...;

condiţionalul *să* nedistins de reflexivul *se :* съ съ щие, dar în apostila domnéscă : се щии, şi la finea textuluĭ : се фїе;

neconcordanţă sintactică prin elipsă : ковору (din cele) рошїи, 1 тетрѣваггел (patru-evangelie) ферекате, 1 крꙋче ферекатъ ши (cu slove saŭ chi-

(¹) **Biondelli,** *Saggio sui dialetti gallo-italici,* Milano, 1853, p. 16, şi *Studii linguistici,* Milano, 1856, p. 254.

(²) Cf. acelaşĭ fenomen în dialecte germanice : *h*erbermde, *h*erkenne, *h*erdacht, *h*erhaben etc. în **Kuhn,** *Zeitschr.* t. 14, p. 450, precum şi franţusesce în *hermine, herse, hérisson*...

purĭ) сапате, 1 кръче... нъмаи ла кодица (din cele) ферекате, 1 икона (lucru) москическъ, 1 икона москичаскъ ши (din cele) фоарте фръмоасе, ковор рошїъ (dela) Брът постелникъль, tóte acestea provenind din causa *dictăriĭ* catastihuluĭ, scriitorul omiţênd ceĭa-ce nu i se părea a fi esenţial, dar scriind restul întocmaĭ;

tot din causa *dictăriĭ* provin neconcordanţele : 1 пътине (dictat : putine una), 2 проковецъ (dictat : procoveţ doă), 3 пешкир (dictat : peschir treĭ), 1 канафи, 5 фалче, 4 кълдаре, 1 поале...;

adjectivul маре (magnus) întrebuinţat fără schimbare la ambele numere, întocmaĭ după cum poporul întrebuinţéză chĭar astăḑĭ pronumele *care* : кълдаре маре..., късе маре..., кънафи маре..., свѣшниче маре...; икоане маре..., вои маре..., вачїи маре..., апе маре..., nicăirĭ мари;

тwт добитокъл, тоате бъкателе, dar ѫ тоате ѕиле, nu ѕилеле (cf. franc. *toujours*, ital. *tuttodì* etc.);

preposiţiunea repetată : дела манастире дела Галата;

întrebuinţarea partitivă a preposiţiuneĭ де : бъкателе ши винъл ши де алте васе (cf. les céréales et le vin et *d'autres* ustensiles);

contracţiunea : шаъ дат (= şĭ-au...), дъръинтъ-деръинтъ-даръинтъ lingă де аръинтъ, часловеци din часословецъ, к'ъръшникъ = къ ъръшникъ;

genitivo-dativ : Галатаи; манастиреи şi манастири;

лъи Гервасїе, nu лъ;

ден, прен, акмъ...;

чиче «aice», de 11 orĭ, din punct în punct italianul *quici* «aice», întrebuinţat numaĭ în Dante şi în compusul *quiciritta* în loc de *quiritta*;

cuvinte grecescĭ : катастих (=κατάστιχον), манастире, декїю (=δίκαιος), икоана (=εἰκών, neogr. εἰκόνα), егъменъ (=ἡγούμενος), стихар (=στιχάριον), сїнїе (=serb. синија=grec. σινίον), тетрѣвангел (=τετραευαγγέλιον), кивот (=κιβωτός), дискос (=δίσκος), потир (=ποτήριον), панагїар (=slav. панагиаръ din gr. παναγία), пантократор (=παντοκράτωρ), поликандръ (=πολυκάνδηλον), маргаритар (=mediogr. μαργαριτάρι), колива (=slav. коливо= gr. κόλυβον), иконостасъ (=εἰκονοστάσιον), пражеъ (=πρᾶξις-πράξεως), ангирате (=ἐνχειρίδιον?), триwд (=τριώδιον), пентикостар (=πεντηκοστάριον), типикъ (=τυπικόν), лътирги (=λειτουργία), аеръ (=ἀήρ, cu amestecul lati-

nuluĭ *aër*), сърма (=σύρμα), патрафирь (=ἐπιτραχήλιον, neogr. πετραχήλι), фелонь (=φελώνιον), антимись (=ἀντιμίνσιον), трътаѕи (=τετράδια), скафа (=σκάφη), магерницъ (μαγειρεῖον), минѣе (=μηναῖον), пилота (=πιλωτόν), петрица (=πτερύγιον), мѵр (=μῦρον), ѡрар (=ὠράριον=lat. *orarium*), петѣле (=slav. петала=gr. πετάλιον), аспри etc.;

flexiunea slavică intercalată în frasa română : дела Драгомирѹ дворника (slavonesce ar fi : ѿ Драгомира дворника), дела воеводі (slav. : ѿ воеводы);

талцир де петхлѣби = slav. пать хлѣбь «cincĭ pânĭ», alusiune la miracolul celor cincĭ pânĭ din Evangeliŭ;

царска în 2 accepţiunĭ : 1. uşa cea mare a altaruluĭ : двереи царска, 2. dalmatică : 1 царска костъ;

alte slavisme curat bisericescĭ : праѕник, Златоѹсть (Crisostom), звѣѕдъ (stea), сфетїи şi свати (sânt), митар (vameş), ѕавѣсъ (la plural ѕавѣсе şi ѕавеси), моленїи (ruge), горъ (partea «de sus» a bisericeĭ), лесвицъ (=лѣствица, cartea bisericéscă Κλῖμαξ), гробникь, десѣтинъ (deciuélă) etc.;

сържицъ, ce să fie şi de unde? pusă între грѫѹ şi хришка, este învederat o cereală, dar ce fel anume? ca deminutiv din съргъ, nu póte fi, credem, decât medio-latin *surgum* şi *suricum*, ital. *surgo* «blé de Turquie», despre care într'un text italic din 1122 : «fuit valida fames, ita «quod s u r g u m valuit solidos XL», ér într'un alt text : «de ordeo, «spelta, aveno et s u r i c o — nihil — persolvant»;[1]

ѹмивалницъ = slav. оумывальница «pelvis» saŭ «malluvium»;

лоаѕе, acĭ în sens de «urechile păharuluĭ», literalmente «viţe» = slav. лоѕа;

мѣделница, de unde şi boieria de «medelnicer» = slav. мѣдяница «pelvis», cu epenteticul *l* ca şi 'n «molitve*l*nic» din молитвьникъ;

бѹхаю moldovenesce «bivol» =polon. *buhaj*, cf. turc *bugha* «taur»;

мїере стреде = slav. стрьдь «miere», boh. *stred*, vechĭul polon *stredz* etc.;

(¹) **Du Cange,** *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent., t. 6, p. 459.

бꙋкши де фънтѫна де оцель=polon. *buksa* «boîte de fer ou d'airain au moyeu de la roue», «frette», «virole» = medio-lat. *buxis;*

кꙋпокь, deminutiv din кꙋпъ «păhar», cf. polon *kubek;*

кѫци (la singular : кѫцъ?) după sens «lădiță» : 2 кѫци кꙋ кѫнафи ши кꙋ мъхреме албїи, — gr. κίστη? orĭ germ. *Kasten?* în ambele casurĭ ц = *st;*

канафь, învederat în sens de «cîncur» (кꙋ 12 настꙋри ши кꙋ 6 канафи, saŭ : канафи — сꙋп поликандрꙋ) = germ. *Knauf,* cu epentesa luĭ *a* din causa imposibilitățiĭ la Românĭ a grupuluĭ inițial *kn;*

pentru actualul *aramă,* la plural *arămĭ* și *arămurĭ,* textul de față presintă patru forme divergințĭ : раме (cf. ital. *rame*), ареме (cf. vechĭu franc. *araim*), арама (cf. portug. *arame,* provenț. *aram*), și араме (cf. lat. aeramen);

сакꙋре... pentru «securĭ»? orĭ pentru «sacurĭ» în loc de «sacĭ»?

пъреци, cu sens de tapeturĭ murale;

ȥарка, stofă aurită, pers. *zarbat* «genus panni auro aliave re intertextum»;[1]

бенікь=turc. *benek* «espèce de riche étoffe»;[2]

чѣтма=turc. *ćatma* «du velours brodé»;[3]

ширинче (de 2 orĭ), la colonia grécă din Mariupol în Rusia pînă astă-ḑĭ *schirinka* însemnéză «basma», «Handtuch», ceîa-ce Grigorović derivă din grecul χειρίς,[4] dar în realitate cuvîntul e luat dela Turcĭ saŭ dela Tătarĭ : turcesce *șehreng* «étoffe persane»;[5]

кꙋтне saŭ кꙋтни=turc. *quthnî* «espèce d'étoffe de coton et de soie»,[6] din arabul *quthn* «bumbac», de unde și francesul *coton;*

богасиꙋ, transilvanesce astă-ḑĭ *bogăzie*=ung. *bagazia* «toile lustrée», derivă direct, cu conservarea luĭ *s* și a genuluĭ masculin, din medio-lat. *bocassinus* «teli species ex gossypio vel lino», de exemplu într'un text

(1) **Vullers,** *Lexicon persico-latinum,* Bonnae, 1864, t. 2, p. 126.
(2) **Hammer,** *Hist. de l'emp. Ottoman,* trad. Hellert, t. 17, p. 221.
(3) Ibid. p. 243.
(4) **Blau,** în *Zeitschr. d. deutsch. morgenländ. Gesellschaft,* t. 28 (1874), p. 578.
(5) **Hammer,** l. c. p. 238.
(6) **Mallouf,** *Dict. turc-français,* t. 2 (1867), p. 1010.

din 1259 : «de tela livida ac nigri coloris sive b o c a s s i n o»,[1] saŭ într'un altul din 1434 : «pluviale nostrum de serico albo foderatum de b o c a s s i n o albo»,[2] de unde se trag de asemenea spaniolul *bocaci* şi vechĭul frances *boucassin*, bună óră într'un text din 1388 : «un pourpoint de blanc b o u c a s s i n»;[3]

настȣре дела Медеа... cè să fie?

мȣшки = turc. *dimişki*, neogr. διμίσκιον «satin de Damas», cu aferesa primeĭ silabe;

коȣлеци ѫ т е р ȣ ц и, вачїи ѫ т е р ц ї и = boĭ şi vacĭ de 2 anĭ, cf. «an-*terţ*» = cu 2 anĭ înainte, şi franc. dialectic *terçon* «boŭ de 2 anĭ»;[4]

коȣлени т р е т и н и, т р е т и н е вачїи, каи т р е т и н е, апе т р е т и н е = boĭ, vacĭ, caĭ, ĭepe de t r e ĭ anĭ, cu sufixul după analogia luĭ *nótin* (=*annotinus*) «miel de 1 an», cf. serb. третјак «cal de treĭ anĭ»;

каи п а т р а р и = caĭ de 4 anĭ;

dela коȣ, primul deminutiv коȣлец, al doilea—коȣлѣн;

калȣшеи с т р и ж и а ч и, апе с т р и ж и а ч ї и, la singular стрижнак = cal de 1 an, la care s'a t u n s cóma, cf. rusul стригунъ «cal de 1 an»,[5] dela slav. стригаѭ «tund», în flexiune стриж-;

pentru sintaxă : нȣмаи аȣ фостȣ 100 ꙃаци...;

particularitate juridică : un călugăr *se dâ de bună voe* mănăstiriĭ «кȣ присака ши кȣ стȣпи ши кȣ тот добитокȣл»;

де естимпȣ = «din anul curent»;

де анȣ = «din anul trecut».

---

(1) Du Cange, *Gloss. med Lat.* ed. Carpent. p. 707.
(2) Ibid.
(3) Ib. p. 745.—Cf. Littré, *Dict.* t. 1, p. 379.
[illegible]emnich, op. cit. t. 1, p. 650.
[illegible] русскаго языка ed. Acad. Petersb. t. 4, 1848, p. 236.

XXXII.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

FĂRĂ LOC, 30 IUNIŬ 1621.

Maĭ sus, în introducerea la crisóvele luĭ Simeon Movilă, am promis a reproduce în Apendice un act dela văduva acestuĭ principe.

Originalul se află în Archivul Statuluĭ : episcopia Argeş XXXVIII.

E scris pe o fóiă de frumósă hărtiă turcéscă lustruită, lungă de 31½, lată de 22 centimetri, cu caractere fórte elegante, cu cernélă rădăciniă.

E greŭ a distinge pe ъ de ь.

Pecetea, întipărită în hărtiă, s'a deslipit.

În iuniŭ 1621 — datul documentuluĭ — domnía în Ţéra-Românéscă Gavrilă-vodă, fiĭul luĭ Simeon Movilă; se vede însă din actul de maĭ jos, cumcă măria-sa numaĭ domnía, pe când cărmuirea cea de fapt se afla în mânele ambiţióseĭ sale mume, care poruncía autorităţilor ţereĭ cu aerul uneĭ adevărate autocrate.

1. ✝ Їѡ г^{с}п^{д}жа маргита. г^{с}п^{д}жа поконнаго їѡ сїмеѡ^{н} воево^{да}. скриса^{м} до^{м}нїа мѣ

2. картѣ до^{м}нїи мѣле. све^{н}тен ши^{н} · дꙋ^{м}незеещїи мъ^{н}сти^{р} че се ѕиче арџешь. кꙋ^{м}

3. каꙋ авꙋ^{т} свъ^{н}та мъ^{н}стире нище мори. че се кѣмъ мориле де жо^{с}. де^{ч} лѣꙋ фо^{с} ꙑки^{с}

4. шрѫшанїи к8 грѫдинииле. де на8 ав8т кале сѫ мѣргѫ к8 карвль ла
моарѫ. деч сѣ8 плѫн

5. сь кѫл8гѫрїи де ꙟ свѫнта мѫнстире кѫ на8 кале сь мѣргѫ к8 карил
ла моарѫ.

6. шр домнїш мѣ амь кѫ8тат шн амь афлат дерептатѣ. шн амь ж8-
декат де пре8нѫ

7. к8 бошри. к8м сѫ анбѫ свѫнта мѫнстире кале сѫс мѣргѫ к8 кар8л
ла моарѫ

8. шн амь мѫнат пре сл8га домнїи мѣле пре станчюл вѫтах8л к8м сѫ
факѫ кале.

9. деч а8 тѫїат гард8реле грѫдинилор ша8 фѫк8т кале сѫ поатѫ мѣр-
џе к8

10. кар8л свѫнта мѫнстире ла моарѫ к8маоу фос ши май денаинте врѣ-
ме. шн лѣ8

11. лѫсат ши лор локь дест8л сѫ ле фїе де хранѫ. деч ꙟтралть кип сѫ
н8 фїе

12. престе к8вѫнт8л домнїи мѣле. сама рече гсдвми :

18. пис. мца. юн. л. дны. лѣтwм. ꙁзрка : —

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Іwаннѫ госпожда Маргита госпо́жда покоинаго Іwанна Сїмеwна вое-вода (Ion Dómna Marghita, Dómna reposatuluĭ Ion Simeon-vodă), scris'a*m* domniĭa-mé carté do*m*nii-méle sve*n*tei şĭ du*m*ne-zeeştii măn*ă*stir*i* ce se zice Argeşŭ, cu*m*c'au avu*t* svă*n*ta măn*ă*stire nişte mori ce se chémă morile de jo*s*, dec*i* léu fos*t* închi*s* orăşanii cu grădinile de n'au avu*t* cale să mérgâ cu *ca*rulŭ la moarâ, dec*i* séu plânsŭ călugării de în svă*n*ta măn*ă*stire că n'au cale să mérgâ cu caril*e* la moarâ, ĭa*r* do*m*niĭa-mé amŭ căuta*t* şĭ amŭ afla*t* de-

reptaté, *şi* amŭ judeca*t* depreună cu boĭari cu*m* să aibă svă*n*ta mă*n*ᵏstire cale să *s*ᵉ mérgă cu caru*l* la moară, *şi* amŭ măna*t* pre sluga do*m*nii-méle pre Stancĭu*l* vătahu*l* cu*m* să facă cale, decᶦ au tăĭa*t* gardurele grădinilo*r* ş'au făcu*t* cale să poată mérge cu caru*l* svă*n*ta mă*n*ᵏstire la moară, cumau fo*s*ᶦ şi mai de nai*n*te vréme, *şi* léu lăsa*t* şi lo*r* locŭ destu*l* să le fie de hrană; decᶦ într'a*l*tŭ chi*p* să nu fie preste cuvă*n*tu*l* do*m*nii-méle. Сама рече господствоми (însăşĭ a poruncit domnia-mea), пис мѣсаца (scris în luna) юнїа 30 дны (ḑile), лѣтωм (în anul) 7129 (1621).

N O T A N D A :

siglul cirilic Іω=Іωаннъ ajungênd a fi un atribut al tronuluĭ la Românĭ, după ce fusese maĭ întâiŭ deja în imperiul româno-bulgar al Asanilor[1] din causa celebruluĭ Ioniţiŭ Asén (cf. *Augustus*, *Caesar*=germ. *Kaiser*, *Karl*=slav. краль etc.), gramaticul nu se sfiesce a comite absurditatea de a face pe Dómna Marghită : «Ion Dómna» !

свънта, la genitiv-dativ : свентеи;

genitiv-dativ cu *-ei* : свентеи, dar şi cu *-ii* : домнеȥеещїи;

nicăirĭ finalul *u* întreg;

finalul *u* jumătăţit : Ярцешь, алть, локь, карȣль, плънсь, амь (de 4 orĭ), dar se vede că se auḑia bine în pronunciaţiune, de óră ce плънсь este împărţit în doă şirurĭ : плън—сь;

кѣмъ, nu кїамъ;

ж scris numaĭ la finea cuvîntuluĭ : моарж, мѣргж (dar кѣмъ), поатж, депреȣнж, хранж, аибж, факж, afară de cuvîntul гржднинилωр, care însă e scris şi cu ъ : гръдиниле;

сѣȣ=se-au;

pluralul cu *-ure* : гардȣре-ле;

dela карȣль, pluralul : кариле;

condiţionalul *să* distins de reflexivul *se* : съ мѣргж, съ аибж, съ факж, dar се ȥиче, се кѣмъ;

(¹) Cf. Априловъ, Болгарскія грамоты, Odessa, 1845, p. 87 şi fac-simile după p. 102.

де ꙟ;

дерептатѣ;

contracţiunea : ш'аѹ (=şi au), кѹмк'аѹ (=cumcă au);

бътахѹл;

«a mănà» nu în privinţa animalilor, ci a ómenilor : амь мънат пре ;

«cum să» în sens de «ca să» : кѹм сѫ аибѫ, кѹм сѫ факѫ;

prepoziţiunea repetată : пре слѹга домнїи мѣле пре Станчюл.

XXXIII.

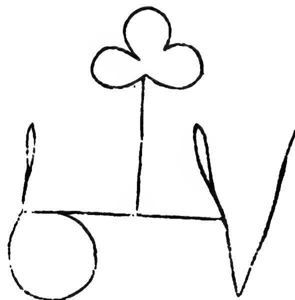
ZAPIS DE VÎNDARE.

STOÏAN LOGOFĂTUL, CORBII-DE-PIATRĂ, 14 NOEMBRE 1636.

Originalul se află în Archivele Statuluï : mitropolia din Bucuresci XCVIII.

Nu l'am putut cunósce pînă acuma, căcï era depus maï mult timp la Administraţiunea Domenelor.

E scris pe un pătrat de hărtiă grósă, solidă, maï mult albă, lungă de 21, lată de $15^1/_4$ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest text confirmă într'un mod decisiv, sub raportul fonetismuluï, tot ce am spus noï maï sus în introducerea la textul No. XVII.

Şi textul cela-l'alt, scris de Ivan din Brescï în satul Beleţiï pe la anul 1600, şi textul de faţă, scris de logofătul Stoïan la 1636 în Corbiï-de-pétră, ambele reproduc limba vorbită a ţeranuluï din acelaşï district al Musceluluï, deşi din doă arondi-

smente diferite : unul este în plasa Podgoria, cel-l'alt în plaiul Nucşóra.

La Corbiĭ-de-pétră, caşi la Beleţĭ, am puté dar ḑice că la Muscelenĭ în genere, existaŭ pe atuncĭ vocale aspirate, saŭ—maĭ corect—vocale lungite prin aspiraţiune, pe carĭ gramaticiĭ sătescĭ, scriind cu cirilica, nu puteaŭ să le exprime altfel decăt prin ах, ех, их.

Texturile dela Beleţĭ ne-aŭ procurat : гатах, афлах, марех, мънix, нȣмех, Стонках, мех, кȣмпърътоарех, ӡиwах; textul dela Corbiĭ-de-pétră ne maĭ dă acuma pe acelaşĭ *h* în гатах, apoĭ nu numaĭ la finea cuvintelor : Коршорiix, щерех, ах [фрацїлор] меих, валех, dar şi la mijloc în пѣахтръ şi вътахфȣл; ba încă ce-va maĭ semnificativ, alăturĭ cu Коршюрих el pune forma Коршорїе, adecă -их=-їе, ceĭa-ce probéză şi maĭ limpede, cumcă aspiraţiunea lungĭa în adevăr pe vocala ce 'ĭ precede.

Căt se atinge de paralelurĭ străine ale unuĭ asemenea *h*, apoĭ pe lîngă acelea ce le-am adus deja în introducerea la textul No. XVII, vom maĭ oferi aci una, dintre cele maĭ interesante.

Intr'un manuscris latin din secolul IX, póte chĭar şi maĭ vechĭu, care cuprinde o odă la serbătórea sânţilor Petru şi Pavel, găsim pe un *h* absolutamente identic, bună-óră :

Preclara celi duo luminaria*h*...

saŭ :

Custos *h*ovilis et doctor ecclesie*h*...

saŭ :

Et quod resolvit in terris arbitrio*h*...

saŭ :

E*h*lecci*h*onis tenplum sacratissimum...

saŭ :

A*h*postolorum prepollet *h*alacriter...

saŭ :

Petrus bea*h*tus, etc.[1]

Texturile dela Muscel, ce-ĭ dreptul, nu posedă pe iniţialul *h* ca în *hovilis* saŭ în *halacriter*, dar nu maĭ puţin finalul *h* în *ecclesieh* saŭ în *luminariah* nu se deosebesce de loc de acela în валех (=vale*h*) saŭ în гатах (=gata*h*), precum nicĭ cel medial în *beahtus* nu diferă de al nostru în пѣахтръ (peā*h*tră).

[1] *Revue des langues romanes*, t. 7 (1875), p. 10—11.

Şi fiind-că textul de faţă s'a scris în satul Corbiĭ-de-pétră din Muscel, vom da aci o particularitate istorică fórte interesantă, care nu s'a observat încă.

Unul din ceĭ maĭ celebri bărbaţĭ de Stat aĭ Ungarieĭ în prima jumătate a secoluluĭ XVI a fost Nicolae Olah, adecă «Românul», ajuns archiepiscop-primat şi mare cancelar al regatuluĭ sub împăratul Ferdinand I.

Tatăl acestuĭa, Stefan, era din familia Basarabilor, rudă cu faĭmosul Ţepeş, de gróza căruĭa a trebuit să fugă din ţérá, stabilindu-se în Transilvania, unde familia luĭ n'a întârḑiat de a îmbrăţişa catolicismul, deşi conserva cu măndriă tradiţiunea originiĭ sale domnescĭ din România.[1]

Eĭ bine, acéstă ramură a Basarabilor era anume din satul Corbiĭ-de-pétră.

Eraŭ boieriĭ Corbenĭ.

Ion List, episcopul unguresc de Vesprim, în notele sale manuscrise din 1568 asupra croniceĭ luĭ Bonfinius, ḑice limpede :

«*Piatra de Corvo*, castellum in Transalpina, Hollo Kew dic«tum, *quod majores Nicolai Olahi Archiepiscopi Strigoniensis* «*possederunt.*»[2]

1. ✝ скриса[м] е[ꙋ] ѡпрѣ а[л] фътꙋлꙋ[и] ѿ ко[р]шори[х] ачъ[с]тъ а[л] міеꙋ
2. запи[с]. кꙋ[м] съ фїе де маре креде[н]ць. ла мъна ло[г]фꙋтꙋ[и] иѡ[н]
3. ши а[л] фръцїнъсъꙋ пътрꙋ. кꙋ[м] съ[с] щїе къ а[м] вънꙋ[т] гръ
4. дина ш[и] кꙋ локꙋ[л] дѣ пъ вале[х] хꙋѕїе. ла кръngꙋрїе. ш[и] ме а[ꙋ]
5. да[т]. бани гата[х]. а[с]. /а. ши къндꙋ а[м] вънꙋ[т] кꙋ щере[х]
6. ꙋ[н]кимъꙋ. лꙋ негое. ш[и] кꙋ а[х] фрацїло[р] мен[х]. ши кꙋ щере[х] маме[н]
7. ши къ[н]дꙋ а[м] фъкꙋ[т] ача[с]тъ то[к]малъ а[ꙋ] фо[с][т] мꙋ[л]цї ѡменїе
8. бꙋни. ѿ кръ[с]тъне[щ]. анꙋме юга ш[и] барбꙋ[л] ш[и] ста[н] робꙋ[л]

(¹) **Sincai**, t. 2, p. 187—90.

(²) **Kovachich**, *Scriptores rerum Hungaricarum minores*, Budae, 1798, t. 1, p. 335. — Despre unul din aceştĭ străbunĭ aĭ luĭ Nicolae Oláh, boierul Mogoş dela Corbiĭ-de-pétră din 1456, cf. a mea *Archivă istorică*, t. 1, part. 1, p. 142.

9. ши де корбн. попа негое ши пътру вътахфул ши шолмон пър
10. кълабул. ши негое ал филип ши стоян фечор wнче w коршорїе.
11. юга. ши горунu. ши ачъстъ запис сау скрис ѫ сат ѫ корбїе де
12. пѣахтръ. ѫ каса пъркълабул wнче. ши ам скрис еу стоен логофътул
13. ✝ пис мсца. ноеврїе дни дї.
14. вълет /зрме.
15. ши пътру креденца мемпусу дециту
16. поп негое. пътру.[1] wнче пъркълабул. барбул
17. шолмону пъркълабул

TRANSCRIPȚIUNEA:

✝ scris'am eu Opré al Fătului w (dela) Corşorih acéstŭ al mieu zapis, cum să fie de mare credenţă la măna logofutui Ion şi al frăţină-său Pătru, cum să se ştie că am văndut grădina şi cu locul dé pă valeh Huzie la crăngurie, şi me au dat bani gatah aspri 1000: şi căndu am văndut, cu ştereh ochi-măna lu Negoe şi cu ah fraţilor meih, şi cu ştereh mamei: şi căndu am făcut acéstă tocmală, au fost mulţi omenie buni w Cristăneşti, anume: Ĭuga şi Barbul şi Stan Lobul. şi de Corbi popa Negoe şi Pătru vătahful şi Şolmon părcălabul şi Negoe al Filip şi Stoian fećor Once w Corşorie, Ĭuga şi Gorunu; şi acéstŭ zapis s'au scris în sat în Corbie de péahtră, în casa părcălabului Once, şi am scris eu Stoen logofutul. — пис мѣсаца (scris in luna) noevrie дни (ḑile) 14, вълет (în anul) 7145 (1636); şi pătru ere lenţa mempusu degitul: pop Negoe, Pătru, Once părcălabul, Barbul, Şolmonu părcălabul.

(¹) Numaĭ acest martur a subscris cu mâna sa. Grupurile пъ şi тр sint unite fie-care în monogramă.

NOTANDA:

finalul *u* întreg: кѫндȣ (de 2 orĭ), Шолмонȣ, Горȣнȣ, пȣсȣ;

finalul *i* întreg: мȣлцї, бȣни, корби...;

ie pentru finalul *i*: Коршорїе (= Corşori), Корбїе alăturĭ cu Корби, крѫнгȣрие (= crănguri), ѡмение (= omeni);

pentru acelaşĭ -їе = -и se pune -их: Коршорїе şi Коршорих;

e pentru *i*: щиреχ (=ştireh) de 2 orĭ, ме аȣ дат (=mi au...);

accentatul *e* trecut în vocală obscură: ачѫстѫ (=acăstŭ) de 2 orĭ (la feminin: ачастѫ, nu ачѣстѫ), пѫ (=pe=pre), мѫȣ (=mău) alăturĭ cu мїеȣ (=mieu), пѫтрȣ(=pentru);

neaccentatul *e* trecut în vocală obscură: фрѫцинѫ-сѫȣ (=frăţine-său);

e pentru *ĭa*: мем пȣсȣ (=mĭ-am...);

mănţinerea hiatuluĭ : ме аȣ дат...;

е pentru ѣ: дещитȣл (=дѣщетȣл), Негое (=Нѣгое) de 4 orĭ, Стоен alăturĭ cu Стоıан;

ѣ pentru е: дѣ пѫ валеχ (de...);

finalul и pentru їȣ: ȣнки-мѫȣ (=unchiu-);

o pentru *oa*: ѡмение (=*oa*meni);

-en- = *-in-*: креденцѫ, креденца;

trecerea luĭ *ă* în *u* după labialul *f*: логофȣтȣл, логофȣтȣи;

genitiv-dativ n e a r t i c u l a t, ca în *cuĭ, căruĭ, nimăruĭ* etc.: логофȣтȣи pentru логофȣтȣлȣи;

лȣ Негое, nu лȣи;

perderea finaluluĭ *i* la genitiv-dativ: фечор Ѡнче (=Ѡнчеи), вале Хȣзїе (=Хȣзїеи);

formaţiunea patronimiculuĭ prin *al*: Ѡпрѣ ал Фѫтȣлȣи, Негое ал Филип;

simplul *al* pentru *al-lui*: Негое ал Филип;

pluralul cu *-urie* pentru *-ure*: крѫнгȣрїе;

lungul $\bar{a}$: пѣахтрѫ (=peaahtră=peāhtră);

perderea silabeĭ interne neaccentate *-bi-*: Коршюрїе, nume de sat, din Корбишюри;

vocalisarea luĭ *n*: пѫтрȣ=pă*n*tru;

prepositiunea repetată: ꙟ сат ꙟ Корбие;

numĭ personale: Юга, Ѡпрѣ, Фѫтȣла, Барбȣла, Стан, Стоиан, Шолмонȣ, Ѡнче, Горȣнȣ;

neorganicul *h* în: Коршорих, гатах, щерех, ах фрацилор меих, пѣахтрѫ, валех, ѫтахфȣла, vedĭ introducerea la textul de faţă.

II

GLOSSE

GLOSSAR I

1536—1589.

Nemuritorul Diez se plăngea, că nimenĭ nu extrage cuvintele române, saŭ cel puţin numile proprie, intercalate în documentele nóstre cele scrise în limba slavică.[1]

Cea de'ntăiŭ încercare de acéstă natură am făcut'o eŭ, sînt acum 10 anĭ, analisând un şir de elemente linguistice şi onomastice din graiul Românilor de peste Dunăre, cuprinse într'un crisov al tzaruluĭ serbesc Stefan Duşan de pe la 1348, precum: сѹрдоулъ (=*surdulŭ*), опаритоулъ (=*oparitulŭ*), брадель (=*bradelŭ*, deminutiv din *brad*), баланъ (=balanŭ), фечорь (=*fećorŭ*), нова вака (=*nova-vaca*, macedo-românesce pentru «juncă»), винишор (=*vinişor*), милишора (=*milişora* «mĭeluşea») etc.[2]

De atuncĭ am reuşit a aduna un mare număr de asemenĭ glosse

(¹) **Diez**, *Gramm. d. romanischen Sprachen*, ed. 3, t. I, p. 142.
(²) **Hasdeŭ**, *Archiva istorică*, t. 3 (1867), p. 178—191.

3.

Radu-vv. scriitor Neȣšit, Tîrgovişte, 20 iun. 1537.

(pergam., Arch. St., M-rea Govora XII)

frăsinetul : ѡчинȣ ȣ фрѫсинетȣл, ca nume de sat;

moştén în sens de «proprietar» : мегиѩшом и мошѣном;

măgură în sens de «movilă» : ѿ мѫгȣра Ѹрсȣлов, şi apoĭ maĭ jos despre aceïaşĭ localitate : до могилȣ Ѹрсȣлов;

numĭ proprie bărbătescĭ : Ѹрсȣл, Дале, Флоре, Неȣшит;

réde, articulat rédé = «pădurice», astă-ḑĭ moldovenesce *redĭu* saŭ *rădĭu*[1] : ѡчинȣ ȣ рѣде Флорев..., до дрѣма рѣдема помеждȣ еѩ горе и доле..., и ѿ велика рѣдѣ на двеи мѣстѣ...;

réde se pronunţa tot o dată şi *réze*, prin nesiguranţă între *d* şi *z* : ѡчинȣ ȣ рѣде Флорев, ér maĭ jos : ѡчинȣ рѣѯев Флореен;[2]

duplul ее=ē la desinința genitivo-dativuluĭ singular femeiesc : рѣѯев Флореен.

4.

Radu-vv., scriitor Опрѣ, Tîrgovişte, 14 dec. 1537.

(hârtiă, Arch. St., M-rea Govora XII)

rédé «pădurice», după cum am vęḑut în documentul precedinte, se pronunţa şi rădé, cu vocala obscură după *r* (cf. moldovenesce *redĭu* şi *rădĭu*), căcĭ fiind vorba despre aceïaşĭ localitate, ...ia : рѫдѣ Флорев...

..., *Scrierile* ed. Socec, t. 2, p. 98:

„Adio, rădĭurĭ,
„Codri umbroşĭ,
„Livedĭ frumóse..."

...ranţa analogă între *d* şi *z* în limba persiană, vedĭ **Arendt**, *Phonetische* ..., *Beiträge*, t. 2, p. 431.

5.

Radu-vv., scriitor Дан, Bucurescĭ, 10 febr. 1541.

(pergam., Arch. St., M-rea Brîncoveniĭ XXVIII)

piscul : пискꙋл воиводꙋ...:

bucĭumişul, cu *m*, nu «buci*n*işul»: и сꙟ бꙋчюмишꙋл вꙟс...

6.

Radu-vv., datul şi locul rupt.

(perg., Arch. St., episc. Buzeŭ XVI)

numĭ proprie : Зоркѣ, Прꙋнчѣ, Болдѣ, Бꙟлаꙋр;

n nemuĭat între doĭ *i* : Sibinĭu = actualul Sibiĭu (=ung. *Szeben*) : ѿ Сибиню дворник;

numirile varietăţilor de caĭ turcescĭ :

1. sang'acul : три кони тꙋрски, един санџакꙋл = turc. *san-g'aq* «stég»,

2. roman : третога кон роман = ?

7.

Mircea-vv., scriitor Han дебел (cel slab), Bucurescĭ, 1 iun. 1545.

(perg., Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă I)

pluralul cu *-ure* : рѣка щю се зовꙋт крꙟнгꙋре (rîul ce se chiamă *crăngure*);

muşcelul, contracţiune din *munticelul*, cu trecerea *nti* = *ş* : мꙋшчелꙋл вꙟс (*muşcelul* tot):

părăul : и пꙟрꙟꙋл вꙟс (şi *părăul* tot);

fataciunile: поле — покꙋде сꙋт биле фатачюниле Вꙟдастраном (câmpul pînă unde aŭ fost *fataciunile* Vădăstrenilor):

fataciune este cela-ce se ḑice franţusesce *binage*, adecă «donner une seconde façon aux terres», ideia pe care Românul a expres'o cu maĭ multă energiă : «pămîntul a *fătat*», deşi sorgintea acestuĭ termin se află deja în latinul «ager *fetus*», «regio *feta*» etc.;

neaccentatul *a*, de 2 orĭ, conservat fără a trece în vocală obscură: фатачюниле;

de asemenea în вадастран=Vădăstran, adecă: din satul Vădastra;

din «mal», doă numirĭ de sate diferite: Мѫлѣнии şi Мѫлѹрѣнии. dintre carĭ cel de 'ntâiŭ dela мал, ér cel-l'alt dintr'o formă малѹре după analogia sinonimuluĭ цѫрмѹре, cf. maĭ jos documentul No. 32;

Srăbul=«Sărbul»: Ивва Сръбѹл:

gura în sens topografic de «intrare»: гѹра Комѫшаном;

numĭ proprie de Ţiganĭ: Бордѣ, Кѹрки, Ивва Сръбѹл, Рича, Лѹпш, Миіа, Калева, Корѹнга, Гоблица.

8.

Mircea-vv., Братѹл ѿ Нецещи, 8 maiŭ 1549.

(pergam., proprietatea moşnenilor din Pescéna în Mehedinţĭ)

sufixul *-oane* nemuĭat încă în *-oae*: Lupoane = actualul «Lupóe» (место еже се зовет матка Лѹпоанев), cf. alban. *uikónyĭ* feminin dela *uik* «lup», gr. λύκαινα=λύκανια dela λύκος «lup» şi litv. *wilkēnē*=*wilkenia* dela *wilkas* «lup», pe când latina n'are *luponia* saŭ ceva analog, după cum n'aŭ niciĭ cele-l'alte dialecte romanice. în carĭ sufixul *-oni-*, generalmente fórte rar[1], nu servă niciĭ o dată la formaţiunea femininuluĭ, ba niciĭ a augmentativuluĭ ca la noĭ în *bărbatoĭu*, *gheţoĭu* (cf. sanscr. *himâni* «gheţoĭu» din *hima* «ghiaţă») etc.;[2]

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-iei*: бѫнеи;

genitivo-dativ singular femeesc cu *-eei* (=ēi): хотарѹл Стрѫмбеен;

[1]) Despre antipatia limbeĭ latine pentru *-onia*, cf. **Leo Meyer**, *Vergl. Gramm. d. griech. u. latein. Sprache*, Berlin, 1865, t. 2, p. 144 şi passim.

[2]) Cf. **Benfey**. *Orient und Occident*, t. 1, p. 268 sqq. — Acésta probéză îndestul erórea luĭ **Miklosich**, *Albanische Forschungen* I, Wien, 1870, p. 15, unde crede că sufixul albanez *-onyă* ar fi slavic, fără a maĭ vorbi că la Slavĭ sufixul omogen -ынѧ nu se aplică niciĭ o dată la animalĭ.

confusiune între *o* şi *u*, între *a* şi *ă*: Божорзцин, ca nume de sat, ér maĭ jos: Бꙋжорацин;

хотарꙋл врздетꙋлꙋи;

numĭ personale: Минцїкз, Лаеш (=negru?), Бѣлчю, Индреа (cf. în documentul următor forma fără nasală: Ідрѣ), Татꙋл, Неделко, Фрзцилз, Братꙋл...;

numele uneĭ ape: părăul p l o p i l o r (по потокꙋ Плопилор).

9.

Mircea-vv., scriitor Опрѣ Галбенꙋша, 1 apr. 1551, fără loc.

(perg., Arch. St., M-rea Govora III)

g l o d u l «noroĭu» ca nume de sat: Глодꙋл;

alt nume de sat: Хинца;

ţ é p e ş «cel ce înţépă»: вз дни Влада воевода Цѣпеш;

numĭ personale: Гонѣ, Алвꙋл, Бѣлчо, Вльчанꙋл, Ідрѣ, Татꙋл, Фрзцилз...;

poreclă: Галбенꙋша;

a şi *e* neaccentate fără a trece în vocală obscură: Галбенꙋша (= «g*a*lb*e*nuşa» pentru «g*ă*lb*ă*nuşa»).

10.

Pătraşcu-vv., Tîrgovişte, 8 apr. 1556.

(hârtiă, Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă I)

finalul *u* întreg: хотарзлорꙋ;

pluralul cu *-ră* pentru *-re*: хотарз-лорꙋ (= hotar*ă*...);

кꙋибꙋл влзтꙋрꙋлꙋи, cu metatesa luĭ *l* şi trecerea luĭ *u* în *ă*: влзтꙋр- (= v*ul*tur-);

m ă g u r a: све слѣме до мзгꙋра бѣла (tóte délurile pînă la *măgura* cea albă);

вѫрхꙋл мзгꙋрилор;

кърншоара (de 2 orĭ) în sens de suiş treptat ...
...све плаюл дори 8 скърншоара;
плаюл;
... asimilat în *p*: дори с 8 п стог (=supt stog), cf. mai ...
XXXI;
...mă «terre végétale» : дори до х8 м ж, а ѿ х8 м ...
... r e c é, în accepțiune de movilă orĭ pétră : а ѿ х8м ...
... камен каков (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la ...
... cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, ...
... de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;
...ътъра магеш8л8н.... =?
...м8л Мехединцилор....;
...съкмъ млачилор...., cf. serb. млака «terra ubi aqua prosilit...
...nominativ : вълѣ, genitivo-dativ : валеи (nu въин) cu *a* clar ...
...uĭat, dar la plural въилор (nu валилор);
...minativ неграе în sens de «negricĭósă», la genitivo-dativ ...
...граи : вълѣ неграе, валеи неграи.

11.

PĂTRAŞCO-VV., FĂRĂ LOC, 17 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

Плоп8л, ca nume de sat;

dela numele rîuluĭ «V e d e a», genitivo-dativ V e *z i e i* : д водъ Везиеи;

patru dativo-genitive singulare femeiescĭ:

1. cu *-iei*: V e z i e i (8 вод8 Везиеи);

2. cu *-ii* : f e t *i i* (дори 8 матка Фетии) şi v ă l c e l u ş *i* 8ста въалчел8шии),

3. cu *-ei*: f i r a t *e i* (шкършие Фиратеи), s ă c u i t *e i* (дори Съкъ8итеи) şi t o p a n *e i* (път Топанеи),

4. cu *-ăi*: ć o r ă c *ă i* (матка Чоръкъи);

genitivo-dative singulare bărbătescĭ: b o u l u i (ѿ матка Бо8л8и), v i ţ e l u l u i (по п8т Бицел8л8и, şi хотар8л Бицел8л8и), c i r e ş u l u i (8 матка Чиреш8л8и), m i t i m o n u l u i (8ста Митимон8л8и), şi î n t e r n i ţ a t u l u i (по матка Ѫнтерница т8л8и);

numirĭ de rîuleţe, din carĭ nicĭ una nu e de origine slavică: *Boul*, *Fata*, *Cireşul*, *Firata*, *Săcuita*, *Mitimonul*, *Internițatul*, *Córäca*;

óre ce să însemneze *firata*, *internițatul* şi *mitimonul*?

córăca, deminutiv dela «cĭóră»?

nume personal: Бржкан;

metatesa luĭ *r*: Бржкан şi Бжркан;

b u n g e t: прѣз б8нџет 8 матка Чиреш8л8и (prin *bunget* pînă la matca Cireşuluĭ), cuvînt fórte remarcabil, întrebuinţat pînă acum la Muntenĭ în sens de «pădure veche şi désă»[1] şi care însemnă dintâiŭ «codru de stejarĭ», fiind format prin sufixul *-et* (=lat. *etum*) ca în *frăsin-et*, *făg-et*, *nuc-et* etc. din b u n g «stejar», vorbă conservată astădĭ numaĭ la Albanesĭ: *bungh* «stejar»[2];

sub raportul morfologic, pentru formaţiunea ibridă б8нџет din nelatinul *bung* şi latinul *-etum*, compară din punct în punct бржѕет, din nelativul *brad* (=alban. *breth—bredzi*) + *etum*, în documentul de maĭ sus No. 8.

12.

PETRU-VV., SCRIITOR Строе, FĂRĂ LOC, 14 MAĬU 1560.

(hărtiă, Arch. St., ep. Argeş XIX)

dela «gemen», feminin g é m ă n a, întrebuinţat ca nume de localitate: Џѣмѫна;

dela «brânză», augmentativ b r â n z o a e, întrebuinţat ca nume de localitate: Бржнзоае.

[1] Cf. **Aurelian**. *Judeţul Prahova*, în *Revista sciinţifică* 1872, p. 300: «călătorul străbate în timp de 4 şi 5 óre b u n g e t u r ĭ, *pădurĭ de maĭ multe orĭ seculare*». — Acest preţios cuvînt nu se găsesce pus nicĭ într'un dicţionar român!

[2] **Rossi**, *Vocabolario della lingua epirotica*, Roma, 1875, p. 95.

oa: скършоара (de 2 orĭ) în sens de suiş treptat al unuĭ dél: све плаюл дори ꙋ скършоара;

плаюл;

pt asimilat în *p*: дори сꙋп стог (=su*pt* stog), cf. maĭ sus textul No. XXXI;

h u m ă «terre végétale»: дори до хꙋмж, ад хꙋмж...;

f é r e c é, în acceptiune de movilă orĭ pétră: ад хꙋмж све до фѣречѣ до камен бабов (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la pétra babeĭ), cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numaĭ ca nume de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

кꙋрмътꙋра магеꙋшꙋлꙋи.... =?

дрꙋмꙋл Мехединицилор....;

слѣмѣ млачилор...., cf. serb. млака «terra ubi aqua prosilit»;

nominativ: валѣ, genitivo-dativ: валеи (nu вълии) cu *a* clar şi cu *l* nemuĭat, dar la plural вълилор (nu валилор);

nominativ неграе în sens de «negricĭósă», la genitivo-dativ: неграи: валѣ неграе, валеи неграи.

11.

Pătraşco-vv., fără loc, 17 apr. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

плопꙋл, ca nume de sat;

dela numele rîuluĭ «V e d e a», genitivo-dativ V e *z i e i*: дори ꙋ водꙋ Везиеи;

patru dativo-genitive singulare femeiescĭ:

1. cu -*iei*: V e z i e i (ꙋ водꙋ Везиеи);

2. cu -*ii*: f e t *i i* (дори ꙋ матка Фетии) şi v ă l c e l u ş *i i* (ꙋ ꙋста вълчелꙋшии),

3. cu -*ei*: f i r a t *e i* (вжршие Фиратеи), s ă c u i t *e i* (дори ꙋста Съкꙋитеи) şi t o p a n *c i* (път Топанчеи),

4. cu -*ăi*: ć o r ă c *ă i* (матка Чоръкъи);

T e l o r m ă n é n i în sens de «judeţul Teleormanuluĭ» : Телормѫнѣнн, adecă pluralul dela numele poporuluĭ întrebuinţat ca nume de ţéră, cf. fenomen analog în sanscrita, vechea germană, polonă, etc.;[1]

nume de sat : Хȣхȣрезн:

вїезȣнїе, лакȣл вїезȣнїнлор, adecă lacul unde sînt v i e z u n i i, astădĭ pronunţat maĭ mult *vizunie* «caverne, grotte, tanière, terrier», literalmente «terrier de blaireau, Dachsloch», dela *vezune* «blaireau, Dachs, ursus meles», animal pe care Buffon îl definia : «paresseux, défiant, solitaire, qui se retire dans les «lieux les plus écartés, dans les bois les plus sombres, et qui *s'y «creuse une demeure souterraine*»;[2]

derivaţiunea *vezunie* dela *vezune*, care se găsesce deja în Molnar,[3] a scăpat din vederea tuturor celor-l'alţĭ din doă cause : 1. variantul *vizuină* lîngă *vizunie*,[4] 2. variantele *ĭezine, ĭezune* şi *ĭezure*[5] în loc de *vezune*, aşa că era fórte greŭ de a ghici, bună-óră, legătura între *ĭezure* şi *vizuină*;

forma româno-albanesă — ca să nu dicem tracică — a cuvîntuluĭ *vezune* «blaireau» este *viedula*, de unde apoĭ albanesul βιέδολă (citesce : *viedzulă*) «blaireau»[6] şi românul *viezure* «blaireau», вїезȣре după cum vom vedé scris în Glossar II, trecut la *viezune* prin *r*=*n* ca în *suspin*=lat. *suspirium*, şi în fine la *ĭezune* prin perderea iniţialuluĭ *v* ca în *ĭin*=*vin*;[7]

variantul *vizuină* lîngă *vizunie* provine din prototipul româno-albanes *viedu*, din care *viedula* este deminutiv, prin sufi-

(1) **Lassen**, *Zeitschr. f. Kunde d. Morgenlandes*, t. 1, p. 346. — Despre originea numeluĭ «Teleorman», vedĭ scrierea mea *Originile Craĭoveĭ*, p. 31.

(2) Ap. **Littré**, *Dict.* v. blaireau.

(3) **Molnar**, *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches*, Hermannstadt, 1822, p. 127 : «Dachs — vezune. Dachsloch — vezunie.»

(4) *Lexic. Budan.* p. 759. — **Pontbriant**, *Dict.* p. 783, scrie greşit *visuină*, ér la p. 780 pune *viesură* şi explică prin «porc-épic», sens despre care cf. maĭ jos Glossar II.

(5) *Lex. Bud.* p. 273.

(6) **Stier**, *Die albanesischen Thiernamen*, în **Kuhn**, *Zeitschr.* t. XI, p. 140.

(7) **Cipariu**, *Gramat.* t. 1, p. 74. — Despre un fenomen analog fórte interesant la Neogrecĭ cf. **Chalkiopulos** in **Curtius**, *Studien*, t 5, p. 360.

xul *-ină* întocmaĭ ca în *mĭezu-ină* «Zwischenraum»[1] din *mĭezu*= *medium*;

prototipul româno-albanes *rĭedu* presintă o remarcabilă analogiá, póte numaĭ de azard, cu vechĭul frances *bedou* «blaireau», pentru care se bănuesce o origine celtică.[2]

16.

PETRU VV., 22 OCTOBRE 1563.

(perg., Arch. St., M-rea Govora IX)

sînt repetate maĭ tóte localitățile menționate maĭ sus în documentul No. 11, ast-fel însă că unele variante fonetice presintă particularitățĭ interesante, și anume :

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-ciei* pentru *-căi* : Чоръчїеи nu Чоръкъи;

e pentru *i* în ѫнтернецатꙋл, nu ѫнтерницатꙋл;

un *în-*, și *e* pentru *i* în ѫфератеи, nu Фиратеи;

dela «Vedea» genitivo-dativul este tot cu *-ziei*, ба încă de 2 orĭ : Веѕїеи și Веѕиеи;

numĭ de arborĭ : плопꙋл, стежар (de 2 orĭ), жꙋгастрꙋ, сорб:

wбръшина Пъкълѣнꙋлꙋи;

потека Пъкълѣнꙋлꙋи;

oa : wбръшина Ꙋрсоаеи, și wбръшина Ноа̀тенꙋлꙋй cu accentul pe *a* și pe *i*;

confusiune între *oa* și *o* : лꙋпоае și лꙋпое, nu însă лꙋпоане ca în documentul No. 8;

бꙋчин, бꙋчинꙋлꙋи, nu бꙋчюм...;

epenteticul *i* : къинелꙋи, de 2 orĭ;

numĭ caracteristice de ape : Бꙋте[i], Боꙋл[ui], Пъкълѣнꙋлꙋи, Ноатенꙋлꙋи, Лꙋпоае[i], Бꙋчинꙋлꙋи, Фѣте[i] și Фетице[i], Къинелꙋи, Ꙋрсоаеи...;

(1) **Molnar**, op. cit. p. 181.

(2) **Pictet**, *Origines*, t. 1, p. 441. — **Nemnich**, op. cit. t. 2, p. 1531, aduce și o formă franceză dialectică *badoneau*.

numĭ personale : Бъркан, Пана;

o particularitate fonetică dintre cele maĭ remarcabile, anume un duplu *rr* inițial de 3 orĭ în cuvîntul «ръжлецїи» :

прѣше ррѫжлеции,

имали ррѫжлецїи,

ѡсташе ррѫжлецїи,

ast-fel că nu póte fi îndoélă despre pronunciațiunea *rr*, care există în adevăr la Albanesĭ : *rroig* «trăesc», *rrotă* «rótă», *rrenă* «minciună», *rrală* «rar» etc.[1], așa că și la Românĭ cată a se fi pronunțat pe alocurĭ : *rrótă*, *rrar* și altele, după cum se și găsesc urme în vechile nóstre tipăriture și manuscrise, bună óră — cât se atinge de Moldova — în Cazania mitropolitului Varlam din 1643 :

part. I, f. 365 : стрикѫчюна ꙗсте ѡ боалѫ ррѧ...,

part. I, f. 273 : легѫтꙋри, ꙟкисори, морци ррѣле...,

part. II, f. 372 : ꙗсте фоарте съргꙋитоаре ка о апъ ррѣпеде...,

apoĭ pentru Muntenia, într'un manuscris din timpul luĭ Mateĭu Basarab, conservat în Biblioteca Centrală din Bucurescĭ :

pag. 28 : ррꙋщинъ,

p. 203 : ррꙋпе,

p. 70 și 390 : рръꙋрѣꙁъ,

p. 118 : рроасъ,

p. 235 : ррѫдѣ (rîdea),

p. 387 : ррꙋри,

p. 333 : рраꙁеле,[2]

în fine la Macedo-românĭ în *rrău* «rîŭ», *rrădățină* «rădăcină», *rrănie* «rîĭe», *rrană* «rană», *rroșiu* «roșu» etc.;[3]

dintre Neo-latinĭ, afară de vechea limbă română, care împărtășesce acéstă particularitate cu Albanesiĭ, adecă posteritatea directă a Tracilor, duplul *r*, cel móle și cel dur, există numaĭ la Spaniolĭ, carĭ îl împărtășesc cu Basciĭ, adecă posteritatea directă

(1) **Hahn**, *Alban. Stud.* passim. — Acest *r* dur este expres prin *rr* în tóte transcripțiunile limbeĭ albanese afară de a luĭ Leake, cf. **Miklosich**, *Albanische Forschungen* I, p. 14.

(2) Asupra acestuĭ manuscris și particularităților sale mĭ-a atras atențiunea tînărul meŭ elev d. Bianu, înzestrat cu o remarcabilă aptitudine pentru studie linguistice.

(3) Καβαλλιώτου Πρωτοπειρία, Veneția, 1770, passim.

a Iberilor, ér în Asia ambiĭ *r* se găsesc, între cele-l'
menĭ: «a common *r*» şi «a strong double *r*»:[1]

ꙃѧ trecut în жѧ: ржжлєцин pentru ръꙃлєцин «separa[
devălmaşĭ»[2] =slav. раꙃлнчь «diversus».

17.

Mitropolitul Anania. scriitor Балкбѧ стар (cel bătrîn) ѿ Пої
rescĭ, 2 iuliŭ 1564.

(hîrtiă, Arch. St., ep. Argeş XIX)

pluralul cu *-ure*: граждбре;

frénghi, nume de stofă preţiósă: стихар ѿ фрѣнг
har din *frénghi* négră) =pers. *frenghî* «pannus aure
rum»[3], cf. maĭ jos Glosar II;

particularitate istorică: nepotul mitropolituluĭ Ana
mia Dragomir şi era din Tîrşor: Драгомир ѿ Тръгшор;

numĭ bărbătescĭ: Балкбѧ, Кълчюкбѧ.

18.

Alexandru-vv.. fără loc, 8 ian. 1568.

(pergam., Arch. St., ep. Argeş XXII)

gorgan: дори до горган;

grumazul în sens de rădicătura déluluĭ: по грбм
ꙃєшов (pe *grumazul* Brănzeşuluĭ);

din «brănḑă» format numele Бръньꙃєш, cu care co
sus în documentul No. 12: Бръньꙃоаѥ, şi maĭ jos în
No. 22: Бръньꙃъ-вѣкє.

(1) **Lepsius**, *Standard alphabet*, ed. 2, p. 135.

(2) Cf **Alexandri**, *Poesiĭ poporale*, ed. 2, p. 379:

„Frunḑă verde păduret,
„Olĭolĭo, frate *răsleţ*,
„Ce nu viĭ să ne maĭ veḑĭ?
„Că de când te-aĭ *răsleţit*, etc."

(3) **Vullers**, op. cit. t. 2, p. 667.

19.

ALEXANDRU-VV., FĂRĂ LOC, SCRIITOR СТЪНИЛЪ, BUCURESCÏ, 3 AUG. 1571.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurezu XVI)

dela «vălcea», articulat vălcéoa (въλчѣwа корбѹлов), la genitivo-dativ nu «vălcélei» (cf. maï sus documentul No. 15), ci vălcéoi (до wпаш въλчѣwи);

oa : комwаръ;

goruni, plural dela «gorun», o varietate de stejar : пискѹлсъс горѹни (piscul cu *goruni*);

numï bărbătescï : Коцофан, Нинцѹг, Кица, Петриман, Боволѣ, Дѹлфѹ, Стънилъ.

20.

ALEXANDRU VV., SCRIITOR Нѣгое, BUCURESCÏ, 1572.

(pergam., Arch. St., M-rea Câmpulung XXXVII)

gaura, ca numele unuï munte : планине еж се зовет—гаѹра;

finalul *u* întreg : кинтешѹ, numire de haïnă=polonul *kontusz*, rutenul *kuntysz*, ung. *köntös* etc., cu o formă apropiată de cea unguréscă, tóte din vechïul persic κάνδυς, menţionat în Xenofonte;[1]

gure în sens de «guler» : две ризе добре със гѹре ѿ фир (doă haïne bune cu *gure* de fir), cf. medio-lat. «*gula* mantelli» adus ca sinonim cu *gulerum*, saŭ în vechïa francesă :

«Si que *les goules de son pelison* gris
«En sont mouilliés...»[2];

gïurè, cu accentul pe ultima silabă : нѣкое џюре (nesce *gïurè*) =pers. *gïurè* «păreche»[3], la noï «pantalonï», cf. maï jos Glossar II la cuvîntul *gïurule*;

(1) Cf. **Matzenauer**, op cit. p. 45.

(2) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.* ed. Carpent. t. 3, p. 594, ér despre *gulerum*=«guler» tot acolo un text din 1134 : „invenit introitus capucii, qui *gulerum* vulgariter gallice appellatur".

(3) **Vullers**, op. cit., t. 1, p. 538, observă că Persianiï aŭ împrumutat acéstă vorbă din hindustanî, unde ea însemnéză între altele: „a pair of shoes" şi „a suit of clothes".

particularitate economică : prețul unuĭ «kinteș» 500 aspri, al unuĭ «gĭurè» 300 aspri de argint (аспри срѣб);

numĭ bărbătescĭ : Лъвдать, Ѧлѣва Палаѣва (?)...

21.

Alexandru vv., scriitor Вѫсїю, Bucurescĭ, 13 maĭu 1573.

(pergam.. Arch. St., M-rea Bistrița-olténă LIII)

codrul : ѿ кодрꙋл еж се зовет Кѫката;

oo=ō : Селищоωара (=Seliștōara), nume de sat, scris însă și numaĭ cu *oa* : Селищоара;

alt *oa* : потковѫ;

confusiune între ѫ și ж : Ставѫр și Ставжр;

conservarea duplului *nn* din Ἰωάννης : Ѩнню, dar și cu un singur *n* : Ѩню;

mare bogățiă de numĭ personale dintre cele maĭ remarcabile : Мареш, Братеш, Дрѫгою, Нѣнчюл, Станчюл, Градѣ, Побиркꙋ, Ставѫр, Воинѣ, Драгꙋл, Бобе, Дрѫган, Бодѣ, Бан, Вѫлдїмир, Ѧлѣꙋ, Ѩнеш, Шерб, Дрѫгина, Тꙋртеш, Кѫзан, Мꙋша, Нѣнка, Потковѫ, Крѫломан, Соркѫ, Крѫчюн, Манѣ, Стѫнчюкꙋл, Бѫлан, Гаго, Данчюл, Бꙋнѣ, Стоенел, Мирлан, Џанвале, Чернат, Бадюл, Берча, Винтилѫ, Станко, Вѫсїю..., dintre carĭ un singur nume, Драг bună-óră, diferențiat în: Драгꙋл, Дрѫгою, Дрѫган și Дрѫгина.

22.

Alexandru vv., scriitor Некꙋла, Bucurescĭ, 4 sept. 1573.

(perg. Arch. St., ep. Argeș L)

brănză véche, ca poreclă de om : сѫс братиемси по име Брѫнзѫ вѣкѣ и Опрѣ (cu frațiĭ seĭ anume *Brănză-véche* și Opré);

alte numĭ personale : Лепѫдат, Банчюл, Болборе, Карапче;

curmezișul : сѫс ꙋжа ꙋ кꙋрмезишꙋл ωчинеѣ (cu funea în *curmezișul* moșieĭ).

23.

ALEXANDRU VV., SCRIITOR БАДѢ, BUCURESCÏ, 9 IAN. 1576.

(perg., Arch. St., M-rea Glavacïog IV)

finalul *u* întreg : rătundu, ca numele unuĭ loc : ȣправȣ лакȣлов ръ т ȣ н д ȣ;

Цигънȣш, deminutiv dela «Ţigan», ca nume personal;

alt nume personal : Џерȣл;

oa : комоаръ, бȣтишоаръ;

numĭ locale : Нѣгра (sat aĭ căruia locuitorĭ: Негрѣнїи), лакȣл Бȣте[i], Бȣтишоаръ (cf. maĭ sus documentul No. 15), Пȣркърѣнїи...;

nume de arbore : на стъжарюл Крецȣлов (la *stăjarĭul* Creţuluĭ).

24.

MIHNEA-VV., SCRIITOR ДАРА, BUCURESCÏ, 21 IUNIŬ 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurez XVI)

finalul *u* întreg : кржнгȣ (de 2 orĭ);

pluralul cu *-ure* : кржнгȣре;

călinet=«pădure de călinĭ» : кржнгȣ ѿ кълинет (crăngu din *călinet*);

genitivo-dativ cu *-ăi* : Дан снȣ Лȣкъи (Dan fiĭul *Lucăi*);

numĭ bărbătescĭ : Жагле, Дара.

25.

MIHNEA-VV., SCRIITOR Шербан ѿ Надȣреці, BUCURESCÏ, 10 NOV. 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LXXXVI)

o frasă întrégă semi-română : ѿкь кȣрмжтȣрж ѿ ȣста Кътълȣюлѡв пре҄н коада Їровȣлȣи и при҄н Шȣвъита на великаг гриндȣлȣ привалȣл Манев=dela curmătură dela gurele Cătăluĭul[ui] pre în coada Ĭarovului şi priĭn Şuvăita la grindul cel mare la privalul Maneĭ;

altă frasă analogă : да се ѯнает хотарѫле селоѵ Лѹпшанѹлѹи ѿ дрѹмѹл Дърсторѹлѹи ѹ велико горган=să se scie hotărâle satuluĭ Lupşanului dela drumul Dărstorului pînă la marele gorgan;

încă una : ѿ белчюгѹл Добревѹ дори ѹ стъжар=dela belciugul luĭ Dobre pînă la stăjar;

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : хотарѫ-ле;

oa : коада;

formă duplă : преꙉи şi приꙉи;

neaccentatul *a* nescădut la vocală obscură : bă*r*a*gan (прeѯпѹт бъраганоѵ) şi p*a*dureţi (Падѹреці);

blénze : ѹ лакѹл блѣнѯев (la lacul *blénzeĭ*), prin confusiune între *d* şi *z* (ca maĭ sus în documentul No. 3) este = *blénde*, nume de pasere, despre care vedĭ maĭ jos Glosar II ;

numĭ de Ţiganĭ : Бовиціѣнѹл, Флорѣ, Гонцѹ, Татаак, Воинѣ, Пискиніа, Кѹка, Ѹнгѹрѣнѹл, Хрьс, Вълѣн, Копач, Цѹра, Фера..

26.

Mihné-vv., scritor Фїера, Bucurescĭ, 12 dec. 1580.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LIX)

solzii, la singular *solz* «écaille», aci în privinţa plopuluĭ : плопи със солѯїи (plopĭ cu *solzii*);

neaccentatul *a* fără scădere la vocală obscură : vacariul (привалѹл Манев вакарюл);

привалѹл — stână ?

oa : къшчоаре;

gorgan despre o movilă mare : ѹ великаг горган;

faurul «ferar», despre un Ţigan : Стан фаѹрѹл;

săldușul, cu sens de «mlaştină» : съадѹшѹл със стѹхѹл (*săldușul* cel cu stuhul), vedĭ documentul ce urméză după acesta;

стѹхѹл, astă-dĭ *stuful* «jonc», cu *h=f*.

27.

MIHNÉ-VV., SCRITOR BOTѢ, BUCURESCÏ, 27 IAN. 1851.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenï LIX.)

oa : коада (de 2 orï);

iu pentru *oa* : кѫшчюре, acolo unde în documentul precedinte : кѫшчоаре;

finalul *u* întreg : гриндѹ, крѫнгѹ;

prein = prin : преꙟн коада Ибѡрѹлѡв и преꙟн Шѹвѫнта;

привалѹл, cf. documentul precedinte;

stăjar : дори ѹ стѫжар;

metatesa luï *r* : aceïaşï localitate numită Ирѡвѹл şi Ивѡрѹл;

confusiunea între *-en* şi *-in* : Динцещи şi Денцещи, nume de sat ;

alte numï de localităţï : Дескоперещїи, Фѫсѫıанїи, Корнѫцел...;

gorgan, întocmaï ca în documentul precedinte : велико горган;

bărăgan : пѹт бѫрѫган ов;

лакѹл Блѣнѕев, cf. maï sus documentul No. 25;

кѹрмѫтѹрѫ;

belciugul, astă-ḑï «muselière», într'un sens topografic: ѿ белчюгѹл Добрев дори ѹ... (dela *belcïugul* luï Dobre pînă la...), cf. maï sus documentul No. 25;

săldușul, ca în documentul precedinte, luat în sens de «loc mlăştinos» : хотарѹл ѿкѫ Корнѫцел по балтѫ на сѫлдѹшѹл сѫс стѹхѹл и преѕ полю... (hotarul dela Cornăţel pe baltă spre *săldușul* cel cu stuhul şi peste câmp), cuvînt fórte interesant care, ca deminutiv dintr'un *saldu* «baltă», ne explică enigmaticul nume de Σαλδήνσιοι, *Saldensii*, pe care Ptolemeŭ îl dă acelor Dacï ce locuïaŭ tocmaï în partea de jos saŭ cea «băltósă» a Olteniei,[1] numită «blatniţă» încă pe timpul luï Mircea cel Mare[2] şi de unde şi vîntul dela sud

(¹) Veḑï charta luï Ptolemeŭ în a mea *Istoria Critică*, ed. 2, t. 1, p. 324.

(²) Венелинъ, Влахо-Болгарскія Граматы, Petersb., 1840, p. 56: «Ѹ Блатничко сѫдство Кѹманскы бродѫ...».

se chiamă la noi pînă astă-ḑi «băltăreţ», ast-fel că *Saldensii* ar însemna «Dacĭ dela baltă»:

cu *Saldensii* luĭ Ptolemeŭ şi cu românul *saldu* «baltă» se află într'o intimă legătură numele eşit din us al unuĭ sat din judeţul Oltuluĭ : *Săldenĭ*, astă-ḑĭ Isvorųl-de-sus,[1] adecă aprópe o traducere a terminuluĭ celuĭ vechiu (*isvor*=apă, *saldu*=apă), ér din antica nomenclatură geografică a ţerelor învecinate cu Dacia: localitatea *Salda* saŭ *Saldum* în Pannonia, menţionată pe Tabla Peutingeriană şi 'n Geograful Ravennat, şi Σάλδαπα în Mesia, la Teofilact;[2]

cu acéstă ocasiune, încă o numire etnică din Dacia luĭ Ptolemeŭ : alăturĭ cu Saldensii, el pune, locuind pe ambele malurĭ ale Oltuluĭ, pe Dacĭ *Potulatensii*, Ποτουλατήνσιοι, nume compus din preposiţiunea *pot* «lîngă» (cf. grecul ποτί saŭ ποτ,[3] zendicul *paiti*, arménul *pat*, latinul *pot* în *pos*-sideo) şi din numele *Ulatu*=*Aluta*, adecă *Pot-ulatensii* «Dacĭ de lîngă Olt».

28.

Mihnea-vv., scriitor Neksaa, Tîrgovişte, 27 aug. 1582.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Câmpulung XXVIII)

relativ la zestrea uneĭ fete de boier, acest document presintă terminĭ fórte interesanţĭ de stofe şi podóbe femeiescĭ, precum :

ţoaşe, 2 la număr, una de zarba (cf. maĭ sus textul XXXI), alta de grana (veḑĭ maĭ jos), ambele cu nasturĭ de argint

цоаше 2 една ѿ ȥарбах а дрѹга ȥа гранах свѣ сѫс пѹш сребрънн

la singular цоахъ = medio-grecul τζόχα, un fel de mantă : «indumenta ex panno laneo ad talos usque demissa»[4] = la Albanesĭ pînă astă-ḑĭ *tzogă* : «La zoga è una sopratunica a mille pieghe, «che le donne Albanesi vestono quando si recano in Chiesa, e nelle «visite per nozze e lutti; le vedove la portano in tutto il tempo «della vedovanza; è un abito di grave dignità proprio delle ma«ritate»[5] = serb. чоха, deminutiv чошица «postav», — cf. maĭ jos Glosar II;

(¹) **Frunḑescu**, *Dicţ. topografic al Românieĭ*, Buc. 1872, p. 249, 416.
(²) Cf. **Forbiger**, *Handb. d. alten Geogr.*, t. 3, p. 481, 1100.
(³) **Baunack**, în **Curtius**, *Studien z. griech. u. lat. Gramm.*, t 10 (1877), p. 108.
(⁴) **Du Cange**, *Gloss. med. Graec.* p. 1576.
(⁵) **Dorsa**, în **De Rada**, *Rapsodie d'un poema albanese*, Firenze, 1866, p. 40.

borţi, érăşĭ 2 la număr, una cu mărgăritar şi cea-l'altă cu fluturi : корци 2 една със бисер а дрьга със фльтьри=medio-germ. *borte* «starkes Band aus Seide mit Gold gestickt, als jung-«fräulicher Haarschmuck»[1]=vechĭul frances *borte* «ruban fort d'or «et de soie»,[2] maĭ pe scurt un fel de îmbrăcăminte la cap;

фльтьри, ca ornament femeiesc la cap, cf. franc. *papillons* «par-«tie d'une coiffe qui va en s'élargissant comme les ailes d'un pa-«pillon»[3];

bucile de mărgăritar la cerceĭ : зъwшници със бьчиле със бисер, cf. franc. *boucle* [d'oreille]=lat. *buccula*, pe când forma română vine d'a-dreptul din lat. *bucca;*

cingători : 2 чингътори за кофтиріе;

кофтиріе, stofă din care se făceaŭ cingătorile femeiescĭ, vedĭ maĭ sus documentul No. 1;

frăul : кон добръ wседлан и инфрьнан със фръьл срев (cal bun în-şeuat şi înfrânat cu frául de argint);

neorganicul *h* la finea cuvintelor : зарвах, гранах, fenomen fórte important, despre care vedĭ maĭ sus texturile XVII şi XXXIII;

granah=medio-lat. *granata*=polon. *granat*, un fel de po-stav scump[4], cf. maĭ jos documentul No. 30.

29.

Mihné-vv., scriitor Ieaшko, Bucurescĭ, 17 ian. 1588.

(perg., Arch. St., episc. Rîmnic XXXIV)

gruĭul în sens de «dél» : виногрäд по грьюл Божоранилм (viia pe *gruĭul* Bojoranilor), cuvînt în aceĭaşĭ strînsă legătură etimo-logică cu *grumaz*=alban. *gurmaz*, în care este lătinesce *collis* cu *collum*.

30.

Mihné-vv., scriitor Влак. Bucurescĭ, 6 martiu 1588.

(pergam., Arch. St., M-rea Brâncovenĭ IX)

finalul *u* întreg : шокрьлатьг;

(1) **Ziemann**, *Mittelhochdeutsches Wörterb.*, Quedlinburg, 1837, p. 41.
(2) **Bezon**, op. cit., t. 1, p. 168—91. — Cf. **Matzenauer**, op. cit. p. 271.
(3) **Littré**, *Dict.*, t. 3, p. 929.
(4) **Golembiowski**, op. cit., p. 156.

ꙟтрꙋ фолосꙋль челѡрь че вѡрь врѣ
а ꙟвѫца лимба рꙋсаскѫ ши мол-
довенѣскѫ.

Печатано въ Ꙗссахъ, протопопомъ Мол-
давскимъ, Волоскимъ, и Бессарабскимъ,
Михаиломъ Стрилбѣцкимъ, въ собстве-
нной своей типографіи. 1789. Года.

La 1789, Moldova fiind ocupată de armata ruséscă, preutul Mihail Strilbetzki, carele îşî dâ pomposul epitet de «protopop moldovenesc, muntenesc şi besarabian», şî-a înfiinţat în Iaşî o tipografiă, unde a dat la lumină acest mic vocabular, promiţênd în prefaţă şi o carte cu dialogurî: «карте а ворбелѡрь, каре ла десѫвър-шитѫ правила лимбилѡрь молдовенещи ши рꙋсещи ва вени».

Peste tot sînt vr'o 1500 de cuvinte, dispuse după rubricele de: «Dumneḑeŭ şi duhurî», «lumea şi stihiile», «vremî şi sărbătorî» etc.

Inainte de acest vocabular nu sînt decât dicţionare române manuscrise, dintre carî noî cunóscem, maî mult saŭ maî puţin, următórele cincî:

1. In Biblioteca Centrală din Bucurescî, sub No. V. 5., un mare volum in-folio, întitulat «Păcurariul saŭ lexiconul păcurariuluî slavono-românesc», compus în Bucurescî de un ieromonah Macarie la 1778.[1]

Îl studiază actualmente d. I. C. Bianu, care 'l va descrie peste puţin în «Columna luî Traian».

2. In Biblioteca Societăţiî Archeologice din Moscva, sub No. *240 MS. Slavica*, un manuscris întitulat: Словарь Рꙋмꙋньскаго ꙗзыка (Dicţionarul limbeî române), fără dat şi fără numele autoruluî, 282 foî in-12.[2]

3. Tot la Moscva, fósta bibliotecă a conteluî Teodor Tolstoy poseda la 1825, sub No. 74 in-4, un Словарь Славено-Молдавскій

(1) **Gărlénu**, *Catalogul Bibliotecei Centrale*, Buc. 865, p. 55.
(2) **Библіотека Общества Исторія**, Moscva, 1845, p. 113.

Dicționar slavo-moldovenesc), compus cam pe la 1695 și scris cu cursiva pe 100 foĭ.[1]

După o indicațiune din partea reposatuluĭ meŭ părinte Alexandru P. Hasdeŭ, Societatea Academică Română a însărcinat de curînd pe d. Gr. G. Tocilescu, plecat în Rusia, de a urmări aceste doă interesante dicționare.

4. In biblioteca Universitățiĭ din Pesta, între manuscrisele celebruluĭ istoric unguresc Pray, mi s'a întâmplat a descoperi o cărtecică in-16 intitulată: *Dictionarium Valachico-Latinum*, compusă inainte de 1743, fiindcă la finea volumuluĭ sînt scrise în acel an nesce notițe de o altă mână.

Autorul cată să fi fost din Banat, căcĭ conservă nemuĭat pe *n* în cuvintele *banye* (=baĭe), *kuny* (=cuĭu), *vinye* (=viĭe) etc.[2]

Îl vom cita maĭ jos în Glossar sub prescurtarea de *Lex. MS. Pray.*

5. Dar cel maĭ prețios dicționar manuscris român este, fără îndoélă, acela ce aparține d-luĭ Dim. A. Sturdza.

La 1740 manuscrisul era deja stricat, fără început și fără sfîrșit, astfel că nemerind în mânele unuĭ cărturar, acesta l'a sporit cu vr'o câte-va foĭ și, punênd ca titlu:

ѧ҃кт /ѕ҃ємн (anul 1740)
Лєѕикwн Славєнской (Lexicon slavic),

s'a apucat a'l completa.

Manuscrisul întreg, in-4 mic, cuprinde 282 foĭ, dintre carĭ ultimele 261—282 sînt nescrise, ér primele 1—39 sînt pline de adnotațiunĭ, maĭ ales lexice, de pe la finea seculuĭ trecut, scrise de diferite mânĭ în Moldova.

La 1757 manuscrisul aparținea «dascaluluĭ Nikită», care îl numia Лиѱиχон din Лєѕикон, cu *ps* din *cs* întocmaĭ ca în *cópsă*=*coxa*, ér la 1797 îl vedem în mânile unuĭa ce subscrica franțusesce: «Mr. Jean de Talmatzy».

(1) Калайдовичъ-Строевъ, Описанiе рукописей Толстова, Moscva, 1825, 265.

(2) Cf. *Revue de linguistique*, t. 5, p. 241.—Acéstă particularitate fonetică se observă însă la Hațeg în Transilvania, cf. *Lex. Bud.*, Orthogr. p. 34.

Óre-care din aceştiía pare a se fi îngrijit de a lega volumul, adăugând la început şi la sfîrşit maí multe foí albe.

Partea cea veche a manuscrisuluí cuprinde un dicţionar slavo-român între foile 41—215, cu intervalurí nescrise saŭ completate de altă mână posterióră, şi o gramatică slavică, de o parte slavonesce şi de cea-l'altă românesce, între foile 216—253, după carí urméză apoí nesce socotelí aritmetice şi astronomice, recete medicale etc.

Manuscrisul d-luí Sturdza merită a fi studiat cu d'amăruntul în tóte părţile sale şi chiar de a fi publicat întreg, ceía-ce nu intră în cadrul lucrărií de faţă.

Ne-am mărginit dară de a'l examina numaí în porţiunea cea veche a dicţionaruluí.

Dâm maí jos şi un fac-simile de pe fóia 205 retro.

Tóte literele iniţiale sînt făcute cu roşu.

Cernéla e gălbuiă.

După indicí paleografice, acest dicţionar e scris fără contestaţiune în prima jumătate a seculuí XVII.

Autorul a fost Muntén, căcí întrebuinţéză cuvintele *barză*, *rănichi* şi altele, necunoscute pe aíurí, ér pe *Ban* îl explică prin «Domn», ceía-ce ar fi fost peste putinţă în Moldova, unde boieria de Ban n'a fost nicí odată quasi-princiară ca în Ţéra-Românéscă, ba nicí că a existat măcar în tot cursul seculuí XVII.

Cuprinsul dicţionaruluí presintă o asemenare surprinḑĕtóre cu cel de'ntâiŭ dicţionar tipărit al limbeí paleo-slavice, scris de către călugărul Pamba Berindă şi publicat în prima ediţiune la Kiev în 1627 sub titlul de : Лезиконъ славеноросский, — carte de o raritate extremă chíar în Russia[1] şi pe care totuşí o posedă la noí biblioteca Seminariuluí din Bucuresci.

Dar cine a fost Pamba Berindă ?

Archeologul rus Sacharov schiţéză biografia acestuí lexicograf în următorul mod :

«Pamba Berindă s'a născut în Moldova din părinţí ortodoxí «în seculul XVI. Călătorind de tînăr pe la locurí sfinte, el s'a călu-

(¹) **Hanka**, *Dobrowsky 's Slavin*, Prag, 1834, p. 258 : «äusserst selten».

gărit în Ierusalim şi a ocupat acolo diferite funcţiunĭ. Chiămându'l apoĭ la sine episcopul de Lemberg Gedeon Balaban, î-a încredinţat corectura cărţilor şi priveghiarea asupra tipăririĭ lor în tipografiele din Sniatin şi din Krilos. Aci Berindă a început composiţiunea Dicţionaruluĭ seŭ. După mórtea luĭ Gedeon Balaban, rudele acestuĭa vîndênd tipografia la Kiev, a trecut tot la Kiev şi Berindă etc.»

El a murit în noua sa reşedinţă la 1632.[1]

Să observăm că numele de mirén al luĭ Berindă a fost Pavel şi că el era nu numaĭ lexicograf, dar şi un excelent zugrav bisericesc tot-o-dată, autor al renumitelor *Ephemerides effigiatae Papebrochii*.[2]

E curios că un Slavon a tipărit cea de'ntâiŭ gramatică a limbeĭ italiane,[3] pe când un Român a făcut cel de'ntâiŭ dicţionar al limbeĭ slavice.

Aşa dară între manuscrisul d-luĭ Sturdza şi lexiconul luĭ Berindă asemenarea e mare; maĭ mult decât atâta, ea este aşa de mare încât ar fi dispus orĭ-cine de a admite, că unul dintre ele a fost cunoscut autoruluĭ celuĭ-l'alt.

Însă care pe care?

Dacă lexiconul luĭ Berindă ar fi fost cunoscut lexicografuluĭ muntén, ar urmà că acesta a scris după anul 1627.

Dacă Berindă, din contra, se va fi servit el de dicţionarul nostru, atuncĭ resultă că acesta trebuĭe să fie cu mult timp anterior anuluĭ 1627.

Eĭ bine, sînt multe temeĭurĭ de a crede, cumcă în adevăr Berindă va fi fost acela care a utilisat lucrarea cea muntenéscă.

Ne vom mărgini de a indica vr'o doă-treĭ.

În lexiconul luĭ Berindă sînt aşeḑate în ordine alfabetică unele articole carĭ se află împrăştiate fără nicĭ o ordine în manuscrisul d-luĭ Sturdza.

Aşa la noĭ avem la f. 42 : Ѧнанїа норюа Домнѹлѹи, şi apoĭ la f.

(1) Cf **Сахаровъ, Сказанія русскаго народа**, Petersb. 1849, t. 2, part. 5, p. 6.— **Żegota Pauli**, *Starożytności Galicyjskie*, Lwów, 1840, p. 43.

(2) **Martinov**, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 40.

(3) **Diez**, *Gramm.*[3] t. 1, p. 80.

44 érașĭ: Ꙗнанїа морѕа Домнѕлѕи, pe când la Berindă numaĭ o dată la p. 342 : Ꙗнанїа ѡѣлакъ господень.

Este lucru firesc, că așeḑarea în ordine trebuĭ să fie posterióră desordiniĭ.

Alt ceva.

In unele locurĭ manuscrisul oferă un pasagiŭ complet acolo unde în Berindă îl găsim scurtat.

Așa la noĭ avem la f. 46 : кишаса съ кичми с в о и м и даже до пролитїа кръве своеа, pe când în Berindă, la p. 5, citim: кишаса съ кичми до пролитиа крове своеа, adecă своими este omis.

De asemenea într'un alt pasagiu, manuscrisul pune la f. 34: поидемъ на село и направимъ водоважда напаати нощїю село, pe când în Berindă, la p. 24, lipsesce cu totul începutul: поидемъ на село и.

E lucru firesc, că redacţiunea cea scurtată trebue să fie posterióră celeĭ complete.

In fine, ortografia manuscrisuluĭ este maĭ archaică, maĭ paleoslavică, maĭ grea decât a luĭ Berindă, de exemplu chĭar în pasagĭul de maĭ sus: кръве своеа, acolo unde cel-l'alt modernisézâ крове своеа.

E lucru firesc, că o ortografiă maĭ veche denotă și un exemplar maĭ vechĭu.

S'ar puté dară crede că manuscrisul d-luĭ Sturdza, deși scris în Muntenia, totușĭ va fi căḑut, cu mult înainte de 1627, în posesiunea luĭ Berindă în Moldova, unde a și remas de atuncĭ.

Limba dicţionaruluĭ nostru ar concurge a întări acéstă conclusiune, înfăţișând unele ḑicerĭ ce par a nu se maĭ fi întrebuinţat nicăirĭ la Românĭ dela 1600 încóce, cel puţin în România danubiană, de óră-ce nu le găsim de loc în numerósele tipăriture și manuscrise din epoca luĭ Mateiu Basarab și Vasile Lupul.

Veḑĭ maĭ jos la cuvintele: *auă*, *zgarbură*, *funicel* etc.

Cu tóte acestea, noĭ nu afirmâm cu o deplină siguranţă cumcă Berindă ar fi avut la mână anume manuscrisul d-luĭ Sturdza, și étă de ce.

Afară de dilema propusă maĭ sus: unul din doĭ a cunoscut pe cel-l'alt, maĭ este posibilitatea uneĭ a treia ipotese.

De ce óre Berindă pe de o parte şi autorul dicţionarului nostru pe de alta, trăiând amîndoi cam în acelaşi interval, n'ar fi putut consulta, fie-care în deosebi, una şi aceiaşi fântînă lexică anterióră, adecă vre-o încercare manuscrisă de dicţionar slavic, maî veche, remasă necunoscută, pe care unul din eî a explicat'o apoî rusesce saŭ maî bine rutenesce, ér cel-l'alt romănesce?

Ceia-ce ar milita óre-cum pentru acéstă ipotesă, este împregiurarea că 'n manuscris se află multe cuvinte serbe saŭ din dialectul sloven modern, pe carî autorul se vede a le fi adaus dela sine cătră fântîna cea anterióră, căcî nu le găsim în Berindă.

Maî este apoî şi o altă consideraţiune: călugărul moldovén dela Kiev citéză într'o mulţime de locurî cărţile bisericescî unde se citesc cuvintele pe carî le explică, pe când dicţionarul nostru a credut de cuviinţă a suprime fórte adesea asemenî indicaţiunî bibliografice.

Din causa tuturor acestor puncturî de controversă, noî am pus ca dat aproximativ lungul interval dintre aniî 1600—1630, deşi criteriele interne şi externe ne fac a bănui, că el se aprópiă maî mult de cea de'ntâiŭ decât de cea din urmă din aceste doă cifre extreme.

Reproducem maî jos din manuscris vr'o doă-sute de cuvinte.

Acolo unde vorba paleo-slavică nu e destul de clară, noî completăm sensul între [] prin sinonime neo-slavice din Berindă, uneorî şi din contimpuranul seŭ Mikalja.[1]

Am profitat de acéstă ocasiune pentru a oferi tot-o-dată un specimen de dicţionar etimologic al limbeî române, ceia-ce ne lipsesce cu desăvîrşire, căcî lucrarea cea maî bună existinte, «Dictionnaire d'etymologie daco-romane» al d-luî Cihac, are în vedere numaî elementele latine, s'apoî şi 'n privinţa acestora păcătuesce la tot pasul prin neajunsul de metodă sciinţifică, neajuns ce se urcă adesea la *non-plus-ultra*.

Pe lîngă exemple aduse altă dată[2] despre nemetodismul d-luî

(1) **Micalia**, *Thesaurus linguae illyricae*, Lavreti, 1649, in-16.
(2) *Columna luî Traian*, 1876, p. 17—32, 179—186, 235.

Cihac, vom mai cita aci unul singur, de o dimensiune aşa ţicînd piramidală.

D-lui derivă (p. 322) cuvîntul *zestre* dintr'un: «type latin *ex-* «*staura*=*ecs-staura*, transposé et assimilé en *secstra-sestra*, d'un «primitif latin *staura* du grec σταυρός pieu».

Ca fonetică şi ca logică, d. Cihac trăesce el óre în secolul lui Bopp şi Ascoli?

Nu se află în lume nicĭ un silogism şi nicĭ o metatesă saŭ asimilaţiune posibilă, carĭ să conducă pe un om serios dela «par» pînă la «averea mireseĭ» şi dela un *exstaura*, imaginar şi el pe lîngă cele-l'alte, pînă la *zestre*!

O singură etimologiă de acéstă natura—şi la d. Cihac sînt cam multe — compromite o carte întrégă.

Acum câte-va observaţiunĭ asupra unor particularităţĭ fonologice şi morfologice, carĭ n'aŭ putut intra în corpul Glossarului.

Autorul distinge imperfectul verbilor cu *-ire* de al verbilor cu *-ere*, cel de 'ntâĭu fiind cu -їа, cel-l'alt cu -ѣ, precum la f. 115: се късенїа (=cuven*iea* dela «cuven*ire*») şi се къдѣ (=căd*ea* dela «căd*ere*»); de asemenea la f. 94: рътъчїа (=rătăc*iea* dela «rătă*cire*») ши нѹ пѹтѣ (put*ea* dela «put*ere*»).

Imperativul negativ se formézâ din infinitivul întreg cu *-re*, precum la f. 108: нѹ дареци сфънта къиниилор, нѹ лепъдареци.

Perfectul simplu dela «dare» este: дѣде (f. 114), дѣдеръ (f. 118); dela «punere»: пѹшѹ (f. 119); dela «prindere»: принсѹ (f. 175).

Pluralul cu *-ure*: лѹкрѹре (f. 178).

Dela «aducere» participiŭ present femeiesc: адѹсътоаре (f. 120), nu адѹкътоаре.

Plusquamperfectul conjunctiv: *vreaĭ băga* = «aĭ fi băgat»: де врѣй бъга фїе-чеѡм ѫтрънселе (неще касе), рътъчїа ши нѹ пѹтѣ съ ясъ афаръ ден ꙗле (f. 94).

Fórte des *ă* pentru *i* de'naintea luĭ *n*: ѫмпынџе (f. 56), ѫтрѹ мыне (slav. во мнѣ, f. 60), мынте (f. 55) etc., o particularitate care — lucru fórte semnificativ — ne întimpină şi în iscălitura

luĭ Berindă: Берында în loc de Беринда, nume românesc despre care cf. maĭ sus Notanda la textul No. XXIX.

Alăturĭ pe aceïașĭ fóiă 213: рѫпсесе și рѫмсесе, cel de'ntăiŭ prin asimilaţiunea regresivă *mp*=*p*, cel-l'alt prin asimilaţiunea progresivă *mp*=*m*.

Un *u* pentru *i*: негрижѫлие (f. 106).

Metatesa luĭ *r*: шопрѫлa = *şopărla*, și altele.

---

1. *acept* (j'attends, j'espère): чаю въспрїати, ачепт а лѫа. 170. — чаетъ, ачѣптъ. 171.

Forma *acept* alăturĭ cu *aştept* indică un compromis de etimologiă poporană între *accepto* și *adspecto* (de unde ital. *aspetto*).

2. *acuare* (refuge, abri): скитанїе, ачѫаре. 149.

Lat. *acquieo*, formă primitivă pentru *acquiesco*, conservată în simplul *quieo*. Din *acquieo* a remas posteritate numaĭ la Românĭ, căcĭ vechĭul frances *aquoiser* «a linişti» vine prin *ad-quictiare* din adjectivul *quietus*. Tot din *quietus* ital. *cheto*, span. *quedo* etc., precum și al nostru [în]*cet*, [în]*cetez*. In Lex. MS. Pray: «*acsuedzu-me* (ачѫезѫ-мъ) contegor».

3. *agimă* (échalotte, allium ascalonicum): влашец, аџима. 208.

Ung. *hagyma*.—Este de observat că Poloniĭ în *szalotka* şi Germaniĭ în *Schlotte* numesc acéstă plantă franţusesce: *échalotte*, ér Serbiĭ şi Croaţiĭ în скалоња o numesc italianesce: *scalogno*.

4. *aimintré* (autrement, de travers); възнак, пре дос, аиминтрѣ. 54.

Cf. maĭ sus în textul No. XXXI: аминтрилѣ.

5. *alăută nemţéscă* (harpe): гѫслъ, алъѫтъ немцѣскъ [Berinda: гарфа, цітра]. 64.

Deşi protesa luĭ *a* înainte de *l* este evidinte în moldovenescul *alămie*=*lămie* =ngr. λεμόνι, totuşĭ iniţialul *a* în *alăută* ar puté fi organic, de óră-ce cuvîntul derivă din arabul *alúd*, de unde portugesul *alaud*, pe lîngă care Portugesiĭ posedă şi forma *laude*, întocmaĭ ca noĭ *lăută*, de unde *lăutar* «musicant ţigan». Cu tóte astea, *t* în loc de *d* în *lăută*, *alăută*, ar indica maĭ curînd proveninţa din germanul *Laute*, venit la rîndul seŭ din provenţalul *laut*. In adevăr, *d* nu s'ar fi urcat românesce la *t* cu atăt maĭ mult, cu căt l'ar fi mănţinut analogia în *laud*, *laudă*, *lăudă*. — Cf. şi turc. *lavut*, *lavutha* «espèce de luth».

6. *albugine* (certaine maladie des yeux): **ворволь** [gr. βόρβορος?], **албꙋцине**. 176. — **ворвол, албꙋцине**. 188.

O conservațiune poporană fórte semnificativă a terminuluĭ medical latin *albuginem*, pe care Francesiĭ, din contra, l'aŭ căpătat numaĭ în timpiĭ moderni pe calea sciinţifică, mănţinêndu-ĭ forma nominativă *albugo* şi nesciênd de ce gen să'l facă : masculin orĭ feminin (Littré).

7. *alcà* (jeu de bagues, espèce de tournoi oriental) : **тризнище, локларг саꙋ ꙋнде алѣргъ ла алка**. 151.

Turcul *halqa* «inel». Cf. în balada poporană «Sărb-sărac» :

> Turciĭ mergea câte doĭ
> Ca să jóce la *halcà*,
> Sus în Haidar-paşà,
> Şi d'o dată toţĭ plecà..
> Iar Sărbul se tot ducea,
> *De halcà s'apropià*
> *Şi din fugă asvărllà*
> *Geridul seŭ chiar prin ea...*

ceia-ce d. Alexandri adnotézā : «jocul consista întru a se repeḑi călare în par«tea unde se găsia halcaoa spînḑurată, şi a svîrli geridul ast-fel încăt să trécă prin «cercul eĭ.»[1]

8. *aleg cu cugetul* (je réfléchis) : **размышлаю, семꙋеск, алег кꙋ кꙋцетꙋл**. 131.

9. *amu* (déja, donc, voici): **оуже, амꙋ саꙋ ꙗтъ.—оуво, даръ, амꙋ, адекъ**. 199.

Cuvînt care trebuĭ separat cu desăvîrşire de *acmu* saŭ *acum* (à présent), fiind sub tóte privinţele =lat. *modo*, cu posteriorul *a* (=ad) ca în *a-prope*, *a-tât*, *a-tuncĭ* etc. Pentru perderea finaluluĭ *do*, cf. *cum*=*quomodo*. In Lex. MS. Pray: «*acmu*—hunc, *amú* — jam».

10. *armaş* (bourreau) : **радник, гъде, армаш**. 134.—**палачник, мъчюкаш, армаш**. 112.

Cf. Notanda la textul No. XX.

11. *auă* (raisin) : **грозДъ, аꙋа, стрꙋгꙋрꙋл**. 209.—**грезновеніе, стрꙋгꙋрій, аꙋа**. 63.

Din latinul *uva* «strugur», de unde: 1. *oaă* prin *-uv-*=*-oa-* ca în «pl*oa*e» din «pl*uv*ies»; 2. apoĭ *oauă* prin epenteticul *u* pentru a înlătura hiatul, ca în «rouă»

(¹) **Alexandri**, *Poesiĭ poporale*, ed. 2, p. 109.—O descriere pe larg a acestuĭ joc, veḑĭ in Караџитј, *Lexic.*, p. 802.

a» etc.; 3. în fine *auă* prin confusiunea iniţialuluĭ *o* cu articlul nedefinit *auă=o auă*, perdut de aceĭa ca în *strachină=o strachină* din ὀστράκινα. dară aferesa unuĭ *o*, ér nicĭ decum protesa unuĭ *a*, precum credea d. Cipar. edo-românii numesc pînă astăḑĭ strugurul *auă*. La noĭ însă cuvîntul se găse- numaĭ în limba secoluluĭ XVI, maĭ ales în Coresi, căcĭ în exemplul din seco- XVII pe care 'l citéză d. Cipar: «САВ КОПТ АВА» din Noul Testament dela rad din 1648 (Apocal. XIV, 18), venerabilul canonic a uĭtat a ne spune[1] că argine se află acolo explicaţiunea: «СТРВГВРВА», negreşit nu în vederea sino- ceĭ, ci pentru că editorul sciea că lectoriĭ nu vor maĭ înţelege pe archai- ВА.

balegă (fiente, braisin): МОТИЛА, БАЛЕГА [*Berinda*: ГНОЙ, ЛАЙ- А]. 97.

la Serbĭ БАЛЕГА. Este una din vorbele lăsate la Dunăre prin invasiunile po- lor turanice din vécul de mijloc. In diferitele dialecte tătare se ḑice pînă astăḑĭ: as, *balhas*, *balgaş* etc.[2]; cf. maĭ jos la vorba *colun*.

barbat la gură (éloquent, littéralement: homme quant à bouche): РѢЧИСТЫЙ, БАРБАТ ЛА ГВРЪ, ЧЕЛ ЗИКЪТОР. 133.

se observe claritatea neaccentatuluĭ *a*: barbat.

barḑă (cigogne): ЧАПЛА, БАРЗЪ. 171. — БРЪК, БАРЗЪ. 204.

cuvînt necunoscut în Moldova şi în Transilvania. Are afiliaţiunĭ sigure numaĭ limbile celtice. In unele dialecte francese o varietate de barḑă (ardea garzetta, chreiher) se chiamă pînă astă-ḑĭ *bardet*, deminutiv dintr'un *bard* «barḑă».[3] De- vechiĭ Gallĭ, Turnebiŭ ne spune că la dînşiĭ cântăreţiĭ se numĭaŭ *bardi*, ciocârlia *bardaea* saŭ *bardala*.[4] Să nu uĭtâm că şi numele latin al berḑeĭ: *ci- ia*, în dialectul prenestin *conia*, însemnéză de asemenea «cântătóre», dela ra- la *can*.[5] Să maĭ amintim că la Celţĭ cuvîntul *bard-* presintă o formă armo- nă asibilată *barz*,[6] deşi acéstă transiţiune, negreşit, este nedependinte de cea mânéscă.[7]

[1]) **Cipar**, *Principie de limbă*, p. 90.
[2]) **Castrén**, *Nordische Reisen und Forschungen*, t. II (1857), p. 138, 156.
[3]) **Diefenbach**, *Origines Europeae*, Frankfurt, 1861, p. 241.
[4]) Ibid. — Cf. **Stokes** în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 446.
[5]) **Corssen**, *Ausspr.*[2], t. 2, p. 248.
[6]) **Belloguet**, *Glossaire gaulois*, Paris, 1872, p. 111.
[7]) Cf. observaţiunea mea maĭ sus p. 190, nota 5.—Despre *d=z* chiar la vechiĭ Gallĭ, veḑĭ kes în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 7, p. 55. — Oare nu cum-va dintr'un celtic *barza* se va fi nă- actualul spaniol *garza* (portuges *garça*) «barḑă», pătruns apoĭ şi 'n Italia? Cât pentru rea iniţialuluĭ *b* în *g* la Spanioli, cf. *guró* din franc. *bourreau*, *gorracho* pentru *borra-* din *ebriacus* etc.

15. *băsău* (violence, passion) : ревнїе, хїербенцѣлх, бхсх8. 196.

Cf. maĭ sus textul No. 1.

16. *băsăuri*, plur. (haines, jalousie) : ѯавиды, бхсх8ри. 189.

17. *băsăos* (envieux, haineux) : ревниви, бхсхоши. 196.

Băsău, *băsăuri*, *băsăos*, adecă radicala lor *băs* cu sensul general de «ceva reŭ», pare la prima vedere a avé multe rude în familia ario-europeă. Vom indica numaĭ pe litv. *baisus* «gróznic», germ. *böse* «reŭ», slav. бѣсх «demon», celto-bretonul *bos* «cĭumă» etc., carĭ însă tóte, deşi se împacă pe calea consonantică printr'un prototip cu *bh*, totuşĭ presintă dificultăţĭ vocalice şi ar puté să se fi născut din nisce tulpine diferite. Românul *băsău*, în orĭ-ce cas, nu este împrumutat de nicăirĭ, ci cată să fie la noĭ o moştenire ante-romană. Cuvîntul se maĭ aude pe alocurĭ în Moldova şi 'n Transilvania. In Lex. MS. Pray : «*beseu*—injuria».

18. *bişug* (abondance) : оугобжєнїє, биш8г. 62. — ѯлишество, биш8г. 80. — ѡбилие, биш8г, сацї8, дендест8л. 164.

Ung. *böség*, cu trecerea normală a finaluluĭ *ég* la Românĭ în *ug*, ca şi 'n *mesterség*=*meşteşug*, *betegség*=*beteşug* etc. Astădĭ se ḑice *belşug* saŭ *bilşug*, cu inorganicul *l*.

19. *blem*, v. imper. (allons ! marchons !) : пойдем на село, блем м кхмп. 54.

După cum a observat'o deja Lexiconul Budan (p. 58), este o remarcabilă conservaţiune a conjunctivuluĭ latin *ambulemus*. Aferesa primeĭ silabe e întocmaĭ ca în *buric*=*umbilicus*.

20. *blénde* (émérillon, falco aesalon) : ветр8шка, блѣндѣ [*Mikalja* : vitruscja, smeriglio]. 211.

D. Pontbriant (p. 78) aduce forma *blénde* cu semnificaţinnea de «épervier», adecă «falco nisus», ceĭa-ce nu este exact. Francesul *émérillon*=engl. *merlin*=germ. *Schmerl* etc. vine din lat. *merula* «mierlă». Cu acéstă ocasiune Littré (t. 2, p. 1344) observă : «le nom des animaux passant très-facilement d'une espèce à une autre». Tot aşa românul *blénde* «émérillon» însemnéză propriamente «porumbel», în limba litvană *balàndis*=*balàndias*, de gen feminin, adecă întocmaĭ ca a nóstră *blénde* din *bălànde*. Cuvîntul însă există şi 'n familia eranică. In limba osetică *balon*, *balan*, cu perderea dentaleĭ finale, se numesce un porumbel de o varietate mare, probabilmente «pigeon culbutant».[1] Semnificaţiunea fundamentală a *blendeĭ* «pigeon culbutant» cată să fi fost «pasere ce sbóră fórte sus», cf. pers. *bala* «sus», *baland* «nalt», în dialectul mazanderanic *balandè*, în dialec-

[1] Fr. Müller, în Kuhn, *Beiträge*, t. 5, p. 256.

hilanic *buland*[1], la Curdĭ *belind* şi *băliandĭ*.[2] In adevăr, acéstă pasere e prin nălţimea sboruluĭ pe tóte cele-l'alte varietăţĭ columbine : «erhebt höher als irgend eine andere Taube».[3] In Glossar I No. 25, am vedut deja nă asibilată a cuvîntuluĭ : *blénze*.

bobou (sarreau, espèce de manteau grossier) : портъ, бобоꙋ, ікїє. 116.

Lexiconul Budan (p. 68) : *bubăŭ* «sarecă». Din ung. *guba* prin asimilaţiune iantică regresivă peste silabă : $g+b=b+b$. Cf. românul *bumb*=ung. *gomb*.

bogasiu (espèce d'étoffe) : плащаница, щꙋщꙋ богасїꙋ, пънзъ де ибак. 113.

maĭ sus Notanda la textul No. XXXI.

bosnat (sombre, morose) : посꙋпленн, посоморът, боснат, .ҧн-. 117.

Cihac (p. 27) derivă vorba *bosumflat* din *bot-îmflat*. Atuncĭ şi *bosnat* ar fi *ct*. In *botnat*=*bosnat* trecerea luĭ *t* în *s* s'ar justifica prin influinţa luĭ *n*, l -*sn*- fiind ĭubit la Românĭ (cf. dume*sn*ic din dome*st*icus, mo*ş*nén din mo- tc.). Dar cum óre să se explice trecerea luĭ *t* în *s* între vocale în *bosumflat*? edem dară că nu este *bot-îmflat*, ci *bot-suflat*, întocmaĭ ca în francesul *bour*-=*boud-souflé* (Littré), de unde *bossuflat*=*bosuflat* prin asimilaţiunea *ts*=*ss* ĭ apoĭ *bosumflat* prin etimologia poporană din *umflat*.

boziu (gazon) : стволїє, покрива, бозїꙋ. 140.

Lexiconul Budan (p. 65) numaĭ *bozu* «sambucus ebulus»=ung. *bodza*, serb. pol. *bez*, rus. бузина, etc. *Boziŭ* «gazon» este cu totul alt cuvînt. Cf. pentru medio-lat. *wazo*, valonicul *vazon*=franc. *gazon*, germ. *Wasen*, ér pentru serb. бꙋс «gazon». Forma română pare a fi intermediară.

brănişor (cordon des chausses): wплет, брънишор. — гатник, ънишор. 205.

branişte (forêt): шꙋма, браниште. 211.

maĭ sus textul No. XXVI. — Cuvîntul maĭ există în Transilvania, de ce în Molnar (p. 165) se găsesce : «Wald, кодрꙋ, пъдꙋре, браниште.»

băcărézǎ (boue, fange): гразъ, гꙋнон, тинъ, къкъръзъ. 63.

Etimologiă poporană forte interesantă din slavicul гразъ «noroĭu».

[1] Melgounof, *Dialectes de Mazanderan et de Ghilan*, în *Zeitschr. d. d. morg. Gesell.* (1868), p. 198.
[2] Lerch, *Forschungen über die Kurden*, Petersburg, t. 2 (1858), p. 157.
[3] Nemnich, op. cit. t. 1, p. 1131.

28. *calo* (bourreau): мѹчитєл, гѫдѣ, мѹчиторюл, к а л о. 98.—[illegible]латор, к а л о, гѫдє, χєгєр. 147.

Astădĭ *calâŭ*, cu augmentativul *-âŭ*. Forma *calo* aruncă o neașteptată lum[ină] supra acestuĭ cuvînt, înlăturând orĭ-ce etimologiă ipotetică. Este din punct [...] ţiganul *kalò* «negru», epitet pe care și 'l daŭ Ţiganiĭ eĭ înșiĭ [1]. Prin urma[re] semnificaţiune fundamentală, *calâŭ* «bourreau» însemnéză «Ţigan». Cum [ca]lâiĭ la noĭ aŭ fost, în adevăr, maĭ tot-d'a-una dintre Ţiganĭ, vedĭ maĭ sus [...] I. Străbuniĭ noștri pînă intru atâta nu eraŭ în stare de a-șĭ închipui că un calăŭ [pute] fi alt-ceva decât Ţigan, încât Cazania mitropolituluĭ Varlam represintă pe un [Ţi]gan tăind capul sântuluĭ Ion Botezătorul! [2]

29. *câtușă* (chatte): мѫчка, к ѫ т ѹ ш а. 207.

O posteritate probabilă din lat. *catus* «pisică», de unde *câtușă* ca demin[utiv]. Cf. provenţ. *cat*, franc. *chat*, ér la Spano-portugesĭ și la Italianĭ cu scăderea [...] la *g*: *gato* și *gatto*. Să nu se uĭte însă litv. *katas* «pisoĭu», slav. котъ, [...] *cat* etc. Actualul nostru *cotoĭu* póte să fie din *catonĭŭ* prin asimilaţiunea [...] *a*+*o*=*o*+*o*, cf. *noroc* din slav. нарокъ.

30. *căvan* (plateau d'une balance): шалка, талєрѹл силѹ кѫ[...] кѹмпєнїй. 172.

Nu este tot una cu *găvan* «saladier de bois» (Pontbriant), metatesă din [...] și bulg. бáган «saladier de bois». A nu se confunda de asemenea cu *gavan[os]* turc. *qavanos* «pot ou vase de terre». Talerul cumpeneĭ fiind f e r e c a t, c[uvîn]tul *căvan* ar puté deriva din slav. кованъ «ferecat», dacă s'ar găsi unde-va [la] Slavĭ cu aceiașĭ semnificaţiune, căcĭ altminintrea etimologia nu va fi sigură.

31. *celar* (cellier): камара, ч є л а р. 206.

Lat. *cellarium*. Ţeraniĭ din Muntenia întrebuinţéză acest cuvînt pînă astăḑ[ĭ].

32. *chilălăesc* (hurler, glapir): скомлю, кїлѫлѫєск. Урль. 137.

Onomatopeă. Românul *ki* presupunênd necesarmente pe primitivul *cl-* (cf. *chiar* =clarus, *cheie*=clavis, *închis*=inclusum etc.), forma originală cată a fi *clălăi* în care se unesc onomatopeĭa urletuluĭ la Grecĭ: κλά[ζειν], κλα[γγεῖν], κλα[γγά]νειν], cu acea la Romanĭ: *ulula*[*re*]. Romaniĭ însă aveaŭ și eĭ pentru căţeĭ o ono]matopeă cu *cl*: *clatire*,[3] de unde forma reduplicată este *clalatire*=*chelă-*. R[omâ]nul *chelălăi* se întrebuinţéză de asemenea numaĭ pentru căţeĭ.—Cf. în Lex. B[ud.] p. 617 forma: скилѫлѫєск=*ex-clala-*.

(1) Pott, *Die Zigeuner*, t. 2, p. 107: „Kálo=Zigeuner".
(2) Карте ромѫнѣскѫ де ѫвѫцѫтѹрѫ. Іаш. 1643, part. 2, f. 113 retro.
(3) Wackernagel, *Voces variae animantium*, Basel, 1867, p. 27.

cinghirésă (danceuse, joueuse de harpe) : гѫселници, чинги-ѣсе, жѫкѫтоаре. 178.

ela *ćeng*, numele harpeĭ orientale, maĭ ales persice, de unde *ćenghi* «căntăreț».

ćocotniță (parasite, écornifleur) : притрапезник, чокотница, нгѫтор, месар каре пѫзѣще маса. 123. -- шепотник, чокотница, аламѫт.

ocotniță maĭ avea la noĭ şi o semnificațiune oficială : τζοκκότνητζες, ἐκεῖνοι μαζώνουν τὰ ἀφεντικὰ τέλη (ceux qui perçoivent les impôts des horpodars), un glossar grec din epoca luĭ Mihaĭu Vitézul. Inlăturând sufixul secundar (cf. *clopot-niță* dela *clopot*), ne remâne tema *ćocot-*, cu care se întâlnesce ul rus чиготъ «ministru»[3], în alte făntîne ruso-slavice чиготѫ «calăŭ».[4] nificațiunea fundamentală a cuvîntuluĭ este «curtesan», de unde pe de o parte ționar», pe de alta «parasit» saŭ «linguşitor», ca şi în ital. *cortigiano*, fr. *isan*. La noĭ, ca şi la Ruşĭ, cuvîntul pare a fi de origine tătară.

ceriu, cerşut (je demande, demandé) : прошѫ, чер ю еѫ; проси, чѣре ; просих, ам черш ѫт; просите, чѣрец; просиша, черш ѫрѫ. 127.

t. *quaero*. Desvoltarea formeĭ *cerşut-cerşură* din *ceriu*, de unde apoĭ *cerşesc*, *or* etc., pe carĭ tóte d. Cihac (p. 49) nu le-a înțeles, este fenomenul fonetic remarcabil al trecerii luĭ *ri* (*rj* saŭ *ry*) în *rş*, după cum îl vedem în unele te slavice şi la Grecĭ în cel tzaconic. Cf. maĭ jos la cuvîntul *măciucaş*.

cioae (métal, bronze) : ïдол вѫрсат де арџинт саѫ де алтѫ шаре-че ѡае, кѫм ера ꙟн зилеле веки. 83. — илектрон, чïоае. 84.

tădĭ *ciόc* şi *aciόe* (Pontbriant), maĭ mult în sens de bronz de clopote, «Glo-ut» (Lex. Budan.). Vine direct din ital. *acciajo* «oțel» = mediolat. *aciarium* *aium* (Du Cange).

ćovlică (chouette) : сова, кѫхница, хѫхѫрез, човлика. 185.

vîntul provenind necontestabil din deminutivul slavic совика dela сова niță», ne procură doă băgărĭ de sémă : 1. trecerea inițialuluĭ *s* în *ć* (ч); 2. e-a luĭ *l* : *ćovlică* în loc de *ćovică*, ca şi maĭ sus în *bilşug* din *bişug*, *mo-ic* din молитвенникѫ etc.

Vedĭ imaginea acesteĭ harpe în **Lane**, *Thousand and one nights*, t. 1, p. 228.
Legrand, *Poëmes historiques en grec vulgaire*, Paris, 1877, p. 26.
Азбуковникъ în **Сахаровъ, Сказанія**, t. 2, cart. 5, p. 190.
Miklosich, *Lex*. p. 1116.—Cf. **Matzenauer**, p. 138 : «чиготѫ, lictor, satelles, optimanus, consiliarius principis, — za jisté cizé».

ăstă (sorte de sac ou de besace) : вал҃ѣвица, дрѫста. 208.

uvîntul ce urmézĕ.

ărștină (cilice, sac, habit grossier) : вретище, сак де пѫр, дѫр-
цол. 55.

дрѫста prin sufixul *-ină* (cf. *țol-ină* din *țólă*). Vedĭ maĭ jos cuvîntul *tai-*

h (mais! laissez donc!) : но, дех. 107.

rios de a găsi aceĭașĭ exclamațiune cu acelașĭ sens în limba sanscrită : धिक्
Ausruf der Unzufriedenheit, des Vorwurfs, der Geringschätzung», de unde
l धिक्कर् (dhikkar), ceva ca «a dehăi», «seinen Unwillen zu erkennen ge-
Albanesul *deh*, identic cu al nostru prin formă, și certamente moștenit dela
substrat ante-roman al poporațiuniĭ balcanice, nu maĭ are sensul cel ne-
interjecțiuniĭ sanscrite, devenind «interjezione di preghiera».[2] E cu to-
altă natură serbul де! «wohlan, age»,[3] care vine prin scurtare din гајде,
cul *de* în : *de* imdi! *de* baqalîm! etc. Afară de Românĭ și Albanesĭ, inter-
a sanscrită nu s'a conservat intactă niciĭ într'o limbă europeă. Latinul *fi*, cu
lungă în Plaut, a suferit obicĭnuita trecere italică a luĭ *dh* în *f*, ca în
=*fumus* etc., și a perdut guturala finală.

reg (je dirige) : направи, дерѣџе. 215.

rul cas, în care ni s'a întâmplat a găsi acest cuvînt cu sensul propriŭ al
dirigo. Pentru cele-l'alte semnificațiunĭ, vedĭ Cihac,(p. 81—83), unde
a amesteeă pe *ridic* și pe *diredic*, carĭ n'aŭ a face de loc, nicĭ immediat,
liat, cu *dirigo*.

zgauc, *descauc* (je germe, je pousse, je commence a poin-
) : изницаю, десфак, дезгаѹк. 191.—разкотѣніе, дезгѫѹкаре,
се дезкаѹкѫ мѫгѹрѹа. 130.

învederat de aceĭașĭ origine cu *găócă* saŭ *ghiócă* «cosse, écaille, conque,
», care însă tocmaĭ de aceĭa nu se póte deriva din lat. *cochlea*, după cum
Cihac (p. 109) admițĕnd un tip intermediar *clcoca*. Formele verbale *gauc*
pe carĭ ni le procură glossa de față, departe de a indica vre-un *l* muĭat, ne
esarmente ca prototip un *cauca*, care se și găsesce, în adevăr, la Albanesĭ

htlingk-Roth, t. 3, p. 959. — Cf. **Gubernatis**, *Piccola enciclopedia indiana*, To-
7, p. 395 : «dhik, interiezione di malcontento, di chi è contrariato, di abborrimento,
zzo.»
ssi, op. cit. p. 254.
ршарнтј, Lex., p. 174.

cu acelaşĭ înţeles : *kafka* «Hirnschädel, Gehäuse der Schnecken, Muschelth[illegible] und Schildkröten»[1]. Albanesiĭ maĭ posedă şi o formă contrasă *koka*. Glossa n[illegible] ne arată tot-o-dată că, înainte de scăderea definitivă a luĭ *k* la *g*, se întrebuinţa[illegible] o potrivă ambele forme : *cauc* şi *gauc*.

51. *dezgrăesc* (je nie, je renonce) : не ѡтрыцайсѧ, нȣ те лепъдѧ, [illegible] те дезгръи. 109.

Ca composiţiune, cf. ital. *disdico*, fr. *dédis* etc., dar şi slav. ѡт-рицати.

52. *dezvoalbere* (art, habileté, adresse) : извитїе, дезвоалбе[illegible] мъестрїе; — извитїе притчю, дезвоалбере а пилде, легътȣръ а[illegible] венте фрȣмоасе. 89.

O admirabilă păreche logică şi etimologică *(dis*+[in]+*volvo)* pentru itali[illegible] *disinvoltura*, pe care Francesiĭ, neavêndu-l a-casă, aŭ fost siliţĭ să'l ĭea pe[illegible] tregul din Italia.

53. *dichis* (instrument, ustensile) : ѡрȣдїе, дикис, скȣлъ де [illegible] ȣнеалтъ. 167.

Dela Românĭ cuvîntul a retăcit şi 'ntr'un manuscris paleoslavic : дикис[illegible] имамъ, ceĭa ce Miklosich (Lex. 161) a tradus pe ghicite : «ἐφόδιον, viaticum[illegible] dăogând însă : «vox dubia». După analogia : *închis (=inclusum), deschis* (=[illegible] *clusum)* etc., d i c h i s, maĭ corect *dechis*, adecă *chis* cu *de* ca în «*de* făcut[illegible] dres» etc., pare a fi latinul *clusum* = ital. *chiuso* «gard, ogradă» = fran[illegible] indicând ast-fel instrumente de construcţiune, cu sensul primitiv al latinulu[illegible] *strumentum* saŭ *strumentum* din *struo*, pe când instrumentul în genere, p[illegible] orĭ-ce fel de lucru, era ȣнеалтъ, întrebuinţată de 'ntâiŭ, probabilmente, num[illegible] plural : ȣнелте =*unealte*, o composiţiune curat românéscă din *une-alte*, [illegible] «de tóte». Etimologia propusă de d. Cihac (p. 299) : «*unealtă*=*utensilia*, [illegible] «posé cu *uneltia* avec sincope de *si*» este foneticesce tot ce póte fi maĭ impo[illegible] Astădĭ *dichis* se întrebuinţéză maĭ mult în sens de «bună rînduélă» : *a di*[illegible] «ordnen im Hause», «Zucht halten» (Molnar p. 97).

54. *dodiesc* (je vexe, je tracasse, je taquine) : пакоциȣ, сȣпър, [illegible] пакосте, додїеск. 112.

Cf. paleo-slav. додѣяти «molestum fieri», pe care însă Miklosich nu [illegible] rifică prin dialectele slavice moderne. Brugman constată în sanscrita ved[illegible] radicală reduplicată *dhudhu* cu acelaşĭ sens de «superare», de unde derivat[illegible] *dhitas*, *dudhis* etc.[2]

55. *dracilă* (plante épineuse) : драчїе, мъчешȣла саȣ драчинъ. 6[illegible]

Cf. *drocila*, numele dacic al planteĭ «quinquefolium», conservat în Apulejus,[illegible]

(1) Hahn, op. cit. Lex. p. 44.

(2) In Curtius, *Studien*, t. 7, p. 191, 210.

nul luĭ Traian.[1] Identitatea sufixuluĭ e cu atât maĭ remarcabilă, cu cât multe numirĭ dacice de plante, în Apulejus şi 'n Dioscorid, presintă ace- -la saŭ chĭar -ila : dochela, stirsozila, diodela, πριαδ-ηλα, τουλβ-ηλα, καροπιθ-λα etc. La Slavĭ cuvîntul драчїе, nicĭ o dată cu sufixul -la saŭ unoscut numaĭ celor meridionalĭ şi n'are nicĭ o etimologiă slavică. Astădĭ a noĭ maĭ mult *dracină*, cu finalul *-lă* trecut în *-nă* întocmaĭ ca în *sé-imilo* saŭ în transilvanul *nicovană*=*nicovală*[3] =slav. наковало.

ob de om (entrailles) : стровица, дроб де ом. 205.

esant specimen român de o duplă etimologiă poporană. Din paleoslavicul «intestine», Serbiĭ şi Bulgariĭ, printr'o etimologiă poporană, aŭ făcut Româniĭ aveaŭ deja maĭ de 'nainte pe дроб, tot dela Slavĭ, în sens de ărunt», dela дробити = [s]*drobi*. Luând acum dela Serbĭ saŭ dela Bulgarĭ «intestine», Româniĭ aŭ observat că el se confundă cu *drob*'ul cel de sare lt-ceva, şi étă că eĭ s'aŭ grăbit a'l traduce curat românesce, dar literalmente, ăruntaĭe, adecă prin cela-ce d. Cihac (p. 159) în deşert pune într'o le- logică cu latinul *minutalia* «bagatelles», care nu se aplică nicĭ o dată rp uman saŭ animal. Al nostru *măruntaĭe* «entrailles», latin numaĭ ca ma- ste sub raportul logic o etimologiă poporană română din *drob*'ul cel provenit mologiă poporană serbo-bulgară dela paleo-slavicul жтроба. *Drob* «entrail- emas însă şi el în limba română, dar aplicându-se maĭ ales la intestinele lor, «tripailles, frissure», astfel că etimologia poporană cea duplă a dat şi la o diferenţiare logică.[4]

dă (tuyau, tube) : вр8тка, цѣвїе саѹ д8да. 55.

duda, serb. д8да etc. (Matzenauer).

méstec, duméstică (apprivoisé, appartenant à la maison) :

а де касъ, д8мѣстикъ. 98.—д8хъ пиаонскїи, д8х д8мѣстек. 67.

domesticum. Astădĭ se dice *dumesnic, duménsică*, cu trecerea *st*=*sn*, ana- acea în *moşnén* din *moştén*.

rimm, *Gesch. d. deutschen Spr.*, t. 2, p. 806.

ex. *Bud.* p. 447.—Există şi o formă *nocovană* (Molnar, p. 6), cu asimilaţiunea voca- *o*= *o*+*o*.

Безсоновъ, Болгарскія пѣсни, part. 3, p. 92 : «дробъ, печень, вну- ости».

ndresen, *Ueber deutsche Volksetymologie*, Heilbronn, 1877, p. 4—5, distinge urmă- atru categorie de etimologiă poporană : «Auf der höchsten Stufe stehn Bildungen, formelle Verdunkelung mit einer Aenderung der Bedeutung verknüpft ist. Darnach Wörter, die zwar ebenfalls und in nicht geringerm Grade entstellt sind, aber den nglichen Begrif festgehalten haben. Eine andre Klasse begreift solche Formen, welche cht ohne Widerspruch der Bedeutung lediglich durch den Einfluss eines äusserlich na- enden bekannten Wortes gestaltet haben. Endlich lässt sich eine Anzahl Wörter un- iden, deren volkstümliche Deutung auf einem Misgriff zwischen zwei Homonymen ». Casul de maĭ sus represintă ultimele doă categorie, şi chiar ce-va maĭ mult.

59. *duvalmă* (étalon): лакинар, дѹвалмъ. 205.

Neînţelegênd cuvîntul pretins slavic лакинар, n'am sci cu precisiune ce a semneze românul *duvalmă*, dacă nu ne-ar veni în ajutor, din fericire, mai m consideraţiunĭ fórte convingătóre. Maĭ întâĭu, étă în fac-simile tipo-fotograf tréga fóiă 205 verso, în care figuréză cuvîntul *duvalmă*, precum şi mai mult arcaisme române, reproduse în Glossarul de faţă :

dară *duvalma* este pus în lexicon între caĭ: пастꙋх—армꙋсар, кобила—
., жребе—мꙋнзꙋ. лакийе—прꙋстꙋрꙋ (vedĭ acest cuvînt maĭ jos). лакинар—
лмꙋ. Miklosich (Lex. 154) a găsit în doă manuscrise slavice cuvîntul
ма cu sens de «domitor equorum» și de «equorum pastor». Celebrul slavist
Viena n'a descoperit însă nicĭ o vorbă analogă în vre-o limbă slavică. Este e-
mente românul *duvalmă*, care însemnéză prin urmare «étalon», după cum și
nesce *stadnik*, literalmente «turmaș», însemnéză în acelașĭ timp «étalon» și «con-
eur de chevaux». Tot așa vom vedé maĭ jos că *prăstură*, pusă lîngă *duvalmă*,
să dică «épă de prăsilă». Dar de unde se trage vorba? Iată o cestiune fórte
. Medialul *v* între vocale neființd nicĭ o dată original în cuvintele române cele
, căcĭ tot-d'a-una se vocaliséză[1], trebuĭ să admitem că 'n *duvalmă* el n'a
iit medial decât numaĭ prin unirea posterióră a doă vorbe separate. Noĭ îl
mpunem dară în prepozițiunea *de* și numele *valmă*. Prin influința labialeĭ ce 'ĭ
ză, *de-* a trecut în *du-*, ca în *dimic*=*dumic* saŭ în *dupre*=*depre*. Vom avé
un cal «de valmă», în analogiă cu cal *de-ham*, *de-olac*, *de-jold*, *de-fugă*.
Maĭ remâne de cercetat originea elementuluĭ constitutiv *valmă*. Este al no-
valmă «înpreună» (cf. *de-avălmaș* «co-propriétaire» saŭ «associé»), de unde
lmă «cal de împreunat» adecă «étalon». *Valma* putea să fi avut și înțele-
le «turmă»=«*ensemble* d'animaux». Atuncĭ *duvalmă*, ca și polonul *stadnik*
on» dela *stado* «troupeau», ar însemna «cal *de-turmă*». In orĭ-ce cas, este
oposițiune din *de* și *valmă*. *Duvalmă* diferă de *armasar*, ca și *prăstura* de
prin aceiașĭ nuanță ca italianesce *stallone*, *guaragno* și *emissario*, frânțu-
cavale și *jument*, polon. *ogier* și *stadnik* etc. Vom vedé maĭ jos la cuvîn-
răstură, că *duvalmă* și *prăstură* se aplicaŭ numaĭ la rasa cea maĭ superióră,
«măiestri».

păngĕ (espèce de manteau militaire): хлꙗмис, епꙋнцꙗ [*Be-
nda*: жолнѣрскаꙗ шата]. 60.

ꙋc. *iepăng'e*, de unde serb. јапунџе, neo-gr. γιαπουντές, rus. епанча etc.

femen (eunuque, châtré): скопец. фаменꙋа. 137.

ĭ corect *fémen*, cu *a* din *e* ca în *fată*=*fétă*. Cuvînt fórte remarcabil, care pre-
e un tip latin *feminus*, format din *femina* ca *viduus* din *vidua*, cu sens de
at ca femeiă». Să se observe în trécăt, că dela *femina* n'a remas în Dacia luĭ
ĭ nicĭ o posteritate, căcĭ *femeia* nu derivă din *femina*, de unde am avé *fémenă*,
cum este la Macedo-românĭ (cf. *gémenă* din *gemina*), și nicĭ din *femella*,
le am avé *femé* (cf. *sté* din *stella*, *purcé* din *porcella* etc.), ci vine din adjec-
«[pars] *feminea*», după cum Românul dice pînă astădĭ «parte *femeiască*»=
ĭ. Pentru perderea substantivuluĭ, cf. în tóte limbile romanice: *iérnă*, *verno*,

[1] Cipar, *Gramm.* t. I, p. 82.
[2] Matzenauer, p. 400.

invierno, hiver, etc. din «[tempus] *hibernum*», *făntină, fontana, fontaine* etc. din «[aqua] fontana», *albină* din «[musca] *alvina*» şi altele. Intocmaĭ ca la noĭ *femee=feminea*, tot aşa la Serbĭ adjectivul женска, literalmente «femeĭască», însemnéză «femee», — o analogiă fórte instructivă.

62. *făr'lucru* (en vain, sans profit) : кошїю, фър лꙋкрꙋ [*Berinda* : нададремне]. 49.

Lucru a conservat aci sensul seŭ latin de *lucrum* «profit».

63. *fărtat* (ami, compagnon) : дрꙋг, соц, фъртат. 67.

Vedĭ asupra acestuĭ cuvînt notiţa mea în *Columna luĭ Traian*, 1876, p. 466-8.

64. *fericesc* (je rends heureux quelqu'un) : ꙋблажаю, ферическ. 47.

65. *fericez* (je suis heureux) : блаженствꙋю, фериѣꙃ. 47.

O interesantă diferenţiare logică prin diferenţiarea sufixelor verbale : *-esc* pentru sensul transitiv şi *-ez* pentru cel netransitiv. E curios că aceĭaşĭ diferenţiare se făcea şi 'n modul diametralmente opus, adecă cu *-ez* pentru cele transitive şi *-esc* pentru cele netransitive, judecând după exemplul adus de d. Cipar : мсерез «sărăcesc pre altul» şi месереск «sărăcesc eŭ».[1] In orĭ-ce cas, poporul utilisa pentru scopul logic diferinţa între *-esc* şi *-ez*.

66. *foişor* (salon, chambre de réception) : полата, касъ де дивай, фоишор. 115.

Deminutiv din *foiş* «multe foĭ», cf. *frundiş* «multe frunde». Acelaşĭ sens, ca şi aceĭaşĭ origine din lat. *follium-follia*, aveaŭ în vécul de mijloc în Occident cuvintele *foleia, folleia, foleya, folia*,[2] de unde Littré (II1,712) bănuesce că derivă şi modernul frances *folie* «maison de plaisance» : «on y voit d'ordinaire le mot *fo*-«*lie*, mais cela devient douteux quand on trouve dans des textes du moyen âge : «*foleia quae erat ante domum*, et *domum foleyae*, et *folia Johannis* «*Morelli*; le soupçon naît qu'on a là une altération du mot *feuillie* ou *feuillée*.»[3] D. Pontbriant (p. 270) dâ ca sens al cuvîntuluĭ *foişor* numaĭ : «pavillon, parvis, gallerie, tourelle», adecă medievalul «foleia ante domum». De asemenea Lexiconul Budan (p. 222). In cronicele nóstre *foişor* apare întocmaĭ cu accepţiunea francesuluĭ *folie* «maison de plaisance» : «s'aŭ pornit cu toţiĭ [împrotiva luĭ «Stefan-vodă] şi într'un foişor sus în cetate *unde odihnĭa* aŭ risipit uşa şi, ne-«sciind Ştefan-vodă nemică de-acésta, s'a sculat etc.»[4] D. Cihac a uĭtat de a pune acest cuvînt între elementele latine ale limbeĭ române, deşi pune ca latin (p. 196) numele propriŭ *Părvu*=slav. Прьвъ «Primus»!

(1) **Cipar**, *Principia de limbă*, p. 4

(2) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 338—9.

(3) Cf. **Scheler**, op. cit. p. 196.

(4) *Letopis.* ed. Cogăln. I, t. I, p. 167.

67. *fringhie* (sorte d'étoffe précieuse): порфира, фрингїа [Berinda : шарлат]. 125.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 17.

68. *funicel* (ulcération): болачка, фѹничел. 176 şi 187.

Maĭ sus, în textul No. 1. aceĭaşĭ bólă ne apare la plural sub forma de фѹгичеи, adecă la singular фѹгичел. Fie-care variant a-parte ar fi etimologicesce inexplicabil; ambele însă alăturate ne daŭ prototipul фѹнгичел, de unde фѹгичел (=*funghicel*=*fugghicel*) şi фѹничел (=*funghicel*=*funnicel*) prin cele doă felurĭ de asimilaţiune: regresivă şi progresivă. După cum *bunicel* ne duce la *bunic* şi apoĭ la *bun*, tot aşa *funghicel* revine prin intermediarul *funghic* la originalul *fung*= lat. *fungus*, care însemnéză în adevăr: «végétation charnue, mollasse, spongieuse, «en forme de champignon, qui se développe souvent à la surface des plaies ou des «ulcères» (Littré-Robin). Iată un alt termin latin medical, conservat la Românĭ pe calea poporană, pe când Francesiĭ aŭ căpătat numaĭ prin cărţĭ *fongus*; cf. maĭ sus la cuvîntul *albugine*. Italianesce *fungo*, spaniolesce *hungo*. Afară de textul No. I şi de manuscrisul d-luĭ Sturdza, фѹничел saŭ фѹгичел nu se găsesce nicăirĭ — dacă nu mĕ înşélă memoria — în tipăriturele române din seceliĭ XVI şi XVII.

69. *găde* (bourreau): радник, гъде, армаш. 134. — слѹга народный, слѹга нородѹлѹи, гъдѣ. 137.—спекѹлатор, кало, гъде, хегер. 147.— мѹчител, гъдѣ, мѹнчиторюл. 98.—гибел, џалъѹ, гъде, џалат. 177.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 2.

70. *gaică* (geai, corvus glandarius) : сойка, гаика. 212.

Gaĭcă, deminutiv din *gaĭu* saŭ *gae*, termen romanic dintre cele maĭ remarcabile. Este medio-latinul *gaius* şi *gaia*, cuvînt necunoscut clasicităţiĭ romane; vechĭul frances *gay*, de exemplu într'un act din 1389 : «l'esbatement du nit du gay» [1]; actualul frances *geai*, provenţ. *gai* şi *jai*, picardul şi normandul *gai*; spaniolul *gayo*, portugesul *gaio*. Cuvîntul român distruge etimologia cea propusă de uniĭ din vechĭul german *gahi* «ĭute» saŭ «vioĭu» [2], căcĭ vechĭ germanisme nu există nicĭ unul în limba română. Nu póte fi decât un arcaism latin vulgar, colonisat în Spania, în Galia şi 'n Dacia tot o dată. Olandesul *gaay* saŭ *gaey* este un împrumut vechĭu dela Francesĭ, ér englesul *jay* un împrumut modern tot de acolo. Din vechĭa germană, dar nu din *gahi*, ci din *agalstra* «corvus glandarius», provin italianul *gazza* saŭ *gazzera* şi francesul *agace*, fără nicĭ o legătură etimologică cu *gaia*. In dicţionarele române *gaĭcă* nu se găsesce.

(1) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 458.
(2) **Scheler**, p. 209.

71. *gămălioară* (calice de fleurs): к8поѧ̆кг, гѫмѫлиѡарѫ. 208.

Deminutiv din *gămălia* «tête d'épingle»=ung. *gomoly*. D. Pontbriant (p. 279) derivă cuvîntul din gr. γαμήλια «présents de noces»!

72. *genuchĭu* (genou): преклаиаю колѣни, плек џен8кїеле, ꙟн џен8кю.

D. Cihac (p. 108) cunósce numaĭ forma nasalisată *genu-n-chĭu*. Al nostru *genuchĭu* vine direct din lat. *genuculum*, ital. *ginocchio* etc. E interesant şi pluralul џен8кїе = lat. *genucula*, in loc de actualul «genu[n]ch*i*».

73. *gherdan* (collier, chaîne d'or): монисто, гердан. 191. — гривны злата, ланц де а8р са8 гердан. 63.

Turc. *gherdan* (Pontbriant). Cuvîntul a petruns şi la Ruşĭ, sub forma de ердань, într'un act din 1690.[1]

74. *ghidinac* (sorte de pâtisserie): токмирн к8м8 е конфет8риле, гиди-нак, д8лчец. 123.

Maĭ corect година́к, o curiósă slavisare a «plăcinteĭ», pe care Româniĭ — negreşit — o derivaŭ prin etimologiă poporană din «plăcere», fără a visà că lat. *placenta* era un împrumut din gr. πλακοῦς-πλακοῦντος «gâteau», fără nicĭ o înrudire cu *placere*. Годинак «plăcintă» e format prin sufixul -*ac* (cf. *cozon-ac*) din slav. годьнъ «plăcut». Vechiĭ cofetarĭ românĭ se conformaŭ, se vede, modeĭ de atuncĭ de a slavisà, după cum ceĭ de astă-ḑi franciséză. Cată să mărturisim însă că, în acelaşĭ timp, eĭ aŭ introdus d'a-dreptul din Occident конфет8риле=ital. *confetto*.

75. *ghinde* (gland): жел8д, гинде. 209.

Lat. *glandem*, cu conservarea luĭ *e*. D. Cihac (p. 109) cunósce numaĭ forma *ghindă*, adecă cu vocala obscură.

76. *ghionoae* (pivert, picus): дѣтел, гїѡноаѫ. 68. — гїѡноаѫ: пасѫри че скобеск ꙟн лемн.

Nemnich (II, 962) scrie *gcunoæ*. De asemenea Molnar (p. 124): ге8ное, maĭ adaugând că masculinul ге8ною însemnéză «dăltiţă» (p. 125) şi «cïocan de pétră» (127), astfel că semnificaţiunea fundamentală a tuturor acestor cuvinte ar fi: «acel ce bate saŭ scobesce». *Ghionoĭu* şi *ghionóe* fiind augmentative, presupun un prototip *ghion-*. In limba litvană aceĭaşĭ pasere se chĭamă *genys*. Intre amîndoĭ terminĭ, atât de apropiaţĭ prin sens şi prin formă, să fie óre o înrudire genetică?

[1] Археологическій словарь, p. 36, in Древности, Moscva, 1865—7, t. I.

77. *gĭurule* (pantalon) : пaрѫтe [polon. *portki*. *portasy*]. џюрѫлe. 212.

Cf. maĭ sus Glossar I No. 20.

78. *gligan* (sanglier) : веПрѫ, порк сѫлбатек, галган, мăскѹр. 60. 177.

Din *grigan*, de unde *gligan* ca *Gligorie* din *Grigorie*. Cu acest *grigan* cf. onomatopoeticul γρύ saŭ γρῦ «grognement du cochon», de unde γρύζω «grogne», γρύλλος «cochon» etc. Onomatopeia română este *grig*, reduplicaţiune infractă (gebrochene Reduplikation) din *grigri*; de asemenea şi onomatopeïa grécă este γρυγ-, de vreme ce γρύζω = γρύγjω (cf. γρυκτόν, γρυκτέον), pe când onomotopeia latină (*grunnio*, forma maĭ veche *grundio*) şi acea germană (*grunzen*, engl. *grunt*) este *ghrund*.[1] *Grig-an* presintă sufixul *-an* tot aşa ca în poporanul *mĭorl-an* «pisică» din onomatopoeticul *mĭorlăĭ*. In acelaşĭ mod numele de familiă *Blehan* s'a format prin sufixul *-an* din onomatopoeticul *blehăĭ*. Tot din onomatopeïa *gri-*, ér nu dintr'o radicală abstractă, derivă scandinavul *grís*, *gris*, *griis* «purcel» şi sansc. *ghrişvi* «porc».

79. *gorgan* (colline, tumulus) : хоλмѫ. горган. 160.

Generalmente se pune în legătură cu rusul курганъ. care însemnéză de asemenea «tumulus». Celebrul Schafarik credea că курганъ ar fi remas Ruşilor dela vechiĭ Sarmaţĭ, comparându-l cu persianul *kurkhane*;[2] dar persianul *kurkhane*, o compositiune relativamente modernă : *gúr-khanè* «casă de mormînt», nu póte fi din epoca Sarmaţilor. Dacă al nostru *gorgan* şi rusul курганъ sînt identice, atuncĭ ambele trebuĭ să fie dela Cumanĭ,[3] în limba cărora, în adevăr, aŭ fost o mulţime de persianisme.[4] În orĭ-ce cas, cf. celticul *galgal* «movilă»,[5] de unde românul *gorgan* ar puté deriva prin dissimilaţiunea *r*+*r*=*r*+*n*, trecênd finalul *l* în *n* ca în *sémen*=*similis* etc., deşi ar maĭ remâné o dificultate vocalică, căcĭ din *gálgal* noĭ am avé *gărgan*, nu *gorgan*. Amicul meŭ, cunoscutul antropolog Dr. I. Kopernicki din Cracovia, într'o epistolă din 30 apr. 1873, îmĭ scrie că locuitoriĭ din Galiţia, în regiunea maĭ apropiată de Bucovina, numesc munţiĭ fórte înalţĭ (góry bardzo wysokie) : *gorgany* saŭ *giergany*, ér piciórele de o formă óre-care deosebită ale acelor munţĭ (odnogi pewnego ksztaltu) : *kiczory* saŭ *kiczery*. *Kiczor*, moldovenesce *kicĭor*=*picĭor*, fiind o vorbă învederat română, resultă că şi *gorgan*

(¹) Cf. **Ascoli**, *Studj critici*, t. 2, Torino, 1877, p. 160.

(²) **Šafařjk**, *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 294.

(³) Cf. al meŭ studiŭ : *Originile Craiovei*, p. 41.

(⁴) *Vocabulaire coman*, în **Klaproth**, *Mémoires*, t. 3, passim.

(⁵) **Littré**, *Dict.* t. 2, p. 1822 : «Galgal, monceau de pierres de 10 à 12 mètres de longueur «sur 5 à 8 de largeur et 5 à 6 de hauteur qu'on trouve dans différents endroits de la France «On suppose que ce sont des tombeaux antiques élevés à la mémoire des guerriers gaulois ou «romains etc.»

a petruns în Galiția dela Românĭ. Când însă? Astădĭ în Moldova *gorgan* nu se maĭ aude.

80. *graĭu deșchis* (éloquence, volubilité) : благорѣчїе, ворбирє бѹнъ, граю дешкис [*Berinda* : wборотност азыка, добрал бымова]. 47.

Serb. грајати «a vorbi», граја «vorbă». In limba paleo-slavică грай însemnà numaĭ «cântec».

81. *grangur* (merle doré, galbulus) : вѹга, грангѹр. 207.

După Meier, în Besarabia *gangur* ar fi însemnând pe «parus pendulinus», o păserică numită franțusesce «mésange».[1] In orĭ-ce cas, *gangur* și *grangur* este acelașĭ nume de pasere. D. Cihac (p. 110), cunoscênd numaĭ forma cu *gr-*, o trage din lat. *galgulus* «merle doré» prin intermediarul *gargur* = *gragur*. Noĭ credem că e maĭ corect de a deriva pe *grangur*=*gangur* din latinul *graculus*, lîngă care există și o formă vulgară fără *r* : *gagulus*.[2] Prin simpla nasalisare, *graculus* = *grangur* și *gagulus* = *gangur*. Sub raportul curat zoologic, după cum «grangur» este «*merle* doré», tot așa doă varietățĭ de «graculus» se chiamă «*merle* chauve» și «*merula* sinensis cristata» (Nemnich). Despre confusiunea între numĭ de paserĭ, cf. maĭ sus la cuvîntul *blénde*.

82. *gropilă* (trou) : нырл, гропилъ. 107.

De observat sufixul deminutiv *-ilă*, ca în *rot-ilă*, *Zor-ilă*, *Murg-ilă* și alte doă-treĭ vorbe, tóte de formațiunea specifică română, nu latină.[3]—Cf. maĭ sus *dracilă*.

83. *gurguĭală* (enflure ou tumeur sur les mains) : стверд̕ѣли, ши гѹргѹеле че се фак ла мъна аша съ кїамъ [*Berinda* : гѹзы на рѹках]. 140.

Fórte bine desvoltat în d. Cihac (p. 113), cu observațiunéa numaĭ că *gurguĭu* nu póte veni din forma latină clasică *gurgulio*, ci trebuĭ să fie dintr'un tip latin vulgar *gurgullus*, cf. *puĭu*=*pullus* etc.

84. *g'alău*, *g'alat* (bourreau) : гнѣв, џалъѹ, гъде, џалат. 177.

Turc. *g'elad*.

85. *hegher*, *hingher* (bourreau) : спекѹлатор, гъде, хегер. 147.—мѹчител, хингер. 98.

Germ. *Hänger*.

86. *hierbențélă* (violence) : рвенїе, бъсъѹ, хїербенцѣлъ. 196.

Dela *ferbinte* = lat. *ferventem*, prin sufixul *-ală*. De observat : disilabismul

[1] Мейеръ, op. cit. p. 188.
[2] Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 3, p. 458 : «gagula, graculus».
[3] Quintescu, *De deminutivis linguæ rumanicæ*, Berolini, 1867, p. 13.

χїєр- = *fer-*, şi *-en-*=*-in-* din lat. *-en-*. *H* din *f* nu este aci o t r e c e r e, ci numaĭ o ş o v ă ĭ a l ă fonetică, de vreme ce în acelaşĭ manuscris la f. 251 citim: фїєрвенте, érăşĭ cu disilabicul фїєр- şi cu *-en-*=*-in-*, dar nu cu *h*, ci cu *f*. Cf. cuvîntul ce urméză.

87. *hiĭare* (fiel) : желчь, χїꙗрѣ. 205.

Lat. *fellem*, ital. *fiele*, span. *hiel*. De observat, ca şi în cuvîntul precedinte : disilabismul χїꙗ- = *fe*, şi ş o v ă i r e a între *f* şi *h*, căcĭ la f. 180 din acelaşĭ manuscris se citesce : фїꙗре, adecă cu *f*, nu cu *h*.

88. *hition* (vaurien, imbécile) : χȣдыχъ, де нимик, проши, χитиѡни. 199.

Ung. *hitvány*.

89. *incindere* (incendier, embraser, attiser) : раждеженїе, ꙟчиндере, априндере.—раздражаю, ꙟчинз, ꙟнтърът. 130. cf. 132.

Lat. *incendere*.

90. *intort, intortare* (entêté, obstination) : развращенїе, ꙟнтортаре, ꙟндъртничїе. — развращенныи, чел ꙟнторт, ꙟндъртник. 130. cf. 141.

Lat. *intortus*. A se adăuga la numerósele derivate române din lat. *torqueo*, adunate de d. Cihac (p. 282-3), unde el lipsesce, ca şi cuvîntul ce precede şi cel ce urméză.

91. *invincere* (vaincre, victoire) : препрѣнїе, ꙟнвынчере; препрѣша, ꙟнвынсеръ; препрю, вою ꙟнвынче. 120.—препрати, а ꙟнвынче. — оүдолѣю, вою ꙟнвынче, вою бирȣи. 154. — одолѣ, аȣ ꙟнвынс, аȣ бирȣит. 166. — побѣдителное, ꙟнвынкътоаре, плекътоаре саȣ бирȣитоаре. 114. — препрѣн, оүвѣщан, ꙟнвынс. 196.

Lat. *in-vincere* cu intensivul *in*.

92. *inzalud, inzaludul* (en vain) : бохма, ꙟнзалȣд. 49.—тȣне, ꙟнзалȣдȣл. 151. cf. 58. 152.

Serb. ȣзалȣд «degĭaba», literalmente «în-pentru-prost», din slav. лоүдъ «stultuȣ».

93. *jăhuesc* (je ravis, je dépouille) : разхищаю, шȣпеск, жъχȣеск.—разхищенїе, ръпире, жъχȣире. 131.

Maĭ sînt formele *jăfuesc* şi *jăcuesc* (Lex. Bud.), cu şovăirea între *k*, *f* şi *h*. Din

ung. *zsákolni* «a prădà» = ital. *sacco*, *saccheggiare*. Ung. *zsákmány* «pradă» vine din medio-lat. *saccomannus*, vechĭu franc. *saquement*.

94. *jold*, *șold* (hanche): нстесы, армꙋри, жолдꙋри. 83. — ладвїа, шолдꙋл. 94. — кꙋкови, шолдꙋриле. 205.

Șovăirea între *ș* și *j* : *șold* și *jold*, e foneticesce interesantă. Și mai instructivă este etimologia cuvintuluĭ. El se aplică dintru'ntâiŭ numaĭ la porc, derivând din medio-germ. *schulter* (=vechĭu germ. *scultirra*), de unde aŭ provenit de asemenea polon. *szoldra* «cuisse de cochon», slovac. *šoldra* și ung. *sódar* «jambon», în carĭ tóte, ca și la Românĭ, germanul *t* a trecut în *d* și *u* în *o*. La Românii de peste Carpațĭ șunca se chiamă pînă astă-dĭ «șold de porc» (Lex. Bud. p. 654). Cuvîntul, prin urmare, nu póte fi fórte vechĭu în limba română, și totușĭ—introdus probabilmente prin cârnățariĭ germanĭ pe la finea evuluĭ mediŭ—el a reușit a se generalisa, respândindu-se apoĭ atât de mult, încât ar fi anevoe de a crede în exotismul seŭ, dacă nu l'ar întări formele polonă, slovacă și maghiară. Și 'n limba polonă acéstă vorbă a căpătat, pe lîngă semnificațiunea sa primitivă, o altă posterióră, pe care n'o avusese la Germanĭ, anume acea de «om de nimica», de unde prin împrumut dela Polonĭ litvan. *szaldras* «homo vagus.»[1] *Șold* a început a face să se pérdă din limba română terminul indigen *armu*=lat. *armus*.

95. *jĭlțiu* (fauteuil) : престол, жꙋцїꙋ, скаꙋн. 121.

Germ. *Sitz* (Pontbriant). Forma *jilțu* (Lex. Bud.) presintă epentesa luĭ *l* ca în *bilșug*, *cĭovlică* etc.

96. *jude* (prince) : кнаꙁ, жꙋделе. 179.

Apocopă din *judece*=lat. *judicem*.

97. *judec* (prince) : кнеꙁ, жꙋдек. 210.

Judec pe lîngă *judece* din lat. *judicem*, întocmaĭ ca *șórec* și *șórece* din *soricem* saŭ ca *berbec* și *berbece* din *vervicem*, prin influința pluraluluĭ *judecĭ*, *șórecĭ*, *berbecĭ*, a cărora -*cĭ* făcea pe popor a crede, după falsă analogiă, că la singular trebuĭ să fie -*c* tot așa ca în *voĭnic-voĭnicĭ*, *papuc-papucĭ*, *sărac-săracĭ*, *mic-micĭ*, etc.

98. *județ* (maire) : анашпат, жꙋдец [*Berinda* : староста, намѣсник бꙋрмистровъ]. 42. — епархъ, домн, бан, жꙋдец. 72.

Etimologiă poporană din serb. сꙋдац. Cf. maĭ sus Notanda la textul No. IX.

99. *junice* (génisse) : юница, жꙋниче. 206.

D. Cihac (p. 135) indică numaĭ forma *juncă*=lat. *juvenca*. *Junice* este din punct în punct latinul *junicem*, cu *i* lung, de unde și franc. *génisse*, provenț. *jurega*. Italianiĭ și Spanioliĭ n'aŭ acéstă formă.

(¹) Cf. **Matzenauer**, op. cit. p. 329.

100. *lăptucă-de-pădure* (laiteron, sonchus oleraceus) : жєткашца. лъптбкъ де пъдбре сав тбсаю. 73.

Vedĭ maĭ jos la cuvîntul *susaiu*.

101. *lostun* (rat): мигэли. лостбн [*Berinda* : щброк]. 99.—щбрк, лостбн. 172.

Dintr'un cuvînt român perdut *lost* «gaură», care se regăsesce în alban. *loș* «loc sub pămînt unde se ascunde animalul». In acelaşĭ mod sanscr. *çușira* «chițcan» vine din *çușa* «gaură» (Pictet). Pentru sufixul *-un*, cf. *gărgă-un* «frelon» (Pontbriant). *Lostun* nu figuréză nicĭ intr'un dicționar român. Chïar în secolul XVII nu maĭ era în us, căcĭ în manuscrisul d-luĭ Sturdza o mână de atuncĭ îl explică la margine prin sinonime : гбгэи, кицорли, шоариче маре.

102. *lumănarea putului* (corde d'un puits, à laquelle on attache le seau, littéralement : «bougie du puits») : водовлжда, четбра пбцблби сав лбмънаръ пбцблби. 54.

103. *luom, luo, luotor* (prenons, il a pris, preneur) : съ лбwм а-минте. 55.—принми, лбw. 124. 183. 184.—лбwтор де камътъ. 98.

O în «luo», pentru care astă-dĭ — după analogia celor-l'alțĭ verbĭ cu *-are* — se dice *luá*, nu póte fi decăt latinul *-va-* în le*va*mus, le*va*vit, le*va*tor. Aşa dară şi medialul *-va-* tinde în limba română a deveni *-o-*, ca şi inițialul *va*. Cf. maĭ sus Notanda la textul No. XXVI nota.

104. *măcĭucaș* (bourreau, littéralement : «celui qui assome avec la massue») : палачник, мъчюкаш, армаш. 112.

Filiațiunile cuvîntuluĭ *măcĭucă* sînt fórte bine indicate de d. Cihac (p. 152) : «vieux portug. *massuca*, *massua*; fr. *massue*, picard *machuque*; néogr. ματζοῦκα; «néosl. et serbe мачуга, pol. *maczuga*, *maczuska*» etc., tóte din lat. *matea* «pri-«mitif perdu de *mateola*, instrument pour enfoncer en terre (Plin. 17, 18, 29)». Cătră paralelurile aduse de d. Cihac, s'ar maĭ puté adăuga numaĭ dóră medio-lat. *maxuca* şi *mazuca*, de exemplu în Ordericus Vitalis din secolul XII : «Quidam e-«normis staturae ferens ingentem m a x u c a m», saŭ în Chronicon Casauriense din acelaşĭ secol : «cum m a z u c a uno ictu confregit tempora mea».[1] Tóte acestea nu arată, negreşit, modul introduceriĭ cuvîntuluĭ la Românĭ : prin moştenire? orĭ prin împrumut? şi dacă prin împrumut, atuncĭ când? şi dela cine? *Macĭuc-aş* vine dela *măcĭucă* după analogia de *arm-aş* dela *armă*, *arc-aş* dela *arc*, *suliț-aş* dela *suliță* etc. Acest sufix *aş*, acolo unde nu este nicĭ deminutiv (de ex. *deget-uş*), nicĭ de origine unguréscă (de ex. *or-aş*), nu provine din latinul *-accus*, precum se cre-

(¹) **Du Cange,** *Gloss. med. Lat.*, t. 4, p. 330.

de în genere,[1] ci una din doă : orĭ că reproduce forma cea arcaică *-asius* a latinu-luĭ *-arius*,[2] saŭ că presintă trecerea luĭ *-ri-* prin *rï=rj=rş* în *ş*, ca în dialectul tzaconic[3] şi în maĭ multe dialecte slavice.[4] Despre fasa fonetică intermediară *rï=rj* la Românĭ veḑĭ un indice maĭ sus la cuvîntul *certu -cerşut*. In orĭ-ce caz, acest sufix *aş* este un variant al luĭ *artu=arius*, cu care coincidă perfectamente prin semnificaţiune. Al nostru *arc-aş*, bună óră, nu pote fi alt ceva decât fr. *arch-er*, ital. *arci-ero*, sp. *arqu-ero*, lat. *arcu-arius*. *Arcaş* şi *arcarïu*, ca şi *sul ţaş* lîngă *săgetarïu* saŭ moldo-munténul *lăutarïu* lîngă transilvanul *ceteraş*, sînt simple dublete sufixale. Un prototip *arcuaceus* ar fi tot aşa de monstruos ca şi un proto-tip *sagittaceus* !

105. *măgură* (montagne) : гора, мъгȣръ, мȣнте. — горы, мȣнцї. мъгȣри. 63. cf. 64.

In Glossarul I. No. 3, 10 şi 14, noĭ am vĕḑut deja *măgură* «movilă». Derivaţiunea propusă de d. Cihac (p. 152) dela lat. *macula* «pétă» este inadmisibilă. Românul *măgură* e pur şi simplu albanesul *màgulă* «λόφος, collis, côteau».[5] Bohemul *mo-hura* «măgură», neavênd nicĭ o afiliaţiune în cele-l'alte dialecte slavice, este un împrumut dela Românĭ, probabilmente prin intermediul aşa numiţilor Valachĭ din Moravia.[6] Prin radicala *mag-*, nu însă şi prin duplul sufix *u-la* saŭ *u-ra*, *măgura* pare a fi înrudită : pe de o parte cu slavicul мог-ила «movilă», pe de alta cu spa-niolul *mogote* «montagne isolée», vechĭul portuges' *mogo* «pétră de hotar», am-bele acestea de o provenință ne-latină.[7]

106. *măĭu* (je passe la nuit) : нощевам, мъю. 107.

Lat. *maneo*, ca *remăĭu=remaneo*. Cf. Cihac, p. 154.

107. *mal* (précipice, bord escarpé): стремнина, мал, ръпъ [*Berinda*: прикрый берегъ албо скала или дебра]. 140.

Profesorul Hirschfeld admite dacismul acestuĭ cuvînt, explicând prin el pe «Da-cia *Maluensis*» şi colonia *Maluese* ex Dacia» din monumente epigrafice.[8] In acest

(1) **Diez**, *Gramm.*[3], t. 2, p. 316.

(2) Cf. **Aufrecht**, în **Kuhn**, *Zeitschr.* t. I, p. 89.—**Mommsen**, *Die unteritalische Dialekte*, Leipzig, 1850, p. 254. — etc.

(3) **Deville**, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 89. — **M. Schmidt** în **Curtius** *Studien*, t. 3, p. 355.

(4) **Miklosich**, *Lautl.*, p. 493, 507. — Polonul *rz* din *rï* se pronunţă de asemenea adesea ca simplul *ş*.

(5) **Reinhold**, *Noctes Pelasgicae*, Athenis, 1855, p. 32.

(6) Cf. **Jireček**, *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete d. österr. Kaiserstaates*, Wien 1865, p. 225.

(7) Cf. **Diez**, *Etymol. Wörterb.*[3], t. 2, p. 152.

(8) **Hirschfeld**, *Epigraphische Nachlese zum Corpus Inscriptionum*, în *Sitzungsber. wiener Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 77, p. 375.

forma dacică a fost *malva*. Sufixul *-va* s'a vocalisat la Românĭ prin întâlnirea
cu finalul bărbătesc *u*, ca şi 'n *molid*=*molidvu* (vedĭ maĭ jos). Avênd intenţiu-
de a urmări pe larg, într'o monografiă, istoria cuvîntuluĭ *mal* în întréga fa-
iă ario-europeă, ne vom mărgini aci de a aduce un argument de tot noŭ despre
icitatea *malu*'luĭ în regiunea Carpaţilor. La întrarea Ungurilor în Panonia, eĭ
găsit acolo acéstă vorbă anume în sens de «munte». De aci o mulţime de
aĭ locale cu finalul *-mal*, carĭ ne întîmpină în documentele maghiare din seco-
XIII, XIV, XV, tot-d'a-una în privinţa localităţilor m u n t ó s e, adecă întocmaĭ
ca finalul *-berg* la Germanĭ saŭ *-gora* la Slavĭ. Iată câte-va specimene, cu in-
ţiunea anilor în parentesĭ: mons Baros-*mal* (1275),[1] Buch-*mala* (1257)[2], mons
lulla-*mal* (1275),[3] vinea Eleu-*mal* (1269),[4] Hormus-*mal* (1430),[5] mons Kis-
(1275),[6] Megyes-*mal* (1275),[7] Hurus-*mal* (1264),[8] Irugh-*mal* (1252),[9] mon-
ilus Kerek-*mali* (1299),[10] Nyr-*mal* (1326),[11] vinea Pop-*mal* seu Pyspük-*mal*
69),[12] Pruthek-*mal* (1410),[13] promontorium Rezz-*mal* (1394),[14] Tere-*malia*
25),[15], promontorium Uj-*mal* (1295, 1329),[16] promontorium Zeg-*mal* (1335)[17],
ns Zevlev-*mal* (1219),[18] vinea Tusman-*mal* (1276),[19] berch Seleu-*mal* (1295),[20]
montorium Wy-*mal* (1295),[21] mons Mezes-*mal* (1281),[22] etc. Intr'un singur
ument din 1275 acest final *-mal* se repetă de şése orĭ: «in m o n t e qui dici-
ır Keyk-*mal*... ad locum qui dicitur Eleu-*mal*... ad pro-m o n t-orium quod vo-
itur Arnyk-*mal*... in loco qui dicitur Medyes-*mal*... eundo in m o n t e Bowoz *mal*
ctum... ascendendo in m o n t e m qui dicitur Gadula-*mal*...»[23] E peste putinţă

[1]) **Fejér**, *Codex. diplom. Hung.*, t. 6, vol. 3, p. 287.
[2]) Ib. t. 4, vol. 2, p. 442.
[3]) Ib. t. 5, vol. 2, p. 288.
[4]) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.
[5]) Ib. t. 10, vol. 7, p. 307.
[6]) Ib. t. 5, vol. 2, p. 287.
[7]) Ib.
[8]) Ib. t. 4, vol. 3, p. 208.
[9]) Ib. t. 4, vol. 2, p. 161.
[10]) Ib. t. 4, vol. 2, p. 41.
[11]) Ib. t. 8, vol. 3, p. 106.
[12]) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.
[13]) Ib t. 10, vol. 5, p. 856.
[14]) Ib. t. 10, vol. 2, p. 252.
[15]) Ib. t. 3, vol. 2, p. 67.
[16]) Ib. t. 7, vol. 2, p. 251.—t. 8, vol. 3, p. 386.
[17]) Ib. t. 8, vol. 4. p. 121.
[18]) **Wenzel**, *Codex Arpadianus continuatus*, t. II, p. 402.
[19]) Ibid. t 17, p. 146.
[20]) Ib. t 18, p. 202.
[21]) Ib p. 205.
[22]) Ib. t. 22, p. 350.
[23]) Ib. p. 145 şi 154 5.

de a nu recunósce în tóte acestea *mal*, *mala*, *malia* sensul de «munte»
«loc rădicat», cu atât mai virtos că cele mai multe sînt însoțite de lă
«mons», «promontorium», «vinea» (Weinberg). In limba maghiară cuvin
«tiótă. Este dară un vechiŭ termin orografic, găsit de cătră Unguri în P
tot așa precum Românii găsiseră în invecinata Daciă pe *malva*. Și s
serve că Ungurii aŭ dat peste el tocmaĭ în acea parte a Panonieĭ pe und
fost nicĭ o dată Românĭ, bună óră pe la Strigonia saŭ pe lîngă Buda.
panonică póte să fi avut, ca și cea dacică, sufixul -*va*, judecând după f
«monticulus *Molluuva*» și «monticulus *Molvua*» într'un act din 1214.[1] Al
seum pe dacicul *malva*, pe românul *mal* și pe panonicul *mal* saŭ *malva* c
nesul *mallt* «munte», resultă dela sine un prototip pan-tracic *malva* «m
El se regăsesce, probabilmente, în anticul nume de oraș illiric *Dimallum*,
ționat deja în Tit-Liviŭ (XXXI, 27) și pe care albaniștiĭ îl descompun în *di-*
[tă] «doĭ-munțĭ»,[2] românesce «doĭ-malurĭ». In asemenea cas, duplul *ll* fiind
pensațiune normală pentru *lv*, *Dimallum* = *Di-malvum*. In fine, mărgini
de a urmări numaĭ tipul *mal-va*, să amintim glossa hesychiană despre un
din Laconia: «*Μάλεον δὲ ἀκρωτήριον τῆς Λακωνικῆς.*»[3] Μάλεον, cu perdere
meĭ, este pentru ΜάλεϜον = *Malava*. În adevăr, muntele în cestiune se n
pînă astădĭ în dialectul tzaconic Μαλεβό.[4] Conchidem: d. Hirschfeld are d
în acest sens, că «Dacia *Malvensis*» însemnéză «Dacia m u n t ó s ă», ér «
Malvese» — «coloniă de m u n t e».

108. *mumue* (épouvantail): пѫдило, мамѹе кѹ каре спар пѫсѫриме

Cf. medio-lat. *momus* și *momerium*, germ. *Mumme*, *Mummerei*, fra
merie, bohem. *mumraj* etc. Astădĭ se dice maĭ mult *momâe*, pe care d
briant (p. 447) traduce prin: «signe, signal, marque, estampille, enseign
vîntul, în tóte limbile, este de o origine c o p i l ă r é s c ă, fără ca să urme
părat trecerea dintr'o limbă în alta. Cf. ingeniósa observațiune a luĭ G.
Gabelentz: «Mein kleiner Neffe pflegte alle runden Dinger mit einsylbigen V
«zu benennen, die aus *m-m* und einem dazwischen stehenden Vocale be
«welcher um so tiefer war, je grösser die Sache. *Mum* nannte er ein gross
«des Bild, *Mom* den Mond oder eine Taschenuhr, *Mim-mim-mim-mim* di
«(plural durch Reduplication!)»[5]. Prin sens de «épouvantail», românul m
apropiă maĭ cu sémă de hesychianul: «μομμώ. ὃ ἡμεῖς μορμώ φαμεν, το φ
τοῖς παιδίοις.»[6]

(1) **Fejér**, t. 3, vol. I, p. 155—472.
(2) **Hahn**, *Alban. Stud.* I p. 243.
(3) **Hesych.** ed. M. Schmidt, t. 2, p. 548, verbo Κύθηρα.
(4) **Deville**, op. cit. p. 54.
(5) **Steinthal-Lazarus**, *Zeitschr. f. Völkerpsychologie*, t. 8 (1875), p. 306.
(6) **Hesych.**, t. 3, p. 118.

9. *mangăr* (espèce de monnaie): аспрїи, бан8а, мангхр. 43. — вол. бан, мангхр, филѣр. 110.

Turc. *mangur*, ung. *mángor*, serb. мангура.

0. *mănz* (poulain) : ждребе, мхнѕ. 205.

edĭ maĭ sus întroducerea la textul No. XXXI. Pe lîngă paralelurile aduse a-, vom maĭ cita *manda* «viţel» în dialectul perso-ghilanic.[1]

. *măţele corăbiei* (ancre) : анкира, мхцеле корхбїеи че ар8нкх н маре к8 ф8ниле ши цин корабїа. 42.

a sens, este o imitaţiune din slavicul котва, котвица, dela котх «pisoĭu», în ctul neo-sloven şi serbesc chĭar мачка «pisică» şi «ancoră», cuvînt înrudit nostru *măţă*, bohem. *macek*, unguresce *matska*, la Cumanĭ *maći*, dar şi esce *Micze*, ital. *mucia*, span. *miza*, fr. *matou*, vechĭu frances *miton* (cf. al u *motan*), astfel că este maĭ probabil că Slaviĭ, la carĭ cuvîntul nu e nicĭ u, nicĭ general, l'aŭ împrumutat din limbile romanice. Cf. şi alban. *maţă*, «pisică», *macior* «pisoĭu» (Rossi).

. *mazăre* (pois verts) : грах. мазхре. 209.

x. Budan. (p. 382) însoţesce cuvîntul *mazere* (scris cu *-ze-*, nu *-ză-*) de ur-rea interesantă notiţă : «Mulţĭ înţeleg prin *mazere* «fasolea», şi ca totuşĭ să ească una de către alta, numesc fasolea *mazere de grădină*, *mazere de par*, aci arătata mazere (pisum) o numesc [*mazere*] *bumbulé*, [*mazere*] *rătundă*, azere] *de cămp*, [*mazere*] *de călată* etc.» Dintru 'ntăiŭ cuvîntul cată să se icat la maĭ multe felurĭ de legume, maĭ ales însă la «pois verts», căcĭ şi al-sce *mòdzulă* înseamnéză «pisum» (Hahn), la Macedo-românĭ μάτζαρε (Kaval-). Afară de paralelul celtic, pe care l'am dat maĭ sus în întroducerea la tex-o. XXXI, vom maĭ adăuga aci că 'n argotul hoţilor din Grecia, în care sînt e elemente române, de ex. Νδομνιζέος «dieu» (=*Dumnedeŭ*) în loc de θεός, e brană în genere se chiamă μαζαράκι,[2] cf. deminutivul român *măzărică* s sauvage» (Pontbriant). Nu scim dacă cuvîntul trebuĭ pus în legătură—ne îm — cu tzaconicul Μαζαράκι[3] şi albanesul *Mazaraki*,[4] carĭ figuréză numaĭ umĭ proprie de localităţĭ.

. *melcĭu* (tortue) : желвх, бролскх цестолсх, мелчю. 73. — ѕелвы, мелчи. 75.

orma obicĭnuită a cuvîntuluĭ este *melc*, ér sensul obicĭnuit nu e «tortue», ci

) **Chodzko,** *Popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 554.
) **Francisque Michel,** *Dictionnaire d'argot*, Paris, 1856, p. 483.
) **Deville,** op. cit. p. 54.
) **Hahn,** *Alb. St.*, I p. 31.

«limaçon». *Melcu* din *melc* s'a născut prin asimilaţiune cu pluralul tocmaĭ ca moldovenesce *cărnaţ* în loc de forma muntenéscă cea corect (=lat. *carnatum*)[1] prin asimilaţiune cu pluralul *cărnaţĭ*. Acelaşĭ form lată o aŭ şi Macedo-românii : *zmeltzu* = *smelcĭu*,[2] în care iniţialul *s*, mente de o origine prepoziţională, jócă acelaşĭ rol ca în *z-gripsor*, *s-grip* fon»=gr. γρόψ—γρυπός. Istoria cuvîntuluĭ *melc* noĭ am făcut'o pe la altă ocasiune.[3] Este zendicul *mŭraka* «melc» şi celticul *melc'hueden* «melc bând acéstă etimologiă, Schuchardt maĭ adaogă pe lat. *murex* «scóică»,[4] perfecta coincidinţă cu forma cea zendică, ca şi perfecta coincidinţă a for mâne cu cea celtică, e fórte remarcabilă. Transiţiunea logică dela «scó «bróscă ţestósă» ne întîmpină şi 'n latinul *testudo*. Paleo-slavicul ѕєлвь, menea, posedă ambele semnificaţiunĭ (Miklosich).

114. *mene* (moi) : пре мене. 100.

115. *menţire* (mensonge) : арапїе. менцире. 94.

Ital. *mentire*. Cf. maĭ sus *cuvente* (la *desvoalbere*) şi *mene*, ér maĭ jos *eare*. In fapt este o şovăire între *e* şi *i*, căcĭ şi maĭ adesea ne întîmpină for *mine*, *minţire*, *cuvinte*, *vindecare* etc. Cumcă *e* în asemenĭ casurĭ este co ţiunea vocalismuluĭ primitiv, ér nu o re'ntórcere posterióră la acel vocali decă nu o «vocalisaţiune întinerită» — întrebuinţând fericitul termen intr Iagić,[5] probă acusativul *tine*, care ar fi devenit цине, dacă *t* nu s'ar fi m prin continuitatea formeĭ *tene* alăturĭ cu *tine*.

116. *mesc*, *mescător* (je puise, celui qui puise) : почерпанот меск апа. 83. — виночерпалник. мескътор де вин. 54.

Nu se găsesce nicĭ într'un dicţionar. Astăḑĭ limba română nu are vre-un propriŭ pentru ideĭa de «puiser, haurire». *Mesc* este exactamente = lat. ca *tac* din *taceo*, *fac* din *facio* etc. Deja la Romanĭ *misceo* avea semnifica de «daŭ de bĕut» : «qui alteri misceat mulsum» (Ovid. Metam. I. 14 unde transiţiunea directă la «puiser». In cele-l'alte limbĭ romanice lat. misc s'a conservat decât numaĭ prin forma intermediară *misculare*, de unde it. *chiare*, span. *mesclar*, fr. *mêler* etc. Românul *mesc*=*misceo* este dară cu atât interesant. Româniĭ din Istria posedă inchoativul *miscesc*=*miscesco*, dar cu sensul de «amestec».[6]

117. *méser* (pauvre) : сържческȣ єȣ, сѫнтȣ мѣсєр. 107.

Lat. *miserum*, it. *misero*, sp. *misero* etc. D. Cipar a atras de-mult şi

(¹) Necunoscênd acéstă formă, d. Cihac, p. 44, crează pentru moldovenescul cărnaţ un totip latin *carnaceus*.

(²) **Thunmann**, p. 223.

(³) **Hasdeŭ**, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 88—99.

(⁴) În **Gröber's** *Zeitschr. f. roman. Philol.*, t. 1, p. 482.

(⁵) *Podmladjena vokalizacija*, Zagreb, 1869.

(⁶) **I. Maiorescu**, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 104.

e rîndurĭ atențiunea asupra acestuĭ cuvînt, destul de des în vechile tipăriture
ne. De ce dară l'a uĭtat d. Cihac, punênd (p. 168) numaĭ pe deminutivul
l=*misellum*?

. *mestécăn* (bouleau) : березд, мєстѣкзн. 176. 186.

vînt de formațiune curat romanéscă, deșĭ din elemente latine. Vine din *mes*-
lat. *mastico*, prin sufixul -*in* după analogia luĭ *carpen*=*carp-inum*, *frasin*
ax-inum etc. (cf. maĭ jos la cuvîntul *mojren*). Finalul -*cinum* a trecut în
întocmaĭ ca în *cér-căn*=*cir-cinum*. Muguriĭ mestécănuluĭ fiind dulcĭ, țeraniĭ
nĭ din unele locurĭ, bună óră din Gorj în Oltenia, îĭ m e s t e c ă în gură, de
și numele arboreluĭ.

. *mihalț* (barbotte, gadus lota) : тꙋлѣ, михалц. 211.

ng. *menyhal*, cu sufixul deminutival -*ț*=*uț*.

. *misurcă* (casque, heaume) : шлємꙁ, конф, мисꙋрка. 172.

lonesce *misiorka* și *misiurka* «coĭf», ceĭa-ce Matzenauer (p. 255) derivă din
. *visière* «partie antérieure du casque». Etimologiă de tot greșită. Sensul fun-
ntal al *misurcăĭ* este : «coĭf oriental», dela arabo-turcul *Miçir* «Egipt». Tot
rabesce *miçirî* «Egiptén» se chĭamă un fel de sabiă, ér *miçirî mâr* o lance
ers). La Polonĭ cuvîntul a petruns prin intermediul Românilor.

. *mocan* (paysan, imbécile) : селник, мокан. 136. — невѣглас,
рост, мокан. 104.

. ital. *macù* «orfan» în Brescia, *màcan* «băiat» în Val-Tellina = celtic.
makan «fecĭor».[1]

. *mojren* (frêne, fraxinus) : ясеново древо, можрен. 209.

. bohem. *modrjn* (citesce : modrjin), un fel de brad : «pinus larix», polonesce
rzew. Cu tóte astea, românul *mojren* este format întocmaĭ ca *palt-en*, *fras*-
carp-en, *mestéc-in*, *curp-en* etc. In dicționare nu se găsesce.

. *molidvu* (mélèze, pinus larix) : питис, молидвꙋл. 126.

tădĭ *molitfu*, *molid* și *molif* (Lex. Bud.), prin diferite modalitățĭ de asimila-
din prototipul comun *molidvu* (*dv*=*dd*=*d*; *dv*=*tf*=*ff*=*f*). În partea ra-
, póte și în sufix (*d*=*z* la Românĭ și la Celțĭ), se întâlnesce cu franc. *mélèze*,
lectul languedocian *mele*, termen isolat în limbile romanice, pe care Diez îl
din *mel-lerce* (=*mel-larix*, quasi «brad dulce» saŭ «brad de mĭere»)[2], eti-
giă maĭ mult decât problematică prin sine însășĭ, care devină însă chĭar im-

Blondelli, *Dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 71.
Ap. **Scheler**, p. 196.

posibilă în comparațiune cu terminul român, unde *mol-* nu póte veni din lat. **mol**. Trebuĭ să admitem o origine celtică. Cf. pedemontanuĭ *malés*, *maléso* «mélèze» (Biondelli).

124. *moștén* (indigène, originaire du pays) : тоземец, моштѣн, та де цѣрѫ. 150.

Cf. maĭ sus textul XXVIII etc., unde *moștén* apare ca «proprietar». E peste putință a 'l separa de *moș* «bunic», de unde *moșiă* «proprietate» (literalmente: «avitum»), și de *moșnég* «bătrîn». Acest din urmă cuvînt, în care sufixul *-ég* este pejorativ ca în *dulc-ég*, *drum-ég*, *pătu-ég*, *șomo-ég* etc., și 'n care *-șn-* provine din *șt* ca și 'n actualul *moșnén* din *moștén* (cf. maĭ sus la cuvîntul *dumésnic*), revenind adecă la *moștég*=*moșt-ég*, probéză că 'n *moș* s'a perdut finalul *t*. Tema comună în *moșt-én*, *moș-tég* și *moș[t]* este *moșt*, pe care o găsim, în adevĕr, în albanesul *motș-im* «bătrîn», propriamente «annosus», dela *mot* «an». Formele române corecte ar fi *motșu*, *motșén*, *motșég*, în carĭ însă a ocurs metatesa *tș*=*șt* din causa cunoscuteĭ predilecțiunĭ a limbeĭ nóstre pentru grupul *șt*.

125. *mozavir*, *mozaviresc* (dénonciateur, hypocrite, je calomnie): навѣтник, мозавир. 101.—порещи, а пороклн, а мозавири, а м... ры. 116.—притворник, префѫкѫтор, хиклѣн, мозавир. 123. cf. 124.

Karagić (Lex. 375) aduce мусеведа «calumnia», мусеведити «inique accusare», мусевеџија «calumniator», pe carĭ le indică ca de proveninţă turcă.

126. *mugur* (bourgeon, germe, jet) : вершїе дѹбнагю, мѹгѹр де ... пач. 187.—разботѣнїе, дезгѫѹкаре, кѫнд се дезкаѹкѫ мѹгѹрѹл. 130.

D. Cihac (p. 170) îl derivă din lat. *muculus*, deminutiv din *mucus* «muco». Etimologiă radicalmente greșită. Este albanesul *mugul* «germoglio, innesto, piccolo ramicello che si taglia da un arbore per innestarlo in un altro» (Rossi). Accentul în *mugur*=*mugul* este de o potrivă pe prima silabă. Pentru corespundința regulată a finaluluĭ român *r* cu albanesul *l*, cf. la cuvintele *măgură*, *mazăre*, *viezure*. Cf. sanscr. *mukula* «bourgeon, bouton» (Böhtlingk-Roth).

127. *mursec* (je dévore, je mange comme les bêtes sauvages): звѣроıадина, мѹрсекат, мѫнкаре де хїарѫ.

D. Cihac (p. 174) derivă din lat. *morsicare* (cf. ital. *morsecchiare*) pe al nostru *mușcare*, fără a cunósce forma *mursec*, care singură corespunde din punct în punct prototipuluĭ lat. *morsico*. Căt pentru *mușc*, el provine din forma latină colaterală *mordico*, în care licuida+dentala *-rd-* de 'naintea luĭ *c* aŭ trecut în *ș* întocmaĭ așa ca licuida+dentala *-nt-* în *mușcel*=*monticellum*. Un fenomen analog al trecerii grupuluĭ licuida+nasala în *ș* ne presintă limba zendică[1] : *peșu*=*peretu*

(1) **Fr. Müller**, în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 382, și în *Sitzungsberichte d. wiener Akad.*, hist.—phil. Cl., t. 66 (1870), p. 370.– Cf. **Schleicher**, *Compend*²., t. 3, p. 197.

=*partu*, *aşa*=*areta*=*arta*, *antavahista*=*aşavahista* etc. In acest mod, Românii aŭ conservat ambele forme latine *morsico* şi *mordico*. In popor cuvîntul *mursec* există pînă astăḑi, deşi în dicţionarele române nu figurézā.

128. *naljosul*, *nalsusul* (de haut en bas, de bas en haut) : низбръдо, налжосъл. — нзбръдо, налсъсъл. 211.

În dicţionare lipsesce.

129. *nişchiţel* (un petit peu) : сцѣгло, нинкицел, пъцинел. 142.

Astăḑi se întrebuinţézā—şi acésta numaï în Muntenia—forma contrasă *niţel*, pe care un excentric, necunoscênd pe *nischiţel*, o derivà prin afereso-metatesă din *puţinel* = *puniţel* = *niţel*! *Nişchiţel* «puţinel» este deminutiv din *neşcăt* «puţin», cuvînt fórte des în Psaltirea luĭ Coresi (Ps. 8, 16, 36, 54, 104, 106 etc.) şi care provine din *nu-sciŭ-cât*=*nescio-quantum* tot aşa ca *neştine* din *nu-sciŭ-cine* = *nescio-quinam* saŭ *nescare* din *nu-sciŭ-care*=*nescio-qualem*.[1]

130. *noĭan* (océan, profondeurs de la mer) : пъчина, лъчїъл мърїи, адънкъл, ноанъл. 125.

Etimologia propusă de d. Cihac (p. 180) din *oceanum* «avec prothèse d'un *n* et syncope du *c* : *okeanus-ocean-nocan*» este absolutamente imposibilă, căcĭ numaĭ latinul *g* între vocale, dintre carĭ cea de a doua trebuĭ să fie móle, póte să dispară la Românĭ, de ex. *maĭ*=*magis*, nicĭ o dată însă nu dispare *c* saŭ *k*. Afară de acésta, nu este corect de a vorbi despre «prothèse d'un *n*» în limba română, findcă în *nalt* saŭ în *nălbesc*—însuşĭ d. Cihac o scie — *n* nu este protetic, ci prepoziţional : *nalt* =*înalt*, *nălbesc*=*înălbesc*, ér în macedo-românul *număr*=*umăr* el este pronominal : *un-umăr*=*unumăr*=*număr*. Tot prepoziţional, dacă nu pronominal, nicĭ decum însă protetic, este *n* şi 'n *noĭan*=*in-oĭan*, ca şi 'n sinonimul italian *nabisso*=*in-abisso*. De unde însă derivă *oĭan?* Este albanesul *uĭana* «ocean» dela *uĭ* «apă».[2]

131. *olele!* (hélas) : оуфъ, ѡлеле, невое, оуоу. 159.

Interjecţiune de durere cu *l*, comună aprópe tuturor limbilor şi care ar fi de ajuns chĭar ea singură — fie ḑis în parentesĭ — pentru a resturna faĭmósa teoriă a luĭ Fick despre neprimitivitatea sonuluĭ *l* la Ario-europeĭ.

132. *omide* (chenille) : гъсеница, ѡмиде. 64. 178.

Grec. ὁ μίδας. Este fórte interesant că articolul grec a remas încorporat în forma română, negreşit pentru a da maĭ mult volum disilabeĭ, pe când în *strachină*=ὀστράκινα, vorbă de doă orĭ maĭ lungă, a perit, din contra, chĭar organicul *o*, confundându-se cu articlul nedefinit român.

(¹) Cf. **Hasdeŭ,** *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 39.
(²) **G. de Rada,** *Antichità della nazione albanese*, Napoli, 1864, p. 7.

133. *omuşor* (lobe ou portion saillante au cou d'un animal): ѡжерелїе, ѡмꙋшорꙋл дн грꙋмаꙁ. 166.

Trebuĭ să fie resultatul uneĭ etimologie poporane; dar din care altă vorbă anume, nu scim.

134. *păĭnichĭu* (céréales en général, surtout une espèce de millet): пыро, пѫнникю, грѫꙋ, секарѫ, мѫлаи. 125.

Lat. *paniculum*, deminutiv din *panicum* «un fel de meĭu». Tot din deminutivul *paniculum* vine şi spaniolul *panol*. Din positivul *panicum* derivă românul *părinc* «panicum miliaceum» (Lex. Budan.), prin trecerea luĭ *n* în *r* şi nasalisarea sufixuluĭ *icum* (Cihac). Forma română *păĭnichĭu* atăt de interesantă, a fost pînă acum necunoscută.

135. *pépene curcubenos* (melon d'eau, cucurbita citrullus): лꙋбенища. пѣпене кꙋркꙋбенос. 208.

Pépene curcubenos = lat. *peponem cucurbitosum*. Să se noteze însă că al nostru *pépene*, macedo-românul *pépine* şi albanesul *pjepăn*, tóte cu accentul pe prima silabă, nu pot deriva din latinul *pepònem*, de unde italianul *popòne*, ci provin dintr'un tip latin ne-clasic *pèpinem*. Căt privesce pe *curcubenos*, forma *curcubétă* = lat. *cucurbita* existând pînă astădĭ (Cihac p. 65), trecerea finaluluĭ *-tos* *(curcubetos)* în *-nos (curcubenos)* se explică numaĭ dóră prin asimilaţiunea sufixală cu *-ne* din *pépene*. De observat, în fine, metatesa *curcu*=*cucur*, pe care o găsim şi 'n macedo-românul *curcubetă* (Kavalliotes).

136. *pespe* (au delà de, au dessus de): песпе пꙋтѣре. 112.—песпе фире. 119.—преꙁ, песпе. 119.

Cf. maĭ sus Notanda la texturile XVIII, XIX. In manuscrisul d-luĭ Sturdza se găsesce însă şi forma *peste*, de ex. la f. 43: песте мѫнѫстири, песте ѡщи...

137. *pestire* (lenteur, retard): мꙋдненїе, пестире [*Berindă*: ѡмешкане]. 98.

Lat. *postire* «a merge după alţĭ»=«a întărḑia». Tot prin *o*=*e* vine al nostru *ghem*, macedo-românul *glem*, din lat. *glomus*, ital. *ghiomo*. Deja în latina rustică a putut exista o formă *pestire* alăturĭ cu *postire*, ca *retundus* din *rotundus* şi maĭ ales *compes* lîngă *compos*, unde este în joc tocmaĭ silaba *pos*=*pes*. Spaniolul *hermoso* vine din lat. *fermosus* = *formosus*, spaniolul *nemon* din *gnomon*, şi nemic nu ne împedecă, prin urmare, in spaniolul *pestoreja*=*pest-oreja*=*post-auriculam* «cerbice», literalmente «după ureche», de a vedé pe vulgarul latin *pest* din *post*. O analogiă perfectă cu românul *pestire*=lat. *postire* ne presintă alban. *pemmă*= lat. *poma*.[1] Cuvîntul lipsesce în dicţionarele române, dar nu e rar în vechile nóstre tipariture.

(¹) Cf. **Schuchardt,** *Vokalismus*, t. 2, p. 211—217.

138. *pin* (pin sauvage, pinus sylvestris): питис, съсна, пинꙋа. 125.

Lat. *pinus*. D. Cihac (p. 205) greşesce dară, când crede că *pin* nu este la Românĭ un «terme populaire». La Macedo-românĭ *kinu* (Kavalliotes).

139. *plătică* (gardon, cyprinus rutilus) : лащъ, плътикъ [*Berindă* : лащъ, рибѣ сїе има есть). 94.—листика, плътика. 211.

Polon. *plotka*, *plocica*, *plociczka*. Cf. germ. *Plötze*.

140. *plocad* (couverture) : гꙋбер, поклад, плокад. 206.

Metatesă din slav. покладъ, literalmente «pus peste ceva».

141. *plumânĭ* (poumons) : плюкѣ, плꙋмънїи. 205.

Lat. *pulmonem*. Astădĭ se întrebuinţéză numaĭ forma cu vocala obscură : *plămînă*, ér la Macedo-românĭ : *pălmună*.

142. *polegniţă* (verglas) : голотъ, полегницъ [*Berindă* : серенъ, ѡжеледица, гололедица]. 62.

Acelaşĭ cuvînt, la f. 213 : поледица, după cum şi este forma serbo-bulgară dela paleo-slav. поледити «glacie tegere» (Miklosich). Trecerea luĭ *d* în *gn* este numaĭ aparinte. In realitate, sufixul *-iţă* a fost înlocuit prin sufixul *-niţă*, adecă *poledniţă*, de unde apoĭ *dn*=*gn*.

143. *porănb*, *porumboae* (pigeon, colombe) : голꙋбъ, порънбꙋл.—голѫбице, порꙋмбоаѧ. 207.

Lat. *palumbum*, ital. *palombo* etc. (Cihac). In glossa de faţă e remarcabilă forma bărbătéscă cu *-ănb-* în loc de primitivul *-umb-*, pe care 'l conservă forma cea femeĭască. Scăderea iniţialuluĭ *pa-* la *po-* este propriă dialectuluĭ român nordic, căcĭ Macedo-româniĭ ḑic *părumbu* (Kavalliotes), transiţiune normală din lat. *palumbum*.

144. *povară* (charge, fardeau): брема, сарчинъ, поваръ. 49.

Paleoslav. повора «brancard», de unde român. *povară* prin intermediarul *povoară*. Cuvîntul paleo-slavic însă, după Matzenauer (p. 405), vine la rîndul seŭ din gr. ἀποφορά «apport». Termin eminamente romănesc este *sarcină*=lat. *sarcina*, pe care nu l'aŭ moştenit nicĭ Francesiĭ, nicĭ chĭar Italianiĭ.

145. *prăstură* (jument) : лакїмїе, пръстꙋра. 205.

Cf. maĭ sus la cuvîntul *duvalmă*. Pentru înţelegerea quasi-slaviculuĭ лакїмїе, servă o glossă în Miklosich (Lex. 331) : лакиний конь войничьскыхъ θήλειαι ἵπποι εἰς ἅρματα, de unde ar urma că *prăstură* este «cavale de guerre». Insemnând épă, cuvîntul *prăstură*=*prăsitură* vine învederat din *prăsesc* «engendre», termin aplicabil la vite în genere, deşi la început el avea înţelesul de tot

restrîns de «a fătà purceĭ»=serb. прасити «ferkeln, porcos pario» (Karagić) de paleo-slav. праса «porc». Miklosich a uĭtat acéstă vorbă între slavismele lim române. Sub raportul economic, generalisarea cuvîntuluĭ *prăsesc* asupra tutur vitelor, probéză că crescerea porcilor juca un rol fórte important la Românĭ în evul-mediŭ, după cum este pînă astăḑĭ în Oltenia.

146. *prund* (littoral maritime) : поморїе, цărмȣриле мăрїй, прȣ дȣри. 115.

Sensul ordinar al cuvîntuluĭ este «năsip» dela slav. прѫдъ, ung. *porond*.

147. *a răduce, răducător* (être semblable, pareil) : подобник, рă дȣкăтор. 195. — прикллада, рăдȣчерѣ. 196.

Cf. în Cantemir : «Ȣмитор адȣкѫнд пре тăнăр ꙟнаинтѣ са ши кă «тѫндȣ-й тинерецилор ши мăримїй кипȣлȣй, аȣ ꙟнчепȣт а-л лови ла ино «сă нȣ кȣмва фїе вре ȣнȣл дин непоцїй лȣй чїй лепăдацй, кăчй ши ла фа «фоарте ш'аȣ фост рăдȣкѫнд кȣ дѫнсȣл».[1] Este o aplicaţiune inte santă a latinuluĭ *readduco* = ital. *radduco*. In dicţionarele române nu se g sesce. Astăḑĭ se maĭ întrebuinţéză cu sensul analog numaĭ simplul *aduce* în lo ţiunea : *cam aduce* «se asémănă».

148. *răfrec, răfrecătură* (chiffon) : рȣк, рăфрекȣл. 205. — кищие, тивѣнă, рăфрекăтȣрă. 133.

Din lat. *refrico* «re'noesc», de unde apoĭ sensul de «cărpesc». Astăḑĭ necu scut.

149. a *se răşkira* şi a *se răshira* (étendre les ailes) : раꙁкри рăшкирȣ-мă, рăсхирȣ-мă, арипеꙁȣ-мă. 131.

Un neaşteptat paralel romănesc pentru cunoscutul fenomen grec al mutăriĭ as piraţiuniĭ, bună-óră : χύτρα=κύθρη, Θελποῦσα=Τελφοῦσα, τάφος=θάπος şi le tele, adecă *ch*yt=cyt*h*, t*h*elp=telp*h*, tap*h*=t*h*ap etc. În adevăr, cele doă form pe carĭ ni le dă glossa de faţă : рăшк (răs*h*c)=рăсχ (răsc*h*) ne presintă aspiraţi nea mutându-se dela *s* la *c* saŭ vice-versa, astfel încât să formeze cu consóna aliată un singur son intim : ш=*sh* şi χ=*ch*, lăsând de tot pure pe consónele cel desaliate, întocmaĭ ca în fonetica grécă. Cu tóte acestea, nicĭ *c*, nicĭ *h*, nu sînt aci originale, ci provin din *f*, cuvîntul sunând propriamente *răsfir*, o compo siţiune din particula prefixă *răs*—fie slavicul раꙁъ, fie latinul *re-ex*=ital. ri— şi din *fir*=lat. *filum*=ital. *filo* (în dialectul milanes *fir*)=span. *hilo*=franc. fil etc. Francesiĭ în *file* şi Italianiĭ în *fila* aŭ o formaţiune colaterală din pluralul latin *fila*. *Răsfir*, ca sens fundamental, însemnéză : «desfac ca firul». Lexiconul Bu-

[1] Cantemir, *Chronicul*, ed. Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 76.

n cunósce numaĭ forma *răşchir*. D. Pontbriant (p. 629, 609) pune *resfir* şi *răs-ir* ca doă vorbe separate, dând celuĭ de'ntâiŭ înţelesul fals de «nettoyer avec n bec», fiind-că n'a înţeles locuţiunea poporană pe care o citéză : «işĭ *resfiraŭ* ipele» (*étendaient*, nu *nettoyaient*), ér pe cel-l'alt traducênd bine prin «éparpil-». Variantul *răshir* n'am găsit nicăirĭ. Pentru şovăirea între *f—h—k*, cf. maĭ s *jăhuesc—jăfuesc—jăcuesc*.

O. *răscumpăr* (je me venge) : мщ8ca, ржск8мпжр wарек8м пен-тр8 ржтатѣ че аш фжк8т. 96.

Vedĭ maĭ jos : *scumpăr*.

. *rubă* (chiffon) : р8бище, тивѣнж, ржфрекжт8рж, р8бж, кжрпж. 133.

erb. р8б «basmà pe care o pórtă ţerancele pe cap» (Karagić), din paleo-slav. «pânză» (Miklosich). N'are decât o asemenare de azard cu ital. *robba*, c. *robe* etc., carĭ tóte sînt de proveninţă germană (Littré).

. *rumăn* (tributaire, corvéable) : wбладаемый, р8мжн, чел би-8ит. 164.

f. maĭ sus Notanta la textul No. XXI.

. *să* (si) : ако га стретеши, іар сж-л вер тимпина. 211.

at. *si*, conservat cu sensul seŭ propriŭ «dacă». Nu e rar în vechile tipăriture ne, cf. Cihac p. 237. Este de observat şi вер=actualul *vei*, cu conservaţiu-uĭ *r*. Cf. maĭ jos cuvîntul *săvai*.

. *sahaidac* (flêche tatare) : т8лж, т8лбж де сахаидаче. 151.

uvînt tătăresc, care dela foştiĭ Nogaĭ din Crimea a trecut şi la veciniĭ lor : malorusesce сагайдак, polon. *sajdak* «carquois», *sajdacznik* «archer». In a de faţă însemnéză «săgétă», căcĭ altfel nu se póte înţelege «tulbă *de* sahai-». Tot aşa pare a fi şi în mitropolitul Dosofteĭu :

«Моав ши Агар ла сжхжйдаче,
«Гебал ши Амон гжтаѕж ланче,
«Амалехиції фарекж п8шче,
«Филистиманії праціїй с'ар8нче...»[1]

. *sămărăt* (gai, enjoué) : ш8мен, сжмжржт, вѣсел. 172.

rin acéstă glossă se distruge cu desăvîrşire etimologia, altmintrea fórte plau-, pe care o propunea reposatul Rösler pentru cuvîntul nostru *posomorît* : slavischer Bildung aus magy. *szomorú* traurig».[2] *Sămărăt* însemnând «ve-

[1] *Psaltire*, Uniow, 1681, ps. LXXXI.
[2] **Rösler**, *Romänische Studien*, p. 351.

sel», opusul seŭ *posomorît* «ne-vesel» este compus n e c e s a r m e n t e din *sămărît* preces de particula negativă *po-*; saŭ maĭ bine ḑicênd, *sămărît* şi *posomorît* fiind forme participiale, verbul *sămărî* cu sens de «veseliă» este opusul verbuluĭ *po-somorî* cu sens de «ne-veseliă», adecă e preces de *po*=«ne». In adevĕr, *pa* este particulă de negaţiune în limba albanesă, care întră tot-d'a-una în cuvinte compuse: *pa-bessă* «ne-credincĭos», *pa-mundună* «ne-putincĭos», *pa-ştatşm* «ne-corporal» etc. Tot aşa este în *pa-sămărî*, de unde scăderea vocalică *posomo-* prin acţiunea celor doă labiale, dintre carĭ iniţialul *po*=*pa* îşĭ are părechea în *porumb*=*palumbum*. Pentru positivul *sămărî* noĭ nu găsim vre-un paralel în limba albanesă actuală întru cât ne este cunoscută, dar acésta nu atinge întru nemic rigurositatea conclusiuniĭ de maĭ sus, fie că un asemenea paralel se va afla maĭ târḑiŭ, fie că se va fi perdut. Să observâm numaĭ că în *sămărî* partea radicală este *sam*, de unde *săm-or* şi 'n fine *să-mor-esc* întocmaĭ ca din *jos* formaţiunea secundară *jos-or* şi formaţiunea terţiară *jos-or-esc* (cf. Cihac p. 134). Faptul preţios este constatarea şi 'n limba română a particuleĭ negative albanese *pa*=sanscr. *apa*.

156. *săpşóră* (houe, hoyau) : рылец, сѫпшоарѫ. 134.

Sinonim pentru *hărleţ*=slav. рыльцѫ, despre care veḑĭ maĭ sus Notanda la textul No. XXXI. Deminutiv din *sapă* «houe», care — existând în unele dialecte slavice numaĭ ca vorbă împrumutată (Matzenauer p. 303)—este medio-lat. *sapa* «houe», adus ca termin latin rustic sub forma de *sappa* deja în Isidor de Sevilla din secolul VI, franc. *sape* cu deminutivul *sapeau*, ital. *zappa*, span. *zapa* cu trecerea *s*=*z* ca în *symphonia*=it. *zampogna*=sp. *zampoña* (la noĭ *cimpoiu* cu iniţialul *c* din *s*, cf. maĭ sus la cuvîntul *cĭovlică*).

157. *săvai* (quoique, bien que, au moins) : и оуко, мѫкар, сѫваи, 84. — поне, ꙟникаиле, мѫкар, сѫваи. 116.

Din *să-va* «dacă vrea» (si libet), de unde *săvaĭ* prin analogiă cu *încaĭ*, *maĭ*, *numaĭ* etc. In dicţionarele române nu se găsesce şi din limba literară a despărut de-mult, dar poporul dela ţéră îl maĭ păstréză pe a-locurĭ. În vechile nóstre tipăriture nu e rar. D. Cihac nu-l cunósce.

158. *a se scarandivi* (être dégoûté, répugner) : ѡмражаюса, мѫ скарандивеск саȣ скрѫвеск.—ѡмраженїе, скарандивире, ȣрѫре, скрѫвире. 166.

In dicţionarele române nu se găsesce. Sub raportul vocalic, este interesantă netrecerea în vocală obscură a celor doĭ *a* neaccentaţĭ : scar*a*n-. În privinţa etimologică, este paleo-slav. скрадовати-сѧ (=skarendovati-) «répugner» din скрадѫ (= skarendŭ) «puant».

159. *scovardă* (sorte de gâteau) : сковрадникъ, сковардѫ. 137.

Paleo-slav. сковрада, cu trecerea luĭ ра în *ar* după cum a trecut ла în *al* în

ltă = блато și 'n *daltă* = длато, tóte acestea deja prin fonetism românesc, ră a fi trebuință de a alerga la formele proto-slavice *блат- și *длат-.

160. *scumpăr*, *scumpărătoriu* (je me venge, vengeur, vindicatif) : мьсть, скȣмпѫраре.—мьстникъ, скȣмпѫрѫторю. 96. 98.

Cf. maĭ sus *răscumpăr*. *Scumpăr*=*ex-comparo* și *răscumpăr*=*re-ex-comparo* nsemnéză literalmente «je rachète». Cu acest sens, cuvîntul lipsesce în d. Cihac (p. 13). Resbunarea considerată ca «rachat» este consecința instituțiunilor juridice medievale, când rudele ucisuluĭ se împăcaŭ cu ucigașul pentru o plată óre-care hotărîtă. Tot de atuncĭ datéză vorba: *resbunare*=*re-ex-bonum-*, adecă «îmbunătățirea» reuluĭ celuĭ comis. Sensul *răscumpărare* «vengeance» = «rachat» apare limpede maĭ cu sémă în Pravila luĭ Vasile Lupul, de ex.: «де ва трѣче «сȣдалма ши ла лать ѡбразъ, атȣнче ачела ла трей ѡбразъ поате сѫ вїе сѫ «спѫраскѫ ла џюдець, ши сѫи рѫскȣмпере џюдецȣль, кȣмȣ каре ȣнче ва «сȣдȣи нещине пре кредінь копилȣ ши сȣдалма нȣ рѫмѫне асȣпра копилашȣлȣи. «че трѣче ла татѫлсѫȣ, атȣнче макаръ кѫшин прїимѣщє сȣдалма, іарѫ та- «тѫлсѫȣ поате сѫ вїе ла џюдець ши сѫш чарѫ рѫскȣмпѫраре».[1]

161. *selbeḑesc* (je pâlis) : побледѣвал. селбеḑїа. 193.

Cuvînt fórte remarcabil. Este denominativ dela *salbed* «pâle»=latin. *subalbidum* cu vocalisarea luĭ *b* între vocale ca în *sebum* = *seŭ*, *subulam* = *sulă* etc., adecă *subalbidum* = *salbidum* = *salbed* (cf. *putridum* = *putred*, *rancidum*= *rînced*, *fracidum*=*fraged* etc.). Astăḑĭ se ḑice maĭ mult *sarbed*, conservând însă sensul de «pâle», pe lîngă care s'aŭ maĭ desvoltat accepțiunile de «fade, insipide, âpre, àcre, revêche, hâve». Necunoscênd forma *salbed* = *subalbidum*, d. Cihac (p. 241) derivă pe *sarbed* din latinul *in-sapidus* prin aferesa luĭ *in*, epentesa luĭ *r* și trecerea luĭ *p* în *b*!

162. *semuesc* (réfléchir) : размышлаю, разсѫждаю, семȣеск, алег кȣ кȣџетȣл, жȣдек, сокотеск. 131.

Frumósă grupare de patru sinonime române pentru «réfléchir». *Semuesc* nu se află în dicționarele române. Probabilmente vine dela *sémă* (=*samă*=ung. *szám*?), cf. «a da samă», «a băga samă» etc., prin sufixul verbal *-ui-*, care servă în limba română a formà denominative, fie din vorbe moștenite, fie din cele împrumutate, vechĭ saŭ noue. Acest punct — vom profita de ocasiunea ce ni se presintă — merită din parte-ne o parentesă. Pentru sufixul nostru verbal denominativ *-ui-* în cuvinte de origine latină, cf. *căpăt-uesc*, *ghem-uesc*, *jur-uesc*, *legĭ-uesc*, *păcăt-uesc*, *pesc-uesc*, *spic-uesc* etc. Acest sufix *-ui-* corespunde pe deplin sufixuluĭ albanes *-ue-* din 1ma și 2da conjugațiunĭ active după gramatica luĭ Lecce, de ex.: a *pesc-ui-* = me *peșk-ue-*, a *plumb-ui-* = me *plumb-ue-*, a *învăl-ui-* = me *im-*

(1) *Cartea românéscă de învățătură*, Iașĭ, 1646, f. 125 verso.

văi-ue-, a ***răfui-*** = me ***răfue-*** etc. Vocala intercalată *u*, prin care se distinge acest ***-ui-*** saŭ ***-ue-***, este identică cu grecul ο în ἰατρε-ό-ειν, δουλε-ό-ειν, θεμιστε-ό-ειν (=legĭ-u-i), ἀμφιπολε-ό-ειν (=sîrg-u-i) etc. şi cu slavicul в în кѹпо-в-ати, оу-јє-в-ати, съвѣщⱥ-в-ати (= sfăt-u-i = βουλε-ό-ειν = măs-u-e) etc., unde ο şi в presintă la Elinĭ şi la Slavĭ aceîaşĭ natură denominativă.[1] Remâne a se cerceta aparte originea acestuĭ *-u-*, modul seŭ de distribuire în conjugaţiunea fie-căriĭ din cele patru limbĭ, urmele sale posibile în cele-l'alte graĭurĭ ario-europee, maĭ ales în cele eranice începênd dela zendica,[2] etc. Ne mărginim aci a constata importanţa fenomenuluĭ.[3] Ce e maĭ curios decât tóte, este că d. Cipar se preface că nu cunósce existinţa verbilor cu *-ui-* în limba română. Ĭată pînă unde împinge hotărîrea sistematică de a nu vedé la noĭ decât numaĭ şi numaĭ elemente latine!

163. *slomnu* (vestibule de l'église) : приврата, сломнѹа. 207.

Astăḑĭ în limba poporană *slon* «barrière», pe care Miklosich (Lex. 858) îl derivă din paleo-slav. слонити «appuyer». Atuncĭ însă ar trebui explicat *m* în forma *slomnu*.

164. *sluga norodului* (bourreau) : слѹга народныи, слѹга народѹлѹи. гѫдѣ. 137.

Ḑicerea română este o simplă localisare din slavicul слѹга народный, care la rîndul seŭ este o pură imitaţiune din grecul δήμιος «calăŭ» dela δῆμος «popor». Şi la Românĭ, şi la Slavĭ, pare a fi fost numaĭ o locuţiune savantă, nu poporană. Merită a fi menţionată ca specimen de obicĭnuitul pedantism al începuturilor literare, la noĭ ca şi la orĭ-ce alt popor.

165. *solzi*, *zolzi* (écaille) : чешѹа, солѕїи. 171. — скраланще, ѕолѕїи. 211.

Şovăire între iniţialul *s* şi *z*, prin care se justifică trecerea definitivă *zer* = *serum*, *zahar*=*saccharum* etc. şi care este analógă cu şovăirea între *ş* şi *j*, semnalată la cuvîntul *jold*. Singularul *solz* este pentru *sold* prin influinţa pluraluluĭ *solzĭ* ca maĭ sus *melciu* din *melc* prin influinţa pluraluluĭ *melcĭ*, cu atât maĭ mult că *solz* la singular se întrebuinţéză fórte rar. Acest *sold* nu póte fi decât latinul *solidum*, «partea cea tare a orĭ-căruĭ lucru», de unde scurtul *i* a despărut deja la Romanĭ, bună óră *soldum* pentru *solidum* în Horaţiŭ (Sat. 1, 2, 113, 2, 5, 65). Din verbul lat. *soldare* derivă span. *soldar*, franc. *souder* etc. cu sensul de «a uni strîns părţile unuĭ lucru». În medio-latina se numĭa *solda* drojdiele, ca «partea cea maĭ tare a vinuluĭ» (Du Cange).

(¹) **Schleicher**, *Formenlehre d. kirchenslawischen Sprache*, Bonn, 1852, p. 196—197.

(²) Veḑĭ în acéstă privinţă indicĭ fórte preţióse în **Kraushaar**, *De radicum quarundam indo-germanicarum variatione quae dicitur*, Marburg, 1869, p. 41—49 : De radicibus quae ex consona et *u* vocali compositae videntur.

(³) Cf. **Diez**, *Gramm.*³, II, p. 406.

166. *spată* (glaive) : [illegible]. 96.

Lat. *spatha*, de unde ital. *spada*, span. *espada*, provenç. *espaza*, franc. [illegible] *espée* etc., dintre cari [illegible] însă [illegible] română [illegible] mai bine conservată. Fiind-că cuvîntul se găsesce adesea în vechile [illegible] române, nu înţelegem de ce l'a uitat d. Cihac, punînd în locu-i (p. [illegible]) pe [illegible], pe care noi am [illegible] dela [illegible] : [illegible].

167. *stăvar* (étalon) : [illegible] cal [illegible]. 110.

Pe lîngă *armăsar* şi [illegible], al treilea sinonim român pentru «étalon». Literalmente «cheval de haras», dela *stavă* «haras, Stuterey, Rossheerde», cuvînt care se mai întrebuinţeză în Transilvania (Molnar p. 107, 131). Lex. Bud. (p. [illegible]) ne dă tot de acolo şi pe *stăvarita*, însă numai cu sensul de «pastor equitii», cu care cf. mai sus cele două accepţiunĭ ale cuvîntului [illegible]: «pastor equitii» şi «equus admissarius». Miklosich (Lex. [illegible]) derivă pe românul *stavă* din paleoslav. ставь, ставъ, cari însă, însemnînd «articulus», «compages» şi «pondus», nu pot avé nemic comun cu o «herghelia de cai». *Stavă* vine din medio-lat. *stalla*, ital. *stalla* «grajd», de unde ital. *stallone*, franc. *étalon* = *estalon* «stăvar» etc. Trecerea finalului *-lla* in *-va*, fie immediată, fie prin intermediul unui *u*, este întocmaĭ ca in *măduvă* din lat. *medulla*.[1] Cf. însă şi alban. *stavă* «mulţime» (Hahn).

168. *stârc* (cigogne) : [illegible]. стръкъ. 149.

Paleo-slav. стрькъ, litv. *starkus*, serb. штрк, ung. *eszterag* etc. de o parte, vechiu-germ. *storah*, scandin. *stork*, noŭ-germ. *Storch* etc. pe de alta, ne arată acest termen ca propriŭ numaĭ ramureĭ slavo-germanice din familia ario-europeă. Plecând dela frumósa analogiă gr. γέρανος «grue»=γέρων «vieux», Pictet afiliază pe slavo-germ. стрькъ-*storah* «cigogne» cu slav. старъ «vieux» (germ. *starah* «fort»)[2]. Forma moldovenéscă *cucostârc* este interesantă prin alipirea luĭ *stârc* de *cuco-*=*cucor* din lat. *cicon-* (cf. *cucută* [alban. *kukută*]=lat. *cicuta*). Albanesul *stârkkok* să nu fie óre aceiaşĭ composiţiune cu termeniĭ intervertiţĭ, adecă *stârk-ktok*=*stârc-cucor?*

169. *surată* (amie, compagne) : дрЅгина, соацъ, сЅратъ. 67. 70.

Surată din *soră* ca *fârtat*=*frâtat* din *frate*, formaţiunĭ quasi-participiale, analóge cu slav. побратимъ şi посестрима. Cf. maĭ sus la cuvîntul *fârtat*.

170. *susaĭu* (laiteron, sonchus oleraceus) : жетѣлинца, лаптЅкъ де пъдЅре саЅ сЅсаю. 73.

Cf. alban. *şuşală* «Rübe des Maiskolbens» (Hahn).

171. *a se svii* (reculer, se défier) : оукланатиса, съ се свїисеи. 199. — неwтречешимиса, де нЅ те веи свїи де мине. 192.

[1] Cf. **Schuchardt,** *Albanisches und Romanisches*, in **Kuhn,** *Zeitschr.*, t. 20, p. 298 nota.

[2] *Origines indo-europ.*, t. 1, p. 491.

Paleo-slav. сѫвиѭ «convolvo», сѫвити-сѧ «a se strînge în sine». Astăḑi se ḑice *sfii*. S'a uĭtat de cătră Miklosich între slavismele limbeĭ române.

172. *şaizeci, saisute* (soixante, six cents) : шестѫдесѧт, шаизеци. — шестѫ сот, шаи сꙋте. 172.

Contracţiunea *şaizeci=şase-zeci* şi *şai-sute=şase-sute*, adecă *s=i*, nu se maĭ vede, cu un rînd maĭ jos, în шасемїи, ceĭa-ce probéză că ea se datoresce numaĭ tendinţeĭ eufoniec de a înlătura succesiunea a treĭ sibilante : *ş+s+z* şi *ş+s+s*. Este fórte remarcabil, că acelaşĭ procediment ne întimpină şi la Macedo-românĭ în *şaidzăţi* (Bojadži), σαεντζάτζι (Kavalliotes). Ce-va de o altă natură este contracţiunea poporană *patsprezeci* pentru *patru-spre-ḑecĭ*. Un fenomen analog tot, dacă nu ne înşelâm, ne întimpină în *maĭcă* (serb. мajка)=*matcă* şi 'n *taĭcă=tatcă*.

173. *şez* (plaine) : раздолы, шезꙋри, бѫи. 130.

Forma obicĭnuită e *şes* = alban. *şeş*, pe carĭ d. Cihac (p. 273) le derivă din lat. *sessum*.[1] E interesant *z* pentru *s*, cu care cf. maĭ sus la cuvîntul *selzi*.

174. *şupesc* (je ravis, je dépouille) : расхищаю. шꙋпеск, жѫфꙋ. 131.—ꙋхапѫкетѫ, шꙋпѣще, лиꙋкѫ, рѫпѣще. 184.

Lex. Bud. (p. 687) are numaĭ cuvîntul *şuparĭu* «sauvage, violent», care reapare în d. Pontbriant (p. 716) sub forma de *şupaĭu* «mièvre, espiègle, folâtre».

175. *taistră, traistră* (havresac) : пира, таистра. 113. — сꙋмпѫ, траистра. 139. — тоболец, пꙋнга, таистра, толба. 150.

Trebuĭ înlăturată comparaţiunea cu germ. *Tornister*, cuvînt de tot noŭ, necunoscut în vechĭa germană şi nicĭ chĭar în germana mediă. Modernul german *Tornister* este un imprumut din bohemul *tanistra*, care la rîndul seŭ provine din ital. *canestra* cu schimbarea iniţialuluĭ *c* în *t* întocmaĭ ca în bohem. *tarnĕr* din ital. *carniere*. Tot dela Bohemĭ, deja prin intermediul Germanilor, aŭ luat cuvîntul Unguriĭ, prefăcêndu'l în *tarisnya* saŭ *tarisznya*. Românul *taistră*, de unde pare imprumut şi polonul *tajstra*, necunoscut celor-l'alte dialecte slavice, formézâ cu totul o altă familiă lexică, propriă numaĭ Românilor şi Albanesilor, carĭ însă o posedă în tóte dialectele lor, pînă şi 'n cele maĭ depărtate de orĭ-ce contact cu Bohemiĭ, cu Germaniĭ saŭ cu Unguriĭ. Glossa de faţă ne procură doă forme române: *taistră* şi *traistră*, pe lîngă carĭ trebuĭ să maĭ adăugâm formele transilvane *straiţă*[2] şi *straistă*,[3] forma macedo-română *trastur*, pe care o scim dela d. profesor Caragiani, şi forma cea cu dentala mediă, cuprinsă într'o glossă de maĭ sus : *drăstă*. In lim-

(1) Acéstă etimologiă, pe care noĭ o considerâm ca provisóriă, o primesce şi Schuchardt în Kuhn, *Zeitschr.*, t. 20, p. 251.

(2) *Lex. Budan.* p. 675.

(3) Bobb, *Dictionariu rumanesc*, Cluj, 1823, t. 2, p. 404.

ba albanésă avem o seriă completă de variante analoge. Hahn (Lex. 132) aduce formele *trastă* și *trase* (=rom. *traistă*); în Camarda (Gramm. 326, 340) aflâm forma *draștă* (=rom. *drăstă*), pe care o întrebuințéză Albanesiĭ din Sicilia; în fine Rossi (Vocab. 1212) ne procură forma *ștreiță* (=rom. *straiță*) «sacchetto di pelo di capra o d'altro, dove si mette la biada da dare al cavallo». Alăturându-se variantele, se capătă un prototip comun române-albanes *staristra*, de unde, prin diferite accidente fonetice, decurg tóte formele cele derivate. In *staristra* orĭcine va distinge din capul loculuĭ sufixul de instrumentalitate *-tra*, unul din cele maĭ bine conservate în tóte limbele ario-europee, afară numaĭ dóră de Slavĭ, la carĭ, prin intermediarul *-dlo*, el a scădut la simplul *-lo*. Sufixul *-tra* jócă aci acelașĭ rol ca în gr. μάκ-τρα «vase pour broyer», φόκ-τρα «jatte pour le lait», φέρε-τρον «brancard», καλύπ-τρα «enveloppe», lat. *mulc-tra* «sceau pour traire» etc. Numaĭ prin acest sufix româno-albanesul *staris-tra* se întâlnesce cu ital. *canes-tra*=boh. *tanis-tra*=germ. *Tornis-ter*. Separând sufixul, remâne de explicat tema *staris-*, de unde variantul albanes *trase* ar puté deriva chĭar direct, fără sufixul *-tra*, referindu-se către variantele cu *-tra* ca gr. καλαμίς (καλαμιδ-) «instrument de roseau» către lat. *calamis-trum*=*calamid-trum*.

176. *tămbar* (espèce de vêtement) : оутворенїе, тамбарва [*Berindă :* шата долгаа невѣстаа, шква]. 157.

Medio-gr. ταμπάριον «chlamydis vel sagi militaris species» (Du Cange), ital. *tabarro*, medio-lat. *tabardum*, franc. *tabard* etc. La Serbiĭ din Montenegro тамбарина. Originea primitivă a cuvîntuluĭ pare a fi arabă, deși nu sîntem în stare de a o verifica în momentul de față.

177. *tar* (charge, fardeau) : бремѧ, сарчинѫ, поварѫ, тар. 49.

Din paleo-slav. товарѫ marchandise» = serb. товар «fardeau», de unde de asemenea, prin acelașĭ fel de contracțiune (cf. *cal* = lat. *cavallus*) vine cu sensul cel vechiŭ ung. *tár* «magasin». Tot de acolo, prin sufixul *-niță*, româno-transilvanul *tarniță* «selle de charge» (Miklosich).

178. *tivénă* (chiffon) : ркбище, тивѣнѫ, ръфрекѫтура. 133.

Nu se póte trage din verbul *tivì* «ourler, broder», căcĭ atuncĭ ar trebuĭ să fie *tivélă*, afară numaĭ dóră de casul treceriĭ luĭ *l* în *n* (cf. la cuvîntul *dracilă*). Derivațiunea cea maĭ plausibilă este din medio-gr. τήβεννα, medio-lat. *tebennum* «toga, aliquod genus vestimenti» (Du Cange). Cât pentru scăderea sensuluĭ, cf. românul *buléndră* «chiffon» (Pontbriant) = medio-lat. *balandrana* = franc. *balandras* = sp. *balandran* = ital. *palandrana* «espèce de manteau».

179. *tolbă* (saccoche) : тоболец, пира, таистра, толба. 150.

Serb. торба, polon. și bohem. *torba* etc. Pentru trecerea luĭ *r* în *l*, vedĭ maĭ jos la cuvîntul *tulbă*.

180. *trămbit* (je sonne de la trompette) : трѫбит, трѫмбитѫ, и вѣсте тѫтѫрор, бѫчѫнѣзѫ. 151.

Astă-ḑĭ se întrebuinţéză forma cu *t* assibilat : *trămbiţ*, *trămbiţar* (Pontbriant), deşi Lex. Budan maĭ indică alăturĭ şi pe *trimbit*. La noĭ vine dela Slavĭ: paleo-slav. тржба, тржбити, sloven. *trombeta*, serb. трѫмбета etc., ér la Slavĭ parte de la Germanĭ, parte dela popórele romanice occidentale (Matzenauer). E remarcabilă tot-o-dată în glossa de faţă forma бѫчѫнѣзѫ cu *-un-*.

181. *tulbă* (carquois) : тѫлѫ, тѫлбѫ де сахандаче. 151.

Paleo-slav. тѫлѫ «carquois», cătră care Românii aŭ adaus sufixul *-ba* prin confusiune cu *torbă*, ér acesta la rîndul seŭ a suferit urmarea confusiuniĭ prin trecerea luĭ *r* în *l* : *tolbă* (veḑĭ la acest cuvînt). Exemple de o asemenea acţiune reciprócă a doă vorbe diferite una asupra alteĭa sînt în linguistică dintre cele maĭ instructive.

182. *ţărmure*, *ţărmuri* (rivage) : брег, цѫрмѫре. 50. — поморїе, цѫрмѫриле мѫрїй, прѫндѫри. 115.

După accent, vine din lat. *terminem*; după vocalism însă, din archaicul *termonem*; în ambele casurĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*. Proveninţa din *termonem* cu urcarea accentuluĭ este maĭ probabilă.

183. *ţéră*, *ţeran* (pays, paysan) : иноплеменник, дентралтѫ цѣрѫ, стрѫин, де алт нѣм. 82. — тоѯемец, моцѣн, ѡм де цѣрѫ. 150. -- селанинѫ, церан. 136.

Lat. *terram*. Conservaţiunea luĭ *e* clar este remarcabilă.

184. *ţintar* (jeu des dés) : таблїеле, ошчоареле чѣле де жѫкат саѫ цинтар. 152.

Dela *ţintă* «point de mire», care vine la rîndul seŭ din paleo-slav. цята (= tzenta) «monnaie, denier», maĭ tărḑiŭ numaĭ «fiche, jeton».[1]

185. *ţiţeĭu* (petit-lait) : сѫротка, цицеюл. 206.

Negreşit un derivat dela *ţiţă* «mamelle».[2] Nu l'am găsit nicăirĭ în dicţionare.

186. *ţohă* (sorte de vêtement de femme) : вѫнѫтѫ цохѫ, рошїе цохѫ, вѣрде цохѫ, галбенѫ цохѫ, цохѫ мохорѫтѫ. 212.

Veḑĭ Glossar I No. 28. Vom maĭ adăuga numaĭ la cele spuse acolo, că Bizanti-

(¹) Cf. **Dobrowsky,** *Institutiones linguae slavicae*, Vindob., 1822, p. 99.

(²) Pentru paralelurĭ etimologice şi analogie logice, cf. **Diefenbach,** *Vergl. Wörterb.*, t. 2, p. 608—9, unde însă, după obiceiŭ, nu scĭĭ cum să alegĭ binele din reŭ.

niĭ, dela carĭ a trecut cuvîntul la Românĭ şi la Albanesĭ, îl căpătaseră eĭ-înşiĭ din Orient, prefăcênd — ca tot-d'a-una—pe *č* în *tz* : persian *č'ûkhâ* «vêtement de laine», curdic *č'ôkha* «drap», osetic *ćuka* etc., de unde şi la Turcĭ *č'oha*. Serbul чоха vine dela Turcĭ, nu dela Bizantinĭ.

187. *ţol* (cilice, habit grossier) : вретище, сак де пѫр, дѫрцинѫ, цол. 55.

Se întrebuinţéză nu maĭ puţin forma femeiască *ţólă*, o căriĭ primitivitate se probéză prin derivatul seŭ *ţolină* «femme malpropre» (Pontbriant), pe când din bărbătescul *ţol* nu avem nicĭ un derivat. A căuta originea acestuĭ cuvînt în turcul *čul* saŭ *g'ul* «housse, couverture d'un cheval» s'ar potrivi sub raportul sensuluĭ, dar nu şi sub al formeĭ, căcĭ turcul iniţial *č* saŭ *g'*, ba nicĭ măcar din vre-o altă limbă, nu trece la Româniĭ dela Dunăre în *ţ*. Admiţêndu-se ca formă primitivă femeiescul *ţólă*, cuvîntul ar fi=lat. *stola* «haĭnă de asupra», maĭ ales «haĭnă femeiască», de unde chĭar la vechiĭ Romanĭ acéstă vorbă căpătase înţelesul secundar de «femeiă», bună-óră în Statius (Silv. I, 2, 235) : «hic juvenum coetu s t o l a mixta», adecă nu departe de a nóstră *ţolină*. Pentru trecerea luĭ *st* prin metatesa *ts* în *ţ*, pe care la finea cuvîntuluĭ am vĕdut'o deja maĭ sus în *straiţă* =*straistă*, la începutul cuvîntuluĭ o găsim, pentru a nu cita decât exemple de o perfectă certitudine, la Macedo-Românĭ în *ţupu*=*stuppa* (Kavalliotes), unde —pe de asupra—femininul a trecut în masculin ca şi la noĭ în forma *ţol*. Tot aşa ital. *zolla* (citesce *ţolla*) a derivat din vechĭul german *skolla* prin intermediul *stolla*= *tsolla*.[1] Cu tóte acestea, o obiecţiune fonetică fórte seriósă împedecă de a deriva pe al nostru *ţólă* d'a-d r e p t u l din latinul *stola*, căcĭ în vorbele latine moştenite finalul *-la* ar fi devenit necesarmente *-ră*, ca în *móră*=*mola* saŭ în *vióră*=*viola*. Resultă dară că *stola* a pătruns la Românĭ deja în evul-mediŭ, fie prin intermediul Bizantinilor, fie prin al Italianilor, cu sensul obicĭnuit de «haĭnă lungă». Pentru scăderea acestuĭ sens la acela de «chiffon», cf. maĭ sus la cuvîntul *tivénă*.

188. *urdin* (je viens, j'accours) : приходити, а ѹрдина. 195.

Lex. Budan (p. 736) arată doă accepţiunĭ ale cuvîntuluĭ *urdin* : 1. «umblare désă la cine-va saŭ la care-va loc»; 2. «scursóre, fără sânge saŭ cu sânge». Din causa primeĭ din aceste accepţiunĭ, gaura stupuluĭ s'a numit *urdiniş*, căcĭ «albinele intră şi es adesea-orĭ». Sub raportul formeĭ, *urdin* este amplificat din *urd*, ca *scarp-in* din *scarp*=lat. *scalpo* (Cihac). Sub raportul sensuluĭ, accepţiunea de a «umbla» s'a născut din acea de a «curge», ca rom. *merg*=lat. *mergo* «mĕ cufund în apă», franc. *arriver*=lat. *adripare* «a sosi la mal», şi franc. *aller* (vechĭu *aner*), provenţ. şi catal. *anar*, ital. *andar* etc. din lat. *adnare*, *annare* «a înnota».[2] Din acéstă semnificaţiune fundamentală de «curgere» aŭ remas: sensul *urdinare* «scursóre» (cf. franc. «*cours* de ventre»), apoĭ *urdóre* saŭ *urdorĭ*

(¹) **Ronsch** în **Gröber**, *Zeitschr. f. roman. Phil.*, t. 1, p. 420.

(²) **Brachet**, *Grammaire historique de la langue française*, 4e éd., p. 224, şi *Dictionnaire étymologique de la langue française*, éd. 1, p. 42.

«c u r g e r e a ochilor», în fine *urdă* «fromage blanc», cf. lat. *serum* «zer»=sla- сырх «brînză» = sanscr. *saram* «apă» dela $\sqrt{sar}$ «curgere». Cât pentru *urdóre* cuvîntul póte să derive şi d'a-dreptul din *urdă*, întocmaĭ ca germanul *Augenbutter* «urdóre» din *Butter* «unt», ca macedo-românul *ţalpă* «urdóre» (cu *ţ* din după consonantismul macedo-român)=alban. *ghĭalpă* «unt», saŭ ca—după Grandgagnage — francesul *chassie* «urdóre» din lat. *caseus* «brînză».[1] Pe *urda*, Ungurii Serbiĭ şi Slovaciĭ aŭ luat'o dela Românĭ, după cum o recunósce însuşĭ Matzenauer,[2] Schafarik atribue originea cuvîntuluĭ anume Dacilor.[3] Macedo-româniĭ aŭ şi *urdă*, tot aşa ca şi Româniĭ dela Dunăre.[4] Dela dînşiĭ orĭ dela noĭ, una din doă, aŭ căpătat'o şi Bulgariĭ.[5] Odată ajunşĭ aci, noĭ găsim acéstă vorbă şi la Albanesĭ, dar tocmaĭ la ceĭ din Sicilia, sub forma de *udós* «il formaggio» (Camarda). Comparând pe românul *urd-* cu albanesul *ud-*, resultă un prototip comun *und-*. Albanesiĭ aŭ perdut nasala, ér Româniĭ aŭ trecut'o în *r* ca în *mormint*=lat. *monumentum* şi 'n atâtea alte. Sensul de «brânzet» dintre derivatele radicaleĭ *und* este propriŭ numaĭ Româno-albanesilor; cu un înţeles apropiat însă, ba chĭar cu conservarea nasaleĭ, posedă un dialect persic cuvîntul *unda* «Buttermilch, lait de beurre».[6] Românul *urdă*, albanesul *udos* şi persicul *unda* formézā o strînsă familiă lexică.

189. *usturoĭu* (ail, oignon) : веан лѹк, ѹстѹрою. 212.

D. Cihac (p. 303) îl derivă din *ustur*=lat. *ustulo*, de unde *usturonĭu*=*usturoĭu*. Trebuĭa adăugat, că se întrebuinţéză şi forma *ustunoĭu* (Lex. Bud.), cu trecerea luĭ *r* în *n* prin asimilaţiunea regresivă cu vechĭul sufix *-onĭu* : *usturonĭu*=*ustunonĭu*=*ustunoĭu* (cf. *cunună* din *coronă*, *fănină* din *fărină*, *senin* din *serin*=*serenum* etc., adecă *r*+*n*=*n*+*n*). Ca analogie logice pentru *usturoĭu* din ideia de «usturime», cf. slavicul чеснѫкъ «ail» în legătură cu чесати-са «ustura». $\sqrt{uş}$ «ardere», de unde vechĭul latin *uso* = *uro* cu derivatul seŭ *us-tulo* «us-

(1) **Grandgagnage,** *Dictionnaire étymologique de la langue wallonne*, Liége, 1845, p 88. Acéstă etimologiă a cuvîntuluĭ *chassie*, primită şi de **Hippeau** în *Dictionnaire de la langue française au XII—XIII siècle*, este controversată de Littré, Scheler etc., dar nu distrusă prin vre-o altă maĭ bună. Argumentul în contra'ĭ a d-luĭ **Le Héricher** în *Revue de linguistique*, t. 9 (1876), p. 206 : „la forme populaire *chiasse* et *chiasseux*" este de tot slab, căci *chiasse* şi *chiasseux* aŭ resultat pe calea etimologieĭ poporane, bună-óră ca la noĭ în glossa de maĭ sus *căcărézā* din slav. гразъ.

(2) *Op. cit.* p. 366 : „z rumunského."

(3) *Slowanské starožitnosti*, p. 380 : „w slowanc'ině některa slowa n e p o c h y b n ě ze sta- „rogetického gazyka pošla, gako buitar (opilio inferior), urda (caseus secundarius), brinza etc."

(4) Cuvîntul lipsesce în **Kavalliotes,** dar se află în **Daniel,** Λέξικον τετράγλωσσον, apud **Martin-Leake**, *Researches in Greece*, London, 1814, p. 385.

(5) Ibidem.

(6) **Gabelentz** în *Zeitschr. d. deutsch. morg. Ges.*, t. 20 (1866), p. 330, unde eminentul orientalist nu găsesce pentru acest cuvînt nicĭ un paralel în cele-l'alte limbĭ învecinate.

tur», a maĭ produs — după Pictet — pe latinul rustic *unio* «oignon»[1] cu lungul *u* în loc de *usnio* (pentru *un* = *usn* cf. *pruna* = *prusna* √*pruş*). In loc de tóte aceste paralelurĭ atăt de interesante, d. Cihac (p. 15) compară cu *usturoĭu* numaĭ pe al nostru *ardeĭu* «poivre rouge», pe care 'l derivă necorect dela un prototip latin *ardivum*; ḑic «necorect», căcĭ din *ardivum* noĭ n'am avé *ardeĭu*, ci *arḑiŭ*, întocmaĭ ca din *tardivum* — *tărḑiŭ*. *Ardeĭu* ar puté deriva numaĭ dóră dintr'un *ardilium*, ca *meĭu* din lat. *milium* saŭ *teĭu* din lat. *tilium* (nu *tilia*, cf. it. *tiglio*); dar maĭ probabil este de o formaţiune curat românéscă modernă, cu sufixul *eĭu* ca maĭ sus în *ţiţeĭu*.

190. *uture* (chat-huant, chouette, noctua): ѣѥн, ȣтȣре. 207.

Este necontestabil de aceĭaşĭ origine cu serb. ȣтина «chouette (Karagić) şi cu bulg. ȣтка «chouette»,[2] carĭ însă nu pot deriva una din alta şi se separă căte-trele de paleo-slav. жты (= *antu*) «canard» = rus. утка = serb. ȣтка etc. Nu póte fi nicĭ grecul ὠτός (de unde lat. *otus*), căcĭ lungul ω n'ar fi trecut în *u*, maĭ cu sémă când în tóte variantele accentul se află tocmaĭ pe prima silabă, împedecând ast-fel scăderea vocalică. Afară de acésta, ὠτός se ḑicea numaĭ despre varietatea cea urechĭată a bufniţeĭ, «*Ohr*eule», «long-*eared* owl», «chat-huant *cornu*», fiind o formaţiune specifică grécă din tema ὠτ- «oreille». Propriŭ Românilor, Serbilor şi Bulgarilor, *ut* «bufniţă» se găsesce şi la Albanesĭ, ba încă sub forma cea maĭ simplă: *ut* «guffo, uccello notturno di rapina» (Rossi). E peste putinţă dară de a nu recunósce originea eminamente tracică a acestuĭ cuvînt, pe care nu 'l găsim nicăirĭ afară din teritoriul dela Carpaţĭ pînă la Epir. Dintre vechile numĭ locale tracice, cf. oraşul *Uti*dava în Dacia şi oraşul *Utus* (Tab. Peuting.) saŭ Οὗτως (Procop.) lîngă rîul de acelaşĭ nume în Mesia. Cuvîntul român *uture* nu se află în dicţionarele nóstre şi a perit, póte, chĭar din limbă, lăsând însă şi el o urmă topografică în numele lacului *Uturina* din districtul Dolj, cu sufixul *-in*, favorit la Oltenĭ în numirĭ locale şi personale, ca: *Dobrot-in*, *Camed-in*, *Flor-in*, *Tudor-in*, *Robot-ina*, *Marot-in*, *Rod-ina*, *Cioclov-ina*, *Stup-ina*, *Vert-ina* etc.[3] Serbul ȣтина şi bulgarul ȣтка sînt fórte rare, abia maĭ conservându-se pe icĭ-colea ca arcaisme poetice. La Albanesĭ *ut* se maĭ păstréză într'un singur dialect, ast-fel că nu l'a cunoscut Hahn şi nu 'l menţionéză nicĭ Stier în excelentul seŭ studiŭ despre nomenclatura zoologică albanesă. Acésta este un specimen despre modul, cum elementele linguistice autoctone, adecă ante-romane, aŭ despărut şi despar treptat din graĭurile balcanice! Vom maĭ observa că forma română *uture* presupune o formă albanesă *utulă*, întocmaĭ ca rom. *vièzure*=alban. *vièdzulă* saŭ ca rom. *sîmbure*=alb. *sùmbulă* «bóbă».[4] O asemenea formă nu se găsesce óre în vre-un dialect albanes?

(¹) **Columella**, XII, 10, 1: „coepam, quam vocant unionem r u s t i c i".
(²) **Миладиновци, Бѫлгарски народни пѣсни**, Zagreb, 1861, p 537.
(³) Cf. **Hasdeŭ**, *Istoria critică*, t. 1, ed. 2, p. 88—9, şi **Frunḑescu**, op. cit., passim.
(⁴) **Martin-Leake**, op cit., p. 323.

191. *văduu*, *văduă* (veuf, veuve) : вдовъ, ѡм въдȣȣ, la plural : въдȣи мȣлци.—вдова, въдȣъ. 53.

Lat. *viduus*, *vidua*. D. Cihac (p. 304) cunósce numaĭ forma *văduv-văduvă* cu propaginaţiunea luĭ *v* în sufix ca şi ital. *vedovo-vedova*, fr. *veuf-veuve* etc. Maĭ este, bună-óră în Psaltirea luĭ Coresi ps. 108, şi forma articulată въдȣѡ, născută deja din *văduva* prin aceĭaşĭ transiţiune *o* = *va*, despre care vedĭ maĭ sus la cuvîntul *luo*.

192. *vendecare* (guérison) : лѣчба. вендекаре. 93.

Sub raportul vocalismuluĭ, cf. maĭ sus la cuvîntul *menţire*. Este lat. *vendico* «je sauve» = ital. *vendico* etc. Paralelurile romanice sînt adunate de d. Cihac (p. 315), care nu cunósce însă semnificaţiunea românéscă cea veche de «a cicatrisà» şi chĭar în genere : «a astupa». Astfel în mitropolitul Dosofteĭu : «сȣ виндекат пъмѫнтȣл престе дѫнсȣл»,[1] saŭ : «пѣсѫ скаȣнȣл престе виндекатȣра пръпъщїй».[2] Aşa dară lat. *vendico* «scap» a trecut la Românĭ, naţiune eminamente belicósă, de 'ntăiŭ cu sensul de «scap de rănile dobăndite în bătaĭ» şi deja după aceĭa a ajuns la accepţiunea actuală de «scap de orĭ-ce bólă.»

193. *viezure* (blaireau, ursus meles) : ꙗзвац, вїезȣрилє. 207. — dar şi cu sensul de «hérisson» : хирогрил, вїезȣре, арич. 161.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 15. Confusiunea de sensurĭ «blaireau» şi «hérisson» nu ne întîmpină nicĭ într'o altă limbă, şi prin urmare trebuĭ să aĭbă vre-o causă specifică română. Noĭ credem de a o puté descoperi. Forma *tezine* (Lex. Bud.) pentru *viezure* se apropiă pînă şi prin sufix de arménul *ozni* «aricĭu», care — cu transiţiunea fonetică normală χ (gh)=*z* în tóte limbile eranice — corespunde fórte aprópe greculuĭ ἐχῖνος «aricĭu». Slaviĭ şi Litvaniĭ aŭ acest cuvînt cu *ž* pentru *z* şi fără sufixul *-n-* : paleo-slav. ıежь =litv. *ežis* etc.[3] Forma albanesă actuală *eşk* este un împrumut din slavicul deminutiv ıежькъ, după cum şi alban. *irikĭ* este érăşĭ prin împrumut latinul *ericium*, terminul curat albanes perind. Aşa dară Româniĭ cată să fi avut pentru «aricĭu» un termin ante-roman *tezine*, care confundându-se cu *viezure*, a resultat pentru acesta din urmă dupla semnificaţiune «blaireau» şi «hérisson». Căt se atinge de *aricĭu*=lat. *ericium*=sp. *erizo* =port. *ericio* etc. (Cihac), este de observat trecerea iniţialuluĭ *er* în *ar* întocmaĭ ca în *argat* = gr. ἐργάτης, *Ardél* = ung. *Erdély*, *Arminden* = serb. şi bulg. Јеремин-дан «ḑiua sf. Ieremia»[4] etc.

(1) *Synaxar*, Iaşĭ, 1683, t. 1, f. 125 retro.

(2) Ibid. f. 219 verso.

(3) Cf. **Huebschmann,** *Die Stellung des Armenischen*, în **Kuhn,** *Zeitschr.*, t. 23, p. 25, unde pentru forma arménă restabilesce prototipul *aghanĭa* (maĭ bine *aghinĭa*), ér pentru forma leto-slavică : *aghĭa*. Pentru forma grécă prototipul ar fi *aghina*. **De Lagarde,** *Armenische Studien*, Göttingen, 1877, p. 119, citéză o formă arménă *kozni* în loc de *ozni*. De unde însă iniţialul *k*?

(4) Despre un fenomen analog — nu identic — în cele-l'alte limbĭ ario-europee, vedĭ **Brug-**

194. *vipt* (céréales) : житъ, грѫꙋа, вип҇тꙋа, секара. 74.

Lat. *victum*. Cf. Cihac p. 318, unde însă a scăpat din vedere forma macedo-română *ghiptu* (Daniel), care are tocmaĭ sensul de «céréales». Să se maĭ noteze în acéstă glossă, ca şi maĭ sus la *păinichĭu*, claritatea neaccentatuluĭ *e* în секара =lat. *secale*, cuvînt în care — d. Cihac (p. 252) a uĭtat s'o spună — numaĭ Românii, din tóte popórele romanice, aŭ conservat accentul latin pe a doua silabă, căcĭ ital. *sègale*, franc. *seigle*, catalanul *sègol*, retorom. *sègal* etc., chĭar albanesul *thèkără* (cu *th*=*s* ca în *thi-u*=gr. σῦ-ς şi *thikă*=lat. *sica*), tóte fără excepţiune, afară de forma română, aŭ mutat accentul din latinul *secàle*.

195. *vizonie* (terrier de blaireau) : ıаѕвина, виѕоніе. 173.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 25. De observat însă *o* : viz*o*nie, în loc de obicĭnuitul *u* : viz*u*nie.

196. *zăbală* (mors, frein) : жвала, ѕъвала. 210.

Ung. *zabola* din bohem. *zubadlo* «frenum» dela paleo-slav. ѕѫбъ «dinte» cu sufixul instrumental *-dlo* = *-tra*. Dacă Românii ar fi luat din paleo-slavica, ar avé *zămbală* cu conservaţiunea vocaleĭ nasale.

197. *zăgan* (un grand vautour) : χарадріѡн, ѕъган. 185.

Se află şi 'n Lex. Budan (p. 766), care 'l dâ ca sinonim cu *sorliţă*, traducênd pe acéstă din urmă (p. 657) prin «vultur percnopterus, Geyeradler». La noĭ cuvîntul maĭ trăesce în unele numirĭ locale, bună-óră muntele Pétra-*Zăgan* în Prahova, şi'n numele de familiă *Zăgănescu*, care prin sens nu diferă de *Vulturescu*. Ca etimologiă pare a fi de origine turanică; cf. turc. *doghan* şi *thoghan* «faucon» şi ostiacul khar-*dzagan* «faucon» (Castrén). Sinonimul *sorliţă*, deminutiv din *sor* cu epentesa luĭ *l* întocmaĭ ca maĭ sus în *cĭovlică* (cf. *ḑiu-l-ică* în loc de *ḑiu-ică*), nu póte fi decât cumanicul *sar* «vultur» (Klaproth), ceĭa-ce ne face a bănui că ambele cuvinte aŭ pătruns la Românĭ dela Cumanĭ, în aceĭaşi epocă medievală în care noĭ am luat dela Maghiarĭ, pentru alte varietăţĭ de păserĭ rapacĭ, pe *şoĭm* = ung. *sólyom*, pe *uliŭ* = ung. *ölyv*, pe *coroĭu* = ung. *karoly*, pe *cate* = ung. *kánya* etc. Acéstă coincidinţă este fórte instructivă.

198. *zechie* (sarrau, sorte de manteau grossier): портъ, кокоꙋ, ѕѣкіе. — портище, ѕѣкіе, сꙋкнъ. 116.

In Lex. Bud. (p. 769): *zéche*. Forma actuală maĭ obicĭnuită este *zeghie*. Şi Ungurii aŭ *zeke*, maĭ ales însă Săcuiĭ din Transilvania[1], ceĭa-ce tocmaĭ ne face a crede

man, *Zur Physiologie der R-Laute*, in **Curtius,** *Studien*, t. 5 (1872), p. 318—20, 325 etc. — Cf. **Schuchardt,** *Vokalismus*, t. 1, p. 210 : „Zwischen *r* und *a* besteht eine enge Wahl„verwandtschaft. Wir finden Bethätigungen derselben in den semitischen, in den germani„schen, in den romanischen Sprachen."

(¹) **Pray,** *Dissertationes historico-criticæ*, Vindobonæ, 1775, p. 42.

că aŭ împrumutat'o dela Românĭ. La Cumanĭ *zaga* (după ortografia genoveză *xaga*) se numĭa o haĭnă de pele: «cuirasse»; şi fiindcă Klaproth n'a indicat pentru acest termin nicĭ un paralel în cele-l'alte limbe turco-tătare [2], s'ar puté bănui că şi Cumaniĭ, locuind pe la noĭ în curs de secolĭ, îl vor fi luat dela Românĭ. Cu tóte astea, în limba mingrelică din Caucas *zaga* însemnéză «pele».[3] Să fie óre un împrumut dela Cumanĭ? Pentru originea latină a *zechieĭ* — renunţând la etimologia *zechia*=lat. *sagulum*, căcĭ *ek* din *ag* n'ar puté fi justificat — ni se presintă o ipotesă. *Zechiea* la Românĭ, ca şi *zeke* la Săcuĭ, nu se face nicĭ o dată din pele, ci tot-d'a-una din pîslă, «feutre», «bourre», adecă din ceĭa-ce se dicea lătinesce *seta*. *Seta* însemna la Romanĭ nu numaĭ pîr de animal, dar şi lucrurile confecţionate din el. La deminutiv era *setula*. Acest *setula* nu putea trece la Românĭ decât sub forma de *seche*, maĭ corect сѣкїє, întocmaĭ după cum din *vetula* noĭ am căpătat *veche*, în tipăriturile din secoliĭ XVI-XVII: вѣкїє. Cu trecerea iniţialuluĭ *s* în *z* ca în *zer* = lat. *serum*, avem dară ѕѣкїє, *zeche*, de unde apoi cu scăderea luĭ *k* la *g* prin acomodaţiune cu *z* din prima silabă (cf. maĭ jos la cuvîntul *zgarbură*): *zéghie*, *zeghie*, *zeghe*. Pentru verificarea acesteĭ ipotese — o dâm aci numaĭ ca ipotesă — ar trebui găsită posteritatea latinuluĭ *setula* cu sens de haĭnă în vre-un alt dialect romanic. Italianul *secchia* vine din lat. *situla*, avênd prin urmare cu totul un alt înţeles; dar şi din *setula* italianesce ar fi eşit tot *secchia*, ca din *vetula* — *vecchia*. Există óre vre-o urmă?

199. *zgarbură* (botte): скорни, згарбѹри. 205.

Ne aducem aminte de a fi dat peste acest cuvînt numaĭ în Psaltirea luĭ Coresi, de ex. în ps. LIX: «спрє Идѹмєи тинзь згарбѹра мѣ», acolo unde slavonesce este: «сапогь мои», ér în Vulgata: «calceamentum meum», cf. şi ps. CVII. Accentul este indicat pe prima silabă. D. Cihac (p. 245) cunósce numaĭ forma *scarpă* «soulier de femme, surtout escarpin». *Zgarbură* este ital. *scarpola*, a căruĭ *p* a trecut de asemenea în *b* la Slovacĭ în *škarbala* «calceamentum rusticorum amplum et latum» (Matzenauer). La Românĭ trecerea luĭ *p* în *b* a fost provocată prin acomodaţiune progresivă de trecerea analógă din tenue în media a luĭ *c* în *g* din prima silabă, care la rîndul seŭ a fost datorită iniţialuluĭ *z* din *s*, întocmaĭ ca în *zgaĭbă* = lat. *scabies* = ital. *scabbia*.

200. *zilesc* (je passe la vie): ѕилєск вине, трѣєск вине. 46.

Imitaţiune din paleo-slav. благо-дьнствѹiа, care şi el imitéză pe gr. εὐ-ημερέω.

(¹) Despre elemente linguistice române la Ungurĭ şi maĭ ales la Săcuĭ, vedĭ **Edelspacher**, *Rumun elemek a magyar nyelvben*, Buda-pest, 1875, scriere pe care — din nefericire — noĭ o cunóscem numaĭ după recensiunea în **Ujfalvy**, *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. I (1876), p. 221 — 2.

(²) *Vocabulaire coman*, în **Klaproth**, *Mémoires*, t. 3, p. 242.

(³) **Klaproth-Güldenstädt**, *Beschreibung der kaukasischen Länder*, Berlin, 1834, p. 193.

III.

CRONICA

LUÏ

MIHAIL MOXA.

— OLTENIA —

1620.

ronica, pe care o publicâm maĭ la vale, a fost găsită şi
>árată în Bucurescĭ de către reposatul profesor rus V.
;orovicĭ, care a şi publicat o mică parte din ea, anume
ul începênd dela cuvintele: дєчи аꙋ фост пѫнѫ ла Ми-
фїюл Дꙋкѫєи 6613 (veḑĭ maĭ jos p. 399), într'o cărti-
a sa, astă-ḑĭ fórte rară, întitulată: О Сербіи въ ея отно-
яхъ къ сосѣднимъ державамъ, Казань, 1859, pag. 5—45.
upă mórtea luĭ Gregorovicĭ în Odessa la 1877, preţiosul
ıscris a trecut la Museul Rumiantzov dela Moscva, de unde
opiat sînt acum câte-va lune d. Gr. Tocilescu şi a bine-
de a ni-l pune la disposiţiune, comunicându-ne tot-o-dată
ste in-8, fiind scris pe 101 foĭ nepaginate şi avênd câte
rînduri pe fie-care pagină, ér pe scórţa legătureĭ de lemn,
ăcate cu pele négră, se află maĭ multe însemnărĭ, carĭ
tată că manuscrisul aparţinuse o dată mănăstiriĭ Bistriţa
ıeste Olt.
utorul ne spune însuşĭ că se chiamă "Moxa Mihail", că
călugăr, că a scris la 1620, că s'a apucat de lucru din
mnul episcopuluĭ Teofil dela Rîmnic şi că a compilat cro-
sa din diferite "cărţĭ slovenescĭ" şi "alte izvóde".
. Tocilescu prepară un studiŭ a-parte asupra fântînelor luĭ
a, şi asupra loculuĭ ce i se cuvine în vechĭa literatură i-
că a Românilor; în asteptarea cercetărilor, tot-d'a-una atât
olide, ale juneluĭ nostru amic, ne vom mărgini dară de
nstata—ceĭa-ce făcuse deja şi Gregorovicĭ—cum-că între
rele călugăruluĭ oltén trebuĭa să fi fost o traducere slavică

Saŭ:

Tinerel, mândru fecĭòr,
Cum e bradul còdrilòr
Sus pe vîrful mùnților...

(Inelul și năframa)

Eĭ bine, genitivo-dativele *-luĭ* și *-lor* sînt pretutin
doă orĭ accentate în manuscrisul luĭ Moxa, de ex.: нєє
стъпѫ́нилóрь, ѫпъра́тьлꙋи̇̀, кои́рилóрь etc., cu acea diferi
între ambele desinințe, că silaba *-luĭ* e tot-d'a-una b
ér silaba *-lor* oxitonă.

Cele-l'alte—maĭ jos în Notanda.

este de a studia limba vorbită a străbunilor noștri din secolul XVI, numai **limba cea vorbită**, inlăturând cu desăvîrșire acele texturi traduse, în cari—ca în Coresi mai cu sémă—influința literară străină intunecă sintaxa română și uneori chiar morfologia.

Moxa aparține secolului XVI, căci la 1620 el trebuia să fi fost cel puțin de 30—40 de ani; dar cartea sa nu pecătuesce óre și ea prin străinismul limbeï, deși nu se póte numi traducere în sensul strict al cuvîntuluï?

Compilând din slavonesce, călugărul oltén întrebuințéză câte o dată slavisme ne 'mpămîntenite, de ex.: благочестивь (p. 361), благодареніє (388), чюдесе (358), царь (369), ѡмиленіє (370), свети (359) saŭ светы (366), светаа (364), Златаѹст (366), a ѡгоди (350) saŭ ѡгодникь (360), a поведи (357) etc., după cum érăși—pentru a arăta că scie carte—el scrie într'un loc демелїє (p. 554), deși pe aiurï uită etimologia dela θεμέλιον și pune curat românesce темелїє (p. 356, 385); generalmente însă stilul luï Moxa este fórte românesc, abundând în vorbe și întorsături poporane „кѫтѫ фрѹнѕѫ ши ıарбѫ„ (p. 392), nervos, înflorit și elegant tot-o-dată, după cum se póte judeca din următórele câte-va specimene în transcripțiune:

„Coifurele, segétele, sulițele, platoșele, tóte armele, luï era
„mai dragi decât mése tinse pline de veselie și de vin dulce;
„sunetele armelor și răsunul córdelor de arc, mai iubia decât
„glas de alăute„ (p. 395).

„Nu iubia sunete de sabiï și bucine sémne de răzbóe, nice
„chiote de glóte, nice glas de óste, ce numaï ce bé și mânca
„cu muerï frumóse și cu fluere și cu alăute, jucărï și cântece...„
(p. 395).

„Biruise răul pre bine și acoperise strâmbătățile pre de-
„reptăți„ (p. 372).

„Cela ce avea cerbice țapănă și trufă iute și cu limbă a-
„scuțită, elu se muè ca boul de jug„ (p. 372).

„O, pizmă! de început vrăjmașe, fiară cumplită, tâlhariŭ,
„scorpie veninósă, șarpe mușcătoriŭ, segétă fără fier, suliță a-

ѹна кѹ алтѫ ꙟтрѹ лаѹда кѹи лѣѹ фапть ши сѫ кѹноаскѫ ꙟнвеш
времиле анилѡр. Пѹсе пре Кронь маи сѹс, ал доиле Зевсь, ши а
треиле Ирись, ал патрѹл соареле де лѹминѣзѫ лѹмїеи, ал чинчеле
Афродить, ал шаселе Ермїа, ши лѹна маи жѡс, ши ꙟвлѫ ꙟ-
пъръсить, дѹпѫ зиса лѹи Дѹмнезеѹ, карѣшь ꙟ рѫндѹл еи.

А чинча зи: дечи пѫнѫ а чинча зи нѹ ера пре пѫмѫнть ничї
ѡ витѫ, ниче ꙟтр'апѫ, ниче ꙟ вѫздѹх а збѹра, ши зисе Дѹмнезеѹ
апелор, де фѣчерѫ пещи де тот фѣлѹл, сѫ ле фїе съфлетѹл ши
храна дентр'апѫ, ши дентр'апѫ еши родѹль пасерилѡр че збоа
юрѫ де ꙟ пѫмѫнть тоате добитоачеле, ши фїериле, гадинеле ши
тоате гѫꙟганїиле кѫте ꙟмблѫ пре пѫмѫнть.

А шасѣ зи фѣче Дѹмнезеѹ раюл кѹ тоате помѣтеле ши с
фрѹмоасе мѹризмѫ, ши кѹ дѹлчацѫ десфѫтатѫ, кѹ ꙟвѫцѫтѹ
сфинцїеи лѹи; ши ꙟ мижлокѹл раюлѹи рѫсѫди Дѹмнезеѹ помь д
пречепѹт че юсте бине ши рѫѹ, ши апѫ кѹрѫтоаре ꙟ мижлок
раюлѹи де ѹдѫ помецїи, ши де аколо се ꙟпарть ꙟ патрѹ де ш
ꙟ лѹме, а нѹме Геѡнь, ши Нилѹл, ши Ефратѹл, ши Тигр.

Фѫкѹ Дѹмнезеѹ ѡмѹл кѹ мѫна лѹи, де лѹт, де сѫвѫршит-
фѣче, кѹ съфлет вїѹ, шї-и дѫрѹи минте слободѫ ши пречеп-
тоаре, пре кипѹл ѡбразѹлѹи сѫѹ, ши-л пѹсе сѫ се сѫлѫшлѹ
ꙟ едемь, ѹнде е хранѫ де раю, ши фѹ алтѫ лѹме, лѹме кѹ ꙟш-
лепчюне де плинь; ши-л ꙟвѫцѫ кѹ тот бинеле раюлѹи сѫ се ꙟд-
ческѫ, юрѫ де помѹл пречепѹтѹлѹи сѫ се ферѣскѫ, ниче кѹ мѫ
сѫ нѹ се атингѫ.

Атѹнче адѹсе Дѹмнезеѹ кѫтрѫ Адамь тоате вителе ши тоат
фїериле ши гадинеле кѫте ꙟмблѫ пре пѫмѫнть, ши тоате па-
серииле кѫте збоарѫ де пре пѫмѫнть ꙟ сѹсь, де се ꙟкинарѫ лѹ
Адамь, ка нище роби домнѹ-сѫѹ, ши ле пѹсе нѹме Адамь тѹт-
рора, кѫрїюшь пре подоаба еи; кѫ пѫнѫ ачїа рѫѡтѫци хит
ꙟ инима лѹи нѹ ера.

Адѹрми Адамь сомнѹл чель амарь, ꙟчепѫтѹра кѫдерїеи, ши с
атинсе зидиторюл кѫтрѫ коастеле лѹи ши лѹѡ ось де-и фѣче со
ши се дещептѫ Адамь де ѡ вѫзѹ, шї-и зисе Евва, че се кїамѫ
вїацѫ, юрѫ Адамь се кїамѫ пѫмѫнть рошїѹ.

А шаптѣ зи Дѹмнезеѹ, дѣка сѫвѫрши тоате лѹкрѫриле сф
але лѹи, а шаптѣ зи ѡдихни де тоате, ши ле пѹсе лѣџе ши
де ле зисе: ѡ! дои ꙟтѫю нѫскѹци де ꙟ пѫмѫнть ши аи раю
вїютничи! ачастѣ тоате сѫнть адѹсе пентрѹ трѣба воастрѫ! ш
тоате сѫ вѫ ꙟдѹлчици де сацїѹ, нѹмаи че вѫ ферици де пом
пречепѹтѹлѹи, кѫ ꙟ час че вери мѫꙟка кѹ амарь веци мѹри, ши
де вѫ веци фери вїацѫ несѫвѫршитѫ фѫрѫ гриже веци мощен

Ѡрѫ ей се спѫрѣрѫ де кȣвѫнть, ши се ферїѭ де ачел пом ка де ȣнь врѫжмаш.

Ѡрѫ дїаволȣл вѫꙁȣ вїѭца лѡр ꙟтр'атѫта бине ꙟ раю ка ꙟџерїи, че нȣ пȣтȣ рѫбда, че арȣꙟкѫ ȣрџїе спр'иншїи кȣ пиꙁмѫ, ши-шь афлѫ хитленїа лȣи шарпеле ка ȣнь вась, де се апропїе де ароми пре стрѫмоаша, де-и арѫтѫ поамеле фрȣмоасе ла ведѣре ши дȣлчи ла гȣстаре, ши минци ꙟтѫю де-и шопти: мѫꙟкаци, ꙁисе, кѫ веци фи ка Дȣмнеꙁеȣ, де веци щи бинеле ши рѫȣл. Ѡрѫ дѣка лȣꙁи ачѣста Євва, нȣмаи кѫт се противи сфатȣлȣи шарпелȣи че фȣ ꙟвѫцать де сатана, дечи гȣстѫ, ши дѣде ши лȣ Ядамь де мѫнкѫ, ѩрѫ нȣмаи кѫт се вѫꙁȣрѫ голи ши се рȣшинарѫ ȣнȣл де алть. Ѡ марникѫ неаскȣлтаре! ѡ нѫпрасникѫ кѫдѣре! кѫ ꙟвѫцѫгȣра а прѣ ꙟнѫлцатȣлȣи Дȣмнеꙁеȣ ꙁидиторюл нȣ аȣ аскȣлтать, ярѫ сфатȣл челȣи ꙟџерь кѫꙁȣт л'аȣ лȣать. Дѣчїа-ши акоперирѫ рȣшина кȣ фрȣнꙁе, ши се аскȣнсерѫ сȣпть десиме де тȣртѣле; ярѫ Дȣмнеꙁеȣ щїȣ ачѣста, ши ле поносȣи пентрȣ неаскȣлтара лѡр, шї-и скоасе де ꙟ раю, де-и педепси кȣ ѡстенить ши кȣ гимпи де ꙟпȣꙟгь, ши кȣ трȣдѫ ши кȣ дȣрори сѫ се хрѫнѣскѫ ши кȣ сȣдори сѫ лȣкрѣꙁе пѫмѫнтȣл: ши Євва грижа бѫрбатȣлȣи-шь ши бȣл нѫскȣтȣлȣи сѫ-ль поарте; шї-и ꙟвѫскȣ ꙟ пїеи де трȣпь, де лѫкȣа ꙟнаинтѣ раюлȣи ши пѫꙁнџа немѫꙟргѫѭть. Дѣчїа-ш кȣноскȣ мȣѭра, ши нѫскȣ пре Явел ши пре Каинь. Де атȣнче ꙟтрѫ павистїа ꙟ лȣмѣ, кѫ се скȣлѫ Каинь де ȣчисе пре фрате-сѫȣ Явел. Дѣчїа се ꙟмȣлцирѫ ѡаменїи пре пѫмѫнт ꙟпреȣнѫ кȣ рѫȣтѫциле. Ши трѫи Ядамь 230 де ани; ѩрѫ нѫскȣ ши пре Сиѳь; ярѫ де тот трѫи Ядамь 932.

Сиѳь гѫси де нȣмеле лȣи Дȣмнеꙁеȣ, ши пȣсе нȣме стѣлелѡр ши тоатѫ философїа, ши нѫскȣ пре Єнос, ши трѫи де тот 912 ани. Єнос нѫскȣ пре Каинань, ши трѫи 905 ани. Каинань нѫскȣ пре Маоȣсаль, ши трѫи 715 ани; ши Маоȣсаль нѫскȣ пре Малелеиль, ши трѫи 740 ани. Малелеиль нѫскȣ пре Яредь, ши трѫи 395 ани. Яредь нѫскȣ пре Єнох, ши трѫи 962 де ани. Єнох нѫскȣ пре Матȣсаль, ши трѫи 690 де ани, ши се мȣтѫ, нȣ мȣри. Матȣсаль нѫскȣ пре Ламех, ши трѫи 782. Ламех нѫскȣ пре Ное, ши трѫи 755 де ани. Ное, кѫндь фȣ де 160 де ани, нѫскȣ пре Сима ши Хама ши Яфета.

Ятȣнче се ꙟплȣ лȣмѣ де рѫѡтѫци: ȣитарѫ пре Дȣмнеꙁеȣ пре кела че ѭȣ фѫкȣт, ши се ꙟкина соарелȣи ши лȣнїеи ши стѣлелѡр, ши се местекарѫ ꙟ лȣкрȣри фѫрѫ де лѣџе.

Нȣмаи че ера де ꙟ рȣда лȣи Сиѳ дерепть Ное ал доиле дȣпѫ Ядамь, де се ферїа де местекѫтȣра чѣ ра, ши мȣлть ꙟвѫца пре

тоцй сӑ се пӑржсѣскж де рӑꙋ, че ниме нꙋ-л аскꙋлта: дечи-л дꙋмнезеꙋ
дꙋмнезеꙋ сӑ факж корабїе, ши ѡ гжти: дечи слобози дꙋмнезеꙋ
слоата черюлꙋи, ши се врӑсарӑ плои де акоперирж пӑмжнтꙋл.
Ное ꙟтрж ꙟ корабїе кꙋ фечорїи ши кꙋ нꙋрориле. ши тримисе дꙋм-
незеꙋ де чѣле де пре пӑмжнть де тоате вителе, ши фїери ши
пасери, де се лꙋарж кꙋ-нꙋс ꙟ корабїе: дѣчїа ꙟнӑлцж апа ко-
рабїа ши еи се мӑнтꙋирж, іаржӑ алалци тоци се некарж.

Де'нчепꙋтꙋл лꙋмїеи пжнӑ ла потопь 2242 де ан. Кѫнд
стӑтꙋ плоіа ши скжзꙋрж апеле, еши Ное де ꙟ корабїе кꙋ тоате
сꙋфлетеле ши дыханїиле кжте ера ꙟ корабїе, ши іарж се ꙟм-
мꙋлциме а тоате сꙋфлетеле. Дечи дꙋпж потопь Симь нжскꙋ пре
Арфаӡадь, ши трӑи 500 де ан. Арфаӡадь нжскꙋ пре Каинан, ши
трӑи 420 де ан. Каинань нжскꙋ пре Салал, ши трӑи 405 ан.
Салал нжскꙋ пре Еверь, ши трӑи 330 де ан. Еверь нжскꙋ пре
Фалекь, ши трӑи 133 де ан. Фалекь нжскꙋ пре Рагавь, ши трӑи
123 де ан. ꙟ зилеле лꙋ Фалекь сѣꙋ ꙟчепꙋт стлӑпꙋль:

ꙟпӑрӑцїа лꙋи Неврод.

Кӑ се скꙋлж де ꙟ рꙋда лꙋи Симь ꙋнь ѡмь, анꙋме Неврод. ши
се пꙋсе ꙟтӑю домнь пре пӑмжнт, ши зисе кӑ апꙋкж чинста лꙋи
дꙋмнезеꙋ де ѡ пꙋсе спре ель кӑ іасте дꙋмнезеꙋ. ши мꙋлці
пӑмжнтꙋл. ши невои ѡаменїи сӑ факӑ [стлӑпꙋль]. дечи ꙟчепꙋрж а
лꙋкра пӑнж ꙟ 40 де ан: тотꙋ-л ꙟнӑлцарж. пꙋцинь нꙋ ажꙋнсе
кржгꙋл лꙋнїен. Лимба ле ера тот ꙋна. ши ера пꙋши 72 де дерегж-
тори. Дечи дꙋмнезеꙋ ле вӑзꙋ небꙋнїа ши остенѣла ꙟ дешерть
дѣчїи ле ꙟпӑрци лимбиле пре дерегжтори, нꙋмаи Еверь че-ши цине
лимба кꙋ чата-ш. Дела потопь пӑнж ла стлӑпь 600 де ан.

Дѣчїа се рӑсфирарж лимбиле престе тоатж лꙋмѣ. ши дела
стлӑпь Рагавь нжскꙋ пре Серꙋх ши трӑи 135 де ан. Ачесть
Серꙋх ꙟчепꙋ ꙟтӑю а фаче дꙋмнезеи, дечи ꙟчепꙋрж ѡаменїи а
се ꙟкина бозилѡр ши ꙋитарж кꙋ тотꙋл пре дꙋмнезеꙋ, ши о
ꙟмплꙋ лꙋмѣ де рӑꙋтӑци, ши-ш фӑча четаци, карїи ꙋнде дескӑ-
лека. ѡчине ши церрь. карїи пре рꙋдж. Де ꙟ рꙋда лꙋ Афеть
Тројань фѣче Троада: Асꙋрдинь, рꙋда лꙋ Симь, фѣче Вавилонꙋл
че се кїамж Асүрїа: Месремь, ден рꙋда лꙋи Хамь, фѣче Мисїрꙋл
анꙋме Егүпетꙋл:

ꙟпӑржцїа Егүпетꙋлꙋи.

Дѣка се мꙋлцирж лимбиле пре пӑмжнть, ꙟтӑю се скꙋлж ꙟ
пӑржцїа де Егүпет. ши ꙟчепꙋрж а лꙋа бирь де пре лꙋцїи

ши фъча ръ8 м8лть, ръзбоае, жаф8ри, ф8рт8шаг8ри, к8рвїи, 8чидери; маи ръ8 ера къ се ꙟкина боѯилѡр: де врѣ иждери чинева чева пре л8ме, еи-ль фъча къ е д8мнеѯе8 ши-л скрїа иконъ де и се ꙟкина; ши а8 цин8т ꙟпъръцїа Єгуптѣнїи 1663 де ани.

ꙟПЪРЪЦЇА ЯСУРЇИЛѠР.

Сер8х нъск8 пре Нахорь, ши тръи 137 де ани; Нахорь нъск8 пре Фара, ши тръи 209 де ани; Фара нъск8 пре Авраамь, ши тръи 200 де ани. Де ꙟпърцира лимбилѡр пънъ ла Авраамь 1072, іаръ дела Адамь пънъ ла Авраамь 3320 де ани. Авраамь кънд фици дела Авимелех, ꙟпъратвл Єгупет8л8и, ꙟтр8 Асирїа, ат8нче се ръдикъ домн8л Асирїилѡр, Виль чел маре ши таре, де-ль ава ши-л чинстїа ка пре д8мнеѯе8, ачела добънди ꙟпъръцїа де ла Єгуптѣны, ши а8 цин8т ꙟпъръцїа Асирїанїи 1300 де ани, пънъ ла Сарданапал.

ꙟПЪРЪЦЇА ЛУ СОСТРЇЕ ЄГУПТѢН.

М8лте цери ши бърбаци б8ни ад8се Сострїе, ши п8рчѣсе де ꙟвлъ маи тоатъ л8мѣ, ши кир8и; дѣчїа невоиа пре тоци съ-и дѣ бирь; токма ꙟвлъ ѯѣче ани, ши се ꙟтоарсе к8 м8лтъ добъндъ; ши ѡбори ши ꙟпъръцїа Асурїилѡр. Дѣка м8ри Сострїе, іаръ креск8 ꙟпъръцїа Асурїилѡр. Авраамь нъск8 пре Ісаакь, іаръ Ісаакь нъск8 пре Іакѡвь, Іакѡвь нъск8 пре Левїе, Левїе нъск8 пре Каал, Каать нъск8 пре Арамь, Арамь нъск8 пре Мѡуси. Кънд ф8 Мѡуси де 85 де ани, ат8нче сколсе пре р8да ѡуреескъ де ꙟ робїа л8 Фараѡнь де ꙟ Єгупет, шї-и трек8 мара рошїе к8 п8тѣра л8 д8мнеѯе8 пре 8скать, ши а8 тръить ꙟ п8стїе 40 де ани, ши а8 мъꙟкат манъ сфънтъ. Де ꙟ ан8л де ꙟтъю а л8и Авраамь пънъ кънд а8 ешит Ѡврѣии де ꙟ Єгупет 505 ани, іаръ дела потопь 3689. Д8пъ моартѣ л8 Мѡуси стът8 Іс8сь Навїинь, шї-и бъгъ д8мнеѯе8 ꙟ цара чѣа че ле фъгъд8исе л8 Авраамь, ши домни 27 де ани. Бътръни ан8ме ж8дѣце 23 де ани, Гоѳѡниил 40 де ани, Стринїе 50 де ани, Мео8аѡд 80 де ани, Девора ши Варакь 20 де ани, Стринїе 20 де ани, Мадинее 7 ани, Гедеѡнь 40 де ани, Авимелех 6 ани, Фѡла 20 де ани, Аирь 10 ани, Маните 18 ани, Воае 6 ани, Монь 7 ани, Єлѡмь 10 ани, Лавдѡн 8, Стринїе 40 де ани, Самѱѡнь чел таре 20 де ани, Попа Илїа 20 де ани. Де'нчеп8т8л л8 Самоиль к8 Са8л пънъ ла Давидь 40 де ани.

тоци сѫ се пѫрѫсѣскѫ де рѫȣ, че ниме нȣ-л аскȣлта; дечи-а ꙟчепȣт дȣмнезеȣ сѫ факѫ корабіе, ши ѡ гѫти; дечи слобози дȣмнезеȣ слоата черюлȣи, ши се вѫрсарѫ плои де акоперирѫ пѫмѫнтȣл. Ное ꙟтрѫ ꙟ корабіе кȣ фечоріи ши кȣ нȣрориле, ши тримисе дȣмнезеȣ де чѣле де пре пѫмѫнть де тоате вителе, ши фіери ши пасери, де се адȣнарѫ кȣ-нȣс ꙟ корабіе; дѣчіа ꙟнѫлцѫ апа корабіа ши ей се мѫнтȣирѫ, ѩрѫ аллалци тоци се нѣкарѫ.

Де ꙟчепȣтȣл лȣмїеи пѫнѫ ла потопь 2242 де ани. Кѫндь стѫтȣ плоѩ ши скѫзȣрѫ апеле, еши Ное де ꙟ корабіе кȣ тоате сȣфлетеле ши дыханїиле кѫте ера ꙟ корабіе, ши ѩрѫ се дѣде мȣлциме а тоате сȣфлетеле. Дечи дȣпѫ потопь Симь нѫскȣ пре Арфазадь, ши трѫи 500 де ани. Арфазадь нѫскȣ пре Каинан, ши трѫи 420 де ани. Каинань нѫскȣ пре Салла, ши трѫи 405 ани. Салла нѫскȣ пре Еверь, ши трѫи 330 де ани. Еверь нѫскȣ пре Фалекь, ши трѫи 133 де ани. Фалекь нѫскȣ пре Рагавь, ши трѫи 123 де ани. Ꙟ зилеле лȣ Фалекь сѣȣ ꙟчепȣт стѫлпȣль:

ꙞПЪРЪЦЇА ЛȢИ НЕВРОД.

Кѫ се скрїе де ꙟ рȣда лȣи Симь ȣнь ѡмь, анȣме Неврод, ши се пȣсе ꙟтѫю домнь пре пѫмѫнт, ши зисе кѫ апȣкѫ чинста лȣи дȣмнезеȣ де ѡ пȣсе спре ель кѫ ѩсте дȣмнезеȣ, ши мѫсȣрѫ пѫмѫнтȣл, ши невои ѡаменїи сѫ факѫ [стѫлпȣль], дечи ꙟчепȣрѫ а лȣкра пѫнѫ ꙟ 40 де ани: тотȣ-л ꙟнѫлцарѫ, пȣцинь нȣ ажȣнсе крѫгȣл лȣнїеи. Лимба ле ера тот ȣна, ши ера пȣши 72 де дерегѫтори. Дечи дȣмнезеȣ ле вѫзȣ небȣнїа ши остенѣла ꙟ дешерть, дѣчїи ле ꙟпѫрци лимбиле пре дерегѫтори, нȣмаи Еверь че-ш цинȣ лимба кȣ чата-ш. Дела потопь пѫнѫ ла стѫлпь 600 де ани.

Дѣчїа се рѫсфирарѫ лимбиле престе тоатѫ лȣмѣ, ши дȣпѫ стѫлпь Рагавь нѫскȣ пре Серȣх ши трѫи 135 де ани. Ачесть Серȣх ꙟчепȣ ꙟтѫю а фаче дȣмнезеи, дечи ꙟчепȣрѫ ѡаменїи а се ꙟкина козилѡр ши ȣитарѫ кȣ тотȣл пре дȣмнезеȣ, ши се ꙟмплȣ лȣмѣ де рѫѡтѫци, ши-ш фѫча четаци, карїи ȣнде дескѫлека, ѡчине ши церрь, карїи пре рȣдѫ. Де ꙟ рȣда лȣ Афеть, Троѩнь фѣче Троада; Асȣрдинь, рȣда лȣ Симь, фѣче Вавулонȣл, че се кїамѫ Асурїа; Месремь, ден рȣда лȣи Хамь, фѣче Мисїрȣл анȣме Егупетȣл:

ꙞПЪРѪЦЇА ЕГУПЕТȢЛȢИ.

Дѣка се мȣлцирѫ лимбиле пре пѫмѫнть, ꙟтѫю се скоалѫ ꙟпѫрѫцїа де Егупет, ши ꙟчепȣрѫ а лȣа бирь де пре ла алцїи,

ши фъча рѫȣ мȣлть, рѫꙁболе, жафȣри, фȣртȣшагȣри, кȣрвїи, ȣчидери; май рѫȣ ера кѫ се ꙟкина боꙁилѡр: де врѣ ниждери чинева чева пре люме, еи-ль фъча кѫ е дȣмнеꙁеȣ ши-л скрїа икоанѫ де и се ꙟкина; ши аȣ цинȣт ꙟпърѫцїа Єгѵптѣнїи 1663 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЯСѴРЇИЛѠР.

Серȣх нѫскȣ пре Нахорь, ши трѫи 137 де ани; Нахорь нѫскȣ пре Ѳара, ши трѫи 209 де ани; Ѳара нѫскȣ пре Явраамь, ши трѫи 200 де ани. Де ꙟпърцира лимбилѡр пѫнѫ ла Явраамь 1072, іарѫ дела Ядамь пѫнѫ ла Явраамь 3320 де ани. Явраамь кѫндь фȣџи дела Ябимелех, ꙟпѫратȣл Єгѵпетȣлȣи, ꙟтрȣ Ясирїа, атȣнче се ꙟрѫдикѫ домнȣл Ясирїилѡр, Биль чел маре ши таре, де-ль ава ши-л чинстїа ка пре дȣмнеꙁеȣ, ачела докѫнди ꙟпърѫцїа де ла Єгѵптѣны, ши аȣ цинȣт ꙟпърѫцїа Ясирїанїи 1300 де ани, пѫнѫ ла Сарданапал.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ СОСТРЇȢ ЄГѴПТѢН.

Мȣлте цере ши бѫрбаци бȣни адȣсе Сострїе, ши пȣрчѣсе де ꙟблѫ май тоатѫ лȣмѣ, ши бирȣи; дѣчїа невоиа пре тоци сѫ-и дѣ бирь; токма ꙟблѫ ꙁѣче ани, ши се ꙟтоарсе кȣ мȣлтѫ добѫндѫ; ши ѡбори ши ꙟпърѫцїа Ясѵрїилѡр. Дѣка мȣри Сострїе, іарѫ крескȣ ꙟпърѫцїа Ясѵрїилѡр. Яврaамь нѫскȣ пре Ісаакь, іарѫ Ісаакь нѫскȣ пре Ѩкѡвь, Ѩкѡвь нѫскȣ пре Левїе, Левїе нѫскȣ пре Каѳа, Каѳь нѫскȣ пре Ярамь, Ярамь нѫскȣ пре Мѡѵси. Кѫндь фȣ Мѡѵси де 85 де ани, атȣнче скоасе пре рȣда ѡѵреіаскѫ де ꙟ робїа лȣ Фараѡнь де ꙟ Єгѵпет, шї-и трекȣ мара рошїе кȣ пȣтѣра лȣ дȣмнеꙁеȣ пре ȣскать, ши аȣ трѫить ꙟ пȣстїе 40 де ани, ши аȣ мѫнкат манѫ сфѫнтѫ. Де ꙟ анȣл де ꙟтѫю а лȣи Яврaамь пѫнѫ кѫндь аȣ ешит Ѡврѣии де ꙟ Єгѵпет 505 ани, іарѫ дела потопь 3689. Дȣпѫ моартѣ лȣ Мѡѵси стѫтȣ Ісȣсь Навїинь, шї-и бѫгѫ дȣмнеꙁеȣ ꙟ цара чѣа че ле фѫгѫдȣисе лȣ Яврaамь, ши домни 27 де ани. Бѫтрѫни анȣме жȣдѣце 23 де ани, Гоѳѡнонь 40 де ани, Стринїе 50 де ани, Меѳȣаѡд 80 де ани, Девора ши Баракь 20 де ани, Стринїе 20 де ани, Мадиnee 7 ани, Гедеѡнь 40 де ани, Ябимелех 6 ани, Ѳѡла 20 де ани, Яирь 10 ани, Маните 18 ани, Єѳае 6 ани, Монь 7 ани, Єлѡмь 10 ани, Лавдѡн 8, Стринїе 40 де ани, Самѱѡнь чел таре 20 де ани, Попа Илїа 20 де ани. Де'нчепȣтȣл лȣ Самоиль кȣ Саȣл пѫнѫ ла Давидь 40 де ани.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙋИ КѴРЬ.

Дѣчіа се скꙋлѫ де ꙟ Персида Кѵрь кꙋ ꙋнкю-сѫꙋ Даріе Мидѣнꙋл, ши спарсерѫ ꙟпѫрѫціа Вавѵлѡнꙋлꙋи, ши пери рѫꙋ Валтасарь; дѣчіа стѫтꙋ ꙟпѫрать маре пре нꙋме Кѵрь, ши аꙋ ꙟпѫрѫцить 30 де ани, ши слобоꙁи Кѵрь Оврѣии де ꙟ робіе, ші-и лѫсѫ сѫ-ши факѫ четате ꙟ Іерꙋсалимь ши ꙟ бесѣрека Сіѡнꙋлꙋи, кѫ се ꙟплꙋрѫ атꙋнче 70 де ани де кѫндь ера робици. Дꙋпѫ Кѵрь ꙟпѫрѫци Камвись 7 ани, Даріе Истаспь 36 де ани, ши мꙋлте острове ши цѫри кꙋ четѫци добѫнди, ши Анатоліа кꙋ тотꙋл. Ачеста Даріе іарѫ слобоꙁи Иꙁраиліи ла очине-ш, ши ле пꙋсе маи маре пре Зоровавель, стренепотꙋл лꙋи Давидь, ши пꙋрчѣсерѫ де чинчи ори кѫте о міе де міи, ши 1000 де попи. Дꙋпѫ Даріе стѫтꙋ Ꙁерсь, ачеста адꙋнѫ ощи мари, пре апѫ ши пре ꙋскат, де се лови кꙋ Гречіи, ши нꙋ фолоси нимикѫ, че се ꙟтоарсе рꙋшинать, ши ꙟпѫрѫци 28 де ани. Артаꙁерсь кꙋ мꙋіара лꙋи 41 де ани, Даріе Арсихонь 4 ани, ши алціи с'аꙋ ѡрѫндить де с'аꙋ мѫнать дела Кѵрь де ꙟтѫю пѫнѫ ла Даріе чел бѫтꙋт де Алеꙁандрꙋ 230 де ани. Аріаварсамь ꙟпѫрѫци 6 ани.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙋИ АЛЕꙀАНДРꙋ МАКИДОН.

Дела Адамь пѫнѫ ла Алеꙁандрꙋ Макидонь 5167 де ани, ачеста ѡбори домніа Тꙋрчилор ши плекѫ Индіа, Сиріа, Финикіа ши тоци домніи пѫмѫнтꙋлꙋи ши тоци витѣжіи лꙋміеи, дела рѫсѫрит пѫнѫ ла апꙋс, ши с'аꙋ плекат лꙋи, ши ꙟпѫрѫци де тоть 38 де ани, ши мꙋри отрѫвит ꙟ Вавѵлѡнь, ші-и се ꙟпѫрци ꙟпѫрѫціа ꙟ 4 пѫрци: ꙋніи цинѣ Сиріа ши Финикіа, алціи рѫсѫритꙋл, ши алціи апꙋсꙋл.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙋИ ПОТОЛОМЕИ ЕПꙋРЕ.

Пре Егѵпеть ши пре Алеꙁандріа ꙟтѫю стѫтꙋ Потоломеи Епꙋре, ачеста се рѫдикѫ ши приꙁѫди сꙋпть мѫна лꙋи цѫри мꙋлте, ши пре ачѣле локꙋри кꙋ тотꙋль, ши авꙋ комоарѫ мꙋлтѫ, ши ꙟпѫрѫци 40 де ани; ши ꙋбіиа ши алціи сѫ-и кіаме Потоломеи іарѫ. Потоломеи Брата 38 де ани, ачеста невои пре Оврѣи де скоасерѫ кѫрциле лѡр тоате де ꙟ оврееще гречѣще. Потоломеи Еѵергеть 25 де ани, Антіѡх Епифань 4 ани, Потоломеи Филопаторь 25 де ани, Потоломеи фіюл лꙋи 20 де ани, Потоломеи Фꙋско 17 ани, Потоломеи Алеꙁандрꙋ 10 ани, Потоломеи фрате-сѫꙋ 8 ани,

Потоломеи Дїωнис 30 де ан, Іотоломеи Патрь 22 де ан, Клеω-патра ѫпъръцтѣса аꙋ цинꙋть ѫпъръціїа Егупетꙋлꙋи, ши с'аꙋ мѫнат дела Потоломеи Епифань пънѫ ла Клеωпатра 300 де ан. Де а-тꙋнче се лѫрціїа пре лꙋме ѫпъръціїа Римꙋлꙋи; ачѣстѣ кꙋм не фꙋ пꙋтѣра нои скрисем.

ѪПЪРѪЦІА ТРОЮНИЛѠР.

Сѫ ѫчѣпемь де акꙋм арѫта ши де ѫпъръціїа Римлѣнилѡр де'нчепꙋтꙋл лѡрь. Пре врѣме че ѫпъръціїа Давидь Іерсалимꙋл, ꙗрѫ ѫ Троада домнїа Прїамь ши ава долминѫ ши нъскꙋрѫ де-'нтр'ѫнсѫ фечори мꙋлци, де-и кема кавра(?), ꙗрѫ Прїамь възꙋ а-тꙋнче ꙋн вись, пърꙋ-и кѫ възꙋ ꙋн тѫчюне апрись ешиндь дин трꙋпꙋл мꙋерїеи лꙋи ши дѣде де о парте вѫнть де арсе четатѫ тоатѫ; ши спꙋсе ачѣстѫ философилорь, еи ръспꙋнсерѫ кѫ: арѫ фи маи бине че ва наще сѫ-л арꙋнчи ѫ фок; ꙗрѫ кꙋрꙋндь нъскꙋ анꙋме Ѧлеѯандрꙋ, коконь фромошел, шї-и фꙋ милѫ а-л пїардера, че-л лепъдѫ ѫтр'ꙋн кѫмпь, ши-ль афларѫ неще пъстори де-ль лꙋарѫ шї-и пꙋсерѫ нꙋме кꙋм кема ачел кѫмпь: Парїе. Дечи дѣкѫ крескꙋ воиникь, ель фꙋ кꙋноскꙋт де Прїамь; дечи-л лꙋѡ ла динсь, кѫ-и пърꙋ кѫ аꙋ скѫпать де пакосте; че че ꙗсте сѫ фїе нꙋ се поате трѣче. Дѣчїа фъръ пестѣлѫ Ѧлеѯандрꙋ Парїе, елꙋ-шь ꙋ-чисе ꙋн фрате ши прибеци ѫ Спартѣ, ꙋнде е цара гречꙗскѫ, ла Менелаи; елꙋ-л прїими ла динсꙋл кꙋ чинсте, ши-л цина ка пре ꙋнь фечорь де домнь; Парїе възꙋ пре Елена мꙋꙗра лꙋ Менелаи, прѣ фрꙋмоасѫ ши албѫ, дечи о прѣ ѫдрѫци, ши пꙋсе окїи хи-тлѣни спри'нсл, ши ащептѫ пънѫ кѫндь се дꙋсе Менелаи ωаре-ꙋнде, атꙋнче се скꙋлѫ Ѧлеѯандрꙋ, дечи апꙋкѫ пре Елена кꙋ тоатѫ авꙋціїа лꙋ Менелаи ши ѫтрѫ ѫ корабїе сѫ фꙋгѫ пре маре ла Троада; ꙗрѫ фортꙋна-и ѯмѫчи де-и скоасе ѫ гꙋра Нилꙋлꙋи, ла ꙋнь лок анꙋме Кановикꙋл, ꙗрѫ соціїи лꙋи де греꙋ-л пърирѫ кътрѫ Противес, ѫпъратꙋл Егупетꙋлꙋи, шї-и спꙋсерѫ кꙋм аꙋ апꙋкат ачѣ мꙋꙗре кꙋ бꙋнѫтата тоатѫ а лꙋ Менелаи, ꙗрѫ Противес и ѫпъ-тѫ кꙋ амарь, дѣчїа-л гони ши опри пре Елена кꙋ тоатѫ авꙋ-ціїа, пънѫ ва вени домнꙋ-сѫꙋ ла динсѫ.

Дѣка се ѫтоарсе Менелаи де ѫ кале ши нꙋ-ши гѫси мꙋꙗрѣ, ниче бꙋнѫтата, пꙋсе скръбѫ маре, ши-ши дърїа фаца, ши-ши рꙋмпа хаинилe, кꙋ Дарїе сокрꙋ-сѫꙋ, ши адꙋнѫ Гречїи тоци чеи маи мари, ши ле спꙋсе де патимѫ ши ли се рꙋгѫ фоарте ка сѫ се батѫ кꙋ Троꙗнїи пентрꙋ ел; еи се жꙋрарѫ тоци сѫ-ши пꙋе капетеле дерепть динса; ши ꙗтѫ мꙋлци се скꙋларѫ де пре

свѫде ши ꙟделȣꙟгѫ врѣме еи се ворь ꙟпѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата албѫ ши лȣꙟгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Леѡн. Ши лȣ авȣть свадѫ мȣлть кȣ доминȣл латинескь кȣ Латин, Фавно, ши Тȣрнѡсь Савлитȣл, ши кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫта Єнїа. Ꙗпои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Єнїа, ель стѫтȣ домнь фїю-сѫȣ Ꙗсканїе, нѫскȣт де ꙟ Креȣса фата лȣи Пріамь краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фїю-сѫȣ Теверь, ши ера мѫндрȣ ши витѣѕь, ши мȣри некать. Дѣчїи рѫмасерѫ дои фечори. Немиторь ши Ꙗмȣліе: Немиторь лȣѡ домнїа, Ꙗмȣліе авȣцїе, ши се скȣлѫ Немиторь де ȣчисе фечорїи лȣ Ꙗмȣліе тоци, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нȣ се мѫрите: ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡаречине; дѣка лȣѕи Немиторь кѫ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕїа пѫнѫ кѫндь нѫскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ темницѫ. ꙗрѫ пре коконїи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнь чинь пре апа Тиверїеи сѫ пиарѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнь поркарю анȣме Фестȣл, ши фѣче вине кѫ-и дȣсе а касѫ-ши, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнь коконь морть, кѫ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчїа и-пȣсе сȣгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчїа ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескȣрѫ, лорь ле ера вїаца кȣ поркарїи, де пѫща тȣрме ши фȣра. Кȣ нещїȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Ꙗмȣліе, че ле ера мошь: татѫ мѫни-са. Дѣчї-и принсерѫ шї-и дȣсерѫ ла Ꙗмȣліе, елȣ-и вѫѕȣ воиничи ши фрȣмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, ши адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домнїе ши дѣдерѫ лȣ Ꙗмȣліе домнїа, ꙗрѫ Ꙗмȣліе дѣде авȣцїе мȣлтѫ непоцилорь, де рѫдикарѫ ощи ши добѫндирѫ мȣлте домнїи ши цѫррь. Дȣпѫ ачѣа ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрȣмоасѫ, дела Ꙗдамь пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Румȣл 4708 де ани, ши кȣ глас де бȣчинь ȣрѫ: сѫ аскȣлте тоатѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣмеле Румь; дечи кѫци есь де акола еи се кїамѫ Рȣмѫни.

ꙞНЪРѪЦЇѪ ЛȢ РОМИЛ ЧѢ ꙖȢ ꙞНЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РУМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Ꙗмȣліе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫрать Ромил, ши адȣнѫ ѡамени мȣлци де ꙟпрежȣрь де-и бѫгѫ сѫ лѫкȣꙗскѫ ꙟ Рум, ши фȣ ꙟтѫю ꙟпѫрать Румȣлȣи Ромил, ши-ши токми боꙗри свѣтничи, тоть ꙟцелепци, ши мȣлте цѫрръ плекѫ сȣпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де ани. Номань Помпилїѡнь стѫтȣ домнь дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ ань, анȣме Генȣарїе ши Февррȣарїе, ши алте бȣнѫтѫци мȣлте

рѫдикарѫ парѫ, ши бѫѕȣрѫ Гречїи атȣнче мѣрсерѫ ши принсерѫ порциле, ши ꙟтрарѫ ꙟ четате: дѣчїа аша добѫндирѫ Гречїи Троада. Дечи жȣнгѣ пре воеводи пре маи мари, ши кȣ дерептȣл ѕикѫндь: де ꙟ брѫкаци пѫнѫ ꙟ мȣери, ши коконїи фѫрѫ милѫ ера ȣчиши, шї-и рѫтеѕа ка кȣ сѣчера спичеле некрȣцать. Ши дѣка се сѫтȣрарѫ де жефȣит ши де тѫꙗть, апринсерѫ ши четата де арсе пѫнѫ ꙟ ѳемелїе. Дѣчїа се скȣлѫ Менелаи дȣпѫ спартȣл Троадеи де лȣ кинȣит пре маре ши лȣ рѫтѫчить: ши дѣка-ши афлѫ мȣꙗрѫ Ѥлина ꙟ Ѥгvпеть ꙟ четате ꙟ Мемфа, ши лȣѕ оспѫць дела Претеȣ ꙟпѫрать, ши с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани дȣпѫ рѫсипитȣл Троадеи пѫнѫ че аȣ венить Менелаи ꙟ касѫ ши ꙟ Спарть, ꙗтѫ се сфѫрши повѣста де Троꙗни, ка ꙟ скȣртȣ депани, н'ам скрись ка Омирь, кѫ ель лȣ лȣѕть лимбѫ дȣлче де ꙗȣ фость драгь а подоби повестиле.

ДЕ ꙞЧЕПѪТȢЛ РУМЛѢНИЛОР.

Сѫ ꙟчѣпемь а скрїе де акȣм цѫрїа ши пȣтѣра Рȣмѫнилорь, де ȣнде с'аȣ ꙟчепȣть ши лȣ цинȣть пѫмѫнтȣл тоть ши цѫри. Дечи дȣпѫ прада Троадеи, Ѥнїа цинереле лȣ Прїамь краю с'аȣ скѫпать, сл8-л де слобоѕисе оцꙗнїи, ель се мȣтѫ кȣ тоатѫ рȣдалȣи, кȣ кѫци скѫпасе, ꙟ цара Венецїеи. Дечи Ѥнеа кȣ кѫци нетасе кȣ нȣнсȣл фѣчерѫ враже ши лȣарѫ пѫмѫѕȣит, кѫ ле ѕисе скрипть: сѫ ноате де акола спре апȣсь пѫнѫ вор соси ла ȣнь кѫмпь ши ле се ва ȣмпла маса лорь де хранѫ, аколо сѫ дескалече царѫ, ꙗрѫ ȣнде ва мȣри о витѫ фȣгѫндь де остенитѫ акола сѫ факѫ четате. Ши лȣарѫ ачесть плаѕь, дечи сосирѫ ла ачель кѫмпь ши фѣчерѫ колиби. Ꙗколо ера ꙗрбѫ, де ѡ кема сѣлинѫ, мȣлтѫ: ши прѫнѕиндь еи, ȣнȣль гȣстѫ сѣлинѫ. дѣчїа ш'алтȣл ши ш'алтȣл, атȣнче стригарѫ: акȣм ни се ꙟмплȣ пѫмѫѕȣитȣл кȣ мѣселе. Дечи врȣрѫ сѫ факѫ сфарѫ, кȣ скроафѫ грасѫ, ꙗрѫ ꙗ се ѕмѫчи де ꙟ мѫна Ѥнїеи; ель ѡ гони томма 4 миле пѫнѫ ѡстени, ши скроафа ѡбоси де кѫѕȣ, ши нѫскȣрѫ ѡдатѫ 30 де пȣрчеи. Ѥнїа ꙟцелѣсе кѫ се ворь мȣлци пре аколо, ши лȣѕи глас де-и ѕисе сѫ ѕидѣскѫ акола четате. Дѣка ꙟчепȣ а ѕиди, тѫмплѫ-се де бѫѕȣ фокь де'нтрȣ ачел локь, ши вени ȣнь лȣпь де ꙟ пѫдȣре ши пȣрта гѫтежїи де бѫга ꙟ фокь. ꙗрѫ ȣнь вȣлтȣрь бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣча вѫнть де-ль аѵица. ꙗрѫ ѡ вȣлпе хитлѣинѫ немери де-ши ȣда коада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ сѫ-ль стингѫ: еи-ль априндѣ. ꙗрѫ ꙗ стѫнѫ: ꙟсѫ апои бирȣирѫ еи, ꙗрѫ ꙗ фȣци: дечи пречепȣ Ѥнїа, кѫ кȣ мȣлте

ѣлде ши ꙟделȣꙟгѫ крѣме еи се ворь ꙟпѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата алкѫ ши лȣꙟгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Леѡн. Ши лȣ лебȣть свадѫ мȣлть кȣ домнȣл латинескь кȣ Латин, Фавно, ши Тȣрнѡсь Савлитȣл, ши кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫта Енїа. Апои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Енїа, ель стѫтȣ домнь фїю-сѫȣ Асканїе, нѫскȣт де ꙟ Кревса фата лȣи Ірїамь краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фїю-сѫȣ Теверь, ши ера мѫндрȣ ши витѣѕь, ши мȣри некать. Дѣчїи рѫмасерѫ дои фечори. Немиторь ши Амȣлїе; Немиторь лȣѡ домнїа, Амȣлїе авȣцїе. ши се скȣлѫ Немиторь де ȣчисе фечорїи лȣ Амȣлїе тоци, иарѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нȣ се мѫрите: иарѫ іа се аместекасе кȣ ѡаречине: дѣка лȣѕи Немиторь кѫ е грѣ. пȣсе де ѡ пѫѕїа пѫнѫ кѫндь нѫскȣрѫ дои џѣмени: дечи пре денса ѡ вѫгарѫ ꙟ темницѫ. иарѫ пре коконїи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнь чинь пре апа Тиверїеи сѫ пиарѫ; иарѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнь поркарю анȣме Фестȣл. ши фѣче вине кѫ-и дȣсе а касѫ-ши, иарѫ мȣиарѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнь коконь морть, кѫ фȣ воіа лȣ дȣмнеѕеȣ. дѣчїа и-пȣсе сȣгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчїа ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескȣрѫ, лорь ле ера вїаца кȣ поркарїи, де пѫщіа тȣрме ши фȣра. Кȣ нещїȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Амȣлїе, че ле ера мошь: татѫ мѫни-са. Дѣчї-и принсерѫ ші-и дȣсерѫ ла Амȣлїе, еіȣ-и вѫѕȣ воиничи ши фрȣмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, ши адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домнїе ши дѣдерѫ лȣ Амȣлїе домнїа, иарѫ Амȣлїе дѣде авȣцїе мȣлтѫ непоцилорь, де рѫдикарѫ оџи ши докѫндирѫ мȣлте домнїи ши цѫрь. Дȣпѫ ачѣка ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрȣмоасѫ, дела Адамь пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Рȣмȣл 4708 де ани. ши кȣ глас де бȣчинь ȣрѫ: сѫ аскȣлте тоатѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣмеле Рȣмь: дечи кѫци есь де акола еи се кїамѫ Рȣмѫни.

ꙞПЪРѪЦЇꙖ ЛȢ РОМИЛ ЧЕ АȢ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РȢМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Амȣлїе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫрать Ромил, ши адȣнѫ ѡамени мȣлци де ꙟпрежȣрь де-и вѫгѫ сѫ лѫкȣиаскѫ ꙟ Рȣм, ши фȣ ꙟтѫю ꙟпѫрать Рȣмȣлȣи Ромил, ши-ши токми боиари свѣтничи, тоть ꙟцелепци, ши мȣлте цѫрь шекѫ сȣпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де ани. Номань Помпилїѡнь стѫтȣ домнь дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ ань, анȣме Генȣарїе ши Феврȣарїе, ши алте вȣнѫтѫци мȣлте

рѫдикарѫ парѫ, ши бѫѕȣрѫ Гречїи атȣнче мѣрсерѫ ши принсерѫ порциле, ши ꙟтрарѫ ꙟ четате: дѣчїа аша добѫндирѫ Гречїи Троада. Дечи жȣнгѣ пре воевоѕи пре маи мари, ши кȣ деренте ѕикѫндь: де ꙟ брѫбаци пѫнѫ ꙟ мȣери, ши коконїи фѫрѫ минѫ ера ȣчиши, шї-и рѫтеѕа ка кȣ сѣчера спичеле некрȣцать. Ши дѣка се сѫтȣрарѫ де жефȣит ши де тѫiать, апринсерѫ ши четата де арсе пѫнѫ ꙟ ѳемелїе. Дѣчїа се скȣлѫ Менелаи дȣпѫ спартѫ Троадеи де лȣ кинȣит пре маре ши лȣ рѫтѫчить: ши дѣка-ши афлѫ мȣiара Єлина ꙟ Єгvпеть ꙟ четате ꙟ Мемфа, ши аȣ оспѫць дела Претеȣ ꙟпѫрать, ши с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани дȣпѫ рѫсипитȣа Троадеи пѫнѫ че аȣ венить Менелаи ꙟ касѫ ши ꙟ Спарть, iатѫ се сфрѫши повѣста де Троiани, ка ꙟ скȣрт депанинь, н'ам скрись ка Омирь, кѫ ель аȣ лȣть лимбѫ дȣлче де iaȣ фость драгь а подоби повестиле.

ДЕ ꙞЧЕПȢТȢЛ РУМЛѢНИЛОР.

Сѫ ꙟчѣпемь а скрїе де акȣм тѫрїа ши пȣтѣра Рȣмѫнилорь, де ȣнде с'аȣ ꙟчепȣть ши аȣ цинȣть пѫмѫнтȣл тоть ши цѫри. Дечи дȣпѫ прада Троадеи, Єнїа џинереле лȣ Прїамь краю с'аȣ скѫпать, сїȣ-а де слобоѕисе оџанїи, ель се мȣтѫ кȣ толтѫ рȣда лȣи, кȣ кѫци скѫпасе, ꙟ цара Венецїеи. Дечи Єнеа кȣ кѫци пътасе кȣ нȣнсȣл фѣчерѫ враже ши лȣарѫ пѫѫѕȣит, кѫ ле ѕисе скрипть: сѫ ноате де акола спре апȣсь пѫнѫ вор соси ла ȣнь кѫмпь ши ле се ва ȣмпла маса лорь де хранѫ, акоꙍ сѫ дескалече царѫ, iарѫ ȣнде ва мȣри о витѫ фȣгѫндь де остенитѫ акола сѫ факѫ четате. Ши лȣарѫ ачесть плаѕь, дечи сосирѫ ла ачель кѫмпь ши фѣчерѫ колики. Ꙗколо ера iарбѫ, де ѡ кемѫ сѣлинѫ, мȣлтѫ: ши прѫнѕиндь еи, ȣнȣль гȣстѫ сѣлинѫ. Дѣчїа ш'алтȣл ши ш'алтȣл, атȣнче стригарѫ: акȣм ни се ꙟмплȣ пѫлѕȣитȣл кȣ мѣселе. Дечи врȣрѫ сѫ факѫ сфарѫ, кȣ скроафѫ гразѫ iарѫ iа се ѕмѫчи де ꙟ мѫна Єнїеи: ель ѡ гони токма 4 мие пѫнѫ ѡстени, ши скроафа ѡкоси де кѫѕȣ, ши нѫскȣрѫ ѡдатѫ 30 де пȣрчеи. Єнїа ꙟцелѣсе кѫ се ворь мȣлци пре акоꙍ, ши лȣѕа глас де-и ѕисе сѫ ѕидѣскѫ акола четате. Дѣка ꙟчепȣ а ѕиди, тѫмплѫ-се де бѫѕȣ фокь де'нтрȣ ачел локь, ши вени ȣнь лȣпь де ꙟ пѫдȣре ши пȣрта гѫтежїи де бѫга ꙟ фокь, iарѫ ȣнь вȣлтȣрь бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣча бѫнть де-ль аципа, iарѫ ȣ вȣлпе хиталѣнѫ немери де-ши ȣда коада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ сѫ-ль стингѫ: еи-ль апринд҄ѣ, iарѫ iа стѫнџа: ласа апои бирȣирѫ еи, iарѫ iа фȣџи: дечи пречепȣ Єнїа, кѫ кȣ мȣлте

сваде ши ꙟделꙋꙟгѫ врѣме еи се ворь ꙟпѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата албѫ ши лꙋꙟгѫ, ш'алтѫ четате анꙋме Леѡн. Ши лꙋ авꙋть свадѫ мꙋлть кꙋ домнꙋл латинескь кꙋ Латин, Фавно, ши Тꙋрнѡсь Савинтꙋл, ши кꙋ алци домни де ꙟпрежꙋр, ши тотꙋ-и бѫта Єнїа. Апои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мꙋри Єнїа, ель стѫтꙋ домнь фїю-сѫꙋ Асканїе, нѫскꙋт де ꙟ Креꙋса фата лꙋи Іріамь краю; дꙋпѫ'нсꙋл стѫтꙋ фїю-сѫꙋ Теверь, ши ера мѫндрꙋ ши витѣѕь, ши мꙋри некать. Дѣчїи рѫмасерѫ дои фечори. Немиторь ши Амꙋлїе: Немиторь лꙋѡ домнїа. Амꙋлїе лꙋцїе, ши се скꙋлѫ Немиторь де ꙋчисе фечорїи лꙋ Амꙋлїе тоци, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пꙋсе попѫ, ши пꙋсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нꙋ се мѫрите: ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кꙋ ѡаречине: дѣка аꙋѕи Немиторь кѫ е грѣ, пꙋсе де ѡ пѫѕїа пѫнѫ кѫндь нѫскꙋрѫ дои џѣмени: дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ темницѫ, ꙗрѫ пре коконїи и-лепѫдарѫ кꙋ ꙋнь чинь пре апа Тиверїеи сѫ пиарѫ; ꙗрѫ дꙋмнеѕеꙋ и-крꙋцѫ, кѫ-и гѫси ꙋнь поркарю анꙋме Фестꙋл, ши фѣче бине кѫ-и дꙋсе а касѫ-ши, ꙗрѫ мꙋꙗрѣ лꙋи Лꙋпа нѫскꙋсе ꙋнь коконь морть, кѫ фꙋ воꙗ лꙋ дꙋмнеѕеꙋ, дѣчїа и-пꙋсе сꙋгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчїа ле ѕисе нꙋме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескꙋрѫ, лорь ле ера вїаца кꙋ поркарїи, де пѫща тꙋрме ши фꙋра. Кꙋ нещїꙋтꙋл стрикарѫ тꙋрма лꙋ Амꙋлїе, че ле ера мошь: татѫ мѫнии-сл. Дѣчї-и принсерѫ ші-и дꙋсерѫ ла Амꙋлїе, елꙋ-и вѫѕꙋ воиничи ши фрꙋмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, ши адꙋнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домнїе ши дѣдерѫ лꙋ Амꙋлїе домнїа, ꙗрѫ Амꙋлїе дѣде лꙋцїе мꙋлтѫ непоцилорь, де рѫдикарѫ ощи ши добѫндирѫ мꙋлте домнїи ши цѫрꙋь. Дꙋпѫ ачѣа ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрꙋмоасѫ, дела Адамь пѫнѫ с'аꙋ фѫкꙋт Рꙋмꙋл 4708 де ани, ши кꙋ глас де бꙋчинь ꙋрѫ: сѫ аскꙋлте тоатѫ лꙋмѣ де четата че и се пꙋсе нꙋмеле Рꙋмь: дечи кѫци есь де акола еи се кїамѫ Рꙋмѫнии.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛꙊ РОМИЛ ЧЕ АꙊ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РꙊМЬ.

Дѣка мꙋри мошꙋл лꙋ Ромил, Амꙋлїе, атꙋнче се рѫдикѫ ꙟпѫрать Ромил, ши адꙋнѫ ѡамени мꙋлци де ꙟпрежꙋрь де-и бѫгѫ сѫ лѫкꙋꙗскѫ ꙟ Рꙋм, ши фꙋ ꙟтѫю ꙟпѫрать Рꙋмꙋлꙋи Ромил, ши-ши токми боꙗри свѣтничи, тоть ꙟцелепци, ши мꙋлте цѫрꙋь плекѫ сꙋпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил. 48 де ани. Номань Помбилїѡнь стѫтꙋ домнь дꙋпѫ Ромил, ачеста токми 12 лꙋни ꙟтрꙋ ань, анꙋме Генꙋарїе ши Феврꙋарїе, ши алте бꙋнѫтѫци мꙋлте

ꙞПЪРЖЦІА ЛЪИ ТИТЬ ФІЮЛ ЛЪИ СПАСІАНЬ.

Лъсж ши домніа фію-съ8 л8и Тить, wмь д8мнезееск пре воиникь б8нь, ши wгодникь, ши фоарте Ꙟдержторь ни-никь, ши-л юбіа боꙗріи ши тоци църаніи де пре Ꙟ тоатъ мѣ. Ачеста м8лтж бръбъціє арътж, кътъ де врѣ фи ш'алтъ алътѣра, дестоиникь аръ фи фость а w цина ши а w дер ши зича тоци: пънж н8 вомь веда фаці Ꙟпърат8л8и съ Ꙟтоарчемь Ꙟтристаци ши мъхници; че-л апѣкж моарта де врѣме, н8маи че домни дои ан.

ꙞПЪРЖЦІА ЛЪИ ДОМЕНТІАНЬ.

М8тж-се парта де домніє л8и Доментіань, паре-ць къ н8 ера фрате ши де'нтр'8н сънџе к8 Тить, къ поҳтіа ши л8рь ши арџинть, де кърчмжріа венит8риле ши адъѡџа врѣса сънџе фърж де милж, ши пржда wаменіи. Ачеста 8нь философь: к8м ши кънд ва м8ри, ши чине ва домни 'нсь; ел8-л кемж апроапе де ель де-ль Ꙟтребж: дарж т8, к8м ши кънд8-ци ва фи сфръшеніа? ел сп8се адевърь, ра т8л вр8 съ-ль ласе Ꙟ менчюнж, ши зисе съ-ль арзж де ши атънчешь къз8 плоае маре де стинсе фок8л, ши ниџе кънии легжт8риле де-ль слобознрж, ши ф8 к8м зисе фи-лософ8л. Ачест Доментіань м8лть ръ8 фъча челора че креда Хс., ши тремисе де ад8серж непоціи л8и Ꙟкwвь ши аи ф фраціи л8и Хс. тр8пꙗше де Ꙟ р8да л8и Давидь, шї-и Ꙟтреба Ꙟпържціа л8и Хс. 8нде-и ши кънд ва фи; еи ръсп8нсерж къ фи ла сфръшеніа вѣк8л8и, ши н8 е де пре частж л8ме Ꙟпържі л8и Хс.: ел8-и лъсж, н8-и маи Ꙟвъл8и, ши пор8нчи съ н8 м8нчаскж пре крещіни: ши домни 15 ан; ръ8 ф8, ръ8 се сфръш

ꙞПЪРЖЦІА ЛЪИ НЕРЪЕ.

Кънд8-ши дѣде ачеста с8флет8ль к8 невое, Нер8е де Ꙟ добжнди домніа. Ѡмь б8нь ши милостивь, ши н8 юбіа стр-бжтъциле (sic). ниче сл8тіа пре ниме, че домни 1 ан, патр8 л8ны.

ꙞПЪРЖЦІА ЛЪ ТРАІАНЬ КЕСАРЬ.

Н8сесе Ꙟ скл8нь де Ꙟпържціа Траіань, воиникь ши брав витѣзь ши ръбд8рибь Ꙟтр8 ж8декатж, ши дерепть ши

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙊ КЛАВДІꙊ КЕСАРЬ.

Дȣпѫ Клавдіе домніа, ши ера блѫзнѫ ши фрикос. дечи кѫндь веніа чинева ла дѫнсь. маинте-л черка сѫ нȣ фіе армат аскȣнсѫ. Ꙟ зилеле ачестȣа фȣ фоамете маре преспре тоатѫ лȣмѣ; ши лȣ домнить 13 ан ши 9 лꙋны.

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙊ НЕРОНЬ КЕСАРЬ.

Стѫтȣ ши Неронь, ши ера фѫрѫ рȣшине ши плинь де кȣрвіе. фѫча-шь воа трȣпȣлȣи ши пре воа пѫнтечелȣи, мѫꙟка ши бѣ фѫрѫ рѫндь ши ера тоть бѣть де винь. Ачеста-шь ȣчисе пре мȣмѫ-са, ши рѫстигни пре свети Петрь. ши тѫе капȣл лȣ свети Павель апостоль. ши мꙋлть рѫȣ фѣче челора че мѫртȣрисіа нȣмеле лȣ Хс. кѫ е фіюл лȣ дȣмнезеȣ. Дѣкл-и вѫзȣрѫ Рꙋмлѣніи віаца порчѣскѫ, ꙟтинатѫ ши ꙟпȣцитѫ. ел ера ȣрѫть тȣтȣрорь ши-л пѫрѫсирѫ, ши се спѫре де се жȣꙟге ꙟсȣши: ши лȣ домнить 13 ан. Іȣтȣліе 8 лȣны. Ши семнѫ ȣнь нȣмѫрѫторю де стѣле часȣл кѫндь ва мȣри ши фȣ аша. Ямнь 3 лȣни ши мȣри ȣчись де ȣнь Спасіань (sic).

ꙟПЪРѪЦІА ЛꙊ ВЕСПАСІАНЬ КЕСАРЬ.

Вени рѫндȣл ла Веспасіань де домніе, кѫ-л алѣсе сфатȣл ши оштиле, пентрȣ кѫ ера ꙟцелепть ши бѫрбать бȣнь ши кȣ нѫрокь. Ачеста мȣлте ꙟпѫрѫціи лȣ бирȣить ши мȣлтѫ авȣціе адȣнѫ, ши се ꙟтоарсе ꙟ Рꙋмь пре маре. иарѫ пре Тить фію-сѫȣ 'л лѫсѫ ꙟ Іерȣсалимь кȣ ошти сѫ-и плѣче кѫ се лепѫдасе де а фира бȣт Рꙋмлѣни. Дечи с'ау ꙟкись ꙟ четате мȣлци Евреи фѫрѫ де нȣмѫрь, иарѫ Тить лȣ ѡколить кȣ оштиле четата ши ѡ лȣ бѫтȣть дои ани, пѫнѫ иау фѫмѫнзить ши ау рѫсипить четатѣ, ши лѣȣ арсь бесѣрека. Дѣчіа лȣ перить ȣніи де фоаме, алціи ȣчиши, токма ѡ міе де міи, ши ши-лȣ лȣать роби 207 де міи; аша пѫціа рѫȣ маре ши фоаме, кѫть ȣніи-шь мѫꙟка феціорїи, кѫ-и ажȣнсѣсе атȣнчи педепса лȣ Іс. кȣм зисѣсе кѫ: нȣ се ва цинѣ піатрѫ пре піатрѫ ка сѫ нȣ се рѫсипѣскѫ четата кȣ бесѣрека ши лорь перире. Ачѣста фȣрѫ дѣка трекȣрѫ 40 де ани дȣпѫ ꙟпѫлцатȣл лȣи Хс. ꙟ черь. Веспасіань лȣ домнить 10 ани, ши лȣ мȣрит бѫтрѫнь.

менїе бꙋнѫ, шї-и ера драџи ꙟцелепцїи ши кѫртꙋларїи, ши
прѣ ꙟдꙋрѫторю ши дарник. Спꙋсерѫ кѫ нѫвѫлирѫ врѫжмаши
кꙋ ѡщи спре цара Рꙋмꙋлꙋи де ѡ пражда, ши нꙋ лѣ
лꙋа бани сѫ рѫдиче ѡщи, че скоасе тоате ферекѫтꙋриле
теши, кѫте ера де аꙋр ши кѫте ера де арџинт, скꙋле,
ритарю, кѫлдане, стиме ши вешментеле ꙟпѫрѫтѣсеи, ла
ле скоасе де кꙋмпѫра кꙋи требꙋиа, ши стрѫнсе лефꙋџїе;
динкѫ ѡщи ши ѡбори тоци врѫжмашїи сꙋпт сабїа лꙋи, ши
талере де аꙋр ши де арџинт адꙋсе, ши де алте лꙋкрꙋри,
стригѫ: чине ва врѣ де вол лꙋи сѫ а галбени ши сѫ ꙟтоар
лꙋ кꙋмпѫрать, нои вом да, иарѫ де нꙋ ва врѣ, ꙟ вол
фїе. Аша ера вїаца ачестꙋи ꙟпѫрат бꙋн, кѫ пре сꙋпꙋ
бирꙋриле нꙋ-и асꙋпрїа; ши домни 20 де ан; ши пентрꙋ кѫ
бꙋн ши милостнв, лꙋї и фꙋ моартѣ ка ꙋн сомн де
мире.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛꙊ КОМОДЬ.

Мирꙋ-мѫ кꙋм нꙋ-ш а рѫдꙋче фечор а пѫринте, кѫ а
пардось, тигрь, тоци фак пꙋїи мѫнїѡши, кꙋм сѫнтꙋ ши
дарѫ дел ѡм бꙋн кꙋм нꙋ наскꙋ бꙋн? кѫ фечорꙋл лꙋи М
Комодь, стѫтꙋ ꙟпѫрать, че немикѫ нꙋ-шь семѫнѫ ла
татѫ-сѫꙋ, кѫ-и ера вїаца кꙋ хлапїи ши кꙋ кꙋрвеле, кꙋ
шї-и ера гата сабїа а тѫїарѣ ꙟ боіари ши ꙟцелепцїи
нїи. Дечи кꙋмꙋ-и фꙋ вїаца, аша-и фꙋ ши моартѣ, кѫ
трѫвить; ши домни дои ан.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛꙊИ ПꙊРТИНАЗЬ.

Дꙋпѫ 'нсꙋл стѫтꙋ Пертиназь, прѣ бѫтрѫнꙋл, ши домни
Іꙋлїань кꙋмпѫнѫ (sic) ꙟпѫрѫцїа, че нꙋ-и фꙋ фолос ди'нсѫ
скꙋлѫ Севирь де-л тѫе; ши домни 9 лꙋны.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛꙊИ СЕВИРЬ ЦАРЬ.

Ачеста Севирь мꙋлть лꙋ ꙟблат де лꙋ добѫндить ц
четѫци, ши с'аꙋ дꙋс пре апа Нилꙋлꙋи фоарте мꙋлть, де
аꙋ гѫсить тоате лѣꙋ лꙋать. Ѡни сѫ спꙋнемь де Нильь,
де'нтр'ꙋн мꙋнте че-л кѣмѫ Аталанть, ла ꙋн локь анꙋме
нитида, спре апꙋс апроапе де ѡкїань, шї-е маи ꙟналть,

…ȣриле а толтѫ лȣмѣ, ши ниме нȣ и се поате ȣрка ꙟ врѫх, ши …ли че и се топѣще ꙁѫпада ꙟ міаꙁѫ-варѫ, атȣнче вине …ȣль маре, ꙟ лȣна лȣ Авгȣсть. Ачеста мȣꙟкѫ мȣлтѫ ши гоанѫ …ѣ пре крещини; атȣнче се мȣнчи ши Линѡнидь, татѫл лȣ …гинь. Ши домни 17 ани. Аша-и ера нѫравȣл, кѫндь врѣ фи …лчѣ: ѡаре-че врѣ кȣщета де демѫнѣцѫ, дѣчіа се ѡсебіа ꙟн… де врѣ борови де богари ши де месерери, дѣчіа шедѣ …ȣдека пѫнѫ аміаꙁѫꙁи, дȣпѫ ачѣа ꙟкѫлека де се премблà пȣ…ль, дѣчіи прѫнꙁіа ши врѣ дȣрми пȣцинель, дѣка се скȣла …е скѫлда, дѣчіа четіа кѫрциле гречещи ши лѫтинещи пѫнѫ … ꙟарѫ ла праꙁниче мари келтȣіалѫ фѫча ла масѫ.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ ДЕКИ КЕСАРЬ.

…тѫтȣ ши Декеи ꙟпѫрать ꙟ Румь, ши рѫдикѫ гоанѫ маре спре …ꙁини ши мȣлци се мȣнчирѫ пентрȣ Хс. де лȣарѫ кȣнȣнѫ де …еникь. Атȣнче врȣ сѫ се мȣнчаскѫ ши Ѡригинь, че нȣ пѫтȣ …ла, че се лепѫдѫ де Хс. ши рѫȣ еретикь се фѣче, кѫ ера прѣ …ȣлрю, де скрисе хȣле рѣле спре Хс. ши алте ꙟбѫлѫтȣри. А… Декеи домни дои ани, ши мȣри некать ꙟтр'о тинѫ ла ȣнь …ою. Гала дои ани, Валеріань 15 ани, Агаліань 9 ани, Клавдіе …нь, Авриліань 2 ани, Провь 6 ани, Нȣмеріань 2 ани, Маринь …и, Андоникь Каракаль 8 ани.

…ЪРѪЦІА ЛȢИ ДІОКЛИТІЯНЬ ШИ А ЛȢИ МАѮИМІЯНЬ.

…ѫарѫ стѣгь де домніе Діѡклитіань ши Маѯиміань. Амѫндои ꙟнтр'ȣн нѫравь рѫȣ, ши фѫча кȣмȣ-и ꙟвѫца сатана: жȣнгери ȣчисѫтȣри, вѫрсаре де сѫнџе ши темнице, ране, саȣ че рѫȣ … сѫ нȣ се факѫ атȣнче пре чеи че ера крещины! кѫ се не…ма де ꙟ рѫдѫчинѫ сѫ ꙁмȣлгѫ крещинѫтата ши де тоть сѫ ѡ …ꙟнгѫ.*) ши скрѫшніа кȣ динціи спре тȣрма лȣи Хс. ка нище …ии тȣркаци, кѫ ера кȣрвари кѫть нȣ ава саціȣ, ши плини де …оть рѫȣл; ши рѫи ера, рѫȣ се сфрѫширѫ, кѫ Діѡклитіань арсе …кȣнсь ꙟнтр'о пѫѣвницѫ, ꙟарѫ Маѯиміань ль плȣрѫ (sic) віерміи де …ȣ, ши аша-ши лепѫдарѫ сȣфлетеле; ши лȣ домнить 20 де ани.

…ПЪРѪЦІА КОНСТЕИ ТАТѪЛ ЛȢ КОСТАНТИН ꙞПЪРАТЬ.

Ачеста Конста маинте ера џинере лȣи Маѯиміань, кѫ-и цинѣ … фатѫ анȣме Ѳеѡдора; дѣчіи нѫскȣ дентрѫ'нса пре Констіе

---

*) De'ntâiŭ scris: стингѫ, și apoĭ intre и și н pus de asupra un ꙟ.

татъл луи Галъ ши а [illegible] кУ Іуліанъ, чел чи-а [illegible] сора. Ши фмпърцира Коиста Британія ши Галія ши [illegible] Мађентіе циие атунче Рума ши Италіа; ши фмпъраце Коиста[illegible]

ФМПЪРЪЦІА ЛУ КОСТАНТИНЪ МАРЕЛЕ ФМПЪРАТ ФТЪЮ Ф КРЕЩИНЫ.

Дупъ стату фмпъратъ Костантинъ фечорУл Костен (sic), [illegible] де ф скетал Уаина пре партѣ тътъне-сау, кѫ атунче се распрЪ [illegible] матте пърци фмпърацiа РумъеЪк: Мађентіе дъсесе Рума, [illegible] алтъ латтѣре. Маѯиміанъ алтъ [illegible] (sic) Галеріе; ши [illegible] чиръ Румъенін лу Костантинъ ка съ-и [illegible] де [illegible] атунче рѫдикъ [illegible] [illegible], ші-и се арътъ крУча деп чер [illegible] фу [illegible]: Костантине, кУ ачаста бери [illegible]. Ши фѣче [illegible] кУ круче, дъчіи фнърсе ши бирУи пре тоцн ши фУ фнсУши [illegible] фтъю крещинескъ; ши лъсат де сУрпъ каселе идолилоръ ши [illegible] стѫпъ капищиле Унде пурта Уалиніи сфара [illegible], ши ле сф[illegible] тоатъ [illegible] лоръ, ши дешкисе бесѣречиле крещинещи, [illegible] се лърци престе тоатъ лумѣ. Ка кУ Унъ [illegible] де аУръ [illegible] дела марцинѣ пъмънтУлУи пънъ ф марцини съ рѫсУнъ кътръ [illegible] диница луи Хс. Дела Хс. пънъ ла Костантинъ, кѫндъ адУнъ [illegible] Никеи де адѣсе лѣџе крещинѣскъ, 318 ан, іаръ дела [illegible] 5836 де ан. Костантинъ дърУи пре пъринтеле луи Папа [illegible] вестрУ кУ четата РумъеУи, ши каріи воръ фи дупъ [illegible]; [illegible] елУ-ши фѣче четате фмпърътѣскъ Цариградул ла Византіа. [illegible] де ан. Атунче лУ афлатъ Уалина круча луи Хс. Ши лУ фмпъръц[illegible] Костантинъ 32 де ан ши 11 лУни. Ла моартѣ луи [illegible] пре партѣ рѫсъритУлУи аль доилe фію Костандіе, іаръ пре [illegible] ши Костантинъ лоръ ле дѣде апусУль ши Галіа; че се [illegible] кърѫндъ, w амаръ! кѫ се сфъдиръ адинсъ ен-ши.

ФМПЪРЪЦІА ЛУ КОСТАНТІЕ ФЕЧОРУЛ ЛУ КОСТАНТИ[illegible]

Вени тоатъ фмпъръціа ла Костантіе, ши пУсе пре непот[illegible] Гаіе фечорУл лУ Костантинъ съ фіе Кесаръ. Дѣка-л [illegible] рѫдикъ съ фіе фмпъратъ, елУ-и тъе капУл, ши дѣчіа се [illegible] рѫУ. Ши домни Костантіе 24 де ан.

ФМПЪРЪЦІА ЛУИ ІУЛІАНЪ КЪЛКЪТОРЮ ДЕ ЛѢЦЕ.

Штъ статУ ши ІУліанъ фрателе луи Галъ, кУ віацъ [illegible] порчѣскъ, де фУ Кесаръ; ши дѣка мУри фрате-сау Галъ, [illegible]

мѫгꙋриле а толтѫ лꙋмѣ, ши ниме нꙋ и се поате ꙋрка ꙟ врѫх, ши нꙋмаи че и се топѣще ꙁѫпада ꙟ міаꙁѫ-варѫ, атꙋнче вине Нилꙋлъ маре, ꙟ лꙋна лꙋ Аꙋгꙋстъ. Ачеста мꙋꙟкѫ мꙋлтѫ ши гоанѫ пꙋнѣ пре крещини; атꙋнче се мꙋнчи ши Линшнидъ, татѫл лꙋ Оригинъ. Ши домни 17 ани. Аша-и ера нѫравꙋл. кѫндъ врѣ фи ꙟ пачѣ: шаре-че врѣ кꙋщета де демѫнѣцѫ, дѣчїа се шсебїа ꙟн-сꙋши де врѣ вороки де ботри ши де месерери, дѣчїа шедѣ де жꙋдека пѫнѫ аміаꙁѫꙁи, дꙋпѫ ачѣа ꙟкѫлека де се прембла пꙋ-цинелъ, дѣчїн прѫнꙁїа ши врѣ дꙋрми пꙋцинелъ, дѣка се скꙋла ел се скѫлда, дѣчїа четїа кѫрциле гречещи ши лѫтинещи пѫнѫ сара; ꙗрѫ ла праꙁниче мари келтꙋꙗлѫ фѫча ла масѫ.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛꙊ ДЕКꙊИ КЕСАРЬ.

Стѫтꙋ ши Декеи ꙟпѫратъ ꙟ Рꙋмъ, ши рѫдикѫ гоанѫ маре спре крещини ши мꙋлци се мꙋнчирѫ пентрꙋ Хс. де лꙋарѫ кꙋнꙋнѫ де мꙋченикъ. Атꙋнче врꙋ сѫ се мꙋнчаскѫ ши Оригинъ, че нꙋ пꙋтꙋ рѫбда, че се лепѫдѫ де Хс. ши рѫꙋ еретикъ се фѣче, кѫ ера прѣ кѫртꙋларю, де скрисе хꙋле рѣле спре Хс. ши алте ꙟкѫлѫтꙋри. А-честа Декеи домни дои ани, ши мꙋри некатъ ꙟтр'о тинѫ ла ꙋнъ рѫꙁбою. Галл дои ани, Валерїанъ 15 ани, Агалїанъ 9 ани, Калвдїе 1 анъ, Аврилїанъ 2 ани, Провъ 6 ани, Нꙋмерїанъ 2 ани, Маринъ 2 ани, Андоникъ Каракалъ 8 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛꙊИ ДЇОКЛИТЇАНЬ ШИ А ЛꙊИ МАѮИМЇАНЬ.

Лꙋарѫ стѣгъ де домнїе Дїшклитїанъ ши Маѯимїанъ. Амѫндои ера ꙟнтр'ꙋн нѫравъ рѫꙋ, ши фѫча кꙋмꙋ-и ꙟвѫца сатана: жꙋнгери ши ꙋчисѫтꙋри, кѫрсаре де сѫнџе ши темнице, ране, саꙋ че рѫꙋ ера сѫ нꙋ се факѫ атꙋнче пре чеи че ера крещини! кѫ се не-вонa де ꙟ рѫдѫчинѫ сѫ ꙁмꙋлгѫ крещинѫтата ши де тоть сѫ ѡ стиꙟнгѫ.*) ши скрѫшнїа кꙋ динцїи спре тꙋрма лꙋи Хс. ка нище лꙋпи тꙋрбаци, кѫ ера кꙋрвари кѫтъ нꙋ ава саціꙋ, ши нанни де тоть рѫꙋл: ши рѫи ера, рѫꙋ се сфрѫширѫ, кѫ Дїшклитїанъ арсе аскꙋнсъ ꙟнтр'о плѣвницѫ, ꙗрѫ Маѯимїанъ лъ пакрѫ (sic) вїермїи де вїꙋ, ши аша-ши лепѫдарѫ сꙋфлетеле; ши аꙋ домнитъ 20 де ани.

ꙟПЪРѪЦЇА КОНСТꙊИ ТАТѪЛ ЛꙊ КОСТАНТИН ꙟПЪРАТЬ.

Ачеста Конста маинте ера џинере лꙋи Маѯимїанъ, кѫ-и цинѣ ѡ фатѫ анꙋме Ѳеѡдора; дѣчїн нѫскꙋ дентрѫ'нса пре Констїе

---

*) De'ntâiŭ scris: стингѫ, şi apoi intre и şi н pus de asupra un ꙟ.

татѫл лѹи Галь ши а прокллтѹлѹи лѹ Іѹліань, чела че-шь кълкъ лѣџа. Ши ӑпърӑциа Конста Бретанїа ши Галїа ши Ѧпа. ѩрѫ Мажентїе цинѣ атѹнче Рѹмѹл ши Италїа; ши ӑпърӑци Конста 4 ан.

ӐПЪРӐЦЇА ЛѸ КОСТѦНТИНЬ МѦРЕЛѸ ӐПЪРѦТЬ ӐТЪЮ Ӑ КРЕЩИНЫ.

Дѣка стътѹ ӑпърать Костантинь фечорѹл Костен (sic), нъскѹтѹл де ӑ светла Єлина пре партѣ тътѫне-сѫѹ, къ атѹнче се ръсхырарѫ мѹлте пърци ӑпърӑцїа Рѹмѹлѹи: Мажентїе лѹасе Рѹмѹл, Севирь алтѫ латѹре, Мажимїань алта, ашишѫдера (sic) Галерїе; ши порончирѫ Рѹмлѣнїи лѹ Костантинь ка сѫ-и избѫвъскѫ де мѹнчитори. Атѹнче ръдикѫ ѡщи спрі'ншїи, шї-и се арътѫ крѹча ден черю ши фѹ кѹвънть: Костантине, кѹ ачаста вери бирѹи. Ши фѣче стѣгѹл кѹ крѹче, дѣчїи мѣрсе ши бирѹи пре тоци ши фѹ ӑсѹши ӑпърать ӑтъю крещинескь: ши авътѹ де сърѹпѫ каселе идолилорь ши астѹпѫ капищиле ѹнде пѹрта Єлинїи сфара дракѹлѹи, ши ле сфърши толтѫ спѹркъчюнѧ лорь, ши дешкисе бесѣречиле крещинещи, ши се лърџи престе толтѫ лѹмѣ. Ка кѹ ѹнь бѹчинь де аѹрь гласѹл лѹи дела марџинѣ пъмѫнтѹлѹи пънѫ ӑ марџини сѫ ръсѹнѫ кътрѫ крединца лѹи Хс. Дела Хс. пънѫ ла Костантинь, къндь адѹнѫ сѫборь ӑ Никеи де алѣсе лѣџе крещинѣскѫ, 318 ан, ѩрѫ дела Ѧдамь 5836 де ан. Костантинь дърѹи пре пъринтеле лѹи Папа Семвестрѹ кѹ четата Рѹмѹлѹи, ши карїи ворь фи дѹпъ 'нсь; ѩрѫ елѹ-ши фѣче четате ӑпърѫтѣскѫ Цариградѹл ла Византїа. 5852 де ан. Ѧтѹнче аѹ афлать Єлина крѹча лѹи Хс. Ши аѹ ӑпърӑцить Костантинь 32 де ан ши 11 лѹны. Ла моартѣ лѹи пѹсе домнь пре партѣ ръсѫритѹлѹи аль доиле фїю Костандїе, ѩрѫ пре Конста ши Костантинь лорь ле дѣде апѹсѹль ши Галїа; че се тинсерѫ кѹрѫндь, ѡ амарь! къ се сфъдирѫ адинсь еи-ши.

ӐПЪРӐЦЇА ЛѸ КОСТѦНТЇѸ ФЕЧОРѸЛ ЛѸ КОСТѦНТИНЬ.

Вени толтѫ ӑпърӑцїа ла Костантїе, ши пѹсе пре непотѹ-сѫѹ Гаїе фечорѹл лѹ Костантинь сѫ фїе Кесарь. Дѣка-л џїѹ къ сѫ ръдикѫ сѫ фїе ӑпърать, елѹ-и тъе капѹл, ши дѣчїа се ӑчепѹ ръѹ. Ши домни Костантїе 24 де ан.

ӐПЪРӐЦЇА ЛѸИ ІѸЛЇѦНЬ КЪЛКѪТОРЮ ДѸ ЛѢЏѸ.

Ѿтѫ стътѹ ши Іѹлїань фрателе лѹи Галь, кѹ вїацѫ ӑвъцитѫ порчѣскѫ, де фѹ Кесарь; ши дѣка мѹри фрате-сѫѹ Галь, атѹнче

Ѡлеврїе, дѣчїи Манорь, дꙋпѫ'нсь Гликерїе, дечи Непотїань ши Ѡресть, ши фїю-сѫꙋ Ромиль. Ꙟтѫю марѣ четате Румꙋла w аꙋ ꙟпѫрѫцить Ромиль, ши апои ꙗрѫ аꙋ ꙟпѫрѫцить ши ꙗꙋ фость перирѣ дела Ромиль. Дѣчїа w лꙋарѫ стреиїи, ши тоци воевоѕїи, пѫркѫлабїи, нимѣричїи, фꙋрѫ плекаци сꙋпть Ꙗндалы. Дечи де акꙋм ꙗрѫ сѫ ꙟдерептѫмь пре повѣсте ꙟнаиите кꙋм мѣрџе.

Кꙋмꙋ-шь ꙟпѫрѫцїа Ѳеwдосїе ꙟпреꙋнѫ кꙋ соцꙋ-сѫꙋ ꙟпѫрѫтѣса Еvдоѕїа, венирѫ ши фрацїи еи де'нтрꙋ Ꙗѳина; ꙗ ле ѕисе: де нꙋ мѫ врѣци досѫди, нꙋ ашь фи астѫѕи ꙟпѫрѫтѣсѫ; ши фꙋрѫ пꙋши де ꙟпѫратꙋл боꙗри мари; че ниче ꙋнь бине пре лꙋме нꙋ ꙗсте ка сѫ нꙋ се амѣстече кꙋ скрѫбл ши кꙋ мꙋлть амарь: содреле а-коперь нꙋwрїи, аша ши пре бине врѫжмашїи. Дечи че вомь сѫ спꙋнемь? вїꙗ бине Ѳеwдосїе кꙋ ꙟпѫрѫтѣса ꙟ тоате ѕилеле ꙟ дезмїердѫчюне, дечи де нѫпраснѫ вени ка ꙋнь вѫнть кꙋ виворь ꙋрѫчюна, кѫ адꙋсе wаре-чине ꙟпѫратꙋлꙋи ꙋнь мѫрь прѣ маре ши фрꙋмос, ель се мирѫ ши-л тремисе ꙟпѫрѫтѣсеи, ꙗ ꙟкѫ се мирѫ ши-л тремисе ла Павлинь нашꙋ-сѫꙋ; ель нꙋ щїꙋсе де мѫрь кѫ аꙋ фость ꙟ мѫна ꙟпѫратꙋлꙋи, че и-ль дꙋсе дарь; дѣкл-ль вѫѕꙋ, елꙋ-шь препꙋсе кꙋ гѫндь рѫꙋ, ши тремѣсе атꙋнче-шь де w кемѫ ши w ꙟтребѫ: ꙋнде е мѫрꙋл? ꙗрѫ а се жꙋрѫ кѫ л'аꙋ мѫнкать; ель атꙋнче и арѫтѫ мѫрꙋл шї-и скоасе минчюна ꙟн фацѫ, дечи пре бїетꙋл Павлинь и тѫе капꙋл атꙋнче-ши, ꙗрѫ пре ꙟпѫрѫтѣса w гони дела динсь. Ꙗ се дꙋсе ла Іерꙋсалимь ши мꙋлтѫ милостенїе ꙟпѫрци мѫнѫстирилорь ши мишеилорь, ши се сфѫрши аколо. Ꙗчестꙋ Ѳеwдосїе и се арѫтѫ 7 кокони, де ꙟ сомнь адормици де ꙟ ѕилеле лꙋ Декеи, аскꙋнши ла четатѣ Ефесꙋлꙋи де фрика мꙋн-чилорь ши аꙋ дормить 372 де ани. Ꙗчеста ꙟпѫрать фꙋ аро-мить де ꙋнь скопить анꙋме Хрисафїе, де-шь гони сорꙋ-са дела динсь Полхерїа, кѫ ера wмь хитлѣнь ши рѫꙋ; апои w кемѫ ꙗ-рѫшь ꙟпѫратꙋл ла динсь. Ѳеwдосїе аꙋ домнить 42 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛꙊ МАРКЇАНЬ.

Рѫмасе ꙟпѫрѫцїа ла сорꙋ-са Полхирїа дꙋпѫ моартѣ лꙋ Ѳеw-досїе, ши ера прѣ ꙟцелѣптѫ, дечи вѫѕꙋ кѫ нꙋ поате фи Цари-градꙋл фѫрѫ ꙟпѫрать, кѫ феч орїи лꙋ Ѳеwдосїе нꙋ трѫирѫ; дечи алѣсе ꙗ пре ꙋнь wмь бꙋнь анꙋме Маркїань ши маинте-ль жꙋрѫ кѫ w ва лѫса сѫ-шь цїе фетїа кꙋмь с'аꙋ фѫгѫдꙋить лꙋи дꙋм-неѕеꙋ дей тинерѣце, атꙋнче-ль кꙋнꙋнѫ ꙟпѫрать. Ꙗчесть Мар-кїань ера де рꙋдѫ мѣсерѫ, че ера кꙋ нѫравь бꙋнь ши ꙟцелепть, дечи ꙟтрасе а слꙋжи ꙟ кꙋрте. Ѡаре-кѫндь ꙟтр'о wасте ешисе

невои де скоасе пре светы Іѡаннъ Златаȣст де ꙟ епархіе, пентрȣ къ-и ꙟвъца пре бинеле лоръ съ ле фіе де спъсеніе. Аркадіе домни 14 ани.

ꙞПЪРЪЦІА ЛꙊИ ѲЕѠДОСІЕ ЧꙊЛ МИКЪ.

Дѣка мȣри Аркадіе, лъсѫ ши кȣнȣна ши скаȣнȣл фію-съȣ лȣи Ѳеѡдосіе, нъскȣтъ де ꙟ Еѵдозіа; їарѫ ел ера тинерелъ де 7 ани, елȣ-л ꙟвъца сорȣ-са Полхиріа толтѫ ꙟцелепчюнѣ; ши нȣ-и кѫтезѫ нимена, пентрȣ фрика лȣи Издигердъ, домнȣл тȣрческъ, къ-лъ рȣгасе Аркадіе съ-и фіе пріатинъ фечорȣлȣи, пентрȣ ача тремисе ȣнъ боѩринъ а лȣи сокотиторъ ши скрисе ла боѩри: кареле нȣ се ва плека, еȣ вою вени де вою фаче нъвѫлирѫ коконȣлȣи. Дечи дѣка вени ꙟ връстѫ де ꙟсȣратъ, сорȣ-са Полхиріа грижіа съ-и афле соцъ. Ера ꙟнтрȣ Аѳіна ȣнъ ѡмъ нȣме Леонтіе, ши щіа тотъ нȣмѫрȣл стѣлелоръ. ши авѣ дои фечори ши ѡ фатѫ нȣме Аѳина, де ера прѣ фрȣмоасѫ; дѣчіа ла моартѣ лȣи, Леѡнтіе ел ꙟпърци толтѫ авȣціа фечорилоръ, къ ера богатъ, їарѫ фѣтеи лъсѫ нȣмаи 100 де галбени ші-и зисе: сокотѣще-ци атѫта ши фрѫмсециле; къ-и кȣноща ꙟ стѣле че ва фи; їарѫ фраціи, дȣпъ моартѣ тѫтъне-съȣ, ниче атъта нȣ-и дѣдерѫ. Ші се скȣлѫ кȣ ѡ мѫтȣше а еи. соръ тѫтъне-съȣ, де се дȣсе ꙟ Цариградъ ши-шъ плѫнџа стрѫмбѫтатѣ ꙟнаинтѣ Полхиреи; їа ѡ възȣ аша тинѫрѫ ши фрȣмоасѫ ши се мирѫ де ꙟцелепчюнѣ еи, ши щіȣ къ е фатѫ кȣратѫ ши ꙟкѫ нȣ ера крещинѫ, ши ѡ дѣде ла Павлинъ логофѣтȣл де ѡ ботезѫ, ші-и пȣсерѫ нȣмеле Еѵдозіа. Дѣчіи фѣчерѫ нȣнтѫ ши ѡ кȣнȣнарѫ, де фȣ ꙟпърѫтѣасѫ ши нъскȣ ши ѡ фатѫ де фȣ апои датѫ де Ѳеѡдосіе дȣпѫ Валентіанъ ꙟпъратȣл де Рȣмъ. Съ спȣнемъ пȣцинелъ де Рȣмлѣны, че ли с'аȣ тѫмплатъ.

Ера ꙟ Рȣмъ ȣнъ боѩринъ маре, нȣме Мазимъ, ши авѣ ѡ мȣїаре прѣ фрȣмоасѫ; ши ѡ прѣ ꙟдрѫџи ꙟпъратȣл, ши мещершȣгȣи де добѫнди инелȣл лȣ Мазимъ: ши-л тремѣсе ла мȣїаре-и де ѡ кемѫ кȣ нȣмеле лȣ Мазимъ, їа крезȣ ши мѣрсе ла ащернȣт. ꙟпъратȣл ѡ принсе де ѡ рȣшинѫ; дѣка аȣзи Мазимъ, фоарте се мѫнїи ши ръдикѫ сфадѫ рѣ пре ꙟпъратȣл, де съвръшитъ и тъѩрѫ капȣл ши рȣшинѫ ши ꙟпърѫтѣса: їарѫ їа де скръбѫ тремѣсе ла Гезерих домнȣл Вандалȣлȣи, ши се скȣлѫ кȣ ѡщи, вине де лȣѡ Рȣмȣл ши роби лȣ Мазимъ мȣїара ши фата. Пънѫ атȣнче с'аȣ цинȣтъ де Ръмъни Рȣмȣл, дѣчіа ꙟкъпȣрѫ Вандаліи, къ статȣ ꙟпъратъ Мазимъ, чела че фѣче атȣнче ръзмирица, ши дȣпъ нсъ

Ѡлеріє, дѣчін Маіорь, дȣпѫ'нсь Гликеріє, дечи Непотіань ши Ѡресть, ши фію-сѫȣ Ромиль. Ꙟтѫю марѣ четате Рȣмȣл ѡ лȣ ꙟпѫрѫцить Ромиль, ши апои ꙗрѫ лȣ ꙟпѫрѫцить ши ꙗȣ фость перирѣ дела Ромиль. Дѣчіл ѡ лȣарѫ стреиніи, ши тоци воевозіи, пѫркѫлабіи, нимѣричіи, фȣрѫ плекаци сꙟнть Ꙗидалы. Дечи де акȣм ꙗрѫ сѫ ꙟдерептѫмь пре повѣсте ꙟнаните кȣм мѣрџе.

Кȣмȣ-шь ꙟпѫрѫціа Ѳеѡдосіе ꙟпреȣнѫ кȣ соцȣ-сѫȣ ꙟпѫрѫтѣса Євдозіа, венирѫ ши фраціи еи де'нтрȣ Ꙗѳина; ꙗ ле зисе: де нȣ мѫ врѣци досѫди, нȣ ашь фи астѫзи ꙟпѫрѫтѣсѫ; ши фѫрѫ пȣши де ꙟпѫратȣл боꙗри мари; че ниче ȣнь кине пре лȣме нȣ ꙗсте ка сѫ нȣ се амѣстече кȣ скрѫба ши кȣ мȣлть амарь: соареле а-коперь нȣѡріи, аша ши пре кине врѫжмашіи. Дечи че вомь сѫ спȣнемь? віꙗ кине Ѳеѡдосіе кȣ ꙟпѫрѫтѣса ꙟ тоате зилеле ꙟ дезміерзѫчюне, дечи де нѫпраснѫ вени ка ȣнь вѫнть кȣ виворь врѫжюна, кѫ адȣсе ѡаре-чине ꙟпѫратȣлȣи ȣнь мѫрь прѣ маре ши фрȣмос, ель се мирѫ ши-л тремисе ꙟпѫрѫтѣсеи. ꙗ ꙟкѫ се мирѫ ши-л тремисе ла Павлинь нашȣ-сѫȣ; ель нȣ щіȣсе де мѫрь кѫ лȣ фость ꙟ мѫна ꙟпѫратȣлȣи, че и-ль дȣсе дарь; дѣка-ль вѫзȣ, елȣ-шь препȣсе кȣ гѫндь рѫȣ, ши тремѣсе атȣнче-шь де ѡ кемѫ ши ѡ ꙟтребѫ: ȣнде е мѫрȣл? ꙗрѫ а се жȣрѫ кѫ л'аȣ мѫꙟкать; ель атȣнче и арѫтѫ мѫрȣл ші-и скоасе минчюна ꙟи фацѫ, дечи пре віетȣл Павлинь и тѫе капȣл атȣнче-ши, ꙗрѫ пре ꙟпѫрѫтѣса ѡ гони дела динсь. Ꙗ се дȣсе ла Іерусалимь ши мȣлтѫ милостеніе ꙟпѫрци мѫнѫстирилорь ши мишеилорь, ши се сфѫрши аколо. Ꙗчестȣа Ѳеѡдосіе и се арѫтѫ 7 кокони, де ꙟ сомнь адормици де ꙟ зилеле лȣ Декеи, аскȣнши ла четатѣ Ефесȣлȣи де фрика мȣни-чилорь ши лȣ дормить 372 де ани. Ꙗчеста ꙟпѫрать фȣ аро-мить де ȣнь скопить лȣме Хрисафіе, де-шь гони сорȣ-са дела динсь Полхеріа, кѫ ера ѡмь хитлѣнь ши рѫȣ; апои ѡ кемѫ ꙗ-рѫшь ꙟпѫратȣл ла динсь. Ѳеѡдосіе лȣ домнить 42 де ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ МАРКІАНЬ.

Рѫмасе ꙟпѫрѫціа ла сорȣ-са Полхиріа дȣпѫ моартѣ лȣ Ѳеѡ-досіе, ши ера прѣ ꙟцелѣптѫ, дечи вѫзȣ кѫ нȣ поате фи Цари-градȣл фѫрѫ ꙟпѫрать, кѫ фечоріи лȣ Ѳеѡдосіе нȣ трѫирѫ: дечи алѣсе ꙗ пре ȣнь ѡмь бȣнь лȣме Маркіань ши маинте-ль жȣрѫ кѫ ѡ ва лѫса сѫ-шь ціе фетіа кȣмь с'аȣ фѫгѫдȣить лȣи дȣм-незеȣ деи тинерѣце, атȣнче-ль кȣнȣнѫ ꙟпѫрать. Ꙗчесть Мар-кіань ера де рȣдѫ мѣсерѫ, че ера кȣ нѫравь бȣнь ши ꙟцелепть, дечи ꙟтрасе а слȣжи ꙟ кȣрте. Ѡаре-кѫндь ꙟтр'о ѡасте ешисе

ръȣ-л въѯȣ, дечи цѣȣ тъꙗть де ꙟ віацѫ 15 ани, ши-л рясе ꙟ ꙟ хрътіе. Дѣчїи се фоарте мъхни, ши мȣри кȣрънд де тѫнѫ ши де фѫлцерь, ши фȣ ꙟгропать; престе пȣцине ѯиле ель стрігъ се-ль деѯгроапе ши се рȣга кȣ ѡмиленїе дела инимѫ, ꙗрѫ пре вегиторїи ръспȣнсерѫ къ домнѣцїе алтȣл, ши нȣ-л дескоперирѫ пȣцинѫ врѣме трекȣ, фȣ дескоперить, ши-л гѫсирѫ къ-шь мъкасе тоть: ши пашмацїи, ши местїи, ши брацеле ка де стрїини. Нȣ ера де тоть ръȣ Анастасїе, че ера ши бȣнь, къ де нȣ врѣ фи ꙟтȣнекать ꙟ ача връколѫчїе де фъча ръȣ православничилорь, аниментрѣ ель ера бȣнь, къ ера семнать ȣнь лȣкрȣ ръȣ ꙟ цара гречаскѫ ши родисе ꙟ полмѫ рѣ ши ютe, ши нȣ алтѫ че ера принсь ȣнь нъравь ръȣ де тоцї ѡаменїи ши де мȣери ши де копїи ши де тоци къци се скръжнѫвескь ши се пише, пънѫ ꙟ роби ши'м мишеи, пȣс ера се дѣ бирь ла анȣл ȣнь флоринть де арцинть, кȣм се ѯиче 12 аспри дерепть ȣнь ѡмь, дечи тоци пънѫ ши ꙟ коконии, ꙗрѫ дерепть витѫ де тоате къте 6 мангъри, де да ꙟ вистѣрюл ꙟпъратȣлȣи, ꙗрѫ Анастасїе фȣ рȣгать де нещїе пърници кълӑȣгѫри де ѯмъсаси де ꙟ рѫдѫчинѫ ача добѫндѫ ꙟпȣцитѫ ши де ѡкара алторь цѫри. Анастасїе аȣ домнить 27 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІȢСТЇАНЬ ꙞТЪЮ.

Ачестȣл Іȣстїань се гръаще къ и-аȣ дать Амантїе, ȣнь ковринь, авȣцїе мȣлтѫ, ка съ нъемѣскѫ чѣте де воиничи съ рѫдиче ꙟпърать пре ȣнь фечорь а лȣ Амантїе, анȣме Ѳекрить, ꙗрѫ Іȣстинь кȣ авȣцїа алтора добънди ши ель ꙟпъръцїа, ши ера бȣнь ши ꙟцелепть, ши скоасе ереса дин цара а Манихеилорь. Атȣнче се крещинѫ Аламȣндарь, домнȣл Тȣрчилорь. Мѣрсерѫ ла динсь ачеи еретичи Манихеи де врѣ съ-л скоацъ день крединца дерѣптѫ ла ересь, де ѯича къ аȣ кинȣить Хс. пре крȣче кȣ трȣпȣл ши кȣ дȣмнеѯеира; ель врȣ съ ле арате менчюниле, дечи пȣсе де-и шопти ѡаре-чине ла ȣрѣке, дѣчїи се фѣче мъхнить, еретичїи-л ꙟтребарѫ, елȣ ле ръспȣнсе: вени-м вѣсте къ аȣ мȣрить архаггель Михаиль; еи ѯисерѫ: нȣ крѣде, къ нȣ морь ꙟцерїи; де морь ꙟцерїи ниче дȣмнеѯеира н'аȣ кинȣить ꙟпреȣнѫ кȣ трȣпȣл; еи се дедерѫ рȣшинаци. Іȣстїань аȣ домнить 9 аи.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ ІȢСТИНЇАНЬ ЧЕЛȢИ МАРЕ.

Дѣкл-шь дѣде Іȣстїань даторїа даторникȣлȣи ши ании вїецїи де църанѫ, ель стътȣ ꙟпърать фрате-съȣ Іȣстинїань чел маре

Ачеста ꙟтѫю рѫдикѫ ѡщи пре Геламеръ домнꙋла Вандалилоръ, кѫ скрисе Индирих ла ꙟпѫратȣл де-ль рȣгѫ ші-и спȣсе кѫ л'аȣ ꙟвинсь Геламеръ ꙟ четате кȣ мȣіарѣ ши кȣ фечоріи ши іаȣ лȣать домніа, іарѫ ꙟпѫратȣл тремѣсе воеводь пре Велисаріе кȣ ѡщиле, ши се дȣсе кȣ мȣлциме де воиничи де се лови кȣ Геламеръ ла рѫзбою; дечи-л бирȣи ши-л принсе кȣ мȣіара ши кȣ фечоріи, ші-и спарсе четатѣ де гѫси авȣціе мȣлтѫ фѫрѫ нȣмѫрь, ши-л дȣсе легать ла ꙟпѫратȣл кȣ тоатѫ авȣціа лȣи. Ачеста Велисаріе бȣнь бѫрбать се арѫтѫ Гречилоръ: де сȣлица лȣи се спѫре Хозрои домнȣл Тȣрческь, ши добѫнди Румȣл чел бѫтрѫнь, ши ле принсе домнȣл де-ль дȣсе легать, ши алте мȣлте рѫзбоае бирȣи; ши пре ꙟпѫратȣл Іȣстиніань ден перире-л скоасе, кѫ се рѫдикасе ѡ рȣдѫ а лȣ Анастасіе кȣ ѡ самѫ де ѡамени пре ꙟпѫратȣл, іарѫ Велисаріе кȣтезѫ ка ȣн леȣ ші-и бирȣи. Дечи тѫе атȣнче 35 де міи де чеи врѫжмаши хиталѣни ши скѫпѫ ꙟпѫратȣл; дѣчіи ера лѫȣдать де тоци воеводȣл Велисаріе, че нȣ плѫкȣ ачѣста пизмееи, кȣмȣ ши се грѫіаще: ѡкюл хиталѣнь ши пизмашȣ нȣ ювѣще бинеле омȣлȣи; чела че іасте врѫбать бȣнь ши кȣтезѫторь ла рѫзбою, ель соси пизмееи робь ши бѫȣ пѫхарȣл нѫпѫстіеи, кѫ-и тѫіарѫ капȣл. Ѡ пизмѫ! де ꙟчепȣть врѫжмаше, фіарѫ кȣмплитѫ, тѫлхарю, скорпіе вениноасѫ, шарпе мȣшкѫторю, сеџѣтѫ фѫрѫ фіерь, сȣлицѫ аскȣцитѫ, віацѫ фѫрѫ паче, кѫть рѫȣ фачи ши каци мȣнчещи! Ачеста ꙟпѫрать зиди бесѣрекѫ прѣ маре ши фрȣмоасѫ, анȣме света Софіа, ши ера крещинь бȣнь, милȣл пре мишеи ши сокотіа кȣ чинсте преȣціи ши рȣгѫторіи; ши 'н ал 26 де ани ꙟпѫрѫціа лȣи фȣ а тȣатѫ (sic) лȣмѣ ла чинчиле сѫборь адȣнать ꙟ Цариградь 165 де пѫринци. Ши домни Іȣстиніань чел маре 39 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ ІȢСТИНЬ ЧЕЛ МИКЬ.

Кѫндь врѣ сѫ моарѫ Іȣстиніань, ел фечори нȣ авѣ, че-шь дѣде ꙟпѫрѫціа непотȣ-сѫȣ лȣ Іȣстинь; ши ера ѡмь бȣнь ши дерепть, ши стрѫмбѫтѫциле нȣ ле ювіа, ниче нѫравȣриле рѣле, че ера кȣ сȣфлеть кȣрать ши кȣ кипь фрȣмось, ши кȣвинте дешарте нȣ-и плѫча, ниче ера ювиторь л'авȣціе, ши ера фрȣмось ши блѫндь, ши хиталеншȣгȣль нȣ-ль авѣ; че ера тоть болнавь, ши маи мȣлть ꙟпѫрѫціа де ꙟ пать; дечи пентрȣ кѫ нȣ пȣтѣ еши десь ла мишеи ши ла сѫрачи сѫ-и жȣдече кȣ дерептȣль, еи авѣ лесȣпрѣлѫ мȣлтѫ ши стрѫмбѫтѫци грѣле ши мѫнтȣири рѣле де кѫтрѫ ѡ самѫ де боіари, кѫ ера лакоми ши нȣ се пȣта сѫтȣра ши ле ера жȣдецȣл тоть ꙟ платѫ; дечи ера

претѹтиндина сѹспинии ши плѫнџери кѹ лакрѫми ши ципете; дечи аѹѕи ѫпъратѹл де ръѹл лорь, че нѹ ле пѹта фолоси, къ-л ѫгреѹ дѹрориле, нѹмаи че ле порончіа ши ли се лъѹда ші-и ѫгреціа кѹ кѹвънтѹл, че еи нѹ гѫндіа, кѹмѹ се гръіаще: инимѫ лакомѫ ши юбитоаре ла авѹціе нѹ се рѹшинѣѕѫ де фацѫ ѫпърътѣскѫ, ниче се тѣме де дѹмнеѕеѹ. Дечи вирѹисе ръѹль пре бине ши акоперисе стрѫмбѫтъциле пре дерептъци, іарѫ ѫпъратѹл сѹспина ши тънжіа; ѫсъ ѡаре-чине де ѫ боіари вени ѫнаинтѣ ѫпъратѹлѹи кѹ ѫдрѫѕнире де ѕисе: ѡ, ѫпърате! де вере (sic) врѣ съ ми де ѫ мъниле ръѹлѹи съ ізбѫвеши пре ѡамении, дъ міе славіа, дечи де воіѹ тъіа несаціѹл ши лъкоміа ши де воіѹ скоате де ѫ ръдѫчинѫ нъравѹл лакомилорь, чинсте съ аибь дела домніа та, іарѫ де нѹ воіѹ фи дерепть съ-м таи капѹл. Ѫпъратѹль атѹнче-й пѹсе бань маре, ші-и ѕисе съ грижаскѫ де дерептате. Дечи жѹдекъндь ел кѹ дерептѹл, вени ѡ мѹіаре въдѹѡ ши се жълуіа пентрѹ ѹнь постѣлникь де ера рѹдѫ ѫпъратѹлѹи, кѹмѹ іаѹ лѹать тоатѫ авѣра пентрѹ ниче ѡ винѫ; ел тремѣсе съ-л кѣме ла жѹдекатѫ; постѣлникѹл нѹ мѣрсе, че ѫкѫ-л ѫжѹрѫ; атѹнче фечи ѫпъратѹл ѡспъць маре боіарилорь, тъмплѫ-се де фѹ ши постѣлникѹл ла ача веселіе, немери ши банѹл чел маре, гръи кътръ ѫпъратѹл: доарѫ те къещи, доамне, де ѫвъцѫтѹрѫ че міаи ѕис кѹ жѹдець дерепть съ фіѹ, пре карїи ворь ѡбиди пре чеи сърачи кѹ стрѫмбѹль еѹ съ-л черть, дечи іатъ-ци ѫкинь боеріа-ми, къ еѹ нѹ почь рѫбда хитлѣніи ши хлапїи ши немилостивїи а фи ѫ чинстѣ та; іарѫ Іѹстіань ръспѹнсе: де амь еѹ фъкѹть че-ва кѹ недерептѹл, нѹ-ми вегѣ вое немикѫ, че мѫ іа де ѫ сканѹнь де-м фѫ пре дѣлѫ, іарь де іасте алть чине-ва, дела масѫ-л скоалѫ ши-л жѹдекѫ кѹмѹ цѣи ѕись; дѣка ѕисе ѫпъратѹл аша, атѹнче-шь фѹ скось постѣлникѹл дела масѫ кѹ рѹшине ши-ль дѹсе де-л жѹдекѫ кѹ мѹіара че-й пъръ де авѹціе че іаѹ лѹать, дечи чела че авѣ чербиче цапънъ ши трѹфѫ юте ши кѹ лимбѫ аскѹцитѫ, елѹ се мѹе ка боала де жѹг ші-и се гѫси вина фацѫ; дечи ѕисе де-л бътѹрѫ ші-и расе барба ши капѹл ши спрѫнчѣнеле, ши-л пѹсерѫ пре ѹ мъгаре де-ль пѹртарѫ кѹ піала пре тоате ѹлицеле кѹ рѣ рѹшине. Дечи се спѫрѣрѫ тоци ши се тъіарѫ лъкоміиле ши жафѹриле ка кѹ бричѹл, ши се фъкѹ тѹтѹрор жѹдець дерепть. Аша іасте чине аре минте слободѫ ши нѹ е юбиторю ла авѹціе, ниче е фъцарник, нѹ се тѣме де чеи ѫналци, ниче се рѹшинѣѕѫ де нимена; дечи де вери авѣ минте кѹратѫ ши віацѫ дерѣптѫ съ нѹ лъкомищи ла добѫндѫ хитлѣнѫ, нѹ те вери тѣме де ѫпърать, ниче те вери рѹшина де боіари, ниче-ц ва фи фрикѫ де домни. А-

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и сластїа, маи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци грозниче ши ꙟ боꙗри ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ църъни: сѫнџеле ѡмȣлȣи авѣ ка ѡ бебтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи пласнџа тоци претȣтиндина ши рȣга тоци пре Дȣмнезеȣ сѫ-и избѫваскѫ де ꙟ гȣра лебȣлȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнезеȣ ши кѫȣтѫ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫзȣ ръѡтѫциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїа адȣсе жȣдецъ че фѫча ши ель алторъ; кѫ нецїе боꙗри вѫзȣрѫ атѫта рѫȣ ши сѫнџе връсѫндȣ-се, ши фѫрѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнъ леȣ бебндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ карте ла Іраклїе воеводȣл де ꙟ Фригїа ка сѫ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л бирȣирѫ ши фȣ принсъ вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсъ де л'аȣ сѫџетатъ ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепъдатъ сȣфлетȣл; ши аȣ домнитъ 8 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІРАКЛЇЕ ꙞПЪРАТЪ.

Ꙗчестȣ ера нацїера ден Каподокїа ши де рȣдѫ маре ши богатъ ши ера воиникъ ши таре де врътȣте ши кȣтезѫторю ши мѫестрȣ ла рѫзбою, ши нѫскȣ фечоръ де-и сѫмѫна ꙟтрȣ тотъ, анȣме Костантинъ. Ꙟи ал треиле анъ де домнїа лȣи, еши Хозрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Паластина кȣ тотȣл ши четатѣ Іерсалимȣлȣи ши прѫдѫ Ꙗсїа толтѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградъ, ши се лѫȣда кѫ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ палвезеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кѫтрѫ маре кȣ корабїиле, кѫ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ꙗсурїанїи, Тȣрчїи ши Татаръи, де-и спъра ши-шъ рѫда ши зича кѫ нȣ се воръ тȣрна пѫнѫ нȣ воръ добѫнди четатѣ. Дѣка вѫзȣ Іраклїе ꙟпъратъ кѫ нȣ се ва пȣта кате кȣ ѡщиле лȣ Хозрое, кѫ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфътȣи мещершȣгъ плинъ де ꙟцелепчюне, кѫ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ꙗрхїмидъ Румлѣнȣл де иждеръсе кѫндъ бѫтѣ Румлѣнїи де демȣлтъ пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ зидȣл четъцїеи ден кътрȣѡ арда соареле ꙟаинтѣ корабїилоръ, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїа фокъ ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши причиши, дечи се спърѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечорени ши маичееи Домнȣлȣи, ши-шъ лѫсѫ фїю-сѫȣ, ель еши пре аскȣнсъ ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле рѫсипи четѫциле ши ле арсе сателе, ши ле тъꙗ мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣзи ꙟпъратȣл Хозрое, лѫсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

претȣтиндина сȣспини ши плѫнџери кȣ лакрѫми ши ципете; дечи аȣѕи ꙟпъратȣл де ръȣл лорь, че нȣ ле пȣта фолоси, къ-л ꙟгреꙗ дȣрориле, нȣмаи че ле пороичїа ши ли се лъȣда шї-и ꙟгроѕїа кȣ кȣвънтȣл, че еи нȣ гѫндїа, кȣмȣ се гръꙗще: инимѫ лакомѫ ши юбитоаре ла авȣцїе нȣ се рȣшинѣѕѫ де фацѫ ꙟпърѫтѣскѫ, ниче се тѣме де дȣмнеѕеȣ. Дечи кирȣисе ръȣль пре бине ши акоперисе стрѫмбѫтъциле пре дерептъци, ꙗрѫ ꙟпъратȣл сȣспина ши тънжїа; ꙟсъ ѡаре-чине де ꙟ боꙗри вени ꙟнаинтѣ ꙟпъратȣлȣи кȣ ꙟдръѕнире де ѕисе: ѡ, ꙟпърате! де вере (sic) врѣ съ ꙗи де ꙟ мъниле ръȣлȣи съ иѕбѫвещи пре ѡамени, дъ мїе сабїа, дечи де вою тъꙗ несацїȣл ши лъкомїа ши де вою скоате де ꙟ ръдѫчинѫ нъравȣл лакомилорь, чинсте съ аибь дела домнїа та, ꙗрѫ де нȣ вою фи дерепть съ-м таи капȣл. Ꙟпъратȣль атȣнче-ль пȣсе бань маре, шї-и ѕисе съ грижаскѫ де дерептате. Дѣчїи жȣдекъндь ел кȣ дерептȣл, вени ѡ мȣꙗре бъдȣѡ ши се жълȣѧ пентрȣ ȣнь постѣлникь де ера рȣдѫ ꙟпъратȣлȣи, кȣмȣ ꙗȣ лȣать тоатѫ авѣра пентрȣ ниче ѡ винѫ; ел тремѣсе съ-л кѣме ла жȣдекатѫ; постѣлникȣл нȣ мѣрсе, че ꙟкѫ-л ꙟжȣрѫ; атȣнче фѣче ꙟпъратȣл ѡспъць маре боꙗрилорь, тъмплѫ-се де фȣ ши постѣлникȣл ла ача веселїе, немери ши банȣл чел маре, гръи кътрѫ ꙟпъратȣл: доарѫ те късещи, доамне, де ꙟвъцѫтȣрѫ че мїаи ѕис кȣ жȣдець дерепть съ фїȣ, пре карїи ворь ѡбиди пре чеи съраchи кȣ стрѫмбȣль еȣ съ-л черть, дечи ꙗтъ-ци ꙟкинь боерїа-ми, къ еȣ нȣ почь ръбда хитлѣнїи ши хлапїи ши немилостивїи а фи ꙟ чинстѣ та; ꙗрѫ Iȣстїань ръспȣнсе: де амь еȣ фѫкȣть че-ва кȣ недерептȣл, нȣ-ми вегѣ вое немикѫ, че мѫ ꙗ де ꙟ скаȣнь де-м фѫ пре дѣлѫ, ꙗрь де ꙗсте алть чине-ва, дела масѫ-л скоалѫ ши-л жȣдекѫ кȣмȣ цѣм ѕись; дѣка ѕисе ꙟпъратȣл аша, атȣнче-шь фȣ скось постѣлникȣл дела масѫ кȣ рȣшине ши-ль дȣсе де-л жȣдекѫ кȣ мȣꙗра че-ль пърѫ де авȣцїе че ꙗȣ лȣать, дечи чела че авѣ черbиче цапънѫ ши трȣфѫ юте ши кȣ лимбѫ аскȣцитѫ, елȣ се мȣе ка бȣла де жȣг шї-и се гѫси вина фацѫ; дечи ѕисе де-л бътȣрѫ шї-и расе барба ши капȣл ши спрѫнчѣнеле, ши-л пȣсерѫ пре ȣ мъгарю де-ль пȣртарѫ кȣ пїала пре тоате ȣлицеле кȣ рѣ рȣшине. Дѣчїи се спѫрѣрѫ тоци ши се тъꙗрѫ лъкомїиле ши жафȣриле ка кȣ бричȣл, ши се фъкȣ тȣтȣрор жȣдець дерепть. Ꙗша ꙗсте чине аре минте слободѫ ши нȣ е юбиторю ла авȣцїе, ниче е фъцарникь: нȣ се тѣме де чеи ꙟналци, ниче се рȣшинѣѕѫ де нимена; дечи де вери авѣ минте кȣратѫ ши вїацѫ дерѣптѫ съ нȣ лъкомещи ла добъндѫ хитлѣнѫ, нȣ те вери тѣме де ꙟпърать, ниче те вери рȣшина де боꙗри, ниче-ц ва фи фрикѫ де домни. Ꙟ-

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и сȣтїа, мїи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци грознице ши ꙟ боѩри ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ църани: сѫнџеле ѡмȣлȣи авѣ ка ѡ бѣȣтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи пѫнџа тоци претȣтиндина ши рȣга тоци пре Дȣмнезеȣ съ-и избѫвяскѫ де ꙟ гȣра лѣȣлȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнезеȣ ши кѫȣтъ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫзȣ рѫѡтъциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїа адȣсе жȣдецъ че фѫча ши ель алторь; къ нещїе боѩри вѫзȣрѫ атъта рѫȣ ши сѫнџе вързѫндȣ-се, ши фърѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бѣȣндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ карте лȣ Іраклїе воеводȣл де ꙟ Фригїа ка съ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л бирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ сѫџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепъдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІРАКЛЇЕ ꙞПЪРАТЬ.

Ꙗчестȣа ера нащера дин Каподокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де брътȣте ши кȣтезѫторю ши мъестрȣ ла ръзбою, ши нъскȣ фечорь де-и сѫмъна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. Ꙟн ал трейле ань де домнїа лȣи, єши Хозрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іерȣсалимȣлȣи ши прѫдѫ Ꙗсїа тоатѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда къ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ палвезеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кътрѫ маре кȣ корабїиле, къ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ꙗсирїанїи, Тȣрчїи ши Тътаръи, де-и спъра ши-шь ръда ши зича къ нȣ се ворь тȣрна пѫнѫ нȣ ворь добъиди четатѣ. Дѣка вѫзȣ Іраклїе ꙟпърать къ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хозрое, къ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфътȣи мещершȣгь плинь де ꙟцелепчюне, къ афларѫ нище мъестрїи але лȣ Ꙗрхїмидь Румлѣнȣл де иждеръсе кѫндь бѫтѣ Румлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ зидȣл четъцїеи дин кътрȣѡ арда соареле наинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола єшїа фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спърѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареи ши маичеи Домнȣлȣи, ши-шь лъсѫ фїю-съȣ, ель єши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле ръсипи четъциле ши ле арсе сателе, ши ле тъѩ мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣзи ꙟпъратȣл Хозрое, лъсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

ши се ловиръ де фацъ, ши бирѸи Іраклїе, ши мѸлци ТѸрчи пе-
риръ, ши воевоꙁїи лѸ Хоꙁрое, ши рѸда лѸи кѸ тотѸл; 6000 де ани
ера кѸрсѸл соареꙋи кѫндь лѸ ꙟблать спата гречаскъ пре ꙟ ши
тѸрчаскъ; ачѣстѣ с'лѸ тъмплать; апои ꙗръ кѫндь ера ꙟкъ Іракліе
ꙟ Персїда, Хоꙁрое адѸнасе де ꙟпрежѸрь тоате цѫриле асѸпра Ца-
риградѸлѸи, ꙗръ ꙟ мижлокѸ се трѸдїа четатѣ ка ѡ корабїе ꙟ
валѸре ꙟ мижлокь де маре, ши де тоате пѫрциле ера непре-
пѸци; ꙟисъ-и апъра брацѸл чел таре ши налть, де-шь тоатъ
мѫна ꙟпреѸнъ кѸ мѫнїе ши скорнї вѫнть кѸ виворь ши пре-
плои кѸ гриндине; чеи де пре апъ некъ, ꙗръ чеи де пре Ѹскать
ка Ѹнь прахѸ-и ръсипи, ꙗръ ꙟ четате кѫнта: „чѣа че еши не-
бирѸитоаре декъть воиничїи ЦариградѸлѸи" чеи де бирѸире. Іра-
клїе лѸ домнить 31 де ани.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛѸИ КОСТАНТИНЬ ФЇЮЛ ЛѸ ІРАКЛЇЕ.

ЧершѸ-л пъмѫнтѸл ла Іраклїе ꙟпрѸмѸтѸл ши-л дѣде; пре Ѹрмъ-и
лъсъ ꙟпъръцїа фїю-сѫѸ лѸ Костантинь, че домни нѸмаи Ѹнь ань
ши нѸ апѸкъ съ факъ чева ка съ се кѸноаскъ, къ-л отръви
мащехѸ-сѫѸ Мартинь.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛѸ ІРАКЛОНЬ ФРЪЦИНИ-СЪѸ.

ДѸпъ Костантинь апѸкъ Мартинь домнїа кѸ фїю-сѫѸ Іраклонь
че пѸцинель ле трѫи, къ лѸаръ кѸрѫндь ръскѸмпъраре дела де-
меꙁѸ, пентрѸ къ нѸмаи че се аръть рѫѸ, лѸ Іраклонь и тъе
насѸл, ꙗръ лѸ Мартин лимба, шї-и скоасеръ кѸ рѸшине.

ꙞПЪРЖЦЇА ЛѸ КОНСТА ФЇЮЛ ЛѸ КОСТАНТИНЬ.

СтътѸ Конста ꙟпърать, непотѸл Ираклїен, ши авѣ ꙟтрѸ нимик
де ꙟтѫю ши крединцъ ра, къ ера еретикь ши ꙟвъцѸна рѫѸ пе
православничи; ши фѸ ꙟ ꙁилеле лѸи ал шаселе съборь дела тоатъ
лѸмѣ адѸнать ꙟ Цариградь 170 де пѫринци сфинци. Ꙟтѫиче с
иви пре лѸме Махметь чел че лѸ токмить лѣџе ТѸрчилорь, ши
нъвълисе мѸлциме де Сърачини ла Цариградь ка съ-ль добѫндѣскъ
че-и бътѸ Конста шї-и гони кѸ рѸшине ра. Ꙗчеста врѣ съ пѫрѣ
склѸнѸл ЦариградѸлѸи сѸпть четатѣ РѸмѸлѸи, че Ѹнде нѸ ѣ о
ажѸте демнеꙁѸ, ꙟ дешертѸ се невоѫще нищине, къ без ал
пъхарѸл кѸмплить де моарте; ши лѸ домнить 17 ани.

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїа, мли мȣлци ȣчида, ши фѫча морци грозниче ши ꙟ богари ши ꙟ кȣртѣнии ши ꙟ цѫрани: сѫнџеле ѡ-мȣлȣи авѣ ка ѡ бербѣрѫ дȣаче. Дѣчїи пѫмѫнџа тоци претȣтин-дина ши рȣга тоци пре Дȣмнезеȣ сѫ-и избѫвоаскѫ де ꙟ гȣра лепȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнезеȣ ши кѫȣтѫ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫзȣ рѫѡтѫцииле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїа адȣсе жȣдецȣ че фѫча ши ель алторь; кѫ нещїе богари вѫзȣрѫ атѫта рѫȣ ши сѫнџе врѫсѫрндȣ-се, ши фѫрѫ милѫ прѫ-даци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бебȣндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ кѫрте ла Іраклїе воеводȣла де ꙟ Фригїа ка сѫ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л бирȣирѫ ши фȣ принсь еȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ сѫџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепѫдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІРАКЛЇȢ ꙞПЪРАТЬ.

Ячестȣл ера нащера ден Кападокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де братȣте ши кȣтезѫторю ши мѫестрȣ ла рѫзбою, ши нѫскȣ фечорь де-и сѫмѫна ꙟтрȣ тоть, анȣме Ко-стантинь. Ꙟн ал треиле ань де домнїа лȣи, еши Хозрое кȣ мȣл-циме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іероса-лимȣлȣи ши прѫдѫ Ясїа тоатѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда кѫ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сѫлицеле, кȣ палвезеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кѫтрѫ маре кȣ корабїиле, кѫ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ясурїанїи, Тȣрчїи ши Тѫтарѫи, де-и спѫра ши-шь рѫда ши зича кѫ нȣ се ворь тȣрна пѫнѫ нȣ ворь добѫнди четатѣ. Дѣка вѫзȣ Іраклїе ꙟпѫрать кѫ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хозрое, кѫ ера мȣлци ка нѫ-сипȣл, ель сфѫтȣи мещершȣгь плинь де ꙟцелепчюне, кѫ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ярхїмидь Румлѣнȣл де иждерѫсе кѫндь бѫтѣ Румлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ зидȣл четѫцїеи ден кѫтрȣѡ арда соареле ꙟпотивѫ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акоало ешїа фокь ка фѫлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши прин'ншн, дечи се спѫрѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареси ши маичеи Домнȣлȣи, ши-шь лѫсѫ фїю-сѫȣ, ель еши пре ловȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цѫра ши ле рѫсипи четѫциле ши ле арсе сателе, ши ле тѫѣ мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣзи ꙟпѫратȣл Хозрое, лѫсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

рать Ѧѱимарь; че авѣ фрикѫ де Іȣстїанинь чел кȣ насȣ тъѣт кѫ ва вени де-й ва лȣа ꙟпѫрѫцїа, пентрȣ кѫ-й спȣна ачѣ немѫрѫторїю де стѣле; дечи тремѣсе ла Хаганъ домнȣл Сръбеск шї-й фѫгѫдȣй лȣрь мȣлть ка сѫ-й тремѣцѫ капȣл лȣй Іȣстїанин. Хаганъ врѣ сѫ-л тремѣцѫ легать, іарѫ ел дѣка принсе де ст фȣџи ла домнȣль Шкїенескъ ла Тервелѣ, дечи нѫеми де ш шџи мари ши се дȣсе ла Цариградь ши а пȣцини адевери сфат дѣчїи гѫсирѫ сȣлинарюл пре ȣнде мерџа апа ꙟ четате ши ꙟ џершȣгȣирѫ де ꙟтрарѫ ꙟ четате. Тиверїе Ѧѱимарь лȣ домни 7 ани.

ІАРѪ ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІȢСТЇНЇАНЬ.

Дечи ꙟкѫпȣ Іȣстинїанъ крѫнȣл іарѫ ла ꙟпѫрѫцїе, ши дин пре домнȣл Шкѣилоръ вине ши се тȣрнѫ; дѣчїа че вомь сп маните де нѫпасте рѣ че адȣча пре боіари, кѫ ле лȣа ꙟтѫи нѫтата тоатѫ, дѣчї-й лега кȣ мȣериле-шъ ши фиїи лоръ кȣ фѫ шї-й бѫга приꙟ касе-ши де-й арда кȣ касе кȣ тоть, ши алцїи мȣлци и жȣꙟгѣ ка вителе, ши нȣ нȣмаи боіарилоръ ле фѫ рѫȣ, че-ш адȣсе аменте де патимѫ кѫндъ ера ел ꙟ Херсонъ. ꙟ тремисе ла диншїи: ниче сѫ крȣце бѫтрѫнъ, ниче тѫнѫръ, ни мȣіаре, ниче бабѫ, ниче фатѫ, ниче коконъ де цицѫ, че пре т сѫ-й пїарзѫ ши сѫ-й свѫршаскѫ; дечи ера плѫнџере ши ... мȣлте атȣнче Херсонѣнилоръ, кѫть ковѫршїа пре Виѳлеем: ... лȣзи ꙟпѫратȣл кѫ лї-е милѫ де нȣ-й пїердъ пре тоци. че ꙟ тремѣсе пре Филипикъ кȣ ѡшиле ши-л ꙟвѫцѫ сѫ-й свѫрш кȣ тотȣл ши сѫ ле рѫсипѣскѫ ѡрашȣл сѫ-лъ факѫ цѫринѫ (sic) ... арать. Ѡшиле вѫзȣрѫ нѫравȣл лȣй фѫрѫ милѫ ши свирѣп ... де лȣпъ че ва сѫнџе фѫрѫ сацїȣ, дечи нȣ врȣрѫ сѫ се ꙟпр ꙟтрȣ атѫта спȣркѫчюне а лȣй;

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ ФИЛИПЬ ЦАРЬ.

че рѫдикарѫ ꙟпѫрать пре Филипикъ ши пȣрчѣсерѫ спре Цариградъ кȣ корабїиле пре маре. Іȣстїанинь се спѫре, ꙟсѫ ... ꙟтѫмпинать сѫ се ловаскѫ кȣ диншїи пре ȣскать; кѫндъ прин де вѣсте: Филипикъ маи сосѣше ла Цариградь; атȣнче се тѫрсе де сѫргъ ла четате сѫ апȣче скаȣнȣл; кѫндъ соси, Филипикъ ꙟт ꙟ четате ши принсе порциле, ши фѫрѫ пестѣлѫ фȣ прин Іȣстїнїанъ; дечи кȣмъ фѫчѣ елъ алтора, аша и се фѣче, кѫ ... тѫꙟгѣть кȣ фїю-сѫȣ Тиверїе. Филипикъ ꙟпѫрать нȣ ера крешин

ꙟПѪРѪЦІА ЛȢ КОСТАНТИНЬ БѪРБОСȢЛ ФȢЧОРȢЛ КОНСТЕИ.

Дѣка пери Конста, ель се рѫдикѫ ден Сикиліа ȣнь ѡмь анȣме Миѯиѯіа, че кȣрѫндȣ се сврѫши, кѫ се скȣлѫ Костантинь бѫрбосȣль кȣ ѡщи спре Сикиліа ши пре тоци врѫжмашіи тѫтѫне-сѫȣ Констеи кȣ дерептȣл піердȣ ꙟпреȣнѫ кȣ Миѯиѯіа. Ꙗчеста кѫнд пȣрчѣсе ꙟ ѡасте ера тинерель, ꙗрѫ кѫнд вени ера кѫркось. ꙟ зилеле ачестȣа ꙟпѫрать трекȣрѫ Шкѣии Дȣнѫра ши лȣарѫ царѫ мȣлтѫ дела Гречи; ачѣ царѫ ѡ кема маинте Мисіа. Ши лȣ домнить Костантинь 10 ани.

ꙟПѪРѪЦІА ЛȢ ІȢСТИНІАНЬ.

Дȣсе-се ши Костантинь депре лȣме дȣпѫ алалци, ши-шь лѫсѫ ꙟпѫрѫціа фію-сѫȣ лȣ Іȣстианинь; че нȣ-л юкіа боꙗріи, ниче цѫраніи, пентрȣ кѫ ера рѫȣ, виѯетлѣнь(sic), сирѣпь, ȣчигашь, плинь де невȣніе, ниче авѣ ѡмь дерепть сине, ниче сфать ꙟтрека де ниме, че се цинѣ ꙟсȣши кѫ е прѣ ꙟцелепть; пентрȣ ачѣа-л чертѫ Дȣмнеѯеȣ, кѫ се скȣларѫ Шкѣіи, Срѫбіи ши Рȣмѫніи мȣнтѣніи де ле лȣарѫ цара де кѫтрѫ Дȣнѫре токма пѫнѫ ла Драча, ши Іȣстіанинь ꙟкѫ пери рѫȣ; ши лȣ домнить 6 ани.

ꙟПѪРѪЦІА ЛȢ ЛЕѠНТІЕ ЦАРЬ.

Кѫ се скȣлѫ ȣнь боꙗринь ден кȣрте анȣме Леѡнтіе ши кȣ алціи ноаптѣ, ши принсерѫ пре Іȣстіанинь де-и тѫꙗрѫ насȣл ши-л тремисерѫ ꙟ Херсонь преспре марѣ Понтȣлȣи. ꙟсѫ ѡкюл дерепть де вѣде тоате, дечи чине че фаче лȣи фаче, кѫ се рѫдикарѫ неще тѫлхари кȣ Тȣрчи ши кȣ Караимани де прѫда Ꙗфрикіа ши цара пре лѫꙟгѫ маре, ел тремѣсе боꙗріи кȣ ѡщи де се ловирѫ ѡ датѫ кȣ диншіи ші-и бирȣирѫ, Тȣрчіи ꙟкѫ се маи ꙟмȣлцирѫ, дечіи се ловирѫ ш'алтѫ датѫ ши бирȣирѫ атȣнче пре Гречи ши ле лȣарѫ ѡ четате: Кархідонȣл; Гречіи нȣ пȣтȣрѫ рѫбда рȣшинѣ ши досада, че се адȣнарѫ тоци маи маріи де сфѫтȣирѫ, ши алесерѫ пре ȣнь прибѣгь де-ль кема Тиверіе Ꙗѱимарь, ши-ль рѫдикарѫ ꙟпѫрать. Леѡнтіе лȣ домнить 3 аны.

ꙟПѪРѪЦІА ЛȢ ТИВЕРІЕ ꙖѰИМАРЬ.

Дѣчіи вени Ꙗѱимарь ши добѫнди Цариградȣль ши принсе пре Леѡнтіе де-и тѫе насȣл ши-л бѫгѫ ꙟ темницѫ. Дѣчіи фȣ ꙟпѫ-

ратъ Ꙗѱимаръ; че авѣ фрикꙟ де Іȣстїанинъ чел кȣ насȣл тъятъ кꙟ ва вени де-и ва лȣа ꙟпъръцїа, пентрȣ къ-и спȣна ачѣла ȣнъ нȣмъръторю де стѣле: дечи тремѣсе ла Хаганъ домнȣл Сръвескъ шї-и фъгъдȣи аȣръ мȣлтъ ка съ-и тремѣцъ капȣл лȣ Іȣстїанинъ: Хаганъ врѣ съ-л тремѣцъ легатъ, юръ ел дѣка принсе де вѣсте фȣџи ла домнȣлъ Шкїенескъ ла Тервелѣ, дечи нъеми де аколо ѡщи мари ши се дȣсе ла Цариградъ ши а пȣцини адевери сфатȣл. дѣчїи гъсиръ сȣлинарюл пре ȣнде мерџа апа ꙟ четате ши мѣџерлиȣгȣиръ де ꙟтраръ ꙟ четате. Тиверїе Ꙗѱимаръ аȣ домнитъ 7 ани.

Юрꙟ ꙟпъръцїа лȣ Іȣстїнїанъ.

Дечи ꙟкъпȣ Іȣстинїанъ кръпȣл юрꙟ ла ꙟпъръцїе, ши дърви пре домнȣл Шкѣилоръ бине ши се тȣрнꙟ; дѣчїа че вомъ спȣне маинте де нъпасте рѣ че адȣча пре боюри, къ ле лȣа ꙟтѫю бȣнꙟтата толтꙟ, дѣчї-и лега кȣ мȣериле-шъ ши фиїи лоръ кȣ фѣтеле шї-и бꙟга приꙟ касе-ши де-и арда кȣ касе кȣ тотъ, ши пре алцїи мȣлци и жȣꙟгѣ ка вителе, ши нȣ нȣмаи боюрилоръ ле фъча ръȣ, че-ш адȣсе аменте де патимꙟ кънд ера ел ꙟ Херсонъ, дечи тремисе ла динишїи: ниче съ крȣце бътрꙟнъ, ниче тънꙟръ, ниче мȣюре, ниче бабꙟ, ниче фатꙟ, ниче коконъ де цицꙟ, че пре тоци съ-и пїарꙅꙟ ши съ-и сфръшаскꙟ; дечи ера плꙟнџере ши кїоте мȣлте атȣнче Херсонѣнилоръ, кътъ ковръшїа пре Виѳлѣемъ: ши аȣꙅи ꙟпъратȣл къ лї-е милꙟ де нȣ-и пїердъ пре тоци, че ꙟкꙟ тремѣсе пре Филипикъ кȣ ѡщиле ши-л ꙟвъцꙟ съ-и сфръшаскꙟ кȣ тотȣл ши съ ле ръсипѣскꙟ ѡрашȣл съ-лъ факꙟ църинꙟ (sic) де аратъ. Ѿщиле възꙅȣрꙟ нъравȣл лȣи фъръ милꙟ ши свирѣпъ ка де лȣпъ че ба съпџе фъръ сацїȣ, дечи нȣ врȣрꙟ съ се ꙟпреȣне ꙟтрȣ атъта спȣркъчюне а лȣи;

Ꙟпъръцїа лȣи Филипъ Царъ.

че ръдикаръ ꙟпъратъ пре Филипикъ ши пȣрчѣсеръ спре Цариградъ кȣ коракїиле пре маре. Іȣстїанинъ се спꙟре, ꙟсъ ели ꙟтъмпинатъ съ се ловаскꙟ кȣ динишїи пре ȣскатъ; кънд принсе де вѣсте: Филипикъ маи сосѣџе ла Цариградъ; атȣнче се тȣарсе(sic) де съргъ ла четате съ апȣче скапȣл; кънд соси, Филипикъ ꙟтра ꙟ четате ши принсе порциле, ши фъръ пестѣлꙟ фȣ принсъ Іȣстїнїанъ; дечи кȣмъ фъчѣ елъ алтора, аша и се фѣче, къ фȣ жȣꙟгѣтъ кȣ фїю-съȣ Тиверїе. Филипикъ ꙟпъратъ нȣ ера крещинъ.

лѣфа воиничилоръ; пентрȣ ачѣа тоци тъижїа ши пр.тȣтиндина ера кїωте; ши невоиа пре воеводъ Варда съ ле фїе ꙟпъратъ: елȣ се дȣсе ла ȣнъ пъринте сфънтъ ꙟ пȣстїе де-и спȣсе валȣриле шї-и спȣсе кȣмȣ л'аȣ рȣгатъ съ ле фїе ꙟпъратъ, ши-л ꙟтребѫ: фи-ва? елъ ωпри де-и ѕисе: ꙟтрȣ немика съ нȣ се баџе къ-шъ ва пїарде ωкїи, ꙗрѫ деи чеџи треи че аȣ венитъ кȣ тине—ле ѕисе—Леω ва фи ꙟтъю ꙟпъратъ, дȣпѫ'нсȣл Михаил, Тома алъ трейле, че нȣ ва ꙟкъпа, нȣмаи че-шъ ва пȣне нȣме ши ва пери. Атȣнче се рѫдикѫ Некуфоръ ꙟпъратъ кȣ ωџи мари спре Шкѣи лъигѫ Дȣнѫре, ши се ловирѫ фъцишȣ кȣ Крȣм домнȣл лоръ, ши фȣрѫ бирȣици атȣнче Гречїи ши Никуфоръ, ши фȣрѫ мъжкаре сабїеи ши хранѫ армелоръ; дечи ферекѫ Крȣмъ цестȣл капȣлȣи лȣ Никуфор кȣ аȣръ ши дѣде тȣтȣроръ де бѣ винъ дентр'ънсȣл. Ши аȣ домнитъ Никуфоръ 8 ани ши 9 лȣны. Ставрикїе фїю-сѫȣ апȣкѫ стѣгȣл, че пери кȣрѫндъ ꙟтр'ачеллаш рѫзбою де ачѣла сȣлице.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ МИХАИЛ РȢГАВЕИ.

Михаил Рȣгавеи ера џинере лȣи Никуфоръ. Възȣ атȣнче Византїа ѕи бȣнѫ ши слободѫ пънѫ фȣ Михаил ꙟпъратъ, къ ера ωмъ бȣнъ ши целептъ(sic), блѫндъ ши линъ, вѣселъ, рѫбдȣрїȣ, нелакомъ, ниче се бȣкȣра де скандала алтȣа, ниче се грѫбїа кȣ моартѣ кȣива, ниче асȣпрїа пре сърачи кȣ бирȣриле, прежџїи чинстїа, рȣгѫторїи милȣа; атȣнче пȣцинѫ врѣме възȣ цара гречаскѫ маре рѫпаωсъ ши мȣлтѫ паче ши алинатѫ вїацѫ фѫрѫ валȣри; че де нъпраснѫ лови вънтъ кȣ фортȣнѫ, ка се скȣлѫ ꙗрѫ Крȣмъ ꙟпъратъ кȣ Шкѣии де фѣче рѫзбою кȣ Михаил ꙟпъратъ лъꙟгѫ Ѡдрїю ши-л бирȣи, ши перирѫ мȣлци Гречи, ꙟпъратȣл ꙟкъ авїа скѫпѫ, ши тоатѫ авȣцїа ꙟпърѫтѣскѫ ши гречаскѫ ω апȣкарѫ Шкѣии. Ши дѣчїа фѫрѫ пестѣлѫ се скȣлѫ чел нȣме ши кȣ нъравъ де Левȣ, че мъꙟка карнѣ ωилоръ лȣ Хс., ꙗрѫ Михаил дѣка възȣ къ вине лебȣлъ чел кȣ нъравъ де фїарѫ, се дȣсе де вое-ши ши лъсѫ скаȣнȣл челȣи че-и бътъ мȣлци пиѕмѫ мȣнчиторюлȣи; фȣџи де се дȣсе де нȣ-л џїȣ ниме че се фѣче; ши домни 2 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ ЛЕȢ АРМѢНȢЛ ШИ ЛȢПТѪТОРЮЛ ИКОАНЕЛОРЪ.

Ачеста Левȣ ера рȣдѫ де Армѣнъ, ши ꙗрѫ неи ачеста мърѫчинии ꙟгимпоши ши ωдрѫсли маи аскȣцици декътъ ꙟтъю де

ла Цариградь; елȣ-и рѫспȣнсе: бѫтрѫнь ещи, нȣ те ѡстени, ч
вою вени еȣ ла тине кѫ сѫнт тѫнѫрь. Дѣчїи еширѫ ȣнїи ла наци
кȣ ѡщи, че нȣ се лобирѫ, кѫ се спѫрѣрѫ Шкѣини де фрикѫ.
Ꙟтрачѣа врѣме сѫпѫ ȣнь ѡмь ла ȣнь зидь, ель гѫси ȣнь мор-
мѫнть де мармȣре ши ȣнь морть ꙟтр'ѫнсь ши слове скрисе ꙟ
зича: Хс. ва наще де ꙟ фатѫ ши крезь, ꙗрѫ ꙟ зилеле лȣ Кѡ-
стантинь ꙟпѫрать ши а Ірїнеи ꙗр мѫ ва ведѣ соареле. Ꙗрѫ
Ірїна бѫтѣ сѫ фїе ꙟсѫши крѫмитоаре, дѣчїи афлѫ неще ѡамени
хлапи де-и ꙟдемнѫ: кѫндь дȣрмїа ꙟпѫратȣла амїазѫзи, еи ꙟтрарѫ
ши-л принсерѫ де-ль ѡрбирѫ, ши дѣчїа фȣ Ірїна ꙟнсѫши ꙟпѫ-
рѫтѣсѫ. Ꙟтрȣ врѣма ачѣа мȣри папа Ꙗндрїань де ꙟ Рум ши
стѫтȣ ꙟ скаȣнь Леѡнть, ꙗрѫ рȣда лȣ Ꙗндрїань скоасерѫ пре
Леѡнть де ꙟ Рум кȣ рȣшине; ель черщȣ ажȣторю ла Ірїна сѫ-и
фолосѣскѫ, ꙗ нȣ-и дѣде; Леѡнть тремѣсе ла Карȣла ꙟ Шпанїа
де вени кȣ ѡщи ши ꙟкѫпȣ ꙟ Рум ши дѣде скаȣнȣл лȣ Леѡнть.
елȣ се скȣлѫ де благослови пре Карȣла сѫ фїе ꙟпѫрать Румѫнилор
ши Венецїеи; ꙗрѫ дȣпѫ моарта лȣ Леѡнть ель стѫтȣ папа
ȣнȣла че венисе кȣ Карȣла де ꙟ Шпанїа де-ль кема Формось. Ꙟ-
чела скоасе ꙟтѫю ереса латинѣаскѫ ши де атȣнче с'аȣ лепѫдать
Гречїи де Румѫнїи, ши дѣчїи лȣ аȣть свадѫ мȣлтѫ маика с
фата де лȣ ꙟтрать ꙟтре ꙗле сабїа де с'аȣ ꙟпѫрцить ши сѫ
тѫꙗть. Ꙗрѫ ꙟпѫрѫтѣса Ірїна дȣпѫ че-ш ѡрби пре фїю-сѫȣ мȣлт
се кѫи ши мȣлтѫ милостенїе да сѫрачилорь, ка сѫ поатѫ ȣр
мѫнїа лȣ Дȣмнезеȣ дела динсѫ, че ѡкюл че вѣде тоатѣ (sic) ши
жȣдекѫ инимиле ѡменещи, елȣ се мѫнїе ши пȣсе ȣрѫчюне, ши-и
трѫи пȣцинь пȣтѣра ши бе8 пѫхарь амарь ши пелинать; ши
доминирѫ де тот кȣ фїю-сѫȣ 14 ани.

Ꙟпѫрѫцїа лȣ Никуфорь Генникꙗ.

Кѫ се скȣлѫ спри'нса ȣнȣла де ꙟ кȣрте де чеи бестици, анȣме
Никуфорь, д'ѡ скоасе дең домнїе, дечи ѡ тремѣсе де фȣ царадѫ
мѣсерѫ ши де немикѫ: ꙟ вїаца еи нȣ-и ажȣнца, че се хрѫнї
ка ѡ вѫдȣѡ сѫракѫ пре ла ȣшиле алтора. Ꙗша пажтѣще Дȣмнезеȣ
кȣи нȣ цїе харь де бине че-и дѫ. Дѣчїи ꙟвѫртиндȣ-се роата д
мѫнїе ꙟпрежȣрь, ꙟнѫлцѫ пре Никуфорь де сȣпра, ѡмь рѫȣ, зѫ-
гашȣ, кȣ нѫравь рѫȣ, юбиторю ла аȣрь, ꙟкись ла кȣбите: бѫ-
рїиле нȣ ле да воиничилорь пентрȣ слȣжбе, че ле виндѣ пре аȣ-
гȣра лȣи ера тоть аȣрь ши китѣла лȣи, ꙗрѫ ꙟимбла лȣи ера ꙟ
боȣ: ши де алте ера мѫхнить, ꙗрѫ де врѣ ладȣче чине-ва аȣ-
атȣнче ера вѣсель; ши арȣнкѫ пре тоци дѫжди грѣле; тѫ ши

акмȣ? аша е ши маика Марїа, ашиждера ши алте мȣери. Дечи ши алте мȣлте вржжмашȣл дефжима. Че вомъ повести маи мȣлтъ ди'нсȣл? дентр'ȣи кжне нжскȣ ȣи фечоръ де кжне, дечи фжча тотъ кжнѣцїе! Ачеста спȣркатъ ѡмори пре свети Стефанъ новїи, ши лȣ вїацж ꙟделȣнгж, ши нȣ лѣ ржзбоае кȣ стрїинїи, че нȣмаи кȣ капетеле легїеи крещинещи, ши пре кжлȣгжри нȣ юбїа ниче ꙟ ѡки сж-и вазж. Ачеста арсе мощїиле сфинтееи мȣченицж Єѵфимїа: кȣ ѡасе де витж ши де кжне ле местека ши ле апринсе. Ши домни 30 де ани.

ꙟПЪРЖЦЇА ЛȢ ЛЕȢ ФЇЮЛ КȢФȢРЇТȢЛȢИ.

Лепждж-ши ѡаре-кжндъ ши ачеста сȣфлетȣл, лȣ Леȣ фїю-сжȣ лжсж-и стѣгȣл, ши домни 1 анъ нȣмаи.

ꙟПЪРЖЦЇА ЛȢ КОСТЯНТИНЪ ФЇЮЛ ЛȢ ЛЕȢ ШИ МЯИКЖ-СЯ ЇРЇНЯ.

Леȣ трекȣ кȣржндъ ден лȣме; Їрїна соаца лȣи ши фїю-сжȣ Костантинъ, нжскȣтъ дентр'жнса, лжсж-и ꙟпжржцїа; ꙟнсж ел ера атȣнче тинерелъ, дечи пȣрта Їрїна кржма. Ачеста адȣнж де претȣтиндинѣ сжборъ, ал шаптеле сжборъ а тоатж лȣмѣ, ꙟ Никею 318 де пжринци сфинци; дечи мжржчинїи чеа че лжрїа сфинтеле иконе де ꙟ ржджчинж-и ӡмȣлсерж, ши ноирж пжмжнтȣл целенитъ, ши арȣꙟкарж сжмжнца де православїе ши крещїа маре ꙟтрȣ инима а бȣни крещини. Ѡрж дѣка ржсжрїа мȣстѣацж коконȣлȣи, атȣнче се апропїарж ди'нсȣл нещїе арȣмитори хитаѣны ши-л мжглисїрж де-шъ гони пре мȣмж-са ꙟпжржтѣса дела динсъ де лȣѡ елъ кржма де ꙟпжржцїе. Дѣчїи се ꙟтоарсе ꙟ лȣкрȣре непотрѣвниче, ши-шъ кжлȣгжри мȣюра ши се аместекж кȣ алта, кȣмъ се ӡиче: пикжтȣра де ва пика де пȣрȣрѣ пре пїатрж, ꙟкж ѡ пжтрȣнде. аша ши амжцїа пре ѡамени блаӡие; ꙟнсж се дещептж ка трждїȣ, дѣка се сжтȣрж де воа лȣи, ши ѥржши кемж пре мȣмж-са сж ꙟдерептѣӡе токмѣлеле ꙟпжржтещи; дечи петреча фїюл кȣ маикж-са ꙟ тотъ бинеле де преȣнж. Атȣнче венирж мȣлци Шкѣи де пржда Рȣмеле, ши еши ꙟпжратȣл де се бжтȣ кȣ динщїи, ши-л бирȣирж ши перирж мȣлци Гречи ши боїари; дѣчїи се лобирж Гречїи кȣ Армѣнїи шї-и бирȣирж ши принсерж мȣлци Армѣни; ши кȣ Араклѣны ꙟкж лȣ фжкȣтъ лȣптж шї-и бирȣирж. Ѡрж Кардамъ домнȣл Шкїенескъ тремѣсе ла ꙟпжратȣл де-и ӡисе: кȣржндъ сж-м тремици харачю, сай вою вени де вою пржда цара пжнж

ла Цариградъ; еаȣ-и ръспȣнсе: бѫтрънъ ещи, нȣ те ѡстени, че воѭ вени еȣ ла тине кѫ сѫнт тънѫръ. Дѣчїи еширѫ ȣнїи ла алци кȣ ѡщи, че нȣ се ловирѫ, кѫ се спѫрѣрѫ Шкѣии де фȣџирѫ. ꙟтрачѣа врѣме сѫпа ȣнъ ѡмъ ла ȣнъ ꙃидъ, елъ гъси ȣнъ мормѫнтъ де мармȣре ши ȣнъ мортъ ꙟтр'ꙟнсъ ши слове скрисе де ꙃича: Хс. ва наще де ꙟ фатѫ ши креꙃъ, ꙗрѫ ꙟ ꙃилеле лȣ Костантинъ ꙟпѫратъ ши а Ірїнеи ꙗр мѫ ва ведѣ соареле. Ꙗрѫ Ірїна бѫтѣ сѫ фїе ꙟсѫши крѫмитоаре, дѣчїи афлѫ нещє ѡамени хлапи де-и ꙟдемнѫ: кѫндъ дȣрмїа ꙟпѫратȣл амїаꙃѫꙃи, еи ꙟтрарѫ ши-л принсерѫ де-лъ ѡрбирѫ, ши дѣчїа фȣ Ірїна ꙟнсѫши ꙟпѫрѫтѣсѫ. ꙟтрȣ врѣма ачѣа мȣри папа Ꙗндрїанъ де ꙟ Рꙋмъ ши стътȣ ꙟ скаȣнъ Леѡнтъ, ꙗрѫ рȣда лȣ Ꙗндрїанъ скоасерѫ пре Леѡнтъ де ꙟ Рꙋмъ кȣ рȣшине; елъ черше ажȣторю ла Ірїна сѫ-и фолосѣскѫ, ꙗ нȣ-и дѣде; Леѡнтъ тремѣсе ла Карȣл ꙟ Шпанїа де вени кȣ ѡщи ши ꙟкѫпȣ ꙟ Рꙋмъ ши дѣде скаȣнȣл лȣ Леѡнтъ. еаȣ се скȣлѫ де благослови пре Карȣл сѫ фїе ꙟпѫратъ Рꙋмȣлѡи ши Бенецїеи; ꙗрѫ дȣпѫ моарта лȣ Леѡнтъ елъ стѫтȣ папа ȣнȣл че венисе кȣ Карȣл де ꙟ Шпанїа де-лъ кема Формосъ, ачела скоасе ꙟтѫю ереса латинѣаскѫ ши де атȣнче с'аȣ лепѫдатъ Гречїи де Рꙋмлѣни, ши дѣчїи аȣ авȣтъ скадѫ мȣлтѫ маика кȣ фата де аȣ ꙟтратъ ꙟтре ꙗлє савїа де с'аȣ ꙟпѫрцитъ ши с'аȣ тъꙗтъ. Ꙗрѫ ꙟпѫрѫтѣса Ірїна дȣпѫ че-ш ѡрби пре фїю-сѫȣ мȣлтѣ се кѫина ши мȣлтѫ милостенїе да сѫрачилоръ, ка сѫ поатѫ ȣрни мѫнїа лȣ Дȣмнеꙃеȣ дела динсѫ, че ѡкюл че вѣде тоатѣ (sic) ши жȣдекѫ инимиле ѡменещи, еаȣ се мѫнїе ши пȣсе ȣрѫчюне, ші-и трѫи пȣцинъ пȣтѣра ши беȣ пѫхаръ амаръ ши пелинатъ; ши домнирѫ де тот кȣ фїю-сѫȣ 14 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢ НИКꙊФОРЪ ГЕНИКА.

Кѫ се скȣлѫ спри'нса ȣнȣл де ꙟ кѫрте де чеи бестіщи, анȣме Никꙋфоръ, д'ѡ скоасе ден домнїе, дечи ѡ тремѣсе де фȣ църанкѫ мѣсерѫ ши де немикѫ: ꙟ вїаца еи нȣ-и ажȣнцѫ, че се хрѫнїа ка ѡ бѫдȣѡ сѫракѫ пре ла ȣшилє алтора. Ꙗша пѫлтѣще Дȣмнеꙃеȣ кȣи нȣ щїє харъ де бине че-и дѫ. Дѣчїи ꙟвѫртиндȣ-се роата де мѫнїе ꙟпрежȣръ, ꙟнѫлцѫ пре Никꙋфоръ де сȣпра, ѡмъ рѫȣ, згигашȣ, кȣ нѫравъ рѫȣ, ѭбиторю ла аȣръ, ꙟкисъ ла кȣбиите; боерїиле нȣ ле да воиничилоръ пентрȣ слȣжбе, че ле винꙃѣ пре аȣръ; гȣра лȣи ера тотъ аȣръ ши китѣла лȣи, ꙗрѫ лимба лȣи ера де боȣ; ши де лапте ера мѫхнитъ, ꙗрѫ де врѣ адȣче чине-ва аȣръ, атȣнче ера вѣселъ; ши арȣнкѫ пре тоци дѫжди грѣле; тѫе ши

лѣфа воиничилорь; пентрȣ ачѣа тоци тънжїа ши претȣтиндина ера кїѡте; ши невоиа пре воеводь Варда съ ле фїе ꙟпърать; елȣ се дȣсе ла ȣнь пърините сфънть ꙟ пȣстїе де-и спȣсе клаȣриле шї-и спȣсе кȣмȣ л'аȣ рȣгать съ ле фїе ꙟпърать, ши-л ꙟтрекѫ: фи-ва? ель ѡпри де-и ѕисе: ꙟтрȣ немика съ нȣ се каџе къ-шь ва пїарде ѡкїи, ꙗрѫ деи чеџи трей че аȣ венить кȣ тине—ле ѕисе—Леѡ ва фи ꙟтѫю ꙟпърать, дȣпѫ'нсȣл Михаил, Тома аль треиле, че нȣ ва ꙟкъпа, нȣмаи че-шь ва пȣне нȣме ши ва пери. Атȣнче се рѫдикѫ Некѵфорь ꙟпърать кȣ ѡщи мари спре Шкѣи лънгѫ Дȣнѫре, ши се ловирѫ фѫцишȣ кȣ Крȣм домнȣл лорь, ши фȣрѫ бирȣици атȣнче Гречїи ши Никѵфорь, ши фȣрѫ мѫкаре савїеи ши хранѫ армелорь; дечи ферекѫ Крȣмь цестȣла капȣлȣи лȣ Никѵфор кȣ аȣрь ши дѣде тȣтȣрорь де бѣ винь дентр'ънсȣл. Ши аȣ домнить Никѵфорь 8 ани ши 9 лȣни. Ставрикїе фїю-сѫȣ апȣкѫ стѣгȣл, че пери кȣрънду ꙟтр'ачелаш рѫѕбою де ачѣла сȣлнце.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ МИХАИЛ РЪГАВȢИ.

Михаил Рȣгавеи ера џинере лȣи Никѵфорь. Вѫѕȣ атȣнче Виѕантїа ѕи бȣнѫ ши слободѫ пънѫ фȣ Михаил ꙟпърать, къ ера ѡмь бȣнь ши целепть(sic), блѫндь ши линь, вѣсель, рѫбдȣрїȣ, нелакомь, ниче се бȣкȣра де скандала алтȣа, ниче се гръбїа кȣ моартѣ кȣива, ниче асȣпрїа пре сърачи кȣ бирȣриле, преѡцїи чинстїа, рȣгѫторїи милȣа; атȣнче пȣцинѫ врѣме вѫѕȣ цара гречаскѫ маре рѫпаѡсь ши мȣлтѫ паче ши алинатѫ вїацѫ фѫрѫ валȣри; че де нъпраснѫ лови вънть кȣ фортȣнѫ, ка се скȣлѫ ꙗрѫ Крȣмь ꙟпърать кȣ Шкѣии де фѣче рѫѕбою кȣ Михаил ꙟпърать лѫꙟгѫ Ѡдрїю ши-л бирȣи, ши перирѫ мȣлци Гречи, ꙟпъратȣл ꙟкъ абїа скѫпѫ, ши тоатѫ авȣцїа ꙟпърѫтѣскѫ ши гречаскѫ ѡ апȣкарѫ Шкѣии. Ши дѣчїа фѫрѫ пестѣлѫ се скȣлѫ чел нȣме ши кȣ нъравь де Леȣ, че мѫꙟка карнѣ ѡилорь лȣ Хс., ꙗрѫ Михаил дѣка вѫѕȣ къ вине леȣль чел кȣ нъравь де фїарѫ, се дȣсе де вое-ши ши лѫсѫ скаȣнȣл челȣи че-и кать мȣлци пиѕмѫ мȣнчиторюлȣи; фȣџи де се дȣсе де нȣ-л џїȣ ниме че се фѣче; ши домни 2 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ ЛЕȢ АРМѢНȢЛ ШИ ЛȢПТѪТОРЮЛ ИКОАНЕЛОРЬ.

Ачеста Леȣ ера рȣдѫ де Армѣнь, ши ꙗрѫ иви ачеста мъ-рѫчини ꙟгиминоши ши ѡдрѫсли маи аскȣцици декъть ꙟтѫю де

ꙟпъръцѣсеи, ши ѡ кемъ атȣнчеши де ѡ чертъ, шї-и ꙁисе: ѡ, пъръцѣасъ! ꙟ че вїацъ еши кȣ чинсте ши кȣнȣнатъ де ꙟпърать. лȣ нȣ-ци сосѣще? че ай лȣать храна сърачилорь де негоцеторещи ши прекȣпещи! ши ꙁисе де апринсеръ корабїа, ши арсе кȣ тотȣл негоцȣл. Де ва врѣ нецине съ се адеверѣскъ евеншȣгȣль лȣи, съ аȣꙁъ: къꙁȣ ѡдатъ ѡ иарнъ прѣ џероасъ де ꙟгецъ марѣ пънъ ꙟтр'адъникь, ши кȣрънды вени кълдȣръ де се дежгецъ, дѣчїи се рȣпсеръ слоии ши се еꙁи марѣ лъꙟгъ четате ши се пълцира слои пре слои, пънъ ковръшїа тȣрнȣриле, ши ера тръснете ши ȣрлете де-ци пъра къ пїаре лȣмѣ; кънды се слобоꙁиръ ꙟ жось, ей спарсеръ ѡ бȣкатъ маре де ꙁидȣл четъцїеи; иаръ Ѳеѡфил атȣнче лъсатȣ де нȣ къȣта съ ръмъе чева дентрȣ авȣцїе-шь, че пъꙁи де нои ача спъртȣръ де четате. Ѳеѡдора пре аскȣнсь цинѣ сфинтеле икоане ши се ꙟкина лорь, ши коконїи-ши пре фȣриш ꙟвъца съ се ꙟкине; дерепче къ ера врȣдїи, нȣ ле ꙁича икоане, че ле ꙁича пъпȣши; иаръ ꙟпъратȣль Ѳеѡфил фоарте-и черта шї-и ферїа де ачѣа. Шї-и ера драгь а чети ла скриптȣри, дечи афла кȣвинте скȣмпе, ши нȣ се афла ниме съ и ле спȣе, иаръ ȣнь постѣлникь лъȣдъ пре пъринтеле Медѡдїе къ щїе тоть, ши-ль адȣсеръ ден легътȣръ; че-и къꙁȣсе диницїи ши мъсѣлеле де ръȣль пещерїеи; атȣнче се иви лȣмина де ꙟвъцътȣра лȣи Медѡдїе ка ȣнь мъргъритарю ден скоикъ ши ка ȣнь лȣчафъръ де сȣпт нȣѡри, къ ꙁиче: нȣ се поате аскȣнде четатѣ стъндь ꙟ вѣрхȣль мȣнтелȣи; дечи-л цинѣ ла ащернȣть, шї-и гȣста кȣ дȣлче де ꙟ иꙁворȣл де мїаре ꙟвъцътȣри бȣне кȣвинтеле лȣи, ши-л цинѣ ка ѡ пїатръ лȣминатъ ꙟ кȣртѣ лȣи, ши се адъпа ꙟпъратȣл ка де ꙟ апа Нилȣлȣи кȣ шипокȣль де аȣрь. Ши аȣ домнить Ѳеѡфил 12 ани.

ꙟПЪРЪЦЇА ЛȢ МИХАИЛ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ѲЕѠФИЛ ШИ АЛ ѲЕѠДОРЇЕИ.

Трекȣ ши ачеста вала ча де моарте че пре ниме нȣ-л трѣче, ши-шь дѣде кȣнȣна фїю-съȣ лȣи Михаиль; че ꙟкъ ера коконь митютель, дечи ера Ѳеѡдора де токмїа толте ꙟ пъръцїа фїю-съȣ; ши пънъ атȣнче чинстїа прентр'аскȣнсь сфинтеле икоане. иатъ Никодимь ꙁикънды кȣ дерептȣль; иаръ ка ѡ пасере че-ши хрънѣще пȣишорїи, шї-и питȣла пънъ трекȣ вънъторюл, атȣнче стригъ кѣрь кȣ гласъ де бȣчинь ферекать кȣ аȣрь ши-шь аратъ съмънътȣра де ꙟ инимъ; дѣка трекȣ иарна ши ꙟфлори примъвара, къ стрънсе съпътори ши лȣкръ тори де скоасеръ де ꙟ ръ-

дѫчинѫ ача ересѫ а челорь лȣптѫтори де иконе, ши се сѫмѫнѫ православіа, ши слобоꙁи доамна тоци де прен тоате легѫтȣриле, ши се смери лорь де фѣчерѫ рȣгѫ дерепть Ѳеѡфил, невои-се ши адевери кѫ л'аȣ ертать дȣмнеꙁеȣ; ши дѣде ꙗрѫ скаȣнȣл де патріершіе лȣи Меѳѡдіе, ꙗрѫ пре Іѡань ль скоасе, кѫ ера еретикь; ель пȣсе пиꙁмѫ де ꙟдемнѫ ш'алціи рѫи ка ши ель де пѫрѫ пре Меѳѡдіе кѫ аȣ кȣрвить кȣ ѡ мȣꙗре, ши се адȣнѫ сѫборь де ачѣа: мȣꙗра ста де фацѫ де-л вѫдіа, ꙗрѫ пѫринтеле се голи ꙟаиннта тȣтȣрора де-л вѫꙁȣ сѫборȣл кѫ-и ера вещежите мѫнȣнтаеле де нȣмаи че авѣ де ȣдать; дечи се рȣшинарѫ ка нище кѫни пѫрѫшіи, ши мȣꙗра ꙟкѫ спȣсе пиꙁма лорь, апои адевѫрь. ꙟтрȣ ꙁилеле лȣи Михаил с'аȣ крещинать Шкѣии, кѫ принсѣсе Гречіи ꙟтр'о ѡасте ѡ сорь а домнȣлȣи Шкіенескь, дечи ѡ ꙟвѫцарѫ карте ши ѡ крещинарѫ, апои ѡ скȣмпѫрѫ фрате-сѫȣ дела Гречи; ꙗ ботеꙁѫ ши пре фрате-сѫȣ крещинѣще; кѫндь щіȣрѫ алци Шкѣи, еи сѫрирѫ спре домнȣ-сѫȣ сѫ-ль ȣчигѫ; елȣ-и бирȣи, дѣчіи скрисе ла Михаил де-и тремѣсе ȣнь [пѫ]ринте митрополить де-и ботеꙁѫ пре тоци, ȣніи де вое, алціи де невое; атȣнче аȣ фость дела Ꙗдамь ани 6352. Михаиль пѫнѫ фȣ сȣпть аскȣлтарѣ мане-са, ел ера бȣнишорь, ши пȣрта крѫма Ѳеѡдора кȣ маре чинсте; ꙗрѫ дѣка креско Михаиль ши вени ꙟ врѫстѫ, ел липи пре лѫнгѫ ель нище хлапи ши смрѫꙁи, ши ȣꙟкѣшȣ фрате мѫне-са де 'ль кема Варда, плинь де тоате хитленіиле, де пȣрта пре ꙟпѫратȣл кȣмȣ-и ера лȣи воа, ши-л фѣче де-ши гони пре мȣмѫ-са дела динсȣл; ꙗрѫ ꙗ, кѫндь врȣ сѫ се дȣкѫ, адȣнѫ тоци боꙗріи, дечи лѫсѫ ꙟ мѫна фію-сѫȣ ꙟпѫратȣлȣи 1200 де киндинаре де аȣрь, ȣнь киндинарь ꙗсте 150 де литре, ши 3000 де киндинаре де арџинть, ши алтеферекѫтȣри мȣлте, ши еши ден кȣрте. Дѣка се вѫꙁȣ Михаил волникь, ель кȣрѫндь рѫсипи ачѣ авȣціе тоатѫ кȣм нȣ се кѫдѣ баламȣцилорь, хоцилорь, мѫскѫричилорь; ши кȣ мȣлте рѫѡтѫци ꙟдемнѫ Варда пре ꙟпѫратȣл де жȣꙟге пре Ѳеѡктисть логѡфетȣл, ѡмь бȣнь ши пріиторю ꙟпѫратȣлȣи. Ѳеѡдора и блѫстемѫ ши амѫндои сѫ пацѫ ка Ѳеѡктисть. Михаиль се ꙟделетніа кȣ жокȣриле, фѫча врѫтѣлницѫ ши се фѫча секирашȣ де ꙟвла кȣ карȣл кȣ 4 каи, приндѣ кȣмѫтри, ботеꙁа фіини, кȣнȣна, пѫнѫ сврѫши ши лѫсѫ вистѣрюл пȣстію, бѣ де се ꙟбѫта, дѣчіа се фѫча патріархь де бѫга мȣщарю ꙟтр'ȣи потирь ши кȣменека боꙗріи, кѫнтѫри кȣ кȣрвеле де юбосте скорніа; дечи ꙟблѫндь аша ши рѫсипиндь, Варда тотȣ-ль ꙟдемна спре рѫȣ, де стрикѫ ȣнь копачь де аȣрь, че ера фѫкȣть де Лєȣ прѣ ꙟцелептȣл ши ера токмите пасери прин стѫлпѫри де кѫнта карѣшь ꙟ кипȣл еи, ши

ꙟпѫрѫтѣсеей, ши ѡ кемѫ атѹнчеши де ѡ чертѫ, шї-и зисе: ѡ, пѫрѫтѣасѫ! ꙟ че вїацѫ ещи кѹ чинсте ши кѹнѹнатѫ де ꙟпѫрать. ла нѹ-ци сосѣще? че аи лѹать храна сѫрачилорь де негоцеторещи ши прекѹпещи! ши зисе де апринсерѫ корабїа, ши арсе кѹ тотѹл негоцѹл. Де ла врѣ нещине сѫ се адеверѣскѫ еѹѳенишѹгѹль лѹи, са лѹзѫ: кѫзѹ ѡдатѫ ѡ юрнѫ прѣ џеролсѫ де ꙟгецѫ марѣ пѫнѫ ꙟтр'адѫнкь, ши кѹрѫндь вени кѫлдѹрѫ де се дежгецѫ, дѣчїи се рѹпсерѫ слоии ши се ези марѣ лѫꙟгѫ четате ши се нѫлцара слои пре слои, пѫнѫ коврѫшїа тѹрнѹриле, ши ера трѫснете ши ѹрлете де-ци пѫра кѫ пїаре лѹмѣ; кѫндь се слобозирѫ ꙟ жось, еи спарсерѫ ѡ бѹкатѫ маре де зидѹл четѫцїеи; ꙗрѫ Ѳеѡфил атѹнче лѣсѫтѹ де нѹ кѫѹта сѫ рѫмѫе чева дентрѹ авѹцїе-шь, че пѫзи ла нои ача спѫртѹрѫ де четате. Ѳеѡдора пре аскѹнсь цинѣ сфинтеле икоане ши се ꙟкина лорь, ши коконїи-ши пре фѹришь и ꙟвѫца сѫ се ꙟкине; дерепче кѫ ера врѹдїи, нѹ ле зича икоане, че ле зича пѫпѹши; ꙗрѫ ꙟпѫратѹль Ѳеѡфил фоарте-и черта шї-и ферїа де ачѣа. Шї-и ера драгь а чети ла скриптѹри, дечи афла кѹвинте скѫмпе, ши нѹ се афла ниме сѫ и ле спѹе, ꙗрѫ ѹнь постѣланикь лѫѹдѫ пре пѫринтеле Меѳѡдїе кѫ щїе тоть, ши-л адѹсерѫ ден легѫтѹрѫ; че-и кѫзѹсе динцїи ши мѫсѣлеле де рѫѹль пещерїеи; атѹнче се иви лѹмина де ꙟвѫцѫтѹра лѹи Меѳѡдїе ка ѹнь мѫргѫритарю ден скоикѫ ши ка ѹнь лѹчаѳѫрь де сѹпт нѹѡри, кѫ зиче: нѹ се поате аскѹнде четатѣ стѫндь ꙟ вѫрхѹль мѹнтелѹи; дечи-л цинѣ ла ащернѹть, шї-и гѹста кѹ дѹлче де ꙟ изворѹл де мїаре ꙟвѫцѫтѹри бѹне кѹвинтеле лѹи, ши-л цинѣ ка ѡ пїатрѫ лѹминатѫ ꙟ кѹртѣ лѹи, ши се адѫпа ꙟпѫратѹл ка де ꙟ апа Нилѹлѹи кѹ шипокѹль де аѹрь. Ши аѹ домнить Ѳеѡфил 12 ани.

ꙟПѪРѪЦЇА ЛѸ МИХАИЛ ФѸЧОРѸЛ ЛѸИ ѲЕѠФИЛ ШИ АЛ ѲЕѠДОРЇЕИ.

Трекѹ ши ачеста вала ча де моарте че пре ниме нѹ-л трѣче, ши-шь лѣсе кѹнѹна фїю-сѫѹ лѹи Михаиль; че ꙟкѫ ера кокон митютель, дечи ера Ѳеѡдора де токмїа тоате ꙟ пѫрѫцїа фїесѫѹ; ши пѫнѫ атѹнче чинстїа пре нтр'аскѹнсь сфинтеле икоане. ꙗтѫ Никодимь зикѫндь кѹ дерептѹль; ꙗрѫ ка ѡ пасере че-ши хрѫнѣще пѹишорїи, шї-и питѹла пѫнѫ трекѹ вѫнѫторюл, атѹнче стригѫ кѣрь кѹ гласъ де бѹчинь ферекать кѹ аѹрь ши-шь арѫта сѫмѫнѫтѹра де ꙟ нимѫ; дѣка трекѹ ꙗрна ши ꙟфлори примѫвара, кѫ стрѫнсе сѫпѫтори ши лѹкрѫтори де сколасерѫ де ꙟ рѫ-

дѫчинѫ ача ересѫ а челорь лȣптѫтори де иконе, ши се съмънѫ православїѧ, ши слобоѕи доамна тоци де прен тоате легѫтȣриле, ши се смери лорь де фѣчерѫ рȣгѫ дерепть Ѳеѡфил, невои-се ши адевери къ л'аȣ ертать дȣмнеѕеȣ; ши дѣде ꙗрѫ скаȣнȣл де патрїершїе лȣи Меѳѡдїе, ꙗрѫ пре Іѡань ль скоасе къ ера еретикь; ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алцїи ръи ка ши ель де пърѫ пре Меѳѡдїе къ аȣ кȣрвить кȣ ѡ мȣꙗре, ши се адȣнѫ съборь де ачѣа: мȣꙗра ста де фацѫ де-л вѫдїа, ꙗрѫ пъринтеле се голи ꙟнаинта тȣтȣрора де-л вѫѕȣ съборȣл къ-и ера вещежите мънȣнтаеле де нȣмаи че авѣ де ȣдать; дечи се рȣшинарѫ ка неще кѫни пърѫшїи, ши мȣꙗра ꙟкъ спȣсе пиѕма лорь, апои адевърь. Ꙟтрȣ ѕилеле лȣи Михаил с'аȣ крещинать Шкѣии, къ принсѣсе Гречїи ꙟтр'о ѡасте ѡ сорь а домнȣлȣи Шкїенескь, дечи ѡ ꙟвъцарѫ карте ши ѡ крещинарѫ, апои ѡ скȣмпърѫ фрате-сѫȣ дела Гречи; ꙗ ботеѕѫ ши пре фрате-сѫȣ крещинѣще; кънд џїȣрѫ алци Шкѣи, еи сърирѫ спре домнȣ-сѫȣ сѫ-ль ȣчигѫ; елȣ-и бирȣи, дѣчїи скрисе ла Михаил де-и тремѣсе ȣнь [пъ]ринте митрополить де-и ботеѕѫ пре тоци, ȣнїи де вое, алцїи де невое; атȣнче аȣ фость дела Ѩдамь ани 6352. Михаиль пънѫ фȣ сȣпть аскȣлтарѣ мѫне-са, ел ера бȣнишорь, ши пȣрта кръма Ѳеѡдора кȣ маре чинсте; ꙗрѫ дѣка крескȣ Михаиль ши вени ꙟ връстѫ, ел липи пре лѫꙟгѫ ель неще хаапи ши смръѕи, ши ȣꙟкѣшȣ фрате мѫне-са де 'ль кема Варда, плинь де тоате хитленїиле, де пȣрта пре ꙟпъратȣл кȣмȣ-и ера лȣи воѧ, ши-л фѣче де-ши гони пре мȣмѫ-са дела динсȣл; ꙗрѫ ꙗ, кънд врȣ сѫ се дȣкѫ, адȣнѫ тоци боꙗрїи, дечи лъсѫ ꙟ мъна фїю-сѫȣ ꙟпъратȣлȣи 1200 де киндинаре де аȣрь, ȣнь киндинарь ꙗсте 150 де литре, ши 3000 де киндинаре де арџинть, ши алте ферекѫтȣри мȣлте, ши еши ден кȣрте. Дѣка се вѫѕȣ Михаил волникь, ель кȣръндь ръсипи ачѣ авȣцїе тоатѫ кȣм нȣ се кадѣ баламȣцилорь, хоцилорь, мъскѫричилорь; ши кȣ мȣлте ръѡтъци ꙟдемнѫ Варда пре ꙟпъратȣл де жȣꙟге пре Ѳеѡктисть логѡфетȣл, ѡмь бȣнь ши прїиторю ꙟпъратȣлȣи. Ѳеѡдора и блѫстемѫ ши амъндои сѫ пацѫ ка Ѳеѡктисть. Михаиль се ꙟделетнїа кȣ жокȣриле, фъча вртѣлницъ ши се фъча секирашȣ де ꙟвела кȣ карȣл кȣ 4 каи, приндѣ кȣмътри, ботеѕа фїини, кȣнȣна, пънѫ свръши ши лъсѫ вистѣрюл пȣстїю, кѣ де се ꙟвѫта, дѣчїа се фъча патрїархь де бѫга мȣщарю ꙟтр'ȣи потирь ши кȣменека боꙗрїи, кантъри кȣ кȣрвеле де юбосте скорнїа; дечи ꙟблѫнд аша ши ръсипинд, Варда тотȣ-ль ꙟдемна спре рѫȣ, де стрикѫ ȣнь копачь де аȣрь, че ера фъкȣть де Лев прѣ ꙟцелептȣл ши ера токмите пасери прин стълпъри де кънта кърѣшь ꙟ кипȣл еи, ши

дои леи тоть де лȣрь, ши дои стȣрꙁи ш'алте лȣкрȣре мȣлте де лȣрь, фъкȣте де ꙟпъраци бътрѫни де ле скота кѫндь венїа соли дела алци ꙟпъраци, съ се мире; елȣ ле топи ши фѣче галбени ши дърȣи фїиniїи ши мъскъриӵїи; чеи боѩри бȣни ши бътрѫни, ȣнїи мȣрирѫ. Соси ши Варда Кесарь, дѣчїи фъча рѫȣ кȣмȣ-и ера воѧ, ка ши ꙟпъратȣл, нȣ нȣмаи ка пѫнѫ ачїа, че ꙟкѫ неще спȣркѫчюни рѣле фъча, къ ꙟкѫ кȣрвїа кȣ ȣнь фїастрȣ-ши ка кȣ мȣѩрѣ лȣи, ши ꙋїа ѡрашȣль маи тоть, аȣꙁи ши Игнатїе патрїархȣл, дечи-л ꙟвъца ши-л ꙟгроꙁїа кȣ мȣнчиле вѣчилорь; че ера адевърь пилда лȣи Соломѡнь: чрътарѣ небȣнȣлȣи фавер ѩсте. Дѣчїа арȣꙟкѫ пиꙁмѫ кȣ врѫжмѫшїе Варда пре пъринтеле ꙟ локь де благодаренїе, дечи вени ѡдатѫ съ се кȣминече кȣ алци, Игнатїе ль ѡбыди шї-и ꙁисе: нȣ ва лȣа васȣл спȣркать мȣрь сфѫнть; ель се мънїе де-ль скоасе деи скаȣнь ши пȣсе пре Фотїе, дѣчїа фѣче рѫȣ мȣлть лȣи Игнатїе; че кȣрѫндь се ѡсѫнди, къ пȣрчѣсе ꙟпъратȣл ꙟ ѡасте съ се батѫ кȣ Тȣрчїи, Варда вѫта съ фїе ꙟпърать ши пъꙁїа де ꙟ ꙁи ꙟ ꙁи ка съ-ль поатѫ пїарде. Михаил ꙋїȣ ши ꙁисе лȣ Василїе Македонь де-ль жȣꙟге мергѫндь ꙟ ѡасте.

Съ спȣнемь пȣцинел де Василїе, къ ера де ꙟ Македонїа, фечорь де ѡмени мѣсери, ши фȣрѫ робици де Шкѣи, ель сȣꙋа ꙋиꙋѫ атȣнче, ши сечера мȣма лȣи ꙟ кѫмпȣ(sic) стъпѫнилорь, коконȣл ꙁъча пре мириꙋе ши венїа ȣнь вȣлтȣрь де-ль ȣмбрїа, мȣмѫ-са 'л гонїа, ель ѩрѫ венїа, апои-л лъсѫ, къ пречепȣ къ е семнь бȣнь: дѣка соси ꙟ врѫстѫ, елȣ-шь пърѫси маикѫ-са де се дȣсе ꙟ Цариградь ши се нъими пре ла ѡамени де се хрънїа; ноапта дȣрмїа ла ѡ бесѣрекѫ анȣме свети Мокїе, атȣнче вени сфѫнтȣл де грѫи преѡтȣлȣи: че дорми де нȣ те сколи съ каꙋи пре ꙟпъратȣл ꙟ касѫ? елȣ се скȣлѫ ши мѣрсе ла бесѣрекѫ де вѫꙁȣ ȣнь ѡмь спрѫтигось кȣ неꙋе мѫни гроасе дȣрминдь пре пъмѫнтȣль голь; лȣи и пърȣ ѡ ведѣре, дечи се тȣрнѫ; лȣи и вени пѫнѫ а треѩ ѡарѫ, шї-и спȣсе апои: чине доарме ачїа ел ва фи ꙟпърать: атȣнче мѣрсе де-л деꙋептѫ ши-л дȣсе ꙟ касѫ-ш кȣ чисте (sic) маре: ши авѣ преѡтȣл ȣнь фрате де слȣжїа ла ȣнь боѩринь маре де-ль кема Ѳеѡфилиць, дѣчїи дѣдерѫ ла боѩринь, елȣ-ль пȣсе комись: атȣнче адȣсерѫ лȣи Михаиль ȣнь бидивїȣ прѣ бȣнь дарь де ꙟ Мисирь, ши нȣ се афла ниме съ-ль поатѫ ꙟкълека, ѩрѫ Ѳеѡфилиць спȣсе къ аре ѡ слȣгѫ въркатѫ, ши фȣ атȣнчешь кемать Василїе, дечи принсе калȣл де фрѫȣ ши-л ши ꙟкълекѫ ши алергѫ кѫтȣ-и фȣ воѧ; атȣнче-л пȣсе комись маре ши кȣрѫндь соси ши постѣльникь маре, ши-л фоарте ѩбїа ꙟпъратȣл, ши дѣчїа

ꙟчепȣ а ȣри пре Варда. Михаил елȣ-шь пъѕїѧ жокȣриле ши бе-риле ши мъꙟкъриле; атȣнче вени ȣнь вѣстникь де-й спȣсе ꙟпъ-ратȣлȣи къ-й прадѫ Къръжиманіи цара; ель, дерепть съ нȣ се спае боꙗрїи ши съ нȣ пърѫсѣскѫ жокȣл, алергѫ де сфъримѫ ѡ ѡганидѫ че ера фъкȣтѫ де ȣнь философь, дечи кѫть врѣи къȣта ꙟтр'ѫнсꙗ тȣ врѣи кȣноаще, фїе ден че латȣри а тоатѫ лȣмѣ съ се врѣ рѫдика ѡщи. Ѡ, небȣнїе, кѫтѫ пагȣбѫ фѣче Гречилорь!

Атȣнчѣ дѣде Михаил ѡ ибовникѫ а лȣи дȣпѫ Василїе, анȣме Бѵдокїа, ши ѡ кȣнȣнѫ ꙟсȣши, ши-шь дѣде кȣнȣна де ꙟпъръціе лȣ Василїе съ фїе ꙟпърать. Ѡ датѫ жȣкѫ тоатѫ ѕуа, сара беȣ де се ꙟбѫтѫ; ѡаре-чине анȣме Василикинь лѫȣдѫ пре ꙟпъратȣл къ: жȣкаши бине астъѕь ши вътежиши бине калȣл ла алка; ель ера бѣть де се бȣкȣрѫ ши-л дъръи пре ачел кȣ пашмаціи лȣи, ши-л пȣсе съ фїе ꙟпърать; Василїе ста де привїа, ши кѫȣтѫ ꙟпъратȣл кȣ амарь лȣ Василїе; атȣнче се спъре ши адȣнѫ чатѫ ши се рѫдикарѫ ꙟтр'ача ноапте де ȣчисерѫ пре Михаил, къ-ль афларѫ махмȣрь де винь ла ащернȣть, дечи нȣ се пȣтѣ апѫра, че фȣ жȣꙟгѣть аколѣ. Ши лȣ домнить Михаил ꙟпреȣнѫ кȣ мѫмѫ-са 14 ани, ꙗрѫ ꙟсȣши 11 ани, ши-л ꙟгропарѫ ла мънѫстире че ѡ кема Хрисополи, лъꙟгѫ мȣмѫ-са; аша ера а лȣи Михаиль вїаца: нȣмаи че бѣ ши мъника ши жȣка.

ꙟПЪРЖЦЇА ЛȢИ ВАСИЛЇЕ МАКЕДОНѢНȢЛЬ.

Ꙗчесть Василїе, дѣка стътȣ ꙟпърать, сколсе пре Фотїе де ꙟ бесѣрекѫ ши дѣде скаȣнȣль ꙗрѫ лȣи Игнатїе; черкѫ вистѣреле ши нȣ афлѫ немика, къ врѣ съ дѣ лѣафъ кȣрцїеи ши нȣ авѣ де ȣнде, че тремѣсе пре ȣнде афла авȣціе ꙟпърѫтѣскѫ ръсипитѫ де Михаиль де ѡ стрънсерѫ ши кȣрѫндь ꙟплȣ вистерїиле; ши фѣче 3 фечори: Костантинь ши Лъвь ши Ꙗлеѯандрȣ. Фѣче ѡасте ꙟтъю Василїе ла Карлимани, ши-л бирȣирѫ де перирѫ Гречи мȣлци, ши пȣцинь де нȣ пери ши ꙟпъратȣль; дȣпѫ ачѣа тремѣсе пре џинере-съȣ Хрисофорь ши бирȣи пре Ꙗгарѣни; ши ꙗрѫ се скȣлѫ ꙟсȣши ꙟпъратȣль кȣ ѡщи де трекȣ ла ръȣль Ѥфраѡȣлȣи ши фѣче ръѕбою кȣ Тȣрчїи ши кȣ Манхеїи ши кȣ алте лимби, шї-и бирȣи Василїе. Дѣчїи добѫнди четъциле чѣле тари ши пline де бȣнѫ-тате, ши се тȣрнѫ кȣ мȣлтѫ авȣціе; ши де мȣлте ѡри с'аȣ бѫтȣть кȣ църъ де пре ꙟпрежȣрь, ши тотȣ-и бирȣиа Василїе. Ꙗтȣнче се тъмплѫ де фȣ кȣтремȣрь маре, кѫтȣ се ръсипїа бесѣречиле; ꙟпъ-ратȣл ле рѫдика, ши мȣлци Ѡврѣи крещинѫ. Ши ꙗсте ѡ царѫ маре, че се кїамѫ Рȣсы, спре мїаѕѫ-ноапте, дечи токмирѫ паче бȣнѫ

кȣ Гречїи ши се фъгъдȣирѫ къ се ворь крещина; ꙟпъратȣл Василїе тремисе пре ȣнь пъринте митрополить сѫ-и ꙟвѣце лѣџе ши сѫ-и ботѣѕе; атȣнче ѕисерѫ: пънѫ нȣ вомь ведѣ минте де ла тине семне минȣнате, нȣ вомь крѣде, ниче вомь фи крещини; ель ѕисе де фѣчерѫ фокь, дѣчїи рѫдикѫ мѫниле ꙟ сȣсь владика ши ѕисе: Христоасе доамне, прослъвѣще нȣмеле тъȣ! ши аръꙟкъ Еуангелїа ꙟ фокь де стътȣ време мȣлтѫ ши нȣ арсе. Ресьи се мирарѫ де пȣтѣра лȣи Хс. ши се ботеѕарѫ тоци крещинѣще. Ȣнь фечорь а ꙟпъратȣлȣи, анȣме Костантинь, ель мȣри, ши фоарте тънжїа Василїе де ель; ꙗрѫ ель ера ȣнь кълȣгѫрь де фрѫмъка анȣме Ѳеѡдорь Сандаваринь, ши адȣсе неще ведери ꙟпъратȣлȣи кȣ фармече, дечи-шь възȣ фїю-съȣ Костантинь ȣнде вени кълѫрѣще ши сърȣтѫ пре татѫ-съȣ ꙟпъратȣл, дѣчїи фȣ невъѕȣть; ши алте семне кȣ фармечеле лȣи фъча, пентрȣ ачѣа-ль ꙗбїа ꙟпъратȣль пре Сандаваринь; ꙗрѫ Леѡнть фїюл лȣ Василїе нȣ-л ꙗбїа, ка пре ȣнь мъскѫричь. Сандаваринь пȣсе пиѕмѫ пре Леѡнть, дѣчїа-ль аромисе съ поарте хангѣрь пре аскȣнсь: къндь ꙗсе ла вънать ꙟпъратȣл, кънди нъвълѣще вр'ȣнь хитлѣнь саȣ вр'о фꙗрѫ ла татѫ-тъȣ де припѫ, ꙗрѫ тȣ съ аиби кȣ че-ль сприжони(sic): ель креѕȣ ши фѣче аша. Сандаваринь се апропїе ши ла ꙟпъратȣль де-и ѕисе: пъѕѣще-те къ фїю-тъȣ Леѡнть те дибȣꙗще съ те пїарѕѫ ка съ-ци ꙗ ꙟпъръцїа, ши те ва нъвъли акмȣ ла вънать, де вери съ креѕи чаркѫ-ль къ вери армѫ хитлѣнѫ гѫси аскȣнсѫ ла динсȣл: кȣм ши фȣ: дѣчїи се мънїе ꙟпъратȣл, дечи-л багѫ ꙟ темницѫ ши лȣ ѕъкȣть време мȣлтѫ, ши ниче ȣнь боꙗринь нȣ пȣтѣ ꙟтоарче пре ꙟпъратȣл съ ꙗрте пре фїю-съȣ; ѡдатѫ фѣче ꙟпъратȣль ѡспъць боꙗрилорь, дечи ла масѫ ȣнде-и чинстїа ера ѡ пасере ꙟтр'о кȣлвїе де лȣѕи афарѫ ȣнїи пълѫꙟгѫндь пре Леѡ, пасерѣ ден кȣлвїе ꙟкъ стрига: Леѡ, Леѡ! лȣѕирѫ дела масѫ боꙗрїи ши-шь афларѫ дѣчїа прилежь ши ꙟчепȣрѫ а плъңџе ши а рȣга пре ꙟпъратȣл, шї-и ѕича: доамне, частѫ пъсърȣе че е десȣпра ноастрѫ, ȣнде нȣ вѣде пре Леѡнть, ꙗ-ль стригѫ пентрȣ ной, къ ной синтемь ѡамени де мѫꙟкѫмь ши бемь де пре ȣнѫ кȣ домнїа та ши а-минте нȣ не адȣчемь де'нсȣл, ши атъта времи ꙟкись ꙟ темницѫ, че не рȣгѫмь ꙗртѫ-ль, къ-ць ꙗсте фїю: атȣнче-ль ертѫ шї-и дѣде ꙟпъръцїа-шь. Ши еширѫ ла вънать; ȣнь черьб маре нъвъли ла ꙟпъратȣл де-л лȣѡ де бръȣ ꙟ коарне пре Василїе, ши врѣ пери атȣнчешь; ель грѫби ȣнь воиникь де тъе бръȣл ꙟпъратȣлȣи кȣ сабїа ши ȣиди; дѣчїи ꙟ локь де чинсте къ-и скоасе капȣль де ꙟ перирѣ, ель ѕисе де-и тъꙗрѫ капȣл ши пȣсе приханѫ къ лȣ скось сабїа спре ꙟпъратȣль. Ши Василї

де вѫтѫмѫтȣра корибѫи черкелȣи пѣцинѫ врѣме трѫи ши мȣри, ши аȣ домнить 20 де ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ ЛЕȢ ПРѢ ꙞЦЕЛЕПТȢЛ.

Пре ȣрмѫ лѫсѫ ꙟпѫрѫціа аȣ Леȣ фїю-сѫȣ. Ши аȣ фѫкȣть рѫѕбоае кȣ Шкѣии ши Фрѫнчїи ши кȣ Тȣрчїи; дечи аѡрѣ-ль бирȣиа, аѡрѣ-и бирȣиа. Ши ера ѡмь бȣнь ши ꙟцелепть, ши ѕидїа бесѣречи мȣлте ши фрȣмоасе ꙟтрȣ лаȣда лȣи Дȣмнеѕеȣ ши а сфинцилорь; ши мѣрсерѫ ꙟтр'о ѕи де Росалїи ла бесѣрека лȣи свети Мокїе сѫ се ꙟкине, ель нѫвѫли де ꙟ ѡатарь ȣнь ѡмь де лови пре ꙟпѫратȣль кȣ ȣнь бѫць ꙟ капь де-и крепѫ капȣл рѫȣ; ши се спѫре кѫ ва мȣри, шї-и кȣрѣ сѫнџе мȣлть; ши фȣ принсь омȣл де богари де-ль мȣнчирѫ мȣлть, ши пре ниме нȣ вѫди, кѫ ера кȣ дȣхь некȣрать; ѩрѫ ȣнь пѫрините кѫлȣгѫрь де-ль кема Маркѡ ель мѫꙟгѫиа пре ꙟпѫратȣл кȣ кȣвинте де ꙟ ѱалмїи лȣи Давидь ши-л бȣкȣра де-и ѕисе: сѫ щїи, ꙟпѫрате, кѫ вери ꙟпѫрѫци де акмȣ 10 ани; ꙟ ѕи че фȣ ловить ꙟтр'ачѣка ѕи мȣри. Ачеста Леȣ пентрȣ кѫ нȣ фѫча фечори, ель цинȣ пънѫ а патра мȣїаре, че аȣ чертаре пентрȣ ачѣа де кѫтрѫ Николае патрїархȣль; елȣ-ль скоасе дин скаȣнь ши пȣсе пре ȣнь пѫрините бȣнь, дентрȣ коконїе петрекȣть тоть ꙟ кѫлȣгѫрїе ши ѡмь прѣ щїȣторю, дечи мȣлте скрȣпȣле бȣне аȣ токмить, ши де а патра нȣнтѫ кареле ва кѫлка ѩкѣџа. Леȣ аȣ домнить 30 де ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ АЛЕѮАНДРȢ ФРАТЕЛЕ ЛȢИ ЛЕȢ ШИ АЛ (sic) ЛȢ КОСТАНТИНЬ ФЕЧОРȢЛ ЛȢ ЛЕȢ.

Ла моарте-шь лѫсѫ ꙟпѫрѫціа фрѫцине-сѫȣ лȣи Алеѯандрȣ ши фїю-сѫȣ лȣи Костантинь. Атѫта ель ѕисе Леȣ ла моарте-шь: вѫѕь пре Алеѯандрȣ 13 лȣни дктѫ-и вїацѫ; ши фȣ аша, кѫ нȣмаи че кѣ ши мѫꙟка ши се рѫпоȣса, ѩрѫ ꙟ грижа алторь валȣри нȣ се аместека, ши се вещежи ка ѡ флоаре, нȣмаи че домни 1 ань ши ѡ лȣнѫ; дѣчїа ꙟисȣши ꙟпѫрать Костантинь, че ера тинерель де 7 ани де нȣ пътѣ дерепта крѫма де домнїе, че ера ȣнь коꙟринь бȣнь ши бѫтрѫнь де-ль кема Романь Лакапинь, дѣчїи пȣрта ачеа грижа. Атȣнче се рѫдикѫ ȣнь фечорь а лȣи Андроникь Дȣка де адȣнѫ воиничи ши се испити сѫ апȣче домнїа, че маните-ль апȣкѫ арма ши и се вѫрсѫ сѫнџеле; дȣпѫ ачѣа се рѫдикѫ ȣнь коꙟринь анȣме Фока Левь, ши ера атȣнче воеводь пре тоате ѡштеле: дечи вѫѕȣ пре Романь ꙟтрȣ атѫта чинсте, елȣ се фѫча

ꙟкѫ а фи прїатинь ꙟпъратȣлȣи; дечи адȣнѫ ѡщи мари де ꙋре-
тȣтиндинѣ, де ꙟ Ликаѡнь, ден Фригїа, де ꙟ Ивери, ден Па-
филїа, ден Мисїа, ден Сирїа, ден Киликїа, де ера мȣлци сꙋт
фрȣнѕѫ ши ꙗрбѫ, ꙗрѫ пре аскȣнсь ель врѣ сѫ фїе ель фе
ꙟпърать; ашиждерѣ ши Романь де елȣ-ш сѫ фъча а пȣрта гриж
ꙟпъратȣлȣи, ꙗрѫ дентрȣ адънкȣл инимїеи лȣи ель вътѣ сѫ фи
ꙟпърать; дечи токми де венїа апроѕи дела Фока де-и спȣнѣ
некрединца кътрѫ ꙟпъратȣл, дечи-а сфътȣи Романь де скрисе кърт
ла воиничи ши аратѫ прїетинчїа лȣи Романь ши хитленшȣга
фокѫи, дечи-а пъръсирѫ ши фȣ принсь Фока ши-ль ѹрѫрѫ (sic)
Штъ-и гони Романь лȣпїи ка сѫ-шь мънѫнче ꙟсȣши ѡиле
сѫ спаргѫ тȣрма. Атȣнче прѫда Шкѣии цара гречаскѫ пънѫ ла
Цариградь ши лȣарѫ Ѡдрїюль; дѣчїи ꙟпъратȣлȣи пърѣ кѫ ...
кȣ вине Романь, дечи ꙟкъ-а маи ꙟдрѫщи; дечи токми де дѣде ...
фатъ-шь Романь дȣпѫ ꙟпъратȣл; ши кѫндь фȣ нȣнта, Костантин
кȣнȣнѫ пре Романь сокрȣ-сѫȣ сѫ фїе ꙟпърать. Домни пънѫ а-
тȣнче Костантинь 7 ани.

ꙞПЪРѪЩЇА ЛȢИ РОМАНЬ КАЛАПИНЬ (sic).

Чель кȣ минте адънкѫ Романь, дѣка се вѫѕȣ ꙟнълцать ꙟ скаȣн
де ꙟпъръцїе, пре џинере-сѫȣ нȣмаи кȣ нȣмеле че ера де ꙟпърат,
ꙗрѫ стѣгȣл ши воа кȣ вистѣреле домнїа Романь, ши челȣ ...
авѣ пѫне де сацїȣ се апȣкѫ де а-мѫнѫ-и ши се сътȣра ...
ꙗрѫ сътȣлȣл рѫмасе флѫмѫндь; кѫ ꙟчепȣ Романь а скрие ...
де пȣнѣ нȣмеле лȣи де ꙟпърать ши а фечорилорь, ꙗрѫ фїи ...
ꙟпъръѫтескь дѣде ꙟдъръть. Атȣнче венирѫ Тȣрчїи ꙟтѫю ...
докѫнда църиеи гречещи ши ѡ лȣ прѫдать пънѫ ла четатѣ ...
Брȣса, ши аȣ фость атȣнче нȣмърȣл анилорь 6453 [945]; че кѫнд...
пъра лȣи Романь кѫ ш'аȣ тоате ꙟтърить ши токмить, ...
кѫѕȣ ши пїердȣ, кѫ вени Костантинь ла врѫстѫ де бърбать ...
добѫнди минте, дечи се сфътȣи кȣ боꙗрїи кѫче кѫ Романь ...
ꙟбѫтрънисе, дечи-ль сколсерѫ ши-а фѣчерѫ кѫлȣгѫрь; ши ...
домнить Романь 25 де ани.

ꙖРѪ ꙞПЪРѪЩЇА ЛȢИ КОСТАНТИНЬ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ...

Дечи пре фечорїи лȣ Романь елѣ-и принсе Костантинь ши-
и голи де тоатѫ авȣцїа-шь шї-и тремѣсе сѫ фїе църани ...
ши-шь пȣсе воеводь пре тоате чѣтеле пре Никифорь Фока ...
пре Василїе постѣлникȣл; ши нѫскȣ-се фечорь де ꙟ Єлена ...

ꙟПЪРѪЦІА ЛȢИ ВАСИЛІЕ ФІЮЛ ЛȢИ РОМАНЬ.

Пънѫ кѫндь ꙟпърѫци Фока ши Цимисхи, еи крескȣрѫ воиничи Василїе ши Костантинь ꙟ ȣршеникь нъскȣцїи, фечорїи лȣи Романь ꙟпърать; дѣчїи шеѕȣ Василїе ꙟ скаȣнь ши се арътѫ ꙟпърать столȣрелорь; дечи Василїе ꙟтрȣ тоть се невоиа съ-шь самене мошȣ-сѫȣ Македонѣнȣлȣи, къ гȣстъриле нȣ-ле юбїа фърѫ врѣме, ниче-шь да вїецїеи ѡдихнѫ, че пȣрта арме грѣле ꙟ тоть часȣл прежȣрь ель, ши павецеле(sic), конфȣреле, сецателе, сȣлицеле, платошеле ши тоате армеле лȣи ера маи драци декъть мѣсе тинсе плине де веселїе ши де винь дȣлче; сȣнетеле армелорь ши ръсȣнȣль коарделорь де аркь маи юбїа декѫть глась де алъȣте. Мȣлте ръѕбоале аȣ фъкȣть Василїе ши мȣлте църь аȣ бирȣить, ши мȣлци вржъмаши аȣ пȣсь сȣпть савїа лȣи ши ꙗȣ плекать: Сръбїи, Ѧрбѫнашїи, Фрѫнчїи, Иверїи, Кърѫманїи; ши пре Шкѣи и смери кȣ тотȣл ши ле слъби пȣтѣра, къ принсе ла ръѕбою вїи 15,000, фърѫ къци перисе, шї-и ѡрби пре тоци, нȣмаи че лъсѫ дентр'о сȣтѫ ȣнȣл кȣ ȣнь ѡкю ка съ трагѫ пре алалци ꙟ царалорь: къте пре 99 орби; ши скоасе тоате четъциле ши тоате ѡчинеле че лȣасе маиите де Шкѣи дела Гречи. Ши аȣ доминить Василїе 30 де ани.

ꙟПЪРѪЦІА ЛȢИ КОСТАНТИНЬ ФРАТЕЛЕ ЛȢИ ВАСИЛІЕ.

Мȣри Василїе бѫтрънь, ши шеѕȣ ꙟ скаȣнь фрате-сѫȣ Костантинь; че немикѫ нȣ-шь семънѫ фръцине-сѫȣ, че кȣм чинстїа Василїе пре чеа че ера бърбаци бȣни ши цинѣ каи бȣни ши арме, атъта Костантинь нȣ юбїа сȣнете де савїи ши бȣчине сѣмне де ръѕбоале, ниче кїѡте де глоате, ниче глась де ѡасте, че нȣмаи че бѣ ши мѫꙟка кȣ мȣери фрȣмоасе ши кȣ флȣере ши кȣ алъȣте, жȣкъри ши кънтече кȣрвещи де юкосте. Ши ера бѫтрънь ши кърȣнть, ши ера фрикось ши блъѕнѫ ши препȣиторю, къ цїȣ дентрȣ ѡаре-чине пре Романь, ȣнȣль де ꙟ кȣрте къ-и ва фи пре ȣрмѫ ꙟпърать, дечи-шь дѣде фїе-са Зое дȣпѫ 'нсȣл. Ши домни Костантинь 2 ани ши 11 лȣни.

ꙟПЪРѪЦІА ЛȢ РОМАНЬ АРГȢРОПОЛСКОЕ.

Романь фȣ ꙟпърать, џинереле лȣи Костантинь, ѡмь прѣ ꙟцелепть, ши авѣ фрика лȣи дȣмнеѕеȣ, ши се ꙟвъца пȣрȣрѣ ꙟ сфентеле кърци, ши ста пре рȣгѫ тоатѫ ноаптѣ, ши ѕидїа весѣречи ꙟтрȣ

май че-ль сминтїа кѫ цинѣ мȣіаре пре Ѳеѡфана, шї-и ера кȣмѫтрѫ; ши атата ꙟкѫ се тѫмплѫ, кѫ фȣ фоамете маре ꙟ Цариградь де соси кїла де грѫȣ кѫте ȣнь галбень; ꙟпѫратȣл авѣ житнице прѣ мари плине де пѫне, дечи ѕисе сѫ се вѫнѕѫ де пѫнѣ лȣи кѫте 2 киле ꙟтр'ȣн галбень; дечи-а дефѫима цара, пентрȣ кѫ ла Василїе Македонь ꙟкѫ фȣсѣсе ꙟ ѕилеле лȣи фоамете маре, че ель ꙟвѫцѫ де виндѣ ден житница ꙟпѫрѫтѣскѫ кѫте 12 киле пре ȣнь галбень, де-шь скоасе цара пре ȣшорь де фоамете. Фока арȣꙟкѫ ȣрџїе пре Цимисхи пентрȣ кѫ-л вѫдисе ѡаре-чине кȣ нишще кȣвинте рѣле, дечи-ль гони дела динсь; іарѫ ꙟпѫрѫтѣса фоарте тѫнжїа дȣп'ѫнсь де нȣ-и врѣ веда фаца сѫва ѡ ѕи; дѣчїи рȣгѫ кȣ хитленшȣгь пре Фока де-л кемѫ іарѫ, ши ера прѣ воиникь ши фрȣмось Цимисхи, дечи врѣ сѫ моарѫ Ѳеѡфана де нȣ-л веда; ши Фока фоарте се пѫѕїа де дȣмнеѕеȣ, кѫ пȣрта десȣпра кѫмашь де аȣрь, іарѫ пре лѫꙟгѫ пїале кѫмаше де лѫнѫ; ши аџїернȣтȣл лȣи ера де ѡловирие, ель се кȣлка жось пре рогожинѫ; ши ѱалтїра нȣ-и трече ꙟ ѕи; ла мȣіаре-ши мерџа рарь; че нȣ-и плѫча аша, дечи се ꙟсоци кȣ Цимисхи ши сфѫтȣирѫ рѫȣ пре ꙟпѫратȣл ка Далида пре Самѱѡнь ши Тиндарида бѫрбатȣлȣи-шь; дѣчїи-л пѫѕирѫ де-л гѫсирѫ дȣрминдь жось пре ȣнь цоль, ши-ль жȣꙟгѣрѫ аколѣ. Ши домни Никифорь Фока 6 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ ІѠ ЦИМИСХИ.

Цимисхи пȣсе кȣнȣнѫ ꙟ капȣ-ши де ꙟпѫрѫцїе. Дечи іарѫ се спѫрѣрѫ прин прежȣрь цѫриле шї-и фȣџїа де'наинтѣ сабїен лȣи тоци врѫжмашїи ши де сȣлица лȣи се тема тоате лимбиле; ши лѫрџи ѡчинѫ Гречилорь де тоате пѫрциле, ши лȣѡ дела Рȣси де ле добѫнди стѣгȣриле кȣ тотȣл, ши пре Борись домнȣль лорь фȣ принсь вїȣ де-л дȣсе ꙟ Цариградь ши-л пȣсе боіаринь маре анȣме магїстрȣ, ши кȣ Сѫрбїи авѣ сфадѫ шї-и бирȣи. Дечи дȣпѫ че бѫтȣ Цимисхи Рȣсїи, елȣ се скȣлѫ Свѣтьславь домнȣль рȣсескь кȣ ѡщи мари ши бѫтȣ пре Шкѣи де-и плекѫ сȣпть сине. Дечи шеѕиндь ель ꙟ Дрѫсторь, ель вени Цимисхи, ши се ловирѫ де фацѫ кȣ Рȣсїи, бирȣирѫ шї-и гонирѫ пѫнѫ-и скоасерѫ ден цара Шкѣилорь. Ꙗша ера Цимисхи бѫрбать бȣнь ши воиникь. Ши домни 6 ани.

ꙟПЪРЪЦЇѦ ЛꙋИ ВАСИЛЇЕ ФЇЮЛ ЛꙋИ РОМАНЬ.

Пънѫ кѫндь ꙟпърѫци Фока ши Цимисхи, ей крескꙋрѫ воиничи Василїе ши Костантинь ꙟ ꙋршеникь нъскꙋцїи, фечорїи лꙋи Романь ꙟпърать; дѣчїи шеꙁꙋ Василїе ꙟ скаꙋнь ши се арътѫ ꙟпърать столꙋрелорь; дечи Василїе ꙟтрꙋ тоть се невоиа съ-шь самене мошꙋ-съꙋ Македонѣнꙋлꙋи, къ гꙋстъриле нꙋ-ле юбїа фърѫ врѣме, ниче-шь да вїецїеи ѡдихнѫ, че пꙋрта арме грѣле ꙟ тоть часꙋл прежꙋрь ель, ши павецеле(sic), конфꙋреле, сецателе, сꙋлицеле, платошеле ши тоате армеле лꙋи ера маи драци декъть мѣсе тинсе плине де веселїе ши де винь дꙋлче; сꙋнетеле армелорь ши ръсꙋнꙋль коарделорь де аркь маи юбїа декѫть глась де алъꙋте. Мꙋлте ръꙁбоае аꙋ фъкꙋть Василїе ши мꙋлте църъ аꙋ кирꙋить, ши мꙋлци врѫжмаши аꙋ пꙋсь сꙋпть сабїа лꙋи ши иаꙋ плекать: Сръбїи, Ꙗрвѫнашїи, Фрѫнчїи, Иверїи, Кърѫиманїи; ши пре Шкѣи и смери кꙋ тотꙋл ши ле слъби пꙋтѣрѫ, къ принсе ла ръꙁбою вїи 15,000, фърѫ кѫци перисе, шї-и ѡрби пре тоци, нꙋмаи че лъсѫ дентр'о сꙋтѫ ꙋнꙋл кꙋ ꙋнь ѡкю ка съ трагѫ пре аллалци ꙟ царалорь: къте пре 99 орби; ши скоасе тоате четъциле ши тоате ѡчинеле че лꙋасе маиѳте де Шкѣи дела Гречи. Ши аꙋ домнить Василїе 30 де ани.

ꙟПЪРЪЦЇѦ ЛꙋИ КОСТАНТИНЬ ФРАТЕЛЕ ЛꙋИ ВАСИЛЇЕ.

Мꙋри Василїе бѫтрънь, ши шеꙁꙋ ꙟ скаꙋнь фрате-съꙋ Костантинь; че немикѫ нꙋ-шь семънѫ фрѫцине-съꙋ, че кꙋм чинстїа Василїе пре чеа че ера кърваци бꙋни ши цинѣ каи бꙋни ши арме, атъта Костантинь нꙋ юбїа сꙋнете де сабїи ши бꙋчине сѣмне де ръꙁбоае, ниче кїѡте де глоате, ниче глась де ѡасте, че нꙋмаи че бѣ ши мъꙟка кꙋ мꙋери фрꙋмоасе ши кꙋ флꙋере ши кꙋ алъꙋте, жꙋкъри ши кънтече кꙋрвещи де юбосте. Ши ера бѫтрънь ши кърꙋнть, ши ера фрикось ши блаꙁнѫ ши препꙋиторю, къ цїꙋ дентрꙋ ѡаре-чине пре Романь, ꙋнꙋль де ꙟ кꙋрте къ-и ва фи пре ꙋрмѫ ꙟпърать, дечи-шь дѣде фїе-са Зое дꙋпѫ 'нсꙋл. Ши домни Костантинь 2 ани ши 11 лꙋни.

ꙟПЪРЪЦЇѦ ЛꙋИ РОМАНЬ АРГꙋРОПОЛСКОЕ.

Романь фꙋ ꙟпърать, цинереле лꙋи Костантинь, ѡмь прѣ ꙟцелепть, ши авѣ фрика лꙋи дꙋмнеꙁеꙋ, ши се ꙟвъца пꙋрꙋрѣ ꙟ сфентеле кърци, ши ста пре рꙋгѫ тоатѫ ноаптѣ, ши ꙁидїа бесѣречи ꙟтрꙋ

лаѹда лѹи дѹмнезеѹ; ꙗръ ꙟпърътѣсеи и ꙟфлоріа тинерѣцеле ши ѡ догоріа поҳтеле; ведѣ пре Романь кѹ віацъ кѹратъ ши ѹсеби дорминдь ди'нса, ꙗръ ꙗ ꙟчепѹ а кѹџета рѣѹ, къ ера ѹнь войникь фрѹмось ши кипешѹ, анѹме Михаил де ꙟ Пефлагѡнь де рѹдъ, де слѹжіа ꙟ кѹрте, ꙗръ Зое фоарте-ль юбіа кѹ ръвне ши тремитѣ кѹвинте кѹ пилде пънъ кѫндь сѣ местекаръ ѹнѹл кѹ алть де преѹнъ. Дѣчіи сфътѹиръ рѣѹ пре Романь, дѣчіи токмиръ пре нешіе фъкъторі де ръѡтъци: кѫндѹ се скълда Романь ꙟ баеи-л сѹгрѹмаръ де мѹри. Ши аѹ домнить Романь 5 ани.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸИ МИХАИЛ ПЕФЛАГѠНЬ.

Стътѹ Михаил ꙟпърать; ачеста платъ лѹѡ пентрѹ лѹкрѹ де кѹрвіе, че ель кѹм ера де фрѹмось ши кѹ кипь трѹпескь, аша ера ши сѹфлетескь фрѹмось, къ ꙟцелѣсе де ꙟ кѫтъ сърачіе се ꙟнълцъ ꙟпърать, дечи ера ѡмь бѹнь ши смѣрень, шї-и ера милъ де мишеи, ши мъꙟгъа пре чеа че пъціа рѣѹ, ниче се гръбіа кѹ пїꙗрдера ѡмѹлѹи, ши сърачіи и милѹа, преѡціи чинстіа, бесѣречиле ꙟтъріа, боꙗріи и дърѹиа, войничіи и милѹиа, кѹ дерептѹ зикѫндь: ниме нѹ се дѹча дела динсь кѹ ѡкіи лъкръмоши, саѹ чине-л прѣ рѹга нѹ се врѣ ꙟтоарче мъхнить; че авѣ ѡ бътае рѣ кѹ дѹхь некѹрать, дечи пъціа рѣѹ де мѹлте ѡри; кѫндь се трезвіа, ель маи бrътось невоиа де ста пре рѹгъ; ши авѣ нешіе фраци рѣи, поркари, въкари, небѹни, неꙟцелепци, кѹ нърава рѣѹ, пъкѹрари, дечи ꙟбла небѹнѣшіе ши ꙟвълѹа цара пънъ че трекѹ ши Михаиль дѹпъ алалци. Ши домни 7 ани.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸИ МИХАИЛ КАЛАФАТИНЬ.

Скимбъ-се домніа ши ла ачеста Михаил, ѡмь рѣѹ, кѹ минте де витъ, мъндрѹ, мънѡсь, фъръ сфать; ши липи де ель нешіе тинери; гони пре Зоа ꙟпърътѣса ши пре Ѳеѡдора ꙟтр'ѹнь ѡстровь де ле тѹнсе; дечи се рѣдикъ глъчавъ маре ꙟтрѹ боꙗри ши ꙟ воевози, къ-шь адѹча аминте де пъринціи Зоеи кѫть бине аѹ авѹть, ши кѹм ѡ аѹ тѹнсь фъръ вое, дечи цара ꙟпъръціеи ѡ сѹгь нешіе небѹни, пъстори де порчи; дечи се ꙟглотиръ ши се рѣдикаръ спри'ншіи, пънъ-и скоасеръ кѹ рѹшине рѣ, ши ꙗръ адѹсеръ пре Зоа ла скаѹнѹль мошилорь де ꙟпъръціе. Ши домни Михаил 1 ан.

ꙟПЪРЖЦІА ЛѸИ КОСТАНТИНЬ МОНАМАХЬ.

Зоа ꙟпърътѣса пѹрѹра похтїѧ съ се кѣме маикъ а фїю нъскѹть ден трѹпѹль ей; дѣчїи се аджпа ден дои грждинари ка ѹнь пометь: ѹнѹа кема Костантинь Монамахь, ѡмь бѹнь ши воиникь ши прѣ милостивь, дечи-ши пѹсе де-и ера бърбать. Аша се гонѣщє бинеле кѹ ръѹль, ка ѡ роатъ че ꙟмблъ ꙟпрежѹрь: ши ꙟ сѹсь ши ꙟ жось. Ачеста Монамахь ла ръзбою нѹ щїа ръндѹль, іаръ ла алалте ла тоть ера бѹнь ши ꙟцелепть ши дарникь, ши ꙟдѹрьторю ла мишеи, ши четїа мѹлть ла скриптѹри, ши фоарте-л юбїа тоци къ жѹдека кѹ дрептѹл пре тоци фъръ фъцърїе, ши тоци ши мишеии де претѹтиндина мѹлть бине аѹа дентрѹ мъниле лѹи; ши чине ва врѣ съ се адеверѣзе а маре крединцъ че авѣ: бесѣрекъ прѣ фрѹмоасъ зиди лѹ свети Геѡргїе, ши алте мѹлте фъча кѹ каадъ инимъ кътръ домнезеѹ бѹнътъци; че тоть болїа де пичоаре, пентрѹ ачѣа мѹлци де мѹлте ѡри се ръдика вржжмаши спри'нсѹл; че кѹи нѹ іасте датъ де сѹсь, ꙟдешертѹ се испитѣще, къ перирь ка прахѹл наинтѣ ѹнѹи вънть, іаръ пентрѹ маре дрептата лѹи ниме немика нѹ-и пѹтѣ стрика, нѹмаи ачѣ боалъ че-л досъдїа ши 'нтрѹ ачѣа се съвръши. Ши домни 13 ани.

ꙟПЪРЖЦІА ѲЕѠДОРІѴИ ꙟ ѸРШѸНИКЬ НЪСКѸТЪ.

Ръмасе домнїа ла Ѳеѡдора, къ Зоа сорѹ-са мѹрисе маинте; ши ера юбѣцъ ла фїешче бърбать, дечи ѡ цина ѹнь бътржнь анѹме Михаиа; ши цинѹ іа домнїа ꙟнсъши ѹнь ань, атѹнче се съвръширъ тоци де рѹда лѹ Василїе Македонь.

ꙟПЪРЖЦІА ЛѸИ МИХАИЛ.

Атѹнче аѹ фость нѹмърѹл анилорь 6513 [1005]. Нѹмаи че авѹ Ѳеѡдора рѹдъ де пре моаше-са, фата лѹ Романь ꙟпърать сокрѹл лѹ Костантинь фечорѹл лѹи Лъвь, де-ль кема Исакїе, дечи нѹмаи че се кема кѹ нѹмеле Романь ꙟпърать, іаръ пентрѹ къ ера прѣ бътрънь ши ера легать жѹрьмънть ꙟфрикошать Ѳеѡдора, ель пѹрта ръндѹл ши къма [?]. Исакїе Коминиь ера бърбать бѹнь ши кить [?] кѹ ѡщиле, дечи врѹ съ-ль сколцъ ши ден скаѹнь ши фѹ сфадъ маре ꙟтрѹ еи, дечи-шь пончиша сѹлицеле Гречи спре Гречи ши-шь ръдика арме пре алте арме, ꙟкъ тоть [ꙟнсъ пре ?] тѹтиндинѣ бирѹи Исакїе, ши добжнди ꙟпърьцїа.

ꙞПЪРѪЦІА ЛꙊИ ИСАКІꙊ КОМНИНЪ.

Дечи еши претꙋтиндина вѣсте де ꙟпѫрѫцїа лꙋ Исакїꙋ Комнинъ, ши домнїа ꙟцелепцѣще, че кꙋрѫндꙋ—л лѫꙋнсерѫ боале грели ши—шъ дѣде кꙋ бꙋнѫ вреpе а лꙋи ꙟпѫрѫцїа ши авуцїа лꙋ Костантинъ Дꙋка; елꙋ—ши тꙋнсе пѫрꙋл ꙟпреꙋнѫ кꙋ нѫравꙋл ши примі вїацѫ кѫлꙋгѫрѣскѫ, ши домни 3 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛꙊ КОСТЯНТИНЪ ДꙊКЯ.

Фꙋ Дꙋка ꙟпѫрать ши домнїа бине, кѫ ниче се фоарте ꙟвълци ниче се ꙗрѫ лѫса, че мерџа пре кале ꙟпѫрѫтѣскѫ. Карїи е бꙋни, еи авѣ дела динсꙋлъ чинсте, ꙗрѫ карїи ера рѫи, еи е чертаци. Ши авѣ 7 фечори нѫскꙋци деи доамнѫ—са Єvдокїа, ши дꙋча гриже ди'нса, кѫ ера тинѫрѫ ши фрꙋмоасѫ, дечи се темѣ дꙋпѫ моартѣ лꙋи кѫ се ва мѫрита дꙋпѫ алтꙋл ши ва наще фечори кꙋ алть бѫрбать, дечи се сфѫтꙋи сѫ ѡ сколцѫ дела динсъ ... сѫ да коконїи ла лацїи сѫ—и крѣскѫ ши сѫ—и цїе; ꙗ цїѣ, дечи се адевери кꙋ жꙋрѫмѫнть маре кѫ нꙋ се ва мѫрита дꙋпѫ моартѣ лꙋи, че—и ва сокоти фечорїи шї—и ва крꙋца. Дечи мꙋри Дꙋка ши рѫмасе Єvдокїа кꙋ коконїи тинереи де—и ѡкротїа, че де проаспѫт се сирипи бꙋра трꙋпаскѫ ши рѫдикѫ фꙋртꙋнѫ тꙋрбꙋре де ꙋнда порнителор, дечи—ши пꙋсе вѣтрилѫ трꙋпꙋл деспре житїа [де спрежиніа] вѫнть де стѫмпѫраре ꙟ че кипъ вине кꙋ вѫнть де рѫспꙋнде. Єра ꙋнъ воеводъ де—л кема Романъ Дїѡгенъ, вѣселъ ши мѫꙟгѫꙗѡсъ, воиникъ ши фрꙋмосъ, де рꙋдѫ де ꙟ Кападѡкїа; ачеста вѫꙅꙋ ... ѡ мꙋꙗре цїиндъ вистѣреле гречещи кꙋ нещіе кокони тинереи, ... се рѫдикѫ кꙋ ѡщи сѫ—и ꙗ домнїа, ши се лови кꙋ ѡщиле ꙟпѫрѫтѣсеи, ши фꙋ бирꙋить Романъ ши приисъ вїꙋ ши—л адꙋсе сѫ—лъ мꙋнчаскѫ; дечи—лъ вѫꙅꙋ ꙟпѫрѫтѣса атѫта де воиникъ фрꙋмосъ ши кꙋвїѡсъ, нꙋ—шъ кѫꙋтѫ сѫ—шъ скꙋмпере мѫнїа де пре Романъ, ниче—ш гѫнди де чель жꙋрѫмѫнть ꙟфрикошать, че—і ши ꙟдрѫџи кꙋ рѫвне; дечи ꙟ локъ де темницѫ довѫнди Романъ пать де нꙋнтѫ, ши ꙟ локъ де легать соси ꙟпѫрать. Ши аꙋ домнить Дꙋка ꙟпреꙋнѫ кꙋ Єvдокїа 7 ани, ꙗрѫ ꙟсѫши кꙋ коконїи 7 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛꙊИ РОМЯНЪ ДІѠГЕНЪ.

Дѣка се вѫꙅꙋ Романъ сосить ꙟтрꙋ атѫта мѫрїе де ꙟпѫрѫцїе мꙋлтѫ кѫркѫцїе арѫтѫ, кѫ кꙋ мꙋлте цѫри се лꙋптѫ ши ...

лимби аꙋ бирꙋить; маи вѫртось кꙋ Тꙋрчїи аꙋ авꙋть де мꙋлте ѡри фадѫ, ши тотꙋ ꙗꙋ бѫтꙋть, ши фѫрѫ нꙋмѫрь мꙋлциме де Тꙋрчи аꙋ тѫꙗть; дечи ле арѫтѫ ель кѫтѫ бѫрбѫцїе аꙋ Гречїи ши сѫнть битѣжи ла рѫзбою; че е маи хрѫбоарѫ ꙋрѫчюна ши пизма, пентрꙋ кѫ ера Романь вѫртось. Принсерѫ а фꙋџи, дѣчїи се спѫрѣрѫ столꙋриле ши фꙋ принсь ꙟпѫратꙋль де Тꙋрчи; ши ꙟкѫ фѫрѫ нѫдѣжде доминꙋль тꙋрческь ертѫ пре ꙟпѫратꙋль де се дꙋсе ла царѫ-ши, че нꙋ пꙋтꙋ ꙟкѫпѣ, кѫ маи срѫгꙋирѫ де принсерѫ порцилє а тꙋтꙋрорь четѫцилорь. Ши аꙋ доминить Романь Дїѡгень 3 ани ши 6 лꙋни.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛꙊ МИХАИЛ ФЇЮЛ ДꙊКѪИ.

Атꙋнче венисе ла врѫстѫ Михаил, фечорꙋл аꙋ Костантинь, ши фꙋ рѫдикать ꙟпѫрать; дечи-шь скоасе пре мꙋмѫ-са фѫрѫ воꙗ еи де ѡ тꙋнсе кѫлꙋгѫрицѫ; аꙋзи ꙗрѫ де Романь кѫ се рѫдикѫ ꙟпѫрать, дечи тремисе ѡщи ши-л принсе; алть рѫꙋ нꙋ-и фѣче, че-и дѣде четатѣ Ефесꙋлꙋи кꙋ тоть венитꙋл, дечи шеда аколѣ де бѣ ши мѫнка ши-шь рѫпоꙋса бѫтрѫнѣцеле пѫнѫ ла моарте. Ши аꙋ доминить Михаил аль Дꙋкѫеи 6 ани. Дечи аꙋ фост пѫнѫ ла Михаил фїюл Дꙋкѫеи 6613 [1105].

Пѫнѫ ачича с'аꙋ скось дентр'алте кѫрци словенещи пре лимба ноастрѫ вїециле ши петрѣчериле ꙟпѫрѫтещи че аꙋ фость де ꙟчепꙋтꙋл лꙋмїеи пѫнѫ ла Михаил фечорꙋл Дꙋкѫеи: атꙋнче аꙋ фость нꙋмѫрꙋл анилор 6613; че кꙋм нꙋ поци аѫꙋнџеналтꙋл черюлꙋи, ниче адѫнкꙋл пѫмѫнтꙋлꙋи, ниче марџинѣ лꙋмїеи, ши кꙋм нꙋ се поть нꙋмѫра стѣлеле черюлꙋи, ниче нѫсипꙋл мѫрїеи, аша нꙋ се поате афла адѫнкꙋл скриптꙋрилорь; кѫ ꙋнїи де чеи сфинци пѫринци лѣтописецъ аꙋ скрись де ꙋнеле, алцїи де алтеле, ꙋнїи пре ꙋне локꙋри ши де ꙋнїи ꙟпѫраци аꙋ ꙟмꙋлцинт (sic), алцїи аꙋ скрис маи скꙋрть, ꙗрѫ ачича с'аꙋ адꙋнать ка ꙟ скꙋрть ши ка ꙟ де тоть. Ши ꙗсте зиса сфинцїеи тале, ѡ прѣ ꙟцелѣпте пѫринте кꙋр Ѳеѡфил, епископꙋль де Рѫбникь! ꙗтѫ ши еꙋ робꙋль сфинцїеи тале, маи микꙋль ши маи апои де тоци ши тикѫлосꙋл, кѫлꙋгѫрꙋль Моза Михаил, кѫтꙋ мїꙋ (sic) фость щїинцѫ ши ам пречепꙋть еꙋ, ам невоить де ам скрись. Дечи сѫ ка[де сѫ] пꙋнемь ши нои ѡдихнѫ кондеюлꙋи, ка ꙋнь трѫгѫторю вѫнсла, кѫ ѡаре

кȣмь желȣіаціе чине е пре маре сѫ вадѫ пристанищіе, аша ши скріиторюл пѫꙁаще сѫ вадѫ сврѫшитȣл. Дечи сѫ пȣнем ши ноі негоцȣл корабіеи ноастре сѫ стѣ ꙟ вадȣл пѫскарилорь. Кѫндȣ аȣ фѫкȣть пѫскаріи вадь де ѡдихнѫ фȣртȣнацилорь ель аȣ фость ан 5555, іарѫ кѫндь ам сосить еȣ ла ачесть вадь ел аȣ фость нȣмѫрȣл анилорь 7129 [1620] ꙟ лȣна лȣ септевріе.

Де акмȣ с'аȣ скось дентр'алте иꙁвоаде, де ачѣаш ꙟпѫрѫціе: Дȣпѫ Костантинь фечорȣл Дȣкѫеи аȣ доминить Никифорь Вітаніать 3 ани ши жȣмѫтате; Ꙗлеѯіе Комнинь 36; Іѡань фіюсѫȣ 25 де ани; Маноиль фію-сѫȣ ꙟ ȣршеникь нѫскȣть 36 де ани; Ꙗлеѯіе фію-сѫȣ 3 ани; Ꙗндроникь Комнинь 3 ани. Пре ачеста-л принсе Ісакіе Ꙗггель де-ль мȣнчи пѫнѫ-л ѡмори, ші-лȣѡ фата де-и фȣ ꙟпѫрѫтѣсѫ, ши домни 6 ани. Ꙗлеѯіе фратесȣ домни 8 ани. Ꙗȣ фость нȣмѫрȣл атȣнче 6702 [1194]. Ꙗȣ мȣтать Калоіѡань доминȣль Шкѣилорь трȣпȣль лȣи светіи Іѡань Рылскіи де л'аȣ дȣс ла четате ꙟ Трѫнѡвь. Ісакіе аȣ доминить де пренȣнѫ кȣ фію-сѫȣ 5 лȣны. Ꙗлеѯіе Мȣрцȣфлонь домни 80 де ꙁиле, ши фȣ сфадѫ маре атȣнче ꙟ Цариградь, кѫ се скȣлѫ рȣда лȣи Комнинь де се чертарѫ кȣ а лȣи Палеѡлогь, ши фȣџи Мȣцȣрфлѡнь (sic) ла Веницїа де вени кȣ Фрѫнчіи. Ꙗни 6710 [1202] лȣарѫ Фрѫнчіи Цариградȣль дела Гречи ши л'аȣ цинȣть 62 де ани, ши де фрика Фрѫнчилорь поменіа Гречіи пре папа ла жрѫтѫвникь; ши авѣ Гречіи атȣнче ши де кѫтрѫ Шкѣи, кѫ ле прѫдȣ цара; атȣнче дѣдерѫ моціиле сфинтеи Винери ꙟ локь де дажде ши алте рѫндȣри скȣмпе мȣлте. Дечи аȣ ꙟпѫрѫцить Ѳеѡдорь чел маре ꙟпренȣнѫ кȣ Фрѫнчіи 18 ани; Іѡань кȣмнатȣ-сѫȣ 33 де ани. Михаил Палеѡлогь скоасе четатѣ дела Фрѫнчи, ани 6769 [1261], ши аȣ доминить 24 де ани. Ꙗндроникь фіюл лȣи Палеѡлогь 30 де ани. Ꙗчеста авѣ ȣнь коконь тинерель анȣме Калоіѡань, дечи се вѫꙁȣ кѫ е бѫтрѫнь ши апроапе де моарте ши нȣ іаȣ рѫмась ниче ȣнь непоть, че кемѫ пре Катакоꙁинȣ де-и ꙁисе: веꙁи кѫ морю, ши фію-міеȣ іасте микь; фіи тȣ ꙟпѫрать! —дечи-л кȣнȣнѫ кȣ ꙟпѫрѫціе де'наинтѣ глоателор—іарѫ пре фіюл міеȣ сокотѣціе: сѫ арѫ трѫи, ель ва фи кѫндь-ва ꙟпѫрать.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ КАТАКОЗИНȢ.

Стѫтȣ ꙟпѫрать Катакоꙁинȣ, ани 6804 [1292]. Ꙗтȣнче ꙟтрѫчѣа [с'аȣ скȣлать] ȣн боіарю ѡаре-каре Тȣркь анȣме Ѡтмань кȣ мȣлци Тȣрчи де аȣ лȣать мȣлте цѫри деспре рѫсѫрить де лѣȣ робить ши лѣȣ придѫдить, пѫнѫ че аѫȣнсерѫ четатѣ Брȣса, ши

мѹри аколо Отманъ; шї-и фѹ ꙟ лок фїю-сѫѹ Оркань, ши принсерѫ вадѹл ла Калиполи ши дѣчїа фѫча рѫѹ мѹлть крещинилорь; ирѫ Катакозинѹ и апѫра ши нѹ-и лѫсѫ сѫ трѣкѫ марѣ. Атѹнче мѹри ши Оркань, шї-и фѹ ꙟ локь Мѹрать, ши фоарте невоиа сѫ трѣкѫ марѣ: ел вѫзѹ Катакозинѹ кѫ нѹ-и ва пѹтѣ wпри, сѫ се wкѫрѫширѫ вистѣреле ши храна воиничилорь, дечи порончи ла Алеѯандрѹ домнѹль Шкѣилорь, ши ла wраше, ши ла домнѹль Сѫрбилорь, ши ла Ѹглешь диспоть, ши ла кралюль Влѫкашинь, ка сѫ-и тремицѫ wщи ꙟтр'ажѹторю; еи нѹ врѹрѫ, че-и рѫспѹнсерѫ: апѫрѫ-те кѹм щїи. Катакозинѹ се ꙟтристѫ фоарте, дѣчїи ꙟкѫ маи тремѣсе ши ле ѯисе: де нѹ-м вечи ажѹта акмѹ, апои вои сѫ вечи кѫи; еи рѫспѹнсерѫ: кѫндь ворь вени Тѹрчїи ла нои, нои не вом апѫра. Атѹнче легѫ жѹрѫмѫнть маре Катакозинѹ кѹ Амѹрать, ши скрисерѫ кѫрци де адеверит, ка сѫ нѹ стриче Тѹрчїи Гречилор ниче Рѹмелѣ, ниче Македонїа, ниче алте wчине гречещи; ши се фѫгѫдѹирѫ Тѹрчїи сѫ фїе аша, дечи лѫсѫ Катакозинѹ вадѹл дела Калиполи Тѹрчилорь.

КѸМ АѸ ТРЕКѸТЬ ТѸРЧЇИ МАРѢ ДЕ АѸ ЛѸАТЬ ꙟПЪРѪЦЇА.

Атѹнче ера ан 6834 [1326] кѫндь трекѹ Амѹрать кѹ Тѹрчїи, ши пѹрчѣсерѫ спре Шкѣи ши фѣчерѫ ꙟтѫю рѫѯбою кѹ Асѣнь фечорѹл лѹ Алеѯандрѹ, ши пери атѹнче Асѣнь ши мѹлци Шкѣи кѹ динсь. Дечи иарѫ се адѹнарѫ Шкѣии кѹ Михаил фїюл лѹи Алеѯандрѹ де се маи ловирѫ; пери ши ачела, ши робирѫ мѹлть нарwдь фѫрѫ нѹмѫрь де-ль дѹсерѫ ла Калиполи. Атѹнче мѹри Катакозинѹ, ши лѹ домнить 25 де ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛѸ КАЛЇОАНЬ.

Оси Калоїwань ꙟ врѫстѫ де бѫрбать ши сѹи ꙟпѫрѫцїа тѫпѫне-сѫѹ лѹи Андроникь, ан 6845 [1337]; ши авѣ Калоїwань дои фечори, анѹме Андроникь ши Маноиль: дечи се сфѫтѹнсе Андроникь кѹ Цалапїе ка сѫ-шь ѹчигѫ пѫринцїи: Цалапїе пре Мѹрать, иарѫ Андроникь пре Калоїwань; иарѫ еи щїѹрѫ, дечи-ши орби фечорїи: Мѹрать пре Цалапїе, Калоїwань пре Андроникь; ши авѣ вїацѫ бѹнѫ де пребнѫ Мѹрать кѹ Калоїwань ши паче. Атѹнче иарѫ се рѫдикѫ Мѹрать кѹ Тѹрчїи спре Ѹглешь ши спре Влѫкашинь кралю; еи стрѫнсерѫ wщи мари сѫрбещи, ши се ловирѫ де фѫцишь кѹ Тѹрчїи, ши мѹлть сѫнџе се врѫсѫ ꙟтр'амѫндоаw

ѡцѝле, апои бирȣирѫ Тȣрчїи, ши пери Ȣглешь ши Вълкашинь ла валѣ Марица, ани 6879 [1371], ши лȣарѫ Тȣрчїи плѣнь мȣлть де-ль дȣсерѫ ла Калиполи. Ꙗтȣнче ꙟтȣнекѫ соареле ꙟтр'о амїазъꙁи, кътȣ се ведѣ стѣлеле. Ꙗтȣнче мȣри Ꙗлеѯандрȣ, домнȣл Тръновȣлȣи, шї-и фȣ ꙟ локь Шȣшмань; ши треми[се] Мȣрать де-и черȣ пре сорȣ-са, ель де невое ѡ дѣде съ-и фїе доамнѫ; дѣчїи се скȣлѫ Мȣрать кȣ Тȣрчїи де лȣарѫ Тръновȣл ши алте четъци мȣлте ши цара Шкѣилорь. Ꙋлȣ-ши ꙟпъръцїа Калоїѡань ꙟ Цариградь; Тȣрчїи кълкарѫ жȣрѫмѫнтȣл: дечи че добѫндїа тоть пѫнѫ ꙟпрежȣрȣл Калиполȣлȣи, лȣарѫ ши Македѡнїа кȣ тотȣл. Ꙗтȣнчи мȣри Калоїѡань ꙟпъратȣль, ани 6880 [1372]; ши домни 35 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ МАНОИЛ ПАЛЕѠЛОГЬ.

Стътȣ ꙟ локь фїю-сѫȣ Маноиль ꙟпърать. Ꙗтȣнче се скȣлѫ мȣлтѫ мȣлциме де Тȣрчи ши ꙟчепȣрѫ а прѫда ши а лȣа цѫри ши четъци: лȣарѫ ши Ꙗмѡрел ши Драчюл пѫнѫ ла Далматїа ши тоатѫ цара Ꙗрбѫнашилорь; ши ꙟчепȣрѫ а скъдѣ пȣтѣра крещинѣскѫ, къ нȣ авѣ ниме пȣтѣре съ ле стѣ ꙟнаинте. Дѣчїи се дȣсерѫ ши ла Сръби ши фѣчерѫ аколо ръзбою маре, ши мȣлть сѫнџе с'аȣ връсать, ши мȣлци фѫрѫ нȣмѫрь аȣ перить; атȣнче ȣнь воиникь анȣме Милошь Кобиличь, витѣзь ши бръбать бȣнь, дечи мещершȣгȣи де се апропїе ши спинтекѫ кȣ ȣнь хангѣрȣ пре Мȣрать-беги, ши аша пѣри. Пре ачѫ врѣме ȣчисе ши Шȣшмань домнȣль Шкѣилорь пре Дань воевод домнȣл рȣмѫнескь. Дѣчїи се рѫдикѫ Баіазит-бегь, фечорȣл лȣи Мȣрать, де се ловирѫ кȣ Лазарь домнȣль сръбескь, ши-л бирȣи де-л ȣчисе, ши плекѫ цара сръбаскѫ сȣпть сине съ-и дѣ дажде, ши ле пȣсе домнь пре Стефань диспоть, ани 6897 [1389]. Дѣчїи се рѫдикѫ Баіазить кȣ Тȣрчїи спре Рȣмѫни, дечи се ловирѫ кȣ Мирча воеводь, ши фȣ ръзбою маре кътȣ се ꙟтȣнека де нȣ се ведѣ вѫздȣхȣль де мȣлцимѣ съџѣтелорь, ши маи пїердȣ Баіазить ѡастѣ лȣи кȣ тотȣл, іарѫ пашїи ши воевоꙁїи перирѫ тоци, атȣнче пери Костантин Драговичь ши Марко Кралевичь, аша де се връса сѫнџе мȣлть кать ера вѫиле крȣнте, дечи се спъре Баіазить ши фȣџи де треку Дȣнъра, ши пȣсе сокотитори пре ла тоате вадȣриле, ши принсе пре Шȣшмань домнȣл Шкѣилорь де-л тъе, ани 6903 [1395] атȣнче лȣарѫ Тȣрчїи цара Шкѣилорь кȣ тотȣль. 6905 [1397] Жикмонь краюль ȣнгȣрескь адȣнѫ тоатѫ (sic) търїа деспре мȣлце домнїи, воевоꙁїи, боіарїи, Нѣмцїи ши Фрѫнчїи, ши пре ȣскать

ши пре Дꙋнѫре, кѫтъ нꙋ се ведѣ апа де мꙋлцимѣ корабїилоръ: Мирча воеводъ кꙋ Рꙋмѫнїи, ши дела Маноилъ Палеwлогъ венирѫ корабїи мꙋлте плине де воиничи де ꙟ Цариградъ, ши де ꙟ Венеціа 30 де корабїи; дечи мерџа краю (sic) пре ꙋскатъ ꙟ жосъ пре Дꙋнѫре кꙋ хвалѫ маре ши кꙋ wщи токмите, ꙟплѫтошаци, поленци, ши скрипїа де-ць пѫра кѫ рѫсаре соареле: ши кѫндъ сосй ла четатѣ де Некопое, елъ врѣ сѫ а Некопола, iарѫ Баiазитъ стрѫнсе Тꙋрчїи кꙋ тотꙋлъ деспре рѫсѫритъ ши пѫзирѫ кꙋрѫндъ де се ловирѫ фѫцишꙋ кꙋ чеи деспре апꙋсъ, ши фꙋ сфадѫ маре ꙟ мꙋлтѫ врѣме, че ꙟвенсерѫ Тꙋрчїи пре Ꙋнгꙋри, iарѫ краю (sic) скѫпѫ ꙟтр'о корабїе, iарѫ Баiазитъ iаꙋ гонитъ пѫнѫ ла Дꙋнѫре ши мꙋлци се некарѫ ꙟ Дꙋнѫре; дечи краю кꙋ кѫтѫ хвалѫ венисе, кꙋ маи маре рꙋшине се ꙟтоарсе, кѫ-шь пїердꙋ воиничїи кꙋ totꙋла ши лѫсѫ wасе де wамени кѫтъ нꙋ-ши пꙋтѣ ара wаменїи пре чеи кѫмпи. Ꙟнсѫ Баiазитъ нꙋ аџентѫ, че ꙟ анн 6906 [1398] а рѫдикѫ ꙟ сꙋсъ пре Дꙋнѫре спре апꙋсъ де лꙋа ꙟпѫрѫцїи ши принсе wчиле ши пре Срацимиръ ꙟпѫратꙋл де-лъ пꙋсе сꙋптъ сине виринкъ, ши мѣрсе ꙟ цара ꙋнгꙋрѣскѫ де w прѫдѫ ши w арсе пѫнѫ ла Бꙋда, ши се ꙟтоарсе кꙋ мꙋлци робы фѫрѫ нꙋмѫръ. Дечїи пꙋрчѣсе Баiазитъ кꙋ Тꙋрчїи спре Цариградъ ка сѫ-лъ добѫндѣскѫ, ши трече прен цара гречаскѫ ши ешїа Гречїи де и се ꙟкина, елъ нꙋ-и ꙟвѫлꙋia пре ниме; добѫнди ши Ѡдрипѫ; дечи сосй ла Цариградъ: четѫцѣнїи се спѫрѣрѫ кꙋ Маноилъ ꙟпѫратъ, ши тремисе Баiазитъ ла ꙟпѫратꙋл ка сѫ-лъ ласе сѫ ꙟтре ꙟ четате; елъ нꙋ щїꙋ че ва фаче, че нꙋмаи че тинда мѫниле кѫтрѫ черю ши рꙋга пре Дꙋмнезеꙋ, ши се сфѫтꙋи кꙋ кꙋрта де-и трѫмисерѫ даръ скꙋмпъ ши черꙋрѫ паче, кѫ сѫ ле дѣ дажде: iарѫ елъ ниче дарꙋриле нꙋ врꙋ сѫ ле ia, че зисе кѫ: ва ꙟтра ꙟ четате ши воiю лꙋа четатѣволстрѫ, iарѫ пре вои вѫ воiю скоате голи де вѫ вецй дꙋче ꙋнде вецй врѣ. Дѣка аꙋзирѫ Гречїи, нꙋмаи че сѫспина кѫтрѫ Дꙋмнезеꙋ дентрꙋ адѫнкꙋлъ инимїеи лоръ. Ши се апропїарѫ Тꙋрчїи де зидꙋл четѫцїеи, дечи атѫта де лѫса сѫџате пре тꙋтиндинѣ ꙟ четате, кѫтъ нꙋ се ведѣ соареле де гросимѣ лоръ; ши ꙋнде стрига, елꙋ се рѫсꙋна вѫздꙋхꙋлъ ка де тꙋнъ; че немикѫ нꙋ пꙋтѣ фолоси кꙋ а лоръ спаимѫ, кѫ-и ꙟпрѫщїа пре депарѣ кꙋ пꙋшчиле ши кꙋ сѫкалѫшеле, дечи се нѫпꙋстирѫ ла Галата де фѫча ши аколо гроѫзѫ. Iарѫ Баiазитъ статꙋ ꙟтр'ꙋн локъ ꙟналтъ де вѫзꙋ сфѫнта Софїе, дечи грѫи кѫтрѫ коiари (sic) сѫи: аколѣ воiю лѫкꙋи кꙋ мꙋiара мѣ; аниждерѣ тоцй коiарїи-шь прикнїа локꙋриле де лѫкꙋитъ ꙋнде ведѣ весѣречи фрꙋмоасе. Дечи се принсерѫ ꙟтѫю де Галата сѫ w добѫндѣскѫ, ши пꙋсерѫ трѫ-

бѫчїе, дечи ꙟчепȣрѫ а ѡ бате кȣ тȣнȣри, ши ѡборира ꙁидȣрїле четѫцїеи, аѡра пѫтрȣнда ши пѫрецїи; дечи кѫть стрика Тȣрчїи ꙁȣа, ноаптѣ ꙁидїа Фрѫнчїи; ши се мира Тȣрчїи кѫ ѡ ведѣ димѫнѣца ꙟтрѣгѫ; дечи нȣ-ш фоарте гѫндїа, кѫ-и ꙟпрочка ши Фрѫнчїи ден четате кȣ тȣнȣриле де-и делȣнга департе. Ꙟсѫ е датѫ нѫвѫлирѫ Тȣрчїи ши ꙟтрарѫ сȣпть четате, атȣнче се спѫрѣрѫ Фрѫнчїи, че грѫбирѫ Гречїи день (sic) Цариградь де-и апѫрарѫ. Дечи аша ажȣта ȣнїи латора ши се спреженїа ȣнїи прлацїи де кѫтрѫ врѫжмаши токма 6 ани; ши ле адȣча ден Трапеꙁȣнда ши ден Кафа бȣкате ши арме ши ажȣторь, ши де при тоате ѡстроавеле кѫте нȣ ера лȣате де Тȣрчи; ши де ꙟ Венецїа ꙟкѫ венїа де ле адȣча хранѫ; ши се сȣнѧ Гречїи ши Фрѫнчїи прин тȣрнȣриле четѫцилорь де-и ꙟпрѫщїа пре департе пре Тȣрчи кȣ свинѣце, кȣ сакалѫше ши кȣ тȣнȣре; ши сѫпарѫ приꙟ пѫмѫнть гаȣрѫ де ешїа ноаптѣ ден четате ши ȣчидѣ мȣлци Тȣрчи. Дечи вѫꙁȣ Баꙗꙁить ꙟтрȣ атѫта врѣме кѫ нȣ-и спорѣще нимикѫ, чи нȣмаи кѫтȣ-и пїерь воиничїи, елȣ се рѫдикѫ мѫнїѡсь ши кȣ рȣшинерѣ де се дȣсе ла локȣ-шь. Ꙗтȣнче се скȣлѫ Темерлѣнь домнȣ тѫтѫрѫскь де рѫдикѫ ѡщи асȣпра лȣ Баꙗꙁить. ши-л бирȣи, ши пери Баꙗꙁить ꙟтр'ачела рѫꙁбою, ани 6910 [1402]; ꙗрѫ Гречїи дѣдерѫ атȣнче лаȣдѫ лȣи дȣмнеꙁеȣ кѫ-и иꙁбѫви де врѫжмаши. Ꙗрѫ ꙟ локȣл лȣ Баꙗꙁить стѫтȣ Цалапїе Мȣсȣлмань; ши'и аѣ 16 ань де домнїа лȣи фȣ ꙗрнѫ прѣ маре ши рѣ. Ши ани 6916 [1408] мȣри бȣнь крещинь ꙟпѫрать Калоїѡань, непотȣль лȣи Маноил ꙟпѫрать. Пре ачѣа врѣме се рѫдикѫ Мȣсїа кȣ Рȣмѫнїи ши кȣ Шкѣии, ши Стефань диспоть кȣ Срѫбїи, де се дȣсерѫ ла Цариградь сѫ се ловаскѫ кȣ Цалапїе сѫ добѫндѣскѫ Цариградȣл, ши фѣчерѫ рѫꙁбою маре ден афарѫ де четате ла Космидїе ши фȣ бирȣить Цалапїе, ши мȣлци Тȣрчи перирѫ кȣ динсȣл. Ши дȣпѫ ачѣа а (sic) фость ани 6918 [1410] жȣнге Мȣсїа пре Вѫлкань ши пре Лаꙁарь, юлїе 6. Ꙗни 6921 [1413] перѣ Мȣсїа де добѫниди (sic) Брѫдо; ши ель ꙟкѫ пери ла Искра ꙟтр'ачел ань, шї-и фȣ ꙟ локь Мȣрать. Ꙗни 6926 [1418] [мȣри] Мирчѣ воеводь домнȣл рȣмѫнескь. Ꙗни 6934 [1426] прѫдѫ Мȣрать цара срѫбаскѫ, ши ла анȣл мȣри Стефань домнȣл срѫбескь. Ꙗни 6946 [1438] добѫнди Мȣрать Смедерова, авгȣсть 27, ши скоасе пре Григорь ши пре Тома ши принсе Степань де-и легѫ шї-и бѫгѫ ꙟ темницѫ. Ꙗни 6950 [1442] ȣчисе Ꙗнкȣл воеводь пре Меꙁитьбегь ꙟ цара рȣмѫнѣскѫ; ши ꙗрѫ ла доилеа ань с'аȣ ловить Ꙗнкȣл воеводь кȣ Тȣрчїи ꙟ цара рȣмѫнѣскѫ ла Шловницѫ шї-и бирȣи, ши перирѫ атȣнче Тȣрчи мȣлци фѫрѫ нȣмѫрь. Ꙗтȣнче се рѫдикѫ

Геωргїе деспоть к8 Ѹнгѹрїи ши к8 Сръкїи де трек8ръ Д8нъръ пре ла Слатинъ ши бътѹръ пре Т8рчи, ши л8аръ тарѫш Смедерова Сръбїи. Дѣчїи се ск8лъ Таѹдь-бегь к8 Т8рчи де бът8 wастѣ сръбѣскъ ла Ситницъ. Ѧни 6953 [1444] се рѣдикъ Блъдиславь к8 wщи мари ла Т8рчи де се ловиръ де фъциш, ши бир8иръ Т8рчїи ат8нче, дечи пери Блъдиславь ла Варна. Ѧни 6956 [1448] п8рчѣсе М8рать-бегь к8 Т8рчїи де се лови к8 Тома домн8л Боснеи, ши-л бир8иръ, ши л8аръ ат8нче Т8рчїи Босна; ши ла ан8л се лови М8рать (sic) к8 Іанк8л воеводь ла Косова, ши пери Іанк8л, дечи добъндиръ Т8рчїи Косов8л; ши'н ла доиле ань м8ри М8рать-беги ꙟ феврѹарїе ꙟ 4 ꙁиле.

ꙟПЪРѪЦЇѦ ЛѸ МАХМЕТЬ ФЇЮЛ ЛѸ МѸРАТЬ.

Кѫндь стът8 Махаметь ꙟпърать, ель ера н8мъръл анилорь 6960 [1452]. Дечи ад8се тоци Т8рчїи де претѹтиндинѣ ши п8рчѣсеръ мѹлци фъръ н8мърь спре Цариградь ка съ-ль добъндѣскъ; ши л8 ωколить ꙟтъю Галата де ω л8 бът8ть, пънъ че ω л8 добъндить; ши дѣчїи се легаръ де Цариградь к8 тоате мещерш8г8риле лорь ши к8 тоате врѫжмъцїиле ши п8тѣра лорь, ши д8пъ невоинцъ ши връсаре де сѫнџе еи ꙟкъп8ръ ꙟ Цариградь.

ДЄ ЦАРИГРАДЬ.

Ѧни 6961 [1453] добънди Махаметь Цариград8л, ꙟ л8на л8и маи 29, ꙟтр'о ꙁи де винери. Чине л8 ꙁидить ꙟтъю Цариград8л, ель л'а8 кемат Костантинь мареле ꙟпърать, фїюл Костеи ши ал Єлинеи. Ши кѫндь л8 л8ать Т8рчїи Цариград8л, чине л8 фость ꙟпърать, ѩръ л'а8 кемать Костантинь. Фост'а8 дела Ѧдамь пънъ кѫндь л8 гътить Костантинь Цариград8л ани 5836, ѩръ дела нащерѣ л8и Христось 318. Дечи дела Костантинь че л8 ꙁидить четатѣ пънъ кѫндь ω л8 л8ать Т8рчїи, еи л8 трек8ть 1125; ѩръ кѫндь вениръ ꙟтъю ла Калиполи, еи л8 фость ани 6867 [1359]. Ѧт8нче с'а8 ꙟчеп8ть а се дескълека цара Молдовеи. Дечи дѣка л8аръ Т8рчїи четатѣ дела Гречи, еи ле тъѩръ ꙟпърат8л ши пре тоци боѩрїи ши тоате капетеле, ши слъби тоатъ п8тѣра гречаскъ. Дѣчїа скрисе Махаметь ꙟ тоате лат8риле, пре ла краи, пре ла домни, пре ла воевоꙁи, де се мърт8риси ꙟпърать, къ пънъ ат8нче се кема беги. Дечи де ат8нче тоть се сфъдескь к8 тоате църиле ши н8 л8 ръꙁб8нь, че тоть ꙟърџескь де тоате пърциле. Ѧни 6963 [1455] бът8 Махаметь пре Сръби ши ле л8ω ω

четате анꙋме Брѫдо, ши Ситница, ши алте четѫци ꙟпр
ши дѣчїи пꙋрчѣсе Махаметь ла Белградь ка сѫ-ль добѫн
ши се лови кꙋ Iанкꙋл, ши бирꙋи Iанкꙋл пре Махаметь к
стошїи, дечи се тꙋрнѫ Махаметь рꙋшинать. Дѣчїа тремис
хаметь ꙋнь пашꙋ де добѫнди iарѫ Смедерова ши ѡ четате
Рѫшава ши алте четѫци мꙋлте. Ани 6969 [1461] трек
хаметь марѣ ла Анатолїа ши добѫнди ѡ четате анꙋме С
ши Трапезондꙋль, ши се бѫтꙋ кꙋ Юзꙋмь Хасань ши-ль
ши'н аль трейле ань мѣрсе де добѫнди толтѫ Босна. Ани
[1466] прѫдѫ Махаметь пре Арбѫнаши ши мꙋлци тѫ
Скендира домнꙋл скоасе ден царѫ, ши зиди аколо четате
кема Конюх; ши ла анꙋл iарѫ пꙋрчѣсе ла Арбѫнаши пр
кале ши прѫдѫ Томорница. Ани 6976 [1468] мѣрсе Ма
ла Кѫрѫмани ши ле бѫтꙋ ѡ четате анꙋме Галова; алте
мꙋлте кѫрѫманѣщи добѫнди, ши Негрипꙋл. Ани 6981 [
рѫдикѫ-се Махаметь кꙋ ѡщи мари спре Изꙋмь-Хасань,
пꙋтꙋ фолоси немикѫ, че-шь пїердꙋ воеводїи ши пашїи ш
ѡастѣ кꙋ тотꙋль ла валѣ Ефраꙋлꙋи; аколо пери ши
Мꙋрать пашꙋл ден Романїа. Ани 6983 [1475] тремѣсе Ма
ѡщи мари спре Стефань воеводь ла цара Молдовеи, ши
атꙋнче Тꙋрчи мꙋлци фѫрѫ нꙋмѫрь; ши iарѫ ани 6984 [
се скꙋлѫ ꙟсꙋши Махаметь кꙋ ѡщи мари спре Молдова,
ловирѫ де фацѫ ла Валѣ-албѫ, ши бирꙋирѫ атꙋнче Тꙋрчїи
фѣчерѫ рѫꙋ маре Молдовѣнилорь; ши кꙋ Мисирѣнїи аꙋ ф
рѫзбою, че н'аꙋ избѫндить; ши с'аꙋ бѫтꙋт кꙋ Иберїи. Кѫ
фост ани 6989 [1481] Махаметь аꙋ мꙋрить, ши аꙋ стѫтꙋть
фїю-сѫꙋ Баiазить, дечи се скꙋлѫ Баiазит ꙟтѫю ла Килїа
Четатѣ-албѫ де ле лꙋѡ дела Стефань воеводь; ши се д
Аравлѣни ши ла Мисирѣни, че нꙋ фолоси немикѫ, кѫ-шь
воиничїи ши се ꙟтоарсе рꙋшинать де аколо: вени кꙋ п
воиничи; ши кѫндь фꙋрѫ ани 6997 [1489] iарѫ тремѣсе
зить ѡщи прѣ мари пре Мисирѣни ши пре Аравлѣни, ши
мꙋлци перирѫ; ши ꙟ Цариградь ꙟкѫ се тѫмплѫ атꙋнче ꙋнь
кѫ iатѫ кѫзꙋ фꙋлџерь ден черь де апринсе прахꙋл чель де п
дечи рѫсипи касе мꙋлте прин прежꙋрь, ши перирѫ мꙋлци
пѫмѫнтꙋль ꙟкѫ се кꙋтремꙋрѫ кѫть ꙟпѫратꙋл ꙟкѫ се спѫре
пери атꙋнче.

NOTANDA

1. *a*) Finalul *u* e întreg fórte rar, aprópe exclusivamente numaĭ atuncĭ când este urmat de un pronume personal enclitic saŭ de reflexivul *se*: де съвръшитȣ-л фѣче (346), тотȣ-л ꙟнѫлцарѫ (348), елȣ-шь ȣчисе (352), елȣ-л прїими (352), тотȣ-и ѫжта (355, 373), елȣ-и вѫѕȣ (355), де'нтъю-л кема (356), кокониилорȣ-шь (356), елȣ-л кемѫ (360), кѫндȣ-ци ва фи (360), елȣ-и лъсѫ (360), кѫндȣ-ши дѣде (360), де тотȣ-и сфръши (361), елȣ-шь дѣде (361, 373), мȣлтȣ се кȣтремȣрѫ (361), кȣмȣ-и фȣ (362), кȣмȣ-и ꙟвъца (363), елȣ-ши фѣче (364), елȣ-и тъе (364), кȣрȣндȣ-л жȣнгїарѫ (365), елȣ се ръѕболи (365, 368), елȣ се амъци (369), кȣмȣ-и ва фи (369), елȣ ле ръспȣнсе (370), елȣ-л ꙟвъца сорȣ-са (366), елȣ-шь препȣсе (367), елȣ се дȣсе (368, 383), кȣмȣ се гръюще (372), ꙟпъратȣлȣ-и гръи (368), кȣмȣ цѣм ѕис (372), елȣ се мȣе (372), кȣмȣ аȣ лȣать (372), елȣ-ши черши (374), ꙟпъратȣлȣ-и бътȣ (374), ꙟ мижлокȣ се трȣдїа (376), ȣнь прахȣ-и ръсипи (376), ꙟ дешертȣ се невоюще (376), кȣрѫндȣ се свръши (377), елȣ се ꙟкисе (379), елȣ и се фъгъдȣи (379), елȣ се фъгъдȣи (379), кȣмȣ-л воръ ꙟвъца (379), елȣ-л гони (380), соцȣ се фѣче (380), кȣмȣ-и ера (380), елȣ ле иждѫрѫ (380), елȣ-и ръспȣнсе (382), елȣ се скȣлѫ (382, 388, 394), мȣлтȣ се кѫиа (382), елȣ се мънїе (382), кȣмȣ л'аȣ рȣгать (383), кȣмȣ юȣ пророчить (384), елȣ-и вълȣїа (385), елȣ-и бътȣ (385), елȣ-и бирȣи (387), кȣмȣ-и ера воа (387, 388), тотȣ-ль ꙟдемна (387), елȣ ле топи (388), елȣ-шь пържси (388), елȣ-ль пȣсе (388), кътȣ-и фȣ воа (388), тотȣ-и бирȣиа (389), кътȣ се ръсипїа (389), елȣ-шь пъѕїа

(389), єлꙋ-ль скоасє (391), єлꙋ сє фꙟча (391), дє єлꙋ-ш (392), кꙟндꙋ-и пꙟра (392), єлꙋ-и принсє (392), ꙟ капꙋ-ши (394), кꙋрꙟндꙋ-л ажꙋнсєрꙟ (398), єлꙋ ши тꙋнсє (398), єлꙋ сє рꙟдикꙟ (398), тотꙋ їаꙋ бꙟтꙋть (399), кꙟтꙋ сє ведѣ (402), єлꙋ-ши ꙟпꙟрꙟціа (402), кꙟтꙋ сє ꙟтꙋнека (402), єлꙋ сє рꙟсꙋна (403), кꙟтꙋ-и пїєрь (404), єлꙋ л'аꙋ кемат (405), єлꙋ-и цинѣ (393), cu excepţiunĭ însă ca: єль сє мирꙟ (367), єль сє мꙟнїє (388);

b) doă casurĭ de finalul *u* întreg de 'naintea conjuncţiunii *şi*: кꙋмꙋ ши сє грꙟїащє (371), сꙟмтꙋ ши єи (362);

c) intr'un mod independinte de cuvîntul ce urméză, finalul *u* întreg se află de 13 orĭ numaĭ după consóna *ş*: ꙋчигашꙋ (358, 374, 382), пизмашꙋ (371), фꙟцишꙋ (374, 383, 403), тꙟмпишꙋ (384), фꙋришꙋ (386), ꙋꙟкѣшꙋ (387), сєкирашꙋ (387), пꙟшꙋ (406), кипєшꙋ (396), cu câte-va excepţiunĭ ca: фꙟциш (353, 401, 405), ꙋчигашь (377);

d) intr'un mod necondiţionat, finalul *u* întreg ne întimpină în *domnu*: Михаил фꙋ домнꙋ ꙟ локь дє лєгать (384) şi în: кꙟндꙋ аꙋ фꙟкꙋть (400).

2. Finalul *i* este scris întreg fórte des, maĭ tot-d'a-una, anume acolo unde el se rostesce astă-ḑĭ jumătăţit, bună óră: дєчи мꙋлци вонничи=actualul *decĭ mulţĭ voĭnicĭ* (369), şi se póte ḑice cu certitudine că se şi p r o n u n ţ a întreg când era urmat de pronumele enclitic: бꙟрбатꙋлꙋи-шь (347, 394), дєчи-л (348, 352, 368 etc.), єи-ль фꙟча (349), лꙋи-л фѣче (350), єи-ль апрꙟндѣ (354), ꙋнїи-шь мꙟꙟка (359), пꙟгꙟнїи-л чинстєскь (368), єї соцїи-шь (368), єрєтичїи-л ꙟтрєбарꙟ (370), апои-л лꙟсꙟ (388), коконїи-ши (386), дєчи-шь вꙟзꙋ (390), єи-л сꙋгрꙋмарꙟ (396), дєчи-л вꙟзꙋ (398).

3. *a*) ь represintă în textul nostru, ca în paleografia română în genere, pe *ŭ*: сꙋфлєть кꙋрать ши кꙋ кипь фрꙋмось (371)=*suflet curatŭ şi cu chipŭ frumos*, lipsind numaĭ atuncĭ când ultima consónă e scrisă d'asupra rîndululĭ (cf. maĭ sus p. 4, 20, 22, 40, 59, 117), dar conservă şi valórea sa cirilică de *ĭ* atuncĭ când înlocuesce pe finalul *i* scurtat, de ex.: єлꙋшь şi єлꙋши =*elu-şĭ*, цꙟрь şi цꙟри=*ţărĭ*, ѭбиторь şi ѭбиторѭ=*ĭubitorĭu* etc.

b) ꙟ şi ꙟ represintă de o potrivă pe *ă*, cel al doilea scriindu-se maĭ cu sémă la finea cuvîntuluĭ (cf. maĭ sus p. 110, 227), dar adesea şi la mijloc, fără ca scriitorul să observe vre-o deosebire sistematică între ambele semne, aşa că pe acelaşĭ

agină, bună-óră, cuvintul *bărbațĭ* e scris: бѫрбаци, бърбаци і брѫбаци (353);

c) aceĭa-șĭ confusiune între ѧ, ꙗ și ѣ, carĭ câte-trele represintă sonul *ya*, deși la finea cuvintuluĭ figuréză maĭ adesea ѧ;

d) semnul ы, care sună propriamente *ă*, se întrebuințéză maĭ ales în vorbele saŭ în flexiunile slavice neasimilate: дыхание (348)=sl. дыханїє ‚spiritus„, Єгvптѣны (349), Рѹсы (389, 390), wбыди (388)=sl. обидити ‚injuria afficere„, Єллины (361), ...илѣны (366), Ꙗравлѣны (381), тинѫюбы (345)=sl. тинолюбы ...ti amans„, робы (403) бегы (405)=serb. *bego*=turc. *beg*, și în vr'o doă-treĭ cuvinte curat române în loc de *i*: de ...a după *n* în крещины (363, 364)=крещини, аны (377)= хитлѣны (381)=хитлѣни, și fórte des în лѹны (350, 359, etc.)=лѹни, apoĭ între *h* și *r* în рѫсхырарѫ (364).

a) Textul nostru nu cunósce de loc pe acusativul singu... masculin *il* (în manuscripte cirilice ꙟл), ci numaĭ pe л saŭ ...*ŭ*: де сѫвршшитѹ л фѣче (346), дечи л ꙟбѫцѫ (348), тотѹ ... жацарѫ (348), еи ль фѫча (349), лѹи л фѣче (350), дечи ...ѵ (352), елѹ л прїими (352), грєѹ л пѫрирѫ (352), слѹ слобоꙁисе (354), еи ль априндѣ (354), де'нтѫю л кема ...), пре Тить фїю-сѫѹ л лѫсѫ ꙟ Іеросалимь (359), елѹ л ... (360), Маѯимїань ль пллѹрѫ вїермїи (363), дѹмнеꙁеѹ л ...ѫ (365), елѹ л ꙟбѫца (366), пѫгѫнїи л чинстєсь (368), ...ѹл тѫѹ чель рѫѹ л бѫꙁѹ (370), еретичїи л ꙟтрєбарѫ (370), л борь ꙟбѫца (379), елѹ л гони (380), пре Іwань ль скоасе ...), тотѹ ль ꙟдемнѣ (387), Игнатїе ль wбыди (388), мѹмѫгонїа (388), апои л лѫсѫ (388), елѹ ль пѹсь (388), елѹ ...оасе (391), дечи л дефѫимѣ (394), дечи л гони (394), еи ...ѹмарѫ (396), дечи л бѫꙁѹ (398), дечи л кѹнѹнѫ (400);

de asemenea în locul acusativuluĭ masculin plural *ĭĭ* (ci...sce ꙟи saŭ ꙟй) Moxa pune tot-d'a-una, fără o singură ...țiune, pe simplul *i*: рѫѹ и ꙟтѫрѫтѫ (350), фортѹна и ...и (352), тотѹ и бѫта (355, 373), пре коконїи и лепѫдарѫ ...), дѹмнеꙁеѹ и крѹцѫ (355), дѣчїа и пѹсе сѹгаши (355), елѹ и ... (355), пре Оврѣи и домнїа Ірwдь (358), елѹ и лѫсѫ (360), ...шь и дѫрѹна (361), де тотѹ и сфрѫши (361), немѣр... и милѹна (361), брѫжмашїи лѹи Гратїань и пїердѹ (365), ...ратѹлѹ и бѫтѹ (374), кѹ гроꙁниче мѹнчи и мѹнчїа (369), ...ци и жѹꙟгѣ (378), ка ѹнь прахѹ и рѫсипи (376), рѫѹ и ...лѹна (384), елѹ и бѫлѹїа (385), елѹ и бѫтѹ (385), пре

дорминдь дн'нсѧ (396), грижє дн'нсѧ (398), и фȣ милѫ
ȣль (358), вомь повєсти дн'нсȣѧ (381), сє апропіарѫ дн'нсȣѧ
), пророчнсє дн'ншїн (384), аминтє нȣ нє адȣчємь дє'нсȣѧ
), кътръ'нсȣѧ, кътръ'нсѧ (385), кȣ нȣс=*cu ins* (348) prin
tesa luĭ *n* şi asimilaţiunea vocalică progresivă, кȣ нȣнс
) prin ulteriória propaginaţiune a nasaleĭ, кȣ̦' нȣншїн (356,
etc.;

întré formele articulate ale luĭ *însu* şi între cele neartí-
e nu este absolutamente nicĭ o diferinţă de sens, pe a-
ı pagină fiind: лȣѡ ла динсь şi cu treĭ şirurĭ maĭ jos: прїими
инсȣѧ, dar este o mare deosebire logică şi póte etimologică
formele omofone: динсь=*dins* ‹ipse›=it. *desso* şi динсь
нсь=*de ins* ‹de ipso›, astă din urmă fiind combinată cu
siţiunea *de*, cea-l'altă fiind compusă după d. Cihac (Dict.
din *id-ipse*, derivaţiune însă de o cam dată nedemon-
ă, de vreme ce *de* în *dîns=ipsus* póte fi ca *d* în *dalb*=
, adecă tot prepositiunea *de* întrebuinţată intensivamente,
a prepoziţiunea *ad* se nasce o altă formaţiune din *îns*:
s=*ad ipsum*=ital. *adesso*, pe care o găsim de asemenea
extul nostru :

ѡ амарь! къ сє сфътȣирѫ адинсь єи—ши (364), literal-
e: ‹se certară chĭar eĭ›, unde *adins=ad ipsum*, cu sensul
esuluĭ *même*=it. *medesimo=metipsissimus*, presintă o nuan-
semnificaţiune necunoscută lexicografilor noştri, carĭ nu
ă decât numaĭ *în-adins* saŭ *într'adins* ‹exprès›.

a) ꙟ=*în* este întrebuinţat ca un fel de nasală în inte-
l cuvintelor: мѫꙟка (346, 358, 359, 370, 383, 391,
399), мъꙟкать (349, 367), мънѫꙟкѫ (de 2 orĭ la p.
, мъꙟкѫмь (390), мъꙟкърилє (389), мѫꙟкаци (347), мъꙟ-
(383), мȣꙟкѫ (363, 374, 385), арȣꙟкѫ (347, 380, 382,
390, 394), арȣꙟкарѫ (374, 381), ꙟпȣꙟгь (347), лиꙟгь
), жȣꙟгє (359, 387, 388), жȣꙟгѣрѫ (384, 394), жȣꙟгѣ
, 375, 378), жȣꙟгѣра (375), жȣꙟгѣть (378, 389), мъꙟгѫа
, 396), нємъꙟгѫіать (347), мъꙟгѫюѡсь (398), ꙟдєлȣꙟгѫ
, 381), лȣꙟгь (365, 373), лȣꙟгѫ (350), стиꙟнгѫ (363),
ѫ (377, 383, 386, 387, 389, 392, 393, 394), църаꙟкѫ
), ȣꙟкѣшȣ (387), плѫꙟгѫндь (390), ȣꙟ (350, 353, 362, 403),
гаинїлє (346), dar se scrie şi cu simplul н: мънкѫ (347),
ѧ (358), мънка (353, 389), мънкѫтȣрилє (350), жȣнгє

(404), **жѹнгѣ** (354), **жѹнгѣть** (358), **арѹнкѫ** (356, 357), ı (383), **делѹнга** (404), **стингѫ** (354), ѹнь etc.;

b) **Moxa este singurul care aruncă o lumină decisivă a naturei acestui interior ᴧ, căci în cele-l'alte texturi, fe nomenul e generalmente fórte rar, noi îl găsim nu num 'naintea luĭ *k* şi *g*, dar încă în кьᴧпѹл, фрѹᴧѕа (15), ф лѣѕᴧд (20), вѣᴧтоіаскѣ (153) etc., adecă de'naintea labi şi a dentalelor, ast-fel că din cele puţine exemple nu se p trage nici o conclusiune precisă, după cum n'am tras'o n şi-ne maĭ sus la p. 37, pe când în textul de faţă, afară de cuvîntul ѹᴧ=*un*, sînt tocmaĭ 66 casurĭ de ᴧ, tóte excl sivamente de 'naintea guturaleĭ, fie tenue saŭ medi unde resultă cu o deplină certitudine că interiorul ᴧ este nasala *guturală*, ca γγ saŭ γκ la Grecĭ: *mânâγκă*, *luγγă*, *liγγă*, *înpuγγă* etc.;**

c) **deşi Moxa întrebuinţéză une-orĭ pe н pentru ᴧ, tot simţia fórte bine diferinţa lor fonică, de vreme ce nu nici o dată pe ᴧ de'naintea uneĭ consóne neguturale, în cuvîntul стиᴧгѫ, după ce scrisese de'ntăiŭ numaĭ ст a adaus după aceĭa pe ᴧ d'asupra luĭ н;**

d) **consóna nasală guturală ᴧ, adecă ᴧ în interiorul** cu tuluĭ, trebuĭa să fi avut un element vocalic obscur, póte va maĭ scurt decât în prepositiunea ᴧ=*în*, adecă de scurt albanesuluĭ *ă*, căcĭ fără un asemenea element nu s'ar puté plica identitatea grafică între ᴧ în acéstă prepositiune şi ᴧ cel medial, maĭ ales în vorbe compuse ca: ᴧпѹᴧгь saŭ лѹᴧгѫ, unde scriitorul ar fi fost silit să stea pe gândurĭ iniţialul ᴧ nu s'ar fi pronunţat a p r ó p e tot aşa ca şi ᴧ, ceĭa-ce se maĭ confirmă şi prin scrierea ᴧн în loc de plul ᴧ în гѣᴧнганїиле, стиᴧнгѫ.

7. Prepositiunile compuse cu ᴧ=*în* conservă generalm pe acest ᴧ, scriindu-se, ca adesea şi 'n cele-l'alte texturĭ ᴧ (346, 347, 348, 349 etc.)=*din*, пре ᴧ (352—3, 365, 376 etc.) şi при ᴧ (378, 404, 406)=*prin*, dar de orĭ şi ден, прен, прин, ér de doă orĭ chĭar денъ (370, =*denŭ*, ceĭa-ce nu póte fi decât o scăpare de condeiŭ.

8. *a*) Aferesa luĭ ᴧ prin dissimilaţiune cu o nasală ceĭ cede: ѹ'нцелепть saŭ ѹн целепть (357)=*un înţelept*, мѹлте

ıржціѧ Рүмълъи (364)=*multe pǎrți in inpǎrǎțiea Rymului*, ери ѹнь пърать (384)=*un inpǎrat*, рѫдикарж ѹнь пърать Ѳеѡдосїе (379), шаде ѫ тѹнѣрекь (385)=*in intunérec*, їѧ тоате ѫ пържцїѧ (386)=*in inpǎrǎțiea*, съ мори де бж-ь ѫ пържцїе (379);

aferesa luĭ ѫ fǎrǎ dissimilațiune: ѡмь бѹнь ши целепть)=*și ințelept*, ль плѹрж (363)=*il inplurǎ*, елѹ-и бълѹїѧ= *'uia* (cf. 360: ѫвълѹи, 376, 384 și 403: ѫвълѹнѧ), ѡ! тѣасж (386)=*o! inpǎrǎtésǎ*, се тѹарсе ((378)=*se intórse* 351, 403, 406: се ѫтоарсе).

. *a*) Apocopa luĭ ѫ prin dissimilațiune: де 'нчепѹтѹл лѹмїеи ‚ ла потопь (348)=*den inceputul*..., де ѫпърцирѧ лимбилѡр ‚ ла Явраамь (349)=*den inpǎrțirea*..., де'нчепѹтѹл лѹ Са-ь кѹ Салѹ пънж ла Давидь (349), unde disparițiunea luĭ де=деѫ se probézǎ prin comparațiunea cu pasagele analóge ırĭ ѫ se conservǎ: деѫ ешитѹл Израилилѡр пънж ла Давид)=*deĭn eșitul*..., деѫ анѹл де ѫтъю а лѹи Явраамь пънж ь (349)=*deĭn anul*..., apocopa luĭ ѫ fiind însǎ maĭ pu-sigurǎ în: де марџина пъмжнтѹлѹи пънж ѫ марџини (361), într'un alt loc este: дела марџинѣ пъмжнтѹлѹи пънж ѫ ини (364);

apocopa luĭ ѫ fǎrǎ dissimilațiune de 'naintea consónel: де боѩри (374)=*unil den boiarĭ*, și apoĭ: ѫн 19 ань де en) домнїѧ лѹи Тиверїе (358),* ши 'н ал шаптеле ань омнїѧ лѹи (373), ѫн ал треиле ань де домнїѧ лѹи (375), 'н ал 16 ань де домнїѧ лѹи (404), unde disparițiunea luĭ n деѫ saŭ ден se constatǎ prin alǎturare cu pasagĭul: ань е ань ден домнїѧ лѹи Ѳеѡдосїе (365);

apocopa luĭ ѫ fǎrǎ dissimilațiune de 'naintea vocaleĭ: ѹ (362)=ѹѫ ань=*un an*, dupǎ cum am maĭ vědut în alte ırĭ maĭ sus de'naintea consóneĭ: ѹ кънпѫ (157)=*un cânpŭ* рѹмьн (169)=*un rumǎn*;

ı nasala în ѹѫ saŭ ѹн era atât de puțin simțitǎ, acest cu-sunând apróре ca simplul *u*, saŭ maĭ bine ca un *u* ur-de o vocalǎ nasalisatǎ fórte scurtǎ, încât Moxa a luat t articol indefinit pe *u* saŭ *ue* în numele propriŭ Ѹеспа-

---

Tot așa pe aceĭașĭ paginǎ pasagiul cu lacuna despre nascerea luĭ Crist tre-ompletat: [ѫн ал 30 ань] де ѫпържцїѧ лѹ Явгѹсть, unde însǎ pa ocurge de'naintea vocaleĭ prin dissimilațiune.

сїань (358, 359)=Οὐεσπασιανός=*Vespasianus*, pe care'l scrie în doă locurĭ: ѹнь Спасїань (359), лѹи Спасїан (360);

e) ѹ мъгарю (372)=*un măgarĭu* póte să fie o apocopă a luĭ ꙟ ca în ѹ ань, dar se explică maĭ bine prin assimilaţiune, după cum vom vedé îndată.

10. Contracţiunea: маинте (359, 360, 363, 367, 374, 377, 378, 390, 391 etc.)=маи ꙟнаинте, dar de multe orĭ şi forma: маи наинте (356 etc.).

11. *a*) Acomodaţiunea regresivă a finaluluĭ ꙟ cu iniţiala cuvîntuluĭ următor: дем прежѹрь де бесѣрекѫ (380)=*den prejur* (cf. 355: деꙟ прежѹр), labialul *p* acomodându-şĭ pe ꙟ în labialul *m*;

b) assimilaţiunea completă regresivă a finaluluĭ ꙟ cu iniţiala cuvîntuluĭ următor: ши'м мишеи (370)=*şi în mişeĭ*, şi tot aşa pare a fi în: ѹ мъгарю (372)=*un măgarĭŭ* prin forma intermediară ѹм мъгарю;

c) acomodaţiunea regresivă a iniţialuluĭ ꙟ: ѹмплѫ (354), dar pe aceĭa-şĭ pagină: ꙟмплѹ, pe aĭurĭ ꙟмпле (368, 369), unde labialul *p* îşĭ acomodase pe *n* în labialul *m* deja în prototipul latin *impleo*=*inpleo*, ér la Românĭ acomodaţiunea s'a întins maĭ departe asupra elementuluĭ vocalic, prefăcêndu-l în labialul *u*, ca şi la Catalanĭ: *umplir*.

12. *a*) н dispărut: флъмѫде (358)=*flămânde* şi стръбѫтъцие (360)=*strâmbătăţile*, póte numaĭ din grăbirea condeĭuluĭ, căcĭ pe aĭurĭ vedem: флѫмѫндь (392), флѫмънзить (359), стръмбѫтъциле (371), стръмбѫтатѣ (366);

b) o dispariţiune reală a luĭ н este în genitivo-dativul Костеи (364, 405) alăturĭ cu nominativul Конста (363, 364)=*Constans*. Костантїе. Костандїе (364)=*Constantius* şi Костантинь (364, 405)=*Constantinus*, Românii pînă astă-ḑĭ pronunţând *Costea*, *Costantin*, şi pare a fi de asemenea reală în чисте (388)=*cinste*, pe aĭurĭ чинсте (352, 372), чинстѫ (348), adecă tot de'naintea grupuluĭ *st*, cu atât maĭ mult că prototipul slavic чьсть este fără nasală;

c) forma română nasalisată *cinste* provine din fusiunea temeĭ slavice: чьсть=чѣсть ‹onóre›, cu o altă temă slavică: часть=чѧсть ‹parte›.

13. Moxa nu întrebuinţéză nicĭ o dată formele actuale *înnec*,

innot, *innoesc*, *infrumusețez*, rare-orĭ *immulțesc* (347, 377, 399), singurele cunoscute d-luĭ Cihac (Dict. 98, 127, 172, 180), ci numaĭ pe cele simple: *nec*, *not*, *noesc*, *mulțesc*, *frâmsețez*: тоци се некарѫ, се мѹлцирѫ лимбиле (348), сѫ-ль нѣче (353), чеи де пре апѫ некѫ (376), поаме некѫчоасе (380), се воръ мѹлци пре аколо (354), мѹри некать (355, 363), ши-л фрѫмсецѫ дѹмнезеѹ (346), ноирѫ пѫмѫнтѹль (381), нотасе, сѫ ноате (354), нои ача спѫртѹрѫ (386), ѡ нека (380) etc.

14. Șovăirea între *e* și *i* de'naintea luĭ *n*:

a) după *n* și înaintea luĭ *n*+consónă: менте (396), мента (345), менчюнѫ (360), менчюни (368), менчюниле (370), вешментеле (362), аменте (378), алиментрѣ (370), dar și: минте (346, 372 etc.), аминте (388, 396), минчюна (367), алиминтрѣ (385), минци (347);

b) după *p* și înaintea luĭ *n*+consónă: спентекарѫ, спентекать (357), dar și: спинтекѫ (402);

c) după *f* și înaintea luĭ *n*+consónă: сфентеле (379, 395), dar și: сфинтелоръ (380), сфинтееи (381);

d) după *v* și înaintea luĭ *n*+consónă: ꙟвенсерѫ (403)=*învinseră;*

e) după *m* și înaintea luĭ *n*+vocală: мене (385), кѹменека (387) alăturĭ cu: сѫ се кѹминече (388);

f) prin urmare, acéstă șovăire ocurge generalmente în cuvinte de origine latină după o labială (m. p, f, v) înaintea luĭ *n* urmat de o consónă, maĭ ales de *t*.

15. Șovăirea între *e* și *i* în cuvinte ne-latine fără acțiunea nasaleĭ:

a) се лепи де дракѹл (365), се лепи де Ꙗспаръ (368), dar: ши липи лѹтѹл (370), ел липи (387), се липи де Ѳеѡфана (393) etc.;

b) нѫеми (378), сѫ нѫемѣскѫ (370), dar: нѫими (388);

c) привїа (374, 389), dar: превїа (385);

d) спреженїа (404), dar сприжони (390), unde după *j* maĭ ocurge *o*=*e*, cuvîntul derivând prin substantivul *sprijin* din slav. спражьнъ ‹conjunctus›, cf. serb. спрежник ‹adjunctor›.

16. In премкла (363) și примклѫ (361),=пре ꙟкла, пре ꙟклѫ, șovăirea între *e* și *i* este identică cu acea de maĭ sus de sub No. 7: преꙟ și приꙟ.

17. In стреннїи (367) şi стрїинїи (370, 381), стрїини (385) din *străin*=*extraneus* este acomodaţiunea şi apoĭ asimilaţiunea regresivă a luĭ *a*=*e*=*i* cu învecinatul *i*.

18. Nasala se vocalisézà:

a) *n* aprópe tot-d'a-una în pluralul dela *an*: кѫцн ан (345), аȣ скрис анн (345), времиле анлѡр (346), şi aşa aprópe pe fie-care pagină, adesea de maĭ multe orĭ, de exemplu de 30 de orĭ pe pagina 349, dar adesea se găsesce şi forma ани, ca н conservat prin influinţa singularuluĭ ан;

b) *m* în ка тръѕїȣ (381)=*cam tărḍiŭ*.

19. Epenteticul *i* se află numaĭ în cuvîntul *căini*=*căni*, şi acésta o singură dată: ниѱе кънни (360), dar ce-va maĭ jos fără epentesă: ниѱе къни (363), cf. 381: дентр'ȣн къне нѫмі ȣн фечорь де къне, дечи фъча тоть кънѣще.

20. демънѣца (361, 384, 404), демѫнѣцѫ (363), nicĭ demъннѣцѫ, деминѣцѫ şi cu atât maĭ puţin диминѣцѫ.

21. Finalul н trecut în м: Медїѡламь (365)=Mediolan, în aceleaşĭ condiţiunĭ ca maĭ sus în Крȣчам=Крȣчан (133) şi Ро-стам=Ростан (219).

22. Aferesa luĭ *i* de'naintea luĭ *u*: Ȣстинь şi Іȣстинь (37.) =*Justinus*, şi ȣшорь (394) din vechiul *iuşor*, conservat în forma verbală: сѫ ле юшȣрѣѕе мънкѫтȣриле (350), unde *i* este or-ganic din lat. *lev*-=*ieu*-=*iu*-.

23. Finalul *ă* trecut în *e* fără acomodaţiune vocalică:

a) după *ş*: ѡ мѫтȣше (366)=*mătuşă*, пиѕмѫ връжмаше (371) =*vrăjmaşă*, фїлрѫ връжмаше (380), се пише (370)=*se pişă*, кѫмаше (394)=*cămaşă*, моаше (397)=*moaşă*;

b) după *ţ*: сѫ-л скоаце (370, dar 397, 398: съ-ль скоаце, съ ѡ скоацѫ).

24. Medialul *é* (ѣ) trece fórte des în *a*, nu numaĭ în ca-surile obicĭnuite astă-ḍĭ în graĭul vulgar, de ex. după *ş* (371 etc.: шарпе, 346: ал шаселе, а шасѣ, а шаптѣ, 371: дешарте, 385: шаде etc.), după *ţ* (350, 352 etc.: цара, 372: цапъне, dar 350: цѣȣ лȣат, 370: цѣȣ тъюать, 372: цѣм ѕис), după *s* (361 etc.: сара, dar 348: сѣȣ ѫчепȣт), după *v* (363 etc.: вара, 364, 375: иѕбѫваскѫ, 378, 404: ловаскѫ, 381 etc.: ваѕѫ), după *b* (402, 404: сръбаскѫ, dar 405: сръбѣскѫ), după *p* (393,

398: трѹпасккѫ), după *m* (363: масѫ), după *f* (363 etc.: фатѫ), după *j* (372: грижаскѫ), ci maĭ ales după ч: дѹлчацѫ (345, 346), ӂдѹлчаскѫ (346), чата (348), чатѫ (384, 389), чарѫ (374), мѹнчаскѫ (360, 374, 398, dar 363: мѹнчаскѫ), частѫ (360, 390), ачаста (364), ачастѫ (356), гречаскѫ (369, 370, 375, 376, 380, 383, 392, 393, 405, dar 352: гречꙗскѫ), гречаска (393), тѹрчаскѫ (376), чаркѫ (390), лѹчафѫрь (386), ér mănținerea luĭ *é* în pluralul лѹчафери (345) se explică prin acțiunea regresivă a următoruluĭ *e*+*i*.

25. Muĭarea accentatuluĭ *e* și a luĭ *é*:

a) după *p*: пїетриле (345), пїатрѫ (359, 386), пїерда (358), пїардера (352), пꙗрде, пїарде (369, 388), пїарꙁѫ (378, 384), пїала (372), пїаре (386) etc.;

b) după *v*: вїермїи (363);

c) după *f*: фїерь (371), фїарѫ (371, 380, dar 390: фꙗрѫ), фїери (348, 384), фїериле (346) etc.;

d) după *m*: мїеѹ (368), мїꙗре (386), мїаꙁѫ-ноапте (389), мїаꙁѫ-варѫ (363), деꙁмїердѫчюне (367);

e) prin urmare, generalmente după o labială (*p*, *v*, *f*, *m*).

26. Propaginațiunea luĭ *o*:

a) regresivă și progresivă tot-o-dată de 15 orĭ în numele Потоломеи=*Ptolemaeus* (351, 352, 357);

b) progresivă însoțită de asimilațiunea labialelor: коробн (363) =*vorbi*.

27. Vocale lungĭ, indicate prin reduplicațiune:

a) *aa*=lungul *a*: хрѫнѣаскѫ (356)=*hrăneaască*, ӂпѫрѫтѣаскѫ (366, 386), латинѣаскѫ (382), лѣафѫ (389), мѹстѣацѫ (381), cf. maĭ sus p. 129 și 234;

b) *ii*=lungul *i*: ӂмѹлцинит (399), котеꙁа фїини (387), дѫрѹи фїинїи (388) dela *fin*=*affinis*, unde și lătinesce primul *i* este lung;

c) *ee*=lungul *e*, vedĭ maĭ jos la No. 58, *b*.

28. Conservațiunea neaccentatuluĭ *o*: Росалїи (391)=*Rusaliĭ* dela prototipul *Rosalia*.

29. Confusiunea între neaccentatul *o* și *u*:

a. фромошел (352)=*frumușel*, dar pe aceĭașĭ pagină: фрѹ-

молсѫ, ér pe aĭurĭ chĭar cu vocala obscură: фрѫмсецѧ (345), фрѫмсециле (366), фрѫмсецѫ (345);

b. дормить (367), адормици (367), дорминдь (396), dar дꙋрмїѧ (382), адꙋрмире (362), дꙋрминдь (368, 388) etc.;

c. Ромѫнѣщє (356), dar Рꙋмѫни (354, 355), Рꙋмѫнїи (377), рꙋмѫнескь (402), рꙋмѫнѣскѫ (403);

d. ꙋрбирѫ (392), dar pe aĭurĭ: ѡрбирѫ (382);

e) ѡршениче (393), dar maĭ jos: ꙋршеникь (395, 397, 400)' ér despre originea cuvîntuluĭ cf. maĭ sus p. 219;

f. арꙋмитори (381), dar: аромисє (390), аромн (347), аромить (367);

g. негꙋцѫтори (379), dar негоцеторещи (386);

h) фортꙋнѫ (383) фортꙋнѧ (352)=lat. *fortuna*, dar și фꙋртꙋнѫ (398), фꙋртꙋнѧцилорь (400), numaĭ forma cu *u* fiind cunoscută de d. Cihac (Dict. 106), care observă: ‘l'acception ‘de *tempête* a dû se développer en premier lieu de l'it. *correre* ‘*fortuna*, c.-à-d. *courir fortune sur mer*, *et de là subir une* ‘*tempête*, le mot roumain est pris du néogrec„, comițênd—credem noĭ—doă erorĭ:

α. ca sens, *fortuna* a putut deveni ‘tempête„ numaĭ prin intermediul etimologieĭ poporane curat române dela *tună*, și este remarcabil că tot etimologia poporană dela *tună* pare a fi schimbat la noĭ pe *e* în *u* în *întunerec*=*intenebricum*, unde trecerea luĭ *e* în *u* între *t* și *n* este foneticesce inexplicabilă, afară numaĭ dacă vom admite un prototip metatetic *intebnericum*;

β. urméză dară că Greciĭ (φουρτοῦνα), Turciĭ (fortuna) și Serbiĭ (фортꙋна) aŭ luat cuvîntul, direct saŭ indirect, dela Românĭ, după cum tot dela Românĭ—și acésta n'o contestă nicĭ d. Cihac—aŭ luat eĭ pe *furcă*: ngr. φοῦρκα, bulg. фꙋркъ etc.

30. *u* după altă vocală trece în *o*: рѫѡтѫци (346, 348, 374, 387, 396), рѫѡтѫциле (347, 365, 375), ꙟгрєѡѩ (372), прєѡтꙋѧ, прєѡтꙋлꙋи (388) прєѡцїи (396, dar 371: прєꙋцїи), рѫпаѡсь (383, dar 391 și 399 prin acomodațiunea ambelor vocale: рѫпоꙋсѧ).

31. Conservațiunea luĭ *e* în derivatele dela *bĕŭ*: бєꙋ кꙋ кꙋрбеле (350), бєꙋ ши єль (369), бєꙋ пѫхарь (382), бєꙋ дє сє ꙟбѫтѫ (389), бєꙋ аколо (376), бєꙋндꙋ-лє сѫнџєлє (375), бєꙋ-

гѹрѫ дѹлче (375), numaĭ o dată cu vocala obscură: кѫѹ пѫ-сарѹа (371).

32. стрѫмоши (347), dar стрененотѹа (351), în casul întâiu conservându-se ă în стрѫ (=extra) prin protecţiunea regresivă a vocaleĭ dure oa, în casul al doilea scădênd la e prin acomodaţiunea regresivă cu următorul e.

33. oa se indică tot-d'a-una fórte exact, afară de плоїа (348, iar 360: плоае) şi ѡсте (393, dar 395: ѡасте) şi afară de trecerea în ua: тѹатѫ лѹмѣ (371), се тѹарсе (378), тѹатѫ тѫріа (402), ér адоарѫ (393) este contracţiunea din адоа оарѫ.

34. Conservaţiunea duplului rr latin de patru orĭ în pluralul dela ţéră=terra: ѡчине ши церрь (348), домнїи ши цѫрры (355), мѹлте цѫрры (355), аѹ добѫндить цѫрры (362), dar pe aiurĭ cu un singur r: мѹлте церь (349), цѫри кѹ четѫци (351) etc.

35. Confusiunea între r şi n:

a) r trecut în n probabilmente numaĭ printr'o scăpare de condeiŭ, dacă nu sub influinţa nasaleĭ din prima silabă: кѹм-нѫнѫ ѧпнѫрѫції (362), dar pe aceĭa-şĭ pagină: кѹмпѫра, кѹм-пѫрать;

b) n trecut în r: сѫ-л пѹре ѧпѫрать (393)="să-l punie„ (cf. Ciparìŭ, Principia p. 144)=actualul: "să-l puĭe„.

36. Contracţiunea finaluluĭ va (vi, vă) la o:

a) luò=levavit, nicĭ o dată luă: лѹѡ ось (346), лѹѡ ла динсь (352), лѹѡ домнїа (355), лѹѡ пре Лѹкритїа (356) etc., cf. maĭ sus p. 287;

b) ден кѫтрѹѡ арда (375), дела кѫтрѹѡ венїа (373), cătruo=cătră-va (cf. unde-va, când-va etc.) cu contracţiunea finaluluĭ va în o şi acomodaţiunea de labialism a precedinteluĭ ă în u, ér nu din contra-ubi, după cum crede d. Cihac (Dict. 47);

c) ѡ мѹиаре вѫдѹѡ (372, 385), ѡ вѫдѹѡ сѫракѫ (382), vă-duo=văduvă, cf. maĭ sus p. 310.

37. Confusiunea între văl- şi vul-: вѹлтѹрь (368)=lat. vulturius, iar maĭ des: вѫлтѹрь (380), влѫтѹрь (388), cf. p. 243 No. 10.

38. Metatesa:

a) a luĭ r este fórte désă, aprópe la fie-care pas: врѫтось (345), врѫсѫ (353), врѫсарѫ (348), врѫсаре (353), врѫбаци,

бръвъціа (353), връвать (360), пръгари (356), хрътіе (357), кръиъл (378), пръкълавълъи (361), връх (363), врътъте (375), връколакъл (369), връколъчіе (370), чрътаръ (388, dar 391: чертаре), тръзіъ (381), фръмъка (390, dar tot acolo: фармече, ér 380: фърмъкъторю) etc;

b) a luĭ *r* peste silabă: Ѹвва нъмаи кът се противи (347)=*se potrivi*, Мърцъфлонь alăturĭ cu Мъцърфлwнь (400);

c) maĭ rară a luĭ *l*: стлъпь, стлъпъль (348), влътърь (388), глъчавъ (396);

d) a uneĭ silabe într'un nume propriŭ străin: Калапинь (392) alăturĭ cu Лакапинь (391)=Λακαπηνος.

39. *zua*=*ḑi-u-a*, articolat dela *zi*: трекъ зъа де'нтъю (345), жъкъ тоатъ зъа (389), adverbial: ѫела ши зъа ши ноаптѣ (358), стрика Търчіи зъа (404).

40. ѣ pentru finalul *e*: ѫ пачѣ (363)=*în pace*, лъасѣ (373) =*luase*, тоатѣ (382)=*toate*.

41. *h* pentru *f* numaĭ în ръсхырарѫ мълте пърци (364), alăturĭ cu ръсфирарѫ лимбиле (348), unde tot-o-dată *i* trece după *h* în vocală obscură, cf. maĭ sus p. 298 No. 149.

42. Finalul *î* (ѫ) actual accentat apare maĭ tot-d'a-una în textul luĭ Moxa ca *i*: wбори (349, 351, 353, 362)=*oborî* (la imperfect wбwриа, 404, dar şi wборъа 384), wкъри=*ocărî* (imperfectul wкъріа, 350), ъри (389)=*urî*, wмори (381, 400) =*omorî*, пъри=*părî* (la perfect пърирѫ, 352), dar tot-o-dată пърѫ (353, 374) cu imperfectul пърѫа (372, 374, 387).

43. Nicĭ o dată forma actuală *spăria* (Cihac, 258), ci tot-d'a-una fără *i* după *r*: се спѫрѣрѫ (347, 382), се спърѣ (375), се спѫре (359, 371, 378), се спъре (389), спъра (375), apoĭ cu vocalisarea luĭ *r*: съ нъ се спле (389) etc.

44. *a* după *s* trecut în *e*: сецатѫ лъчіе (369), сецѣтѫ фъръ фіерь (371), сецателе (395), dar съцѣтелорь (402), съцате (403), съцетѫ (353), ér *ă* după *s* trece în *i*: синтемь (390), cf. acelaşĭ fenomen după *z*: шезиндь (394).

45. Asimilaţiunea consonantică progresivă peste silabă: виворь (367, 376)=вихорь (369)=slav. вихрь, serb. şi sloven. *vihár*.

46. *Plaveză* (375: кȣ плавеѯеле ши кȣ арчеле)=actualul *pavăză* ‘bouclier’, represintă cu metatesă forma italiană *palvese*, după cum *paveză* saŭ *pavеță* (395: павеџеле, конфȣреле, сеџателе) reproduce pe cea-l'altă formă italiană *pavese*, de unde resultă împrumutul cuvîntuluĭ sub ambele forme anume din Italia în cursul evuluĭ mediŭ.

47. Șovăirea între *ti* și *ki*: Маркїань (368) și pe aceĭașĭ pagină acelașĭ personagiŭ: Мартїань.

48. кȣра сѫнџе (356), кȣрѣ сѫнџе (391), апѫ кȣрѫтоаре (346), în loc de actualul *curgea*, *curgătoare*, unde *g* nu s'a format din *i* al uneĭ forme latine ipotetice *currio*, după cum crede d. Cihac (Dict. 71), ci s'a furișat prin analogiă cu *merg*, *mers*, către *cur*, *curs*=*curro*, *cursum*, dar vechea formă *a cure* =*currere* a influințat tot-o-dată la rîndul seŭ asupra luĭ *merg*, care în Transilvania se pronunță fără *g*: *mer, mere*.

49. кȣчинь (355, 364, 386), кȣчине (395), cf. maĭ sus p. 248.

50. Forma ашишждера (364) alăturĭ cu аширждера (381, 403) modifică cele ḑise maĭ sus la p. 90 în acest sens că cuvîntul român s'a format nu din *ași*+ждера, ci din *ași̦șĭ*+ждера, cu atât maĭ mult că 'n dialectul daco-român forma corecta *ași* pentru *așa*=*ași-a* nicĭ că există, în adevĕr, decăt numaĭ în compusul *ași-șĭ*=*așa-șĭ*, unde primul *i* se conservă prin protecțiunea asimilativă regresivă a finaluluĭ *i*.

51. сȣрȣпѫ каселе идолилорь (364)=actualul *surpă* pare a confirma etimologia propusă de d. Cihac (Dict. 271) din latinul ipotetic **subrupare*, deși n'ar fi peste putință derivațiunea din cuvîntul latin existinte *surrumpere*, cu perderea nasaleĭ ca în simplul *rup*=*rumpo* și cu trecerea din conjugațiunea *-ĕre* în conjugațiunea *-are* ca în *născare* lingă *nascere*.

52. сфѫримѫ (389)=*sfărămâ*.

53. Una din particularitățile cele maĭ interesante ale textuluĭ luĭ Moxa este întrebuințarea pleonastică a luĭ *el*:

a) înainte de un nume propriŭ: ель ꙟпѫрѫци Ѧхавь (350), ель стѫтȣ домнь фїю-сѫȣ Ѧсканїе (355), ель стѫтȣ ꙟ ȣрма лȣи Себасть Ѧвгȣсть (357), ель стѫтȣ Тиберїе Кесарь ꙟ Рȣмь (358), ель стѫтȣ ꙟпѫрать фрате-сѫȣ Іȣстинїань (370), ель се рѫдикѫ ден Сикилїа ȣнь ѡмь (377), ель стѫтȣ папѫ ȣнȣл че венисе

(382), ель ера унь кълугъръ де фръмъка (390), ель гръби унь войникъ де тъе (390), ель нъвъли де ӂ олтарь унь wмь (391), ель ӡисе Леу ла моарте-шь (391), ель връ съ фїе ель Фокъ ӂпърать (392), елу-и принсе Костантинь (392), ел възу Катакоӡину (401), елу-ши ӂпържцїа Калоїwань (402), елу л'ау кемат Костантинь (405), ель ера унь проклать де хаджмь (393), елу се скулж Свѣтьславь (394), ель вени Цимисхи (394) еи кресккуржь войничи Василие ши Костантинь (395);

b) înainte de un nume comun: елу се ръсуна възъдухула (403), ель ера нумжрула анилорь (405), еи ау трекуть [ани] 1125 (405), еи ау фость ани 6867 (405), ель ау фость ан 5553 (400), ел ау фость нумърул анилорь 400;

c) în urma numeluĭ propriŭ: Парїе елу-шь учисе ун фрати (352), Брутъ ель се кїамж некуньь (356), Траꙗнь елу-шь дѣде домнїа (361), Леонтїе ел ӂпърци тоатж авуцїа (366), Маврикїе дѣка стъту ӂпърать елу-шь дѣде (373), дарурилє тале ꙗле не ръкорескь (345), Артемїе дѣка цїїу елу се ӂкисе (379), Ѳеwдосїе дѣка ауӡи ел фуџи (379), Михаил елу-шь пъӡїа жокурилє (389), Костантинь ель мури (390), Марко ель мъӂгжа пре ӂпъратула (391);

d) într'un sens neutru (=*illud*): ель венисе атунче врѣма Троꙗнилор де перить (353);

e) o asemenea întrebuinţare a persóneĭ a treĭa la nominativ e fără exemplu în texturile române vechĭ saŭ noue, ér din cele-l'alte limbe romanice se pot indica numaĭ óre-carĭ analogie de postpunere în vechea francesă şi 'n spanióla, nicăirĭ însă analogie de prepunere, nicĭ o dată adecă ce-va ca: "el năvăli un om", ci numaĭ dóră: "un om el năvăli", cf. în Diez (Gramm.[3], III, 63 şi urm.): "e Berenger il fiert Astramaritz", saŭ într'un text medio-latin din Spania: "ipsam civitatem restauramus eam".

54. Pronumele pleonastic, ca cel de sub No. precedinte, dar în casurĭ oblice şi numaĭ înainte de nume: съ-и фїе пріятинь фечорулуи (366), черш-л пъмжнтул ла Іраклїе ӂпъратул (376), ꙗтъ-и гони Романь лупїи (392), шї-и фу милж луи думнеӡеу (375).

55. Pronumele repetat la acusativ şi maĭ cu sémă la dativ: лорь ле ера вїаца (355), лорь ли се ръспунсе (357), луи и фу моартѣ (362), лорь ле дѣде (364), ле ӡисе лѣџе лорь (346),

кꙋмꙋ-и ера лꙋи воѫ (387), лꙋи и пѫрꙋ (388), лꙋи и вени (388), де-ль кема при 'нсꙋл (393), елꙋ-л ꙟвѫца (366) etc.

56. Prepositiunea repetată:

a) жꙋнгѣ пре воевоꙁи пре маи мари (354), ꙋитарѫ пре дꙋмнеꙁеꙋ пре чела че іаꙋ фѫкꙋт (347);

b) ꙟ четате ꙟ Мемфа (354);

c) кꙋ домнꙋл латинескь кꙋ Латин (355), арда кꙋ касе кꙋ тоть (378);

d) ла домнꙋл Шкіенескь ла Тервелѣ (378), ла алалте ла тоть (397).

57. Articolarea pleonastică anormală:

a) în construcțiunea nominativuluĭ cu genitivul: аль патрꙋль сѫворꙋл а тоатѫ лꙋмѣ (368), цара а Манихеилорь (370), ꙟвѫцѫтꙋра а прѣ ꙟнѫлцатꙋлꙋи (347);

b) în construcțiunea adjectivuluĭ cu numele personal la genitiv: а проклатꙋлꙋи лꙋ Іꙋліань (364);

c) în construcțiunea numeluĭ personal la casul oblic cu terminiĭ de înrudire contrașĭ cu pronumele reflexiv: домніа фиюсꙋ лꙋи Тить (360), сꙋи ꙟпѫрѫціа тѫтѫне-сѫꙋ лꙋи Андроникь (401), лѫсѫ ꙟпѫрѫціа фію-сѫꙋ лꙋ Костантинь (376), лѫсѫ ꙟпѫрѫціа фію-сѫꙋ лꙋ Іꙋстианинь (377), дѣде кꙋнꙋна фію-сѫꙋ лꙋи Михаиль (386), лѫсѫ ꙟпѫрѫціа фрѫцине-сѫꙋ лꙋи Алеѯандрꙋ ши фію-сѫꙋ лꙋи Костантинь (391), дѣде ꙟпѫрѫціа непотꙋ-сѫꙋ лꙋ Іꙋстинь (371) etc.;

d) Рꙋмѫніи мꙋнтѣніи (377)=*Rumâniĭ muntenĭ*.

58. Genitivo-dativul femeiesc:

a) cu *-iei*: лꙋміеи (345, 346, 348, 351, 399), віеціеи (384), кѫдеріеи (346), лꙋніеи (347, 348), весѣречіеи (350, 356), мꙋеріеи (352, 357 393), четѫціеи (356, 375, 386, 403), мѫнѫстіеи (371), віеціеи лꙋміеи (373), крꙋчіеи (373), Ираклієи (376), лещіеи (381, 384), пещеріеи (386), Өеѡдоріеи (386, 397), Өеѡфаніеи 393), кꙋрціеи (389), инимієи (392, 403), царнеи (392), мѫріеи;

b) cu *eei*: Полхиреен (366), ꙟцеленчюнееи (368), Вꙁекееи (369), тꙋрмееи (369), пиꙁмееи (de două orĭ la p. 371), фечоареен ши мачееи (375), ꙟпѫрѫтѣсееи (373, 386, 398), пюлдеспидееи непоцилорь нѫпрѫчееи (379), сфинтееи (381), дерѣи-

теен (385), кѣшчодреен (385), Босиеен (405), Молдовеен (405, dar 406: Молдовен), лꙋмїеен (345, 399), ꙟпѣрꙗцїеен (396), Зоеен (396);

c) cu *ăei* la numĭ bărbătescĭ: Фокꙗен (374, 393, dar 392: Фокꙗн), Дꙋкꙗен (399, 400).

59. Genitivo-dativul bărbătesc prepus este generalmente *lu*: лꙋ Ꙗдамь (347), лꙋ Фалекь (348), лꙋ Ꙗфеть (348), лꙋ Симь (348), лꙋ Фарлонь (349), лꙋ дꙋмнезеꙋ (349), лꙋ Мѡѵси (349), лꙋ Ꙗвраамь, (349) etc., dar fórte des şi *lui*: лꙋи дꙋмнезеꙋ (347), лꙋи Симь (348), лꙋи Ꙗвраамь (349) etc.

60. Concordarea articluluĭ prepositiv *al*:

a) regulată la gen şi la numĕr: лꙋкрꙋриле бꙋне але лꙋи (346), непоцїи лꙋи Іаковь ши аи Іꙋдеи (360), ꙋнь фечорь аль мїеꙋ (368), мѣестрїи але лꙋ Ꙗрхїмидь (375), рѣсипиторюль иконелорь ши ал леџїеи (384), а лꙋи маикꙗ (384), рѣле лꙋкрꙋре але лꙋи (380), але лорь мѣестрїи (379);

b) neregulată, cu femininul singular pentru ambele genurĭ şi numere: анꙋл де ꙟтѣю а (=al) лꙋи Ꙗвраамь (349), фечорь а лꙋ Маркїань (356), богаринь а лꙋи (366), фечорь а ꙟпѣратꙋлꙋи (390), фечорь а лꙋи Кесарь (368), фечорь а лꙋ Ꙗмантїе (370), нꙋмеле лꙋи де ꙟпѣрать ши а фечорилорь (392), фечорь а лꙋи Ꙗндроникь (391), фечорь а лꙋ Тꙋлїе (356), ꙟ зилеле лꙋ Костантинь ꙟпѣрать ши а (=ale) Ірїнеи (382);

c) neregulată prin atracţiunea cuvîntuluĭ precedinte: ꙟпѣрꙗцїа лꙋ Михаил фечорꙋл лꙋи Ѳеѡфил ши ал (=a) Ѳеѡдорїеи (386, cf. 391).

61. Nearticularea normală:

a) a terminilor de înrudire construiţĭ cu pronumele reflexiv absolut la singular: ꙋнкю-сѣꙋ (351), сокрꙋ-сѣꙋ (352, 392), непотꙋ-сѣꙋ (358, 364), фїю-сѣꙋ (359, 390, 401), џинере-сѣꙋ (361, 389), татꙗ-сѣꙋ (362, 365), доминꙋ-сѣꙋ (346, 352, 387), фрате-сѣꙋ (364), маикꙗ-са (357, 388, 381), сорꙋ-са (366, 367, 402), нашꙋ-сѣꙋ (367), кꙋмнатꙋ-сѣꙋ (368), соцꙋ-сѣꙋ (367), мошꙋ-сѣꙋ (369, 393), мꙋмꙗ-са (387, 388, 381), мащехꙋ-сѣꙋ (376), доамнꙗ-са (398), фїе-са (395) etc. cu singura excepţiune: фїюл-сѣꙋ (350), forma nearticulată directă remănênd tot aşa la casul oblic, afară de: мѣни-са saŭ мѣне-са (355, 387, dar

357 381: мѧнкѫ-са), тѫтѣне-сѣ8 (366, 377), фрѫцине-сѣ8 (391);

b) a substantivuluĭ în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касѫ-ши (355, 388), сл8гѫ-шь (368), вое-ши (383), м8ѥре-ши (394), фїастр8-ши (388), моарте-ши (373), фатѫ-шь (392), ав8цїе-шь (386), лок8-шь (404), cu singura excepţiune чата-ш (348), ér la plural: очиие-ш (351), apoĭ pe aceîa-şĭ pagină 378 ne întimpină nearticolatul касе-ши şi articolatul м8ерилє-шь, de asemenea e articolat соцїи-шь (361, 368), precum şi tot-da-una la casurile oblice: кѫр-батвл8и-шь (347), коконилор8-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грѫи кѫтрѫ боѩри(=*boĭariĭ*) л8и (403);

b) ꙟ кѫмп8 (=*câmpul*) стѫпѫнилорь (388);

c) мерџа краю пре ѵскать (=craîul) (403), ѩрѫ краю скѫпѫ (403), дечи краю к8 кѫтѫ ҳвалѫ венисе (403), dar maĭ sus: краюль;

d) фрате (=fratele) мѫне-са (387).

63. Articolarea fórte corectă a ordinalelor: ал патр8л (346), аль патр8ль (368)=*patru-lă*, articolat ca *omu-lă*, nu ал патр8ле, născut prin analogiă cu: ал доиле, ал трейле, ал чинчиле, ал шаселе (346)=*şése-le*, articolat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nicĭ o dată ал доилѣ=*doi-le-a*.

64. Intrebuinţarea luĭ *cel* de'naintea substantivuluĭ într'un mod apropiat de al articoluluĭ definit prepositiv: гонїа пре чеи крещини деренци (369), тѫе атънче 35 де мїи де чеи врѫжмаши хиталѣни (371), се иви атѫнчеши ча стѣ комить ка w сакїе (374), чеи боѩри б8ни ши бѫтрѫни (388).

65. Intrebuinţarea impropriă a pronumeluĭ reflexiv:

a) *seŭ* în loc de *luĭ*: Зинонь, татѫль сѣ8 Леwнть, н8 ера деренть (369)=*Zinon, tatăl luĭ Leont*...;

b) *seŭ* în loc de *lor*: ле ера мош, татѫ мѫнии-са (355)=*tatăl mumeĭ lor*, шї-и черта татѫ-сѣ8 (365)=*tatăl lor*.

66. алалци тоци се некарѫ (348), аджна пре алалци (369), д8се-се д8пѫ алалци (377), ешира 8иїи ал алалци săŭ а'алалци (382, cf. 371: а'ав8цїе lingă 372: ал ав8цїе), сѫ трагѫ пре а-

аллци ꙟ цара лорь (395), трекꙋ дꙋпꙟ аллци (396), іарꙟ ла ꙟ-лалте ла тоть (397), pretutindenĭ cu sens de ‹ceĭ-l'alţĭ›, ‹cele-l'alte›, adecă o composiţiune din *alt* cu articlul prepositiv *al*, ca în *al-doile*, *al-meŭ* etc., dar o composiţiune bizară prin discordiă la gen şi la numer: *al-alţĭ*=‹ille alteri›, *al-alte*=‹ille-alterae›, cf. albanesul *tĭatĕrĕ*=*tĕ-i-atĕrĕ*=‹illud-ille-alter›.

67. Condiţionalul *să* e distins maĭ tot-d'a-una de reflexivul *se:* сꙟ се хрꙟнѣскꙟ (347), сꙟ се батꙟ (352), сꙟ нꙋ се мѣстече (353), сꙟ се кꙋноаскꙟ (376) etc., cu puţine excepţiunĭ ca: са (=se) тꙟмплꙟ (369) saŭ: се-ль (=să-lŭ) дезгроапе (370).

68. сꙟ cu sensul latinuluĭ *si*: ꙍм лꙋа ачесть греꙋ, сꙟ-и ши кꙋ прѣцеть (345), сꙟ леꙋ, пардось, тигрь, тоци факь пꙋїи мꙟнїоши (362), сꙟ арꙟ трꙟи (400).

69. Conjuncţiunea *ci* nu e distinsă nicăirĭ de pronumele *ce*: че че іасте сꙟ фїе, нꙋ се поате трѣче (352), че нꙋмаи че домни ꙋнь ань (369) etc.

70. Intrebuinţărĭ remarcabile ale prepositiuniĭ *de:*

a) *de* cu sensul de ‹care›: ера ꙋнь ꙍмь де ава ѡ ранꙟ (358), ѡ фатꙟ анꙋме Їꙍнина де ера прѣ фрꙋмоасꙟ (366), ѡ фатꙟ де фꙋ апои датꙟ де Ѳеѡдосїе дꙋпꙟ Валентїань (366), боіаринь маи маре Їспарь де авѣ ѡ слꙋгꙟ (368), ꙋнь постѣлникь де ера рꙋдꙟ ꙟпꙟратꙋлꙋи (372), нꙟскꙋ фечорь де-и сꙟмꙟна ꙟтрꙋ тоть (375), ér fiind urmat de persóna a treĭa la acusativ capătă sensul de ‹pe care›: нꙟскꙋ-се фечорь де ꙟ Єлена фата лꙋи Романь де-ль кема прїнсꙋл Романь (393), боіаринь бꙋнь ши бꙟтрꙟнь де-ль кема Романь (391), ꙋнь пꙟринте кꙟлꙋгꙟрь де-ль кема Марко (391), ꙋнь боіаринь маре де-ль кема Ѳеѡфилиць (388), фрате мꙟне-са де-ль кема Варда (387), ꙋнꙋл че венисе кꙋ Кирꙋл де ꙟ Шпанїа де-ль кема Формось (382), ꙋнь пꙟрать де-л ва кема Леꙋ (384), ꙋнь привѣгь де-ль кема Тиверїе (377), четате де ѡ кема Конюх (406) etc.;

b) *de* cu sens partitiv: мїи де ѡіиле лꙋ Сенахиремь (350), сꙟ се вꙟнзꙟ де пꙟнѣ лꙋи (394), мїи де чеи врꙟжмаши (371), cf. maĭ sus p. 221;

c) *de* prepus adverbuluĭ *greŭ*: адꙋрмирꙟ де греꙋ (353), де греꙋ а пꙟрирꙟ (352);

d) *de să*=*ca să*: де сꙟ нꙋ се скоале (384).

71. Prepoziţiunea *a* servind pentru formarea casurilor ne- ticulate:

a) la dativ: а мꙋлци фѫчѫ казне (357), сѫ-л ѫпреꙋнѣꙁе а ꙋ сфатꙋл лорь (379), дедѣсе а нещіе тикѫници (393), рѫдꙋче ечорь а пѫринте (362);

b) la genitiv: а пꙋцини адевери сфатꙋл (378), сѫ се адеве- ꙁе а маре крединцѫ (397), инима а бꙋни крещини (381), кмала сфатꙋлꙋи ши а пѫринци (373), манкѫ а мꙋлци (374);

c) la ablativ: се апꙋкѫ де а-мѫнѫ-и (392)=„dela mâna i".

72. Pluralurĭ archaice:

a) cu *-ă*: иꙁвоарѫ[ле] (345), [фрꙋмоасе] мѵриꙁмѫ (346), ticulat Тѫтарѫи (372, 375), ceĭa-ce presupune nearticulatul Тѫтарѫ;

b) cu *-ure*: столꙋре (353), столꙋрелорь (395), лꙋкрꙋре (380, 81, 388, 391), валꙋре (376), конфꙋреле (395), тꙋнꙋре (404);

c) dela *mumă* pluralul: мꙋмѫниле (357).

73. Dela *om* vocativul: оме! (357), дарѫ тꙋ оме! (360).

74. Infinitivul întreg articulat: шї-и фꙋ милѫ а-л піардера 52), пѫрѫсѣще-те де а мꙋнчира (357), се лепѫдасе де а ра (359), де а-ши плекарѣ чербича (361), гата савіа а тѫ- рѣ ѫ боіари (362), де а се ѫкинарѣ иколнелорь (385).

75. Dela verbe cu *-ire* imperfectul păstréză tot-d'a-una pe се феріа saŭ се феріїа (347), невоиа (349, 350), ѡкѫріа 50), фꙋџїа (350), хꙋлїа (350), ювїа saŭ ювїа (351, 360), ѹїа (352), мꙋнчїа (357), сокотїа (357), венїа (359), пѫцїа 59, 361), слꙋтїа (360),болїа (361), требꙋиа (362), мꙋрїам 73), силїа (358), ѡкориа (404) etc., întunecând une-orĭ pe în *ă* după *r*, ca în пѫрѫа (372, 374, 387) saŭ ѡборѫа 84), pe când imperfectul verbelor cu *-ere* se forméză re- lat numaĭ prin а saŭ ѣ=*ea*: дꙋча, рѫда, ꙁича, кредѫ. рѣ, пꙋнѣ etc., ast-fel că verbele cu *-ire* şi cele cu *-ere* se confundă nicĭ o dată la imperfect unele cu altele ca graĭul de astăḑĭ, ĭată de ex. o frasă: и пѫра (=părea) рѫꙋ чеа че пѫцїа (=păţiea) рѫꙋ ши-л дꙋра (=durea) инима де а че болїа (=boliea) (361), cf. maĭ sus p. 266.

76. Gerundiul cu *-und-*: веꙋндꙋ-ле сѫнџеле (375). кꙋрꙋндь

кȣмȣ-и єра лȣи вод (387), лȣи и пърȣ (388), лȣи и вени (388), де-ль кема при ’нсȣл (393), елȣ-л ꙟвъца (366) etc.

56. PrepoSiţiunea repetată:

a) жȣнгѣ пре воеводзи пре маи мари (354), ȣитаръ пре дȣмнезеȣ пре чела че ꙗȣ фъкȣт (347);

b) ꙟ четате ꙟ Мемфа (354);

c) кȣ домнȣл латинескь кȣ Латин (355), арда кȣ касе кȣ тоть (378);

d) ла домнȣл Шкїенескь ла Тервелѣ (378), ла алалте ла тоть (397).

57. Articolarea pleonastică anormală:

a) în construcţiunea nominativuluĭ cu genitivul: аль патрȣль съборȣл а тоатъ лȣмѣ (368), цара а Манихеилорь (370), ꙟвъцътȣра а прѣ ꙟнълцатȣлȣи (347);

b) în construcţiunea adjectivuluĭ cu numele personal la genitiv: а проклатȣлȣи лȣ Іȣлїань (364);

c) în construcţiunea numeluĭ personal la casul oblic cu terminiĭ de înrudire contraşĭ cu pronumele reflexiv: домнїа фиюсъȣ лȣи Тить (360), сȣи ꙟпъръцїа тътъне-съȣ лȣи Андроникь (401), лъсъ ꙟпъръцїа фїю-съȣ лȣ Костантинь (376), лъсъ ꙟпъръцїа фїю-съȣ лȣ Іȣстианинь (377), дѣде кȣнȣна фїю-съȣ лȣи Михаиль (386), лъсъ ꙟпъръцїа фръцине-съȣ лȣи Алезандрȣ ши фїю-съȣ лȣи Костантинь (391), дѣде ꙟпъръцїа непотȣ-съȣ лȣ Іȣстинь (371) etc.;

d) Рȣмънїи мȣнтѣнїи (377)=*Rumâniĭ munteni*.

58. Genitivo-dativul femeiesc:

a) cu *-iei*: лȣмїеи (345, 346, 348, 351, 399), вїецїеи (384), къдерїеи (346), лȣнїеи (347, 348), бесѣречїеи (350, 356), мȣерїеи (352, 357 393), четъцїеи (356, 375, 386, 403), нъпъстїеи (371), вїецїеи лȣмїеи (373), крȣчїеи (373), Ираклїеи (376), леџїеи (381, 384), пещерїеи (386), Ѳеwдорїеи (386, 397), Ѳеwфанїеи 393), кȣрцїеи (389), инимїеи (392, 403), църиеи (392), мърїеи;

b) cu *eei*: Полхиреєи (366), ꙟцелепчюнеєи (368), Ѯъкеєи (369), тȣрмеєи (369), пизмеєи (de doă orĭ la p. 371), фечоареєи ши маичеєи (375), ꙟпъръчѣсеєи (373, 386, 398), пȣюл аспидеєи непоцилорь нъпръчеєи (379), сфинтеєи (381), дерѣи-

'le dise în scris,, dar se găsesce maĭ adesea substantivul derivat *scriptură*, cu sensul actualuluĭ 'scrisóre,: ꙟ скриптѹра зича (357), saŭ 'scriere,: адѫнкѹл скриптѹрилор (380, 399), шї-и ера драгъ а чети ла скриптѹри (386);

d) dela *trimite* (=lat. *transmitere*) sînt doă forme de perfect simplu: тримисе saŭ тремисе (350, 356, 360, 366 etc.) şi тремѣсе (366. 367, 371 etc.);

e) forma organică pentru prima persónă plurală a perfectuluĭ simplu e conservată în: нои крисем (352) şi: не сѫмнѫмъ ши нои де скѫпѫмъ (373), adecă *scrisem*=*scripsimus* şi *semnăm* =*signavimus*, în locul actualeĭ forme *scriserăm*, *semnarăm*, *scăparăm*, unde *-ră-* s'a întrodus numaĭ prin analogiă cu a treia persónă plurală: *scriseră*=*scripserunt*, *semnară*=*signaverunt* etc., ér provincialismul bucurescén, printr'o nouă bizareriă, maĭ adaugă pe acest *ră* chiar la tóte persónele perfectuluĭ compus: *am făcutără*='am făcut, etc.

84. Participiul trecut întrebuinţat ca substantiv nu e des: спартѹл Троадеи, рѫсипитѹл Троадеи (354), ꙟнѫлцатѹл лѹи Христос (359), греѹл нѫскѹтѹлѹи сѫ-ль поарте (347), кѹ нещїѹта стрикарѫ тѹрма (355), maĭ interesant *dată* cu sens de 'sórte,: кѹи нѹ ꙗсте датѫ де сѹс (397).

85. Dela *cerĭu* perfectul tot-d'a-una *cerşu*, nicĭ o dată *cerut*: чершѹ ажѹторю (353, 382), чершѹ ла Тавтанїе (353), чершѹ ꙟлѹръ (379), чершѹ-л пѫмѫнтѹл (376), чершѹ лича (374), чершѹрѫ пачe (403), cf. maĭ sus p. 273 No. 35.

86. Şovăirea între *preste* şi *prespre*: преспре 40 де зиле (358), преспре тоатѫ лѹмѣ (359, 361), преспре марѣ Понтѹлѹи (377), dar: престе лѣцe (361), престе тоатѫ лѹмѣ (364), престе пѹцине зиле (370).

87. ачича=*aicé*, de 2 orĭ la p. 399, cf. maĭ sus p. 221.

88. кѫче кѫ (380, 392), cf. maĭ sus p. 114.

89. Particularităţĭ sintactice maĭ remarcabile:

a) concordarea pluraluluĭ cu singularul: адѹнате атѫта (= atâte) оцни (353), добѫнди Рѹмѹл чел бѫтрѫнъ ши ле (=şi-ĭ) принсе домнѹл (371), пре карїи воръ вбиди пре сѫрачи кѹ стрѫмбѹлъ, еѹ сѫ-л (=să-ĭ) чертъ (372), ꙟ чaс че вери (=veţĭ) мѫнкъ

357 381: мλнкѫ-сλ), тѫтѫне-сѫꙋ (366, 377), фрѫцине-сѫꙋ (391);

b) a substantivuluĭ in genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: кλсѫ-ши (355, 388), слꙋгѫ-шь (368), бое-ши (383), мꙋꙗре-ши (394), фїастрꙋ-ши (388), моарте-ши (373), фатѣ-шь (392), авꙋцїе-шь (386), локꙋ-шь (404), cu singura excepţiune чатλ-ш (348), ér la plural: очине-ш (351), apoĭ pe aceĭa-şĭ pagină 378 ne întimpină nearticolatul касе-ши şi articolatul мꙋериле-шь, de asemenea e articolat соцїи-шь (361, 368), precum şi tot-da-una la casurile oblice: кѫркатꙋлꙋи-шь (347), кокониλорꙋ-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грѫи кѫтрѫ боꙗри(=*boĭariĭ*) лꙋи (403);

b) ꙟ кѫмпꙋ (=*câmpul*) стѫпѫнилоръ (388);

c) мерџѫ краю пре ꙋскать (=craĭul) (403), ꙗрѫ краю скѫпѫ (403), дечи краю кꙋ кѫтѫ хвалѫ венисе (403), dar maĭ sus: краюль;

d) фрате (=fratele) мѫне-сλ (387).

63. Articolarea fórte corectă a ordinalelor: ал патрꙋл (346), аль патрꙋль (368)=*patru-lŭ*, articolat ca *omu-lŭ*, nu ал патрꙋле, născut prin analogiă cu: ал доиле, ал трейле, ал чинчиле, ал шаселе (346)=*şése-le*, articolat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nicĭ o dată ал доилѣ=*doi-le-a*.

64. Intrebuinţarea luĭ *cel* de'naintea substantivuluĭ într'un mod apropiat de al articoluluĭ definit prepositiv: гонїа пре чеи крещини дерепци (369), тѫе атꙋнче 35 де мїи де чеи врѫжмаши хиталѣни (371), се иви атꙋнчеши ча стѣ комить кл ѡ савїе (374), чеи боꙗри бꙋни ши бѫтрѫни (388).

65. Intrebuinţarea improprie a pronumeluĭ reflexiv:

a) *seŭ* în loc de *luĭ*: Зинонь, татѫль сѫꙋ Леѡнть, нꙋ ера
ерепть (369)=*Zinon*, *tatăl luĭ Leont*...;

b) *seŭ* în loc de *lor*: ле ера мош, татѫ мѫни-сλ (355)=*tatăl* *numeĭ lor*, шї-н чертλ татѫ-сѫꙋ (365)=*tatăl lor*.

66. алалци тоцї се некарѫ (348), адѫпа пре алалци (369), ꙋсе-се дꙋпѫ алалци (377), ешнрѫ ꙋнїи ла алаци saŭ а'алалци (382, cf. 371: а'авꙋцїе lingă 372: ла авꙋцїе), сѫ трагѫ пре а-

gresivă cu ‘lumea, și ‘ovreescĭ, prin atracțiune regresivă cu ‘toate, ;

h) a domni și *a împărăți* se construesc direct cu acusativul: чине ва домни Рȣмѫнїи (357), пре Оврѣи и домнїа Їрѡдь (358), Рȣмȣа домнїа Ѡнорїе, иаръ фрате-сѫȣ Аркадїе Цариградȣа (365), вомь домни ръсърітȣа (373), ꙟпъръщиа Конста Вретанїа (364), маре четате Рȣмȣа ѡ аȣ ꙟпъръціть Ромиль (367).

90. De observat sub raportul semnificațiunii:

a) a cârcimări=‘a specula,: кърчмърїа венитȣриле (360);

b) a semna=‘a prevesti,: семнѫ ȣнь нȣмъръторю де стѣле часȣа кѫндь ва мȣри (359), кȣноскȣрѫ кѫ семнѣѕѫ кѫ ва фи ꙟпъръть (368), cf. ляль семнь Ꙟкѫ фȣ кѫ нѫскȣ ѡ мȣіаре ѡ фатѫ че ниче лѣк ѡки (374), пречепȣ кѫ е семнь бȣнь (388), dar și cu un alt sens: ера семнать ȣнь лȣкрȣ рѫȣ ꙟ цара гречаскѫ ши родисе ѡ поамѫ рѣ (370), unde însă семнать póte fi o eróre de condeiŭ în loc de: семѫнать;

c) a abate=‘a se apuca,: авѫтȣ де сȣрȣпѫ каселе идолилорь (364), Ѳеѡфил атȣнче абѫтȣ де нȣ кѫȣта сѫ рѫмѫе че-ва (386);

d) a bate=‘a dori,: Вардa бѫта сѫ фїе ꙟпъратъ (388), дентрȣ адѫнкȣл инимїеи лȣи ель бѫтѣ сѫ фїе ꙟпърать (392);

e) a împle=‘a realisa,: ꙟмпле-ми че ай фѫгѫдȣить (368), dar *a împle reŭ*=‘a cădé într'o nenorocire: ши-л блѫстѫмѫ мȣлци де фацѫ сѫ ꙟмпле рѫȣ (369);

f) вркѫколакȣл (369), вркѫколѫчїе (370) în aplicațiune la ceĭ îngropațĭ de viĭ, ceĭa ce, după Manassis, s'ar fi întâmplat împăraților Zenone și Anastasiŭ: фȣ дескоперить ши-л гѫсирѫ кѫ-шь мѫꙟка тоть, ши пашмацїи ши местїи ши брацеле (370);

g) dela *pizmă*, afară de verbul *a pizmi*: Коментиѡлань пиѕмїа ꙟпъратȣлȣи (374), treĭ locuțiunĭ caracteristice:

α) *a pune pizmă*: се ꙟтристарѫ ши пȣсерѫ пиѕмѫ (353), ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алцїи (387);

β) *a arunca pizmă*: ачестȣа арȣнкѫ пиѕмѫ Тȣлїе де-ль тѫи (356), шї-и арȣꙟкарѫ пиѕмѫ тоци (374), арȣꙟкѫ пиѕмѫ кȣ врѫжмѫшїе (388);

γ) *a bate pizmă*: челȣи че-и бать мȣлци пиѕмѫ (383);

h) nuanțele de semnificațiune ale luĭ дѣрепть=‘drept,:

α) кȣ дерептȣл ѕикѫндь (354);

β) дестоиникь арѫ фи фость а ѡ цина ши а ѡ дерепта (360), се дерептѫ (357);

γ) *derept*=‘pentru,: дерепть динса (352), дерепть ачѣа (357), дерепть ѹнь ѡмь (370), дерепть Ѳеѡфил (387), дерепть витѫ (370);

δ) *derept să*=‘ca să,: дерепть сѫ нѹ се спле (389);

ε) *derept*=‘lîngă,: ниче авѣ ѡмь дерепть сине (377):

ζ) дерепче кѫ ера брѹдїи (386);

i) *bunătate*=‘avere, bogăţiă,: бѹнѫтата тоатѫ а лѹ Менелаи (352), нѹ-ши гѫси мѹїарѣ ниче бѹнѫтата (352), стрѫнсе бѹнѫтата тоатѫ (356), ле лѹа бѹнѫтата (358), четѫциле чѣле тари ши пline де бѹнѫтате (389) etc.;

j) *cocon* tot-d'a-una cu sens de ‘copil,: нѫскѹ де'нтр'ѫнса ѹнь коконь (369), амѫндои кѫндь ера коконаши (365), ѡ спенгекарѫ ши сколерѫ коконѹл (357); коконь де цицѫ (378) etc., Iar şi *copil*: де тоцї ѡаменїи ши де мѹери ши де копїи (370);

k) o diferenţiare de sens fórte curiósă între pluralul *cetăţi* şi pluralul *cetaţi*: аѹ добѫндить 1000 де четѫци ши 540 де четаци (357), ши-ш фѫча четаци карїи ѹнде дескѫлека (348):

l) pe lîngă sensul ordinar al cuvîntuluĭ *mântui*: еи се мѫнтѹирѫ (348), ne întimpină şi o accepţiune insolită: стрѫмбѫцѫци грѣле ши мѫнтѹири рѣле (371):

m) *judeţ* cu sensul latinuluĭ *judicium*: ле ера жѹдецѹл а платѫ (371), жѹдець дерепть (372), дерептѹ цї-и жѹдецѹл (374) etc.;

n) *a-şĭ ĭubi den*=‘a opta,: ден долѡ сѫ-шь юбѣскѫ моаркѫ, анча аѹ несврѫшить (374);

o) *la*: юбиторь л'авѹцїе (371, 372), юбитоаре ла авѹцїе (372), юбиторю ла лѹрь (382), юбѣцѫ ла фїеше бѫрбать (397), бѫрбать ла ѡщи ши кѹтезѫторю ла рѫзбою (373), мѫестрѹ ла рѫзбою (375);

p) *a ura*=‘a augura,: ши кѹ глас де кѹчинь ѹрѫ сѫ аскѹлате тоатѫ лѹмѣ де четата (355), dar cu sensul de ‘oracol, se întrebuinţéză *plaz*: лѹарѫ ачесть плазь (354), de unde apoĭ derivatele *plăzuit* şi *plăzuitură*: лѹарѫ плѫзѹить (354), плѫзѹитѹриле Севилїеи (356).

r) *a sci* se întrebuinţéză fórte des cu sensul de ‘a afla ce-va’, ‘sciscitare’: дѣка щїȣ ȣнь философь, ꙁисе (356), дѣка-л щїȣ кѫ се рѫдикѫ (364), щїȣ къ е фатѫ кȣратѫ (366), щїȣ къ іасте негоцȣль ꙟпѫрѫтѣсееи (385), кѫндь щїȣрѫ аaци Шкѣи, еи скрирѫ (387), Михаил щїȣ ши ꙁисе (388), щїȣ дентрȣ ѡаре-чине (395), еи щїȣрѫ, дечи-ши ѡрки фечорїи (401) etc.;

s) *a-şĭ semena*=‘a se asemena’: ȣнȣл кȣ алть нȣ ш'аȣ сѫмѫнать (345), нȣ-шь семѫнѫ ла нѫравь кȣ татѫ-сѫȣ (362), сѫ-шь самене мошȣ-сѫȣ (395), нȣ-шь семѫнѫ фрѫцине-сѫȣ (395), şi cu acelaşĭ sens *a-şĭ răduce* (cf. maĭ sus p. 298 No. 147): нȣ-ш а рѫдȣче фечорь а пѫринте (362);

t) *turtea*=‘arbust, copăcel’: се аскȣнсерѫ сȣпть десиме ꙟ тȣртѣле (347);

u) *a se mâna*=‘a trece un interval de timp’: с'аȣ мѫнать дела Кvрь де ꙟтѫю пѫнѫ ла Дарїе (351), с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани (354), с'аȣ мѫнать дела Тȣлїе пѫнѫ ла Кесарь (357), dar *a mânà*=‘a trimite’: фȣ мѫнать кȣ ѡщиле ла Сирїа (393);

v) *a se ucide*=‘a se lovi’: тремѣсе воиничїи тоци ши боерїи сѫ се ȣчигѫ кȣ Тȣрчїи (379);

x) *a dibui*, după d. Pontbriant (p. 219): ‘tâtonner, hésiter, balancer, être indécis’, figuréză în Moxa cu sensul de ‘a căuta ocasiunea’: те дибȣіаще сѫ те пїарꙁѫ ка сѫ-ци іа ꙟпѫрѫцїа (390), maĭ fiind de observat că astă-ḑĭ se pronunţă maĭ mult *ghibui*, cu iniţialul *g*=*d*;

z) *gustare*=‘ospăţ’: гȣстѫриле нȣ ле юбїа фѫрѫ врѣме (395), de aci *gustăreţ* ‘gourmand’: гȣстѫрець, бецивь, мѫрець (374);

aa) *răzbun*=‘odihnă’: се сфѫдескь кȣ тоате цѫриле ши нȣ аȣ рѫꙁбȣнь (405);

bb) *a-şĭ scumpăra mânia*=‘a-şĭ resbuna’: ши-ши скȣмпѫрѫ мѫнїа пѫнѫ ꙟн а патра рȣденїе де сѫмѫнцѫ (374), сѫ-шь скȣмпере мѫнїа де пре Ромaнь (398), dar simplul *a scumpăra*=‘a rescumpăra’: ѡ скȣмпѫрѫ фрате-сѫȣ (387), pe când *răscumpărare*=‘pedépsă’: лȣарѫ кȣрѫндь рѫскȣмпѫраре дела дȣмнеꙁеȣ (376), cf. maĭ sus p. 301 No. 160;

cc) *méser* cu sensul latinuluĭ *miser*: де рȣдѫ мѣсерѫ (367, 379), фȣ цѫраꙟкѫ мѣсерѫ (382), фечорь де ѡамени мѣсери

(388), şi tot aşa *mişel*=lat. *misellus*: нꙋ поте єши десь ла мишеи ши ла сꙑрачи (371), тоть ꙟпꙑрціꙗ мишеилор (373), ꙟдꙋрꙑторю ла мишеи (397), мишеии де претꙋтиндина мꙋлть бине лꙋа дентрꙋ мꙑниле лꙋи (397) etc., dar *meserére*=lat. *miserere*, prin acelaşĭ transiţiune logică ca în slavicul *slujbă* din *slugă*, se întrebuinţéză numaĭ cu sens de ‹funcţiune›: маи наинте де алцїи добꙑнди месерѣре Бꙋрть (356), сꙑ фїе ꙟ врѣме мꙋлтꙑ пре месерѣре (358), де бояри ши де месерери (368), cf. maĭ sus p. 129;

dd) mănuntae numaĭ cu sensul de „genitalia‟: се голи ꙟнаинта тꙋтꙋрора де-л вꙑзꙋ сꙑкорꙋл кꙑ-и ера вещежите мꙑнꙋнтаеле де нꙋмаи че лѣ де ꙋдать (387), cela-ce confirmă opiniunea nóstră de maĭ sus (p. 277 No. 56) cumcă semnificaţiunea de *mănuntae*=‹intestine› este posteriórĕ;

ee) a se lăuda cu reŭ şi simplu *a se lăuda cui-va*=‹a ameninţa›: и черта татꙑ-сꙑꙋ сꙑ аскꙋлте де даскꙑль, еи се лꙑꙋда кꙋ рꙑꙋ кꙑндь ворь фи ꙟпꙑраци (365), нꙋмаи че ле порончїа ши ии се лꙑꙋда шї-и ꙟгрозїа кꙋ кꙋвꙑнтꙋл (372);

ff) a scorni tot-d'a-una cu o nuanţă pessimistă: скорни [illegible] кꙋ виворь (376), кꙑнтꙑри кꙋ кꙋрвеле де ꙗбосте скорнїа (387), се скорни негꙋрꙑ ꙟтꙋнекатꙑ (369), şi chiar în: скорни [illegible] (393)=‹făcu o armată din nemica saŭ pe neaşteptate‹;

gg) a aromi, tradus de d. Pontbriant (Dict. p. 46) prin: ‹assoupir, engourdir, endormir à demi›, are în Moxa tot-d'a-una sensul de ‹a îndemna la ce-va prin seducţiune›: се апропїарꙑ ди'нсꙋл неще арꙋмꙑтори хитлѣни ши-л мꙑгꙑлисїрꙑ де-шь гони пре мꙋмꙑ-са (381), дїаволꙋл... се апропїе де ароми пре стрꙑмоашꙑ (347), дѣчїіа-ль аромисе сꙑ поарте хамꙋрь пре ассꙋнсь (390), фꙋ аромить де ꙋнь скопить анꙋме Хрисафїе де-шь гони сорꙋ-са (367);

hh) foişor: превїа пре маре дентр'ꙋнь фоишорь (385), cf. maĭ sus p. 280 No. 66;

ii) bogat=‹mult›: фѣче богать рꙑꙋ (358);

kk) rudă cu sens de ‹gens›: рꙋда лꙋи Сим (347), рꙋда лꙋ Ꙗфеть etc. (348), рꙋда ѡврееаскꙑ (349), рꙋда Персилор (350) etc.;

ll) нꙋ-ми вегѣ вое немикꙑ (372)=‹nu mĕ asculta›;

mm) *a se înfărtăţi*=‘a se face fraţĭ de cruce„, de unde urméză că *fărtat* însemnéză anume ‘frate de cruce„ saŭ maĭ corect *frate pre cruce*: се ꙟфъртъцн кѹ нѹнші́н—ера фраци пре крѹче (368);

nn) *măgură* cu sens de ‘munte„: съ спѹнемь де Ниль, къ юсе де'нтр'ѹꙟ мѹнте че-л кѣмж Атланть—ші́-е маи ꙟналть де тоате мъгѹриле а тоатж лѹмѣ (362), cf. maĭ sus p. 288 No. 105.

92. *hitlén*=*viclén* cu derivatele sale: wмь хитлѣнь шн ръѹ (367), вѹлпе хитлѣнж (356), хитленіа (347, 353), хитленшѹг (353, 371) etc. suscită următórele observaţiunĭ:

a) хитлѣн derivă din slavicul хытръ ‘artificialis, callidus„, cu sensul conservat în polonul *chitry* ‘astutus„=russ. хитрый etc. şi cu forma serbuluĭ хитрен, dialectic хитлен ‘properus„ (Karadzicz), pe când din acelaşĭ slav. хытръ fără schimbarea formeĭ şi a semnificaţiuniĭ provine românul poporan *hitru* ‘artificialis, callidus„;

b) actualul *viclén* din хитлѣн cuprinde interesantele transiţiunĭ fonetice a iniţialuluĭ *hi-* în *vi-* şi a medialuluĭ *-tl-* în *-cl-*;

c) sufixul unguresc *-şug*=*ség* (cf. maĭ sus p. 270 No. 18) s'a adaus către tema slavică *hitlen-* întocmaĭ după cum s'a adaus şi către tema slavică прнꙗтьнъ;

d) perderea nasaleĭ de 'naintea luĭ *ş* în actualul *vicleşug* din хитленшѹг este identică cu perderea nasaleĭ de'naintea luĭ *ş* în actualul *prieteşug* din пріетнн-шѹг (în Moxa însă, 392. cu un alt sufix: пріетинчіꙗ) saŭ cu perderea luĭ *r* în actualul *meşteşug*=мешершѹг (366 etc.)=ung. *mesterség*, a luĭ *g* în *beteşug* =ung. *betegség* şi altele, consóna fiind conservată totuşĭ în бѣлеишѹгѹль (386).

93. Cuvinte formate din fusiunea a doă teme:

a) *vizetlén*=‘perfid„: ера ръѹ, визетлѣнь, сирѣпь, ѹчнгашь (377), compus din *Vizentén*=slav. Визаитѣнинъ ‘Bizantin„ (cf. *graeca fides* etc.) prin perderea nasaleĭ de 'naintea luĭ *t* (cf. *cât*=*quantum* etc.) şi prin imitaţiunea finaluluĭ din sinonimicul *hitlén*, adecă визетлѣнь=визент(ѣн)+(хит)лѣн, deşi s'ar puté primi şi o altă explicaţiune, considerând pe finalul лѣн ca adaus către numele de oraş Византь- ‘Bizanţiŭ„ prin analogia formeĭ slavice Рим-лѣн ‘Roman„ dela Римъ ‘Roma„,

dar sinonimitatea *vizetlén—hitlén* și presința grupuluĭ *-tl-* in ambele vorbesc maĭ mult in favórea primeĭ derivațiunĭ.

b) măscornicie: кꙋ ѧлꙟꙋте ши кꙋ мꙟскорничїи (358) în loc de *măscărniciă* (356: веселїа кꙋ мꙟскꙟрничїи) sub influința cuvîntuluĭ *scorni* (cf. No. 91 *β*), adecă мꙟскꙟрничїе+скорнире, căcĭ nu se póte admite că мꙟскорничїи ar fi o eróre grafică saŭ o modificațiune fonică în loc de мꙟскꙟрничїи, de vreme ce paleograficesce ꙟ nu se confundă nicĭ o dată cu о, ér foneticesce nu există în cuvînt nicĭ un motiv asimilativ saŭ acomodativ pentru trecerea luĭ ꙟ in о;

c) platoșă ‘cuirasă’: сꙋлицеле, платошеле ши тоате армеле (395), ꙍщи токмите, ꙟплꙟтошаци, поленици (403)=medio-lat. *plata* ‘cuirasă’, modificat—ni se pare—după *cămașă*, căcĭ ‘cuirasa’ se numia și *cămașă de fer*, adecă *platoșă=plata+*(кꙟма)шꙟ;

d) furtuna din lat. *fortuna+tună*, vedĭ maĭ sus No. 29 *h*;

e) nestimate, vedĭ maĭ jos No. 146.

94. *maștch*=‘tată vitreg’: кꙟ-л отрꙟви мащехꙋ-сꙟꙋ Мартинь (376), masculin format după femininul *maștehă* ‘mumă vitregă’, fără considerațiune că slav. мащеха este o simplă desvoltare din мати ‘mumă’, cf. maĭ sus p. 279 No. 61 fenomenul analog de masculinul *famen* din *foemina*, saŭ slav. кꙋмотрꙋ=rom. *cumătru* din кꙋмотра=lat. *commater*.

95. Masculinul *soț* în privința femeieĭ: дѣка вени ꙟ врꙟстꙟ де ꙟсꙋрать, сорꙋ-са Полхирїа грижїа сꙟ-й афле соць (366), кꙋ соцꙋ-сꙟꙋ ꙟнꙟрꙟтѣса Ꙋдоѯїа (367), dar și: Ірїна солца лꙋй (381).

96. Tot-d'a-una *sor*=lat. *soror*, nicĭ o dată actualul *sóră*: дѣде ѡ сорь дꙋпꙟ Филипик (373), ѡ сорь а домнꙋлꙋи Шкїенескь (387) etc.

97. *morĭu*=lat. *morior*, nu *mor*: везй кꙟ морю ши фїю-мїеꙋ ѩсте микь (400), dar a treĭa persónă plurală *mor*: морь ꙟцерїй (370).

98. *mitĭutel*: ерꙟ коконь митютель (386), o formațiune fórte interesantă din *mic*: микꙋ-т-ел, de unde apoĭ *k* trecut în *t* prin asimilațiunea regresivă *k+t=t+t* și *u* muĭat în *ĭu* prin acomodațiunea progresivă: *i+u=i+ĭu*, remănênd însă de explicat sufixul primar *-t*, către care s'a adaus sufixul secundar *-el* și pe care ni'l presintă de asemenea în aceĭa-șĭ combinațiune sinonimul *puțin-t-el=puținu-t-el*, ast-fel încât se pot restabili cu certitudine doă forme române perdute: *micut* și *puținut*, cf. *Grecoteĭu* ‘Graeculus’=*Grecu-t-eĭu*.

99. *căndai*=‘**dacă** cum-va,: кѫндь іасе лꙟ вѫнать ꙟпѫратȣл, кѫндаи нѫвѫлѣще вр'ȣнь хитлѣнь саȣ вр'о фіарѫ ла татѫ-тѫȣ де припѫ (390).

100. *a uidi*=‘a scăpa de pericol,: ȣнь черьь маре нѫвѫли ла ꙟпѫратȣл де-л лȣѡ де брѫȣ ꙟ коарне пре Василіе, ши врѣ пери атȣнчешь, ель грѫби ȣнь воиникь де тѫе брѫȣл ꙟпѫратȣлȣи кȣ сабіа ши ȣиди (390), cuvînt fórte remarcabil, ne maĭ auḑit astă-ḑĭ şi care nu se póte explica decât prin albanesul *uidi* ‘concordia,, *uidis* ‘conciliare, pacificare, (Rossi da Montalto), cu transiţiunea logică ‘linişte,=‘scăpare,.

101. *pestélă*=‘zăbavă, întărḑiare,: фѫрѫ пестѣлѫ фȣ прима (378), фѫрѫ пестѣлѫ се скȣлѫ (383), cf. maĭ sus p. 296 No. 137.

102. *sằva*=‘măcar,: де нȣ-и врѣ веда фаца сѫва ѡ ꙁи (394), cf. maĭ sus p. 300 No. 157.

103. *ceur*=‘δίχορος,, la feminin *ceură*, la verb *a ceuri*, despre omul cu un ochĭu negru şi cel-l'alt de o culóre deschisă, defect cunoscut în medicină sub numele de ‘heterophtalmiă,, de care suferĭa, după Manassis, împăratul Anastasiŭ: Анастасіе чеȣрȣл, че кȣм ера ел, аша авѣ ши віаца чеȣрѫ, кѫ чеȣрѫ ꙟ-'нтѫюшь стрѫмбь спре ереса (369), şi să se observe că un sat de peste Olt aşeḑat lîngă Jiŭ se numĭa Чаȣри deja în epoca luĭ Mircea cel Mare*).

104. *a se acĭua*=‘a se adăposti,: се ачȣарѫ кȣ нȣс ꙟ корабіе (348), cf. maĭ sus p. 267 No. 2.

105. *duróre*=*dolorem*: кȣ трȣдѫ ши кȣ дȣрори сѫ се хрѫнѣскѫ (347), кѫ-л ꙟгреѡіа дȣрориле (372), cu total diferit de *durere*, дȣрѣре, care este un infinitiv.

106. *spata*=‘sabia,: лȣ ꙟбласть спата гречаскѫ пре ꙟ цара тȣрчаскѫ (376), кȣ спата ши кȣ врѫсаре де сѫнџе (356), cf. maĭ sus p. 303 No. 166.

107. *țest*=lat. *testum* cu sens de ‘craniŭ,: ферекѫ Крȣмь цестȣл капȣлȣи лȣ Никифор (383).

108. се аджпа ꙟпѫратȣл ка де ꙟ апа Нилȣлȣи кȣ шипокȣл де аȣрь (386) acolo unde în Manassis: τῷ χρυσοῤῥόῳ Νείλῳ, de unde resultă că *şipoc* însemnéză ‘curs,, cf. acelaşĭ temă

*) Венелинъ, Влахо-болгарскія грамaты, p. 56.

şip- cu un alt sufix: *şipot* ‘goulot de fontaine, trou d'où sort l'eau, (Pontbriant).

109. *alca:* врѫтежиши вине калꙋа ла алка (389), cf. maĭ sus p. 268 No. 7.

110. *mahmur de vin*=‘ameţit de beutură,: ꙋчисерѫ пре Михаила кѫ-ль афларѫ махмꙋрь де вин ла ащернꙋть (389), din turc. *makhmur* ‘celui qui éprouve la prostration succédant à l'ivresse,, *makhmurliq* ‘étourdissement résultant de l'ivresse, (Mallouf), fiind cĭudat că şi o altă vorbă relativă la beţiă: *kief* ‘veseliă după beutură,, Româniĭ aŭ luat'o tot dela Turcĭ, cărora Alkuranul le interḑice întrebuinţarea vinuluĭ.

111. *mest*=turc. *mest* ‘chaussure,: пашмацїи ши местїи (370), astă-ḑĭ *meş* ‘chaussure, pantoufle, (Pontbriant) cu perderea finaluluĭ *t* după *ş*, cf. maĭ sus p. 294 No. 124, şi de acelaşĭ provenință turcă este şi cel-l'alt cuvînt *paşmaţiĭ*, maĭ menţionat şi 'n pasagĭul: дѫрꙋи пре ачела кꙋ пашмацїи лꙋи (389), fiind de observat că deja Bizantiniĭ luaseră de acolo: παζμάκζης =*paşmakgi* ‘calceorum feminarum confector, (Du Cange).

112. *culvie*: ера ѡ пасере ꙟтр'о кꙋлвїе де лꙋѯи афарѫ ꙋнїи пѫлꙟгѫндь пре Лeѡ, пасерѣ ден кꙋлвїе ꙟкѫ стрига (390)=slav. клꙋвия din gr. κλωβός ‘cavea avium,, forma română actuală *colivĭă* provenind din variantul slavic кꙋльвия=*culĭviĭa* (Miklosich).

113. *blaznă*, plural *blazne*, invariabil la masculin şi la feminin: ѡмь блаѯнѫ ши нꙋ щїа рѫндꙋа (379), амѫщїа пре ѡамени блаѯне (381), е блаѯнѫ ши фрикось (384), ера фрикось ши блаѯнѫ (395), în Lexiconul Budan (p. 58): *blasnă* ‘om mişel, nebăgat în sémă, şi ‘lucru blăsnit, stricat saŭ reŭ lucrat,=slav. блаѯнъ ‘error, scandalum, (Miklosich).

114. *hlap*: кꙋ хлапїи ши кꙋ кꙋрвеле (362), хитлѣнїи ши хлапїи (372), афлѫ нещє ѡамени хлапи (382), нещє хлапи (387)=slav. хлапъ ‘servus, rusticus,.

115. *smărd:* нище хлапи ши смѫрѯи (387)=slav. смрьдъ ‘plebeius, rusticus,.

116. *aoré*=‘une-orĭ,: аѡра кирꙋиа Гречїи пре Троıани, аѡра Троıанїи пре Гречи (353), аѡра пѫтрꙋнда ши пѫрецїи (404), a-

decă *a-óre*=*ad-horas* cu amplificativul *-a*, o formaţiune din *óră* necunoscută d-luĭ Cihac (p. 183).

117. *a scripi*=actualul *a sclipi* cu trecerea luĭ *ri* în *li* (cf. maĭ sus p. 283 No. 78): полеици ши скрипїѧ де-ць пъра кѫ ръсаре соареле (403).

118. *a ijderi*, *a ijdări*, *a ijdărî*=‹a inventa›: де врѣ иждери чине-ва че-ва (349), бѫнътѫци мѫлте ижджри (356), мъестрїи але лѫ Архимидь Румлѣнѫл де иждержсе кънд бжтѣ Румлѣнїи (375), мѫнчи пре лѫме елѫ ле иждѫржа (380).

119. сирѣпь (374, 376), dar de asemenea: свирѣпь (378, 379)=slav. свѣрѣпь ‹ferus› (Miklosich), ér la verb: се сирипи (398).

120. ıань къѫтаци (369), ıани съ спѫнемь (362), forma *îani* apropiându-se maĭ mult de gr. ἠνί decât de lat. *en*.

121. *sechiraşu*: се фъча секирашѫ де ѧвла кѫ карѫл кѫ 4 каи (387)=ungur. *szekeres* ‹vizeteŭ, căruţaş›.

122. *sacalăş* saŭ *săcalăş*: кѫ пѫшчиле ши кѫ сѫкалъшеле (403), кѫ сакалъше ши кѫ тѫнѫре (404)=ungur. *szakallás* ‹eine Art Kanone› (Ballagi).

123. *cristoşi*: бирѫи Iанкѫл пре Махаметь кѫ кристошїи (406) =ungur. *keresztes* ‹ostaş însemnat cu crucea›?

124. *svinéţă*, un fel de armă de foc: ѧпржщїѧ пре деплрте пре Тѫрчи кѫ свинѣце (404)=slav. свиньць ‹plumb›, de unde la Moldovenĭ pînă astă-ḑĭ puşca se chĭamă în popor *sinéţă*, cu *si*=сви-, ca maĭ sus la No. 119.

125. *bidiviŭ*: адѫсерж лѫи Михаиль ѫнь бидивїѫ прѣ бѫнь дарь де ѧ Мисирь ши нѫ се афла ниме съ-ль поатж ѧкълека (388)=serb. бедевиjа ‹cal arabesc›=turc. şi arab. *bedevi* ‹beduin, locuitor din deşerturĭ›, fără nicĭ o legătură cu sanscr. *baḍavâ*‹ jument›, cu care-l înrudĭa Pictet (Origines I, p. 350).

126. *sprătigos*: ѡмь спрътигось кѫ нещe мъни гроасе (388)=?

127. *taras* saŭ *taraş*: се ѧделетничїѧ кѫ ѡгари, кѫ тарашїи, кѫ шоими, де гонїѧ фїери (393)=un băţ ferecat pentru vînătóre, cf. frances. ‹la chasse au pieu›.

128. *procică*, *a înprocica*: л'аѫ сѫщетать ѧ прочкж (375),

кз—и ̆прочкл ши Фрзнчїи дєн четатє (404)=serb. прочкати ‘a străpunge„.

129. *a picni*: тоци боıарїи шь пикнїл локврє де лзкчить (403) =serb. пикнути ‘a pretinde cine-va să apuce cel de'ntâiŭ un lucru óre-care„ (Karadzicz, v. пик et пикнути).

130. *trăbăcie*: се принсерж де ̆тзю де Галата сз ѡ добзндѣскж ши пусерж трзбжчїе (403)=medio-lat. *trebuchetum* saŭ *trabucha* (Du Cange), ital. *trabocchetto*, span. *trabuquete*, franc. *trébuchet*, ‘machine de guerre qui lançait des pierres„ (Littré).

131. *hrăbor*: мулци витѣжи хрзбори (353), е мии хрзбоарж брзчюна ши пизма (399)=slav. храбрз, хрзбзрз ‘luptător„.

132. *cin*=în Manassis σκάφη ‘albiă„: пре коконїи и лепздарж ку унь чинь пре апа Тиверїеи (355), cf. serb. чинз ‘formă„.

133. *plévniță*: арсе ласуись ̆тр'о плѣвницж (363)=slav. плѣвьници ‘receptaculum palearum„ (Miklosich).

134. Шкѣи, Шкѣии, Шкѣилорь, Шкїенескь (373 și urm.) tot-d'a-una despre Bulgarĭ=ital. *Schiavo*, *Schiavone*, cf. maĭ sus p. 238 No. 1.

135. *șerb*=lat. *servus*: Сербїе, царж ромжнѣще шербь (356).

136. Numĭ locale sub forma lor slavică neasimilată: Рзбникь (399) dela рыба ‘pesce„, рыбьнз ‘pescos„=românesce *Râmnic* prin acomodaţiunea regresivă de nasalisare: $b+n=m+n$, şi Ιаловницж (404) dela ıалова ‘stérpă„=românesce *Ialomniță* prin acelaşĭ acomodaţiune $v+n=m+n$, apoĭ *Ialomiță* prin asimilaţiune progresivă.

137. Contracţiunea мїу (399)=*mi-aŭ*.

138. Confusiunea între sufixul *-iŭ*=lat. *-ivus* (cf. *târdiŭ*= *tardivus*) şi sufixul *-iv*=slav. ивз (cf. *milostiv* etc.): рзбдурїу (383), dar şi: рзбдуривз (360).

139. *brudiŭ*=‘nevrăsnic„: коконїи-ши пре фуришу и ̆бзцл сз се ̆кине, дерепче кз ера брудїи ну ле зича икоане, че ле зича пзпуши (386).

140. ши-ши дзрїа фаца ши-ши румпа хаиниле (352), дзрїа сфинтеле икоане (381)=slav. держ, дзрати ‘scindo, dilacero„

(Miklosich), de unde probabilmente, cu trecerea inițialuluĭ *d* în *g* (cf. maĭ sus *dibui*=*ghibui*) provine *sgăriŭ* ‹égratigner, écorcher, râcler› (Pontbriant)=*s-dăriŭ*, ér pentru *s-*=*ex* prepus la o vorbă slavică, exemplul cel maĭ apropiat este *sdrénță* și *drénță*=polon. *drance* ‹chiffon›, tot dela slav. дꙋрати.

141. ЕИ-Л СꙊГРꙊМАРѪ ДЕ МꙊРИ (396), *a sugruma*=actualul *zugrumà*, încă o probă sigură de trecerea în *z* a inițialuluĭ *s* urmat de vocală, pe lîngă *zer*=*serum*, *zăhar*=*saccharum*, *zăvon*=σάβανον și póte *zeche*=*secche*, cf. maĭ sus p. 312; ér cât se atinge de etimologiă, sinonimul *a sugușà* (Lexic. Budan.)= ‹(a apuca) *sub gușă*›, vorbesce decisiv pentru: ‹(a apuca) *sub grumaz*›.

142. *hadîm*: ꙊНЬ ПРОКЛАТЬ ДЕ ХАДѪМЬ (393)=turc. *khadim* ‹eunuc›.

143. *țărină* în loc de *țarină*: СЪ ЛЕ РЪСИПѢСКѪ ѠРАШꙊЛ СЪ-Ꙋ ФАКѪ ЦЪРИНѪ ДЕ АРАТЬ (378).

144. *u* parasitic după *l* urmat de o vocală accentată: МЪНГѪЛЮѠСЬ (398)=*măngăluos* pentru МЪНГѪЛѠСЬ=*măngălos*.

145. *cărtularĭu*: КЪРТꙊЛАРЇИ ЖИДОВЕЩИ (358, cf. 362), ДРАГАНЕЦЬ ШИ КЪРТꙊЛАРЮ (379, cf. 363)=medio-gr. χαρτουλάριος, astă-ḑĭ *cărturar* prin asimilațiunea regresivă *lar*=*rar*.

146. *stimă*=‹lucru prețios›: МЪРГѪРИТАРЮ, КЪЛѠАНЕ, СТИМЕ (362)=gr. στέμμα ‹cunună›, la plural στέμματα, de unde cu acelașĭ înțeles cuvîntul *nestimate*, întrebuințat maĭ ales în basmele nóstre poporane și avînd aerul unuĭ participiŭ român, ceĭa-ce ĭ-a și atras adausul luĭ *ne-* prin analogiă cu *neprețuit*, adecă *nestimate*=*ne*(*prețuit*)+στέμματα.

147. *a pridădi*=‹a supune›: ПРИДЪДИ СꙊПТЬ МѪНА ЛꙊИ ЦЪРИ МꙊЛТЕ (351), ПРИДЪДИ ѦЛЕѮАНДРꙊ МАКЕДѠНЬ ТОАТѪ ЛꙊМѢ (356), ЛѢꙊ РОБИТЬ ШИ ЛѢꙊ ПРИДѪДИТЬ (400), coincidă foneticesce cu forma slavică reduplicată прѣдады, прѣдадѣхъ, прѣдади dela прѣдати ‹a trăda›, dar cu o remarcabilă modicare a semnificațiuniĭ.

148. *a se orăndi*=‹a urma unul după altul›: ШИ АЛЦЇИ С'АꙊ ОРЪНДИТЬ (351), ЧЕИ ОРЪНДИЦИ (356) ‹consuliĭ anualĭ aĭ Romeĭ›=slav. ꙋрадъ ‹ordine›, ꙋрадити ‹a pune în ordine›.

149. Fórte des *a se turna* în loc de *a se întórce*: ЛАСЪ ЧЕТАТѢ ШИ СЕ ТꙊРНѪ (375), ДЪРꙊИ ПРЕ ДОМНꙊЛ ШКѢИЛОРЬ БИНЕ

шѝ се тȣрнѫ (378), дечи се тȣрнѫ (388), се тȣрнѫ кȣ мȣлтѫ авȣцїе (389), тȣрнѫ-се Никифорь (393).

150. Particularitățĭ economice:

a) мѫнгърь (370), cf. maĭ sus p. 291 139 No.;

b) перперь (374)=gr. ὑπέρπυρον ;

c) ȣнь флоринть де арџинть кȣм се ӡиче 12 аспри (370).

FINEA TOMULUI I.

CUPRINSUL.

Pagina:		Rîndul:	Tipărit:	Citesce:
304		3	saisute	şaisute
307	nota	1	Ronsch	Rōnsch
309	nota	3	Fruuḑescu	Frunḑescu
310		5	articulată	nearticulată
311		11	25	15
345		21	ꙟсъ нȣриле	ꙟ сънȣриле
348		7	ракїа	вїа
350		17	пре Іеросалимь	спре Іеросалимь
»		21	ꙟпържици, Ꙗхавь,	ꙟпържици Ꙗхавь
352		8	аωрь	лωрь
353		28	бирȣа	бирȣиа
»		36	ꙟтрȣ-ꙟ	ꙟтр'ȣꙟ
354		12	Спарть, іатъ	Спарть. Іатъ
355		1	ꙟделȣꙟгѫ	ꙟ делȣꙟгѫ
356		8	нѫскȣсе	нѫскȣ-се
358		31	рȣшина	[се] рȣшина
360		2	лъсѫ ши	лъсѫ-ши
»		34	пȣсесе	пȣсе-се
361		5	милȣа	милȣиа
»		6	дърȣа	дърȣиа
»		18	рȣа	рȣиа
364		8	ꙟпържцїа	ꙟ пържцїа
»		36	атȣнче	атȣнче-
370		24	добънди ши	добънди-ши
»		32	морь	[нȣ] морь
371		24	милȣа	милȣиа
374		17	М инте	Минте
»		33	ера	ера
376		16	нȣмаи	нȣмаи
»		22	таіарѫ	тъіарѫ
»		26	ꙟтъю ши	ꙟтъю-ши
379		23	динішїи	ди нішїи
381		2	връжм шȣл	връжмашȣл
383		23	милȣа	милȣиа
»		24	алинатѫ	алинатѫ
384		5	ꙟвълȣа	ꙟвълȣиа
388		21	ωмєни	ωамени
395		30	кȣрте	кȣрте,
396		8	бле'	бле,
»		16	милȣа	милȣиа.

B. PETRICEICU-HASDEU.

LIMBA ROMANA VORBITA

ÎNTRE

1550—1600.

TOMUL I. — SUPLEMENT.

ꙋвѣнте
дє бътрѫни

SUPLEMENT

LA

TOMUL I:

I. Conspectul controverselor : Schuchardt, Bariț, Gaster, Cihac etc.
II. **Schuchardt** : Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen.
III. **Bariț** : «Cuvente den bătrâni» de B. P. Hasdeŭ.
IV. **Gaster** : Cihac's «Sur les études roumaines de Mr. Hasdeu».
V. **Hasdeŭ** : Addenda et corrigenda : 1. la Schuchardt; 2. la Bariț; 3. la Gaster; 4. alia (Cihac etc.).
VI. Indicele bibliografic și indicele paleografico-istoric.

LEIPZIG.
OTTO HARRASSOWITZ

BUCURESCI.
DIRECȚIUNEA ARCHIVELOR STATULUI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE
No. 19. — Strada Academiei. — No. 19.
1880

CONSPECT :

SCHUCHARDT.—BARIȚ.—GASTER.—CIHAC.—INDICELE PROBLEMELOR REVEḌUTE.

Suplementul de față v e r i f i c ă părțile cele controversabile saŭ controversate ale tomuluĭ I, dintre carĭ cele maĭ multe capĕtă astfel, printr'un control riguros, adesea chĭar repețit, o valóre definitivă.

Studiul luĭ Schuchardt *Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen* ocupă aci cu tot dreptul locul de frunte. El fusese menit de'ntâiŭ a figura ca i n t r o d u c e r e la cartea întrégă (pag. VII). Cela-ce ne-a silit a amâna publicarea luĭ, a fost tocmaĭ scrupulositatea adevĕrat sciințifică, cu care Schuchardt șĭ-a ințeles sarcina. In loc de a se mărgini într'o sferă generală, bună-óră ca Littré saŭ ca Egger în introducerile lor la Brachet, Schuchardt a supus lucrarea nóstră uneĭ c r i t i c e în tótă puterea cuvîntuluĭ, uneĭ critice atât de solide și atât de amănunțite, încât ne era peste putință de a o lăsa fără respuns, parte pentru a recunósce și a rectifica puncturile unde el are o deplină dreptate, parte pentru a limpeḍi acelea unde exposițiunea nóstră nu era destul de clară saŭ argumentațiunea destul de convingĕtóre, parte pentru a îndrepta unele scăpărĭ din vedere ale luĭ Schuchardt, maĭ pe scurt — pentru a trece o mulțime de cestiunĭ printr'o revisiune radicală. In acest mod, nu maĭ putea fi o i n t r o d u c e r e, de vreme ce provocă polemică din partea autoruluĭ. Și cu atât maĭ bine! Introducerea luĭ Schuchardt ar fi fost numaĭ măgulitóre pentru noĭ; critica luĭ este ce-va maĭ mult : ea ne-a luminat, ne-a deșteptat asupra unor golurĭ saŭ neagiunsurĭ, ne-a îmboldit la o a doua muncă, a făcut să căștige însășĭ sciința printr'o nouă cernere a problemelor.

f

După studiul luĭ Schuchardt, am credut de cuviință a reproduce în acest Suplement raportul, citit de d. Bariț în Academia Română în numele comisiunil însărcinate a defige, pentru premiul Năsturel, cea maĭ bună carte eșită în limba română în cursul anuluĭ 1878. D. Bariț nu este linguist; dar stima personală, adînca venerațiune, pe care o resimțesc, ca Român și ca om de carte, pentru acest veteran al literatureĭ române și al mișcăriĭ nóstre naționale, mĭ-a impus datoria de a nu neglege observațiunile sale.

Restul Suplementuluĭ cere o lămurire maĭ pe larg.

D. Cihac ne-a consacrat în *Romanische Studien* un lung articol, intitulat : «Sur les études roumaines de Mr. Hajdĕu».

Sînt acum vr'o patru anĭ, respundênd în *Columna luĭ Traĭan* la ce-va analog, publicat atuncĭ de către d. Cihac în *Convorbirĭ literare*, noĭ ne-am permis de a'ĭ da următórele decĕ consilie, întrețesute cu doă-decĭ și cincĭ de exemple, de carĭ speram că se va grăbi a trage cu recunoscință un folos în lucrările sale ulterióre:

« I. «*Misiunea sciinței* — dice ilustrul Curtius — *nu este de a îndestula curiositatea saŭ de a da sbor unor presupunerĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin spirituale, ci de a mări sfera adevĕruluĭ și de a restrînge pe acea a eroriĭ.* »[1]

« Exemplu (No. 1). D. Cihac comite o eresiă când, numaĭ și numaĭ pentru a'șĭ da aerul de a fi explicat tóte, derivă pe *pururea* din *perpetuus*, pe *măgură* din *macula*, pe *mistreț* din *moestus* etc. etc. și apoĭ, nesciind cum să'șĭ maĭ apere acéstă colecțiune de rătăcirĭ, declară în fața uneĭ juste critice că : « a emis opinia sa ».

« In sciință o « opiniă » nedemonstrată, un simplu « *eŭ* cred » fără probă, este un act de copilăriă.

« II. *Originea unuĭ cuvînt saŭ a uneĭ forme se póte afirma numaĭ atuncĭ, după ce s'a comparat maĭ întâiŭ în tóte limbile în carĭ există.*

« Exemplu (No. 2). D. Cihac comite o eresiă, când persistă în derivațiunea românuluĭ *traistă* din maghiarul *tarisnya*, prefăcêndu-se că nu vede pe albanesul *trase* și pe macedonénul *trastur*.

« Alt exemplu (No. 3). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe al nostru *mălaiŭ* « o varietate de meiŭ » din slavicul *mlĕti* « măcinare », lăsând cu totul la o parte pe grecul μελίνη și pe litvanul *malna*, carĭ însemnéză și ele « o varietate de meiŭ ».

« Precum francesul *millet* « meiŭ » este un deminutiv din *mil* « meĭu », tot așa românul *mălaiŭ* este un deminutiv din *malan*, de unde

(1) Curtius, *Griech. Etymol.* [5], p. 44.

« *mălaniŭ*=*mălaiŭ*, întocmaĭ ca din *balan* « blond » deminutivul *bă-*
« *laniŭ*=*bălaiŭ*.

« In limba nóstră cea veche *mălaiŭ* însemnéză tot-d'a-una o va-
« rietate de meiŭ, nicĭ o dată « pâine », precum pretinde d. Cihac.

« Ast-fel mitropolitul Dosofteiŭ când dice despre sântul Iulian
« că « mânca pâine de mălaiu »[1], adecă « pâine de meiŭ », d. Cihac
« ar trebui să traducă : « pâine de pâine de meiŭ » !

« Alt exemplu (No. 4). D. Cihac comite o eresiă, când crede că
« *ravac* « must » este de provenință otomană numaĭ și numaĭ pen-
« tru că finalul *ak* e exclusiv turc.

« Acest sufix, primitivamente *a-ka*, de unde *ak* prin perderea vo-
« caleĭ scurte dela sfârșit, este fórte respândit la Slavĭ, în gréca, în
« latina, în sanscrita, maĭ ales însă în limbile persice.[2]

« III. *Cuvintele, carĭ ne întimpină în vechile monumente ale uneĭ*
« *limbĭ, nu se pot elude cu ușurință, ci orĭ-ce contestațiune cată să fie ar-*
« *gumentată.*

« Exemplu (No. 5). D. Cihac comite o eresiă, când declară că
« vorbele române din Psaltirea scrisă de diaconul Coresi în seco-
« lul XVI și din Pravila luĭ Vasile Lupul redactată în secolul XVII
« de logofĕtul Eustratie n'aŭ nicĭ o valóre, de óră-ce Coresi și Eu-
« stratie, ca Grecĭ de origine, nu puteaŭ sci românesce.

« Pe o asemenea basă, latiniștiĭ ar avé dreptul de a respinge pre-
« țiósele arcaisme din anticul poet Enniŭ, fiind-că și acela era
« Grec.

« Cum de se întâmplă însă, că însușĭ d. Cihac pretinde a sci ro-
« mânesce, deși e Ungur ?

« Faptul este, că d-sa vorbesce despre vechile tipăriture române
« fără a le cunósce, măcar că : « Ĭea libertatea de a spune că le-a ci-
« tit póte înainte de d. Hasdeŭ. »

« Dacă le-a citit, de ce atuncĭ, nu maĭ departe decât la 1870,
« c u n o s c e a n u m a ĭ cele doă psaltirĭ ale mitropolituluĭ Dosof-
« teiŭ și o edițiune n e e x i s t i n t e a luĭ Coresi din *1560*[3], ĭar despre
« Divanul lumiĭ al luĭ Cantemir, Invĕțăturele luĭ Varlam, Sinaxarul
« luĭ Dosofteiŭ și atâtea altele — nicĭ o vorbă.

(1) Dosofteiŭ, *Synaxar*, la 17 ian.

(2) Cf. Budenz, *Das Suffix κός im Griechischen*, Göttingen, 1858, passim. — Bopp, *Vergl. Grammat.*[2], § 949, 951.—Vullers, *Institutiones linguae persicae*[2], p. 233-5. — Fr. Müller, *Zur Wortbildungslehre d. armen. Sprache*, în Benfey, *Orient und Occident*, t. 3 p. 435. — Fr. Müller, *Das Suffix ka (ak, ag, ĕh) im Erânischen*, în Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481-83—etc.

(3) Cihac, *Dict. d'étymol. daco-romane*, p. 328, 330.

[De atuncĭ s'a constatat însă, că d. Cihac nicĭ chĭar cele doă psaltirĭ ale luĭ Dosofteiu nu le-a c i t i t, deși le c i t é z ă. Vedĭ maĭ jos pag. XCI, No. 88].

« Se vede că și aceștiia vor fi fost Grecĭ !

« IV. *O transițiune fonetică legitimă într'o limbă óre-care nu urméză « încă a fi legitimă în tóte limbile, ci pentru orĭ-ce graiŭ trebuĭ să se dea « o demonstrațiune separată.*

« Exemplu (No. 6). D. Cihac comite o eresiă, când crede că din « grupul *zd*, în cuvinte împrumutate dela Slavĭ, se póte perde *z* la « Românĭ, fiind-că se póte perde la Polonĭ.

« Fonologia română nu este tot una cu fonologia polonă.

« Alt exemplu (No. 7). D. Cihac comite o eresiă, când dice că « din turcul *gĭull* saŭ *cĭull* « cergă de cal » s'a putut face la Românĭ « *țol*, precum tot de acolo a provenit la Neo-grecĭ τζουλι.

« Grecii, fie vechĭ saŭ noui, neavênd sonul *cĭ*, îl pot înlocui prin « *ț* în vorbele luate dela Turcĭ saŭ de aĭurĭ; acésta însă nu se a- « plică la Românĭ, carĭ aŭ, din contra, o predilecțiune marcată « pentru sonul *cĭ*, maĭ ales la începutul cuvintelor.

« D. Cihac să ne dea un singur termin turc. al căruĭ inițial *cĭ* saŭ « *gĭ* să fi trecut la Românĭ în *ț*.

« Alt exemplu (No. 8). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune « că Românii aŭ putut suprime pe finalul *n* din slavicul *črŭnŭ* « ne- « gru », prefăcêndu'l în *cĭóră*, fiind-că acel *n* lipsesce și la Slavĭ în « *čort* « drac ».

« Din acea împregiurare că Slavii, prin doă sufixe cu totul dife- « rite *-n-* și *-t-*, aŭ format din aceiașĭ radicală pe *črŭnŭ* și pe *čort*, « nu resultă nicĭ într'un mod posibilitatea supresiunii luĭ *n* după *r* « la Românĭ.

« Sînt doă fenomene fără cea maĭ mică legătură unul cu altul.

« Chĭar dacă *n* după *r* ar puté să dispară la Slavĭ, ceĭa-ce nu este « în casul citat de d. Cihac, totușĭ acésta n'ar trage după sine nicĭ « o consecință pentru fonologia română.

« Admițênd la Românĭ nesce transițiunĭ fonetice nejustificabile, « precum disparițiunea luĭ *z* din grupul *zd* și a luĭ *n* după *r* în vorbe « împrumutate dela Slavĭ, perderea luĭ *c* între vocale etc., d. Cihac « négă în acelașĭ timp trecerea inițialuluĭ *s* în *cĭ* în cuvintele *cĭocĭ* = « lat. *socci* « papucĭ » și *cĭóră* = alb. *sorră* « cĭóră ».[1]

« Pré-multă ușurință în admitere și pré-puțină cumpănire în res- « pingere !

« Despre inițialul *s* = *cĭ* la Românĭ, probă maĭ mult decât deci- « sivă este cuvîntul nostru *cĭorchină* « grappe de raisin ».

(1) [Acuma, *Dict.* II, p. 716, însușĭ d. Cihac recunósce că *cĭóră* este alb. *sorră*, dar se ferесce de a menționa măcar că combătuse acéstă etimologiă, care este a nóstră.

« Reposatul Săulescu a găsit în Moldova pronunciațiunea *sorpin* « alăturĭ cu *cĭorchin*.[1]

« Dacă vorba e împrumutată dela Otomanĭ, după cum se va grăbi, « póte, de a exclama d. Cihac, atuncĭ cată să observe că forma « turcă este *salqum*, adecă érășĭ cu inițialul *s*.

« Îl desfid a eși din acéstă dilemă între *sorpin* și *salqum*.[2]

« V. « *Une étymologie* — dice Meunier, resumând admirabila me- « todă a reposatuluĭ Corssen — *n'est admissible qu'autant qu'elle rend* « *compte de tous les éléments du mot qu'elle prétend expliquer, sans en* « *ommettre un seul. Toute étymologie, qui suppose une modification vocale,* « *doit avoir pour soi au moins un exemple d'une modification vocale, bien* « *identique à celle qu'elle suppose; sinon, tant que l'on n'en peut citer au-* « *cun, le rapprochement tenté est sans valeur scientifique.*»[3]

« Exemplu (No. 9). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe « bohemul *žinčica* « jintiță » din bohemul *žíně* « pěr de cal », dicênd « cu despreț că puțin îĭ împórtă că 'n limbile slavice nu se află su- « fixul *cița, țița* saŭ *tița*.

« Dacă un asemenea sufix nu se află, atuncĭ din *žíně* nu se póte « nasce *žinčica*.

« Alt exemplu (No. 10). D. Cihac comite o eresiă, când scóte pe « al nostru *malaĭu* din slavicul *mlĭeti* « măcinare », fără a cita în « limba română o singură analogiă de transițiunea vocalică *mlĭe* « = *mal*.

« Alt exemplu (No. 11). D. Cihac comite o eresiă, când stă- « ruesce în originea *struguruluĭ* din slavicul *strugati* « radere », fără « a ne spune măcar o vorbă despre finalul *ur*.

« Alt exemplu (No. 12). D. Cihac comite o eresiă, când măn- « ține filiațiunea între *rânză* «stomah» și *rânsă* «flóre de alun». « sub pretext că ambele, stomahul și flórea de alun, ar fi « încre- « țite», ba încă mě mustră că « nu m'am ocupat cu anatomia do- « bitócelor », și tot-o-dată, cufundat exclusivamente în acea ana- « tomiă, scapă din vedere de a cita o singură limbă, în care stoma- « hul să se fi numit după vre-un fel de încrețitură.

« VI. *Trecerea unuĭ cuvînt dintr'o limbă în alta* ***prin împrumut*** « *este supusă unor regule de altă natură decât acea* ***prin moștenire,*** « *dar aprópe tot atât de precise, excepțiunile în ambele casurĭ trebuind a* « *fi justificate.*

(1) ***Archiva Albineĭ Româneseĭ***, Suplement, 1845, nr. 11.

(2) [In *Dict.* II p. 53, d. Cihac a eșit din acéstă dilemă, asigurându-ne că *cĭorchinĭ* «grappe de raisin» este de acelașĭ origine cu *cĭócĭ* «corneille», fiind-că serbesce se nu-mesce *kavka* «sorte de raisin noir»!]

(3) ***Revue critique***, 1867, t. 2, p. 82.

« Exemplu (No. 13). D. Cihac comite o eresiă, când ne asigură « că « pentru cuvinte împrumutate nu putem statornici nesce re- « gule fixe ».

« Cu acest principiŭ înscris pe drapel, d-sa n'ar avé decât a'şĭ în- « chipui că o limbă óre-care e compusă în mare parte din *îm-* « *prumuturĭ*, şi apoĭ, scutit de regule fixe, fluturând în drépta şi'n « stânga după năluca asemenăriĭ exteriore, ţine-mi-te!

« Îĭ recomandâm scrierea luĭ Miklosich despre latinisme la Alba- « nesĭ [1], articlul luĭ Malinowski despre germanisme la Polonĭ [2], o- « puscolul luĭ Wackernagel despre străinisme la Germanĭ [3], capitolul « luĭ Corssen despre grecisme la vechiĭ Romanĭ [4] etc., pentru ca să « se convingă o dată pentru tot-d'a-una, cât de «fixe» sînt regulele « de transiţiune fonetică şi'n privinţa cuvintelor împrumutate.

« VII. *O analogiă, care se aduce pentru a face probabilă schimbarea* « *fonetică a unuĭ cuvînt prin trecerea luĭ dintr'o limbă în alta, trebuĭ să* « *fie exactă, adică să aibe în vedere acelea-şi sonurĭ din acelea-şi limbĭ.*

« Exemplu (No. 14). D. Cihac comite o eresiă când, la obiecţiu- « nea nóstră că în vorbe împrumutate Românul nu preface gru- « pul iniţial *le* în *ĭe*, citéză pe *ĭubi* şi *ĭute* din slavicele *lĭubiti* şi *lĭutŭ*.

« Aci este *lĭu*=*ĭu*, ĭar nu *le*=*ĭe*.

« Alt exemplu (No. 15). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune « că *lunec* a putut să derive din *lubrico* prin perderea luĭ *b*, de vreme « ce — ḑice d-sa — *b* s'a perdut în *bé*, *cal*, *ĭert*, *seŭ*, *soc*.

« In *bé* din *bibere*, *cal* din *caballus*, *ĭert* din *liberto*, *seŭ* din *sebum* şi « *soc* din *sabucus*, *b* s'a perdut între doă vocale, cela-ce nu este în « *lunec* din *lubrico*, în care d. Cihac maĭ adaugă trecerea luĭ *r* în *n*.

« Nu există în fonologia română niciĭ o analogiă pentru *br*=*n*.

« Alt exemplu (No. 16). D. Cihac comite o eresiă, când susţine « că *ademenesc* derivă din preposiţiunea latină *ad* şi din slavicul *ma-* « *niti* « amăgire », sub pretext că acel *ad* figuréză în *adun* şi *ad-* « *umbresc*.

« Ambele părţĭ constitutive în *adun* şi *adumbresc* sînt latine, cela « ce nu se potrivesce cu pretinsa provenință mixtă latino-slavică a « luĭ *ademenesc*.

« D. Cihac era dator să demonstreze, că Româniĭ nu perduseră « încă pe *d* din preposiţiunea latină *ad* în momentul când s'aŭ în- « tâlnit pentru prima óră cu Slaviĭ.

(1) Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 73—87.
(2) Malinowski, *Zur Lautlehre der Lehnwörter in der polnischen Sprache*, în Kuhn. *Beiträge*, t. 6, p. 277—300.
(3) Wackernagel, *Die Umdeutschung fremder Wörter*, Basel, 1863, passim.
(4) Corssen, *Ueber Ausspr*²., t. 2, p. 817—19.

« Alt exemplu (No. 17). D. Cihac comite o eresiă, când ḑice că « *sdrumec* s'a putut forma din *ex-de-mico* prin intercalarea unuĭ *r*, « precum s'a intercalat un *r* în *arcer* din latinul *acies* şi'n *arţar* din « latinul *acer*.

« Chĭar dacă ambele aceste derivaţiunĭ ar fi corecte, totuşĭ *ac* = « *arc*, care figuréză în ele, nu este o analogiă pentru *sdrumec* din « *ex-de-mico*.

« VIII. *Numaĭ acele dicţionare aŭ o valóre sciinţifică, în carĭ vorbele, « sub raportul formeĭ şi al sensuluĭ, sînt justificate prin exemple din « monumente literare; la cas de a lipsi acéstă condiţiune, linguistul este « dator a completa el-însuşĭ lacuna, din dată ce un cuvînt óre-care, citat « de cătră dînsul, ar fi contestat.*

« Exemplu (No. 18). D. Cihac comite o eresiă, când aduce la Po- « lonĭ *wila* saŭ *wyla* cu înţeles de « ḑînă antică a Slavilor », basân- « du-se pe nesce dicţionare, pe carĭ se sfiesce a le cita anume, unde « cuvîntul, dacă figuréză, nu s'a furişat decât prin traducţiunĭ mo- « derne din poesia poporană serbă.

« Îl desfidem a ne indica un singur text cu *wila* saŭ *wyla* « ḑînă » « din cântece şi basme propriamente polone.

« Alt exemplu (No. 19). D. Cihac comite o eresiă, când afirmă « că a găsit tot prin dicţionare polone, pe carĭ érăşĭ nu le citéză a- « nume, vorba *dolow* ca « denumirea unuĭ câne de vînat, de hăituit, « uneĭ haĭte », maĭ adăogând că puţin ĭĭ pasă, dacă acéstă vorbă se « găsesce saŭ nu se găsesce în « monografiele polone despre vî- « nătóre ».

« *Dolow* « câne », ca şi *wila* saŭ *wyla* « ḑînă », este o vorbă polonă « i n v e n t a t ă.

« Alt exemplu (No. 20). D. Cihac comite o eresiă, când voesce a « justifica originea turcă a *ciobanuluĭ*, deşi se întrebuinţéză în tóte « provinciele române fără distincţiune, prin vorba turcă *alaiŭ*, care « — ḑice d-sa — se întrebuinţéză de asemenea în tóte provinciele « române fără distincţiune, de vreme ce o găsim în Dicţionarul de- « la Buda.

« Dicţionarele necontrolate prin texturĭ omóră pe d. Cihac!

« Cel dela Buda are nu numaĭ *alaiŭ*, dar şi pe *beĭzadé* desfigurat « în *vezerdé* [1], de unde însă nimenĭ nu va trage conclusiunea, că a- « céstă vorbă « se întrebuinţéză în tóte provinciile din Dacia luĭ « Traĭan. »

« Petru Maior şi colegiĭ seĭ dela acel Dicţionar adunaŭ cuvinte « de pretutindenĭ, ast-fel că *alaiŭ*, deşi se află acolo, nu încetéză to- « tuşĭ de a fi propriŭ numaĭ regiunilor române limitrofe cu Turcia.

(1) *Lexic. Budan.* p. 754.

« IX. *Vorbind despre maĭ multe semnificaţiuni ale unuĭ cuvînt, să căutâm cu stăruinţă a stabili maĭ întâiŭ genealogia lor, ferindu-ne a lua « o semnificaţiune derivată drept semnificaţiune fundamentală.*

« Exemplu (No. 21). D. Cihac comite o eresiă, când crede că « semnificaţiunea fundamentală a *tuleĭuluĭ* nu este « trunchiŭ », ci « « pénă », întemeiându-se pe expresiunea « puiŭ cu tulele ».

« Dar atuncĭ ar trebui să admitem de asemenea, că semnificaţiunea fundamentală a *colţuluĭ* nu este « dinte », ci « germe », fiind-că « se dice : « érba încolţesce » în sens de « germinéză ».

« In regula generală, ale căriĭ excepţiunĭ, când se întâmplă, trebuĭ explicate, semnificaţiunile, ca şi sonurile, tind a se pogorî, a « scădé, a se micşora, încât *tuleiŭ* « trunchiŭ » şi *colţ* « dinte » sînt « maĭ vechĭ decât *tuleĭu* « pénă » şi *colţ* « germe ».

« După d. Cihac, francesul *tige* « trunchiŭ » cată să aĭbă şi el sensul primitiv de « pénă », de óră-ce se dice *tige d'une plume*.

« Un « trunchiŭ » se póte subţià pînă la « pénă », dar o « pénă » « nu se îngróşă pînă la « trunchiu ».

« Modul, în care d. Cihac tratéză semnificaţiunile vorbelor, ne aminteşce o glumă a celebruluĭ linguist A. W. Schlegel, care dicea « că ar fi fórte comic un dicţionar, unde înţelesurile cuvîntuluĭ *vulpe* « s'ar interverti în următórea ordine : « 1. *Vulpe*, nume propriŭ personal ; 2. *vulpe*, om viclén şi perfid ; 3. *vulpe*, animal carnivor cu « patru picióre etc. »[1]

« Eĭ bine, cam tot aşa face d. Cihac!

« X. *In linguistică, ca în orĭ-ce altă sciinţă şi chĭar în viaţa practică, « o citaţiune inexactă, desnaturată, e n e o n e s t ă.*

« Exemplu (No. 22). D. Cihac comite o eresiă... nu ; un act de « neonestitate sciinţifică, când atribue din noŭ luĭ Diez aserţiunea « cumcă în limba română « *l* nu se móiă înaintea uneĭ vocale », « citând acum nu pagina 222 ca altă-dată, ci pagina 224 şi 181 din « tomul 1 al gramaticeĭ ilustruluĭ romanist după ediţiunea III.

« La pagina 224 Diez vorbesce despre *r*, nu despre *l*.

« La pagina 181 Diez aduce anume cuvintele române *aĭu* din *allium*, *fóĭă* din *folium* etc., în carĭ tóte *l* s'a mulat şi cătră carĭ ar « maĭ fi putut adăuga pe *teĭu*, din *tilia* *paĭu* din *palea*, *meĭu* din *milium* şi altele.

« Maĭ pe scurt, Diez dice pentru — şi d. Cihac îl citéză contra.

« O asemenea falsificaţiune înfioréză.

« Cele noĕ puncturĭ de maĭ sus — despre cel al decelea ne e ru-

([1]) Schlegel, *Œuvres écrites en français*, Leipzig, 1846, t. 3, p. 136.

« șine de a mai vorbi — aŭ în vedere nesce erori comune, în carĭ
« ar puté să cadă, mai mult saŭ mai puțin, orĭ-ce începĕtor în
« filologia comparativă.

« D. Cihac însă ne mai spune unele lucrurĭ, carĭ iĭ aparțin într'un
« mod exclusiv, precum bună óră :

« (No. 23). In privința vorbeĭ *tărim* din poveștile poporane ro-
« mâne, d-sa dice că : « nu póte fi decât francesul *terrain* români-
« zat cu o finală turcéscă », afară de un singur basm, în care același
« *tărim* « vine d'a-dreptul dela maghiarul *terem* sală mare. »

« Un premiŭ, pentru cine va descurca acéstă cimilitură de ma-
« ghiaro-franțusisme românisate turcesce! [1]

« (No. 24). În privința vorbeĭ *mosoc*, d. Cihac dice : « sciŭ că for-
« marea cuvîntuluĭ din slavul și chiar de-a dreptul din germanul
« *mops* este după tóte regulele și după geniul limbeĭ române, lepă-
« dând pe *p* și aninând sufixul *oc*. »

« Ne așteptâm, « după tóte regulele și după geniul limbeĭ romă-
« ne », ca d. Cihac să ștérgă pe *p* din grupul *ps* în cuvintele *lipsă*,
« *ghips*, *cópsă*, *sgripsor*, *capsă*, *tipsiă*, *rupse*, *fripse*, *înfipse* etc., și să
« maĭ acațe apoĭ cătră tóte acestea câte un *oc*, căcĭ altmintrelea *mo-*
« *soc* din *mops* va remâné inexplicabil.

« (No. 25). In privința vorbeĭ *stejar*, d. Cihac dice că : « a maĭ
« întra în desbatere cu d. Hasdeŭ, ar fi maĭ mult decât timp perdut. »

« Iată o argumentațiune fórte expeditivă, pe care ar fi trebuit s'o
« generaliseze, căcĭ atuncĭ prin tăcere ar fi scăpat de un minimum
« de doă-decĭ și cincĭ de eresie pe un maximum de opt pagine. »

Consiliele nóstre aŭ fost maĭ pedagogice, dar nu maĭ aspre în fond, decât cela-ce dice Schuchardt maĭ jos la pag. XVII : « Pe de o
« parte, Cihac a admis diferite transițiunĭ fonetice, pentru carĭ nu
« există nicĭ o umbră de probabilitate, ba încă a cărora grupare pre-
« sintă pe icĭ pe colea monstruosităţĭ de soiul Lexiconuluĭ Budan;
« pe de altă parte, el a trecut cu vederea multe indicĭ importante;
« apoĭ mĕ surprinde maĭ cu sémă, cum de a utilisat atât de puțin
« dialectul macedo-român. »

Acestea sînt rostite despre tomul I din « Dicționarul etimologic » al d-luĭ Cihac, unde se află totușĭ multe lucrurĭ bune. Ce să dică însă Schuchardt acuma în privința tomuluĭ II, apărut abia de vr'o câte-va lune, în fața căruia, vedênd eresie peste eresie grămădite pe 800 pagine, nu póte să nu se îngrozéscă orĭ-ce linguist metodic?

(1) [Acuma, *Dict.* II p. 532, d. Cihac pune : «*tărîm*, halle, salle». Ce înseamnéză *tă-rim* românesce, vedĭ la noĭ t. 2, p. 714.]

In loc de a se drege, profitând cu înțelepciune de nesce observațiunĭ fórte obiective, d. Cihac șĭ-a făcut o datoriă de vendettă de a călca din ce în ce maĭ mult cele ḑece consilie ale nóstre, carĭ ar fi trebuit să-ĭ serve ca un fel de decalog. Pentru d-sa nu maĭ există nicĭ un cuvînt inexplicabil; nicĭ o trecere fonetică imposibilă când îĭ vine la socotélă, saŭ posibilă când nu-ĭ convine; nicĭ o analisă morfologică necesară; nicĭ un criteriŭ de transițiune semasiologică; nicĭ un text vechiŭ; nicĭ o demonstrațiune sciințifică. Totul se reduce : ca material, la o adunătură necontrolată de dicționare; ca critică, la góla afirmațiune că : « așa este » saŭ « nu este așa »; ca exposițiune, la un ton de suficiință, de despreț, chiar de invectivă, carĭ sînt, în casul cel maĭ bun, un trist indice patologic.

Articlul d-luĭ Cihac din *Romanische Studien* a fost supus uneĭ aprecĭărĭ fórte temeĭnice de către d. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Tóte câte am spus noĭ d-luĭ Cihac, tóte câte ĭ-a spus Schuchardt, îĭ maĭ spune acum d. Gaster, fie-care ajungênd printr'un studiŭ obiectiv, pe o cale independinte, aprópe la acelașĭ conclusiune. Noĭ maĭ cu sémă am fost în privința'ĭ cu o sinceră durere de inimă, căcĭ — orĭ-cum să fie — d-sa pretinde a fi Român, ba chĭar maĭ Român decât diaconul Coresi și logofĕtul Eustratie.

Reproducem maĭ jos întréga recensiune a d-luĭ Gaster, asupra căriĭ facem tot-o-dată o sémă de observațiunĭ, acolo unde vederile juneluĭ linguist nu coincidă pe deplin cu ale nóstre proprie, saŭ acolo unde sîntem fericițĭ că ele ne rectifică. Cu d. Gaster polemica nu póte a nu fi plăcută și roditóre, căcĭ în orĭ-ce cas ea este metodică.

Insușĭ d. Cihac ne-a făcut un însemnat serviciŭ, pe care ne grăbim a 'l recunósce. Contestând și negând într'un mod categoric tot ce i s'a părut că se găsesce numaĭ în manuscripte, d-sa ne-a silit a-ĭ da aceleașĭ cuvinte, aceleașĭ forme, aceleașĭ arcaisme de tot felul, după vechile cărțĭ române tipărite, a căror existință îĭ este cu atât maĭ străină, cu cât d-sa — *infandum!* — nu cunósce nicĭ măcar extractele din « Crestomatia » d-luĭ Cipar. In acest chip, rubrica IV din *Addenda et corrigenda*, întitulată « Cihac etc. » (pag. LXXIV-XCVI), a devenit în mare parte un prețios repertoriŭ de contexturĭ tipărite la glosse manuscripte, adecă tocmaĭ ceĭa-ce doresce Schuchardt maĭ jos la pag. IX.

Nu ne măgulim cătu-șĭ de puțin de a crede, că tóte acestea vor fi de vre-un folos d-luĭ Cihac. D-sa nu le va înțelege, căcĭ nu primesce

nemic din cela-ce trece peste capitalul cel primitiv al cunoscințelor d-sale. Pînă la ce grad de f o s s i l i f i c a r e a ajuns d. Cihac, o probéză maï cu deosebire cuvîntul *fărtat*. D-sa scie că *fărtat* este în privința bărbaților întocmaï cela-ce'ï *surată* între femeï; d-sa scie în acelașĭ timp, că *surată* derivă din *soră;* și totușĭ d-sa n u v r e a să scie că *fărtat* vine din *frate*, ci'șĭ mănține cu împetrire, fără nicĭ un raționament, etimologia dela *foederatus*. Când cine-va e atăt de cerbicos, nu există nicĭ o probă în lume, care să 'l maĭ urnéscă. Noĭ am puté să-ĭ citâm, bună óră, din *Pravila* dela Govora din 1640, f. 22 v., cfr. ibid. f. 86-7 : «фъртатꙋ-тъꙋ сорꙋ-та съ нꙋ ѡ ѧ, «ниче фрате-тъꙋ пре сора фрътатꙋ-тъꙋ съ нꙋ се ѧ, къ се грѫескь фраци «сꙋфлетещи, че-шь сънть пре сфънта еvаггелїе ши пре чинстита крꙋче», unde apare forma organică *frătat* pe lîngă cea metatetică *fărtat* și de unde resultă tot-o-dată că un *fărtat* nu este alt ce-va decât «frate de cruce». D. Cihac va citi acésta, dar o va citi cu țépĕna hotărîre de a n'o înțelege, și ne va respunde apoĭ de sus : «nous n' hésitons pas à soutenir encore notre étymologie du latin *foederatus*» (*Roman. Studien* IV pag. 175). Ideă fixă!

Noĭ ne adresâm dară nu la d. Cihac, ci la sciință.

Dintre numerósele cestiunĭ c o n t r o l a t e astfel prin Suplementul de față, ne vom mărgini de a indica aci numaĭ unele maĭ importante :

I. Pe terenul fonetic :

Duplicitatea luĭ *r* în limba română : «*r* móle» și «*rr* dur», v. pg. 250, XV, LXXIII No. 3, LXXXVI No. 71;

Duplicitatea analógă a luĭ *n* : «*n* móle» și «*nn* dur», v. pg. 37, XIII, LXXV No. 11;

Valórea vocalo-consonantică și originea grafică a luĭ ꙟ, v. pg. 37, 411—12 No. 6, XI-XII, LXXIV No. 11;

Distincțiunea între *z* și *dz*, v. pg. 187—8, XIV, cfr. tom. 2 p. 6 și 726;

Genesea luĭ *o* din *va*, v. pg. 419 No. 36, LXIII No. 67, LXIX No. 131, LXXVII No. 29;

Inorganicul *h*, v. pg. 230, XIII, LXXV No. 12, cfr. tom. 2 pagina 239; etc.

II. Pe terenul morfologic :

Elementul constitutiv *-u-i-* în verbele române denominative, v. pg. 301 No. 162, XXI, LXVII No. 12;

Resturile *-t-*, *-ț-* și *-l-* din sufixe deminutivale primare *-ut*, *-uț*,

-*ul*, scădute în parte prin concurința unor sufixe deminutivale secundare, v. pg. 293 No. 119. 437 No. 98. LXIV No. 80, XXXIII;

Composițiunea cuvintelor din amalgamarea parțială a doă sinonime : *coderiște*=*códă*+[topo]*riște*, *așijdere*=*așiș*+[tako]*jdere*, *județ*=*jude*+[сѫ]дець, *stuf*=*stuh*+*tufă*, *furtună*=*fortuna*+*tunet*, *vizetlén*=*vizantin*+*hitlén*, *platoșă*=*plata*+[cămé]*șă* etc., v. pg. 61. 90 nota. 271 No. 27, 274 No. 38. 286 No. 98, 418, 421 No. 50. 437 No. 93, 442 No. 146. XXIV, XXIX, LVIII No. 17 etc.

III. Etimologia :

acinare, aciere, acire. 267 No. 2. 438. XXIV. LIX No. 20.
ană. 268 No. 11. XXVII. LXIX. LXXV No. 14.
barză. 269 No. 14. XXIII. LIX No. 23. LXXVII No. 30. LXXX No. 41.
bléndе. 254. 255. 270 No. 20. XXII. LIX No. 25.
bosumflat. 271 No. 23. XXIII. LIX No. 26.
braniște. 154. 271 No. 26. LXXXIV No. 59.
brânză. 190. 245. 250. 252. LXXIII No. 2.
bréslă. 219. LXXXIX No. 8 0.
buléndră. 305 No. 178. LX XXVII No. 75.
bunget. 245. XIX.
calâŭ. 272. XXIII. LIX No. 29.
canaf. 223. LXXXV No. 64.
cățiă. 223. LXXXVII. No. 76.
cávan. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.
céur. 438 No. 103 .XCII No. 95.
cice, acice. 221. 430. XXXII. LXXVI No. 24. LXXXIV No. 57 cfr. tom. 2 p. 134 No. 58. 165 No. 62. 296 No. 52.
cinghiĭ, cinghiasă, cinghirésă. 273 No. 33. LXXXVI No. 66.
cioae, acioae. 273 No. 36. XXXII. LX No. 37. LXXVI No. 26 cfr. tom. 2 p. 235 No. 47.
ciobótă. 53. LXXXIX No. 81.
ciocolniță. 273 No. 34. LIX No. 35. LXXX No. 42.
codru. 163. 252. XLI. LXXVII No. 30. cfr. tom. 2 p. 198 No. 31
coteiu, cotarlă. 274 No. 43. XIX. LXXIII No. 6. XC No. 84. cr. tom. 2 p. 184 și 734.
creț. 111. 253. XXVI. LVIII No. 2. LXXIX No. 39.
cricri, crcerĭ. 274. No. 44. XX. LX No. 41. LXXX No. 43.
dichis. 276 No. 53. XXIV. LXXIV No. 8.
dracilă. 276 No. 55. XXII.
drob. 277 No. 56. 435 litt. *dd*. XXIX. LXXVI No. 22.
dumestec. 277 No. 58. XXVIII. LXI No. 47. LXXXIV No. 58.

u

zăgan. 311 No. 197. LXIX No. 193.
zechie. 311 No. 198. LXIX No. 134. LXXXII No. 53.
zestre. 266. LVIII No. 18. LXXX No. 40.
zgarbură. 278 fac-simile. 312 No. 199. XXXII.
zilesc. 312 No. 200. XC No 85; etc. etc.

Un Indice linguistic complet și sistematic la opera întrégă se va publica în tomul III. De o cam dată, am credut de cuviință a da în acest Suplement un Indice bibliografic și un Indice paleografico-istoric la tomul I.

ÜBER

B. P. HASDEU'S

«ALTRUMÄNISCHE TEXTE UND GLOSSEN»

VON

HUGO SCHUCHARDT.

Fast ebensoweit wie im Raume, liegt im Studium das Rumänische abseits von den andern romanischen Sprachen. Zwar verdankt es dem Auslande werthvolle Beiträge zu seiner Erforschung; aber wie sich dieselben auf einen viel grössern Kreis als den der eigentlichen Romanisten vertheilen, so findet sich wiederum unter den Letztern nicht einmal das leidlich rasche Verständniss rumänischer Texte allgemein oder nur häufig. Ich möchte diese Vernachlässigung des Rumänischen aus zwei Umständen herleiten, von denen gerade die entgegengesetzte Wirkung zu erwarten wäre. Den augenfälligern habe ich gleich mit den ersten Worten angedeutet. In einer weit vorgeschobenen, von der Hauptmacht vollständig abgeschnittenen und an sich sehr schwachen Stellung hat die lateinische Volkssprache sich viele Jahrhunderte hindurch tapfer und glücklich behauptet. Je fremdartiger und schwieriger das Ergebniss einer so gesonderten Entwickelung den Kennern der andern romanischen Mundarten vorkommt, um so grösseres Anrecht hat es auf ihre Aufmerksamkeit und ihre Bemühungen. Sodann zieht sich heutzutage durch die romanische Philologie gleichsam eine Heerstrasse, auf welcher sich die Meisten zusammendrängen, und von hier aus gesehen, spielen die interessantesten Fragen, welche mit dem Rumänischen verknüpft sind, die allgemeinen sowohl, zu deren Lösung es beiträgt, wie die besondern, auf deren Lösung es selbst harrt, sie spielen, sage ich, auf einer Gränzmark, deren Anbau man gern dem Historiker, dem Ethnographen, dem Geographen überlässt. Wenn es indessen ein wirklicher Fortschritt gewesen ist, die Litteratur innerhalb des gesammten Lebens zu betrachten, so wird est kein geringerer sein, das Gleiche mit der Sprache zu thun; denn nur so wird uns die Mögli' keit eröffnet, die zeitliche und räumliche Entwickelung derselben bloss zu erkennen, sondern auch zu erklären. Unter allen den äusser

flüssen, denen die Sprache ausgesetzt ist, müssen wiederum jene mittelbaren in erster Reihe geprüft werden, welche den Einfluss von Sprache auf Sprache veranlassen und regeln, mit andern Worten, es sind die Ursachen der mundartlichen Abgränzungen oder Abstufungen in der Geschichte des Verkehrs zu suchen, das Wort Verkehr im weitesten Sinne genommen. Was insbesondere die romanischen Mundarten anlangt, so handelt es sich zunächst um den Verkehr zwischen den alteingesessenen Bewohnern und den römischen Eroberern, um den auf so verschiedenartiger Grundlage so verschiedenartig sich vollziehenden Romanisirungsprocess, ferner um den Verkehr zwischen Romanen und Romanen seit frühester Zeit bis heute, wie er auf der orographischen und hydrographischen Bodenbeschaffenheit, auf den staatlichen und kirchlichen Abmarkungen, auf den leiblichen und geistigen Bedürfnissen beruht. Schon längst, z. B. von J. Valdes in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, war die Bedeutung eines oder des andern der bezeichneten Faktoren für die romanische Sprachgeschichte anerkannt worden, aber auch jetzt ist man darüber kaum hinausgekommen. Um anzuführen was mir gerade einfällt, so hat Ch. Nisard seiner Abhandlung über das Pariser Patois (1872) einen Ueberblick über den Handelsverkehr im mittelalterlichen Frankreich, über seine Wege und über seinen Einfluss auf die Sprache vorausgeschickt und Ch. de Tourtoulon und O. Bringuier, in ihrem ersten Berichte über die geographische Gränze der Langue d'oc und der Langue d'oïl (1876), versprechen uns, die Beziehungen, welche zwischen Land, Leuten und Sprache bestehen, sorgfältig zu erörtern. Im vorigen Jahre haben J. Jung und H. I. Bidermann in ihren Schriften: «Römer und Romanen in den Donauländern» und «Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich» einen reichen geschichtlichen und ethnographischen Stoff den romanischen Philologen zur Prüfung und Verwerthung vorgelegt. Die Mehrzahl derselben aber schenkt den Studien, welche in dieser Richtung liegen, wie gesagt, nur eine oberflächliche Theilnahme und vielleicht trägt daran eben jene so verbreitete Vorstellung von den Gränzgebieten einige Schuld, wie ja die richtige Auffassung der Dinge nicht selten durch bildliche Vergleiche getrübt wird. Denken wir uns die einzelnen wissenschaftlichen Disciplinen, statt als Felder einer Ebene, vielmehr als Zweige eines Baumes, so kann uns dies dahin führen, in dem, was uns erst minder wichtig erschien, das Wichtigste zu erblicken, nämlich den Mittelpunkt einer solchen Disciplin gerade da zu suchen, wo sie an eine andere ansetzt oder aus ihr herauswächst. Ohne Zweifel wird die ethnographische Seite der romanischen Philologie mehr und mehr von den Romanisten gewürdigt werden; in gleichem Masse muss aber auch das Rumänische in den Vordergrund treten.

das Ethnographische nie einen Stich in's Politische bekommen
Grunde selbstverständlich und muss doch ausdrücklich hier

bemerkt werden, da die Untersuchungen über die Geschichte der rumänischen Sprache und Nationalität sich nicht immer von solchem Fehler frei gehalten haben. Desshalb diesen Gegenstand als einen unerquicklichen zu bezeichnen—ich habe ihn als einen solchen bezeichnen hören—dünkt mich durchaus ungerechtfertigt; aus einem ähnlichen Grunde könnte man sich um jene grossen Fragen nicht bekümmern wollen, welche die Wissenschaft von der belebten Natur heutzutage in ihrem tiefsten Grunde aufgeregt haben. Gelangen auf dem Kampfplatz ungehörige Waffen zum Vorschein, d. h. solche, die nicht aus dem Stoffe verfertigt sind, aus welchem die Werkzeuge der wissenschaftlichen Forschung verfertigt sein müssen, nun, so sind sie auch machtlos gegen die Ergebnisse der Forschung; nicht rascher und leichter zersplittern in der alten Volkssage die Schwerter, deren Spitzen auf die Erscheinungen aus einer jenseitigen Welt gerichtet sind. Es ist wahr, ihrerseits rufen manche wissenschaftlichen Feststellungen auf dem Gebiete der Praxis gewichtige und theilweise auch unangenehme Folgen hervor; allein die Entscheidung der Frage bezüglich der frühmittelalterlichen Wohnsitze der Rumänen wird meines Erachtens, wie sie auch ausfallen mag, nicht hierher gehören. Inwiefern kann die Gegenwart durch die Schatten einer so entlegenen Vergangenheit beeinflusst werden? einer Vergangenheit, welche nur das trostlose Hinundherwogen roher Gewalten aufweist, welche nicht durchleuchtet ward von jenem Streben nach einer allgemeinen friedesstiftenden Gesittung, das eben als schönstes Kennzeichen unserer Zeit gelten muss. Die Rumänen sind Jahrhunderte lang, nicht durch ihre Schuld, sondern durch die Ungunst des Schicksals, von der geistigen Arbeit der abendländischen Völker ausgeschlossen gewesen; aber nachdem es ihnen gelungen ist, sich daran zu betheiligen, haben sie alle Kräfte aufgeboten, um das Versäumte nachzuholen und sich dadurch Anspruch auf unsere warmen Sympathieen erworben. Und wenn sie in Manchem, was langsame, ausdauernde Arbeit erfordert, allzurasch und feurig vorgehen, so dürfen wir darüber nicht streng mit ihnen rechten; sie stehen eben — um der deutschen Litteraturgeschichte einen gewiss nicht unschmeichelhaften Ausdruck zu entlehnen — mitten in ihrer «Sturm-und Drangperiode», sie können sich frischer, blühender Kraft rühmen: was haben sie von den Enthüllungen über ihre Vergangenheit zu fürchten, was zu hoffen?

Es kommt sehr viel darauf an, das Verhältniss zwischen Wissenschaft und Patriotismus nicht zu verkennen, welches, trotz dem internationalen Charakter der erstern, ein freundliches und zum Theil inniges sein wird, so lange dem letztern es nicht beifällt, seine Befugnisse zu überschreiten. Die Liebe zu den vaterländischen Dingen darf der wissenschaftlichen Betrachtung derselben keine Marschrouten und keine Verhaltungsmassregeln

vorschreiben; aber sie darf ihr Schwung, Kraft, Beharrlichkeit verleihen und vermag so ungemein glücklich auf sie zu wirken. In diesem Sinne gibt es keine patriotischere Wissenschaft als die, welche sich auf die Sprache des eigenen Volkes bezieht, und wie anderswo eine solche unter dem Einfluss des erwachenden und sich steigernden Nationalgefühles in's Leben getreten und herangewachsen ist, so auch bei den Rumänen. Nur zog hier anfangs der Patriotismus mit fliegenden Fahnen und klingendem Spiele voran und die Wissenschaft, indem sie ihm folgte, gerieth auf wunderbare Abwege. In einem Zwiegespräche, welches dem vor 50 Jahren erschienenen Ofener Wörterbuch vorgedruckt ist, belehrt ein unvernünftiger Onkel einen vernünftigen Neffen u. A. dahin, dass im Rumänischen die alte römische Volkssprache sich ziemlich rein erhalten habe[1], im Italienischen, Spanischen und Französischen aber durch Vermischung mit barbarischen Idiomen sehr entstellt sei. Diese Ansicht fand Beifall; da sie jedoch durch die kühnen Etymologieen, welche man aufstellte, nicht hinlänglich gestützt schien, so versuchte man dem Glücke nachzuhelfen, indem man die Schreibung der Wörter möglichst latinisirte und indem man möglichst viele lateinischen Wörter in die Sprache neu einführte. Man hätte sich dafür auf die Franzosen berufen können, welche ja auch das Eine, wie das Andere gethan haben. Schreibweisen, wie *doigt* und *clair* für älteres *doit* und *cler*, stehen in demselben Range, wie *intelectione* und *léua* für *înțelepciune* und *iea*. Allein, wenn man bedenkt, wann, wie und von wem jene Veränderungen französischer Schreibweisen vorgenommen wurden, dann wird man zugeben müssen, dass sie keine Nachahmung verdienen. «Gelehrte» Wörter ferner sind in grosser Menge in's Französische eingedrungen, die meisten jedoch mit jenem gewaltigen Strome, der das ganze geistige Leben erfasste und auffrischte, unter Umständen also, die keine Nachahmung gestatten und von denen in der That die der rumänischen Sprachreinigung (nicht Sprachbereicherung!) ganz verschieden sind. Was die erwähnte wunderliche Theorie anlangt — der zufolge ja aus dem Studium der andern romanischen Sprachen für das des Rumänischen wenig zu gewinnen war—, so hat man sie glücklicher Weise längst überwunden. Die romanische Sprachwissenschaft, wie die vergleichende überhaupt, haben auf rumänischem Gebiet Eingang gefunden und ihre Förderung wird gewiss hier auch von allen einsichtigen Laien gewünscht; denn wer selbst einzig und allein die nationalen Interessen im Auge hätte, dem müsste doch einleuchten, dass die alte Schule trotz den besten Absichten das Band zwischen dem romanischen Osten und dem romanischen Westen lockerte, die neue aber

(1) Der Neffe meint zwar, das Rumänische besitze einige Wörter, welche sich nicht im Lateinischen, noch im Spanischen, noch im Italienischen, noch im Französischen fänden und welche die Vorfahren der Römer von den alten Bewohnern Dakiens entlehnt hätten; der Onkel aber bezeichnet dies als thörichte Vermuthungen, welche „keine erfrorene Zwiebel" werth seien. Man macht jetzt erfolgreiche Anstrengungen, den Onkel Lügen zu strafen.

es festigt. Nicht so vollständig wie die Theorie selbst, hat man die aus ihr fliessenden praktischen Folgen überwunden. Doch hat dem Etymologismus seine bisherige Gönnerin, die akademische Gesellschaft von Bukarest, durch einen vorjährigen Beschluss die Spitze abgebrochen; sie stellt nämlich nur die rumänische, nicht die lateinische Etymologie als Richtschnur für die Schreibung auf und widerruft die Verbannung der Häkchen und Schwänzchen. Auch in dem Vertilgungskriege gegen die slawischen Wörter hat man innegehalten. Jedenfalls aber haben jene Bestrebungen, welche darauf hinzielten, die Sprache in einem gewissen Sinne umzuformen, die gründliche Beobachtung und unbefangene Darstellung der sprachlichen Thatsachen in ihrer Gesammtheit verhindert; den Mangel an befriedigenden, ich sage nicht einmal erschöpfenden, Grammatiken und Wörterbüchern empfinden besonders wir auswärtigen Romanisten. Das Ofener Wörterbuch ist trotz seinen Unvollkommenheiten und Ungereimtheiten auch heute noch nicht entbehrlich und wir sehen uns überhaupt zu oft genöthigt, auf die etwas wirren Anfänge der rumänischen Philologie zurückzugreifen, die für uns doch nur einen geschichtlichen Werth haben sollten. Die angegebenen Lücken auszufüllen, sind die Rumänen uns Ausländern gegenüber verpflichtet; wir wiederum sind ihnen gegenüber verpflichtet, die in rumänischer Sprache erscheinenden Schriften mehr zu berücksichtigen, als bisher. Eine derartige gegenseitige Annäherung zu ermuntern, ist der Zweck dieser deutschen Vorrede zu einem rumänischen Buche. Mancher Andere wäre hierzu weit berufener gewesen, als ich; allein wer lässt es sich nicht gern gefallen, wenn die Gelegenheit die Stelle seiner Verdienste übernimmt? Herr Hasdeu hat mich gebeten, seinem vorliegenden Werke eine kurze Einleitung hinzuzufügen, und ich habe mich dessen um so weniger weigern wollen, als ich für seine rumänischen Studien, die sich auf breitester Grundlage bewegen, lebhafte Theilnahme immer gefühlt und mehrfach bekundet habe. Sollte es mir gelingen, Herrn Hasdeu einen Dienst zu erweisen, indem ich meine Fachgenossen zu eingehenderer Würdigung seiner wissenschaftlichen Thätigkeit veranlasse, so wird er mir keinen geringern Dienst erweisen, indem er mich durch einen liebenswürdigen Zwang auf ein Arbeitsfeld zurückführt, das ich seit einigen Jahren wider Gebühr vernachlässigt habe. Denn in die Zahl der Romanisten, welche ich anklage, sich allzuwenig um das Rumänische zu bekümmern, schliesse ich mich selbst ein; was meine Anklage dadurch an Autorität verliert, wird sie hoffentlich an überzeugender Kraft gewinnen.

Hinlänglich bekannt ist die ausserordentlich geringe Differenzirung, welche wir an dem Rumänischen in Raum und Zeit wahrnehmen. Denn trotz seinem grossen und vielfach durchbrochenen und zerrissenen Gebiete besitzt es keine eigentlichen Mundarten, wenn wir nämlich unter Ru-

mänisch, wie das fast immer hier geschieht, das Nordrumänische allein verstehen; selbst zwischen diesem, dem Südrumänischen und dem Westrumänischen sind die Unterschiede viel weniger beträchtlich, als man nach der weiten und schon alten Trennung voraussetzen sollte. Und während der drei Jahrhunderte, durch welche wir das Nordrumänische verfolgen können — die beiden andern Mundarten haben keine litterarische Ausbildung erfahren —, hat es sich nicht stark verändert. Kleine Schritte führen von Coresi's Psalter (1577) — ein noch etwas älterer biblischer Text ist das von Hasdeu unter No. I veröffentlichte Bruchstück aus dem Leviticus—zum Psalter von 1651 und von diesem zu einer heutigen Uebertragung, kleinere Schritte z. B. als die, welche das Oberengadinische, eine ebenso junge Schriftsprache, von J. Bifrun's Neuem Testamente (1560) zu dem von J. Gritti (1640) und von diesem zu dem von J. Menni (1861) gemacht hat. Worauf die so verschiedene Geschwindigkeit der Sprachentwickelungen überhaupt und insbesondere die so langsame der neueren rumänischen beruht, das zu untersuchen darf man sich nicht übereilen. Vorderhand gilt es die mundartlichen, wie die geschichtlichen Verschiedenheiten im Rumänischen gerade mit um so grösserer Sorgfalt aufzuzeichnen, je geringfügiger sie erscheinen. Jene sollte man besonders auf den blumigen Pfaden sammeln, auf denen man den Liedern und Märchen des Volkes nachgeht; leider haben die Herausgeber dieser bis jetzt zu wenig daran gedacht, deren sprachliche Form gewissenhaft zu wahren. Die Quellen, aus welchen die andern zu schöpfen sind, üben allerdings nicht den gleichen Reiz auf uns aus, wie die wundersame, üppige Volksdichtung; denn das ältere Schriftenthum der Rumänen entbehrt der schöpferischen und eigenthümlichen Kundgebungen fast ganz. Da die rumänischen Druckwerke des 16. und 17. Jahrhunderts auswärts schwer zu finden sind, so hat uns T. Cipariu zu Danke verpflichtet, indem er 1858 eine Blumenlese aus ihnen lieferte. Vor Kurzem habe ich nun mit Freude erfahren, dass die akademische Gesellschaft von Bukarest die Absicht hegt, diese Werke im philologischen Sinne neu zu veröffentlichen. Zunächst wird D. A. Sturdza den gereimten Psalter Dosofteiu's (1673), B. P. Hasdeu den eben erwähnten Psalter Coresi's, A. I. Odobescu das kleine Gesetzbuch von Govora (1640) und G. Sion das Urtheil der Welt von Cantemir (1698) besorgen. Inzwischen gibt Hasdeu in dem vorliegenden Bande eine Reihe noch nicht abgedruckter Sprachdenkmäler des 16. und des beginnenden 17. Jahrhunderts heraus, und zwar — was sie besonders wichtig macht — Denkmäler der wirklichen Volkssprache. Bezüglich des Nähern verweise ich auf Hasdeu's eigenes Vorwort. Die Wiedergabe der Urkunden scheint mir musterhaft zu sein, und was darüber und dazu bemerkt wird, lässt an Vollständigkeit Nichts zu wünschen übrig. Eine systematische Verwerthung der sprachlichen Ausbeute war nicht am Platze,

da es erforderlich gewesen wäre die umfangreichern Denkmäler derselben Zeit heranzuziehen: Eigenthümlichkeiten der ältern Sprache müssen im Zusammenhang dargestellt werden. Möge Hasdeu später auch dieser Aufgabe sich unterziehen! Eine Sammlung des Stoffes hatte zwar schon T. Cipariu 1866 veröffentlicht, welche 1869 A. Mussafia seiner ausgezeichneten Abhandlung «Zur rumänischen Formenlehre» zu Grunde legte. Aber der Stoff ist seitdem gewachsen und wird noch wachsen; und gerade zu der Betrachtung des Lautlichen, von der damals Mussafia absehen zu können glaubte, geben die nun von Hasdeu erschlossenen Quellen regen Anlass.

Eine Frage stellt sich an die Spitze einer jeden Untersuchung, welche die Sprachfarbe eines ältern Textes zum Gegenstand hat: wieweit decken sich Schriftzeichen und Laute? In allen einzelnen Punkten eine solche Frage richtig zu beantworten, ist nie ganz leicht und bei den rumänischen Urkunden des 16. Jahrhunderts ziemlich schwer. Man hat mich beschuldigt, dass ich für das Rumänische schlechterdings das kyrillische Alphabet dem lateinischen vorziehe. Meine wirkliche Meinung sei hier mit kurzen Worten noch einmal ausgesprochen. Welches Alphabet man für eine Sprache wählt, ist an sich ganz gleichgültig; es hängt Alles davon ab, wie man es ihren Bedürfnissen anpasst. Im Anpassen aber hatten es die Aelteren, wie man auch aus G. L. Frollo's klaren und verständigen Bemerkungen ersehen kann, etwas weiter gebracht, als die Neuesten, und obwohl je höher man hinaufgeht, man um so grössern Schwankungen im Gebrauch der kyrillischen Buchstaben begegnet, so doch immer noch geringern, als sie in diesem Jahrhundert der Gebrauch der lateinischen erlebt hat. Dies erklärt sich daraus, dass man früher vom Etymologismus Nichts wusste, sondern nur mit den natürlichen Schwierigkeiten zu kämpfen hatte, welche überall bei Uebertragung eines Alphabets von einer Sprache auf die andere sich einstellen. In welcher Weise nun, mit welchen Veränderungen das slawische Schriftsystem auf das Rumänische übertragen wurde, das ist für jeden, welcher die Lautverhältnisse des ältern Rumänisch prüfen will, ein Gegenstand von höchster Wichtigkeit und dennoch ist es mir nicht gelungen, irgendwo eine gebührende Erörterung desselben zu entdecken. Ich fühle mich daher auf völlig unsicherem Boden, indem ich folgende Erwägungen anstelle.

Hat von Anfang an ъ im Rumänischen den doppelten Werth von *ă* und *ŭ* gehabt? Es scheint so, da der eine wie der andere im Slawischen begründet ist (z. B. rum. *bătă* = altslow. *bъtъ* — *ludŭ*, *lud* = *ludъ* bulg. *lud*). Wann trat ь dem ъ zur Seite? Die alte Geltung desselben (= ĭ) musste natürlich in Vergessenheit gerathen sein (*acelașь* neben *iarăși* No. XXXI ist als *acelașŭ* zu nehmen). Zu der Aehnlichkeit der beiden Zeichen ъ und ь, welche oft kaum auseinander zu halten sind (so weiss Hasdeu

nicht, ob in No. IX *ă* durch ъ oder durch ь dargestellt wird; vgl. NN. XVI. XXIX. XXXII) kam noch, dass sie in altslowenischen Handschriften des-lb häufig miteinander vertauscht wurden, weil die beiden entsprechenden ·ute sehr früh begannen in einen zusammenzufallen. Schon in der Ur- Stephan Duschan's von 1348 (Arch. ist. a Rom. III, 85 ff.) fin- wohl *ă* (*vrъpelicъ* S. 106, *mrьcina* S. 107) als *ŭ* (z. B. *Hraiulь* ... *ulь* — *Stanulъ*, *Raĭulъ*, *Négulъ* S. 104 f., *Hinatь* — *Stacerь* ... durch das eine wie das andere Zeichen ausgedrückt. Früh machte Bestreben geltend, ъ für *ă* und ь für *ŭ* zu setzen (z. B. schon ... *secarъ* — *Urgicénilorь*, *Arъméştilorь* Col. Trai. 1877 S. *Jumъtate*[1], *Limbъ-dulce* von 1436 ebend. 1876 S. 500), ohne ennung sich je befestigte. Während des 16. und 17. Jahrhun-herrschte in der Anwendung der beiden Buchstaben eine grosse iss, welcher erst durch Verbannung des einen derselben ein Ende wurde. Viele Denkmäler kennen nur ein Zeichen für *ă* und *ŭ*; und hrzahl davon ъ (so NN. XV. XXIII. XXVII. XXVIII. XXX), derzahl ь (so NN. I. III). ь für *ă* haben wir auch in NN. V und , wo *ŭ* gar nicht wiedergegeben wird.[2] ъ für *ă*, *ŭ* und daneben ь für XVII. XXII; ь für *ă*, *ŭ* und daneben ъ für *ă* in XXIV. Endlich in XXV. sowohl ъ als ь für *ă*, *ŭ*. Ganz rein sind ъ = *ă* und ь = *ŭ* nur t in XII. XXII. XXXI. XXXII. Einmal, allerdings vor *i*, wird *ă* ch ы wiedergegeben (*Samphirы* No. XXIV); vgl. den Gebrauch des ы für *ă*=*i* in einem kaum viel spätern Denkmal, S. 266 f. Angesichts einer so allgemeinen Verwechselung von ъ und ь halte ich es für schwierig das ъ von *mersъ*, *neavъndъ*, *zicъndъ* in No. IX (noch dazu bei der eben berührten graphischen Beschaffenheit dieser Urkunde) als mundartliche Thatsache festzustellen, die ihr Entsprechendes im Südrumänischen finden würde. Die Möglichkeit räume ich gern ein. Das Part. pass. auf *-ă* kommt ja, nach Cipariu, auch im Nordrumänischen hie und da vor. Es muss hier das *-ă* weiblich sein, mit neutralem Sinne : *am dată* = *habeo datam* übersetzt *habeo datum*; wunderbar nur bleibt es, dass sich eine Scheideform des Part. pass. für die Verbindung mit *habere* herausgebildet hat, während eine solche für die nur im Nordrumänischen auftretende Verbindung mit *esse*=*habere*, wobei ja das Part. pass. in ein Part. praet. act. übergeht, leicht zu begreifen sein würde. In grössere Dunkelheit noch hüllt

(1) *Jumătate* auch Arch. istor. I, 1,74 (1442). 2,19 (1435); aber in zwei andern Urkunden, die wie die angeführten von Sucéva sind, *Jumatate* ebd. I, 1,4 (1438) und *Jumetate* ebd. I, 2.11 (1409) und *Jumetate* auch in einer von Bistriţa ebd. I, 1,121 (1428). Es könnte daher doch sein, dass das tonlose *a* in *Oparitulŭ*, *Bradelŭ*, *Balanŭ* (s. Arch. istor. III, 181) schon getrübt war. *Jumatate* und viele andern Belege von *a* für *ă* gewährt uns No. XXXI; aber hier steht neben *canafi*, *sapate* auch *cănafi*, *săpată*.

(2) Die Verstummung des *ŭ* bereitet, was die Chronologie anlangt, grosse Schwierigkeit; schon im 15. Jhrh. wird es in der Schrift zuweilen weggelassen, so *Lupul* Arch. istor. I, 1, 5 (1490).

sich das südrumänische Gerundium auf *-ndalui;* entspräche das *a* der vorletzten Silbe auch nicht der Praeposition *ad*, worüber die von Ascoli beigebrachten sardischen Analogieen allerdings einiges Bedenken verursachen, so dürfte doch nicht ausser Acht gelassen werden, dass die kürzere und gewöhnlichere Form auf *-ndu* endigt. Es wäre daher wohl besser gewesen das westrumänische Gerundium auf *-nda* heranzuziehen. — Doch ich kehre zu dem Laute *ă* zurück, von dem wir erst zwei Vertreter in der Schrift, ъ und ь, kennen gelernt haben. Est gibt deren noch zwei, ѫ und ꙟ. Jenes bedeutet im Altslowenischen nasales *o*, im Bulgarischen ъ. Schon in altslowenischen Handschriften bulgarischen Ursprungs sieht Miklosich ъ und ь unterschiedslos mit ѫ wechseln. Von den Bulgaren haben die Rumänen ѫ für ъ entlehnt; die Drucke wimmeln davon, in unsern Urkunden aber tritt es nicht sehr häufig auf, z. B. in NN. I. XXXI (*voѫ*, *doaѫ* möchten meines Erachtens eher = *voă*, *doaă*, als = *voao*, *doao* sein). Die Aelteren machen keinen oder nur einen ganz äusserlichen Unterschied zwischen ъ und ѫ (der Gebrauch des ѫ nur am Ende der Wörter, wie er sich in manchen Denkmälern findet, so auch No. XXXII, ist alt; vgl. *Frъtilѫ*, *Gutilѫ* Urk. von 1486 Col. Trai. 1876 S. 469); die Spätern aber haben ъ und ѫ auf zwei nicht ganz fest geschiedene Nüancen desselben Lautes vertheilt, wobei ihnen der ursprüngliche Werth von ѫ vorschweben mochte. Wenn in No. I einige Male ѫ für ѧ steht, so ist dabei wohl nur das Auge, nicht das Ohr im Spiel gewesen, und vielleicht übte noch das Vorbild jener Handschriften, in denen beide Zeichen, aus sprachlichem Anlass, einander vertreten, einen gewissen Einfluss aus. Nichts als eine Umformung des ѫ ist, Miklosich zufolge, das den Rumänen eigenthümliche ꙟ. Hat es ebenso einem Bedürfnisse abgeholfen, wie das aus ч abgeänderte џ? Ich bezweifele es. Man schreibt es nur im Anfang der Wörter, obwohl der dadurch bezeichnete Laut keineswegs an dieser Stelle haftet; vielleicht ist es mit seinem verlängerten Schwanze (s. das Facsimile von No. VI) ähnlich zu beurtheilen, wie das *J* und *Y*, welches in manchen romanischen Handschriften und Drucken für anlautendes *i* steht. Wie kommt es aber, dass ꙟ nicht nur soviel wie ѫ (oder ъ) bedeutet, sondern auch — und dies ist seine gewöhnliche Anwendung — soviel wie *ѫn* und *ѫm* bei folgendem Konsonanten? Nach dem Zeichen für den Vokal wird also das Zeichen für den Nasal ausgelassen und zwar schon in frühester Zeit, obwohl daneben auch ꙟн (ꙟм) vorkommt (z. B., NN. IV. V. VIII. IX. X). Hätte ꙟ nur die Geltung von *ѫn*, *ѫm* und erlaubte es die Palaeographie, so wäre ich geneigt, ꙟ als eine Abart des н aufzufassen und würde dabei an jene Schreibung erinnern, deren man sich für das Neapolitanische, das Albanische und auch das Südrumänische bedient oder bedient hat. Das Häkchen oder die Striche über dem Zeichen (ꙟ̓, ̎ꙟ) würden eben genügend den vokalischen Anlaut andeuten. Wie dem auch

sein mag, in vereinzelten Fällen, wo ꙟ im Innern eines Wortes auftritt, möchte ich ihm lieber den Werth von *n*, als den von **în** beilegen. Ich gehe aus von мьꙟка. кьꙟпоул, льꙟгоре (I), авъꙟд (II), бъꙟтоіаскъ (XXVI), (vgl. къꙟд, кълꙟдь, тъꙟгані Arch. istor. I, 1,35 No. 38 vor 1600), welche Hasdeu mit *măînca*, *căînpul*, *lăîngore*, *avăînd*, *băîntoĭască* umschreibt und nach seinem Grundsatz peinlichster Genauigkeit umschreiben musste. Aber so gesprochen wurde gewiss nicht; es drücken ja *ă* und *î* denselben oder doch fast denselben Laut aus und demnach würde авъꙟнд auf dasselbe hinauslaufen wie авъънд oder авъкнд. Eine solche Doppelung des trüben Vokals wüsste ich nicht zu erklären; derselbe wurde einfach gehört, wohl aber in der Schrift zweimal ausgedrückt, wofür es durchaus nicht an Analogieen fehlt (auch nicht in unsern Urkunden; so тисмѣана, трѣабъ, тоѡате, воѡа No. XXII, welche Hasdeu *Tismeāna*, *treāba*, *tōate*, *vōa* umschreibt). Ich würde also sagen, dass in jenen Schreibungen ꙟ an sich noch = ън ist, die Verbindung ъꙟ aber auch Nichts Anderes, als ън. Man wird mir möglicherweise die Schreibweisen съꙟнтȣ und мъꙟнѕȣл(ȣ)и in No. XVI entgegenhalten. Ist man jedoch gezwungen, hier ꙟ als î zu nehmen? Ich denke, nicht einmal durch den Hinweis auf das ebenda zweimal stehende ꙟнтрȣ. Denn hätte der Schreiber ꙟ als ж gefühlt, wie würde er daneben ꙟ фрȣмшане statt ꙟн фр. geschrieben haben? In ꙟнтрȣ haben wir ebenfalls eine Doppelsetzung, die des *n*; folglich in съꙟнтȣ, мъꙟнѕȣл(ȣ)и eine doppelte: *să-ăn-ntu*, *mă-ăn-nzului*. Anderswo hingegen ist ꙟ durchaus gleichwerthig mit н. So bedeutet фїꙟд in No. II dasselbe, wie das ebenda vorkommende фїинд; die Aufeinanderfolge dreier Vokale in *fiînd* würde die Sprache schwerlich dulden. Und als Vertreter des *n* betrachte ich ꙟ endlich auch in моуꙟка, ароуꙟка, фроуꙟѕъ (I) оуꙟ (XXVI), obwohl wenigstens in den drei ersten Formen der Ansatz zu einer Trübung der Silbe *un*, wie wir sie in andern Wörtern haben, denkbar wäre. Aber stand zwischen *lungă* und *lîngă* wirklich eine Form *luîngă?* Nicht die geringste Schwierigkeit bereiten Schreibungen, wie де ꙟ, пе ꙟтрȣ, де ꙟтре; wenn man im 16. Jhrh. auch nicht mehr, wenigstens nicht mehr allgemein, so sprach (де ꙟ und дин in No. III, де ꙟ und ден in No. XI), so ist doch nichts gewöhnlicher, als solches Zurückbleiben der Schrift hinter der Sprache.

Abgesehen aber von der schwankenden Rolle mancher Buchstaben, vermag ich noch keineswegs in jeder absonderlichen Schreibweise eine, wenn auch nur mittelbare Beziehung auf die Aussprache zu finden. Welche unberechenbaren Willkürlichkeiten sind nicht schon von Schreiberhänden ausgegangen! Liegt etwa dem doppelten *n* von *unnd*, *sinnd* u. s. w., wie es einst in deutschen Kanzleien so beliebt war, eine sprachliche Eigenthümlichkeit zu Grunde? Oder ist es nicht wahrschein-

licher, dass dies als eine kalligraphische Spielerei oder zur Verlängerung der Schriftstücke erfunden wurde? Ueberhaupt sind doppelte Konsonanten für einfache und umgekehrt oft ohne ernste Ursachen gesetzt worden und so, glaube ich, verhält es sich auch in No. VI mit *Cottéștii*, *unnuii*, *annume*, *Marinnaa*, *Anncăei*. Das Rumänische kennt keine doppelten oder verlängerten Konsonanten, wie sie das Italienische kennt; das Abweichen einer einzelnen Mundart in dieser Richtung müsste befremden. Auch pflegt Kürzung des Vokals im Rumänischen nicht durch einen folgenden Doppelkonsonanten angedeutet zu werden, wie im Deutschen. Manche Sprache drückt durch Verdoppelung gewisser Konsonanten (z. B. von *s*) verschiedene Qualität an; in den vorliegenden Fällen lässt sich daran nicht denken. Ebensowenig an etymologische Rücksichten (vgl. *Ianniu* S. 252, 21). Ich vermuthe, dass der Schreiber, welcher so viele Vokale verdoppelte (und hier nehme ich allerdings Einfluss der lebenden Sprache selbst an, obwohl mich die Länge ausserhalb der Tonsilbe in Verlegenheit setzt), dass er aus Versehen dies auch ein paar Mal bei Konsonanten that. Nur bei *Anncăei* (dieselbe Form Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600) könnte eine Sprachbesonderheit durchschimmern. Vor Muten, besonders gutturalen, fällt zuweilen *n* aus (so *uchi-meu*, *cupărăture* No. XVII, *ucheșul*, *u poțu* XXVI, *u cănpŭ* XXVII, *lugu* XXIX, *ochéșul* zweimal, *dénaite* zweimal XXX, *pătru* XXXIII). Gesetztenfalls nun, der Schreiber von No. VI pflegte *unchiu* zu schreiben, aber *uchiu* zu sprechen (er schrieb *ublatu*, aber *cunpăratu*), so blieb ihm, um die Lautbarkeit des *n* in dem Namen *Anca* ganz sicher zu stellen, kaum etwas Anderes übrig, als es zu verdoppeln.

Aus den Schreibungen, welche sich auch für mich ohne Zweifel auf Lauterscheinungen beziehen, will ich hier drei herausheben: die eine, weil die Beziehung eine noch dunkle, die andere, weil sie eine klare, aber durchaus ungewöhnliche ist, die dritte, weil die betreffende Lauterscheinung ein besonderes Interesse bietet. Zunächst erwähne ich den von Hasdeu zu No. XVII u. XXXIII ausführlich besprochenen Antritt eines *h* an *a*, *e*, *i* in Urkunden des 17. Jhrhs. aus dem Musceleuer Bezirk, auch in einer slawisch geschriebenen aus Tirgoviște von 1588 (S. 256 f., 28). In fast allen Fällen folgt *h* auf einen auslautenden unbetonten Vokal, so *gatah*, *zarbah*, *mareh*, *Corșorih*, *meih* u. s. w.; nur zweimal auf einen auslautenden betonten in *aflah* und *meh*, zweimal auf einen inlautenden betonten in *piahtră* und *vătahful*. Die letzte Form möchte ich indessen lieber von den andern trennen; es scheint sich um eine Doppelschreibung zu handeln. Auslautendes *h* ging nämlich öfters in *v*, *f* über, z. B. *vărv*, *vărf* = altslow. *vrŭhŭ*; *prav*, *praf*=altslow. *prahŭ*; *stuf*=*stuh* S. 254,26, und so auch *vătav*, *vătaf*=*vătah* NN. XXIX. und XXXII. Wenn man nun vermuthet,

dass dieses *h* die Verlängerung des vorausgehenden Vokals anzeigen soll, so kann ich mir eine solche ausserhalb des Akzentes nicht wohl denken, am wenigsten in einem enklitischen Wort *(ah fraților)*. Die Schreibungen, welche Hasdeu aus einer lateinischen Handschrift des 9. Jahrh. anführt, stimmen äusserlich allerdings mit jenen rumänischen ganz überein; aber ist hier durch das *h* eine rein sprachliche und nicht vielmehr eine gesangliche Verlängerung der Vokale angedeutet? Ich vermag keine bessere Erklärung zu geben; ginge es irgendwie an, so würde ich eine, vielleicht aus dem Slawischen stammende, umgekehrte Schreibung annehmen. Aber die Thatsache, dass auslautendes *h* in neuslowenischen Mundarten zuweilen vernachlässigt wird, liegt zu weit ab. Auf *Mané* = *Mihné* (mit beiden Namensformen wird NN. XI und XII dieselbe Person bezeichnet) darf ich indessen wohl hinweisen.

Die Moldauer (und auch die Südrumänen) sprechen bekanntlich *ḑ* theils wie *dz*, theils mit den andern Rumänen wie *z* aus. Es ist nun höchst interessant, diesen lautlichen Unterschied in einer Urkunde von Iassi (No. XXXI) durch ѕ und з dargestellt zu finden. Uebrigens weist schon Miklosich in seiner Abhandlung über das glagolitische Alphabet, wo er dem ѕ den Werth *dz* zuspricht, auf den Umstand hin, dass die Rumänen der Moldau das ѕ in der That wie *dz* sprechen. Hasdeu macht hierzu treffliche Bemerkungen; nur in einem Punkte möchte ich ihn, und zwar durch sich selbst, widerlegen. Wenn die Herkunft des ѕ von *d* in allen andern Fällen feststände, wäre sie deshalb auch in *rânse*, *brânsă*, *Mânseşti* erwiesen? Hasden hat vorher von «Dentalisirung» der *z* nach dem und durch den Nasal gesprochen, auch ist er von dem Grundsatze ausgegangen, dass die Verwendung von з und ѕ nicht auf der Ueberlieferung, sondern auf der lebenden Aussprache beruhe. Nun schrieb man *зile*, *orзu*, obwohl hier з auf *d* zurückgeht; sollte man nicht ebenso gut *rânse*, *brânsă* schreiben, obwohl hier ѕ nicht auf *d* zurükgeht?

Es lässt sich erwarten, dass diese bei Weitem längste Urkunde noch anderes Bemerkenswerthe aufweise. Mussafia hat dargethan, dass im Auslaut nach *i* nicht nur *a* (vgl. *credinţe*=*credinţă* No. IV), sondern zuweilen auch *u*, *o* zu *e* werde *(Fevruarie, genunche, condiţie, scorpie)*. In No. XXXI begegnen wir weitern Belegen für diese Assimilation, welche zugleich noch einen Schritt weiter gegangen ist (*ii*=**ie*=*iu*; vgl. *ii*=*ie* =*ia* : *moşii*, *fii* No. XXV, *muşii*, *fii* XXX): *roşii*, fünf mal neben *roşiu*,[1] *bogasii* neben *bogasiu*. Sogar nach *ir*, welches ja in alt und neufranzösischen, auch neuprovenzalischen (Ascoli's franco-provenzalischen) Mundarten auf ein folgendes betontes *a*, denselben Einfluss ausübt, wie *i*

(¹) Das S. 219 angeführte *covoru roşii* wird S. 220 aus einer syntaktischen Ellipse erklärt *covoru din cele roşii*.

und die palatalen Konsonanten, steht *i* für *u* in *Dragomiri* zwei mal neben *Dragomirŭ*, *Dragomir*; es ist dabei noch an das ital.*-ieri*,*-iere*=*-iero* und friaul.*-ri* für *-re*,*-ro* zu erinnern. Hasdeu führt auch *procoveți* neben *procovețŭ* an; das männliche Geschlecht fällt mir auf, aber ь erscheint in diesem Denkmal immer nur für *ŭ*, nicht für *ă*. Hinzuzufügen ist wohl *c'asloveți* für *c'aslovețŭ* oder *c'aslovețu*? *Ț* würde hier also gewirkt haben, wie zum Theil im Slawischen; vgl. altslow. *otițemĭ* für *otițomĭ*. Man vergleiche noch *Drăghice* No. XXV = *Drăghic'ŭ* ebend., *Drăghic'* No. XXIV. Vor der Tonsilbe wird *u* nach *j* zu *i* assimilirt in *jipan* (zwei Mal), *jipăn*[*ései*] neben *jupan*, *jupănésaa* No. XXX, in der Tonsilbe *ă* (für *e*: *logofet*, z. B. No. VI) nach *f* zu *u*: *logofutul*, *logofutui* XXXIII. Rückwärts wirkende Assimilation durch *v* haben wir in *tetruvanggel* neben *tetrévaggel* XXXI. Wenn *Lupia* (s. zu XXIX) wirklich die ältere Form für *Lipia* ist, so möchte ich *i* = *u* auf Rechnung des folgenden *i* setzen.

Vor Allem ist zu untersuchen, inwieweit die mundartlichen Eigenthümlichkeiten, welche in den vorliegenden Texten zu Tage treten, bis heute fortgelebt haben. Nichts ist z. B. an sich weniger wunderbar, als die Vertauschung von *e* und *i* und die von *o* und *u*; es kommt darauf an zu wissen, ob und wo man noch *blăstimat*, *vot* (=*avut*) u. s. w. spricht. Für einen besondern Fall, den Uebergang des *e* in *i* vor dem *l* des Artikels (*carile* No. XXV; Plural: *moare*, *morile* XX; *flore*, *florile* XXXI), lässt sich auf das Südrumänische hinweisen (*oaspe*, *oaspile*; Plural: *doamne*, *doamnile*.) Um sich über die Versetzung von *l* und *r* bei *ă*, *â* (*glăcavă* No. XII=*gălcévă*; *sărma* u. *srăma*, *Vâlceștii* u. *Vlăcești* XXXI) und die damit zusammenhängende Svarabhakti (*mărăturiĭa*, *Părăvul*, *păhărănicul* XVII) vollständig aufzuklären, ist es einerseits nothwendig, diese Vorgänge in den slawischen Sprachen zu verfolgen, andererseits festzustellen, ob das Rumänische *l* und *r* als Vokale kennt. Wirkliche Einschaltung von Vokalen haben wir sicher noch in *tocămélele I*, *tocămélnici* XXVIII; ob auch in *părinătele*, *sfănăta*, *cuvănătul*, *denăpreună* XXVIII, *arginitu*, *înteruți* XXXI, wage ich nicht zu entscheiden.

Was Hasdeu S. 249 über *rr* bemerkt, möchte ich dahin erweitern, dass der Gegensatz zwichen starkem und schwachem *r* sich auch in sardischen, süditalienischen, norditalienischen und provenzalischen Mundarten findet.

Ueber die Flexion der Nomina dürfte mehr zu sagen sein, als über die der Zeitwörter. Besonders verdienen die Formen des weibl. Gen.-Dat. Sing. noch sorgfältigere Betrachtung, als ihnen bisher zu Theil geworden ist. Mussafia bringt die artikulirte Form dieses Kasus in unmittelbare Beziehung zum unartikulirten Plural, statt von dem unartikulirten Gen.-Dat. auszu-

gehen, dessen Zusammentreffen mit dem unartikulirten Plural doch ebenso zufällig ist, wie im Altfranz. und Prov. das zwischen dem Objektskasus des Singulars und dem Nominativ des Plurals bei den Maskulinen. Zu der schon in den ältesten Denkmälern auftretenden Neigung, den Gen.-Dativ durch den Nominativ zu ersetzen vergleiche man das Verhalten des Südrumänischen. Dies kennt eine besondere Form des Gen.-Dativs nur bei Hinzutritt des Artikels, also *a vicinilji aceljei bună*, aber *aceljei bună vicină*. Aber selbst dann nicht :

1) wenn dem *ă* ein Guttural vorhergeht, *a njicalji sor'tai* Bojadschi (1813) S. 168, *a bisericalji* ebend. S. 222. (Vgl. altnordrum. : *juncăi*, *cărăcăi*, *drăcéscăi* u.s.w.

2) bei den Wörtern auf *ao*, so *steaolji* (Nom. *steaoa*) nicht *steallji* (Plur. *stealle*). Vgl. altnordrum. *vălceaoi* (Nom. *vălceaoa*) S. 251,19 (1571).

3) bei den Wörtern auf *e*, z. B. *adunarilji*, *citatilji* (für-*elji*), nicht *adunărlji*, *citățlji* (Plur. *adunărle*, *citățle* für *adunările*, *citățile*). Vgl. altnordrum. *adunariei*, *cetatei* u. s. w., wozu aber auch entsprechende Pluralformen sich finden.

Aus diesen Beispielen ersieht man übrigens ein Anderes : das Nordrumänische bedient sich hier der absoluten Pronominalform *ei*, das Südrumänische der konjunktiven *lji* (die absolute ist *ljei*). Sind nicht etwa auch im Nordrumänischen Spuren des konjunktiven *i* nachzuweisen ? D. h. mit Sicherheit; denn *doamnei* kann ja an sich ebensowohl *doamne-i* als *doamne-ei* sein. — Ganz wie das nicht selten im Prov. und Altfranz. geschieht, nehmen im Rumänischen die Masculina der A-deklination im Sing., nicht im Plur. den weiblichen Artikel an, wozu hier in den nicht mit *l* anlautenden Singularformen *a*, *ei* gegenüber dem pluralischen *le* ein weiterer Anlass vorlag. Männliche Eigennamen auf *a* und *é* (*ea*) werden wie die ebenso auslautenden artikulirten Feminina behandelt: *Luca*, *Opré* gleichsam für *Lucă-a*, *Opre-a*, daher Gen.-Dat. *Luchei*, *Oprei*. So *Puia*, Gen.-Dat. *Puii*, *Pui*, wie *ploaia* : *ploaii*. Man beachte endlich noch *Galatai* mit unverändertem *a* vom Nom. *Galata* (Ortsname) No. XXXI. Auffällig erscheint in No. XVI der Plural von *Tătară*: *Tătară*, mit Artikel *Tătarăie* (=*ăi*); *Tătarăi* Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 (vor 1600). Aber bekannt ist es ja, dass nach *r*, sowie nach den Zischlauten vermittelst Dissimilation nicht nur *e*, sondern auch *i* in *ă* oder *î* übergeht, z. B. *șă* neben *și*, *ḑic*[1] neben *ḑic*, *rîu*=*rivus*; wenn wir nun *hotară* für *hotare* S. 243. 254 finden, so wird uns auch *Tătară* für *Tătari* begreiflich erscheinen.

(1) Dies auch südrumänisch. Bojadschi in seiner Uebersetzung des Gleichnisses vom verlorenen Sohne bei Kopitar schreibt : *ḑăse*, *ḑăle*, *ḑăc*, *auḑă*, in seiner Grammatik aber *ḑise* u. s. w.

Anstatt noch einige Erscheinungen von geringerer Wichtigkeit zu besprechen, welche die Urkunden für die Verbalflexion, die Syntax, das Wörterbuch darbieten, ziehe ich es vor, auf die bisher nur in ihrer unmittelbaren Bedeutung gewürdigten Lautbesonderheiten dieser Denkmäler zurückzugreifen, um die Frage aufzuwerfen : «was lässt sich daraus für die Etymologie gewinnen?» Wir werden antworten müssen: «nicht sehr viel», mögen wir nun nach aufklärenden Nebenformen der dunkeln Wörter selbst suchen, oder überhaupt nach Lautwandlungen, welche neue Schlüsse gestatten. Gewiss hat das Vulgärlatein, welches in jene östlichen Gegenden verpflanzt wurde, hier mindestens eine ebenso starke Umgestaltung erfahren, wie irgend anderswo; allein die Einzelheiten derselben sind zum grössten Theil in tiefes Dunkel gehüllt. Denn, wie ich schon hervorgehoben habe, zeigt das Rumänische, sobald das volle Tageslicht darauf fällt, nur noch ein geringes Mass von Fortschritt und Schwankung; man empfängt fast den Eindruck einer Windstille, der ein heftiger Sturm vorangegangen ist. Auf rumänischem Gebiete entrāth daher die etymologische Forschung der reichen und mannigfachen Hülfsquellen, welche ihr auf andern romanischen Gebieten zur Verfügung stehen. Sollen wir nun unter diesen besondern Verhältnissen eine besondere Kühnheit oder eine besondere Vorsicht walten lassen? Mit der einen möchten wir uns verirren, mit der andern kaum vom Platze kommen. Beide haben sich miteinander zu verbinden, oder, um es deutlicher zu sagen, aufeinander zu folgen. Im ersten Theile der wissenschaftlichen Operation, dem vorbildenden, sei man—bei zahlreichern Möglichkeiten — kühner; im zweiten Theile, dem nachrechnenden, sei man — bei beschränktern Beweismitteln — vorsichtiger. Diese Vorsicht hat Cihac in seinem etymologischen Wörterbuch, dessen Verdienstliches ich jetzt sowenig, wie unmittelbar nach seinem Erscheinen verkenne, nicht immer beachtet. Er hat einerseits verschiedene Lautübergänge angenommen, für die sich nicht eine Spur von Wahrscheinlichkeit beibringen lässt, ja deren Verknüpfung hie und da Ungeheuerlichkeiten im Stile des Ofner Wörterbuchs ergibt, und anderseits hat er viele wichtigen Fingerzeige übersehen; vor Allem ist mir unbegreiflich, dass er das Südrumänische so wenig herangezogen hat. Cihac's Wörterbuch enthält nur die lateinischen Bestandtheile des Rumänischen; schon vorher waren von Verschiedenen die nachrömischen zusammengestellt worden, welche im Rumänischen sich etwas schärfer absondern, als in den andern romanischen Sprachen; das Schwierigste blieb als das Letzte übrig : die vorrömischen nachzuweisen. Mit dieser Aufgabe hat sich in eingehender Weise zuerst Hasdeu beschäftigt und es dabei zunächst an jener Kühnheit nicht mangeln lassen, welche gerade sie erheischt. Er ist sich selbst dessen recht wohl bewusst, beruft er sich doch auf den Ausspruch Grimms: «Man darf mitten unter dem Greifen

nach der neuen Frucht auch den Muth des Fehlens haben». Die *Dii minorum gentium* wollen allerdings von der schöpferischen Divination Nichts wissen; sie sind zufrieden, wenn sie die von Andern gefundenen Methoden sich eingelernt haben, wenn sie Routine besitzen; aber von ihnen sagt Benfey mit Recht, dass sie «selten Fehler, aber desto häufiger Dummheiten machen.» Wenn nun Hasdeu's Auge über einen weiten Kreis von Sprachen dahin gleitend, die glückliche Fähigkeit besitzt an dem Verwerthbaren haften zu bleiben, so begnügt er sich doch nicht mit oberflächlichen Vergleichungen, sondern er legt den Weg vom Ausgangs- bis zum Endpunkte in den möglichst kleinen Schritten zurück, an der sichern Hand der Geschichte und der Sprachwissenschaft, und es darf ihm also auch das zweite der genannten Erfordernisse nicht abgesprochen werden, die besondere Vorsicht. Wenigstens nicht, was das Positive anbelangt, denn den Wunsch halte er freundschaftlicher Offenheit zu Gute, dass er im Negativen noch etwas vorsichtiger werden möge. Das Streben, in jedem Falle eine bestimmte Lösung herbeizuführen, für die auch der geringfügigste Umstand in scharfsinnigster Weise ausgenützt wird, beherrscht ihn allzusehr, als dass er zwei oder mehr etymologische Möglichkeiten offen liesse, wie das Diez so oft gethan hat; er ist ein allzu gewandter, eifriger Advokat, um immer ein ganz kühler Richter zu sein. Man sieht, dass es sich hier um Etwas handelt, was mit dem Temperament zusammenhängt. Es wäre schon desshalb gut, das Vertrauen in die eigene Sache minder zur Schau zu tragen, damit das Misstrauen, welches bei so Vielen gegen diese Art von Studien besteht, entwaffnet werde. Da die Durchforschung der andern romanischen Sprachen nach vorrömischen Bestandtheilen bisher nur Weniges und wenig Sicheres herausgestellt hat, so glaubt man für das Rumänische keine günstigern Erfolge hoffen zu dürfen. Indessen erwägt man dabei zu wenig die Verschiedenheit zwischen den Bedingungen, welche das Lateinische im untern Donaugebiet und denen, welchen es in Italien, Frankreich und Spanien unterworfen war, und dass gerade jene einen stärkern Zuwachs aus alteinheimischem Wortschatz denkbar machen. Kurz, ich für meine Person hege die Ueberzeugung, dass das etymologische Studium des Rumänischen, auch da, wo es über das Lateinische zurückgreift, erträgliche Aussichten hat.

Das vorliegende Werk hatte ich schon beendet geglaubt, als zu meiner angenehmen Ueberraschung noch einige Bogen folgten, auf welchen uns Hasdeu die Probe eines etymologischen Wörterbuchs vorlegt. Dasselbe umfasst zweihundert Nummern, unter denen aber öfters mehrere Wörter erledigt werden, und zwar sind die an der Spitze stehenden Wortformen sämmtlich aus einem handschriftlichen slawisch-rumänischen Wörterbuch entnommen, welches dem Anfang des 17. Jahrhunderts angehört. Ich

bin geneigt, diesen letzten Theil des Werkes als den für die Linguisten werthvollsten anzusehen. Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzendster Weise hervor, zugleich aber erscheint jener Ueberschuss an Feuer und Zuversichtlichkeit, den ich in seinen bisherigen Schriften gefunden habe, bedeutend vermindert. Indem ich es für meine Pflicht halte, auf diese etymologischen Untersuchungen näher einzugehen, beginne ich, wie es ja schon die Zeitordnung an die Hand gibt, mit den vorrömischen Bestandtheilen. Um solche ausfindig zu machen, sind wir in erster Reihe auf die Hülfe des Albanischen angewiesen, das zum Rumänischen gewiss eine ganz entsprechende Stellung einnimmt, wie das Baskische zum Spanischen und das Keltische zum Französischen. Die Zusammenstellungen rumänischer Wörter mit albanischen, welche Hasdeu hier vorbringt, sind zum grossen Theil für mich überzeugend. So *gramaz*, «Nacken» = *gurmas*, «Kehle» — *măgură* = *màgulă*, «Hügel» (die Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora*?) — *màzăre* = *móδulă*, «Erbse» — *moș*, «Greis», «Grossvater» = *motș-im*, «alt» — *mùgur* = *mùgul*, «Schössling» — *noĭan* = *uĭana*, «Ocean» — *sîmbure* = *sùmbulă*, «Kern» — *vièzure* = *vièδulă*, «Dachs» — *bunget*, «alter, dichter Wald» von *bungh*, «Eiche» (S. 245) — *uture* = *ut*, «Ohreule» (das griech. ὠτός scheint nahe zu liegen, allein Herleitung des rumänischen und der slawischen Wörter aus demselben weist Hasdeu wegen lautlicher Gründe ab, und auch an eine Urverwandtschaft wird kaum zu denken sein, wenn ὠτ- wirklich für * ὀϝατ- steht). Auch *lostun*, «Ratte», ein sonst nicht belegtes Wort, mag von einem **losĭ* = alb. *loș*, «Loch unter der Erde, wo sich das Thier verbirgt» herkommen. Einige jedoch veranlassen mich Bedenken zu äussern. Wenn *cățel* desshalb nicht lat. *catellus* sein soll, weil dies nicht *cotĕiu* erkläre, so ist erstens zu bemerken, dass im Romanischen öfters aus einer lateinischen Ableitung der wirkliche oder scheinbare Stamm herausgeschält, und eine neue Ableitung davon gebildet wird. Es würde also in unserem Falle nicht einmal nothwendig sein, die Existenz eines *catus* oder *cata* zu erweisen, die übrigens aus den Deminutiven zur Genüge hervorgeht und der Berufung auf den wunderlichen Grammatiker Virgilius nicht bedarf. Ich verstehe übrigens nicht recht, wie man dieses *cătus* mit *cattus*, «Katze», identifiziren kann, dessen *tt* durch das Keltische und Romanische hinlänglich sicher gestellt ist. Zweitens macht es die Bedeutung von *cățel* und *cotĕiu* sehr fraglich, ob beide Etwas miteinander zu thun haben. *Cotĕiu* heisst der Hund mit kurzen und krummen Beinen, der Dachshund (in jenem alten slawischen Glossar wird es durch *slĕdnikŭ* wiedergegeben, welches Hasdeu mit «dogue» übersetzt, welches aber eigentlich «Spürhund» von *slĕditi*, «spüren», ist). Nun kann, wenn der Stamm *cot* den Hund schlechtweg

bezeichnet eine besondere Art durch das *-ēus*, welches verkleinernd oder (nach Hasdeu) vergrössernd zu fassen wäre, kaum ausgedrückt werden. Auch weiss ich nicht, ob *-ēus* in einer dieser beiden Funktionen nachweisbar ist; der Vergrösserung pflegt *-oiu* oder *-ău* zu dienen, z. B. *căţeloiu, căţău*. Ich dachte gleich an *coti*, «einwärts krümmen», und sah dann, dass Cihac dieselbe Ableitung gibt, indem er *cotēu* auch in dem Sinne «chemin détourné» anführt. Drittens spricht die Verschiedenheit des Vokals in der ersten Silbe für Trennung der Wörter. Warum sollte das *u* des albanischen *kut* (übrigens heisst auch magyarisch *kutya* nicht «Hündin» sondern «Hund») in *cotēu* als *o*, in *căţel* als *ă* auftreten? Hasdeu selbst hatte unter No. 29 das *o* in *cotoiu* neben dem *ă* in *cătugă* als eine Assimilationserscheinung zu erklären für nöthig befunden. — Gegen die Ableitung des Wortes *creri* (*crieri*, *creeri*) oder vielmehr **creru* von *cerebrum* lässt sich meines Erachtens nichts Ernstliches vorbringen. Zwischen anlautenden Konsonanten und *r* wird zuweilen ein Vokal ausgeworfen, zuweilen ein solcher eingeschaltet: *cré*=*colere*, *fărâmă*=*fragmen*. Dieser Ausfall des *e* nach *c* muss natürlich zu einer Zeit stattgefunden haben, als das *c* noch allgemein die gutturale Aussprache hatte; in dieselbe Zeit gehören *u*=*i* in *cucută*, *i*=*i* in *scînteie*, die Umstellung des *i* in *clingă* (*chingă*)=*cingula*. Mit *creri* verhält es sich also ganz ähnlich wie mit franz. *vaincre* (=*vinc're*), *faire* (=*fac're*) u. s. w. *R* aus *br* haben wir auch in *întunerec*=**intenebricus*, *lunecа* für **lurecа* = *lubricare* (vgl. *suspina*=*suspirare*, *riesuna*=*riesura*(1)): wie *l* aus *bl* in *sulă* = **subla*. Indessen ist hier die Diphthongirung des *e* zu *ie* und die Weiterentwicklung des *ie* zu einem zweisilbigem *ie*, *ee*, (vgl. z. B. *hiiare* No. 87 = *hiere* und *treera*=*triera* für **triura*=*tribulare*, wegen *ie*=*iu* s. S. XIV) nicht im Mindesten auffällig. Dass ein alteinheimisches *crie*, «Kopf», welches im Albanischen fortlebt, auf lat. *cerebrum*, welches ja mit ihm verwandt ist, eingewirkt haben kann, will ich nicht läugnen, aber ich glaube nicht, dass *criere* von *crie* nach Analogie von *spinare* gebildet worden ist. Denn in *spinare* wurde doch *-are* nicht *-re* als Endung gefühlt und es musste *criare* erwartet werden. — Nach Hasdeu kommt *dezgauc*, *descauc* von *găoă*, *ghioă* her: die Laute scheinen sich dem zu

(1) Hasdeu selbst stellt diese beiden Formen S. 247 wegen *n*=*r* zusammen; wie er S. 308 richtig bemerkt, pflegt *n*=*r* durch Assimilation bei folgendem *n* einzutreten. *Lubricare* scheint in den übrigen romanischen Sprachen verloren gegangen und erst später durch die Gelehrten wieder eingeführt worden zu sein. Zwar leitet J. Cornu in seiner „Phonologie du Bagnard“ *lueydjye*, «glisser, mener avec un traineau» (bei Bridel *ludji*, *ludzi*) von *lubricare* ab; aber einerseits kann ich mir aus den verschiedenen Nummern, unter denen jenes Wort bei Cornu vorkommt, seine Lautgeschichte nicht erklären, anderseits deutet das, nach Cornu darauf zurückzuführende *lueydze*, „traineau“, einen ganz andern Ursprung an. Bridel hat die Formen *ludji*, *ludza*, *ludze*, *liudza*, *liudze*, *lieudje* — *ludzon*. Schneller, aus dem Ladinischen Tyrol's: *luesa*, *lòza*, *liösa*, *lioisa*, *lesa* — *luson*, churw. *schleuss*, *schliusa*.

widersetzen. *Gäóce* (so finde ich in den Wörterbüchern) hatte ich mit *gallicia* (von *gallica* sc. nux) gleichgesetzt, auf welches Diez ital. *guscio* u. s. w. zurückführt; die Vertauschung von *-icia* mit *-ocia* findet sich in der gleichen Wortform, wo sie eine ganz verschiedene Bedeutung hat: franz. *galoche* u. s. w.=**gallocia*=**gallicia* (von *gallica*, «Pantoffel»). Auf die gleichbedeutende Wortform *gullioca* liesse sich trefflich *ghiócă* zurückführen; aber auch nach der Erörterung Löwe's (Prodromus S. 298 ff.) sind wir über die Formen *gulluca*, *gullioca*, *gutillioca*, *culliola*, *gallicola*, u. s. w. noch nicht im Klaren. Dass hier nur verschiedene Lesungen ein und desselben Wortes vorliegen, erscheint kaum glaublich. Ferner halte ich die Verknüpfung von *găócă*, *ghiócă* mit alb. *kafkă*, *kokă* für wenig annehmbar. Alb. *kokă* war von mir als romanisches Wort gefasst worden (vgl. z. B. span. *coca*, «Hirnschädel»); ob sich *kafkă* daraus entwickelt hätte, wagte ich nicht zu entscheiden. Wenn ich indessen Mischung von *concha* mit *coccum* vermuthete, so glaube ich jetzt eher, dass *caucus* heranzuziehen ist, welches ja dem Rumänischen als *cauc*, «Trinkgefäss», verblieben ist (*cauc*, «Kappe», ist türkischer Herkunft).—Aus *sămărăt*, «froh» neben *po-somorît*, «finster», «trübsinnig», erschliesst Hasdeu die Negation *po*=alb. *pa*; ich betrachte die Sache als wahrscheinlich, aber solange für nicht ausgemacht, bis entweder im Rumänischen weitere Fälle der Zusammensetzung mit negativem *po*, oder im Albanischen das betreffende Stammwort, nachgewiesen werden. Neben der Röslerschen Etymologie des *posomorît*, von magy. *szomorú* «traurig», hätte auch die Miklosich'sche von altslow. *pohmuriti* angeführt werden sollen.—Die Uebereinstimmung zwischen dem rum. *lupóe*, *lupóne* mit alb. *uikónyă* wird mit Recht hervorgehoben; nur frägt es sich, ob *-ónya* im Albanischen häufiger ist, als *-onia* im Lateinischen. —Ueber das ableitende *u* in Zeitwörtern der 3. Konjugation hatte Diez keine Ansicht aufstellen können; Hasdeu hält es für vorrömisch, indem er ein solches *u* auch im Albanischen, Griechischen und Slawischen findet. Ich bin nicht abgeneigt, dem beizupflichten, nur dürfte *u* im alb. *paguem*, *peşkuem*, *plumbuem*, u. s. w. kaum der Ableitung dienen; wenigstens hatte ich geg. *ue*, tosk. *ua* als eine Diphthongirung von *o* angesehen. Eine Entlehnung von *u* aus dem Slawischen (*glăsui*=*glasovati*) ist mir nicht wahrscheinlich. Hätten wir in den Zeitwörtern auf *-ui* nicht lauter Denominative, so würden wir sie vielleicht mit den Perfekten der 2. Konjugation auf *-ui* in Zusammenhang bringen dürfen, wie dies für französ. *épanouir*, *évanouir*, alt *engenouir* nothwendig ist.—Wenn ich durchaus nicht die Meinung derjenigen theile, welche die albanisch-rumänische Wortgemeinschaft nur aus der mittelalterlichen Nachbarschaft herleiten, so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin möchte ich *traistă* (*traistră*, *taistră*, *trastur*), *drăstă*, *straiţă* (*straistă*)

=*trasta* (*trase*), *drașlă*, *streiță* rechnen; denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe? — Auch die, von den alten Schriftstellern überlieferten Ortsnamen und sonstigen Wörter können uns bei der Aufspürung vorrömischer Bestandtheile förderlich sein. Zu den schon früher im Rumänischen nachgewiesenen Pflanzennamen fügt nun Hasdeu noch *dracilă* hinzu. Das rumänische *mal* begegnet uns sowohl im Albanischen, als in illyrischen und dakischen Ortsnamen (*Dimallum*, col. *Maluensis*), und endlich, wie Hasdeu zuerst wahrgenommen hat, auch in zahlreichen magyarischen aus dem 13 bis 15 Jahrhundert. *Săldus*, Deminutiv von **sald*, «Sumpf», wird mit den in sumpfigen Gegenden Daciens wohnenden *Saldensii*, mit dem pannonischen *Saldum* und dem mœsischen *Săldapa* in Zusammenhang gebracht.

Wo wir uns weder auf das Albanische noch auf alte Zeugnisse stützen können, da laufen wir freilich Gefahr, den Boden unter unsern Füssen zu verlieren. Die Annahme Hasdeu's, dass die nächsten Verwandten der alten Daker in der eranischen Gruppe zu suchen sind, hat für mich nichts Unwahrscheinliches; indessen mit Sicherheit ist selbst die Stellung des lebenden Albanischen innerhalb der indogermanischen Sprachen bis jetzt noch nicht erwiesen. Und überdies lassen sich nördlich und südlich der Donau recht verschiedenartige Sprachen denken, welche Wörter an das Rumänische abgeben mochten, wie ja Hasdeu selbst eine Vermischung der Daker mit keltischen Stämmen vorausgesetzt hat. Solche ethnographische Bestimmungen sind nicht geeignet, uns als zuverlässige Wegweiser zu dienen, wenn wir vorrömischen Uberbleibseln nachspüren. Ich möchte von ihnen ganz absehen und sagen: wo uns für rumänische Wörter, welche weder aus dem Albanischen noch aus einer der nachrömischen benachbarten Sprachen erklärt werden können, andere indogermanische Sprachen schlagende Parallelen darbieten, da dürfen wir jene Wörter zwar nicht gerade als thrakisch, dakisch, getisch, keltisch u. s. w., aber doch als vorrömisch schlechtweg vermuthen. Die Möglichkeit aber, dass sie durch einen, uns unbekannten Kanal erst während des Mittelalters in's Rumänische gelangt sind, bleibt kaum je vollständig ausgeschlossen. Zu denjenigen Uebereinstimmungen, welche schwerlich auf Zufall beruhen. zähle ich vor Allem: *melc*=kymr. *malw*, *malw-oden*, bret. *melc'hu-edenn*, zend. *mûraka*, lat. *murex*, «Schnecke». Recht ansprechend dünken mich auch: *blénde* (*blénze*, *bléndă*), «Lerchenfalke»=lit. *balândis*, osset. *balon*, «Taube» und *găde* «Henker» = zend. *gadha* «Mörder». Wenn Hasdeu von *găde* sagt: «vielleicht ein trakischer Ueberrest», so mag er daran gedacht haben, dass möglicherweise das Wort, welches ursprünglich immer für die Zigeuner angewandt wurde, durch die Zigeuner in

Aufnahme gekommen ist, wenn es auch in den uns bekannten Zigeuneridiomen sich nicht vorfindet. *Calo, calăŭ* [1], welches dasselbe bedeutet wie *găde*, gehört ebenfalls der Zigeunersprache an : *kalò* bezeichnet hier den Zigeuner selbst.—In Bezug auf manche Wörter drückt sich Hasdeu mit einer durchaus gerechtfertigten Zurückhaltung aus. Indem er zu *băsău* u. s. w. eine Reihe von indogermanischen Wörtern, darunter auch das deutsche *böse* vergleicht, hätte er noch ital. *bugia*, prov. *bauzia*, «Lug», «Trug», anführen können, welche von Manchen ebenfalls auf dieses deutsche Wort zurückgeführt werden. Jedoch scheint der Grundbegriff des Stammes *băs* nach einer andern Richtung zu weisen, wenn wir auch das Zeitwort *băsăi* oder *bĕsăi* (so Pontbriant ; кхзхи das Ofener Wörterbuch) welches «antreiben», «reizen», «schüren», «liebkosen» bedeutet, ganz aus dem Spiele lassen müssen. Eher könnte zu *bosnat* das deutsche *böse* verglichen werden; denn ich glaube nicht, dass es mit *bosumflat* zusammenhängt. Das letztere (dessen Uebereinstimmung mit dem franz. *boursouflé* zwar augenfällig, aber schwer erklärlich ist) bezeichnet «aufgeblasen» oder «aufwallend», *bosnat* aber im Gegentheile «verschlossen», es ist Synonym von *închis* (*inclusus*); auch lässt sich *sn*=*tn* im Rumänischen nicht belegen. — Hinsichtlich eines Wortes wundere ich mich Hasdeu eine frühere Meinung, und zwar stillschweigend, aufgeben zu sehen. Dass der Storch nach seiner weissen Farbe benannt sei und daher *bardă* zu alb. *barδ* gehöre, erschien mir annehmbar, da ihn ja auch die Griechen als den Grauweissen (πελαργός) bezeichnen, und überhaupt so viele Vögel den Namen von ihrer Färbung haben. Aber unter allen Vögeln halte ich ihn für den letzten, der sich als Sänger bezeichnen lässt, und weder dürfte *ciconia* mit *canere*, noch *bardă* mit gall. *bard* u. s. w. etwas zu thun haben. Auf die Frage Hasdeu's, ob aus bret. *barz* nicht span. ital. *garza* hätte werden können, möchte ich verneinend antworten, 1) weil *z* = *d* sehr jung ist, und also ein spät mittelalterlicher Uebergang des Wortes aus der Bretagne (oder aus Wales, wo *dd*=*d* gilt) nach den südromanischen Ländern gedacht werden müsste, 2) weil im Spanischen *g* für *b* nur vor *u* u. *o* und vor *r* eintritt, nicht vor *a*, wenigstens nicht vor anlautendem und nicht ohne assimilirenden Einfluss. Uebrigens heisst *garza* «Reiher» nicht «Storch». Dennoch liesse sich das südromanische und das ostromanische Wort zusammenbringen, wenn man von lat. *ardea* ausginge, worauf dort *garz* (in *garzone*; vgl. franz. *garce*) eingewirkt haben würde, hier ein alteinheimisches Wort *bard*. —Bei *mocan*, «Bauer», «Einfältiger», welches sich im Magyarischen als *mokany* wiederfindet, wird

(1) Hasdeu betrachtet *-ăŭ* als Augmentativendung; aber da im Auslaut der magyarischen Wörter *o* regelmässig durch *ăŭ* wiedergegeben wird (z. B. *năerăvălăŭ* — *nyakravalo*), so wird auch *calăŭ* dem älteren *calo* genau entsprechen.

an kelt. *mac* erinnert; Beides liegt aber zu weit auseinander. Und wenn, wie das wohl möglich ist, *molidvu* und das gleichbedeutende franz. *mélèze* einen Ursprung haben, ist es nothwendig, dass derselbe im Keltischen liegt? — Ich äussere am Schlusse dieses Abschnittes den Wunsch, Hasdeu möge seine vielen zerstreuten Artikel über die vorrömischen Bestandtheile des Rumänischen zusammenfassen, und sie, nach einer einleitenden Darlegung der befolgten Methode, in französischen Sprache neu veröffentlichen, um den hiebei vornehmlich stimmberechtigten Indogermanisten das Urtheil zu erleichtern.

Ich wende mich nun von den vorrömischen zu den lateinischen Bestandtheilen, und empfinde dabei ein ähnliches Gefühl der Erleichterung, wie der Texterklärer, der die ἅπαξ λεγόμενα überwunden hat, und das weitere Deuten oder Bessern stets an mehr oder weniger zahlreiche Parallelstellen anknüpfen kann. Ehe ich an die reiche Fülle von Bemerkungen herantrete, zu welchen die verschiedenen Erscheinungsgruppen Hasdeu veranlassen, möchte ich einige Wörter aussondern, deren lateinische Herkunft mir nicht sicher gestellt zu sein scheint. In *ačuare=acquiere* lässt sich *-are* durch *născare* neben *nascere*, *scuĭpa* neben *scuĭpi* (wohl eher von *conspuere* als von *exspuere*) rechtfertigen, aber *ču=či* (=*qui*) nicht durch *čiubuc* neben *cibuc*, *čiumili* neben *cimili*, *čiupercă*=magy. *cseperke* u. dgl., wo labiale Konsonanten assimilirend wirken, ebensowenig durch *čiutură* neben *citură* (da jenes die ältere Form ist=türk. *čuture*, magy. *csutora*) oder *şuncă* (schon in deutschen Mundarten *Schunken*, magy. *sónka*) und kaum durch *ğiur* (dessen Entwickelung durch *gir* aus *gyrus* ein merkwürdiges Gegenstück zu *ghib=gybbus=gibbus* bildet); denn unbetontes *i* nach einem Guttural und vor einem Vokal bildet einen besondern Fall: aus *acquiere*. **aciere* wäre aller Wahrscheinlichkeit nach *acere* geworden, wie aus *quietus*: *(în)cet*. Auch ist der Sinn des Wortes der Herleitung nicht sehr günstig. *Dichis* mit dem Zeitwort *dichisi* hat griechisches Aussehen; Rösler versuchte es auf δίκαιος zurückzuführen, aber mit wenig Erfolg. Einen bessern Erfolg kann ich auch der Hasdeu'schen Etymologie nicht zusprechen, weil sie eine allzu eigenthümliche Begriffsreihe voraussetzt. Aus gleichem Grund überzeugt mich die, bei dieser Gelegenheit gegebene Deutung von *unéltă* nicht. «Schale, Rinde» = «Festes» ist gewiss ein natürlicher Uebergang; und doch wünschte ich für *solz=solidum* einige zwingende Analogieen.

Manchem Worte weise ich, vor Allem durch lautliche Erwägungen bestimmt, eine etwas andere lateinische Grundform zu, als Hasdeu. Den Uebergang von *rj* zu *rg*, wegen dessen sich Hasdeu auf slawiche Mundarten und das Zakonische beruft (im Romanischen bleibt nach *r* immer der tönende Laut; vgl. franz. *cièrge*, churw. *gliergia*, *glœrgia* u. s. w.), vermag

ich für das Rumänische nicht anzuerkennen; und um *-aş* = *-arius* zu setzen, würde der Ausfall des *r* eine weitere Schwierigkeit darbieten. Wenn nun aber auch *rş* aus *rj* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *ceriu, cerşut, cerşură*, sondern *cerş, cerut, cerură* erwarten; wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen? Ich ziehe es vor, ein altes sigmatisches Perfektum anzunehmen *cerşi*, woraus dann als ob *cerş-* der Stamm wäre, ein neues Perfektum mit *u* abgeleitet wurde; vgl. einerseits das regelmässige *-sei*=*-s-evi*, anderseits Bildungen wie altspan. *truxe* = **traxui*, prov. *vesqui*= **vixui*, ital. *vissuto*, prov. *tenisut* u. s. w. Eine Unregelmässigkeit läge allerdings in dem *ş*=*s* vor *u*.— *Curcubenos* steht mir nicht für **cucurbitosus*, sondern für **cucurb(it)inosus* (von *cucurbitinus*); es wurde **cucurba* als Stammwort gedacht, wie beim Deminutiv *curcubiţa* für **curcubetiţa*. Das *pèpene*, wozu es gehört, unterscheidet sich wenigstens im Akzent nicht vom lat. *péponem*, denn so ist zu betonen (griech. πέπονα); das Italienische und Spanische haben den Akzent verlegt *(popóne, pepíno)*. — Warum soll *gurguĭu* nicht = *gurgulio*, sondern = **gurgullus* sein? Lautliche Bedenken kann ich nicht entdecken und Nominativformen von Maskulinen der 3. Deklination haben sich ja noch sonst erhalten, wie *drac*=*draco, om*=*homo, sóră*=*soror, rece*=*recens, şérpe*=*serpens*. Zu diesen könnte auch *judec*=*judex* gehören. Hasdeu aber sieht darin einen nach falscher Analogie aus dem Plural *judecĭ* abgeleiteten Singular. Diese Annahme ist innerhalb des Rumänischen gewiss berechtigt *(şórec* wird aus *şórecĭ, berbec* muss aus *berbecĭ* gebildet sein: in diesen beiden Wörtern hat das Rumänische den lat. Akzent gewahrt, während das Italienische *bérbice*, wie *sorce*, und das Französische *souris*, wie *brebis* spricht) und lässt sich auch auf Feminina, wie *falcă (falx), junincă (junix), feregă (filix), nucă (nux), salcă (salix)*, ausdehnen. Indessen muss dann das Verhältniss des Rumänichen zum Italienischen klar dargelegt werden; das letztere kennt eine Reihe von entsprechenden Fällen, wobei der lateinische Nominativ Sing. als Grundform angesetzt wird (vgl. besonders Ascoli Arch. glott. II. 434 f.). Denn wenn auch *sorco* sich zwanglos der Hasdeu'schen Annahme fügte, so würde dies schwieriger bei neapol. *jureche* (das zunächst für **jureco* stehen müsste) und unmöglich bei *rádica* (rum. *rădiche* ist = *radicula*)[1] sein. Was nun die Form *jude* anlangt, so kann dieselbe durch Apokope ebensowenig aus *judece* entstanden sein—so meint Hasdeu — wie aus rum. *judec*=*judecŭ*, also einst **judecu*. Sie erklärt sich nur aus einem urromanischen *judec*=*judecs*, auf welches neapol. *jureche* und wohl auch rum. *judecŭ* zurückgehen. Vgl. span. *cal*=*calx*, neap. *Fele*=*Felix*

(1) Prov *junega* bezieht Hasdeu No. 99 auf *junicem*; es dürfte aber wohl *júnega* betont werden müssen, womit, Diez zufolge, jurass. *gegna* zusammenhängt.

(*-icis*), lombard. *cotórna*=*coturnix* (*-icis*), tosk. *órafo*=*aurifex*. — In *mușc* sieht Hasdeu nicht *morsico* sondern *mordico*; während es sich aber aus jener Form auf's Einfachste entwickeln lässt (*s*=*rs* wie im franz. *museau*=prov. *mursel* vom gleichen Stamm, und im rum. *dos*, *sus*; *șc*=*sc* wie in *mușchiŭ* = *musculus*, *rouruşcă* = *labrusca* u. s. w.), weiss ich nicht wie *rd* vor *c* zu *ș* werden soll. *Mușcel* = *monticellus* würde keine genügende Analogie gewähren, auch wenn hier wirklich *ș*=*nt* wäre. Doch ist *muncel* die regelrechte Form, und daraus vielleicht *mușcel* unter dem Einfluss irgend eines andern Wortes entstellt.—*Salbed* wird eher= *exalbidus*, als=*subalbidus* sein; die Silbe *ub* konnte nicht wohl völlig schwinden.—*Spre* leitete man bisher von *ex-per* ab; Hasdeu (S. 111) von *super*. Dem Sinne nach passt das letztere besser, nicht aber dem Laute nach. Die Verlegung des Akzentes kann nicht durch griech. ὑπέρ wahrscheinlicher gemacht werden. In *sprincéna*=*superincilium*, für *supercilium*, steht *spre*=*super* vor der Tonsilbe. Man könnte zwar sagen, dass auch ausserhalb der Zusammensetzung die Praepositionen des eigenen Akzentes ermangeln; nichtsdestoweniger sehen wir, dass die zweisilbigen durchaus behandelt werden wie andere zweisilbige Wörter, ausser wenn sie den Anschein zusammengesetzter Praepositionen annehmen. Man fühlte in den ersten Silben von *intra*, *infra*, *intro* die Praeposition *in*, und betonte desshalb *in-trá*, *in-frá*, *in-tró* (ital. *tra*, *fra*, südrum. *tru*). So fühlte man vielleicht in der 2. Silbe von *super* die Praeposition *per*, und betonte *su-pér*, rum. *spre*. Es würde sich demnach für *spre* die Hasdeu'sche Etymologie mit der andern, auch von Diez wiedergegebenen, verbinden. Mit *spre* ist zusammengesetzt das veraltete *prespre*, *prespe*, *pespe*, an dessen Stelle heutzutage *preste*, *peste* gilt. Cipariu und Cihac erklären das letztere: *per-extra*; aber es wird schwer, an seiner Identität mit dem erstern zu zweifeln. Anderseits ist der Uebergang des *p* in *t* etwas höchst Befremdliches. [1] Indessen wenn auch in *tricolicĭu* für *pricolicĭu* sich irgend ein anderes Wort eingemengt haben wird (wie ja die letztere Tone selbst aus *vîrcolac* entstellt ist), so scheint mir *creț* für **crest*=*crispus* gesichert (auch im Deutschen *Kraus*, *Kraust*, *Krausp* nebeneinander), wie trotz der Bedenken von Diez doch wohl ital. *visto*=*vispo* ist. Und in *preste*=*prespe* wirkt das anlautende *p* dissimilirend, ganz so wie in slawischem *topol*=*populus* das zweite.—*Țărmure* möchte Hasdeu eher von *termonem* als von *terminem* ableiten; der Uebergang des *n* in *r* steht ihm sicher. Indessen könnte *terminus* zunächst zu *termulus* geworden sein; die Vertauschung der Endungen *-inus* und *-ulus* (vgl. *-ide* und *-ulus* in it.

(1) Ebensowenig vermag ich mir physiologisch die Einschaltung des *s* vor einer Tenuis zurechte zu legen, wie wir sie in *ascuți*=**acutire*, *lespede*=*lapide* (zu XXVI), *flustura*, *flustra* neben *flutura*, *rostogol* neben *rotocol* wahrnehmen.

bussolo=*pyxide*, *trespolo*=*trespide*), welche wir wohl auch in *vergură* d. i. *virgula*=*virgine* anzunehmen haben, erscheint hier besonders begründet, indem *m* ein folgendes *n* zu *l* dissimilirt (vgl. it. *meliaca*, span. *comulgar*) und *ĭ* vor *l* zu *u* wird (vgl. it. *nespolo*, *debole*, rum. *nóur*). Ganz so ital. *témolo*=*thyminus*. Auch der Friauler hat die Endung gerade von *terminus* abgeändert : *tiermi*, *tiermid*. Uebergang von * *țărmură* zu *țărmure* kann nicht befremden. Am Einfachsten ist es vielleicht—auch in Anbetracht des Sinnes—von der Pluralform *țărmurĭ* auszugehen, die sich entweder =*termuli* für *termini* oder *termora* für *termina* (vgl. altital. *nomora*=*nomina*) fassen lässt. Daraus wäre als Singular sowohl *țărm* (das aber auch für *termen* möglich ist) als *țărmure* zurückkonstruirt worden. Nach welchem Gesetze *țărm* und *țerm* nebeneinander stehen, lese man in Lambrior's trefflicher Abhandlung (Romania VII) nach.

Zuweilen weiche ich nicht in Betreff des Ausgangspunktes, sondern nur der lautlichen Erklärung von Hasdeu ab. *Auă* ist ein merkwürdiges Ergebniss aus lat. *uva*. Wegen der Diphthongirung vergleicht Hasdeu *ploae*=*pluvia*; aber in *pluvia* ist *u* kurz und in *uva* lang. Es ist die dissimilirende Wirkung des *v* auf ein vorhergehendes *ŏ*, *ŭ*, *û* zu beachten :

ovum; statt { vulgärl. *óvo* : *òvo*,
 ital. span. *óvo* : *uovo*, *huevo*

plŭvia; statt { vulgärl. *plóvia* : *plòvia*
 it. *pióggia*, franz. *ploie* : *piòggia*, *pluie* (=* *plueie*)

ûva; statt { vulgärl. *uva* : *óva*
 rumän. *uă* : *auă* (=**oauă*).

Hasdeu glaubt, es sei *o* in **oauă* und **ostrachină* als unbestimmter Artikel gefasst, und daher abgeworfen worden. Auch *stridie*=ὀστρίδι würde sich dieser Deutung fügen. Allein meines Erachtens sind *strachină* und *stridie* nicht anders zu beurtheilen als *sparangă*=*asparagus*, *stinge*=*extinguere* u. s. w. Die Sprachen, welche eine Neigung zum *s* impurum haben werfen auch *o* vor demselben ab (vgl. ital. *scuro*, *spedale*). Ob in rum. *scoruș*=altslaw. *oskorušĭ*, *o* abgefallen ist, bleibt wegen des kleinruss. *skoruș* dahingestellt. In *auă* = **oauă* sehe ich eine Schwächung von *oa* zu *a*, aber eine ganz vereinzelte, welche von der in *afară*, *povară* (No. 144) und *va*=**voa*(*le*) hinlänglich verschieden ist; auch *a* für *eá*, span. *e* für *ué* u. s. w. pflegen nur im Inlaut aufzutreten. Diese meine Erklärung wird aber auch nur unter der Bedingung Gültigkeit haben, dass, wie Hasdeu ohne Weiteres annimmt, *áuă* betont wurde. Die von Cipariu beigebrachte Dativform *aoiei* kann kaum anders zu fassen sein als=*ăŭi* +*ei* (oder steht *aoiei* irrig für *ao-ei*, welches zu erklären wäre, wie *vălceao-i* S. XVI, *roao-i* bei Cipariu ?), aber die alte Nominativform *auo* hat

wohl den Akzent auf dem *u*, da aus *áuă ao* hätte werden müssen. Und so sprechen in der That die Südrumänen, sodass hier *a* vorgeschlagen erscheint, wie im südrum. *aúmbră* und wohl auch in *auşu*, «Greis» (doch wo ist dies?) — Dass *şaĭ* an Stelle von *şase* sich nur vor *s* und *z* findet, ist gewiss als ein wesentlicher Umstand festzuhalten; es frägt sich nun, ob hier eine positive, eine wirkende oder eine negative, eine gestattende Bedingung vorliegt. Denn *şaĭ* würde wenigstens, was den Auslaut betrifft, das Regelmässige sein, dem ital. *sei* entsprechend, wie *noĭ* dem ital. *noi* (vgl. *treĭ* neben ital. *tre*). *Şase* ist auffallend; die Erhaltung des auslautenden *s* bringt uns auf die Vermuthung alteinheimischen Einflusses (vgl. alb. *gjaştă*). — *Răşkira*, *răshira*, ist mir kein Beleg für den Wechsel der Aspiration, denn *ş* verhält sich zu *s* nicht wie φ zu π oder χ zu *k*, und auch *h* ist nicht, wie das altgriechische χ, Aspirata, sondern Reibelaut. Allerdings wird *h* (=*f*) unter dem Einfluss des vorangehenden *s* zu *k* geworden sein; *s* ist dann wiederum, wie auch in anderen Fällen, vor *k* zu *ş* geworden. Die entgegengesetzte Lautentwicklung *k*: *h*: *f* belegt Hasdeu durch ein magyarisches Lehnwort. — Das *moşnén*=*moştén* eine rein lautliche Erscheinung (*şn*=*şt*) enthalte, wird durch den Hinweis auf *duménsnic*=*duméstec* nicht wahrscheinlicher; denn in *dumesnic* hat sich die slawische Endung *-nik* eingemischt.

Der letzterwähnte Fall gehört zu einer Gruppe von Erscheinungen, auf die Hasdeu sonst ein scharfes Augenmerk gerichtet hat. Unter den lexikalischen Analogiebildungen sind vielleicht diejenigen die bedeutsamsten, welche durch das Eingreifen einer fremden Sprache hervorgerufen worden sind, und weit zahlreicher, als man anzunehmen pflegt; denn es liegt auf der Hand, wie oft sich ein solches Eingreifen dem Nachweis völlig entziehen muss. Bedenken wir dies, so wird von den Räthseln der romanischen Etymologie, welche bisher der verzweifelndsten Lösungsversuche gespottet haben, manches uns weniger räthselhaft erscheinen, manches sogar wirklich erschlossen werden. Ich glaube nicht, dass es ein schwierigeres Problem auf diesem Gebiete gibt, als zu entscheiden ob die Stämme jenes Zeitworts der 1. Konjugation, welches «gehen» bedeutet, *umbl* — (*imbl*—), *amn* — (*imn*-, *umn*—), *an* —, *and*—, *al*—, alle miteinander in Zusammenhang stehen und sodann in welchem. Hasdeu betrachtet die Gleichung fran. *aller*=altfranz. *aner* = *adnare* als erwiesen. Indessen, wenn auch im Altfranz. *aner* und *aler* nebeneinander vorkommen, so ist doch ein solcher Uebergang von *n* zu *l* unglaublich; die von Diez angeführten *velin* und *orphelin* haben keine Beweiskraft: *l* entsteht aus *n* nur durch Dissimilation, nämlich in der Nachbarschaft eines andern *n* oder *m*. Vom franz. *aller* kann friaul. *li* für **alá* (1. P. Plur. des Imperativs: *alín* neben *lin*, ja sogar *anín*) nicht

getrennt werden. Sollte nicht in das Zeitwort *aner*, **anâ*, mag dessen Ursprung nun sein welcher er wolle, ein keltisches Zeitwort eingeschmolzen sein? In den brittischen Mundarten treffen wir den Stamm **el*, «gehen» (z. B. Kymr. *el-af*, ich werde gehen, *el-wn*, ich ging). Um von dieser westlichen Abschweifung zum Rumänischen zurückzukehren, so hat Hasdeu eine Reihe rumänischer Wortformen angefüht, welche verschiedengradige Mischung slawischer und lateinischer Wörter darstellen, so *căcărezâ=căca(re)+(g)réza, coderişte=códă+(topo)rişte, judeţ=judec+sudicĭ, aşijdere=aşi+(tako)jdere* (zu No. XV). Gewiss kann wiederum nach *aşijdere* das entgegengesetzte *altminte* zu *altmintre* sich abgeändert haben (so hat sich vielleicht auch altlat. *aliuta* erst nach *ita* gebildet); indessen vergesse man nicht, dass im Romanischen *r* unter ganz gleichen Bedingungen sehr häufig eingeschaltet wird (vgl. vor Allem friaul. *-mentri*). Sehr treffend zeigt Hasdeu, wie dieses Wort weiteren Einflüssen der Analogie ausgesetzt gewesen ist: *altmintre-lea* wie *aldoi-lea*. Statt *alt, al* finden wir in der ersten Silbe auch *a, ai: almintrilea, aimintrea*. — Ob in *acept=aştept* lat. *accepto* mitspielt, scheint mir um so zweifelhafter, als die vulgärlateinische Form dieses letzteren *accapto* war. Es wird wohl eine Umstellung des *şt* zu *tş* stattgefunden haben (die umgekehrte allerdings nimmt Hasdeu in *moşt-én* an). wie sich sonst *ţ=st* findet (s. Hasdeu zu *ţol=stola*, wo vielleicht noch *creţ*, und aus dem Italienischen einige schlagendere Beispiele als *zolla* anzuführen waren). —Miklosich hatte Entlehnung von *vădúvă* aus dem Slawischen angenommen; indessen würde altslaw. *vĭdóva* im Rumänischen *vădoavă*, nie *văduvă* und noch weniger die unter No. 191 angeführte Form *văduă* ergeben haben. Aber Einfluss der slawischen Betonung auf das lateinische Wort nehme auch ich an; das Südrumänische betont noch : *vèduă*.— *Omuşor* betrachtet Hasdeu als das Ergebniss einer ihm nicht nachweisbaren Volksetymologie; könnte aber nicht ohne Weiteres mit „Männlein" (*omşor*) das Zäpfchen (dies ist die gewöhnliche Bedeutung des Wortes) bezeichnet worden sein?

Nicht minder als auf die äussere Form der Wörter, bethätigt sich die Wirkung der Analogie auf die Bedeutung derselben. Und zwar kann hier zunächst noch die Form betheiligt sein : wie begriffliche Uebereinstimmungen formelle veranlassen, so entwickeln sie sich mit ihnen zugleich, oder werden durch sie veranlasst. Dann aber kann ohne irgend welche Betheiligung der Form ein Begriffsübergang einen andern nach sich ziehen; so haben z. B. die Rumänen „Anker" = „Katze" (des Schiffes) aus dem slawischen entlehnt. Nicht aber scheint mir dies der Fall zu sein mit *măruntaĭe*, „Eingeweide". Hasdeu meint, man bemühe sich vergebens dieses Wort in logischen Zusammenhang mit *minutalia* «Kleinigkeiten» zu

bringen. Aber schon im Lateinischen bezeichnet *minutal* ein Gericht von Kleingeschnittenem, eine Art Ragout oder Hachis, und wenn selbst seine Bestandtheile vorzugsweise Gemüse gewesen wären, so würde das Wort doch schliesslich ebensogut zur Bedeutung von «Eingeweide» gelangt sein können, wie das französ. *haricot* (*de mouton*) «Ragout von Schäpsenfleisch» zur Bedeutung «Bohne». Vgl. mittellat. *minutia porcorum*, span. *menudo, menudencias*, «Eingeweide von Schlachtvieh», franz. *menu* «Gekrös von Schlachtvögeln», ital. *minugia*, «Darm», deutsch «Gänseklein» u. s. w. Einwirkung von *drob* 1) «Stück, Brocken» 2) «Eingeweide» braucht also nicht angenommen zu werden; und wiederum kann im Slawischen die zweite aus der ersten Bedeutung hervorgegangen sein (wie Miklosich's Ansicht ist) ohne dass altslaw. *ѫtroba* dabei thätig war.—Hieher ist auch der Fall begrifflich analoger Ableitungen zu rechnen. Z.B. von «Tag» rumänisch wie slawisch: gut «tagen» = glücklich «leben». Vgl. die anderswo von Hasdeu besprochenen *frătat* und *surată*, welche slawische Partizipialformen *pobratim* und *posestrima* nachahmen. —Die Volksetymologie eines Wortes lateinischer Herkunft zieht eine Herleitung eines slawischen Stammes nach sich: *godinac, ghidinac* (von *godînŭ*) = *plăcintă*, als ob dies von *plăcé* wäre. —Wie es scheint, lag hier die schwächste Vertheidigungslinie des Lateins gegenüber den alteinheimischen Sprachen. Ja, nachdem diese selbst ausgestorben waren, mochte so zu sagen ihr Geist auf die Entwicklung der neuen Mundarten einigen Einfluss ausüben, insofern nämlich als die nationalen Anschauungen und Gewohnheiten, welche sich in dem semasiologischen System der alten Sprachen abgeprägt hatten, die Romanisirung überdauerten. Ueberhaupt steht die Geschichte der Bedeutungen in einer solchen Abhängigkeit von der Kulturgeschichte, dass wir uns völlig ausser Stand sehen für jene in gleicher Weise feste Richtschnuren zu ziehen, wie für die Geschichte der Laute; tausend Zufälligkeiten greifen störend ein. Den Uebergang von serb. *prasiti* «ferkeln» (von altslaw. *prasѧ*, Schwein) zu rumän. *prăsi*, «erzeugen, gebären» (davon wieder *prăstură* «Stute», — es ist dies einer der Nachträge, welche Hasdeu zu dem reichen Verzeichniss Miklosich's gibt) werden wir begreifen ohne ausdrücklich darüber unterrichtet zu sein, welche wichtige Rolle das Schwein im Leben des Rumänen spielte; ebenso wie uns die Benennung des Schweins auf der Insel Guernesey: *aver* den Werth, welchen diese Thiere für die Inselbewohner hatten, darthut. Wer aber würde wohl auf den Gedanken kommen, dass das romanische Wort für «Leber» eigentlich «mit Feigen Gemästetes» bezeichnet, wenn uns gewisse gastronomische Vorschriften verloren gegangen wären. Wie viel gerade im Rumänischen möglich ist, veranschaulichen Gleichungen, wie «gehen» = «tauchen», «gewinnen» = «züchtigen», «heilen» = «rächen» (No.192), «schöpfen» = «mischen» (No.116) u.a. Aber wenn auch hier jene entschiedenen Verneinungen nicht am Platze sind, welche wir da aussprechen

dürfen, wo es sich um Lautliches handelt, so bleibt es doch gerathen, einen stärkern Bedeutungswechsel nicht anzusetzen ohne dass die Identität der äussern Form geradezu in die Augen springt, und desshalb habe ich mich oben hinsichtlich einiger Etymologieen Hasdeu's bedenklich gezeigt. Uebrigens werden ausser den eigentlichen, den wirkenden Analogieen, auch ganz abgetrennte Parallelen Belehrung gewähren; so gestehe ich, dass die Herleitung des lateinischen *unio*, «Zwiebel», von *ure-re* (**us-nio*) sich mir durch das gleichbedeutende rum. *usturoïu* von *ustura* (vgl. auch altslaw. *česnikŭ*) sehr empfehlen würde, wenn nicht die Bedeutung «Perle» uns doch auf *unus* verwiese. Und wenn Hasdeu zu *foișor* «Laubgang», dann «Galerie», «Altan», «Gartenhaus», «Lusthaus», «Empfangszimmer», das franz. *feuillée*, «Laube», *folie*, «Lusthaus» (im Mittelalter latinisirt: *folia*, *foleia*) vergleicht, (auch das deutsche *Laube* vereint in ähnlicher Weise verschiedene Bedeutungen) so denkt er sich gewiss beide Entwicklungen unabhängig von einander. *Dezvoalbere* = ital. *disinvoltura*, «Geschicklichkeit», ist vom gleichen Standpunkte aus zu beurtheilen.

Unter den Neubildungen aus lateinischen Bestandtheilen, welche in Hasdeu's Wörterbuch enthalten sind, beansprucht eine und die andere besonderes Interesse. Die beiden Formen *funicel* und *fughicel* weisen auf eine gemeinsame Grundform *fungicellus* zurück. Für *n*=*ng* wüsste ich allerdings keinen Beleg, und ohne die zweite Form würde ich an **furuncellus*=*furunculus* (vgl. span. *carboncillo*=*carbunculus* u. s. w.) gedacht haben: es hätte sich durch Assimilation des *r* an *n* (s. Hasdeu zu No. 189, und vgl. besonders *funingine*=**furingine*=*fuligine*) zunächst **fununcel* und dann durch Vertauschung der Silbe *-unc-* mit *-ic-* (vgl. *rinichïu* = *rărunchïu*) *funicel* ergeben. — Überzeugend wird dargethan, dass *nițel*, «ein klein wenig» aus der alten Form *nișchițel* zusammengezogen ist, einer Verkleinerung von *neșcăt*=*nescio quantum* (vgl. *neștine*, *nescare*). — Von Adjektiven sehen wir Zeitwörter zweier verschiedenen Konjugationen unmittelbar abgeleitet, um eine Bedeutungsverschiedenheit auszudrücken: *ferića*, «glücklich sein»; *ferici*, «glücklich machen», — *mesera*, «arm machen»; *meseri*, «arm sein» (aber wir finden auch Formenverschiedenheit ohne Bedeutungsverschiedenheit, z. B. *adevera* und *adeveri*, «wahr machen» d. i. «erweisen» — *molișa* und *molești* (Cihac) «weich machen» — *mucegăïa* und *mucegăi* (Cihac) «schimmelig werden»). Hasdeu spricht bei dieser Gelegenheit von *-ez-* und *-esc-* als ableitenden Suffixen, während dieselben im Rumänischen doch zu flexivischen Suffixen herabgesunken sind. Ableitend ist *-ez-* noch in *cutează*, *reteză*, *râncheza* u. s. w. Dass wir in diesem *-ez-* das griech. *-ιζ-* zu erkennen haben (*boteza*=βαπτίζειν) unterliegt kaum einem Zweifel. Es ist merkwürdig, dass auch im Altfranzösischen bei einigen Zeit-

wörtern der 1. Konjugation eine Erweiterung durch *-is-* oder *-is-* eintritt; dieselbe bedarf aber einer anderen Erklärung: *pruis* und *pruis* =*probo* treffen nur zufällig zusammen. — In sehr frühe Zeit wird die Bildung **feminus* (rum. *femen*, *fémen*, bei Kaball. θεμέρεσε, alb. φέμερ=θηλυκός) von einem adjektivisch aufgefassten *femina* hinaufreichen, in jüngere **feminea* (nordrum. *femĕie*) für *fĕmina* (südrum. *fémena*), wenn Hasdeu sehr passend serb. женска vergleicht (auch an das deutsche «Mensch» kann dabei erinnert werden.) — Ein bemerkenswerthes Ortsadverbium weist die Urkunde No. XXXI elfmal auf, nämlich *cice*, welches Hasdeu dem ital. *quici* gleich stellt; ein kleiner Unterschied besteht dennoch: dieses ist=*eccu hic+ecce hic*, jenes=*ecce hic+ecce hic*.

Uebereinstimmung des Rumänischen mit den andern romanischen Sprachen spricht für das Vorhandensein alter lateinischer Wörter, so z. B. eines **mateuca* von dem wenigstens das Stammwort uns durch die Schriftsteller überliefert ist, und eines **gaius* oder ähnlich, von dem sonst keine Spur geblieben ist. Wenn nun aber der romanische Name des Holzhähers nicht aus dem Germanischen hergeleitet werden kann, so ist dies auch möglicherweise für das übereinstimmende Wort, welches «munter, lustig» bedeutet nicht thunlich; man wird fast versucht an ein mit *gau-dere*, *gav-isus* zusammenhängendes Adjektiv **gavius* zu denken. Ich erinnere beiläufig an das lat. *gavia*, «Möwe», welches in verschiedenen romanischen Formen fortlebt. — Was die Ableitungssilbe *-ăn* in *mestécăn* anlangt, so erkläre ich sie, wie Hasdeu: im Stamm aber scheint mir nicht das Zeitwort *masticare* sondern das, damit verwandte Hauptwort *mastix* enthalten zu sein, mit dem schliesslich jede Baumfeuchtigkeit und also auch der Birkensaft bezeichnet werden mochte.

Schon in frühern Jahrhunderten hat der Handelsverkehr dem Rumänischen Wörter aus andern romanischen Sprachen zugeführt. Eines der bemerkenswerthesten darunter ist *zgarbură* = ital. *scarpola* (eine mir übrigens nicht bekannte Form). *Zg*=*sc* findet sich auch sonst: *zgaibă*, *zgură* (auch alb. *zgebe*, *zgjurĕ*), ganz so wie ital. *sgurare*, *sgomentare*. Man darf auch *zb*=*sp* und *zd*=*st* erwarten; letzteres haben wir wohl in *zdróe* = *strues*, wenn nicht etwa die Nebenform *dróe* auf einen andern Ursprung hinweist. Auffälliger ist in *zgarbură* das *rb*=*rp*. Dieses Wort hat mich an ein Wort für «Holzschuh» erinnert, welches über Friaul und Tirol in mannigfachen Formen verbreitet ist: *sgalbera*, *sgalmera*, *sgalmare*, *galmine*, *dalmine*, *dermine*, *darmole*, u. s. w. — Die unmittelbare Herkunft des rum. *cióe*, *acióe* vom. ital. *acciajo* gilt mir nicht für ausgemacht: wie erklärt sich *ó* = *a*? *Cióe* würde nicht sowohl *aciarium* als = **acionia* sein. — In welche Zeit die ältesten deutschen Bestandtheile des Rumänischen gehören, ist schwer zu entscheiden. Zu dem Worte

gaică bemerkt Hasdeu ausdrücklich, dass nicht ein alter Germanismus im Rumänischen vorkomme. Und doch hat er einen solchen vor Kurzem in einer sehr scharfsinnigen Abhandlung nachgewiesen : die Fee *Filma* bei den Banatern, die Personifikation des Fiebers, hat ihren Namen von den Gepiden erhalten (goth. *us-film-ei*, altnord. *felmr*, «Entsetzen»). Die Zusammenstellung ist von Seite des Lautes und des Sinnes gewiss nicht anzufechten; aber dass sie die einzige ihrer Art ist! Während des spätern Mittelalters haben sich ohne Zweifel manche deutsche Wörter im Rumänischen festgesetzt. Dahin rechne ich *boziŭ* = *Wasen* und *șold* oder *jold* «Schulter», welches bei den siebenbürgischen Rumänen wie bei den Slawen und Magyaren vom «Schinken» gebraucht wird (auch *șuncă* ist ja deutsch), sonst im Rumänischen aber die Bedeutung „Hüfte" hat.

Zahlreiche Wörter aus andern indogermanischen und nicht indogermanischen Sprachen werden von Hasdeu erklärt; die aus dem Kumanischen sind von besonderem Interesse, doch verbietet mir meine Unkenntniss dieser Sprache näheres Eingehen. Oft bleibt es übrigens dahingestellt aus welcher Sprache das Rumänische zunächst geschöpft hat. Unter mancherlei Lauterscheinungen, die hiebei zu Sprache kommen, greife ich nur eine heraus : die Einschaltung des *l*, wie wir sie in *bilșug* neben *bișug*, *jilțu* neben *jățu* wahrnehmen, womit Hasdeu *molitvélnic* neben *molitvénic* und *ćovlică*=slaw. *sovika*, *ḑiulică* für *ḑiu-ică* und *sorlița* von *sor*=kuman. *sar*, verbindet. Indessen haben wir zu unterscheiden.-*Elnic* auch *-alnic* ist eine ganz rumänische Endung (*căpit-elnic*, *domn-elnic*, *făpt-elnic*, *ființ-elnic*, *muier-elnic*, *pădur-elnic* u. s. w.), welche durch gewisse Formen mit etymologisch berechtigtem *l*, wie *postelnic* (altslow. *postelĭnik*), *strădalnic* (vgl. altslow. *stradalĭnik*) hervorgerufen worden ist. Umbildung wie in *molitvelnic* z. B., noch in *pomelnic* für *pomen-nic*, *pecelnic*=slow. *pečatnik*. Ebenso verhält es sich mit *médelniță* (No. XXXI) =altslow. *mědénica*, *răsalniță* neben *răsadniță*, *stelniță* = altsl. *stênica*, *peduchelniță*, *urechelniță* u. s. w., deren Vorbilder in *cădelniță*=altslow. *kadilĭnica* und dgl. zu suchen sind. Das *l* ist slawisch, es gehört dem Part. praet. act. II. an, von welchem zahlreiche Ableitungen auf *-nikŭ*, *-nica* gebildet sind, z. B. altslow. *bajalĭnikŭ*, *bělilĭnikŭ*, *umelinikŭ*, *skadělĭnikŭ*, *dojlĭnica*, *tŭkatelĭnica* etc.; neuslow. *pihalnik*, *umétalnik*, *vsekalnik*, *nosilnica*, *sporedalnica*. In den Formen *ćovlică* u. s. w., auch *sorlic* neben *soric*, wohnt dem *l* deminutive Kraft bei, vgl. *căl-ul-eț*, *corn-ul-eț*, *fi-ul-eț*, *furc-ul-iță*, *musc-ul-iță*, auch *porc-ul-én* u. s. w. Ich bemerke auch *cășliga*=*căștiga*, *coraslă*=*corastă*.

Ein Wort habe ich mir bis zuletzt aufgespart, weil es eine längere Erörterung verlangt, das Pronomen *o* nämlich. Hasdeu identifizirt zu Urk. XXVI dasselbe mit dem unbestimmten Artikel *o*, und erblickt hier einen vorrömischen Ueberrest. Aber es wäre doch höchst befremdlich,

wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Maskulinen *lu, un* gehörten. Ich stimme daher mit Cihac in der Trennung beider *o* und in ihrer Bedeutung aus *una* und *illam* überein, durchaus aber nicht in ihrer lautlichen Erklärung. Zunächst einige Worte über *o*= *una*, altnordrum. u. südrum. *ună* (aber westrum. nur *o*). Aus *ună* wurde *uă*. Wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall; der Schwund des *u* zwischen zwei Vokalen findet sonst nur unter zwei Bedingungen statt: 1) nach *â*: *grâŭ*, *frâŭ*, 2) vor *i*: *vie, aĭ=vinea, anni*. Allein da hiedurch im Allgemeinen eine weit geringere Widerstandskraft des *n* für das Rumänische, als z. B. für das Italienische bezeugt wird, so könnte wohl auch einmal ausser der Regel, und zwar in einem so häufig vorkommenden und so rasch gesprochenen Worte, wie *ună*, das *n* wegfallen; für die besondere Behandlung derartiger Wörter liessen sich hinlängliche Beispiele aufstellen. *Uă* aber muss, wie wir gleich sehen werden, *o* ergeben. Der Stammbaum des andern *o* ist folgender :

(*i*)*lla*

**ua*

**va*	**uă*
westrum.(Valdarsa) *vo*, von Ascoli dem nordrum. *vo=vreo* ‹irgendeine› gleichgesetzt.	nordrum. und westrum. *o*, südrum. *u* (auch in No. XXVI, wo aber *u* und *o* überhaupt öfters vertauscht werden).

Ich werde versuchen die beiden Hauptübergänge durch hinreichende Belege zu erweisen, wobei ich bemerke, dass ich tonloses *o* und *u* zwischen Vokalen nach den Angaben Einheimischer als gleichwerthig ansehe.

1. *O=uă :*

a) im Anlaut=*va* :

oraş=magy. *város* (von Hasdeu angeführt),

Oşorhĕiu= *Vásárhely*.

*O=va=*voa(le)* gehört nicht hieher, die verschiedenen Formen für *vult* sind so zu ordnen :

va { *vo—o* / *a* }

Anlautendes *v* fällt ab, wie in den andern Formen desselben Zeitwortes (*eşĭ, or*).

Vo=va (und ebenso die oben angeführte valdars. Form für *illa*) beruhen auf Assimilation wie *luom, luo=luăm*, *luă*, *ploo=ploă*. Hasdeu

lässt in den beiden ersten Formen *o* aus *va* enstehen; allein dies geht nicht, da nur unbetontes *va* zu *o* wird, und da *ev* in *u* enthalten ist, wie ja Perf. *luai*, Inf. *lua* 1) deutlich zeigen. Im Südrumänischen wird hier *ev* zu *o* (*loai*, *loare*), und so haben wir im Praesens *lom*, *loți* für **loom*, **looți*; das Westrumänische bietet statt des *ev* ein leicht verflüchtigtes *u* : *lŭăm* — *lăm*, *lŭăți* — *lăți*, *lŭa* — *la*, u. s. w.

b) im Auslaut:

α)=*ua*. Bei den zahlreichen Pluralen auf *-ao* von Singularen auf *-âu* (meisst=magy.*-ó*) :

halao=**haluă* (Ofener Wtb. *haleáuă*) von *halâu*,
hălăștao=**hălăștauă* (Ofener Wtb. *halaștoăă*) von *hălăștâu*,
macao=**macauă* von *macâu*,
valao=**valauă* von *valâu*.

Die Plurale solcher Nomina finde ich auch in *-ae* und *-âe* angegeben.

β)=*ua*=(*ú*)*-a* :
văduo neben *văduă*, *văduvă*=*vidua*,
auo (altnordrum.), *aúa* (südrum.)=*ua* (so schon vulgärlat. für *uva*).

γ)=*ua*=*va* :
áo (in *aoiei*? altnordrum.) neben *áuă* (alt)=*uva*,
noao (südrum. *nao*) neben *noauă*=*nova*,
oao neben *oauă*=*ova*,
ploao neben *ploauă*=*pluv*(*i*)*at* (vgl. *ploaie*=*plu*(*v*)*ia*),
greao (südrum.)=**greauă*=*greva* für *grave*.

δ)=*ua*=*va*=*ba*:
fao (südrum.)=*faba*,
zao (Ofener Wtb.)=ζάβα (spätgriech., in lat. Glossen *zaba*; s. Löwe Prodrom. S. X.)

ε)=*ue*=*ve* (oder=*vu*=*vi*):
noao (südrum. *nao*) neben *noauă*=westrum. *noue* =**nove*={*nobis* / *novem*}
voao (südrum. *vao*) neben *voauă*=westrum. *voue*=**vove*=*vobis*,
o (tonlos)=**uă*=westrum. *uvă*, *uve*=*ubi*,
neao (südrum.), *neavo*, *năvu* (westrum.)= *neauă* (nordrum.), *neavă*, *neaua* (westrum.)=*nive*.

V oder *u* assimilirt das folgende *e* zu *ă*, doch nicht nothwendigerweise (vgl. *oae*=*ove*).

η)=*ue*=(*ó*)*-e* :
doao (südrum. *dao*) neben *doauă*=*doae*=**doe*=*duae*,
roao (südrum. *rao*) neben *roauă*=*roaue*=**roe*=*rore* (vgl. it. *prua*=*prora*).

(1) Allerdings macht mich Hasdeu darauf aufmerksam, dass in alten Texten *luoai*, *luoa* vorkommen; aber daraus würden doch nicht *luo*, *luom* geworden sein.

2. *Ua=lla.* Die Bedingungen, unter welchen *l* im Rumänischen zu *u* wird, sind von denen verschieden, unter welchen solches von andern romanischen, in deutschen und in slawischen Mundarten geschieht. Es wird nur doppeltes *l* vokalisirt (einfaches bleibt zwischen Konsonanten, und verwandelt sich zwischen Vokalen zu *r*) und nur vor *a* [1] (vgl. *cale = calle*, *cal=caballo*):

*măduă, măduhă, măduvă=*mădu-u-ă=medulla,*

pivă, pio=piuă (davon *piuar*)=**pilla* für *pila*.

Die volksthümliche Form **pilla* blickt noch in ital. *pillo* durch; vgl. ital. *pigliare* u. s. w. (wie *togliere=tollere*). Das *u=ll* drang in den Plural ein: *piue* (wie *mădue*) wofür auch (vgl. oben ε und η) *piuă, pio.*

stavă (davon *stăvar*)=**stauă*=rom. *stalla*, von Hasdeu angeführt.— Plural: *stăvĭ.*

In andern Wörtern, wie in *olla*, bleibt *l*: *oală*; es würde uns Nichts helfen, das rumänische Wort auf die Form *ola* zu beziehen, denn diese hätte *oară* ergeben müssen.

3=1.+2. *O=lla*, ohne dass das Mittelglied *uă* nachzuweisen ist, wie bei *piuă*. Die Substantiva auf *-ella* lauten im Südrumänischen auf *-eao* aus; z. B:

ste-lla : **ste-uă* : *stea-o*

stellae : **ste-le* : *stea-le*

Zuweilen wird das *e* des *ea* (Kavalliotis schreibt *ia*) von dem vorhergehenden Konsonanten verschlungen, ähnlich wie ich oben *nao, dao, rao*, für *noao, doao, roao* verzeichnet habe. So:

sella : *ș̦ao*

sellae : *ș̦ale*

Sekundäres *-ella* wird nicht anders behandelt:

**maxella* für *maxilla* : *maseao.*

**suprincella* (vgl. churw. *survaschella*; rum. Plur. *sprincéle*, unbekannter Herkunft zu No. XVIII) [2] für *supercilium: sufrenţeao, sufrănţeao.*

Wie im letzterem Beispiel *ll* für *lj* eintrat, so umgekehrt *lj* für *ll* in *scintilla, *scintilja, *scintelja*, nordrum. *scănteie, scăntée.*

Das Westrumänische scheint sich im Allgemeinen wie das gleich näher zu besprechende Nordrumänische zu verhalten. Majorescu's Wörterbuch wenigstens bietet *stea* (doch zu Schitazza: *stella*), mit Artikel *steaua*, Plur. *stelle*; *verigea*, Plur. *verigelle*; *viţea*, Plur. *viţelle*. Ascoli bemerkt *stăla*

[1]) Im Westrumänischen schwindet *l* häufig zwischen *a*, *u* und Konsonanten, z. B. *ab*=*albus*, *cad=caldus, pamă=palma, ascuta=auscultare, cuca* für *culca=collocare, pupă=pulpa.* Als Vorstufe ist wohl *u* anzunehmen (also **aub, *caud* u. s. w.) Merkwürdig ist hier *căsteu* oder *castău=castellum*, womit insbesondere das Schloss *Castua* bei Fiume bezeichnet wird. Auslautendes *l=ll* schwindet nach *u* in *sătu=sătul* (Fem. *sătulă*); ähnlich in der nordrumänischen Volkssprache das *l* des Artikels, z. B. in *omu=omul.*

[2]) Daraus dann mit Volksetymologie, welche Cihac als die eigentliche aufstellte: nordrum. *sprincénă, sprăncénă*, westrum. *supragénă, desupragénă.*

zu Valdarsa, doch die wichtige Form *stävu* zu Zejane (vgl. oben *nävu*).

Das Nordrumänische unterscheidet sich vom Südrumänischen zunächst darin, dass es nach *ea* von *-lla* gar keine Spur übrig geblieben ist:

stea Plur. *stele*
șea *șele*
măsea *măsele*
mantea *mantele*

Neben *mantea* auch *manta* und (dem Ofener Wörterbuch zufolge) *mantao.* Ebenso auch im Pronomen der 3. Person (**ella* für *illa*):

ea, ia Plur. *ele*

Hier aber stimmt das Südrumänische überein:

ia — *ele*

Es frägt sich, ob *o* oder die ältere Stufe *uă* abgefallen ist, und dieselbe Frage gilt für:

grea = **greauă* (südrum. *greao*) = **greva* = *grave,*
nea neben *neauă* (südrum. *neao*) = *nive.*

Abfall des *o* ist ja möglich; vgl. *manta* = *mantao* und unten *za* = *zao, zi* = *zio.* Jedoch neige ich mich zur Annahme, dass *uă* geschwunden ist, ohne vorher durch *o* durchzugehen; wahrscheinlich ist mir dies für gewisse (nord- und südrum.) Verbalformen:

ia (*lja*) = **leauă* = *levat,*
bea = **beauă* = **beue* (*uă* = *uĕ* s. oben) = *bibit,*
la = **lauă* = *lavat.*

Es wird sich zunächst das *u* verflüchtigt haben, welches überhaupt so schwach klingt, dass man statt *nóuă, óuă, róuă, șeuar* u. s. w. auch *nóă, óă, róă, șear* u. s. w. schreibt. *Ă* nach *a* konnte sich nicht halten; vgl. nordrum.:

rea = **reaă* = *rea*
mea = **meaă* = *mea*
ta = **toaă* = *tua*
sa = **soaă* = *sua*

Die drei letzten Formen lauten im Südrumänischen ebenso; doch statt *rea* gilt hier *rao* (für **reao*) = **reauă,* indem *u* aus dem Maskulinum *reu* stammt (vgl. z. B. prov. *Yuzieua, mieua*), oder euphonisch eingeschoben worden ist, gerade um das auslautende *ă* vor dem Abfall zu schützen. Diese zweite Deutung scheint die einzige anwendbare zu sein für:

curao (südrum.) = **cureauă* } = *cureaă* = *corrigia.*
curea (nordrum.) }

cucuveao (südrum.) = *cucuveauă* = *cucuveaă* = } it. *coccoveggia,* neap. *coccovaja,* neugr. κουκουβάγια, u. s. w.
cucuvăie (nordrum.) = }

In einem Falle[1] bleibt das *uă* = *lla* im Nordrumänischen, nämlich bei Antritt des bestimmten Artikels, so *steaua* (die gewöhnliche Schreibung ist *steaoa*) = *steau(ă)+a*. Die gleichlautende südrum. Form wird geradeso zu fassen sein; wenn sie auch wegen der unartikulirten Form *steao* und des Dativs *steo-lji* heutzutage als *steao-a* gefühlt wird, so ist doch zu bedenken, dass, als die unartikulirte Form noch *steauă*, nicht *steao*, die artikulirte schon *steaua* lautete.

r Analogie der Nomina auf *ea* (*eao*), mit Artikel- *eaua*, Plur. -*ele* sind viele andere gefolgt, wo[illegible] nicht zu entscheiden ist welcher Stufe die Analogie in Wirk[illegible]. E[illegible] ist zunächst durchiflich, dass im Nordrumänischen das -ea des unartikulirten s Sing., welches nicht aus -*ella* entstanden war, gleiche Beg erfuhr, wie das *ea*, welches aus -*ella* entstanden war, also:

curea	*cureau-a*	*curele*
rea		*rele*
mea		*mele*
grea		*grele*[2]

Indessen, da *grea* auf **greauă* zurückgeht, so konnte schon letzteres in der Pluralbildung sich nach **steauă* : *stele* gerichtet haben. Hieher gehören auch viele Wörter griechischer und türkischer Herkunft, z. B.:

lichiea	*lichieau-a*	*lichiele*,
văpsea	*văpseau-a*	*văpsele*,
bogcea	*bogceau-a*	*bogcele*
imamea	*imameau-a*	*imamele*.

Im Südrumänischen stimmen vollständig zu *stea* : *steale*, *ṣao* : *ṣale* u. s. w:

greao : *greale*
nao : *nale*
rao : *rale*
curao : *curale*

allein, wird:

mea : *mele*

durch das einzige *ea* : *ele* hervorgerufen worden sein? Werden wir nicht vielmehr **meauă* (welches dem **reauă* durchaus entsprechen würde): *mele* ansetzen müssen?

Wenn die Wörter auf betontes *a*, mit dem Artikel *aua* und im Plural *ale* haben, wie besonders alle jene türkischer Herkunft, z. B. (nordrum.):

aba	*abau-a*	*abale*,
bina	*binau-a*	*binale*,
masala	*masalau-a*	[illegible]*le*,

(1) Bemerkenswerth ist, dass eine und die andere Ableitung *u* neben *l* = *ll* aufweist; *ṣeuar* neben *ṣelar*, *înṣeua* neben *înṣela*.

(2) Im Westrumänischen von Schitazza wirkt die Analogie sog[illegible]eiter auf das Mask[illegible]: *grelu*, Plur. *greli*.

so mag das Vorbild der Wörter auf *-ea* genügt haben. In einzelnen Fällen lässt sich aber auch von **auă* : *ale* = **eauă* : *ele* ausgehen. *Za* (*zau-a*, *zale*) ist nicht, wie Rösler will, das türkische *zeh*, sondern, wie wir schon gesehen haben, das spätgriech. ζάβα; aus dem Plural *zale* hat sich dann ein neuer Singular *zală* entwickelt. Von einem nicht gebräuchlichem *ba* = lat. *bava*, lautet der Plural *bale*, wozu als Singular wiederum *bală* gilt, wenigstens im Südrumänischen; auch finde ich einen männlichen Singular *bale* (Pl. *bali*) angegeben. Das Wort könnte übrigens aus dem Slawischen stammen. *Ta*, *sa* scheinen mir aus **toauă*, **soauă* (vgl. oben *meauă*) = **tova*, **sova*, verkürzt und ihre Plurale *tale*, *sale* auf diese ältern Formen zurückzugehen. Mussafia stellt **tea* (*teale*), **sea* (*seale*) = **te-a*, **se-a* (nach *mea* gebildet) auf. Aber wie erklärt sich die verschiedene Behandlung des gleichen Vokals in der 2. u. 3. und in der 1. Person? Der Diphtong *ea* wird nach Mussafia (Vocal. §. 12) besonders nach Labialen, auch nach Sibilanten, zu *a* vereinfacht; sollte *m* stärker gewirkt haben, als *t* (s. Lambrior a. a. O. S. 87, a) und *s*? Nach dem Lambrior'schen Gesetze müsste übrigens das Femininum zu *mieu*, **mia* (wie *miez*=*miază*) lauten; in den Denkmälern des 16 Jahrhunderts nehme ich aber мѣ, nicht мїа oder мıа wahr. Auch *tău*, *său* dürften nicht = *teus*, *seus*, sondern **tous*, **sous* sein (vgl. südrum. *nău* Kav. = *nou* Boj.). Man beachte noch die enklitischen Formen : *mio*, *to*, *so* (*miu*, *tu*, *su*). Einen gewissen Einfluss mag das 1. Possessivpronomen auf die beiden andern immerhin ausgeübt haben, nur ist derselbe nicht durchgedrungen; so südrum. *teu* wie *meu* neben *su*, altnordrum. *mume-sii* (*-suae*). Im Westrumänischen allerdings: *mev*, *mê*, —*tev*, *tê*—*sê*, Fem. *mä*—*tä*—*sä* (nach Ascoli; Majorescu gibt die Formen, wie im Nordrumänischen).

Eine wunderbare Wortform bleibt noch übrig. Das altromanische *dia* = *dies*, welches im Rumänischen *zie* geworden wäre, erweiterten die Rumänen in **diva*; dies ergab *-ziuă* (volksthümlich) *-zio* (Ofener Wtb.), *-zi* (mit Artikel : *ziua*) oder, indem der Akzent verlegt wurde, *ziúă*, südrum. *-zuă* (volksthümlich auch im Nordrum.; s. überdies Urk. II). Der Plural lautet in beiden Mundarten *zile*. Westrum. (Valdarsa) *zi*, *zie*, Plur. *zie*, *zile*.

In *steaua* u. s. w. haben Manche, so Diez, *ua* als Artikel gefasst. Allerdings ist *ua* die älteste Form des weiblichen Artikels im Rumänischen, aber sie liegt nicht mehr vor; aus den gemachten Auseinandersetzungen wird klar geworden sein, dass man *steau-a* abzutheilen hat. Wie lässt es sich nun erklären, dass während sonst überall im Romanischen der Artikel *illa* und das Konjunktive Pronomen *illa* in gleicher Weise, sie im Rumänischen in verschiedener Weise abgeändert worden sind, jenes zu *a*, dieses zu *o*? Die Ursache liegt sicher in der nothwendig enklitischen Stellung jenes, und in der vorzugsweise pro-

klitischen dieses. Auch in letzterer hätte ja allenfalls *a* aus *ua* werden können (vgl. *a* für *va*=**volit*); in **cetăteua*, **mumăua* u. s. w. war ja doch der Ausfall des zwischen zwei unbetonten Vokalen stehenden *u* beinahe geboten, und wurde noch durch das Vorhandensein eines Artikels *a* in der alten Landessprache gefördert. *A* aus *la* wie im Portugiesischen ist hier nicht möglich; *l* fällt im Anlaut nur vor *e* und *i* ab, nachdem es mouillirt worden ist (*ei* = *jei* = *ljei* = *lei*; *i*=*ji*=*lji* = *li*). Wenn statt *domnul* auch *domnu* gesprochen wird, so schwindet *l* im Auslaut; in *aconui* (No. XXX), *logofatui* (No. XXXIII) aber, insofern wir es nicht mit blossen Schreibfehlern zu thun haben, mag sich die Wirkung von Pronominalformen, wie auch Hasdeu annimmt, kundgeben. Noch ein anderes Bedenken sei wo möglich beschwichtigt. Ich habe zwischen *ua* und den Pronomen *o* die Mittelstufe *uă* eingeschoben, weil ich bemerkte, dass *o* auch als Nebenform von einem solchen *uă* erscheint, welches nicht auf *ua* zurückgeht. Die Möglichkeit, dass *ua* sich unmittelbar zu *o* entwickelt habe, wollte ich damit nicht ausschliessen, ich wollte mich nur nicht in eine Frage vertiefen, die nicht entschieden werden kann solange es uns bezüglich der Trübung des *a* zu *ă* an chronologischen Anhaltpunkten fehlt. Entweder wurde *a* in *ua*=*illa* als in einem Einsilber überhaupt nicht getrübt, wie ja auch im Französischen *la* geblieben, aber im Pikardischen zu *le* geworden ist, oder es geschah dies im Pronomen *ua* erst dann, als der Artikel *ua* schon zu *a* herabgesunken war. *A* aber in *cetatea*, *mum(ă)a* u. s. w. widerstand leicht der Trübung. Hätten wir übrigens diese Artikelform *a* nicht, so wäre es glaublich, dass der Uebergang oder wenigstens die Hinneigung von *ll* zu *u* auf Rechnung des folgenden nicht *a*, sondern *ă* zu setzen sei.

Die zahlreichen Bemerkungen welche ich an den sprachwissenschaftlichen Theil dieses Buches geknüpft habe, sollen keineswegs dazu dienen, seine Bedeutung herabzusetzen, sondern im Gegentheil, sie hervorzuheben. Wird einer wissenschaftlichen Arbeit, welche neue Bahnen einschlägt, das schmeichelhafteste Lob, aber ohne jede kritische Beigabe, zu Theil, so kann dasselbe sogar bei dem Verfasser keine Befriedigung erregen; es bedeutet entweder, dass er nicht verstanden hat, Fruchtsamen auszustreuen, oder dass der Andere nicht den Boden besitzt solche aufzunehmen und zu entwickeln. Der Werth einer Leistung lässt sich nicht bloss an dem ermessen, was ihr nachfolgt; und in dieser Hinsicht ist das rasche Veralten gerade mancher epochemachenden Werke recht lehrreich. Mit dem vorliegendem Buche hat die rumänische Sprachwissenschaft einen sehr bedeutenden Fortschritt gemacht, aber die Fülle von Anregungen die es bietet muss sich auf verschiedenartige Weise äussern, durch Bestätigen und durch Bezweifeln, durch Weiterbauen und durch Einschränken. Es wird Niemanden Wunder nehmen, dass ich mit Hasdeu's all-

gemeiner Richtung durchaus einverstanden, in Bezug auf manches Einzelne abweichende Meinungen geäussert habe Ein schliessliches Uebereinkommen wird um soweniger ausbleiben, als ein grosser Theil meiner Fragezeichen darauf beruht, dass mir eine Menge von Stoff nicht zur Verfügung stand, welcher leicht den Ausschlag geben mag. Ich empfehle noch einmal, wie ich es schon im Anfang gethan habe, auf das Nachdrücklichste die Arbeit Hasdeu's den Romanisten zur Beachtung, und falls sie so glücklich sein sollte, die Feder eines deutschen Kritikers in Bewegung zu setzen, so möge dieser nicht vergessen, dass die deutsche Vorrede den Zweck hat in das rumänische Buch einzuführen, nicht um dasselbe herumzuführen.

Ich wollte und konnte nur die eine, die wichtigste Seite aus Hasdeu's Buch eingehend würdigen; doch muss ich darauf hinweisen, dass es noch in doppelter Hinsicht ein grosses Interesse darbietet, in paläographischer und in geschichtlicher. Ueber slawisch-rumänische Paläographie steht eine eigene Abhandlung Hasdeu's in Aussicht, welche das hier Gebotene zusammenfassen und ergänzen wird. Mehr als die politische Geschichte kommt die Kulturgeschichte, besonders die Rechtsgeschichte, in Betracht. Uns Abendländer muthen die alten Urkunden der Rumänen nach Form und Inhalt mit ihren 318 Vätern von Nikaea und ihren Zigeunertheilungen etwas wundersam an; wer sich davon einen deutlichen Begriff machen will und doch nicht gern rumänisch oder kirchenslawisch liest, der nehme die Urkundensammlung des Klosters Solka zur Hand, welche Wickenhauser im vorigen Jahre herausgegeben hat. Aus unsern Texten sei von merkwürdigen Thatsachen die eine, keineswegs vereinzelt dastehende angeführt, dass um's Jahr 1600 Negré, Nedé's Bruder, in die Gefangenschaft der Tartaren gerieth und übel zugerichtet daraus entkam; von merkwürdigen Gebräuchen der, dass mitverkaufte Frohnbauern an dem Kauftrunk, dem *aldămaș*, Theil nahmen. Bedeutsamer aber noch dünkt mich der Name, den solche Frohnbauern führen, *români*, und ich hätte die Anmerkung Hasdeu's, die er däruber zu No. XXI gibt, etwas ausführlicher gewünscht. Noch erwähne ich das *ćobote* in No. VIII, das «Stiefelgeld» (eig. «Stiefel», wie in andern romanischen Sprachen «Handschuh» für «Trinkgeld» gilt), welches im abendländischen Mittellatein *calciarium* u. ähnl. heisst, und das *codru* von No. XXVIII im Sinne von «abgegränztem Gebiet». Nur glaube ich nicht, dass *codru* «Stück» aus *codru* „Wald" abgeleitet ist; *codru de pâine, codru de caș* entspricht genau lateinischem *quadra panis* (Seneca), *quadra casei* (Martial), das Wort ist in gräzisirter Gestalt (über *co*=*qua* s. Vok. II. 510.) dann in's Rumänische gelangt. Hasdeu selbst hat diese Ansicht (Ist. crit. II. 65) ausgesprochen. Wäre nicht das alb. *kodre*, Hügel (auch im Westrum. ist *codru*=Hügel), so liesse sich recht wohl die Bedeutungsreihe, „Quartier", „abgegränzter Wald", schlechtweg „Wald" aufstellen. Auch das germanische *Mark* dürfte eine

ähnliche durchlaufen haben, statt von dem Begriff „Wald", wie Grimm will, ausgegangen zu sein. Für die Erforschung der rumänischen Rechtsalterthümer hat Hasdeu einen glücklichen einleitenden Schritt gethan: vom Ministerium mit der Abfassung eines juristischen und eines linguistisch-mythologischen Fragebuches betraut, hat er ersteres, indem er sich die bekannten Arbeiten von Bogisich und von Efimenko-Matvieev zum Muster nahm, schon erledigt. Wenn auch ein flüchtiges Durchblättern dieses Programmes uns Linguisten werthvolle Winke verheisst, so liegt uns doch das zweite weit mehr am Herzen, und seinen Ergebnissen sehen wir mit grösster Spannung entgegen. Und da wir nun einmal im Wünschen und im Hoffen drinnen sind, so sei es nicht verschwiegen, dass die Durchsicht der Urkunden das Verlangen nach einem Orts und nach einem Personennamenbuche sich rege gemacht hat, wo zunächst erklärt werde, was sich zwangslos erklären lässt.

Wenn nun aber nirgendwo die Sprachgeschichte mit der Kultur- und mit der politischen Geschichte inniger verknüpft ist als auf rumänischem Boden, so trifft es sich glücklich, dass die Studien eines und desselben Mannes sich in diesen drei Richtungen bewegen. Ich kann nicht läugnen, dass mir früher die ungemeine Vielseitigkeit und Fruchtbarkeit Hasdeu's Bedenken eingeflösst haben, ja dass mir sogar seine Gelehrsamkeit, welche einen so ausgedehnten und so verschiedensprachigen Bücherschatz beherrscht, eine gewisse Gefahr zu bergen schien; allein ich sehe nun, dass er sich mehr und mehr in den Wirkungskreis hineinfindet, für den er geschaffen ist, und dass Manches, was man ihm als Fehler anrechnen könnte, im Grunde nur in einer etwas starken Reaktion gegen herrschende Strömungen besteht. Wie sehr auch Rumänien den westlichen Einflüssen die Thore angelweit geöffnet haben mag, so haben doch die wissenschaftlichen Methoden des Abendlandes einige Mühe gehabt, sich dort einzubürgern. Hasdeu hat nach Kräften dazu beigetragen; indem er mitunter den Ersten die allgemeine Latinomanie bekämpfte, hat er sich mit dem Stande besonders der sprachwissenschaftlichen Forschung vollständig vertraut gemacht, und die Werke, in welchen er diese Vertrautheit bekundet, tragen nicht den Charakter der Reproduktion an sich, sondern enthalten eigene Untersuchungen von einem Fleisse und einer Gründlichkeit, wie sie unter seinen Landsleuten noch neu waren. Hier regt sich jene Originalität, welche T. Majorescu in dem wissenschaftlichen Leben der Rumänen gänzlich vermisst; möge sie sich noch weiter kräftigen und klären und ringsum belebend wirken.

Darf ich diese Gelegenheit benutzen, um gegen die düstern Betrachtungen, welche Majorescu, gewiss nicht unberechtigtermassen, über die ganze heutige Kultur der Rumänen anstellt, einige tröstlichen auszuspielen, und so meiner trockenen Vorrede einen Schluss zu gewinnen, aus

welchem man erkenne, dass sich bei meinen rumänischen Studien nicht nur der Kopf, sondern auch das Herz betheiligt? Es ist nicht so schwer mit jenem Treibhauswesen, welches Majorescu rügt, ein Ende zu machen. Man wird einsehen, dass künstliche Wärme und Bewässerung nicht alles und nicht das Beste durchsetzen, dass die Knospen des Lenzes den Herbst erwarten müssen um zu Früchten zu werden; und dass auch die schönsten ausländischen Pflanzen denjenigen den Platz nicht streitig machen dürfen, welche der eigene Boden trägt. Die nationale Kraft wurzelt immer im wirklichen Volksthum; auch der Riese Antaeus verlor seine ganze Leibesstärke, sobald sein Fuss die mütterliche Erde nicht mehr berührte. Fangen nun die rumänischen Gelehrten an, diesem Volksthum ihre liebevolle Aufmerksamkeit zu widmen, so haben die Schriftsteller ein Gleiches zu thun. Luther besuchte die Handwerker, um ihnen gewisse Ausdrücke abzulauschen; Malherbe meinte, man müsste das wahre Französisch von den Lastträgern erlernen, und noch heutzutage sind die toskanischen Bauern für Leute von litterarischem Ruf in Sprachsachen Autoritäten. Warum sollen unter den Rumänen die Belesenen nicht bei denjenigen in die Schule gehen, welche gar nicht lesen können? Die Dichter besonders müssen nicht bloss die Sprache, sondern auch die Seele des Volkes studiren, des niedern, verachteten, unwissenden Volkes. Das Schönste, was die rumänische Dichtung hervorgebracht hat, gehört — wenigstens ausländischem Urtheil zufolge — dem Volke an; das Andre stuft sich in seinem Werthe so ziemlich nach dem Masse volksthümlichen Geistes ab, von dem es durchdrungen ist. Es ist wahr, das Rumänische erscheint unter seinen romanischen Schwestern etwas zurückgesetzt, fast wie eine Art Aschenbrödel, aber das rührt nur davon her, weil es die Salondame spielen will, statt sich mit seinem malerisch geschlungenen Kopftuche und seiner golddurchwirkten, befranzten Schürze zu zeigen. Ich bin weit entfernt von dem Ansinnen, die Rumänen möchten aufhören vom Auslande zu lernen und zu entlehnen; im Gegentheil, es ist in mancher Hinsicht dessen noch nicht genug geschehen. Aber das Fremde, was hereindringt, darf sich nicht zu luftigen phantastischen Gebilden zusammenweben; es muss auf einen festen Kern stossen, in dessen Saft und Blut es übergeht, wofern es sich überhaupt nahrhaft erweist. Bildet sich ein solcher Kern, sammelt sich in ihm die überschäumende und abirrende Jugendkraft — und das wird sein — dann ist die zunehmende Blüthe der rumänischen Kultur gesichert: die frischen Lorbeern gewonnen in heldenmüthiger Tapferkeit gegen Feind und Freund, werden mehr und mehr von sanften Oelzweigen durchschlungen werden, und aus den Ruinen der Balkanhalbinsel, den Zeugnissen barbarischer Kämpfe, werden im Norden und im Süden zwei Säulen emporragen, bestimmt einen neuen stolzen Friedensbau zu tragen, und die Erinnerung an die beiden grossen Völker des Alter-

velche in der Sprache fortdauert, zu noch lebendigerem Glanz
chen.

Graz, Ostern, 1878.

S. XV. Das Vorhandensein eines vokalischen *r* scheint mir im Westrumänischen
...chen; vgl. *'rd—rîd*, *'rs—rîs*, *'rpă—ripă* zu Schitazza. — In Bezug auf *pârăi-*
... s. w. verdient die Ansicht Dr. Iarnik's in Wien beachtet zu werden, dass das â die
...rkeit des vor Konsonanten ja oft verdunkelten *n* (s. S. XIII) hervorheben sollte

---

Nota bene. — Die Erwiderungen Hasdeu 's auf einige von obigen Bemerkungen finden sich unten in **A d d e n d a e t c o r r i g e n d a** .

«CUVENTE DEN BĂTRÂNI» DE D. B. P. HASDEŬ.

RAPORTUL

DOMNULUÏ GEORGE BARITZ,

CITIT ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ, ÎN NUMELE COMISIUNIÏ ÎNSĂRCINATE A DEFIGE, PENTRU PREMIUL NASTUREL, CEA MAÏ BUNĂ CARTE EŞITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎN CURSUL ANULUÏ 1878.

Кѕвенте дєн кѫтрѫні. L i m b a r o m â n ă v o r b i t ă î n t r e a n i 1550—1600. *Studiŭ paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu Cu observaţiunĭ filologice de Hugo Schuchardt.* Tomul I. Bucurescĭ, Tipografia Societăţiĭ Academice Române, 1878.

Acest titlu special este preces de altul dublu, maĭ general, care sună :

Direcţiunea generală a Archivelor Statuluĭ. Publicaţiunĭ istorico-filologice. Texturĭ şi glose române între 1550—1600.

In aceste două titlurĭ saŭ, cum le numiaŭ bătrâniĭ, p ó r t ă, p o r ţ ĭ ale cărţiĭ, tendinţa autoruluĭ este respicată binişor. Aceiaşĭ însă se află descrisă şi motivată cu atât maĭ limpede în prefaţiunea generală dela paginele I—II şi în prolegomena specială, cuprinsă pe paginele 1—4 sub titlul : T e x t u r ĭ r o m â n e i n e d i t e î n a i n t e d e a n u l 1600.

In partea I a acesteĭ publicaţiunĭ erudite aflâm 30 de documente, dintre carĭ numaĭ documentul Nr. 1 este traducţiune, cea-l'altă colecţiune cuprinde texturĭ originale. Partea II este întitulată A p e n d i c e, care stă dintr'un lung inventariŭ românesc saŭ, cum se întituléză acela, C a t a s t i h u l M o n a s t i r i ĭ G a l a t a (Iaşĭ) 1588 Noembre 4—25. Acest preţios document, proprietate a generosuluĭ şi eruditiuluĭ domn Dim. A. Sturdza, fu dat domnuluĭ Hasdeŭ spre publicare şi comentare. Tot în apendice se maĭ vĕd alte două documente românescĭ originale din secolul al 17-lea. In partea III, maĭ mică decât tóte cele-l'alte, se află un glosariŭ de cuvinte românescĭ, intercalate şi ascunse prin documente vechĭ slavone, incepênd dela un chrisov al luĭ Stefan Duşan ţar serbesc dela 1348 pînă la 1593. In partea IV, vine un alt glosariŭ No. II dintre aniĭ 1600—1630, pe care domnul Hasdeŭ îl denotă cu titlul : S p e c i m e n d e d i c ţ i o n a r e t i m o l o g i c a l l i m b e ĭ r o m â n e, cu vre-o 500 de

cuvinte. D-sa îl comentézā pe 53 de pagine. In partea din urmă avem C r o n i c a c ă l u g ă r u l u ĭ M i c h a i l M o x a d i n O l t e n i a, scrisă pe la a. 1620, la care editorul iarăşi adaose multe adnotaţiunĭ erudite.

Scopul principal al acesteĭ publicaţiunĭ este, precum însuşĭ autorul observă în prefaţă, «a pune o seriósă temeliă analitică pentru filologia şi diplomatica română»; éră în cât pentru limba din texturĭ, ḑice că ele represintă *limba vorbită odinióră de Românĭ*, şi aşa generaţiunile de astă-ḑĭ vor cunósce care era *limba cea vorbită* a poporuluĭ romănesc între aniĭ 1560—1600, saŭ adică înainte cu 300 şi maĭ bine de anĭ. Colegul nostru apasă expresiunea l i m b ă v o r b i t ă, şi o motivézā observând că: «până acum, cât se atinge de secolul XVI, s'aŭ publicat numaĭ texturĭ «române t r a d u s e, în carĭ nu numaĭ sintaxa oglindesce maĭ mult saŭ «maĭ puţin o construcţiune străină, adecă este slavică saŭ grécă, dar a«desea pînă şi cuvintele isolate se întrebuinţézā pe dos, din causă că tra«ducătorul nu înţelegea saŭ nu sciea să brodéscă ideia originaluluĭ.» «Sînt «acte oficiale saŭ particulare, scrise în România de către Românĭ după tre«buinţe locale şi momentane. Autoriĭ lor, ómenĭ din popor, nu scieaŭ multă «carte. Eĭ scrieaŭ aşa cum se vorbia în ḑilele lor în oraşul saŭ chiar în sa«tul unde trăiaŭ.» Aşa crede domnul autor, şi remâne ca lectoriĭ să se convingă despre afirmaţiunile d-sale comparând maĭ ales construcţiunea, fraseologia românéscă vechiă din sec. XVI cu cea ce o auḑim acuma *în secolul nostru*, din *gura poporuluĭ românesc* locuitor în acele părţĭ ale MunteniēĭĬ şi Moldoveĭ, pe unde el nu este amestecat cu nicĭ o populaţiune de alte limbe străine. Aci, în acéstă carte, autorul presupune, că limba documentelor publicate de domnia sa şi a celor ce se vor maĭ publica să fiă comparată cu cea vechiă cunoscută din traducţiunile vechĭ. Este învederat, că cu acésta se face alusiune maĭ virtos la interesantele şi instructivele publicaţiunĭ ale venerabiluluĭ nostru coleg d. Timoteiŭ Cipariŭ, cunoscute nu numaĭ literaţilor românĭ, ci şi filologilor străinĭ, câţĭ se ocupă cu studiul limbelor neolatine, prin urmare şi cu al limbeĭ nóstre. De altmintrelea însuşĭ colegul nostru Hasdeŭ ne-a observat la ocasiune, ca d-sa cu acéstă publicaţiune continuă pe ale d-luĭ Cipariŭ. Eŭ cred că acéstă împregiurare merită cea maĭ de aprópe atenţiune, nu numaĭ a filologilor de profesiune, ci şi a tuturor Românilor inspiraţĭ de legitima dorinţă de a pătrunde în natura limbeĭ nóstre, de a'ĭ cunósce geniul eĭ şi a'ĭ descoperi eternele sale regule, carĭ staŭ modeste şi ascunse d'înaintea minţilor profane, din care causă apoĭ acestea se vĕd căḑute într'o anarchiă spăimîntătóriă.

Autorul află, că importanţa filologică a acestor documente este întreită: 1, D i a l e c t o l o g i c ă, arătând diferinţele din loc în loc în acelaş interval de timp; 2. F o n e t i c ă, întru cât scriitoriĭ, lipsiţĭ de orĭce cultură ortografică, îşĭ dedeaŭ silinţa de a scrie în tocmaĭ ortografia

«cea poporană; 3) sintactică, de óră-ce cugetarea şi expresiunea a«celuia ce scrie nu era împedecată prin nemic străin».

Acestea sînt tesele, pe carĭ autorul şĭ-a propus a le demonstra şi totodată ilustrá cu un număr mare de exemple, pe carĭ însă promite a le înmulţí cu altele, într'un al doilea volum. La deslegarea acestor probleme, autorul vine armat cu eruditiune vastă, cunoscinţă de maĭ multe limbĭ vechĭ şi noue, orientale şi europene, la care se adaoge pacienţa sa de fer şi agerimea sa de spirit. Ca să tăcem de extraordinarele dificultăţĭ paleografice, pe carĭ autorul va fi întimpinat la descifrarea maĭ multor documente, dacă nu în fiă-care cuvînt, de sigur însă în fiă-care seriă de cuvinte; dară adnotaţiunile sale numeróse, însoţite de maĭ multe citate istorice şi filologice, aŭ trebuit să'l cóste mare ostenélă, perdere de ḑile multe şi de nopţĭ nedormite Peste acestea, d. Hasdeŭ mănuesce la maĭ multe locurĭ şi scalpelul criticeĭ, spre a corege erorĭ comise pînă acum de către maĭ mulţĭ filologĭ; descopere multe cuvinte curat românescĭ, carĭ pînă astăḑĭ nu se află în nicĭ un dicţionar românesc; în fine, nu trece cu vederea nicĭ una din formele gramaticale arcaice, conservate în acele documente, alăturea cu unele expresiunĭ şi frase de mare valóre.

Acesta este pe scurt cuprinsul cărţiĭ d-luĭ Hasdeŭ, spiritul în care şi metodul după care e scrisă. De aceĭa ea nu va puté lipsi din biblioteca nicĭ unuĭ Român şi patriot, carele pretinde a iubi şi a cultiva limba nóstră.

Cu atât eŭ aş crede că mĭ-am împlinit misiunea, cu care am fost onorat de către d-vóstre, domnilor colegĭ, de a face cunoscut noul op al d-luĭ Hasdeŭ şi calităţile sale atât de recomandabile, maĭ ales dacă le vom lua în consideraţiune şi din punctul de vedere al greleĭ misiunĭ, a căreĭ împlinire o aşteptă naţiunea întrégă dela Societatea Academică Română. Ar lipsi totuşĭ să arăt, carĭ sînt conclusiunile filologice, aplicabile la limba nóstră modernă, trase de însuşĭ autorul din acel studiŭ critic al seŭ. Acelea însă lipsesc chiar la domnia-sa, din causă, cum se pare, că autorul şĭ-a reservat conclusiunile pentru volumul al doilea. După ce însă colecţiunea d-luĭ Hasdeŭ cuprinde material bogat, relativ la îndelunga şi chiar cerbicósa luptă ce maĭ decurge la noĭ între susţinĕtoriĭ principiuluĭ etimologic şi între aĭ celuĭ fonetic, eŭ cred că exprim dorinţa unanimă a domnilor meĭ colegĭ de a vedé acea luptă terminată cu o óră maĭ înainte, saŭ măcar a'ĭ trage óreşĭ-carĭ mieḑuine, peste carĭ să nu aibă trebuinţă de a trece în viitor. Aşa eŭ, fără a continua cu analisarea meritului intrinsec al colecţiuniĭ d-luĭ Hasdeŭ, care se constată de ajuns prin cea făcută în paginele precedinţĭ, mĭ-am propus a cerceta, pînă la ce mĕsură d. Hasdeŭ continuă pe d. Cipar, de unde apoĭ s'ar puté combina şi la conclusiunĭ.

fără pic de consecinţă, curat cum se întâmplă şi în ḑilele nóstre, într'o mulţime de scripte şi publicaţiunĭ, cu aplicarea câtor-va litere şi a multor forme gramaticale. Aşa, de exemplu, în sentenţa de judecată a logofĕtuluĭ Tudor din distr. Muscel, anul 1585 (pag. 38) finalul ȣ plin vine scris şi respicat în 31 de cuvinte; dară nicĭ acest demn străbun al logofeţilor şi publicistilor modernĭ nu este consecinte în gramatica şi fonetica sa, căcĭ el în *acelaşi* document scrie, de exemplu: *foost* şi *fostu*, *Tudoru* (cu *u*) şi *Simion* (fără *u*), *feciorul*, *egumenul*, *al*. şi apoi érăşĭ într'un resuflet, tot acolo: *cătămu*, *să-lu ţiie*, *amu aflatu*, *jupâneasa Ancaa n'au faptu coconii*... *ce au luatu pre o sooru*... şi încă: *când o-u măritatu*... *iau datu* etc.

Aşa dară, cum aŭ pronunţat Româniĭ din districtul Muscel pe ȣ final, înainte cu 300 de anĭ? éră dacă nu l'aŭ pronunţat, din ce causă popiĭ şi logofeţiĭ îşĭ făceaŭ de lucru ca să'l scriă întreg?

Aşa şi finalul *i* e scris întreg pretutindenĭ.

Ce vom maĭ ḑice şi de duplicaţiunea luĭ *a*, *o*, *i*, în maĭ multe cuvinte, precum: *Ѡaanceii*, *aşaa*, *Ancaa*, *Marinaa*, *să-l ĭaa*, *nowă*, *fowstu*, *nowastră*, *mowşe*, *sowru*, *feciowru*, *towtu*, *mowrtea*, *apowii*, *bowĭarii*, *acestuii*, *maiii*, *jupănesiii*, *coconiii*, etc.

Cuĭ îĭ place să maĭ caute exemple de natura acestora, le póte afla uşor, între altele la pp. 40, 52, 64, 68, 73, 77 89, 215. Cine voiesce să dea peste confusiunea dintre *d*, *dz* şi *z*, să caute la pag. 188—9, éră pe cea dintre ж şi ų o află la pag. 219 şi pe airea. Maĭ în scurt, fructele fonetismuluĭ destrămat, care domină până în ḑilele nóstre şi dă limba în prada uneĭ anarchie desfrînate, le póte gusta orĭ-cine maĭ din tóte părţile acesteĭ publicaţiunĭ, aşa încât un numĕr de cuvinte şi forme arcaice raţionabile şi sănĕtóse, descoperite în acele documente, abia ne pot desdauna pentru înfricoşatele devastaţiunĭ, pe carĭ le face fonetismul în frumósa nóstră limbă.

La pag. 160, în actul celor şése boiarĭ asupra uneĭ delimitaţiunĭ făcute în anul 1668, aprile 15, la mănăstirea Cozia (districtul Vâlceĭ), logofĕtul lor pare că ar fi fost gângav de a scris: *tocămélnici*, *părintele*, *sfănăta*, *cuvănătul*. Despre aspiraţiunea litereĭ *h* (χ) la finea cuvintelor, ca *gatah*, *aflah*, *mareh*, *mănah*, *numeh*, *meh*, *meih*, *valeh* etc. a se vedé documentele dela pag. 100-101. 231-232.

Eŭ însă nu mĕ mir de popiĭ şi logofeţiĭ din vechime, căcĭ, precum s'a observat maĭ sus, eĭ sărmaniĭ nu aveaŭ consciinţa legilor limbeĭ; lor le lipsise timpul de a şĭ-o studia din fundament; ca să tac, că mulţĭ din eĭ aŭ fost străinĭ după originea şi naţionalitatea lor, veniţĭ în patria română cine scie de peste câte ţĕrĭ şi mărĭ, dedaţĭ a pronunţa cu totul alte limbe, prin urmare eĭ nicĭ nu auḑiaŭ sunetele limbeĭ nóstre aşa precum le aud Româniĭ, ci o păţiaŭ precum o pat, de ex. Germaniĭ chiar şi

în ḑilele nóstre, când urechia lor nu scie să distingă între *b* şi *p*, *d* şi *t*, *g* et *k*, *j* (ж) et *ş* (ш).

Cu acestea închei analisa scurtă ce am fost în stare să fac în ḑilele câte'mi steteră la disposiţiune, de când Comisiunea îmi făcu onórea de a mĕ însărcina cu compunerea acestuĭ raport. Scopul îmi fu ca să arăt şi prin analisă cevaşi mai detaliată importanţa studielor d-lui Hasdeŭ şi meritele autoruluĭ.

A· CIHAC'S

«SUR LES ÉTUDES ROUMAINES DE Mr. HASDEŬ»

(BÖHMER'S ROMANISCHE STUDIEN, T. 4, P. 141—84)

BESPROCHEN VON

DR. M. GASTER

(*Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 4, p. 463 76)

Als ein Specimen seines II. Bandes des Dictionnaire étymologique habe ich die ausführliche Recension, die Cihac dem jüngsten Werke des Hasdeu angedeihen liess, betrachtet und als solches einer objektiven aber um so genaueren Untersuchung unterworfen. Wo Herr Cihac auf das Wörterbuch verweist, habe ich es vorgezogen darüber hinwegzugehen (um mich nicht in Hypothesen zu verlieren) und das Erscheinen desselben abzuwarten, welches inzwischen schon erfolgt sein soll, mir aber noch nicht zu Gesichte gekommen ist. Dagegen um so genauer diejenigen Numern, wo Cihac eine Etymologie gibt, die er auch im Wtb. für das betreffende Wort hat, da er stets darauf verweist. Daher auch die Ausführlichkeit meinerseits.

Herr Cihac beginnt die Besprechung des Werkes von Hasdeu mit einer Anmerkung, die höchst charakteristich ist. Er liest den facsimilirten Titel des Werkes: *Cuvente den bătruni* und verbessert: *Cuvinte de la bătrini*, wobei er bemerkt: «le titre *Cuvente den bătruni* doit répésenter, à ce qu'il parait, aussi la langue parlée au 16ème siècle.» Der Titel bei Hasdeu lautet jedoch richtig *bătrăni*, wenn das *ă* auch nicht ganz klar hervortritt. Wichtiger ist aber, dass *cuvente* in der That die ältere Form ist, und ich wundere mich, dass Hr. Cihac die erschöpfende Menge von Beispielen übersehen hat, die Cipariŭ, Principia de limba, ed. 2, Blaşiŭ 1866, p. 376 beigebracht hat, und zwar aus folgenden Werken des 17. Jahrhunderts: N. Test., Silvăstru 1684; Psaltirea, Silv. 1651; Varlaam, Cazania 1643; Şapte sacram. 1645; Cazania, Govora 1642; Biblia Bucureşti 1688 etc. Cihac geht dann ausführlicher auf die Bedeutung der von Hasdeu veröffentlichten Dokumente ein und bestreitet namentlich deren orthographischen Werth, weil die Schreiber wahrscheinlich Nicht-rumänen waren. Eigenthümlich ist die p. 144 gemachte Bemerkung, das die slavische Orthographie einen Einfluss auf die Laute ausgeübt hätte, namentlich auf die Trübung der Vocale. Die Schrift, die. wie er selbst bemerkt, meist nur von Nicht-rumänen gehandhabt wurde, kann doch auf die lautliche Veränderung einer Sprache nicht einwirken. Wie erklärt Hr. Cihac das

Vorkommen der dunklen Laute im **Albanesischen**, worin sogar die Zahl der slavischen Elemente selbst sehr gering ist und Albanesisch nie mit slavischen Buchstaben geschrieben worden ist? Ich wende mich jetzt zu den Etymologien (p. 147—184). Vorausschicken will ich nur, dass ich das grösste Gewicht auf die Gesetzmässigkeit der Lautveränderungen lege und nur da eine Ausnahme annehme, wo eine andere Erklärung unmöglich und die anormale Erscheinung durch eine Analogie unterstützt ist. Willkür bei der Behandlung ist ausgeschlossen.

No. 2. *creț* leitet Hasdeu von *crispus*, Cihac von asl. *krъtŭ* ab. Scheint mir neueren Ursprungs zu sein und mit dem deutschen (siebenbürg.?) *kraus* zusammenzuhängen, dessen *s* in *ț* übergegangen, wie *brusturț* aus *Brunnenkresse* entstanden ist; vgl. auch *mintă crețǎ*, hdeutsch *Krausemünze*, siebenb. - deutsch. *krousbâlsem* (Haltrich, Idiotikon p. 74).

No. 6. *orginic* «velours» leitet Hasdeu und mit Recht vom ital. *olserico* ab, wärend Cihac asl. *aksamitŭ* vergleicht. Wie ist bei letzterem der Vorgang zu denken? Ist *k* in *r*, *m* in *n*, *t* in *k*, übergegangen? Dagegen wechselt im Rum. *l* und *r*, *n* und *r* sehr häufig. Auch ist eine venezianische oder genuesische Vermittelung, als Handelsleute, anzunehmen.

No. 8. *pilotă*. Hasdeu übersetzt „feutre". Aber sowohl Poliza als Pontbriant, ebenso Iszer, Barcianu, übersetzen in Uebereinstimmung mit C. «Federbett, Tuchet». Dieses noch jetzt aus Haaren gewebte Bettuch, lässt jedoch den Zusammenhang mit agr. πιλωτόν (Hasdeu) näher erscheinen, als mit ahdtsch. *phûlawi*, nhdtsch. *Pfühl* (Cihac).

No. 15. *viezure* «blaireau» soll nach Hasdeu von einer thrak. Urform *viedu* herrühren, was wir noch dahingestellt sein lassen. Er vergleicht aber richtig alb. βιέδουλἅ. Cihac meint, es sei slav. Ursprungs vom asl. *jazvŭ* «erinaceus» mit Prothesis von *v*, und bemerkt, das alb. Wort wird nicht *viedzulă* gelesen. Albanisch lautet aber δ = ngr. δ = engl. *th* in *this* (s. Hahn, Alb. Stud. Heft II p. 3; Miklosich, Alb. Forsch. I, II; Camarda I, 14) und nicht wie Cihac = *d*. Das rum. Wort ist unzweifelhaft mit dem alb. identisch, welches ebenfalls sowohl «Dachs» als «Hamster» bezeichnet (Hahn p 9^b^), und stammt vom Verbum βjέϑ «ich stehle», Aor. *vódha* (Dozon 100^b^), Particip. βjέδουρα «Diebstahl», βjεδε-ρακ-ου „diebisch", d. h. dann das Getreide stehlende Thier.

No. 17. *stuhul* «jonc» heisst in der Walachei wirklich, wie Hasdeu angibt, *stuful* und davon *stufiș* = «Rohrgebüsch», *stufos* «buschig». Wahrscheinlich hat das rum.-lat. *tufă*, *tufos*, *tufiș* (vgl. Cihac, El. lat. p. 289 f.) einen Einfuss darauf ausgeübt.

— 18. *sestre*. Sowohl Cihac als Hasdeu ist entgangen, dass sich das

Wort auch im Bulgarischen findet, cf. Iliev und Hranov, Slovar francusko-bulgarsko-tursky, Rusciuk 1868, p. 81. Ich wage daher die Vermuthung, es entweder mit pers. türk. *zisten* «leben», *zist* «Leben», also = «das zum Leben Gehörige», oder mit ngr. δεσμός «lien», δέσις «l'action de lier» (Ventoti II, 34) in Verbindung zu bringen.

No. 20. *aciuare* «refuge, abri» kann wohl wie *încet* = in-*quietus* (vgl. Ztschr. f. rom. Phil. II. 386) von *aquieo* (Hasdeu) eher als vom asl. *utêcati se* (Cihac) stammen. Warum und wie sollte auch asl. *c*(=*ţ*), abgesehen von dem unerklärlichen Ausfall des *t*, vor *u* zu rum. *ci* geworden sein?

No. 23. *bárză* «Storch». Ich bringe den Namen dieses Vogels mit alb. *bárδă* = «weiss» (von der Farbe des Gefieders) zusammen. Nach dem oben in Bezug auf die Aussprache des alb. δ Bemerkten entspricht dieses alb. Wort vollständig dem rum., während alle slav. Parallelen des Hrn. Cihac noch mancher schwierigen Veränderung bedürfen, um zu rum. *bárză* zu werden.

No. 25. *bléndă* «émerillon». Warum zweifelt Hr. Cihac den orientalischen Ursprung dieses Wortes an, da er doch in derselben Bedeutung und fast in derselben Form wiederkehrt. Vgl. zu den Nachweisen des Hasdeu noch turk.-or. *balin* „épervier", Zenker 209ª, dzagat. id. Budagoff I, 269. Hinzufügen will ich noch, dass *blѫnditi* im asl. nur «errare» bedeutet, während «nugari» einem andern slav. Stamme entspricht: *blasti*, *blѧdѧ*, *blѧdeşi* (Miklosich, lex. palaeosl. p. 33).

No. 26. *bosnat* «sombre» scheint mir weder von **bucnat* (*c* = *s*?) aus dem serb.-croat. *bucmast* (!) Cihac's, noch *botnat* Hasdeu's, sondern ebenso wie *bosumflat* aus dem mgy. *baszu*, das Cihac No. 24 selbst anführt, zu stammen; cf. mgy. *boszantó* «ärgerlich, kränkend».

No. 29. *caló* «bourreau», *kaló* bedeutet ursprünglich, wie Hasdeu angibt, «schwarz», cf. Miklosich, Mundarten u. Wanderungen d. Zig. VII p. 71 s. v. *kalo*. Der Etymologie des Cihac steht das auslaut. *z* des mgy. *kalóz* (spr. *kolôz*) entgegen.

No. 35. *ciocotniţă* «écornifleur, parasite» leitet Cihac von der griechischen Form τζοκκότνητζες ab, die aber, wie er wohl übersehen hat, nichts als die Transscription des rum. Wortes selbst ist. Wenn auch die Etymologie des Hasdeu nicht ganz richtig ist, so hat er doch zum Schlusse eine Vermuthung ausgesprochen, die, nur weiter verfolgt, ihn zu richtigen Etymologie gebracht hätte. *Ciocoiŭ* und *ciocotnic* entsprechen vollständig dem pers.-türk. *cioka-dâr* «Kammerdiener», d. h. Einer der den *ciok*, die kalmückische Mütze, den alten Kalpak der Bojaren trägt; oder nach Budagoff (a. a. O. I, 497) Einer der das Tuch (die Livrée) seines Herrn

trägt. Jedenfalls aber ist das Wort orientalischen Ursprungs, wie es Hasdeu vermuthet hat.

No. 37. *cioac* «métal, bronze». Cihac verwirft die Etymologie des Hasdeu, der es vom ital. *acciajo* ableitet, und nimmt an dessen Stelle eine künstliche Fabrikation dieses Wortes von Seiten der Verfasser des Lexicon Budanum an. Wenn man diesen letzteren wohl manche kühne Etymologie zumuthen kann, so doch nicht auch das, dass sie die rum. Sprache geradezu gefälscht haben. Aus lat. *cibus* sollen sie, analog dem deutschen «Speise, Glockenspeise», *cioac* gebildet haben. Gerade diese specielle Bedeutung neben der so sehr ähnlichen Form spricht unzweifelhaft für ital. *acciajo*. Es müsste erst untersucht werden, wann und von wem zuerst «Glocke» und «Glockenguss» nach Rumänien importirt worden ist; der Mangel an älteren Belegen ist deshalb kein Beweis gegen diese Etymologie des Hasdeu.

No. 41. *crieri* auch *creeri* und *creri* kann trotz gegentheiliger Behauptung des Hrn. Cihac unmöglich vom lat. *cerebrum* = *creebrum entstanden sein. *b* vor *r* fällt im Rum. nie aus. *leurușcă* = *labrusca* erklärt sich durch alb. *ljărrușk* id., und *întunerec* von *intenebricus* (Cihac, El. lat. 131) abzuleiten, scheint mir doch noch fraglich. Aber auch die Ableitung des Hasdeu vom alb. *krie* nach Analogie von *spinare* = *spinalis* ist nicht ganz korrekt. Zu bemerken ist nun, dass das Wort *creeri* eine Pluralform ist, und genau entsprechend ist das alb. Wort *kréra*, eine Pluralform ebenfalls mit der Singularbedeutung «Haupt» (Xylander p. 239). Wie aus dem pers. (nicht türk.) *kelle*, welches meist nur den «abgeschnittenen Kopf eines Thieres» bezeichnet (Zenker p. 759[a]), «très-régulièrement» alb. *krie* entstehen konnte (Cihac), ist mir unerfindlich. Camarda (Saggio di grammatologia albanese p. 158) vergleicht gr. κρᾶς «Haupt», cf. auch gr. ἡμίκραιρα Benfey, Gr. Wurzellexikon II, 285.

No. 44. *dezgauc*, *descauc* «je germe, je pousse» leitet auch Hasdeu wie Cihac von *ghioaca* ab; dass dieses aber nicht vom alb. *kafkă*, *kókă* abstammen kann, beweist Hr. Cihac nicht, obzwar diese Ableitung durchaus nicht haltbar ist. Alb. *káfkă* ist nämlich kein ursprüngliches alb. Wort, vielmehr ist aus dem mgr. ngr. καῦκος καυκί, καῦκα *calix*, *patera* Du Cange, ngr. καύκαλος *crâne* Ventoti II, 168 hier «très-régulièrement» nach gr. Aussprache des Diphth. *av* = *af* alb. *káfkă* entstanden. Uebrigens bildet auch lat. *causa*, alb. *káfșă* Miklosich, Alb. Forsch. II, 12, No. 159, vgl. auch p. 80 No. 4. Was die Etymologie von *ghioacă* betrifft, scheint Hr. Cihac seine El. lat. p. 109 gegebene selbst aufzugeben. Von lat. *cochlea* kann auch unmöglich rum. *ghioacă* entstehen. Hier verweist Hr. Cihac auf Bd. II El. slaves, wo ich aber noch nicht nachsehen kann.

No. 47 *duméstec*. Herr Cihac streicht die zweite Uebersetzung des Hasdeu «appartenant à la maison» und behält bloss die erste: «apprivoisé» bei. Wie erklärt er das zweite Citat: *duh pithojskij* etwa «esprit apprivoisé»? Die eigentliche Bedeutung davon ist: «ein weissagender Geist» (cf. Miklosich, Lex. palaeosl. p. 566 s. v. *pitonovŭ*), d. h. «ein Hausgeist, Lar». Warum übrigens das Wort nicht vom lat. *domesticum* (Hasdeu), sondern vom asl. *domaštnĭ* + *iku* (= noch ein zweites slav. Suffix zu *-inŭ*) ableiten? (Cihac) — ist nicht klar.

No. 49 *famen* «eunuque». Dass dieses Wort etwa aus arab. türk. *hadim*, mit dem es ausser *m* keinen einzigen Buchstaben mehr gemein hat, entstanden sei, wie Cihac behauptet, braucht nicht erst widerlegt zu werden. Da passt doch die Etymologie des Hasdeu «weibisch» viel besser. Das Wort fehlt auch im Ungarischen. Sollten es etwa die Rumänen in Ungarn während der Türkenherrschaft allein und unmittelbar von den Türken (nach Cihac) aufgenommen haben?

No. 52. *gäde* leitet Hr. Cihac vom pol. tschech. *kat*, klruss. *katŭ* ab. Die Erweichung beider Tenues macht Schwierigkeiten. Vgl. mgy. *gab*, *gabos* «Würger»

No. 54. *ghidinac* oder *godinac* scheint mir eine Corruption von *cozonac* zu sein. Ob übrigens Herr Cihac, indem er dieses Wort streicht und als nichtrumänisch bezeichnet, dem rumänischen Glossator vorwerfen kann, dass er «un peu philologue amateur» gewesen, und ihn dadurch die Sprache fälschen lässt, müsste erst besser bewiesen werden, als es durch Hrn. Cihac geschieht, für den «le glossateur de Mr. Hasdeu ne peut faire autorité». Ein Wort aus der Sprache hinausdekretiren kann man nicht, und Manches, was heutzutage nicht mehr im Gebrauche ist, auf eigene Autorität gestützt, als unrumänisch zu bezeichnen ist durchaus nicht gerechtfertigt. Eine auch nur oberflächliche Durchsicht der Letopisiţe ed. Cogălniceanu würde eine reiche Blumenlese solcher veralteter Ausdrücke gewähren, die wir aber deshalb noch kein Recht haben als nichtrumänisch zu bezeichnen.

No. 55 *ghionoac* «Specht». Hasdeu selbst hat litth. *genys* damit verglichen. Von serb. croat. *жuna*, *жunja* (Cihac) kann unmöglich rum. *ghionoac* entstehen. Ausserdem hat auch Hasdeu in der Begriffsbestimmung Recht, wenn er *ghionoac* als «den, der klopft oder hackt» erklärt; cf. agr. ngr. δρυοκολάπτης, id. deutsch «Baumhacker», vgl. türk. *agáci kakán kosy* = «picus» (quia rostro arbores vellit) Zenker p. 66; Budagoff I, 61; Clodius, Lexicon lat.-turk.-germ. Lpzg. 1730 p. 546.

No. 57. *gligan* «sanglier» lässt sich mit Hasdeu von *grigan* ganz gut ableiten. Nun liegt aber alb. *grig* «ich schreie» (Hahn 21) näher als gr.

γρō (Hasdeu). Aus einem mgy. *kan* soll *gan-gan* allein als die richtige(?) Form entstanden sein (Cihac), während sie kein rum. Wörterbuch hat, und Barcianu und Pontbriant beide richtig *gligan* haben; ebenso auch Iszer.

No. 58, *gorgan* „Hügel, tumulus". Hasdeu selbst bemerkt, dass das Wort in der Moldau nicht mehr gehört wird. Das schliesst aber das einstige Vorhandensein, das mehrere Ortsnamen b e z e u g e n, durchaus nicht aus, z. B. *Gorgana* Berg in Râmnic-sărat, *Gorgănaş* Dorf Romanaţi, *Gorgan* Wald, Dâmboviţa, Muscel etc. Das persische Wort lautet auch nicht *kourkhânè* (Cihac), sondern *gûr-hâne* und heisst eigentlich «Todtenhaus, Grab», nie «Hügel». Die Laute müssten erst umgestellt werden, wenn daraus russ. *kurgan* entstanden sein soll, wie Cihac will.

No. 59. *gangur* «merle doré» leitet Hasdeu nicht unmittelbar von lat. *graculus,* sondern von der Nebenform *gagulus* (Du Cange) durch Nasalirung ab. Herr Cihac erwähnt bloss *graculus* und zieht *galgulus* = *gargur* = *gragur* = *grangur* vor, und *graur* soll aus *graculus* entstanden sein, was mir sehr unwahrscheinlich dünkt, da lat. *culus* = rum. *che* und lat. *c* auch sonst nie ausfällt; vgl. meine gutturale Tenuis Ztschr. f. rom. Phil. II, 355 ff.

No. 60. *încindere* «incendier» = lat. *incendere* streicht Herr Cihac aus dem rum. Wörterbuche. Zwar kennt es Coresi, Pslt. Ps. 77 V. 38: «şi nu *încinde* toată mâniea sa», ebenso Tordaşi, Pentat. Genes. 43. 30: «că i se *încinsése* inima către fraţiorulŭ săŭ». Aber diese sind: «neologismes, même s'ils se trouvent chez Coresi et chez d'autres traducteurs grecs» (Cihac)!

No. 61. *întort, întortare* «entêté, obstination». Dazu bemerkt Herr Cihac: «Formes et acceptions de ces mots sont incorrectes et n'existent pas.» Zufällig ist das Gegentheil der Fall, z. B. Coresi, Pslt. Ps 17, 29: «şi cu *întorţii* întoarceteveri». Spätere Psalmenübersetzungen, z. B. Blasiŭ 1764 hat an derselben Stelle das im Glossare des Hasdeu als Synonym gebrauchte Wort *îndărătnic:* «şi cu celŭ *îndărătnicŭ* te vei îndărătnici»; vgl. ausserdem Bibl. Bucureştĭ 1688, Deuteron. 32, 20; «căce néamŭ *întortu* éste»; Ps. 77, 10: «rudă *întoartă* şi amărâtoare»; ebenso Pslt. Blaşiŭ, Proverb. 2, 15: «cărora cărările *întoarte*», 4, 28: «şi *întoarte* sîntŭ céle denastânga» etc.

No. 62. *învincere* «vaincre, victoire» hat Hr. Cihac nicht im Wörterbuche. El. lat. p. 132 steht bloss die neuere Form mit *g,* während die ältere *c* an dessen Stelle hat; s. Ztschr. f. rom. Phil. II, 362.

No. 63. *jold, şold* «hanche» verweist ja Hasdeu selbst auf pol. *szoldra.*

slowak. *șoldra*, mgy. *sodar* «jambon», nur geht er noch weiter und sieht die Etymologie dieser Worte im dtsch. «Schulter».

No. 64. *jățiŭ* «fauteuil» leitet Hasdeu mit Recht vom dtsch. «Sitz», dessen *s* ist rum. *j* wie in *glajă* = «Glas» geworden, und nicht vom tschech. *žédle*, asl. *sêdalo* (Cihac) abzuleiten.

No. 65. *junice* «génisse» kann nicht vom russ. nsl. *junica* (lies *iu-nitza*) trotz Cihac abgeleitet werden; denn I) nur lat. *j* wird rum. *j* (=frz. *j*) und 2) ist der Fortschritt der Lautentwickelung erst palatal *ci*, dann Sibilans *c* = *ț*, s. Ztschrft. II, 369. Bei lat. *junicem* dagegen (Hasdeu) fallen diese Bedenken weg, da die Entwickelung regelmässig ist.

No. 66. *lostun* «rat». Herr Cihac kennt nur die Form *lăstun*. Polizu jedoch hat trotzdem neben *lăstun*, doch noch *loston;* ebenso Iszer, wenn auch nur in der von Cihac angegebenen Bedeutung «martinet». Woher?

No. 67. *luó, luom* für *luă, luăm* bezeichnet Herr Cihac einfach als «corrompues». Das Wort kommt aber oft in den alten Werken in dieser corrumpirten (!) Form vor, z. B. Coresi, Evang. Mat. 13, 31: «ce *luo* omul și semână întru ágrul lui»; ib. V. 33: «ce o *luo* mularé și o acoperé în făină»; 24, 39: «pănă vine ápa și *luo* totŭ»; Tordași Pent. Genes. 2, 15: «și *luo* Domnul Dumnezeu»; ib. 2, 21: «și déca adurmi, *luo* una de în coastele lui» etc.

No. 68. *măciucaș* «bourreau». Hasdeu fragt ganz berechtigt nach der Vermittelung zwischen lat. *matea* und rum. *măciucă*, gerade weil er sowohl die picardische, als npr. srb. pol. etc. Form kennt. Dass die Rumänen dieses Wort nicht, wie Cihac meint direkt vom ngr. ματσοῦκα haben können, geht aus dem oben zu No. 65 Bemerkten hervor; näher steht srb. *măciuga*.

No. 69. *măgură* «montagne». Die Etymologie des Cihac vom lat. *macula* ist in der That unmöglich (wie Hasdeu es sagt), vgl. oben zu No. 59; lat. *macula* hätte rum. *măche* ergeben. Dass man aber ein rum. Wort wohl vom alb. ableiten kann, geht aus dem unzweifelhaften Einflusse hervor, den die albanesische Sprache auf die rumänische ausgeübt hat; obzwar Herrn Cihac das Alb. für das Rum. nichts beweist. Miklosich bringt unser Wort in Verbindung mit asl. *mogyla*, bulg. *mogilă* id. Alb. Forsch. I, 19 s. v. *gomila*.

No. 70. *mal* «précipice». Herr Cihac verweist auf sein Wörterb. El. slaves. Ich will nun vorher auf Miklosich, Slav. Elem. im Rum. p. 8 und 10 verweisen, wo er alb. *mallj* und rum. *mal* behandelt.

No. 71. *mamue* «épouvantail». Herr Cihac verweist auf Grimm D. Myth.[2] 473 wo *mummel*, *mummelmann*, von Grimm behandelt wird, der

die Worte theils von einem dumpfen Klang, theils vom Wassergeist *mummel, mumel* ableitet. Aus welchen dieser beiden Erklärungen hat Herr Cihac den Ursprung des normann. *momon* «moine bourru» begrifflich abgeleitet? und daraus das rum.? Die Glosse des Hesychius, von Hasdeu citirt, steht viel näher. Herr Cihac weiss ja selbst dass ahd. und nhd. Einfluss in Rumänien ausgeschlossen ist. Auf ein gr. Etymon führt uns auch das rum. Verbum *a momi* «reizen, locken, verführen„. Iszer. Molcar. Wtbuch. 1822 p. 7; vgl. gr. μωμεύω „vitupero, carpo, rideo, irrideo und μῶμος «vituperator, irrisor».

No. 74. *mățele corăbieĭ* «ancre». Ist eine Pluralform. Ich möchte daher lieber *măselele corăbieĭ* «Schiffszähne» lesen; *mățele* = *mațele* = Eingeweide scheint entfernter zu liegen. Weder Cihac noch Hasdeu vergleichen dies.

No. 75. *mazăre* «pois verts». Hasdeu hat vollständig Recht es vom alb. *modulă* (l. *modzulă*), vgl. oben zu No. 15 und No. 69, abzuleiten. Mgy. *mezei* «de champ, champêtre» (Cihac) hat nichts damit zu thun. In Bezug auf das alb. Wort vgl. dtsch. *Masern*, skr. ***masura*** «Lens». Pictet Orig. 1², 251, 354 ff.

No. 76. *melciŭ* «limaçon». Miklosich verleicht Lex. palaeoslov. p. 393 ganz andere Worte aus den slav. Sprachen zu asl. *mлkŭkŭ* (nicht *mĕkŭkŭ* C.) als Cihac. Das Verhältniss von pol. *małż* zu rum. *melciŭ* bleibt noch erst zu beweisen, wenn auch letzteres mit bulg. *melčoe* verwandt zu sein scheint.

No. 78. *méser* «pauvre». Sehr oft in den alten Werken. Cihac ignorirt dieses Wort in seinen El. lat., weil wie er hier bemerkt lat. *miser* nicht *méser* im Rum. geben konnte, und weil die alten Uebersetzer, griech. Mönche n i c h t-r u m ä n i s c h e Worte eingeführt hätten und für Herrn Cihac «ne peuvent faire aucunement autorité»! Zu bemerken ist nun, dass aus lat. *miser* sehr gut rum. *méser* entstehen kann: lat. *i* giebt in den meisten Fällen rum. *e*, z. B. *neted* = *nitidus*; *negru* = niger, nigrum; fem. *négra* d. h. *neagra* nach unserer Orthographie, da Hasdeu denselben Laut *ea* durch *é* bezeichnet; *plec* = *plico*; *judec* = *judico* etc. Unter Einfluss des folgenden *e* ist das erste *e* regelmässig in *é* = *ea* übergegangen.

No. 80. *mihalț* «barbote». Hasdeu selbst hat mgy. *menyhal* verglichen und *ț* = *uț* als Deminutivsuffix gefasst. Cihac bestreitet diese Bedeutung des -*ț* und erklärt es einfach als Corruption. Nach welcher Analogie!

No. 84. *molidvu* «mélèze, pinus larix». Nebenformen sind noch: *molitvu*, *molidfu*, *molid*, *molif*. Weder Hasdeu, noch Cihac der poln. *modrzew* etc. vergleicht, scheinen die richtige Etymologie gegeben zu haben. Bevor ich meine Vermuthung mittheile, will ich vorausschicken, dass sich

oft eine tiefere Symbolik mit den rum. Pflanzennamen verbindet. Mancher Glaube und manche Sage knüpft sich an die Pflanze. So entsteht der reine Weizen aus dem herabfallenden Fleische des fest an den Kreuzesstamm geschnürten Heilands, der reine Wein aus dem Blute, das aus den Fingerspitzen fliesst. Der Sonnengott verwandelt die ihn verschmähende Blumengöttin in die Sonnenblume, die sich stets nach ihm richten muss. Aus den Thränen zweier himmlischen Turteltauben entstehen die Myrrhenblümchen. Verbascum thapsus heisst: *lumănarea Domnuluĭ* «Gotteslicht»; Eryngium campestre: *spinul draculuĭ* «Teufelsdorn», cf. klruss. *ciortovo rebro*, id. de Gubernatis, Mythol. des plantes I, 7. Anmerk. 2; scabiosa succisa: *mușcatul draculuĭ* «Teufelsabbiss», s. Nork bei de Gubernatis a. a. O. p. 114. Anmerk. 2 etc. Ich bringe daher diesen Baumnamen in Verbindung mit asl. *molitva* «Gebet», gleichsam heiliger Baum, Gebetbaum (vgl. Mannhardt, Wald und Feldkulte I Register s. v. Tanne).

No. 85. *moștean* «indigène» hängt näher mit *moaște* «Reliquien», asl. *moști*, blg. serb. id. zusammen, d. h. der seine Reliquien von alter Zeit an der Stelle hat (s. Miklosich Lex. palaeosl. 382 und Christl. Terminologie d. slav. Spr., Denkschrift d. Wien. Akad. XXIV p. 12).

No. 86. *mugur* «bourgeon». Cihac leitet dieses Wort vom lat. *muculus* ab; es müsste aber dann rum. *muche* geworden sein, vgl oben zu No. 59. 69. Nur durch alb. *mugul* (Hasdeu) kann das rum. Wort etymologisch erklärt werden.

No. 87. *mursec* «je dévore». Mit Recht trennt Hasdeu davon *mușc*. Für *mursec* ist noch eine andere alte Parallele vorhanden, Pravila Tirgoviște 1652 f. 383 «*mursecată*»; 428 «sau *mursecată*, sau de în curse».

No. 89. *nișchițel* «un petit peu» kann nicht mit Hasdeu vom lat. *nescio quantum: neșcăt* abgeleitet werden. Cihac gibt einen begrifflichen Unterschied als Grund an, weil *je ne sais combien* nicht *fort peu* bedeuten kann. Mir scheint hier eine grössere phonologische Schwierigkeit vorzuliegen; lat. *scio* wird zum *știŭ*, aus *nescioquantum* hätte *neștăt* analog dem *neștine* aus *nescioquinam* entstehen müssen. Das Etymon von *nițel* kann auch nicht, wie Cihac meint in *mititel* gesucht werden, vielmehr ist *nițel* ebenso albanesischen Ursprunges, wie *nițică*, das beide übersehen haben, und zwar *nję tsilli* «ein wer? ein etwas», und *nję tsikę* «ein Wenig, ein Bischen, ein Weilchen» (Hahn) welches letztere dem Rum. vollständig entspricht.

No. 92. *omidă* «chenille». Cihac lässt das anl. *o* aus *a* entstehen: dann müsste es durch ein slavisches Medium gegangen sein. Die

Prothesis *a*, auch im Siebenbürgischen häufig, bleibt unverändert. Das macedorum. Wort, das Cihac citirt, lautet nicht, wie er schreibt: *unnúţă* sondern συννίντα d. h: *unjúlă*. Thunmann I, p. 198, vgl. alb. *mizə* «Fliege». Camarda 116ʹ No. 111 vergleicht gr. μυῖα. Ebenso falsch schreibt Cihac an derselben Stelle: *aunpra* = *umbra*, während Th. 196: αούμπρą d. h. nach ngr. Aussprache streng genommen: *aúmbră* oder *aúbră*, da ngr. *mb* und *b* durch μπ ausgedrückt wird; das letzte Citat bei Cihac *arrandu* muss auch anders gelesen werden, da Th. 214 αρράντου d. h. *arrádu* lautet.

No 95. *pespe* «au delà de». Cihac bestreitet die Möglichkeit eines rum. *spre* aus *super*, obzwar er sich bei der Etymologie von *sprinczană* genöthigt sieht in *sprin* eine C o n t r a c t i o n aus *super-in* anzunehmen. Ebenso konnte aus *per-super* durch Contraction rum. *pespe* entstehen, wie Hasdeu annimmt.

No. 96. *pestire* «lenteur, retard». Cihac leitet es im Gegensatze zu Hasdeu, nachdem er daraus *apestire* gemacht hat, aus dem slav. *apozditi* ab. Näher wäre ja slav. *pozdéti*, sero aliquid facere, ohne Prothesis, wenn wir dieses Wort durchaus vom Slav. ableiten müssen. Dagegen spricht nun 1) *zd* = *st* und 2) dieselbe Schwierigkeit wie bei der lat. Etymologie, slav. resp. lat. *o* = *e*; da bei Letzteren No. 1 wegfällt, ist das lat. Etym. *postire* des Hasdeu vorzuziehen.

No. 97. *pin* «pinus sylvestris» haben a l l e rum. Wörterbücher. Es muss also doch ein Volksausdruck sein. Auch hier macht Cihac Fehler bei den Citaten aus dem macedorum. So soll *ampore* = *arbor* sein. Thunm. p. 191 hat: άρμπορε d. h *arbore*; *viginti* soll mcdr. *jiggítzi* lauten. Th. 193 γίγγιτζι (da ngr. γ vor *i* = *j* und γγ = *ng*), *jínijtzi* oder mit rum. Orthographie *ǐinǐiţi* = alb. ννιζέτ d. h. *njizét* wie auch Hahn die gegische Form schreibt, tosk. *njəzét*; mcdr. *skllifură* C. Th. 196 σκλλίφουρą d. h. *scljifură*, vgl. alb. *skjúfur* «sulphur».

No. 99. *polegniţă* «verglas». Hasdeu vergleicht sehr richtig serb. bulg. *poledica* vom asl. *poledìti-sѧ* (Miklosich Lex. palaeosl. 613ª). Was soll eine Mittelform *poleviţa* = *poledita* Cihac's? Wie ist *d* in *v* übergegangen?

No. 100. *porănb* «pigeon». Ist wirklich eine höchst interessante Form neben *porumb*, trotzdem sie Cihac als falsch bezeichnet. Sie zeigt uns das Schwanken der Aussprache, wie sich im Uebergange vom asl. ѧ, ѫ zu *ăn*, *un* äussert, vgl. die häufig wiederkehrende Form *ănblà* für *umblà*, lat. «ambulare» wie es heute heisst, s. Arch. istor. I, 2, 6 (1628 m.) III,

216 (1621 m.) I. 1, 93 (1636 m.) *ămblă:* ib. I, 1, 105 (1627 v.) I, 1, 14 (1627 m.) I. 1, 119 (1629 *m.*) etc.

No. 101. 102 streicht Cihac als Nichtrumänisch, sondern «sont des mots *fabriqués* par le glossateur de Mr. Hasdeu.» Bis uns der Beweis erbracht ist, was durchaus nicht der Fall ist, weisen wir diese Behauptung des Cihac einfach zurück. Dasselbe gilt für No. 104.

No. 105. *rumăn* «tributaire corvéable». Cihac bemerkt dann dazu: «jamais *esclave*». Wie versteht er die Urkunde von 1610, Arch. istor. I, 1, 8 wo Tudor aus Voineşti sich verpflichtet dem Mihaĭu 7700 Aspern am St. Dimitrie zu bezahlen; im entgegengesetzten Falle: «ĭar eu să-i fiu *rumănu* ca feciorii mei şi cu toată moşiĭa mé». Heisst hier *rumăn* auch bloss *corvéable, paysan*? Bedeuten die zwei «*rumăni* anume Albul şi Nedea» die Fătu und Négoe dem Vasile (ausser einem Acker ohne *rumăn*) schenken (*dăruitu*) «şi-o delniţă bună *fără de rumănu*», Arch. I, 1. 139 (1620), auch keine Sclaven?

No. 107. *sahaidac* «flèche tatare». Zum Glück citirt Hasdeu auch noch den Metropoliten Dosofteĭu 1681, aber das genügt Herrn Cihac nicht und er streicht das Wort.

No. 111. *selbezesc* «je pâlis». Hasdeu bemerkt sehr richtig, dass die von Cihac für rum. *sarbed* beigebrachte Etymologie (El. lat. 241) vom lat. *in-sapidus* nicht haltbar sei; Aphärese von *in*, Intercalation eines *r* und Uebergang von *p* in *b*, was im rum. sonst nicht mehr vorkommt, sind die Vermittler zwischen *sarbed* und *in-sapidus*, welches nur «säuerlich, geschmacklos» und nicht *pâle* bedeutet, folglich auch nichts mit *selbezesc* zu schaffen hat. Hasdeu findet darin das passendere lat. *subalbidus*. Für den Wechseln von *u* und *e* vgl. *su*meţ und *se*meţ; vgl. auch *su*muţa und *a*muţí.

No. 112. *semuesc* «refléchir». Hasdeu selbst vergleicht schon mgy. *szám*. Cihac verweisst hier nämlich auf seine El. mgy. In Bezug auf die Infinitivendung *ui* der Verba denominativa ist zu bemerken, dass Hasdeu nicht, wie etwa aus der Darstellung des Cihac hervorgehen würde, damit unmittelbar gr. -εύω -εύειν vergleicht; vielmehr zieht er die alb. Form der 1. und 2. Conjugat. auf -*ue* zum Vergleiche heran. Für das *u* verweist er auf υ in -ε-ύ-ειν und auf slav. *v* in *kupo-v-ati* etc.

No. 116. *stăvar* «étalon». Cihac will trotz der gerechtfertigten Einwendung des Hasdeu *stavă* «jument, haras» vom asl. *stavŭ:* «articulus» ableiten; wie ist aber der Wechsel der Bedeutung zu erklären? Cihac vergleicht dazu das asl. Verbum *staviti* «stehen» und dtsch. Stute von *stehen*. Das nhdtsche Wort Stute entsteht aber nicht unmittelbar daraus, vielmehr bedeutet ahd. *diu stuot* von der Wurzel *stat:* «Gestüte,

Pferdestand» und wird erst später auf das weibliche Pferd übertragen, wie Frauenzimmer auf das Weib; Grimm Grammatik III, 327. Haben nun die Rumänen unmittelbar von *staviti* ihr *stavă* gebildet? Alb. *stáva* vermittelt leichter der Uebergang; Miklosich Sl. El. im Alb. — Alb. Forsch. I hat dies Wort gar nicht.

No. 118. *surată* «amie, compagne». Hasdeu lässt dieses Wort, unter Einfluss von slav. *posestrima*, aus *soră*, *soror*, analog der Form *fărtat* aus *frate* (cf. slav. *pobratimŭ*) entstehen. Cihac dagegen denkt an it. *camerata* fr. *camarade* welches «est beaucoup plus rapprochée *sous tous les rapports*»? Ob zwar das Wort im rum. gar nicht vorhanden ist, so muss sich doch *surată* aus *soră* «Schwester», diesem analog *sous tous les rapports!* entwickelt haben. Im slav. dagegen entsteht die Form *posestrima* wirklich wie im rum. aus *sestra*=*soror*. Ebenso verhält es sich mit *fărtat*, welches unmöglich aus *foederatus* Cihac's entstehen kann.

No. 120. *a se svii* «reculer, se défier». *svii* oder *sfii* soll nach Cihac aus asl. *stydêti sа* «erubescere», woraus übrigens nur rum. *stidi* geworden ist (Miklos. Lex. palaeosl. 839), stammen. Hasdeu dagegen leitet *sfi* mit grösserer Wahrscheinlichkeit von asl. *sŭviti* «convolvere» ab.

No. 124 — 126 streicht Herr Cihac. Für No. 124 jedoch *tămbar* «espèce de vêtement» kann ich eine alte Parallele beibringen, wodurch die Behauptung des Cihac «n'a jamais été un mot roumain» fällt. Tordaşi, Pentat. Genes. 49. 11: «şi în sângele aoiei *tămbariulŭ* său.» Der Ursprung des Wortes ist pers. *tŭmbân*, trk.-or. *tumbân* «caleçon», Zenker 311 u. 327; Budagoff 1, 379 «Unterkleid». Auch für die anderen beiden Worte werden sich mit der Zeit alte Beispiele finden, die deren Vorhandensein in der rum. Sprache beweisen.

No. 127. *ţol* «cilice», «habit grossier» leitet Cihac richtig von *ǵul*, *ćul* ab, nur ist *ǵüll* arab. plur. *ǵülel* und *ćul* allein türk. nicht vulg. Die Vermittlung zwischen *ćul* und *ţol* geschieht durch ngr. τζουλί, da sonst trk. *ć* nie rum. *ţ* wird.

No. 128. *urdin* «je viens, j'accours» kann unmöglich vom asl. *ulêtêti* «avolare» Cihac's, mit dem es bloss das anlautende *u* gemein hat, herkommen. *urdă* «frommage mou» wird Cihac wohl mit mgy. *orda* «süsser Käse» vergleichen. Letzteres aber steht im mgy ganz vereinzelt und eher ist ein umgekehrtes Verhältniss anzunehmen. Vgl. sbg. sächs. *orda* = rum. *urdă*, Haltrich, Idioticon 143.

No. 130. *sîmbure* «noyau» habe ich ebenfalls wie Hasdeu mit alb. *bul* «Knoten» verglichen, welches Xylander pg. 182 sv. «Knopf» wie Hahn wohl kennen, obzwar Cihac es bei Xylander nicht finden

konnte und σουμπουλ bei Hahn *soumpoul* transcribirt, vgl. oben zu No. 92. Auch Camarda hat das Wort sehr oft, so I, 77. 78 *súmba, súmbula* II. 42 «endə *sûmbula* tə jəlékutə: tra i *bottoni* della sottoveste», vgl. ib. p. 153 No. 18. Ausserdem vgl. mgy. *szem* «Korn, Körnchen, Beere», *szembor* «Rapps».

No. 131. *văduă* «veuve», vgl. dazu den Genit. *văduâi* aus der Pravila Tîrgovişte 1652 f. 703 «deci Maria sora *văduâi*» und plur. *văduo*, Tord. Pent. Exod. 22, 23 «şi vorŭ fi muerile voastre *văduo.*»

No. 133. *zăgan* «un grand vautour». Hasdeu behauptet es sei orientalischen Ursprunges. Dazu fügt Cihac trk. *zagan*, ngr. ζαγάνος DC. hinzu. Das Wort ist pers. *zagan*, trk. *zagnus* und trk-or. *zuganus*, Zenker 480ᵃ, vgl. pers. *zâg* «Elster, Nebelkrähe», Budagoff I, 602, s. auch Pott, Etym. Forsch. II², 1 p. 810, der ζαγάνος = vultur percnopterus (ganz wie rum. *zagan*) übersetzt.

No. 134. *zechie* «sarrau». Hasdeu gibt die Ableitung vom lat. *setula* bloss als Hypothese. Vgl. zu *zechie* siebenbürg.-sächs. *säke* «grobwollener Ueberrock», mhdtsch. *Sage : sagulum* (cf. asl. *sukno*), Schuller, Beiträge zu einem sbg. sächs. Wtb. p. 57, und Haltrich, Idioticon p. 100. Letzterer vergleicht auch mgy. *zeke*, aber das sächs. scheint zwischen mgy. «Waffenkleid» und rum. «sarrau» zu vermitteln.

S. 180 behauptet Cihac: «*orĭ* ne vient pas et ne peut venir du lat. *vel* par une ancienne forme roumaine *vare* qui n'existe que dans l'imagination de Mr. Hasdeu». Wenn ich auch die erste Hälfte des Satzes zugebe, muss ich doch die zweite durchaus bestreiten; *vare* und zwar *vare-cine, vare-ce*, heute *óre-cine, óre-ce* erscheint in den ältesten Urkunden. So bei Venelin, Vlachobolgarskija gramaty p. 118. 1467 aus Ghergbiţă, p. 122, 1480 Bucureştĭ, p. 125, 1483 Tîrgovişte, p. 129, 1491 Bucur., p. 133, 1499 Trgv., p. 151, 1531 Buc., p. 203, 209, 234, 239, 251, 329 etc. vgl. Cărare pe scurt 1685 f. 9ᵃ: «sau *vare ce* faceţ»; f. 13ᵃ: *vare în ce* chip tu nu crezi cuvintele tuturora» etc. Hiermit fällt die Etymologie des Cihac, der in *orĭ* lat. *hora* wiedererkennt. Woher aber *vare*?

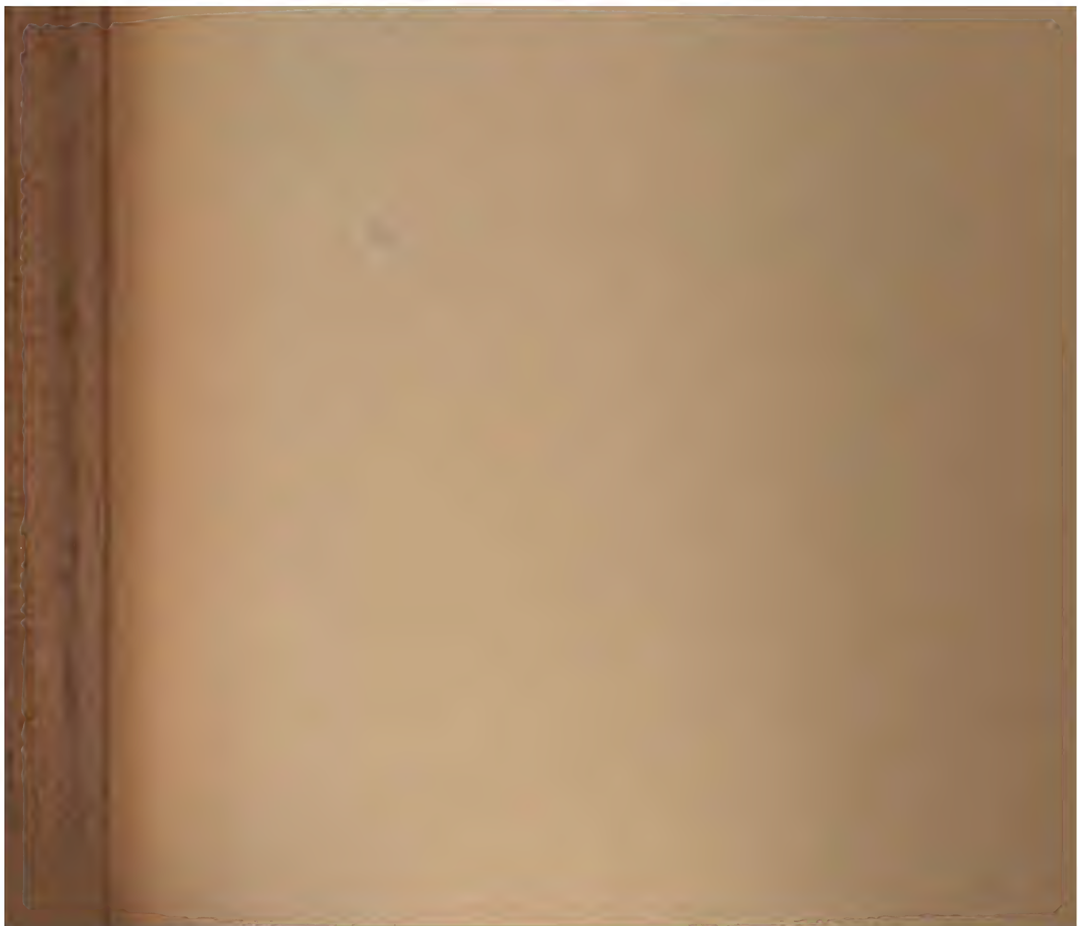
In Bezug auf die weitere Ausführung des Cihac, der *o* theils aus un-*a*, theils aus illam-la-*a*, vrea-va-*a* und are-*a* enstehen lässt, ist zu bemerken, das lat. *a* im rum. nur durch slavisches Medium zu *o* wird, sonst bleibt lat. unverändert, resp. = *ă*.

Pag. 182. *auă:* «uva». Cihac behauptet: «n'a jamais été (du moins en tant que l'on puisse le prouver) un mot dacoroman»; vgl. dazu das

zu No. 124 citirte Beispiel aus Tord. Pentat. Genes. 42. 11 «sângele *aoiei* = sanguis uvae».

Ich schliesse meine Bemerkungen, indem ich zu gleicher Zeit den von Cihac in der besprochenen Recension angeschlagenen scharfen Ton bedauere. Eine objectivere Behandlung würde viel leichter dazu beitragen, die Zahl der noch nicht aufgehellten rum. Elemente zu verringern, die von so grosser Bedeutung sowohl für die Geschichte als auch für die Culturgeschichte der südöstlichen Völker Europa's sind. In ihnen spiegelt sich am klarsten der Einfluss, den diese Völker wechselseitig auf einander ausgeübt haben. Die Entwickelung und Consolidirung des Staatslebens, die Verbreitung des Christenthums, wie auch Einführung wichtiger Pflanzen, Handwerke und Künste, alles lässt sich am besten erkennen durch die technischen Ausdrücke, die noch heute dafür im Gebrauch sind. Ich habe meist diese Resultate im Auge gehabt, wenn ich die Arbeit des Cihac einer genauen Untersuchung unterworfen habe. Natürlich musste die Lautgeschichte der rum. Sprache in zweifelhaften Fällen über die Richtigkeit oder Möglichkeit einer Etymologie einzig und allein entscheiden.

ADDENDA ET CORRIGENDA

I. LA SCHUCHARDT.

1. Pag. 60, rîndurile 16—24 se suprimă, din causa celor ḑise de Schuchardt a pag. X, rîndurile 23—28.

2. Intréga pagină 190 trebuĭ modificată în sensul observaţiuniĭ luĭ Schuchardt dela pag. XIV, rîndurile 22—9. Prin acésta însă remâne intactă etimologia, pe care am propus'o noĭ pentru cuvintele *mânḑ*, *brânḑă* şi *maḑăre*. Cfr. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 23. Trebuĭ să maĭ adaugâm ce-va despre *brânḑă* în speciă. Caix, *Studi di etimologia italiana e romanza*, Firenze, 1878, p. 145 No. 507 (cfr. ibid. p. 206), aduce italianul dialectic *sbrinze* «specie di formaggio». Cuvîntul a străbătut în Italia prin Dalmaţia, unde în documentele din secolul XIV *brânḑa* figuréză anume ca un product al activităţiĭ r o m â n e. Veḑĭ C. Jireček, *Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879, p. 10: «*b r e n ç e*» = «caseus v l a c h i s c u s» între 1356—1381.

3. Pag. 250, la rîndul 2, am puté adăuga după Schuchardt (pag. XV), că 'n dialectele sarde, italiane dela nord şi dela sud, precum şi în cele provenţale, există o deosebire între «*r* dur» şi «*r* móle», Schuchardt totuşĭ a scăpat din vedere, că noĭ vorbim numaĭ despre i n i ţ i a l u l «*r* dur», pe care — afară de Românĭ şi Albanesĭ — nu'l cunóscem în Europa decât la Spaniolĭ şi la Bascĭ, póte însă şi la vechiĭ Grecĭ în *ῥ* faţă cu *ρ*.

4. Nedomerirea luĭ Schuchardt la pag. XV—XVI despre originea genitivo-dativuluĭ femeiesc la Românĭ se limpeḑesce, ne permitem a o crede, prin cele spuse de noĭ în tomul II pag. 641-4.

5. Tot în tomul II, în *Notanda* la maĭ tóte texturile, se lămuresce cestiunea vocaleĭ irraţionale (svarabhakti) în limba română, maĭ ales după licuidă şi după nasală, înlăturându-se ast-fel îndoĭala cea provisoriă a luĭ Schuchardt dela pag. XV.

6. Pag. 274 mănţinem N-rul 43 contra obiecţiunilor luĭ Schuchardt dela pag. XIX—XX. Modificâm totuşĭ pasagĭul relativ la limba maghĭară, şi anume în loc de: «*kutya* (căţea), de óră-ce din acesta nu s'ar puté trage decât forma cea femeéscă, pe când în limba albanesă etc.» să se pună: «*kutya* (câne), de óră-ce maghĭarul *ty*, pronunţat aprópe ca *kĭ*, nu trece la Românĭ în *t*. In limba albanesă etc.» — Cfr. tomul II p. 184 şi 734.— Orĭ-cum ar fi, este fórte

seriósă întrebarea luĭ Schuchardt (p. XX): «de ce *a* din albanesul *kat* [illegible] a trecut ca *o* în *cotoiu* și ca *ă* în *cățel?*» *Cotoiu* cu *o* lîngă *cătușă* cu *ă* [illegible] o analogiă suficiinte. de vreme ce în *cotoiu* este asimilațiunea vocalică regresivă: niciĭ o asimilațiune însă nu se vede în *motan* lîngă *mâța*.

7. Tot ce dice Schuchardt la pag. XXIV contra *aciuare*=*acquiere* (pag. 2[illegible] No. 2) se înlătură prin existința formeĭ *aciŭu*. *aciure*; Molnar. *Deutsch-walachische Sprachlehre*. Wien. 1788. p. 256: «ачїю, ruhen. abstehen». *Aciuare* către *aciere* este dară întocmaĭ ca *născère* către *născere*. In Omiliarul luĭ Coresi acest cuvînt ne întimpină sub doă forme: *a aciua* și *a aci*: [illegible] ЛЕѸТЬ ОУНДЕ НИЧИ КАПЅЛЬ СЬ-ШЬ А Ч Ѹ Ѡ (signat. XXII p. 10). și: ЧЕИ ЧЕ АЧИЧА ШИ АЦИКИТЖ (sign. XXXII p. 16). *Acire* se referă către *aciere*=lat. *acquiere* ca *sorbire* către *sórbere* = *sorbère*. Avem dară peste tot treĭ forme: *aciere*, *acĭuare* și *aciere*.

8. Schuchardt are dreptate la pag. XXIV în privința cuvintelor *dichis* și *nélta*. Renunțăm la etimologiele, pe carĭ le-am propus la pag. 276 No. 5[illegible] fără a găsi totușĭ altele maĭ bune.

9. Mănținem cele dise la pag. 273 No. 35 și p. 288 No. 104 despre posibilitatea fonetică la Românĭ de a trece *ri* în *rș*. Obiecțiunea luĭ Schuchardt la pag. XXV este: «Wenn nun aber auch *rș* aus *rj* enstehen könnte, so würden wir doch nicht *cerĭu*, *cerșut*, *cerșură*, sondern *cers*, *cerut*, *cerură* erwarten: wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen?» Eĭ bine, [illegible] introdus în perfectul *cerșut*=*cerĭut*, *cerșură*=*cerĭură* întocmaĭ ca în *crezut*=«credĭut» față cu ital. *creduto*, *crezură*=«credĭură» etc.: acelașĭ *i* a putut [illegible] o-dată să nu figureze în presinte, ba chĭar să dispară de acolo, ca în *vĕd*= lat. *video*, de unde ar trebui numaĭ *vedĭu* - *vĕz*, pe când la noĭ [illegible] nu există nicăirĭ în vechile texturĭ, introducèndu-se mai tărdiu prin analogiă cu perfectul. Și in *cerĭu* insă *i* s'a introdus, dar a avut [illegible] forma poporană *ceau*, deși póte să fi existat și *cerșu*.

10. Schuchardt la pag. XXVI derivă pe *salbed* din *exalbidus* maĭ bine de[illegible] din *subalbidus* (pag. 301 No. 161), observând că: «silaba *ub* n'ar fi putut să dispară cu desăvîrșire». Are dreptate. Silaba *ub-* trebuĭa să devină [illegible] *cot*=*cubitus*, *nor*=it. *nuvolo*=lat. *nub-* etc. Din *subalbidus* vom avé [illegible] *bed*, diftongit apoĭ prin acțiunea accentuluĭ in *soalbed*, de unde simplul [illegible] cu *a* din *oa* ca in *afară* din *afoara*=*adforas*. Prin urmare, noĭ nu renunțăm la etimologia propusă. Din *exalbidus* însă, prin forma metatetică *exalbdus* [illegible] p. 418: *tenebricum*=*tebnericum*=*tunerec*), ar fi putut să derive al nostru [illegible] *bred*, dacă s'ar explica numaĭ *ș-* din *s*=*ex* fără *i*, căcĭ analogia *șórece*=[illegible] *soricem* nu ajunge. In orĭ-ce cas, *șubred* — ca tóte cuvintele române cu [illegible] fixul *-idus* — este de o proveninţă latină necontestabilă. Numaĭ dóră [illegible] hac (Dict II p. 394) póte să'l identifice cu *suchĭat* și să le apropie ambele [illegible] polonul *szczupły*!

11. Tóte câte dice Schuchardt la pag. XI—XII despre valorea fonică a [illegible] provin din aceia că nu i-a fost cunoscută atuncĭ cronica luĭ Moxa, [illegible] in partea III a volumuluĭ I. și anume pag. 411—12 No. 6. Cât privesce [illegible] tesa'ĭ dela pag. XI. că ѫ ar fi «eine Abart des ѫ», contra luĭ Miklosich [illegible] vede in ѫ «eine Umformung des ѫ», apoĭ Schuchardt are dreptate [illegible]

nuéla luĭ concordând pe deplin cu o observaţiune veche, dar fórte remarcabilă, a gramaticuluĭ bănăţén Diaconovicĭ Loga, *Gramatica românéscă*, Buda. 1822. p. 19: «Acest ꙟ este atâta cât н, care dintru început se scrica «pentru scurtare d'asupra luĭ ĭ, după aceĭa lăsară de a maĭ scrie н, fără «numaĭ trăsura cea curmezişe d'asupra luĭ ĭ, o puneaŭ: ĭ, şi făcênd'o maĭ «strîmbă se formă ꙟ, şi aşa eşi literă nouă». Tocmaĭ acésta a fost şi părerea nóstră. Ea se împacă d'o potrivă cu paleografia şi cu fisiologia sunetuluĭ. In orĭ-ce cas, ꙟ este o varietate vocalo-consonantică de sunet nasal. Cumcă limba română cunósce saŭ cunoscea, în adevĕr, cel puţin doă varietăţĭ de n, o confirmă chĭar ceĭa ce ḑice însuşĭ Schuchardt la pag. XIII despre *n=nn*. *lugu=lungu*, *uchĭu=unchĭu* etc. faţă cu *unnuii*. *unnume*. *Anncăci* etc.: «um die Lautbarkeit des *n* ganz sicher zu stellen», adecă pentru a distinge pe un «*n* fórte» de un «*n* slab».

12. La pag. XIII Schuchardt a observat fórte bine. că pe pag. 230 *h* în *vĕtahful* nu este de aceĭaşĭ origine cu *h* în *piahtră* etc. In adevĕr, dându-se doă forme coexistinţĭ *vătaful* şi *vătahul*, a treĭa formă *vătahful* este un simplu s y l l e x i s. despre care vedĭ tomul II. pag. 15. 218. 240.

13. La pag. 304 No. 175 să se ĭea în consideraţiune cele ḑise de Schuchardt la pag. XXI: «. . . so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer «Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin «möchte ich *traistă (traistra. taistra, trastur)*, *drăstu*, *straiţă (straistă)=trastă (trase)*, *draştă*, *ştreiţa* rechnen: denn ist es glaublich. dass eine Wort«form *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz «analoger Weise fortgewuchert habe?» Las ca alţiĭ să decidă.

14. Atât etimologia mea *auă=oauă* la pag. 268 No. 11, precum şi observaţiunile corespondinţĭ ale luĭ Schuchardt la pag. XVII, se desfiinţéză prin accea împregĭurare că *auă* se accentă pe *u*, ca şi pină astăḑĭ la Macedo-românĭ: *aúă*, nu *áuă*, după cum ar trebui să fie în ipotesa *auă=oáuă*. Aşa dară *a* în *aúă*=lat. *uva* este un simplu prefix, ca şi 'n macedo-românul *aúmbră* =lat. *umbra*.

15. Schuchardt greşesce la pag. XXIX, când ḑice că la Daco-românĭ se accentéză *vădúvă*, ĭar la Macedo-românĭ *vèduă*. Şi la noĭ acest cuvînt pórtă accentul pe prima silabă. Tocmaĭ acésta însă dovedesce, că el derivă din latinul *vidua* şi n'are a face cu slavicul *vĭdòva*.

16. La pag. 267 No. 1 să se aĭbe în vedere opiniunea luĭ Schuchardt dela pag. XXIX, deşi *acept* din *aştept* prin «Umstellung des *şt* zu *tş*» pe noĭ nu ne convinge.

17. La observaţiunea luĭ Schuchardt, pag. XIX, despre cuvîntul *măgură*: «die «Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich; wie steht es mit «dem von Cihac angeführten pol. *magora*?» — respunde noul tractat al luĭ Miklosich: *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 21: «*magura*, Name «für Berge, die durch tiefe Einschnitte von der eigentlichen Gebirgskette wie «getrennt scheinen: dieser Name ist durch ganz Galizien verbreitet und offen«bar auch auf Vermittlung der Rumunen zurückzuführen etc.»: cfr. tot acolo p. 23.

18. Despre *găócă* saŭ *ghiócă* (pag. 275 No. 50) constatàm diverginţa luĭ Schuchardt la pag. XXI, dar n'o vedem destul de peremtoriă, şi maĭ ales destul de clară, pentru a ne face să renunţàm la propria nóstră etimologiă.

19. La cuvîntul *bosnat* (pag. 271 No. 23) alătură cele ḑise de Schuchardt la pag. XXIII. Veḑĭ şi Caix, op. cit. p. 93 No. 241.

20. La pag. XXV Schuchardt susţine contra nóstră (pag. 284 No. 83) posibilitatea derivaţiuniĭ *gurgulu*=*gurgulio*, aducênd ca exemple: *drac*=*draco*, *om*=*homo*, *sóră*=*soror*, *rece*=*recens* şi *şérpe*=*serpens*. Tóte acestea nu dovedesc nemic, chĭar dacă *drac* ar veni d'a-dreptul din latinul *draco*, ĭar nu din grecul δράκων. In adevĕr, ar trebui măcar o singură analogiă de sufixul latin *-io*-*iônem* trecut la Românĭ în *-u*, şi o asemenea nu există.

21. La pag. 296 No. 133, despre *omuşor* «luette», «uvula», noĭ am observat: «trebuĭ să fie resultatul uneĭ etimologie poporane». Schuchardt, pag. XXIX, ne întrébă cu drept cuvînt: «de ce trebuĭ să fie?» Ceĭa-ce ne îndemnase a o spune, este forma transilvană *unşor*: «оунишѡрꙋл, das Zäpflein» în Molnar, ed. 1788, p. 363, de unde a trecut în Nemnich, *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-geschichte*, Hamburg, 1793, t. 3, p. 1535. *Unşor* ni se părea a fi forma cea organică, de unde apoĭ *omuşor* prin etimologiă poporană dela *om*. Acuma însă ne încredinţàm că *unşor* nu este decât o corupţiune din *omuşor*, căcĭ albanesce acéstă parte a corpuluĭ se chĭamă de asemenea *njeridh*, deminutiv dela *nieri* «om» (Hahn, *Alban. Studien*, Lex. p. 87). Acéstă întâlnire semasiologică între Românĭ şi Albanesĭ este cu atât maĭ preţiósă, cu cât nu se găsesce pe aĭurĭ. La alte popóre vedem *uvula*=«struguşor», *campanilla*=«clopoţel», *Zäpfchen*=«dopuşor», *ïazyczok*=«limbuţă» etc., dar nicăirĭ «omuşor».

22. Pentru *măruntaïe*, judece alţiĭ, dacă avem noĭ dreptate la pag. 277 No. 56, orĭ Schuchardt la pag. XXIX. Cfr. pag. 435 litt. *dd*. Noĭ mănţinem cele ḑise fără nicĭ o modificare.

23. La cele despre *mestécăn* la pag. 293 No. 118, să se alăture propunerea luĭ Schuchardt dela pag. XXXII. Noĭ persistàm a preferi derivaţiunea dela *mastico* decât dela *mastix*, de vreme ce *mastico* a trecut la Românĭ în *mestec*, pe când de *mastix* n'a remas la noĭ nicĭ o urmă, ba încă vorba nu era poporana nicĭ la Romanĭ.

24. La cuvîntul чиче=ital. *quici*, pag. 221, să se adauge reserva făcută de Schuchardt la pag. XXXII.

25. La *femee*=lat. *feminea*, pag. 279 No. 61, pe lingă serbul женска a se maĭ adăuga, după Schuchardt, pag. XXXII, analogia germană *Mensch* om=literalmente «omenesc».

26. In privinţa cuvîntuluĭ *acióe*=ital. *acciajo* (pag. 273 No. 36) nu pré înţelegem, pentru ce Schuchardt la pag. XXXII ne întrébă: «wie erklärt sich ó=a?» Nu este acĭ ó=a, ci este *cioa*=*cia*, cu parasiticul *o*=*u* după *ci*, întocmaĭ ca maĭ sus la No. 7 în *acĭua*=*acĭe*=*acquiere*. Să se observe in tomul II pag. 235 No. 47 forma чюан.

27. La pag. 304 No. 172 să se alăture interesanta observaţiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXVIII, unde în forma *şase* în loc de *şéi*=ital. *sei* bănuesce o influinţă ante-romană, comparând albanesul *ghiaştă*.

28. La pag. 111 nota 2, observaţiunea nóstră despre *spre*=*super* să se îndrepteze după Schuchardt, pag. XXVI.

29. Mănţinem întrégă nota dela pag. 153 despre originea pronumeluĭ român numeric *o* şi a celuĭ personal *o* din radicala pronominală ario-europeă *va*. O mănţinem, deşi am citit cu multă plăcere laboriósa argumentaţiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXXIII—XL, ba chĭar tocmaĭ pentru că am citit'o; căcĭ dacă n'a fost în stare un spirit atât de solid şi atât de metodic ca al luĭ Schuchardt de a demonstra posibilitatea originiĭ luĭ *o* din *una* şi a luĭ *o* din *illa*, apoĭ negreşit n'o va maĭ demonstra altul. Singura obiecţiune ce ne face Schuchardt la *o*=*va* este: «es wäre höchst befremdlich, wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Masculinen *lu*, *un* gehörten.» Nu e maĭ de mirare, decât fenomenul că casul italian oblic *ci*=*ecce-hic* este cu totul de o altă origine decât nominativul seŭ *noi*=*nos*. Diferinţa casuluĭ oblic *o*=*va* de nominativul seŭ *ea*=*illa* nu e de loc maĭ surprindĕtóre. Linguistica ne oferă în acéstă privinţă, fără ca să maĭ vorbim despre adjective şi verburĭ aşa numite defective, nesce specimene mult maĭ curióse. Sanscritul *asau* «ille» face la neutru *adah* «illud» şi la acusativ *amum* «illum». Se va găsi óre vre-un linguist, care să pretindă că *asau*, *adah* şi *amum* derivă din aceiaşĭ rădăcină, fiind-că «es wäre höchst befremdlich» ca acusativul şi neutrul «hinsichtlich ihres Ursprunges» să se despartă de nominativul lor saŭ de masculin? In fond nu există dară nicĭ o obiecţiune contra etimologieĭ nóstre. Să vedem însă, dacă tot aşa se póte dice despre teoria opusă. Pentru *o* din *una*, Schuchardt declară el-însuşĭ la pag. XXXIII, că 'n limba română: «wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall.» Pentru *o* din *illa*, pe de altă parte, el admite o trecere intermediară a luĭ *illa* în *uă*, de unde apoĭ *o*; dar aduce analogie de *uă*=*illa* numaĭ la finea cuvîntuluĭ, «im Auslaut», şi nicĭ o singură analogiă la începutul cuvîntuluĭ, «im Anlaut», adecă acolo unde era dator s'o aducă. La începutul cuvîntuluĭ Schuchardt găsesce şi el pe *o* numaĭ din *va*, ajungĕnd prin urmare, cu voe saŭ fără voe, tocmaĭ la etimologia propusă de noĭ. Maĭ repetâm dară, românul *o*, fie ca pronume numeric, fie ca cel personal, nu póte veni decât dintr'un *va*. Iniţialul *v*- s'a şi conservat în dialectul istriano-român, unde se dice *vo* în loc de *o*, după cum o constată iarăşĭ însuşĭ Schuchardt. Cătră cele spuse în notă la pag. 153, vom maĭ adăuga numaĭ dóră formele albanese derivate din *va*, pe carĭ vedi-le în tomul II pag. 644.

30. Contra opiniuniĭ nóstre actuale la pag. 163 despre desvoltarea logică a luĭ *codru* «bucată» din *codru* «munte» şi «pădure», Schuchardt îmbrăţişéză la pag. XLI separaţiunea etimologică a ambelor cuvinte, pe care o propusesem noĭ altă dată în *Istoria critica a Românilor*, t. 2. p. 65. Tot aşa îĭ place maĭ bine, la pag. XXIII, în locul etimologieĭ nóstre actuale a cuvîntuluĭ *bardă* (pag. 269 No. 14) acela pe care o indicasem noĭ unde-va tot în *Istoria critică*: *bardă*=alban. *barĕ* «alb». Nu ne pronunţâm asupra acestor preferinţe pentru ale nóstre *olim*. Este forte interesantă însă, în orĭ-ce cas, ipotesa propriă a luĭ Schuchardt, în ce mod anume latinul *ardea* ar fi putut deveni *bardă*=*bardea* la Românĭ şi *garza*=*gardea* la Spanioli. Cât despre noĭ, mănţinem opiniunea nóstră actuală despre *codru* şi *bardă*. Pentru *codru* «munte», ctr. tomul II p. 198 No. 31.

31. La pag. 293 No. 121, în privința cuvîntuluĭ *mocan*. asupra observațiuniĭ luĭ Schuchardt dela pag. XXIII că se află și la Ungurĭ în *mokány*, respundem că maĭ curând va fi trecut dela Românĭ la Ungurĭ decât vice-versa, căcĭ maghĭarul *mokány* ar fi devenit la noĭ *mocańu*, cu *ń*=*ny* ca în *cańe*=ung. *kánya*, *Arieș*=*Aranyos* etc., pe când Unguriĭ, din contra, prefac pe românul *an* în *ány*: *bány*=*ban*, *limány*=*liman*, *tokány*=*tocană*, *kerlány*=*cărlan*. vedĭ Edelspacher, *Rumun elemek a magyar nyelvben* în *Nyelvtudományi közlemények*, t. 12 (1875), p. 96 etc.

32. Opiniunea luĭ Schuchardt, pag. 292 No. 113 și p. XXII, despre latinul *murex*=zend. *mûraka* nu se póte susține, căcĭ prototipul latin este *musex*. cfr. gr. μύαξ=μύσαξ.

33. La pag. 306 No. 182, despre *țărmure*, alătură observațiunile luĭ Schuchardt dela pag. XXVI.

34. La pag. 294 No. 127, pe cât timp există lătinesce 2 forme: *morsico* și *mordico*, precum și românesce érắșĭ 2: *mursec* și *mușc*, *mursec* n u p ó t e f i decât din *morsico*, și prin urmare *mușc* t r e b u ĭ să fie din *mordico*. Obiecțiunea luĭ Schuchardt dela pag. XXVI alunecă peste acéstă dilemă. Crede óre Schuchardt că *mursec* și *mușc* derivă ambele din *morsico*? El n'o spune.

II. L A B A R I Ț.

35. La pag. XLIX d. Bariț dice: «... conclusiunile filologice, a p l i c a b i l e «l a l i m b a n ó s t r ă m o d e r n ă, trase de insușĭ autorul etc.» Noĭ nu numaĭ n'am tras asemenĭ conclusiunĭ, dar nicĭ că le vom trage vre-odată. Am studiat vechile texturĭ române pentru ele-insești, după cum se studiază vechĭa istoriă pentru ea-însășĭ, după cum se studiază vechile ruine pentru ele-însești, ĭar nu pentru a aplica tóte acestea la a c t u a l i t a t e. Cu alte cuvinte, am avut în vedere adevĕrul obiectiv, ĭar nicĭ de cum o tendință subiectivă. Dela un archeolog, care constată prin lungĭ și laboriόse cercetări traĭul omuluĭ primitiv, d. Bariț va pretinde el óre a p l i c a r e a aceleĭ fase firescĭ a cultureĭ către a c t u a l i t a t e?

36. La pag. L, vorbind despre totalitatea texturilor publicate în tomul I. d. Bariț dice: «pînă când nu mi se va demonstra in aceste cestiunĭ contrariul. «eŭ voiŭ persiste în credința mea, ca aceĭ preoțĭ și logofețĭ, ca autorĭ de acte «originale, aŭ fost străinĭ, bună-óră cum a fost călugĕrul Moxa, Grec dela «Chio.» De unde óre luat'a veneratul nostru coleg, că O l t é n u l Moxa a fost «Grec dela Chio»? Bĭetul călugĕr nicĭ nu scìea măcar grecesce. Tóte fântînele sale aŭ fost slavice, maĭ cu sémă serbe, după cum vedĭ la pag. 340—41. Afirmațiunea cea greșită a d-luĭ Bariț s'a repetat fără control de către d. Cihac în *Romanische Studien*, t. 4 p. 142: «moine grec Michel Moxa de l'ile de Chio»; dela d. Cihac însă nemic nu ne póte surprinde. Ne adresăm acì numaĭ la d. Bariț. Când se publică patru-decĭ de texturĭ, provenite dela autorĭ diferițĭ din localitățĭ diferite, și când aceste localitățĭ sînt române, precum și aceĭ autorĭ scriŭ românesce, ba încă pórtă nesce numĭ ca Druțea, Néncĭul, Pătrașco Păturniche, Nan, Tiful, Stana etc., atuncĭ orĭ-cine susține neromânismul lor este dator a-șĭ demonstra el asertiunea, dacă nu prin probe biografice, cel puțin prin óre-carĭ indicĭ filologice seriόse, arătându-ne, de exemplu, că particularitățile linguistice cutare saŭ cutare sînt grecisme orĭ

slavisme. Nicĭ un singur asemenea indice, absolutamente **n i c ĭ u n u l**, nu ni s'a dat de d. Bariț. Din contra, la pagina LI, d-sa constată că aceĭ «preoțĭ și logofețĭ» scrieaŭ mereŭ pe *u* in códa cuvintelor: *fostu*, *luatu* etc., ceĭa-ce — negreșit — dela Grecĭ și dela Slavĭ nu puteaŭ să învețe.

37. La aceĭașĭ pag. L, d. Bariț observă: «ceĭa ce însă eŭ nu văd, este că «scriitoriĭ din acele timpurĭ șĭ-ar fi dat silința de a scrie întocmaĭ pronunciațiu-«nea poporuluĭ, pentru că nu-mĭ pot explica, cum se întâmplă, că acelașĭ «scriitor, în acelașĭ loc, în acelașĭ document, scrie aceleașĭ cuvinte în doă-«treĭ modurĭ.» Tocmaĭ argumentul d-luĭ Bariț este o armă contra d-sale. O pronunciațiune perfectamente uniformă a unuĭa și aceluĭașĭ sunet, o **p e t r i f i c a r e f o n e t i c ă**, nu se află nu numaĭ în aceĭașĭ localitate, dar nicĭ chĭar la acelașĭ individ. D. Bariț el-insușĭ nu pronunță tot-d'a-una d'o potrivă. Fie-care sunet șovăesce între maĭ multe nuanțe, adesea abia perceptibile, dar fórte reale. Tocmaĭ acésta este rațiunea cea maĭ puternică în favórea uneĭ ortografie maĭ mult saŭ maĭ puțin etimologice, căcĭ fonetismul cade în divergință: pe de o parte, el nu **p ó t e** fi **u n i f o r m**; pe de alta, el ar cere un numĕr înḑecit și insulit de litere **p e n t r u a e x p r i m e t ó t e n u a n ț e l e**. Acela care scriea *den* și *din* saŭ *loco* și *lucu* în acelașĭ document, ne probéză prin acésta că poporul nu pronunța un *e* saŭ *i*, un *o* saŭ *u*, ci un sunet nuanțat. Un asemenea «preut saŭ logofĕt», orĭ-ce ar ḑice d. Bariț, «șĭ-a dat silința de a scrie întocmaĭ pronunciațiunea poporuluĭ». Acéstă pronunciațiune a poporuluĭ» n'ar fi fost credinciós oglindita numaĭ doră printr'o scriere uniformă. Cfr. în astă privință despre limba spaniólă in Michaëlis, *Studien zur romanischen Wortschöpfung*, Leipzig, 1876, p. 15. Să nu uĭte veneratul nostru coleg, că pe linguist îl interesă maĭ pe sus de tóte, ba chĭar exclusivamente, nu starea **c u l t u r a l ă**, ci acea **n a t u r a l ă** a limbeĭ. Un linguist nu va ḑice nicĭ o dată ceĭa-ce ne spune d. Bariț la aceĭașĭ pag. L: «vĕḑ și eŭ că bătrîniĭ noștri «de înainte cu 330, chĭar și numaĭ cu 280 de anĭ, eraŭ lipsițĭ de orĭ-ce «cultură ortografică, saŭ și maĭ pre sus, eĭ nu aveaŭ consciința legilor limbeĭ «nóstre, precum nu o aŭ prunciĭ, și că nu cunosceaŭ gramatica și dicționarul «eĭ nicĭ din nume, când ele nicĭ că existaŭ pe acest pământ». Pentru un linguist, o limbă fără dicționar și fără gramatică, adecă fără materiă și fără formă, este o imposibilitate. Gramatica și dicționarul uneĭ limbe nu se **i n v e n t é z ă**, ci numaĭ se **a d u n ă** din gura poporuluĭ, se adună așa cum sînt, căcĭ ele există din însușĭ momentul in care se nasce o limbă. Nu este sciințific nicĭ chĭar desprețul d-luĭ Bariț pentru «limba pruncilor». Ca să se convingă despre marea importanță a acesteĭ limbe în studiul legilor desvoltăriĭ limbeĭ umane în genere, atragem atențiunea veneratuluĭ nostru coleg asupra ultimeĭ lucrări a ilustruluĭ Egger: *Observations et réflexions sur le développement de l'intelligence et du langage des enfants*, Paris, 1879.

38. La pag. LII d. Bariț a comis o scăpare din vedere curat paleografică. Mirându-se că în acelașĭ document se scrie «*Tudoru* cu *u* și *Simion* fără *u*» etc., d-sa n'a observat, că 'n tóte texturile în genere finalul *u* nu se însemnéză acolo unde ultima consónă se scrie d'asupra rînduluĭ. Cfr. pag. 1.

III. LA GASTER.

39. La pag. LVIII No. 2, dacă d. Gaster ișĭ va aduce aminte că *creț* există în tóte provinciele daco-române, ba dela noĭ a trecut și la Serbiĭ din Banat (**кречав** «kraus», crispus», Karadzić, Lexic. p. 301), d-sa va renunța de si-

gur la derivaţiunea acestuĭ cuvînt dela Saşĭ. La cele ḑise de noĭ despre *creț*= *crispus* (pag. 111) a se adăuga observaţiunea luĭ Schuchardt dela pag. XXVI.

40. La pag. LVIII No. 18 ambele ipotese ale d-luĭ Gaster despre cuvîntul *zestre*, date cu multă reservă, trebuĭ înlăturate. Noĭ din parte-ne ne-am abţinut pînă acum de a propune o etimologiă a cuvîntuluĭ *zestre*, căcĭ stâm la îndoélă între doă căĭ, ademenitóre aprópe în aceĭaşĭ mĕsură. *Zestre*, astăḑĭ singular, este în realitate un plural. In vechile tipăriture române, în Pravila luĭ Mateĭu Basarab, în aceĭa a luĭ Vasile Lupul etc., se întrebuinţéză maĭ ales pluralul ꙃѣстреле, nearticulat: ꙃѣстре, de ex. în *Indreptarea legii*, Tîrgovişte, 1652, f. 209 retro: нꙋ ва лꙋа немика де҆трꙋ'ачѣле ꙃѣстре. Singularul organic cată să fi fost *zéstră*, deşi întrebuinţarea aprópe exclusivă a pluraluluĭ s'a resfrânt asupra singularuluĭ deja în vechile texturĭ, cfr. ibidem ꙃѣстрѣ еи, în loc de: ꙃѣстрꙿ. La Rucăr, în munţiĭ Ţereĭ Româneşcĭ, covórele şi ştergarele, ce se daŭ în zestre fetelor şi carĭ generalmente sînt suspense pe păreţĭ, se chĭamă *zăvéstră*, dela slav. завѣса, завѣсъ «aulaeum», завѣсити «obtendere». De aci prin contracţiune *zăvéstră* = *zéstră*. Dar tot aşa de bine *zéstră* ar puté deriva din lat. *dextra*, cu *ze-*=*de-* ca în *zeŭ*=*deus* (cfr. la pag. 41 forma: зиестрѣ). Pluralul *dextrae*, literalmente «mânele drepte», însemna la Romanĭ un fel de «donaţiune», un «dar», de ex. în Tacit, Hist. I. 54: «miserat dona legionibus d e x t r a s», saŭ ibid. II. 8: «Centurio d e x t r a s, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferens.» Dintre aceste doă etimologie, alégă alţiĭ. Noĭ ne mărginim a maĭ adăoga, că dela Românĭ *zestre* a trecut nu numaĭ la Bulgarĭ, precum indică d. Gaster, dar şi la Ungurĭ, v. Edelspacher, op. cit.

41. La pag. LIX. No. 23 despre *barză*, cfr. ceĭa-ce am respuns maĭ sus luĭ Schuchardt la pag. LXXVII No. 30.

42. La pag. LIX No. 35. D. Gaster a scăpat din vedere, că turcul *cĭokadâr* e accentat pe ultima silabă, încăt ea nu s'ar fi putut perde la Românĭ. Noĭ mănţinem tot ce am spus la pag. 273 No. 34. Vom adăoga numaĭ, că *cĭocotniță* este un cuvînt vechĭu şi la Româniĭ din Transilvania. In Noul Testament din 1648 noĭ îl găsim de doă orĭ: 1° Pavel la Timoteĭu I. V. 13: чокотнице искодитоаре грꙿиндь чѣлѣ че нꙋ сꙿ каде=v e r b o s a e et curiosae, loquentes quae non oportet, şi 2° Faptele Apostolilor XVII. 18: че ва ачѣстꙿ чокодницꙿ сꙿ грꙿаскꙿ=quid vult s e m i n i v e r b i u s (σπερμολόγος) etc. In orĭ-ce mod, ca fonetică, ca morfologiă şi ca semasiologiă, sîntem departe dela turcul *cĭokadâr*.

43. La pag. LXL No. 41, observaţiunile d-luĭ Gaster despre *crierĭ* sînt excelente. Ele rectifică şi ceĭa-ce a fost anormal la mine (pag. 274 No. 44) şi ceĭa-ce era obscur la Schuchardt (pag. XX). Cată să maĭ adaug însă, că *intunerec*= *intenebricum* noĭ l'am explicat la pag. 418 No. 29 litt. *a*, şi că etimologia d-luĭ Cihac: *lunec*=*lubrico*, orĭ-ce ar ḑice Schuchardt (pag. XX), remâne tot imposibilă. Nenorocitul *lunec* ar puté fi maĭ curînd în legătură cu un om care «se lunesce», adecă este «lunatec». In Omiliarul luĭ Coresi, signat. XV p. 8 şi sign. XXXIV p. 5: чеа че се лоунїа ши рꙿслꙿбнцїи; sign. XIX p. 14: се лꙋнѣще ши рꙿꙋ кинꙋаще; sign. XV p. 8: чеа че се лоунескь спoунесе кь се дрꙿчѣще, etc. De asemenea în mitropolitul Varlam, *Invăţătură*

1643, f. 220 retro : «ꙟдрьчици ши лꙋнатечи ши слꙋбꙋноши де бене». În paleoslavica лоунакъ «lunaticus», лоунити-сѧ «lunaticum esse». Dela *lunatec* la *lunec* transițiunea logică este prin «nestatornic» = «care nu stă bine» = «șovăitor». Cfr. în francesa: «il a des lunes, il est sujet à des lunes, se dit d'un homme fantasque et i n é g a l» (Littré). Sub raportul morfologic și semasiologic, *a luneca* ar fi către *a luni* întocmaĭ ca *a orbeca* către *a orbi*. Cfr. în *Molitărnic*, Bălgrad, 1689, f. 174 : «лꙋнекарѣ гъндꙋрилор мѣле».

44. La pag. LX No. 44, despre *ghiócă*, vedĭ cele spuse maĭ sus la pag. LXXVI No. 18.

45. La pag. LXI No. 52. Cum óre ar puté să derive *gâde* din maghiarul *gabos*, adecă *-de* = *-bos*? Despre etimologia d-luĭ Cihac *gâde* = pol. *kat* nu vorbim.

46. La pag. LXI No. 54, vom observa că *ghidinac* saŭ *godinac* nu póte fi «eine Corruption» din *cozonac*, căcĭ *z* derivă din *d*, dar nu vice-versa : «ein «einmal durch *j* afficirter Buchstabe wohl noch eine Reihe weiterer Verände-«rungen durchmachen, zu seinem ursprünglichen Laut aber ebenso wenig wie «der Fluss zu seiner Quelle zurückkehren kann» — a spus de mult Curtius, Griech. Etym⁵. p. 27. Mănținem cele ḑise la pag. 282 No. 74.

47. La pag. 283 No. 78, despre *gligan*, să se alăture cele ḑise de d. Gaster la pag. LXI No. 57. Vom maĭ adăuga că la Bulgarĭ porcul selbatec se chĭamă глик, ĭar în dialectele ruse **хряк**, **крек** și **хляк**, ceĭa-ce confirmă pe deplin originea onomatopoetică a cuvîntuluĭ, v. Budilowicz, **Первобытные Славяне**, Kiev, 1878, t. 1, p. 189.

48. La pag. 287 No. 101, despre *lostun*, a se alătura observațiunea d-luĭ Gaster la pag. LXIII No. 66.

49. La pag. LXIV No. 74 ipotesa d-luĭ Gaster *mățele* = *măselele* este o scăpare din vedere. Mănținem cele ḑise la pag. 291 No. 111. *Mâțe* ca «ancoră», prin traducere literală din slavicul котва dela котъ «pisică» saŭ «mâță», figuréză adesea în vechile tipăriture române. Ca specimen maĭ remarcabil, vom cita din Noul Testament dela 1648, Faptele Apostolilor XXVII. 29 : сѫ нꙋ кꙋмва кадъ ꙟ кр'ꙋнь локь прꙋндось, деꙟ пиесь арꙋнкънды патрꙋ мъце = φοβούμενοι δὲ μὴ εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀ γ κ ύ ρ α ς. Editorul maĭ adauge apoĭ la margine : «мъцеле де фїерь кареле цънь корабїа ꙟ локь де нꙋ мѣрџе къ е кꙋ оунгии де фїерꙋ.»

50. La pag. LXIV No. 84, ipotesa d-luĭ Gaster despre *molid* = slav. *molitva* este inadmisibilă prin lipsa de orĭ-ce a n a l o g i ă «arbore» = «rugăcĭune». D. S. Mangĭucă nĭ-a comunicat o interesantă formă bănățénă a acestuĭ cuvînt : *molete*, în care *-ete-* se explică prin *scaiete* din *scaiu* și maĭ ales prin bănățénul *sângerete* din *sânger* «cornus sanguinea», vedĭ Diaconovicĭ Loga, *Gramatica* p. 45. Forma cea tipică *molidvu* ne întîmpină și 'n mitropolitul Dosofteĭu, *Parimiar* 1672 f. 53 verso : «адорми аколо сꙋть молидвꙋ». Remâne dară ceĭa-ce am ḑis noĭ la pag. 293 No. 123. D. Gaster a scăpat din vedere, că toț acolo la No. 122 noĭ am menționat polonul *modrzew*, care însă n'are a face cu românul *molidvu*.

51. La pag. LXV No. 85 ne surprinde etimologia propusă de d. Gaster : ***moştén*** din *móşte*. Vedĭ la noĭ pag. 294 No. 124. Românesce ***moştén*** nu se póte separa de ***moşiă***, de ***moş*** şi de ***moşnég***, întocmaĭ precum nu se póte separa slavonesce дѣдищь «moştén» de дѣдина «moşiă» şi de дѣдъ «moş» şi «moşnég». Ce să dicem însă despre d. Cihac, care — *Dictionnaire* II p. 597 — derivă ***moşia*** din turcul ***mulk*** «propriété», adăugând apoĭ cu gravitate : «le mot n'a rien à faire avec ***moş*** vieux». Pentru ***moşiă*** din ***moş*** in speciă, cfr. Du Cange, *Gloss. med. lat.* t. I, p. 494 v. avius. Este remarcabil că la Românĭ, după analogia ***moşiă*** dela ***moş***, se formase terminul juridic *fectoriă* = «averea ce trece la *feciorĭ*» : сѫ цїе алѣ ѡченѣ ши фечорие, la pag. 51, act din 1583. Óre ce fel de cuvînt turcesc va găsi d. Cihac pentru *fectoriă*? Par'că 'l audim dicênd : «le mot n'a rien à faire avec ***fector*** fils».

52. La pag. LXV No. 89, obiecţiunea d-luĭ Gaster contra ***neşcăt=nescioquantum*** (pag. 295 No. 129) plécă dintr'o analogiă greşită. D-sa dice : «aus ***nescio-quantum*** hätte ***neştăt*** analog dem ***neştine*** aus ***nescioquinam*** entstehen müssen». D. Gaster crede dară că 'n ***neştine*** numaĭ *-ne* represintă pe ***-quinam***, pe când în realitate din *-quinam* a remas întregul *-cine*, ĭar ***nescio-*** s'a redus la ***nes-***. La genitiv se dice ***nes-cuĭ***. Tot aşa numaĭ la ***nes-*** s'a redus ***nescio*** în ***nes-care=nescioqualem*** şi 'n ***nes-ce***, pronunţat ***neş-te=nescio-quid***. ***Neşcăt*** se referă la ***nescioquantum*** întocmaĭ ca ***nescare*** la ***nescioqualem***. De ce óre d. Gaster nu pretinde forma ***neştare*** în loc de ***nescare = nescioqualem***, după cum cere ***neştăt*** în loc de ***neşcăt=nescioquantum***? In ***nescare*** şi ***neşcăt*** este *-sc-*, fiind-că urméză un *a* saŭ *ă*; în ***neştine*** şi ***neşte*** este *-şt-*, fiind-că urméză un *i* saŭ *e*, de vreme ce românesce *-sce-* şi *-sci*, dar numaĭ acestea, se pronunţă tot-d'a-una ca *-şte-* şi *-şti-*. Resultă dară fără putinţă de obiecţiune, că ***neşcăt*** este ***nescioquantum***. Texturile dându-ne apoĭ deminutivul ***nişchiţel***, actualul ***niţel*** nu póte fi decât o contracţiune de acolo, ca în poporanul ***muncel=munticel*** etc. Femininul ***niţică*** se referă la masculinul ***niţel*** întocmaĭ ca ***viţică*** la *viţel*. Nu este nicĭ o raţiune de a recurge pentru ***niţică*** la albanesul ***nyă cikă***, de unde nu se póte explica ***niţel***, pentru etimologia căruĭa d. Gaster se vede silit a alerga la albanesul ***nyă ţilli*** «óre-cine», separând astfel cu totul pe ***niţel*** de ***niţică***, căcĭ ***cikă*** şi ***ţilli*** nu aŭ a face unul cu altul.

53. La pag. LXIX No. 134, vom adăuga că ipotesa ***sechie = setula*** (pag. 311 No. 198) începe a se verifica. Făcut atent de către Ascoli *(Studj critici II*, p. 101), cumcă latinul *situla* ne apare în medio-latina sub forma de *sicla*, am conchis că şi latinul *setula* ar puté să aĭbă o formă medio-latină *secla*. Eĭ bine, un text italic din 1197 ne presintă in adevĕr acéstă formă, ba încă anume în sens de «haĭnă». Ĭată'l : «Lego Stanae ancillae meae — unum meum «mantellum et unum ***seclum*** et unum lavezium» (Du Cange, ed. Carpent. t. VI, p. 147). «Unum seclum» este pentru «unam seclam» sub influinţa celor-l'alte doă «unum», între carĭ se află pus la mijloc.

54. La pag. LXVII No. 101 d. Gaster ni se pare a fi pré-laconic. Ştersete-rele d-luĭ Cihac merită a fi citate textualmente. Iată-le :

«22. *albugine* certaine maladie des yeux. Ce mot n'a jamais été et n'est pas roumain»;

«32. *celar* cellier, lat. *cellarium*, n'est pas un mot roumain»;

«54. *ghidinac* ou *godinac* n'a jamais été un mot roumain»;

«56. *giurule* pantalon n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
«58. *gorgan*, colline, tumulus, n'a jamais été un mot roumain»;
«60. *incindere* incendier, embraser, attiser, du lat. *incendere*, n'a jamais été un mot roumain»;
«72. *mangăr* espèce de monnaie, n'a jamais été un mot roumain»;
«77. *mesc, mescător*, je puise, celui qui puise, — n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
«81. *misurcă* n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
«83. *mojren* frêne, fraxinus, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
«101. *prăstură* jument n'a jamais été un mot roumain»;
«102. *răfrec, răfrecătură* chiffon, sont des mots fabriqués par le glossateur de Mr. Hajdĕu»;
«107. *sahaidac* flèche tatare n'a jamais été un mot roumain»;
«108. *sămărăt*, gai, enjoué, — n'a jamais été un mot roumain»;
«110. *a se scarandivi* être dégoûté, répugner, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
«124. *tămbar* espèce de vêtement, n'a jamais été un mot roumain»;
«125. *tivénă* chiffon, de même»;
«126. *țițeiu* petit-lait, de même»;
«130. *uture* chat-huant, chouette, noctua, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;
«135. *zgarbură* botte. Ce mot n'a jamais éxisté en roumain» etc.

Cu o procedură de demonstrațiune atât de tachigrafică, care consistă pur și simplu în magistrala sentință că ce-va nu numaĭ «n'est pas», dar încă «n'a jamais été», fără a aduce un singur argument, o umbră de probă, măcar un indice, d. Cihac să se aștepte ca vre-un imitator să-ĭ dică într'o bună deminéță: «Mr. Cihac n'est pas et n'a jamais été», ba chiar: «Mr. Cihac est fabriqué par son éditeur». D. Cihac se va apăra, póte, trimețênd fotografia sa excentricului critic. Degiabă! Am dat și noĭ d-luĭ Cihac o fotografiă cu *zgarbură, prăstură, răfrec* etc. (pag. 278), și totușĭ: «n'est pas et n'a jamais été». D. Cihac, ca să'șĭ constate existința, va alerga atuncĭ la mărturia contimpuranilor. Iarășĭ degiabă! I-am dat și noĭ maĭ mulțĭ martorĭ vechĭ, la carĭ a maĭ adaus d. Gaster, și totușĭ: «n'est pas et n'a jamais été». E clasic maĭ cu deosebire sonorul «jamais», care ne-ar face a crede că d. Cihac, afirmând'o prin unicul seŭ testimoniŭ de experiință personală, trăesce pe lume de când se vorbesce limba română.

55. La pag. 307 No. 187 și pag. LXVIII No. 127. Din neogrecul τζουλί s'ar fi făcut românesce la masculin *țuliŭ*, ca în *scatiŭ*=σκαθί, ĭar la feminin *țulie*, ca în *chilie*=κελλί, *tasomie* = γιασουμί, *scumbrie* = σκουμπρί etc., nicĭ o dată însă *țol* și *țólă*.

56. La pag. LXIX, d. Gaster are dreptate că vechĭul român *vare*=actualul *orĭ, óre*, nu póte veni din latinul *vel*. D-sa întrébă: «Woher aber *vare*?» Este albanesul *vală* cu același sens, de ex. în Hahn, *Alb. Stud.* Lex. 5: «*vală* vĭen sot?» = *óre* vine astădĭ?» Cfr. Rossi, *Vocab. Epirot.* p. 1311: «*val* = ovvero». Chĭar Albanesiĭ contrag pe *vală* saŭ *val* în *o*, v. ibid. p. 918.

57. Este de mirare că d. Gaster, care cunósce bine vechile tipăriture române, a trecut cu vederea în articlul d-luĭ Cihac la pag. 148 o enormitate mult maĭ curiósă decât chiar *urdin* din *ulĕtati* saŭ *pestire* din *apozditi*. Iaĭ'o textualmente : «Mr. Hajdău dit 221 que *cice* est = *aice*, et de point en point l'ital. «*quici*, employé seulement chez Dante et dans le composé *quiciritta* au lieu «de *quiritta*. Le mot *cice*, qui figure 11 fois dans un inventaire de monastère, «ne signifie nullement *ici*, mais *plus* c.-à-d. *ce qui continue la liste*. C'est le «nslave *će* et *ći* en cas que ; *će već* plus, du vslave *će* quid.» In limba slovenă *će već* saŭ *ći već* nu vrea să ḑică «maĭ mult», după cum s'ar înțelege din ecuivocul «plus» al d-luĭ Cihac, ci însemnéză «cu atât maĭ mult», «je mehr», punêndu-se tot-d'a-una în oposițiune la *tim već* «cu cât maĭ mult», «desto mehr». Să presupunem însă, că slovenul *će već* este tot ce 'ĭ place d-luĭ Cihac. De aci încă n'ar urma, că din *će već* s'a putut nasce românul *cice* și că *cice* însemnéză «plus», ĭar nu «ici». Cuvîntul nu e rar în vechile nóstre tipăriture, dintre carĭ d. Cihac nu cunósce n i c ĭ u n a. La mitropolitul Dosofteĭu, de exemplu în *Parimiarul* dela 1672, f. 53 verso, noĭ citim : «че кавѹць пре ч и ч ѧ Ілїе», din Cartea Regilor III. 19, unde latinesce se ḑice : «Quid tibi h i c Eliu», ĭar grecesce : «Τί σὺ ἐ ν τ α ῦ θ α Ἠλιοῦ». După d. Cihac dară, latinul *hic* și grecul ἐνταῦθα, ambele = rom. *cice*, cată să însemneze de asemenea «plus» ! Maĭ désă în vechile texturĭ este forma amplificată *acice*. In Noul Testament dela 1648 ea ne întîmpină la tot pasul, de ex. : «бине есте ноѹѡ а ч и ч ѧ а фи» (Math. XVII. 4, cf. Luca IX. 33) = «bonum est nos h i c esse»; saŭ : «трец̆и де а ч и ч ѧ коло» (Math. XVII. 20) = «transi h i n c illuc»; saŭ : «сѫ фїе а ч и ч а сѫ не пѫрaскѫ» (Faptele Apost. XXIV. 19) etc. Cum remâne dară cu slovenul *će već* al d-luĭ Cihac ?

58. La pag. LXI No. 47, despre cuvîntul *duméstec* (p. 277 No. 58), d. Gaster ar fi putut aduce d-luĭ Cihac din mitropolitul Dosofteĭu, Parimiar 1672 f. 10 v. : «сѫ ва апѹка ѡм де фрателе сѫѹ саѹ де д ѹ м е с т и к ѹ л ь татѫлѹй сѫѹ» din Isaia III. 6, unde latinesce sună : «apprehendet homo fratrem suum vel d o m e s t i c u m patris sui». Sufixul slavic *-nic* s'a adaus românesce numaĭ la teme existinţĭ în limbă : *cas-nic* dela *casă*, *puter-nic* dela *putere*, *indoel-nic* dela *indoélă*, *fățar-nic* dela *fățare* etc., fără a maĭ vorbi, negreșit, despre cuvinte întregĭ slavice. Pe cât timp tema *dumes-* nu există la Românĭ, forma *dumesnic* din vechĭul *dumestec* = *domesticus* nu póte fi explicată d'adreptul prin sufixul slavic *-nk*, ci numaĭ dóră prin influința de analogiă a sinonimuluĭ *casnic*. Cfr. Schuchardt pag. XXVIII.

IV. ALIA (Cihac etc.).

59. La pag. 154 : браниціе. Cfr. în Anton Pann, *Povestea vorbeĭ*, Bucurescĭ, 1852, t. 1, p. 134, proverbul : «herghelie de o épă ciulă și b r a n i ș t e numaĭ de o tufă nu se face nicĭ o dată». D. Cihac n'a pus acest cuvînt între «Eléments slaves», unde slavisézǎ totușĭ cuvintele române cele maĭ neslavice.

60. La pag. 83. Pe când Mihaĭu Vitézul ocupa Transilvania, Fărcaș a fost pus «căpitan al Făgărașuluĭ». Veḑĭ crisovul din 20 aprile 1600 în Cipar, *Archiv pentru filologiă și istoriă*, p. 21, unde acest general este numit : «boĭarinul domniiĭ mele jupan F o a r c a ș căpitanul din cetatea Făgărașuluĭ». —

D. A. Odobescu, *Analele Societăţiĭ Academice Române*, t. 10 (1878), p. 199—203, a publicat o interesantă baladă poporană din Romanaţĭ, unde între ceĭ-l'alţĭ paladinĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul se menţionéză :

Popa Stoĭca din Fărcaşĭ,
Care sare şépte paşĭ,
Moşul Fărcăşenilor,
Sciea séma oştilor,
Cred şi pe-a rĕsbóielor;
Care s'a lăsat de popiă
Şi s'a apucat de vitejiă
Şi de mare mişeliă;
Ş'a urît biserica
Ş'a 'ndrăgit săbióra,
Ş'a urît clocanele
Şi a 'ncins pistólele;
Lasă tóca netocată,
Plécă la rezbolu să se bată...

61. La pag. 88. Despre criptografia serbă v. **Гласник сопскога дрȣжства**, t. XI p. 171 şi t. XXXV p. 26; despre cea rusă : **Срезневскій, О русскомъ тайнописаніи**, în **Записки Академіи Наукъ**, t. XIX, p. 235 etc.

62. La pag. 222, despre cuvîntul *sărjiţă*, constatâm cu plăcere că d. Cihac, *Romanische Studien* t. IV, p. 148, a nemerit adevĕrata'ĭ origine : «*sărjiţă*, «aujourd'hui moins correct *sărjócă*, *sîrjócă*, méteil, blé de semence, moitié fro-«ment, moitié seigle, est croate-serbe **суражица**, nslave **соржица**».

63. La pag. 278 No. 59. Cuvîntul *duva'lm* se află şi 'n Dosofteĭu, *Parimiar* 1672, f. 34 verso : «**ѡ'лȣ ꙟкȣнȣрать кѫмилеле, ши л'кȣ прѫдать, ши дȣвалмїи лȣ ȣчись ꙟи сабїй**». Este şi maĭ interesant de a întâlni acéstă vorbă în glosarul neo-grec al luĭ Georgiŭ Hermonymus din secolul XV : «βαλμάς. ἱπποκόμος, agaso», v. *Annuaire pour l'encouragement des études grecques*, t. 7 (1873), p. 104, unde d. Decharme observă : «mot dont je ne trouve pas d'explication satisfaisante». Noĭ mânţinem dară că *duva'lm*, maĭ corect *duvalmă*, este o vorbă curat românéscă, formată din *de-valmă*=«gregarius [equus s. pastor]». Specimenul cel sporadic la Neo-grecĭ şi specimene paleo-slavice tot atât de sporadice indică provenința lor română chĭar prin scăderea fonetică, căcĭ slavicul **двалма** póte veni prin contracţiune din românul *duvalmă*, dar nu vice-versa, şi cu atât maĭ mult al nostru *duvalmă* nu se póte nasce din forma grécă cea de tot redusă βαλμάς. In ordinea cronologică a desvoltăriĭ lor fonice, cele treĭ forme sînt : *duvalmă*—**двалма** — βαλμάς. Cât pentru *valmă* «asociaţiune», «grămadă», originea cuvîntuluĭ remâne de cercetat. In orĭ-ce cas, etimologia dela ablativul singular slavic *valom*, *valem* «undă», pe care o propune d. Cihac pentru *valmă* (*Dict*. II p. 446), ca şi dativul serb *vîlama* «nymphis», din care tot d-sa scóte pe ḑîna *Filma* (ibid. p. XVI nota), ca şi orĭ-ce derivaţiune dela un dativ saŭ ablativ, singular saŭ plural, afară numaĭ dóră de *omnibus*, nu se póte lua la serios.

64. La pag. 223, cuvîntul *canaf* «cĭucur» noĭ l'am derivat din germ. *Knauf* «nasture». Punctul comun între «cĭucur» şi «nasture» este «nod». D. Cihac, *Dict*. II p. 487, ḑice că *canaf* vine din maghĭarul «*kanaf*, fibre, filament, ru-«ban; cfr. esp. *azanefa*. *zanefa*, pg. *sanefa* houppe ou frange de lit, de l'arabe

«*aç-çanifa* ora vestis». Nu înţelegem, prin ce minune fonetică arabul ç, spaniolul *z*, portugesul *s* ar fi putut deveni la Ungurî *k*, fiind legitimă numaî trecerea gutturaleî în sibilantă, iar nu vice-versa. Maghiarul *canaf* derivă din medio-germanul *knouf*=actualul *Knauf* : «in Kulm. recht 4,51 *knofil* unter «frauengerade zwischen *heften* und *vürspan* genannt» (Grimm. *Deutsches Wörterbuch*, t. 5, p. 1366). Prin urmare românul *canaf* remâne tot în legătură etimologică cu *Knauf*, înså prin intermediul maghiaruluï *kanaf*.

65. La pag. 272 No. 30. *cavan* «taler» n'are a face, după cum am spus'o, nicï cu *gävan*, nicï cu *gavanos*. Este un termen străbătut la noï prin relaţiunî comerciale din evul mediŭ cu Italia. Veḑï Caix, op. cit. p. 97 No. 261 : «sic. ca«*vagnu*, lomb. *cavagn*, da *cavaneus* formato pure da *cava* che nelle Glosse di «Cassel è spiegato *putin* largo vaso.»

66. La pag. 273 No. 33. *Indreptaré légii* 1652. f. 614 retro : «лѹ цопанѫ лѹ чингїасѫ», unde *ţopană*=«dănţuitóre», *cinghiasă*=«căntăréţă». In mitrop. Varlam. *Invăţătură* 1643. f. 341 v. : «тоци чеа че глѫсїа кѹ чингїи ши кѹ флѹере». Şi totuşî d. Cihac pretinde. *Roman*. *Stud*. IV p. 153. că : «n'est pas un mot roumain».

67. La pag.219. Cuvîntul *vig* ne întîmpină şi 'n mitr. Dosofteïu, *Parimiar* 1672. f. 28 r. : «вигѹрї фаче ши ле дѣде вѫнситорилѡрь (Proverb. XXXI, 24), unde în Biblia 1688 ḑice : «чаршафѹри лѹ фѫкѹт», grecesce : «σινδόνας ἐποίησε». Acésta ne face a ne îndoi de etimologia *vig*=sl. вѧдѫ.

68. La pag. 295 No. 128. Despre *naljosul*, *nalsusul*, d. Cihac (*Rom. Stud.* IV p. 169) îşî permite următórea petrecere : «Mr. Hajdău ne dit pas de quelle «langue il tire ce composé burlesque de son fabricant de vocabulaire (c'est «sans doute *nas jos*—*nas sus* le nez en bas. le nez en haut), il se contente de «remarquer que le mot manque dans les dictionnaires. Et pour raison!» Ne vom mărgini de a trimite pe d. Cihac la *Noul Testament* tipărit în Bălgrad la anul 1648, unde va găsi în Luca I. 39 : «мѣрсе ꙟналсѹсѹрилє кѹ де грабѫ =«abiit in m o n t a n a cum festinatione» =«ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀ ρ ε ι ν ὴ ν μετὰ σπουδῆς». In acest mod. cu *nas-jos* remăne d. Cihac.

69. La pag. 301 No. 161 (cfr. pag. LXXIV No. 10 şi XXVI. LXVII No. 111). *Salbed*, nu *sarbed*. se află şi 'n Négoe Basarab, *Invăţăture*. Buc. 1843. p. 118: «în haïne sparte şi întinate şi cu feţele s a l b e d e».

70. La pag. 304 No. 174. D. Cihac nu cunosce verbul *şupesc* «ravir», ci numai adjectivul *şupaïu*, pe care— *Dict.* II p. 395—îl légă cu *şubred*, cu *şuchiat* etc.. legându-le apoï pe tóte la rîndul lor cu serbul *şupljiti* «creuser», cu polonul *szczuply* «mince» şi maï căte altele.

71. La pag. 250, XV şi LXXIII No. 3, să se observe că iniţialul «*r* dur» se găsesce, ba încă fórte pronunţat, şi 'n dialectul istriano-român. Iată ce ḑice reposatul Ion Maiorescu. *Itinerar în Istria*, p. 111 : «*r* la începutul cuvinte«lor se pronunţă tot-d'a-una cu aspiraţiune, cu un fel de *h* saŭ *î* ca la Traco«românî». Şi totuşî d. Cihac. imperturbabil în agnosticul seŭ dogmatism, nu se sfiesce (*Romanische Studien* IV p. 145) a nu vedé : «qu'une orthographe v-

cieuse dans le doublement du *r=rr*». Cătră exemplele dela pag. 250, să maĭ adăugâm din *Molitávnicŭ*, Bălgrad, 1689, f. 105 v. : кала рра.

72. La pag. 154 și 241 No 7, despre *fatacĭune*=«binage», «terre de seconde façon». Respingênd acéstă glosă din acte dela 1545 și 1606, d. Cihac (*Roman. Studien* IV p. 149) d e c r e t é z ă că : «*fătăcĭune* n'a que le sens de *portée* du lat. *fetare*», și ne trimite cu gravitate la ale d-sale *Éléments Latins*, adică *Dict.* I, pag. 92, unde se citesce în adevĕr : «*fĕtăcĭune*—portée». Este o nenorocire pentru d. Cihac, că Dicționarul d-sale n'a fost consultat nu numaĭ de către logofeții dela 1545 și 1606, dar niciĭ măcar de poetul muntén Paris Mumulénu din secolul nostru, a căruĭa poesiă «Primăvara», publicată în *Curier de ambe sexe*, ed. I, t. I, No. 4, p. 77, cuprinde între altele :

Sórele cum se ivesce,
Pan cu turmele pornesce.
Când e dupre munțĭ și malurĭ
Ș'apoĭ ese preste délurĭ,
Turmele din f ă t ă c ĭ u n e
Pornesc sbierând la pășcĭune...

După d. Cihac dară, turmele «abĭa fĕtate» alérgă deja a pasce!

73. La pag. 279 No. 61, cfr. pag. LXXVI No. 25. O analogiă interesantă la *femeĭa=feminea* și serb. женска, ne presintă limba vallonă în *fèmerèie* «femme avec une nuance de mépris», pe care Grandgagnage, *Dict. étymologique de la langue wallonne*, Liège, 1845, p. 204, explică prin : «qui tient de la femme, qui appartient au sexe féminin».

74. La pag. 281 No. 68 și pag. XXXI. Pe lîngă formele vechĭ *fughicel* și *funicel*, găsim o formă maĭ modernă în Molnar, *Sprachlehre* 1788, p. 46 : «фȣнинчел das Aass», cu al doilea *n* neorganic, ca în *funingine* din *funigine*= lat. *fuliginem*, *mănunt=minutus* etc.

75. La pag. 305 No. 178. D. Cihac, *Dict.* II p. 33, derivă *buléndră* din slav. *platĭno* «linum», *plată* «pannus detritus» etc., d e c r e t â n d că acest cuvînt «n'a **donc** qu'un rapport d'idées» cu medio-latinul *balandrana*. Forma slavică cea maĭ apropiată de *buléndră*, pe care o găsesce d. Cihac, este bohemul *planda* «blouse, souquenille». Din întâmplare, acest cuvînt nu se rudesce cu paleosl. *platĭno* etc., căcĭ limba bohemă nu nasaliséză niciĭ o dată pe slav. *-t-* în *-nd-* saŭ măcar *-nt-*. Bohemul *planda* vine d'a-dreptul din mediolatinul *opelanda* «pallii vel tunicae species», v. Matzenauer, *Cizí slova*, Brno, 1870, p. 278. Ce maĭ facem dară cu magistralul «donc» al d-luĭ Cihac?

76. La pag. 223. Pluralul кѫци n'are a face niciĭ cu gr. κίστη, niciĭ cu germ. *Kasten*, ci este medio-gr. κάτζι, menționat între vasele bisericescĭ : «... ἀλμὸς, θυμιατὸν, κάτζιν» în Du Cange, *Gloss. med. graecit.* p. 618-19, derivând din ital. *cazza* «vas». Astăḑĭ se ḑice *cățuie*, cfr. Cihac, *Dict.* II, p. 645.

77. La pag. 254 No. 26 și pag. 302 No. 165. D. Cihac, *Dict.* II p. 354, derivă *solz* «squama» din paleosl. слȣзъ, care însemnéză și el excepționalmente «squama», maĭ mult însă «succus, mucus, pituita», adecă ce-va «fluid» (Mi-

klosich, Lex. ad voc.), ceîa-ce românul *solz* nu semnifică nici o dată. Termenul slavic propriŭ pentru «squama» este **ѧѹска** saŭ **ѧѹспа**, v. Budilowicz, **Первобытные Славяне**. Kiew, 1878, t. I. p. 66, care s'a conservat la Bulgarĭ, la Slovenĭ, la Rușĭ, la Polonĭ, pe când **сльѕъ** cu sensul de «squama» nu există nicĭ într'un dialect slavic. Românul *solz*, pe de altă parte, exprimă tot-d'a-una, după cum am maĭ spus, ideîa de ce-va «tare», «solid», nicĭ de cum «fluid». Așa în documentul din 1580 (p. 254) noĭ îl vedem în aplicaţiune la un arbore: «plop cu *solzii*» = «plop cĭoturos». Intr'o carte de o raritate extremă, tipărită în Bucurescĭ la 1806 in-4 de «Gavriil Vineţki Avgi-bașa» sub lungul titlu de: *Càrticică ce acum întâiași dată s'aŭ tălmăcit după limba legască pre limba rumânéscă, care cuprinde întru sine multe lucrurĭ spre folosulŭ a toată obștea* etc., la f. 65 r. se dă o doftoriă de caĭ: «**Пентрꙋ ѕолѕй адикъ гълчиле каре гъсеще пъ кай тинерй** etc.» Aci vedem nu numaĭ sub raportul fonetic *zolz* pentru *solz* ca la pag. 302, dar încă în privinţa semasiologică *solz* = «gâlcă». Etimologia d-luĭ Cihac *solz* = sl. **сльѕъ** întimpină dară dificultăţĭ fórte serióse. Contra etimologieĭ nóstre proprie *solz* = lat. *solidum* este de observat obiecţiunea luĭ Schuchardt la pag. XXIV. Ambele etimogie fiind struncinate, vom propune o a treîa, care ni se pare a fi decisivă. Plecând dela forma *zolz*, de unde *solz* prin dissimilaţiune, și dela sensul «gâlcă», «glandula», noĭ găsim în limba bohemă *žláza*, *želza* cu sensul general de «glandula» și cu sensul special de «gâlcă la caĭ», «Strengel» (Jungmann, *Slownjk česko-německy*, t. 5, p. 863). Intr'un text bohem din secolul XIII *zleza* însemnéză «umflătură», «tumor»: «učině mu va žiwotě taku ž l e z u» = «îĭ voîu face pe stomah o așa t u m ó r e...» (Hanka, *Starobylá sklidanie*. Praha, 1820, t. 4, p. 350). Poloniĭ aŭ forma *żolza*, aprópe identică cu cea română, dar numaĭ cu sensul de «gâlcă la caĭ», «gourme». In dialectele polóne ne maĭ întimpină *zolz*, *zowz*, *zawza*. La Rușĭ, ĭarășĭ cu sensul restrins de «gâlcă la caĭ», avem **железа**; la Serbĭ **жлезда** cu sensul general de «glandula». Cfr. Potebnïa, **Къ исторія звуковъ русскаго языка**. Voronez, 1876, p. 166. Inițialul *z*, *ж*, după o normă a foneticeĭ slavice, provine din ario-europeul *gh*, din care s'a conservat urma în forma bohemă *hláza*, întrebuinţată de o dată cu *žlaza* și de unde deminutivul *hlazek* «bătătură la mână», «callosité» (Jungmann, op. cit. t. 1, p. 685). Sensul primitiv al românuluĭ *solz* este dară «gâlcă» ca în Vineţki și «cĭot» ca în crisovul din 1580. Sensul de «squama», «écaille», cată a fi posterior. Este de observat că slavicul *žlaza* fiind «glandula», radicalul **жлѣ-** = *hla-* corespunde luĭ *gla-* din latinul *glan[d]s* = sl. **желѫдь**, și atuncĭ finalul *-za* ar puté fi considerat ca un sufix deminutival: «žla-*za*» = «gland-*ula*»; cfr. sufixul deminutival *-za* in limba albanesă. Cestiunea morfologică însă ne preocupă aci maĭ puţin decât stabilirea derivaţiuniĭ directe a românuluĭ *solz*.

78. La pag. 300 No. 157, despre *săvaĭ* «quoique, bien que, au moins», pe care noĭ l'am descompus în *să-va* «dacă vrea», «si libet», d. Cihac—*Roman. Studien* IV p. 173 — observă cu obicĭnuita sa amabilitate: «L'étymologie «latine de Mr. Hajdeu est tout simplement ridicule», și compară pe *săvaĭ* cu «le croate-serbe *sav*, *sva*, *sve*, métathèse de *vas*, *vsa*, *vse* omnis, totus, vslave «*vĭsĭ* omnis». Pentru diferitele nuanţe de semnificaţiune ale cuvîntuluĭ *săvaĭ* in vechile tipăriture române, dintre carĭ nicĭ una nu se apropiă de «omnis», trimitem pe d. Cihac la Bariţ, *Catechismul calvinesc*, Sibiĭu, 1879, p. 129.

unde va găsi tot-o-dată forma *săva*, fără finalul *i*, pe care ar fi putut s'o védă şi la noĭ în cronica luĭ Moxa pag. 438 No. 102. Cumcă *săva* nu este şi nu póte fi alt ce-va decât *să-va* = «dacă vrea», ajunge a adăuga forma la a doua persónă: *săveri* = «dacă vreĭ». Aşa în Noul Testament dela 1648, Paul la Corint. II. II. 12: «сѫвери кѫ-ми ера міе поарта дешкисѫ прен домнꙋль, нꙋ авꙋю рѫпаѡсь ...» Pentru *va* = *vrea* şi *veri* = *vreĭ*, Iată de ex. din mitrop. Varlam, *Invăţătura* 1643, f. 265 v.: «те дꙋче оунде нꙋ вери тꙋ, че аколо оунде ва ель». Negreşit, tóte acestea nu vor convinge pe d. Cihac, care pretinde, maĭ pe d'asupra, că la Românĭ *să* n'a însemnat nicĭ o dată «dacă». Afară de numerósele texturĭ din tomurile I şi II. afară de texturile nu maĭ puţin numeróse reproduse saŭ citate de d. Cipar, tóte cu *să* = «dacă», ne vom mărgini a aduce aci, pentru hatîrul special al d-luĭ Cihac, un text unde *săvaĭ* «măcar» şi *să* «dacă» figuréză maĭ de multe orĭ unul lingă altul, anume din mitrop. Varlam II f. 63 v.: «сѫ ваи фокь сѫ м'аре арде, сѫ ваи фіери сѫ м'аре мѫнка, сѫ ваи маре сѫ м'аре ӂнека, сѫ ваи сабіе сѫ м'аре тѫа, сѫ ваи тоть трꙋпꙋль ӂ міи де бꙋкѫци сѫ с'арѫ здроумика, еꙋ де христос нꙋ мѫ воіꙋ лепѫда», adică: «m ă c a r foc d a c ă m'ar arde, m ă c a r fierĭ d a c ă m'ar mânca, m ă c a r marea d a c ă m'ar îneca, m ă c a r sabiă d a c ă m'ar tăĭa, m ă c a r tot trupul în miĭ de bucăţĭ d a c ă s'ar zdrumica...», maĭ adăugând apoĭ d. Cihac din parteĭ: «eŭ de serbul *sar* nu mĕ voiu lepăda».

79. La pag. 257 No 29. Forma organică a luĭ *gruiu* este *gruntu*. Dela Românĭ cuvîntul a trecut la Rutenĭ din Bucovina şi la Huţulĭ, v. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen* p. 16: «*grunt*, *hrunt*, Anhöhe, Hügel; *grunyk*. Diminutiv von *grunt*.»

80. La pag. 219, derivând pe românul *bréslă* din братство, noĭ am uĭtat a aduce semnificaţiunea cuvîntuluĭ slavic. Profitând de acésta, d. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 147) ḑice: «Mr. Hajdĕu déduit *bréslă* du russe *bratstvo* fraternité». Nicĭ despre «russe», nicĭ despre «fraternité», noĭ n'am spus nemic. Братьство nu numaĭ братрьство, este şi paleo-slavic (Miklosich, Lex p. 44). La Rutenĭ *brastvo*, ca şi la Polonĭ *bractwo*, însemnéză nu numaĭ «fraternité», ci încă «corporation», «compagnonnage», «association», v. **Лѣтопись Грабянки**, Kiev, 1853, p. 335, adecă întocmaĭ românul *bréslă*. D. Cihac (*Dict.* II p. 217) ḑice că *bréslă* derivă din «vsl. *brŭselŭ*, *brŭseli*, testa, tabula, *brŭselije* testæ; donc les personnes portées sur cette tabula, sur ce registre». Din nenorocire pentru d. Cihac, sl. *brŭselŭ* nu insemnéză «tabula» în sens de «registre», ci numaĭ de «lespede», grecul πλάξ (Miklosich, *Lex.* p. 46); şi chĭar dacă *brŭselŭ* ar fi «registru», tot încă d-sa ar trebui să ne arete măcar o singură limbă, în care vre-o «corporaţiune» se va fi calificat «registru». Cât pentru transiţiunea fonetică *bréslă*, adecă *braslă* din *bratstvo*, ea s'a putut face nu numaĭ prin *braslă*=*brasvo* ca în *naraclită*=*narăkvitza* (pag. 219), dar şi prin *braslă*=*brasto*, ca în *coraslă* din *corastă*, *căşlig* din *căştig* etc., cfr. maĭ sus pag. XXXIII.

81. La pag. 53. D. Cihac, *Dict.* II p. 51, pentru filiaţiunile cuvîntuluĭ *cĭobótă* nu vrea să cunóscă decât formele slavice. Italianul *ciabatta* şi cele-

l'alte forme occidentale ĭĭ remân necunoscute. De asemenea nu scie despre vechĭul termen juridic «banĭ de cĭobóte».

82. La pag. 432, despre *vărcolac*, cfr. *Indreptaré légii* 1652 f. 384 v.: «Пентрꙋ мортꙋлъ де сѫ ва афла стригои кърꙋа-й ꙁикъ връколакъ». D. Cihac, *Dict.* II p. 448, pînă la un punct și Schuchardt, maĭ sus p. XXVI, identifică pe *tricolicĭu* saŭ *pricolicĭu* cu *vărcolac*. Sub raportul sensuluĭ ar merge, căcĭ *tricolicĭu*, după expresiunea luĭ Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, ed. Papiŭ, p. 143): «idem est quod Gallis *loup garou*». Nu înțelegem însă transițiunea fonetică. La Românĭ *vr* nu trece nicĭ o dată nu numaĭ în *tr*, dar nicĭ măcar în *pr*; pe de altă parte, accentatul *a* din *-ac* nu putea să scadă la *i* din *-icĭ*. Noĭ uniĭ nu scim cu certitudine, de unde vine *pricolicĭu* saŭ *tricolicĭu*, dar în orĭ-ce cas nu din *vrăcolac*. Cfr. alban. *trocălin* «ich klopfe» (Hahn), *trocolicĭ* «trottatore» (Rossi) etc. Pentru *p*=*t* în *pricolicĭu*=*tricolicĭu*, v. pag. 111.

83. La pag. 297 No. 145. D. Cihac, *Dict.* II p. 317, ne asigură că *prăsesc* este de aceĭașĭ origine cu *rod*. Ne mărginim a menționa acéstă curiositate. D-sa vine însă de contestă tot-o-dată, în *Roman. Stud.* IV p. 171, existința cuvîntuluĭ *prăstură* «ĭépă», «jument». Noĭ din parte-ne credem maĭ mult în mărturia mitropolituluĭ Dosofteĭu, care ḑice în *Parimiar* 1672 f. 34 v.: «ши пръстꙋриле асиниилорь пъщиа апроапе де дѫнсе (Iov. I)=«f o e m i n a e asinae pascebantur conjunctae eis»=«αἱ θήλειαι ὄνοι».

84. La pag. 274 N. 43, cfr. p. XIX-XX și LXXIII No. 6, etimologia nóstră *coteĭu* din alban. *kut* se confirmă pe deplin prin forma română *cotarlă*. Veḑi Alexandri, *Teatru*, ed. Socec, t. 2, p. 657, unde un țeran exclamă în fața unuĭ câne: «A fi un zăvod, póte? Țibă, c o t a r l ă!» In *cot-arlă* este acelașĭ sufix ca în *șop-îrlă*. De aci proporțiunea: rom. *cot-arlă*: alb. *kut*: : rom. *șop-îrlă*: alb. *șapi*. Scăderea luĭ *a* la *î* în *șop-îrlă* față cu *cot-arlă* provine tocmaĭ din *i* în *șapi* față cu finalul consonantic în *kut*. Etimologia *șopîrlă* = alb. *șapi* este și în d. Cihac, *Dict.* *II* p. 720; d-sa a luat'o însă din a nóstră *Istoriă critică*, ed. 1 (1873), t. 1, p. 309.

85. La pag. 312, despre *zilesc* «je passe la vie», D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 178) d e c r e t é z ă: «Ce verbe, que le roumain ne connait pas, est un mot de l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu.» Noĭ credeam pînă aci că d. Cihac nu scie numaĭ ceĭa-ce ce nu citéză; acum însă ne încredințăm, cu o adevěrată părere de reŭ, că d-sa n'a citit nicĭ măcar cărțile pe carĭ însușĭ le citéză. In acelașĭ articol cu câte-va pagine maĭ sus, la p. 148, d. Cihac aduce Gramatica luĭ Molnar. Va ḑice dară cine-va că a citit'o? Nu, căcĭ dacă d. Cihac ar fi citit pe Molnar, *Sprachlehre* 1788, ar fi găsit acolo la pag. 269: «ꙁилеск, fristen das Leben». Ore și Molnar să fie «l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu»?

86. La pag. 311 No. 197. D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 177) ḑice: «*sorliță* «est à notre avis tout simplement le vslave *orĭlicĭ*, *orĭlica*, *orĭlŭ*, aquila, avec *s* «prépositif, cfr. *sturz*=*turdus*». Lucrul nu este tocmaĭ atât de «tout simplement» după cum acésta se pare d-luĭ Cihac. In *sturz*=*turdus* s'a prepus un *s* inorganic de'naintea uneĭ consóne, ca și'n *sgripțor*, *sdrențe* etc. Nu există însă în limba română nicĭ un exemplu serios de «*s* prépositif» de'naintea

uneĭ vocale. Chiar de'naintea consónelor un *s* inorganic este rar la Românĭ, în cele maĭ multe casurĭ inițialul *s* resultând din latinul *ex*, ca în *sbor*=*exvolo*, *schimb*=*excambio*, *scot*=*excutio* etc. Ar fi însă absurdă o formațiune *sorliță* =lat. *ex*+slav. *orilica*. Decĭ *sorliță* nu póte fi slavic.

87. Nesciința se póte scusa; neonestitatea — nicĭ o dată. D. Cihac dice în *Romanische Studien* IV p. 171 : «ngr. χανίστρι, alb. *kanistrĕ*, dont. Mr. Hajdeu dĕduit *traistă*». Pentru onórea d-luĭ Cihac, noĭ presupunem că d-sa nu ne-a înțeles. Cele dise de noĭ, vedi-le la pag. 304—5 No. 175.

88. La pag. 299 No. 150 și pag. 301 No. 160, în privința cuvîntuluĭ *rescumpĕr*, *scumpĕr* «je me venge». D. Cihac *(Roman. St.* IV p. 172*)* ne asigură că *scumpĕrare*, *rescumpĕrare* «signifient *rémunérer*, *rémunération* = *punir*, *punition*». D-sa nu și-a dat ostenéla de a citi nicĭ măcar *Letopisețele* d-luĭ Cogălnicénu, căcĭ altfel ar fi găsit acolo, ed. I, t. I, p. 230—31, în Cronica luĭ Miron Costin următórea descriere a morțiĭ unuĭ boĭer din Moldova : «Iară «pre Vasilie Stroicĭ îl ĭertase Stefan-vodă, numaĭ învățase pre Nicoriță ar-«mașul să-l ducă să vadă perirea celor-l'alțĭ, ca să-ĭ hie grijă maĭ pre urmă «de mórte, că era om tînăr Stroicĭ și din casă maĭ vechĭu și cinsteț decât «tóte casele în țară; ce dilele luĭ cele sfârșite, cum dice cuvîntul : vĕdênd că «merge la perire și nu-ĭ spusese armașul povestea, s'aŭ apucat de sabia u-«nuĭ dărăban să móră cu r e s c u m p ĕ r a r e, că era om de firea luĭ ini-«mos». Óre și aci *rescumpĕrare* nu este «vengeance», ci numaĭ «rémunération, punition», după cum pretinde d. Cihac? Ar fi de prisos să maĭ citâm din vechile tipăriture române. Când mitropolitul Varlam, *Invĕțătură* 1643, f. 265 v., dice : «дїаволꙋль ꙗсте р ъ с к ꙋ м п ъ р ъ т о р ю», noĭ traducem prin : «le diable est vindicatif», d. Cihac prin : «le diable est rémunérateur». Dracul cată să-ĭ fie recunoscĕtor. Din nenorocire însă pentru reputațiunea ambilor, ĭată un text trilinguic. In mitropolitul Dosofteĭu, *Psaltire* 1688, ps. 57 sună: бꙋкꙋра-сѫ-ва дирептꙋл кѫндь ва веда с к ꙋ м п ъ р а р е =slav. възвеселитсѧ праведникъ егда видитъ ѿ т м ъ щ е н ї е = lat. «laetabitur justus cum viderit v i n d i c t a m». Tot acolo ps. 149 : а фаче р ъ с к ꙋ м п ъ р а р е ꙟтрꙋ пѫгѫни =sl. сътворити м ъ с т въ ꙗзыцѣхъ =lat. «ad faciendam v i n d i c t a m in nationibus».

89. La pag. 308 No. 189, noĭ am spus : «slavicul чеснъкъ *(*ail*)* în legătură cu чесати-сѧ (usturà*)* ». D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 176, ne dă cu acest prilej o lecțiune: «le vsl. чесати-сѧ ne signifie nullement *brûler*, mais *se fendre* etc.» De'ntâĭu, noĭ n'am spus că чесати-сѧ însemnéză «brûler», ci «a ustura», adecă «a avé mâncărime,» «avoir la démangeaison». Pe lîngă excelintele dicționar paleoslavic al luĭ Miklosich, d. Cihac ar maĭ fi putut consulta din când în când și pe al Academieĭ de Petersburg, , t. IV p. 435, unde ar fi găsit : чесаться = свербѣть зудѣть тѣло чешется. Să maĭ observe tot-o-dată d. Cihac, că noĭ n'am derivat чеснъкъ din чесати-сѧ, ci numaĭ le-am pus «în legătură».

90. La pag. 129, despre месерери = милостенїи. D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 166 - 7, d e c r e t é z ă că *meserri* nu sînt *milostenii* : «La traduction

«par *charité, aumône* n'aurait aucun sens, et *mesreri* (sic) doit être pour «*meserii*= fonctions, affaires, ce qui seul s'acoorde avec le sens»; apoi ne trimite la al seŭ *Dictionnaire* II p. 194, unde ni se spune că românul *meserià* este slavicul мєщєрнга etc. Lăsâm să respundă d-luĭ Cihac Psaltirea luĭ Coresi din 1577, punênd alăturĭ pasagele române cu cele din Vulgata. Aşa în ps. V: ꙟ моулцїа мєсєрєрїєн талє = «in multitudine misericordiae tuae»; aşa în ps. XXXII: мєсєрѣрѣ домнѹлѹи плинѹ є пѫмжнтѹль = «misericordia Domini plena est terra»; aşa în ps. LXXXVIII: ıѡ сѫнть мєсєрєрилє талє = «ubi sunt misericordiae tuae» etc. După d. Cihac, şi latinul *misericordia* va fi însemnând «fonctions, affaires».

91. La pag. 294, No. 124, în *moşnén*=*moştén* şi *moşnég* = *moştég*, pentru -*şn*- din -*şt*- cfr. *ploşniţă* «Wanze»=russ. площица, boh. *ploştice*. In *moşnég* însă pare a fi o trecere curat fonetică, dacă nu va fi o contracţiune dissimilativă din *moşnenég*; în *moşnén* este assimilaţiune regresivă *n*+*n* din *t*+*n*; în *ploşniţă*—influinţa sufixuluĭ -*niţă* din sinonimul *stelniţă*=slav. стѣница. Pentru inorganicul *l* în *stelniţă*, cfr. pag. 273 No. 37, pag. 311 No. 197, ĭar maĭ ales excelenta observaţiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXXIII, care ne rectifică pînă la un punct.

92. La pag. 437 No. 93 litt. *c*. D. Cihac, *Dict.* II p. 262, derivă *platoşă* din formele slavice *plat*, *platy* etc., carĭ tóte sînt masculine, şi nu cunósce medio-latinul *plata* «cuirasse», de unde cuvîntul român vine d'a-dreptul. D-sa nu explică, de asemenea, finalul -*şă*; apoĭ citéză, nu se scie pentru ce, grecul clasic πλάτη «rame, aviron»!

93. La pag. 421 No 46. Ne voind să cunóscă forma română *plaveză*=ital. *palvese*, care nu există decât numaĭ la Italianĭ şi, prin urmare, nu ne-a putut veni de aĭurĭ, d. Cihac — *Dict.* II p. 246 — pretinde că Româniĭ aŭ luat *paveza* dela Slavĭ.

94. La pag. 436 No. 92. D. Cihac, *Dict.* II p. 538, derivă pe *hitlén* din ung. *hitlen* «perfide» compus din *hit* «loi» şi -*len* «sans», de unde *hitlenşug*=*hitlenség*. Se póte. Pe cât timp însă noĭ găsim la Serbĭ forma хитлен din хитрен cu acelaş sens de «viclén» şi pe cât timp sufixul -*şug*=ung. -*ság* se unesce şi cu teme slavice, de ex. *priete-şug*, preferim a remâné indecişĭ între ambele etimologie.

95. La pag. 438 No. 103. Noĭ am dat cuvîntul *céur* fără nicĭ o etimologiă. Maĭ curagĭos, d. Cihac — *Dict.* II p. 563 — decretéză că *céur* e tot una cu *chĭor*, derivând ambele din turcul *kior* «aveugle» Ce-ĭ pasă d-sale, că *céur* era poporan la noĭ deja în epoca luĭ Mircea cel Mare, pe când elementele turce nu avusese încă timp de a se întroduce in România! Ce-ĭ pasă că din *chĭor* nu se póte face românesce nicĭ măcar *cĭor*, ĭar cu atât maĭ puţin *céur*! Cine derivă, ca d. Cihac, pe românul *tivesc* din turcul *qyvirmaq* (*Dict.* II p. 623), *căptuşesc* din *qaplamaq* (ib. p. 556), *culbec* din *qabouqli* (ib. p. 569), *famen* din *khadim* (ib. p. 576), *galeş* din *djali'* (ib. p. 579), *genune* din *djehennem* (ib. p. 580), *ghiduş* din *guldurudju* (ib. p. 580), *maţ* din *ma'ii* (ib. p. 594), *moş* din *mousinn* (ib. p. 596) *moşie* din *mulk* (ib. p. 597), *ócheş* din *aghyz* (ib. p. 600). *zimţ* din *zindjir* (ib. p. 631) etc. etc.

acela nu s'ar teme a trage de insușĭ *Dumneḑeu* din *Allah*. De unde vine *céur*, nu scim; dar din *chĭor* — nicĭ o dată.

96. La pag. 440 Nr. 124. Necunoscênd vechĭa formă *svinéță* dela slav. свиньць «plumb», d. Cihac — *Dict.* II p. 612 — identifică actualul *sinéță* «fusil, carabine» cu *șișané* dela turcul «*chechkânè, chichkânè (tufenk)*, vulg. «*chechanè* etc., ngr. σισανές, σισχανές». Prin ce fel de transițiune fonetică *șișané* ar fi putut să trécă în *sinéță*, acésta o scie numaĭ d. Cihac.

97. La p. 280 No. 66. D. Cihac — *Dict.* II p. 500 — d e c r e t é z ă că românul *foișor* este ung. *folyosó* «corridor, galerie». Maĭ întâĭu, maghĭarul -*ó* trece la noĭ tot-d'a-una în -*ăŭ*, nicĭ o dată în -*or*: *birăŭ*=m. *biró*, *Cengăŭ* = *Csangó*, *făgădăŭ* = *fogadó*, *hălăŭ* = *háló*, *heleștăŭ* = *halastó* etc., încât din *folyosó* s'ar fi făcut *foișăŭ*. In *Roman. Stud.* IV p. 160, d. Cihac combate in următorul mod cele doă texturĭ aduse de noĭ în tomul I: «Le «texte que Mr. Hajdeu cite des Letopisețele, 1-re édition Cogălniceano, tome I «p. 167: și într'un *foișor* sus in cetate unde odihnĭa, à l'appui de son étymo-«logie, en ajoutant que *foișor* paraît avoir ici tout-à-fait l'acception du fr. «*folie* maison de plaisance, ne prouve cela aucunement, car il n'est pas à «supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forte-«resse. Moxa dit, p. 435: previé pre mare dintr'un *foișor*; et ici *foișor* n'a non «plus le sens de maison de plaisance. Mr. Cihac a donc eu parfaitement rai-«son d'oublier ce mot *latin* etc.» D. Cihac a uĭtat să ne spună, de ce anume: «il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse». D-sa a maĭ uĭtat să ne lămuréscă, pentru ce adecă în textul luĭ Moxa (pag. 385) împĕratul bizantin Teofil nu putea să aĭbă un *foișor*=«maison de plaisance», de unde să-șĭ petrécă «privind pe mare». După d. Cihac, Stefan-vodă și împĕratul Teofil «se odihnĭaŭ» și «petreceaŭ» în *foișor*=ung. *folyosó*, adecă în nesce «coridóre», căcĭ în limba maghĭară — observațĭ bine — *folyosó* nu însemnéză nicĭ o dată alt ceva decât «coridor», «der Gang in Gebauden», ba încă și «reumatism», «Zufluss». D. Cihac s'a luat pré cu ușurință după Lexiconul Budan, unde (pag. 222) *foișor* se explică numaĭ prin «atrium» și «porticus». Sensul fundamental al cuvîntuluĭ pare a fi «o construcțiune architectonică ușóră» in genere, incepênd dela un simplu frunḑar, «foișor» în accepțiunea strictă a cuvîntuluĭ, și pînă la acele artistice «folies», unde f o i l e nu maĭ figuréză decât numaĭ doră în pictură saŭ în sculptură. In Noul Testament dela 1648 noĭ citim (Luca XII. 3): «каре аци шоптить ла оурѣкїе, ꙟ фоишорь сӑ ва пропоѣедꙋи»=«praedicabitur in t e c t i s» = «κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δ ω μ ά τ ω ν», unde în Biblia din 1688: «каре аци шоптит ла оурѣке, ꙟ кӑмӑри сӑ ва пропоѣедꙋи престе к а с е», astfel că *foișor*=«cămară»=«casă», dar nicĭ într'un cas «coridor».

98. Dintre cuvintele slavice, trecute la noĭ în t. I, Dicționarul d-luĭ Cihac a uĭtat unele dintre cele maĭ interesante: *strede* (pag. 222), *răzleț* (pag. 249-50), *plocad* (pag. 297), *arminden* (pag. 310) etc., în locul cărora cele 474 pagine de «Éléments slaves» slaviséză cu toptanul în drépta și 'n stânga s u t e de vorbe române cu totul străine Slavilor, ba încă multe din acelea pe carĭ înșișĭ Slaviĭ le-aŭ luat dela noĭ, după propria mărturiă a unor slaviștĭ ca Schafarik, Miklosich, Kalužniacki, Matzenauer etc. Cât despre procedura cea expeditivă a d-luĭ Cihac pentru a ajunge la cele 474 pagine și pentru a d e-

cretă în prefață (pag. VIII) că: «L'élément latin de la langue roumaine ne «représente guère qu'un *cinquième* de son vocabulaire, tandis que l'élément «slave y entre pour le *double*»; despre acea procedură, pe lîngă cele multe specimene indicate maĭ sus, iată încă unul. La pag. 324, d. Cihac ne dă următórea etimologiă: «Salbă, s., collier; *salbă moale* Rhamnus frangula. «Evonymus europaeus; *salbă de galbeni* collier de ducats; *salba dracului* mé-«chante herbe (au fig.); cfr. pol. *szalba* Verbascum ?, *szalba* Ragadiolus ?; «l'acception de *collier* tout bonnement, que *salbă* a aujourd'hui, vient de ce «que les paysannes se font des colliers avec les baies de bourdaine (Rham-«nus) et de fusain (Evonymus)». Las la o parte confusiunea curat botanică *rhamnus frangula* — *evonymus europaeus* — *verbascum* — *ragadiolus*, de care mult ar maĭ fi rîs distinsul botanic reposatul dr. Csihák din Moldova; las la o parte, că d. Cihac el însuşĭ nu este sigur de semnificaţiunea celor doă cuvinte polone, însoţindu-le cu semne de întrebare, deşi totuşĭ deduce de acolo cuvîntul român, pe care altfel nu l'ar puté pune între «Eléments slaves»; mé voĭu mărgini în partea logică a etimologieĭ. Dela Polonĭ — ḑice d. Cihac — Românĭĭ aŭ luat o numire de plantă saŭ de doă plante, şi fiindcă «les paysannes se font des colliers» cu acea plantă saŭ cu acele plante, de aci cuvîntul a ajuns a însemna «*collier* tout bonnement». Nicăirĭ în România ţerancele nu-şĭ fac salbe din «baies de bourdaine et de fusain». D-luĭ Cihac îĭ trebuĭa o etimologiă, a găsit'o; acea etimologiă avea nevoe de o justificare, a croit'o; iată totul. «Evonymus europaeus» se chĭamă nemţesce *Pfaffenkäppchen*, franţusesce *bonnet de prêtre* (Nemnich), adecă «căciuliţa popeĭ» Un elev al d-luĭ Cihac n'ar avé decât să afirme că: «l'acception de *capuchon* «tout bonnement, que *Kappe* et *bonnet* ont aujourd'hui, vient de ce que les «prêtres portaient sur la tête des guirlandes de fusain». În realitate însă nemic nu e maĭ latin ca *salba* «collier». Salbele favorite ale ţerancelor nóstre nu sînt din «bourdaine» şi «fusain» ale ḑ-luĭ Cihac, ci din mărgele. În «Craĭu-noŭ» al luĭ Alexandri (*Teatru*, ed. Socec. t. I, p. 228), ispravnicul când vrea să înşele pe ţerăncuţa, îĭ cântă:

> Ţi-oĭu da s a l b ă d e m ă r g e l e
> Şi paftale şi inele . . .

În «Nunta ţerănéscă» (ibid. t. II p. 378), peţitoriĭ ne spun:

> Şi cătăm o căprióră,
> Tinerică, sprintióră,
> Cu ochişorĭ de porumbele,
> Cu cosiţele 'n inele
> Şi cu s a l b ă d e m ă r g e l e . . .

În poesia nóstră poporană, visul de fericire al uneĭ ţerance este (Alexandri Poesiĭ popul. ed. 2 p. 349):

> Să pue la g â t m ă r g e l e
> Şi la degete inele,
> Paftaluţe şi cordele
> Numa'n florĭ şi fluturele,
> Ş'apoĭ să s'arunce 'n joc
> Ca un trandafir de foc...

— Hoţul când vrea să îndatoreze pe ĭubita luĭ (ibid. p. 288), se plânge că

Lumea 'ntrégă ocoliĭ,
Ce căutaĭ nu găsiĭ:
Căutaĭ ş i r d e m ă r g e l e
Să'l aduc mândruţeĭ mele...

— In fine, idealul de frumuseţă al feteĭ dela ţéră este (ibid. p. 230):

S a l b a c u m ă r g e l e l e,
Grădina cu florile
Şi ḑiua cu zorile...

Acĭ avem dară ceva fórte serios, ĭar nu «baies de bourdaine et de fusain» ale d-luĭ Cihac. Eĭ bine, *salba* = lat. *ex-alba* însemnéză tocmaĭ «margaritata», «din mărgele». Cuvîntul *alba* cu sens de «mărgea» este de o potrivă cunoscut în medio-gréca şi'n medio-latina, v. Du Cange, *Gloss. mediae graecitatis* p. 49: «ἄλβα, unio, margarita»; id. *Gloss. med. latin.* ed. Carpent. t. 1. p. 136: «*alba*, gemma, unio, margarita, ab albedine et candore». La Provenţalĭ *azalbat*=*ex-albatus* însemnéză «luminos», de ex:

Domna, ben fon saubut et a z a l b a t
Lo luns mati ...,

ceĭa-ce Raynouard, *Lexique roman*, Paris, 1844, t. 2 p. 49, traduce prin: «Dame, bien fut connu et é c l a i r c i le lundi matin». Iată ce fel de «bourdaine et fusain» se cuprind în «Eléments slaves» ale d-luĭ Cihac!

99. La pag. 123: «moarte lu Calotă ban». Banul craĭovén Calotă, asupritor pentru ţeranĭ, a murit totuşĭ într'un mod eroic pentru ţéră. Unul din principaliĭ generalĭ aĭ luĭ Mihaĭu-Vitézul, el a întâmpinat la 1600 în capul oştiriĭ române invasiunea turcă şi a perit în luptă cu sabia în mână, după cum ne spune cronicarul otoman Naim-efendi, v. Senkowski, *Collectanea z dziejopisów tureckich*, Warszawa, 1842, t. 1, p. 112.

100. La pag. 306 nota 2. Modul, în care noĭ am caracterisat atuncĭ metóda luĭ Diefenbach, se justifică pe deplin prin noua sa carte: *Völkerkunde Osteuropas*, Darmstadt, 1880, unde 'l conduce la tot pasul d. Cihac. Sîntem recunoscĕtorĭ venerabiluluĭ bibliotecar dela Francfort, în orĭ-ce cas, pentru consciinţiósa declaraţiune, că n'a putut să consulte lucrările nóstre d'a-dreptul, ci numaĭ «mittelbar benutzt» (p. XIII), adecă prin d. Cihac: «Cihac's kritische(?) Abhandlung über Hajdeu in Böhmer, Roman. Studien IV I S. 141—148» (pag. XI). D. Cihac a bine-voit a ne descrie luĭ Diefenbach (pag. 266) în următorul mod: «Das Hauptverdienst des fleissigen Verfassers ist die geschicht-«liche und sprachliche Stoffsammlung, bis jetzt aber nicht die sprachliche «Kritik und Vergleichung, w i e A. v. C i h a c s c h a r f *(so)* u n d s c h a r f-«s i n n i g *(so)* n a c h w e i s t *(so)*». Sîntem fericiţĭ, prin urmare, că numerósele erorĭ din cartea luĭ Diefenbach nu ne privesc; ne pare reŭ însă că şi ele se descarcă tot asupra d-luĭ Cihac «scharf uud scharfsinnig».

Pe lingă cele ḑise de noĭ şi de d. Gaster în Suplementul de faţă, să se maĭ védă despre d. Cihac în tom. II pag. 731-3 şi 765 nota. Orĭ-cum, este de regretat că, voind a se pronunţa între Hasdeŭ cel «fleissig» şi Cihac cel «scharf und scharfsinnig», Diefenbach n'a consultat în privinţa ambilor pe nesce linguiştĭ străinĭ f a m i l i a r ĭ c u l i m b a r o m â n ă: dacă nu pe A-

scoli, Miklosich și Schuchardt, cei mai competinți dintre toți, cel puțin pe eminentul romanist profesorul N. Caix dela Florența. Noi din parte-ne primim fără reservă sentința acestor patru, ori-care va fi ea, și nu credem că d. Cihac ar cuteḑa să-i recuse, afară numai dóră dacă—veḑi mai sus pag. LXXXII No. 54 — îi va veni pofta de a recurge la obicinuitul seŭ refren când se simte la strîmtóre : «ils ne sont pas et n'ont jamais été». Asupra variatelor aplicări ale acestui fecund refren, fiind-că ni l'am adus a-minte, iată încă un exemplu prin care vom termina, recomandându-l cu tot din-adinsul luĭ Diefenbach. In *Dict.* II p. 139-40, d. Cihac trage pe moldovenescul ***hojma*** «continuellement, sans interruption» din slavicul *tedinaka* prin serbul *odmah*, deși ori-ce **începětor** în slavistică scie că *odmah* derivă prin proposițiunea отъ din slav. махати «agitare», iar *tedinakŭ* prin sufixul -акъ din slav. ѥдинъ «unus», încât ar urma *mahati* = *tedinŭ*, și deși tot-o-dată din *odmah* și din *tedinakŭ* nu se póte ajunge foneticesce la *hojma*. Acésta însă nu e tot. D. Cihac ne mustră pe noi că am îndrăznit a înrudi pe ***hojma*** «semper» cu *ghiuj* «senex» = alban. *ghiuș*, căci — ḑice d-sa — *ghiuj* este cuvînt turcesc : «voir ce mot Eléments turcs». Eĭ bine, căutați în Dicționarul d-luĭ Cihac «Eléments turcs»; vorba *ghiuj* nu se află acolo; ea nu este trecută nici măcar în indicele dela finea volumuluĭ. D. Cihac, de sigur, își va fi luat de sémă mai târḑiŭ, că *ghiuj* «n'est pas et n'a jamais été». Iată în adevĕr ce-va «scharf und scharfsinnig»!

I.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FÂNTÎNE ŞI AJUTORINŢE, UTILISATE ÎN TOMUL I.

B. CIPRELE ROMANE INDICA SUPLEMENTUL; ABBREVIATIUNEA CPT SE REFERA LA «CONSPECTUL» PUS LA INCEPUTUL SUPLEMENTULUI.

A. Manuscripte.

B. Crisóve și zapise.

NB. Paginele sint indicate prin cifre cursive. Scurtările insemnează: r — „romănesce", s — „slavonesce", M — „din Moldova", V — „din Valachia." — Acele cele precese de semnul * sint reproduse in extenso; iar l'alte numaĭ menționate.

C. Uricariĭ, condicariĭ și logofețiĭ.

NB Cifrele în parenteşĭ indică anul sub care se menţionéză.

D. Tipăriture.

NB. Cu steluță la margine sînt indicate vechile tipăriture române.

E. Comunicațiunĭ.

II. INDICE PALEOGRAFICO-ISTORIC.

A. Diplomatica.

Alfabet :

B. Istoria.

ERRATA.

Pag.	Rînd	Tipărit :	Citesce:
VI	22	friedesstiftenden	friedestiftenden
XI	8	Est	Es
XV	6	*oder časlovețu*	O
—	8 de jos	zwichen	zwischen
XVI	10 —	čorăcăi	C'orăcăi
XX	3 —	spi nare	spinare
XXIV	3 —	slawiche	slawische
XXXIV	7 de sus	des *u*	des *n*
LXXXX	10 de jos	LXL	LX